UNIVERSUL JURIDIC

Marin RUIU

Criminalistică

2013

UJ

Scanned with OKEN Scanner

Marin Ruiu

Criminalistică

Universul Juridic
București
-2013-

Iași
27.06.2013

Scanned with OKEN Scanner

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Copyright © 2013, **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
S.C. Universul Juridic S.R.L.
Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
S.C. Universul Juridic S.R.L.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
RUIU, MARIN
Criminalistică / Marin Ruiu. - Bucureşti : Universul Juridic, 2013
Bibliogr.
ISBN 978-606-673-096-9

343.9(075.8)

REDACȚIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.666**
e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL DISTRIBUȚIE: tel.: **021.314.93.15; 0733.674.222**
fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

Scanned with OKEN Scanner

Cuprins

CAPITOLUL I. CERCETAREA LA FAȚA LOCULUI 15
1. Noțiune, caractere, sarcini 15
1.1. Noțiune 15
1.2. Caracterele cercetării la fața locului 18
1.3. Sarcinile cercetării la fața locului 23
2. Atribuțiile organelor judiciare ajunse primele la fața locului 23
3. Activități pregătitoare necesare în vederea efectuării cercetării la fața locului 26
4. Fazele cercetării la fața locului 29
4.1. Faza statică a cercetării la fața locului 29
4.2. Faza dinamică a cercetării la fața locului 32
5. Fixarea rezultatelor cercetării la fața locului 34
5.1. Procesul-verbal de cercetare la fața locului 34
5.2. Schița 36
5.3. Înregistrările audio-video 37

CAPITOLUL II. REGULI TACTICE FOLOSITE ÎN CAZUL ASCULTĂRII PĂRȚII VĂTĂMATE, PĂRȚII CIVILE ŞI A CELOR RESPONSABILE CIVILMENTE 39
1. Considerații generale 39
1.1. Noțiunea şi importanța ascultării părților în procesul penal 39
1.2. Reglementarea procesual-penală a ascultării părților 40
1.3. Valoarea probantă a declarațiilor părților 43
2. Unele considerente de natură psihologică referitoare la procesul de formare a declarațiilor părților vătămate 44
2.1. Persoana vătămată 44
2.2. Procesul de formare a declarațiilor părților 45
2 2.1. Recepția informațiilor 45
2.2.2. Stocarea faptelor percepute 51
2.2.3. Reproducerea sau reactivarea celor percepute 52
2.3. Caracteristicile psihologice ale anchetatorului 53
3. Pregătirea în vederea ascultării părților 53
3.1. Studierea documentelor din dosarul cauzei 53
3.2. Cunoaşterea personalității şi trăsăturile psihice ale părților ce urmează a fi ascultate 55
3.3. Întocmirea planului sau chestionarului de ascultare 58
3.4. Alte activități pregătitoare 60
4. Desfăşurarea ascultării 61
4.1. Etapele ascultării părții vătămate, a părții civile şi a părții responsabile civilmente 61
4.1.1. Verificarea identității părții vătămate a părții civile şi a părții responsabile civilmente 62

Scanned with OKEN Scanner

4.1.2. Relatarea liberă sau spontană 62
4.1.3. Relatarea dirijată sau ascultarea prin adresarea de întrebări 64
5. Consemnarea, verificarea şi aprecierea declaraţiilor părţilor ascultate 68
5.1. Consemnarea declaraţiilor 68
5.2. Verificarea şi aprecierea declaraţiilor 70

CAPITOLUL III. TACTICA ASCULTĂRII MARTORILOR. ASPECTE INTRODUCTIVE 72
1. Declaraţiile martorilor – mijloc de probă în cadrul anchetei judiciare 73
1.1. Noţiunea şi importanţa declaraţiilor martorilor 73
1.1.1. Noţiunea declaraţiei martorilor 73
1.1.2. Importanţa declaraţiilor martorilor 74
1.2. Calitatea de martor 75
1.2.1. Condiţiile ce trebuie întrunite pentru dobândirea calităţii de martor 76
1.2.2. Martorii minori şi persoanele cu antecedente penale 77
1.2.3. Persoane care nu pot fi ascultate ca martor şi persoane care nu sunt obligate să depună ca martor în procesul penal 78
1.2.4. Drepturile şi obligaţiile martorilor 80
1.3. Procedura de ascultare a martorilor 81
1.3.1. Întrebările prealabile 81
1.3.2. Depunerea jurământului de către martor 82
1.3.3. Procedura propriu-zisă de ascultare a martorului 82
1.4. Valoarea probatorie a declaraţiilor martorilor 84
2. Cadrul legislativ naţional 87
2.1. Legea nr. 682/2002 privind protecţia martorilor 87
2.1.1. Protecţia martorului în Codul penal şi Codul de procedură penală 89
2.1.2. Prevederi actuale ale Codului de procedură penală privind martorii 90
2.1.3. Dispoziţiile proiectului Codului de procedură penală privind protecţia martorului 91
2.2. Cadrul legislativ internaţional 95
2.2.1. Instituţia protecţiei martorilor în cadrul Uniunii Europene 95
3. Programul de protecţie a martorilor 96
3.1. Necesitatea unui program de protecţie 97
3.2. Situaţia martorilor minori 97
3.3. Admisibilitatea în programul de protecţie 98
3.3.1. Condiţiile de fond 98
3.3.2. Condiţii de formă 100
4. Protecţia martorilor în lumina legislaţiilor unor state comunitare 101
4.1. Sistemul de protecţie din Germania 101
4.2. Sistemul de protecţie din Franţa 102
4.3. Sistemul de protecţie din Italia 103

CAPITOLUL IV. ASPECTE GENERALE PRIVIND ASCULTAREA ÎNVINUITULUI SAU INCULPATULUI 109
1. Consideraţii introductive 109
1.1. Terminologie – noţiunile de: ascultare, audiere, anchetă, interogatoriu 109

Scanned with OKEN Scanner

1.2. Noţiunea şi importanţa ascultării învinuitului sau inculpatului 110
1.3. Noţiunea de tactică a ascultării învinuitului sau inculpatului 112
1.4. Declaraţiile învinuitului sau inculpatului 114
1.4.1. Noţiunea şi importanţa declaraţiilor învinuitului sau inculpatului 114
1.4.2. Clasificarea declaraţiilor învinuitului sau inculpatului 116
1.4.3. Importanţa şi rolul declaraţiilor învinuitului sau inculpatului în raport cu celelalte mijloace de probă 116
1.4.4. Valoarea probatorie a declaraţiilor învinuitului/inculpatului 117
1.4.5. Drepturile, obligaţiile şi garanţiile procesuale ale învinuitului sau inculpatului 120
2. Ancheta judiciară din perspectivă psihologică 121
2.1. Caracterizare generală a anchetei judiciare 121
2.2. Coordonatele activităţii de anchetă judiciară 122
2.3. Caracteristicile interogatoriului judiciar ca relaţie interpersonală de tip special 124
2.4. Contactul interpersonal în biroul de anchetă judiciară 126
2.5. Comportamentul nonverbal şi detectarea minciunii 130
2.6. Reguli tactice specifice raporturilor interpersonale de opozabilitate şi confruntare 135
2.7. Atitudinea învinuitului/inculpatului în raport cu învinuirea ce i se aduce 137
2.8. Modele de conduită şi tipuri de anchetatori 142
3. Reguli şi procedee tactice folosite în ascultarea învinuitului sau inculpatului 145
3.1. Pregătirea ascultării 145
3.2. Studierea materialelor existente în cauză (studierea dosarului cauzei) 145
3.3. Cunoaşterea învinuitului/inculpatului 146
3.4. Întocmirea planului de ascultare 151
3.5. Crearea unui cadru adecvat desfăşurării interogatoriului judiciar 152
4. Ascultarea propriu-zisă 154
4.1. Verificarea identităţii învinuitului/inculpatului 154
4.2. Tactica de ascultare în faza relatării libere 156
4.3. Tactica de ascultare în faza adresării întrebărilor 158
4.4. Procedee tactice folosite în ascultarea învinuitului/inculpatului 161
4.4.1. Ascultarea repetată 161
4.4.2. Ascultarea încrucişată 161
4.4.3. Ascultarea sistematică 162
4.4.4. Tactica întâlnirilor surpriză 162
4.4.5. Folosirea întrebărilor de detaliu 163
4.4.6. Folosirea probelor de vinovăţie 163
4.4.7. Tactica „complexului de vinovăţie" 164
4.4.8. Ascultarea unui învinuit/inculpat despre activitatea celorlalţi participanţi la săvârşirea infracţiunii 165
4.4.9. Ascultarea cu privire la justificarea timpului critic 165
4.4.10. Interogatoriul psihanalitic 166
4.5. Consemnarea declaraţiilor învinuitului/inculpatului 167

Scanned with OKEN Scanner

4.5.1. Consemnarea primelor declaraţii 167
4.5.2. Consemnarea declaraţiilor ulterioare 167
4.5.3. Mijloace tehnice de fixare a declaraţiilor învinuitului/inculpatului 168
4.5.4. Verificarea declaraţiilor învinuitului/inculpatului 169
5. Aspecte privind modalităţile tehnico-tactice de depistare a comportamentului simulat 170
6. Particularităţi privind ascultarea învinuitului sau inculpatului în cazul diferitelor genuri de infracţiuni 175
6.1. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul unor infracţiuni contra vieţii, integrităţii corporale şi sănătăţii 175
6.1.1. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul infracţiunii de omor 175
6.1.2. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul infracţiunii de pruncucidere 176
6.1.3. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul infracţiunilor de ucidere din culpă şi vătămare corporală din culpă săvârşite ca urmare a accidentelor de circulaţie 177
6.2. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul unor infracţiuni contra patrimoniului 178
6.2.1. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul infracţiunilor de furt şi tâlhărie 178
6.2.2. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul infracţiunii de înşelăciune 179
6.2.3. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul infracţiunii de delapidare 179
6.2.4. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul infracţiunii de distrugere 180
6.3. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul unor infracţiuni privitoare la regimul stabilit pentru unele activităţi reglementate de lege 181
6.3.1. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul infracţiunilor săvârşite cu arme şi muniţii 181
6.3.2. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul activităţilor ilicite ce pot fi desfăşurate cu materiile explozive 182
6.4. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul unor infracţiuni contra familiei 183
6.4.1. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul infracţiunii de rele tratamente aplicate minorului 183
6.5. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul infracţiunilor de corupţie 183
6.6. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul activităţilor ilicite a căror desfăşurare presupune traficul de bunuri peste frontieră 184
6.7. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul infracţiunilor referitoare la traficul de persoane 185

CAPITOLUL V. TACTICA EFECTUĂRII PERCHEZIŢIEI 190
1. Noţiunea, importanţa şi scopul percheziţiei 190
1.1. Istoricul instituţiei percheziţiei 191

Scanned with OKEN Scanner

1.2. Clasificarea percheziției din punctul de vedere al tacticii criminalistice 194
1.3. Percheziția în proiectul de Cod de procedură penală din 2.12.2008 195
1.4. Dispoziții speciale privind perchezițiile efectuate la o autoritate publică, instituție publică sau alte persoane juridice 197
1.4.1. Percheziția unui vehicul 198
1.4.2. Percheziția informatică și accesul într-un sistem informatic 198
2. Pregătirea în vederea efectuării percheziției 199
2.1. Stabilirea scopului 199
2.2. Cunoașterea unor date despre percheziționat 199
2.3. Cunoașterea unor date referitoare la locul unde urmează a se efectua percheziția 200
2.4. Aspecte de ordin psihologic privind percheziționatul și pe cei care efectuează percheziția 200
3. Stabilirea participanților la percheziție, asigurarea mijloacelor tehnice necesare, alegerea momentului începerii percheziției și a modalităților de pătrundere în locuința percheziționatului 204
3.1. Legalizarea formelor necesare percheziției 206
3.2. Reguli tactice privind efectuarea percheziției 206
3.3. Percheziția încăperilor sau a locurilor închise 207
3.4. Cercetarea obiectelor din interiorul încăperilor 208
4. Percheziția sistemelor informatice 210
5. Percheziționarea vehiculelor 216
5.1. Locuri care trebuie cercetate la percheziția vehiculelor 217
6. Percheziția corporală 218
7. Particularitățile efectuării percheziției în cazul unor genuri de infracțiuni 220
7.1. Aspecte specifice privind efectuarea percheziției în cazul infracțiunilor contra vieții 220
7.1.1. Efectuarea percheziției în cazul omorului 221
7.1.2. Efectuarea percheziției în cazul pruncuciderii 222
7.1.3. Particularitățile efectuării percheziției în cazul infracțiunilor de corupție 222
7.2. Particularitățile efectuării percheziției în cazul infracțiunilor contra patrimoniului 224
7.2.1. Efectuarea percheziției în cazul infracțiunilor de furt și tâlhărie 224
7.2.2. Efectuarea percheziției în cazul delapidării 225
7.2.3. Efectuarea percheziției în cazul înșelăciunii 226
7.2.4. Efectuarea percheziției în cazul distrugerii prin incendiere 226
7.3. Aspecte specifice privind efectuarea percheziției în cazul infracțiunilor privitoare la viața sexuală 227
7.3.1. Efectuarea percheziției în cazul violului 227
7.3.2. Efectuarea percheziției în cazul hărțuirii sexuale 228
7.4. Aspecte specifice privind efectuarea percheziției în cazul infracțiunilor comise la regimul armelor, muniților și materialelor explozive 229
7.5. Reguli tactice de efectuare a percheziției în cazul infracțiunilor de trafic și consum ilicit de droguri 229

Scanned with OKEN Scanner

7.5.1. Droguri descoperite în urma efectuării percheziției de către organele judiciare 232
8. Fixarea rezultatelor percheziției și valorificarea acestora în activitatea de urmărire penală 233
8.1. Fixarea prin fotografiere 234
8.2. Înregistrarea pe bandă videomagnetică 235
8.3. Desenul-schiță 235

ASPECTE CE VIZEAZĂ ELABORAREA VERSIUNILOR DE URMĂRIRE PENALĂ ȘI VERIFICAREA ACESTORA 239
1. Noțiunea și principiile organizării urmăririi penale 239
1.1. Aspecte introductive 239
1.2. Principiile organizării urmăririi penale 240
1.2.1. Principiul individualității 240
1.2.2. Principiul dinamismului 241
2. Structura și conținutul planului de urmărire penală 241
2.1. Structura planului de urmărire penală 241
2.1.1. Sub raport tactic 241
2.1.2. Momentul elaborării unui plan de anchetă 242
2.2. Conținutul planului de urmărire penală 242
2.2.1. Formula celor 7 întrebări 242
2.2.2. Formula celor patru întrebări 243
2. 3. Versiunile de urmărire penală. Noțiuni introductive 243
2.3.1. Versiunile principale sau generale 244
2.3.2. Versiunile secundare 245
2.4. Tactica elaborării versiunilor de urmărire penală 245
2.4.1. Deținerea de date și informații corespunzătoare cantitativ și calitativ 245
2.4.2. Elaborarea versiunilor cu profesionalism 246
2.4.3. Folosirea unor forme logice de raționament 247
2.4.4. Raționamentul deductiv 247
2.4.5. Raționamentul inductiv 247
2.4.6. Raționamentul prin analogie 247
2.5. Modalități de verificare a versiunilor de urmărire penală 248
2.5.1. Forma planului de urmărire penală 249

CAPITOLUL VI. CONFRUNTAREA PERSOANELOR ÎN ANCHETA PENALĂ 251
1. Noțiunea confruntării 251
2. Scopul și importanța confruntării 252
3. Pregătirea în vederea efectuării confruntării 252
3.1. Studierea materialelor din dosarul cauzei 253
3.2. Cunoașterea persoanelor ce urmează a fi confruntate 253
3.3. Ascultarea din nou a persoanelor ce urmează a fi confruntate 254
3.4. Stabilirea sarcinilor specifice ale participanților la confruntare 254

Scanned with OKEN Scanner

3.5. Întocmirea planului de confruntare 255
4. Efectuarea confruntării propriu-zise 255
5. Fixarea rezultatelor confruntării 257

CAPITOLUL VII. TACTICA EFECTUĂRII PREZENTĂRII PENTRU RECUNOAŞTERE 259
1. Aspecte noţionale 259
2. Elemente tactice privind prezentarea pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor 260
3. Aspecte psihologice ale prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor 262
4. Particularităţi ale prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor în cazul martorului (părţii vătămate) minor 268
5. Pregătirea prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor 271
5.1. Studierea materialului cauzei 271
5.2. Ascultarea prealabilă a persoanelor care urmează să facă recunoaşterea 272
6. Organizarea prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor 273
6.1. Persoana care urmează a fi recunoscută 273
6.2. Prezentarea cadavrelor pentru recunoaştere 275
6.3. Locul în care se va desfăşura prezentarea pentru recunoaştere 276
6.4. Condiţii de iluminare a locului în care se desfăşoară prezentarea pentru recunoaştere 276
6.5. Stabilirea persoanelor care vor participa la prezentarea pentru recunoaştere 277
7. Particularităţi tactice privind efectuarea prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor 277
7.1. Recunoaşterea persoanelor 277
7.1.1. Recunoaşterea persoanelor după semnalmente statice 277
7.1.2. Recunoaşterea persoanei după fotografie 279
7.1.3. Recunoaşterea persoanelor după voce şi vorbire 279
7.1.4. Recunoaşterea persoanelor după mers 280
7.1.5. Recunoaşterea cadavrelor 280
8. Fixarea rezultatelor prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor 281

CAPITOLUL VIII. TACTICA EFECTUĂRII RECONSTITUIRII 283
1. Noţiune 283
2. Trăsăturile caracteristice ale reconstituirii 284
3. Forţa probantă a reconstituirii 284
3.1. Aspecte de ordin terminologic 284
4. Scopul şi importanţa reconstituirii 285
4.1. Scopul reconstituirii 285
5. Importanţa reconstituirii 287
6. Felurile reconstituirii 287

Scanned with OKEN Scanner

6.1. Stabilirea posibilității de observare, percepere, memorare sau reproducere a unui fenomen sau fapt 287
6.2. Verificarea condițiilor de audiție 288
6.3. Verificarea condițiilor de vizibilitate 290
6.4. Verificarea posibilităților de săvârșire a infracțiunii într-un anumit mod (singur sau cu complicitatea cuiva), precum și a verificării dacă în urma unor activități determinate se produc anumite rezultate 291
6.5. Verificarea faptului dacă făptuitorul poseda deprinderile profesionale necesare săvârșirii unei fapte oarecare 292
7. Desfășurarea reconstituirii 292
7.1. Pregătirea în vederea efectuării reconstituirii 293
7.2. Participanții la reconstituire 294
7.3. Activități la locul reconstituirii 295
7.3.1. Condiții de loc 296
7.3.2. Condiții de timp 296
7.3.3. Condiții meteorologice 297
7.3.4. Alte condiții 297
8. Materializarea rezultatelor reconstituirii 301
8.1. Procesul-verbal de reconstituire 302
9. Particularități în efectuarea reconstituirii în cazul diferitelor genuri de infracțiuni 307
9.1. Reconstituirea în cazul infracțiunii de omor 307
9.2. Reconstituirea în cazul infracțiunii de pruncucidere 307
9.3. Reconstituirea în cazul infracțiunii de viol 307
9.4. Reconstituirea în cazul infracțiunilor de ucidere și vătămare corporală din culpă – săvârșite ca urmare a accidentelor rutiere 308
9.5. Reconstituirea în cazul infracțiunilor de furt și tâlhărie 308
9.6. Reconstituirea în cazul infracțiunii de falsificare de bancnote sau alte titluri de valoare 309

CAPITOLUL IX. ASPECTE CE VIZEAZĂ DISPUNEREA CONSTATĂRILOR TEHNICO-ȘTIINȚIFICE ȘI A EXPERTIZELOR CRIMINALISTICE 311

CAPITOLUL X. CERCETAREA CRIMINALISTICĂ A ÎNSCRISURILOR. IDENTIFICAREA PERSOANEI DUPĂ SCRIS ȘI EXAMENUL TEHNIC AL DOCUMENTELOR 314
1. Noțiunea și scopul cercetării criminalistice a înscrisurilor 314
2. Scurtă privire istorică privind identificarea persoanei după scris 315
3. Identificarea persoanei după scris 317
3.1. Noțiuni generale 317
3.2. Calitățile scrisului de mână 319
3.3. Caracteristicile generale ale scrisului 320
4. Pregătirea în vederea dispunerii constatării tehnico-științifice sau a expertizei criminalistice 325

Scanned with OKEN Scanner

5. Reguli tactice ce trebuie aplicate cu ocazia dispunerii constatărilor tehnico-ştiinţifice şi a expertizelor criminalistice 326
5.1. Stabilirea în mod concret a obiectului expertizei....326
5.2. Asigurarea calităţii materialelor şi a trasabilităţii acestora....327
5.3. Examinarea separată a materialului în litigiu şi a modelelor de comparaţie....327
5.4. Efectuarea propriu-zisă a expertizelor....327
5.5. Redactarea raportului de expertiză....328
5.6. Verificarea raportului de expertiză....329

CAPITOLUL XI. REGULI TACTICE PRIVIND CONSTATAREA ÎN FLAGRANT A UNOR INFRACŢIUNI....338
1. Aspecte generale referitoare la constatarea în flagrant a unor infracţiuni....338
2. Pregătirea în vederea constatării infracţiunii flagrante....339
2.1. Aspecte preliminare constatării infracţiunii flagrante....339
2.2. Asigurarea mijloacelor tehnico-materiale necesare....340
2.3. Activităţile ce se întreprind pe parcursul comiterii infracţiunii flagrante....341
2.3.1. Factorii de natură obiectivă ai percepţiei, printre care amintim:....342
2.3.2. Factorii de natură subiectivă....342
3. Fixarea rezultatelor constatării în flagrant a unor infracţiuni....345

BIBLIOGRAFIE....347

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul I
Cercetarea la fața locului

1. Noțiune, caractere, sarcini

1.1. Noțiune

Cercetarea la fața locului este o activitate procedurală desfășurată de organele judiciare cu respectarea regulilor elaborate de tehnica și tactica criminalistică.

Scopul principal al acestei activități este descoperirea, fixarea și ridicarea urmelor create de făptuitor, a mijloacelor și instrumentelor folosite, precum și clarificarea împrejurărilor în care s-a săvârșit o infracțiune ori s-a produs un eveniment cu implicații de natură judiciară. Locul săvârșirii infracțiunii reprezintă sursa cea mai importantă de obținere a unor informații obiective despre faptă, făptuitor și împrejurările în care acesta a acționat și de aceea cercetarea la fața locului contribuie în mod hotărâtor la aflarea adevărului.

Cercetarea la fața locului asigură percepția nemijlocită a ambianței locului comiterii infracțiunii, chiar dacă săvârșirea acesteia nu a fost însoțită de producerea unor modificări materiale, sau deși însoțită de asemenea transformări, acestea au făcut obiectul unor constatări nemijlocite în faza de început a procesului penal (faza de urmărire)[1]. Ea oferă organului de urmărire penală sau instanței de judecată (atunci când aceasta din urmă se deplasează la locul săvârșirii infracțiunii) posibilitatea de a-și forma o imagine exactă despre particularitățile acestui loc și împrejurările în care s-a produs fapta sau evenimentul.

Deși Codul de procedură penală nu enumeră cazurile în care se efectuează cercetarea la fața locului, această activitate este obligatorie ori de câte ori modul de operare folosit la săvârșirea infracțiunii este de natură să conducă la apariția unor urme sau mijloace materiale de probă. Așa cum se arată în literatura de specialitate, probele evidențiate cu acest prilej sunt prin natura lor, entități extra-procesuale, însă prin reglementarea lor în cadrul procesului penal, dobândesc caracterul de categorii juridico-penale[2].

Textul de lege prevede că cercetarea la fața locului se efectuează atunci când este necesar să se facă constatări cu privire la situația locului săvârșirii infracțiunii, să se descopere și să se fixeze urmele infracțiunii, să se stabilească poziția și starea mijloacelor materiale de probă și împrejurările în care infracțiunea a fost săvârșită[3].

Cercetarea la fața locului se efectuează atât în cursul urmăririi penale, cât și în faza de judecată. În faza de urmărire penală, se dispune prin rezoluție motivată. În faza de judecată, cercetarea se dispune prin încheiere, după începerea cercetării judecătorești[4] și poate fi efectuată atât de instanța de fond, cât și de instanța care rejudecă cauza după casare.

---

[1] A. Ciopraga, I. Iacobuță, *Criminalistica*, Ed. Chemarea, Iași 1997, p. 238.

[2] V. Dongoroz și colaboratorii, *Explicații teoretice ale codului de procedură penală român, Partea generală*, vol. I, Ed. Academiei Române, București, 1975, p. 293.

[3] Art. 129 C. pr. pen.

[4] Em. Stancu, *Tratat de criminalistică*, ed. a V-a revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 358.

Scanned with OKEN Scanner

Aşadar, cercetarea la faţa locului poate avea un caracter iniţial atunci când se efectuează imediat după săvârşirea infracţiunii, sau unul complementar, când are loc în cursul judecăţii. Dacă se efectuează în cursul judecăţii, obiectivul prioritar al cercetării este acela de a permite instanţei de judecată să perceapă în mod nemijlocit împrejurările în care a acţionat făptuitorul, şi particularităţile topografice ale locului în care s-a săvârşit infracţiunea. În acest caz este puţin probabilă descoperirea unor probe relevante pentru aflarea adevărului, deoarece locul faptei suferă modificări ca urmare a scurgerii timpului ori a acţiunilor intenţionate întreprinse de persoanele interesate, iar urmele se pot degrada datorită caracterului lor perisabil.

Deşi din redactarea textului de lege care reglementează această activitate s-ar putea înţelege că ea trebuie desfăşurată doar în cazul în care s-a săvârşit o infracţiune – ceea ce implicit presupune începerea urmăririi penale – cercetarea la faţa locului se impune a fi efectuată şi în calitate de act premergător, deoarece un număr însemnat de fapte sau evenimente aduse la cunoştinţa organelor judiciare, nu cad sub incidenţa legii penale. Or, pentru a constata existenţa unor astfel de situaţii, datele din cuprinsul actului de sesizare sunt de cele mai multe ori insuficiente, fiind necesar să se efectueze o serie de acte premergătoare, printre care cercetarea la faţa locului este extrem de edificatoare, dacă se are în vedere că urmele şi mijloacele materiale de probă descoperite cu acest prilej sunt hotărâtoare pentru elucidarea împrejurărilor în care s-au produs.

Avem în vederea aici cercetarea la faţa locului care se efectuează în catastrofe, incendii produse din cauze naturale, sinucideri, vătămări ale integrităţii corporale provocate prin autolezare, morţi suspecte ori a căror cauză este necunoscută, dispariţii de la domiciliu etc.

Desfăşurând activităţile de investigare criminalistică a locului în care s-au produs astfel de evenimente, organul de urmărire penală are posibilitatea să stabilească dacă există vreuna din situaţiile prevăzute de lege, care împiedică începerea urmăririi penale.

Actele încheiate cu acest prilej vor fi înaintate procurorului cu propunere de neîncepere a urmăririi penale[1]. La fel de necesară este această activitate şi atunci când trebuie să se stabilească identitatea victimelor în caz de cutremure majore, inundaţii, catastrofe aeriene, maritime etc.

Necesitatea efectuării cercetării la faţa locului în cazul producerii unor evenimente sau fapte care nu constituie infracţiuni, este subliniată şi de faptul că ea elucidează o serie de împrejurări care interesează nu numai dreptul penal, ci şi alte ramuri ale dreptului, în special dreptul civil. Astfel, prin cercetarea la faţa locului se stabilesc inclusiv cauzele care au generat evenimentul, întinderea pagubelor materiale rezultate etc., aspecte care interesează îndeosebi în materia asigurării de bunuri mobile şi imobile.

De altfel, însăşi denumirea dată de art. 129 C. pr. pen., respectiv de „cercetare la faţa locului", denotă că legiuitorul a avut în vedere posibilitatea efectuării ei şi în alte situaţii decât în cazul săvârşirii de infracţiuni.

De aici decurge şi diferenţa dintre sintagma destul de restrictivă de „loc al săvârşirii infracţiunii" consacrată de textul articolului pentru a sublinia obligativitatea acestei activităţi în cazul săvârşirii de infracţiuni, şi cea de „faţa locului", folosită pentru a denumi această activitate procedurală şi a desemna că ea se impune a fi efectuată inclusiv pentru a constata inexistenţa faptelor penale şi a elucida împrejurările în care au avut loc.

[1] Art. 228 pct. (4) C. pr. pen.

Scanned with OKEN Scanner

Afirmația este susținută și de reglementările Codului de procedură civilă care arată că în cazul în care instanța va socoti de trebuință, va putea hotărî ca în întregul ei sau numai unul din magistrați să meargă la fața locului spre a se lămuri asupra unor împrejurări de fapt[1]. În asemenea situații, cercetarea la fața locului se va face cu citarea părților[2].

Cercetarea la fața locului se efectuează în prezența martorilor asistenți, exceptând cazurile în care aceasta nu este posibil. Despre motivele care au împiedicat prezența martorilor asistenți la cercetare, se va face mențiune în procesul-verbal încheiat de organul judiciar.

Rațiunea pentru care legiuitorul a considerat necesar să asigure prezența martorilor asistenți este dată de faptul că, semnăturile pe care aceștia le depun pe procesul-verbal care consemnează rezultatele acestei activități, precum și pe ambalajele în care sunt introduse urmele și mijloacele materiale de probă ridicate cu acest prilej, constituie o modalitate auxiliară de certificare a constatărilor făcute de organul judiciar, ceea ce reduce considerabil posibilitățile de substituire a probelor descoperite.

Dacă organul de urmărire penală consideră necesar, cercetarea se efectuează în prezența părților. Neprezentarea părților legal înștiințate, nu împiedică efectuarea cercetării. În situația în care învinuitul este reținut sau arestat și nu poate fi adus la cercetare, i se aduce la cunoștință că are dreptul să fie reprezentat, iar dacă solicită aceasta, se iau măsuri să i se asigure reprezentarea. În acest fel, învinuitul/inculpatul își poate exercita dreptul la apărare pe tot parcursul urmăririi penale.

Dacă cercetarea la fața locului se efectuează de instanța de judecată, aceasta are loc cu citarea părților și în prezența procurorului, când participarea acestuia la judecată este obligatorie.

Ori de câte ori este necesar, organul judiciar care efectuează cercetarea la fața locului poate interzice persoanelor care se află sau vin în perimetrul examinat, să comunice între ele sau cu alte persoane, ori să plece înainte de terminarea cercetării.

În ceea ce privește întinderea perimetrului care trebuie investigat din punct de vedere criminalistic, trebuie arătat că indiferent de terminologia folosită – „fața locului", „locul faptei", „locul săvârșirii infracțiunii" – criteriile de delimitare a acestuia sunt întotdeauna aceleași. Dimensiunile acestui perimetru variază de la caz la caz, în raport cu natura faptei sau evenimentului și urmările care s-au produs, particularitățile topografice ale locului în care s-a derulat, mijloacele folosite la săvârșirea infracțiunii etc.

În delimitarea acestui perimetru se au în vedere atât suprafața de teren pe verticală, orizontală și în adâncime, încăperea (încăperile), întinderea de apă la suprafață și în adâncime în care sunt prezente urme și mijloace materiale de probă aflate în legătură cauzală directă cu fapta ilicită sau evenimentul cercetat, cât și alte locuri în care pot fi descoperite urmările acestora.

După cum rezultă din dispozițiile legii[3], în cazul săvârșirii de infracțiuni, cercetarea la fața locului se efectuează în:

– locul unde s-a desfășurat activitatea infracțională în totul sau în parte și

– locul unde s-au produs rezultatele acesteia.

---

[1] Art. 215 C. pr. civ., actualizat la data de 11 octombrie 2011.

[2] *Idem*, art. 216.

[3] Cod procedură penală, art. 30 alin. ultim.

Scanned with OKEN Scanner

Aşadar, sintagma „faţa locului" include în aceste cazuri nu numai locul în care s-a desfăşurat episodul principal al faptei ilicite, ci şi zonele aflate în imediata lui vecinătate, ori alte locuri din care pot fi obţinute date referitoare la pregătirea, derularea şi urmările infracţiunii.

Se au în vedere inclusiv căile de acces şi de retragere a autorului din câmpul infracţional[1], ori locurile în care au fost ascunse (depozitate) obiectele, valorile produs al infracţiunii.

De exemplu, în infracţiunile de omor, prin loc al faptei se înţelege[2]: locul (locurile) în care a fost descoperit cadavrul sau fragmente din acesta; locul în care a fost suprimată viaţa victimei ori cel în care a intervenit decesul, precum şi locul în care cadavrul a fost dezmembrat, dacă acestea nu coincid; locurile în care autorul a depozitat, abandonat ori ascuns instrumentele sau orice alte mijloace folosite la agresarea victimei ori la îndepărtarea urmelor biologice, îmbrăcămintea, încălţămintea pe care o purta şi cu care sau pe care s-au imprimat diverse urme, îndeosebi urme materie (sânge, fire de păr aparţinând victimei, fire şi fibre textile provenite din îmbrăcămintea acesteia etc.); mijlocul de transport folosit pentru a scăpa de cadavru sau de fragmentele de cadavru; locurile în care se află bunurile, valorile sustrase de la victimă etc.

Competente să efectueze cercetarea la faţa locului sunt organele de urmărire penală pe a cărei rază administrativ teritorială s-a săvârşit infracţiunea ori s-a produs evenimentul. În faza de urmărire penală, în raport cu competenţa materială, ea se efectuează fie de organele de cercetare penală ale poliţiei, fie de procuror pentru infracţiunile care potrivit legii îi revin în competenţa obligatorie de cercetare.

Având în vedere marea diversitate a urmelor care pot fi descoperite, în echipa care efectuează cercetarea vor fi cooptaţi de la caz la caz, experţi, specialişti şi tehnicieni din diverse domenii de activitate. „O pondere însemnată o deţin specialiştii criminalişti, medicii legişti, precum şi tehnicienii conductori ai câinelui de urmărire"[3].

Cercetarea la faţa locului poate fi definită ca fiind **o activitate procedurală efectuată după criterii tehnico - tactice criminalistice, care are ca obiect perceperea nemijlocită a locului în care s-a săvârşit o infracţiune ori s-a produs un eveniment cu implicaţii juridice, evidenţierea împrejurărilor în care s-au produs, descoperirea, fixarea, conservarea, ridicarea şi interpretarea urmelor şi mijloacelor materiale de probă, precizarea stării şi poziţiei acestora, în vederea stabilirii naturii faptei ori evenimentului, identificării persoanelor şi obiectelor care au creat urmele şi administrării probelor în procesul judiciar.**

1.2. Caracterele cercetării la faţa locului

a) Cercetarea la faţa locului are un caracter obligatoriu. Ea se efectuează în toate situaţiile în care acţiunile întreprinse de făptuitor au determinat apariţia unor modificări materiale în locul în care s-a derulat activitatea ilicită ori s-au produs urmările acesteia.

---

[1] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 357-358; V. Berchesan, *Cercetarea penală – Îndrumar complet de cercetare penală*, Ed. Icar, Bucureşti 2001, p. 251 şi urm.

[2] C-tin Aioniţoaie şi colaboratorii, *Tratat de tactică criminalistică*, Ed. Carpaţi, Craiova, 1992, p. 27 şi urm.

[3] L. Coman, M. Constantinescu, *Efectuarea cercetării la faţa locului*, în „Tratat practic de criminalistică", vol. I, Ed. Ministerului de Interne, Bucureşti 1976, p. 421.

Scanned with OKEN Scanner

După cum se arată în literatura juridică de specialitate, este de neconceput instrumentarea unor infracțiuni cum sunt omorul, furturile în dauna avutului public și privat, accidentele de muncă, de circulație etc., fără efectuarea cercetării la fața locului.

Obligativitatea efectuării acestei activități este dată de faptul că locul săvârșirii infracțiunii conține cele mai fidele informații despre faptă și făptuitor. Prin cercetarea criminalistică de laborator a urmelor și obiectelor corp delict descoperite în acest loc se obțin probe imediate (nemijlocite, primare) cu un suport științific de necontestat, care servesc la dovedirea existenței sau inexistenței infracțiunii, la identificarea autorilor, a instrumentelor și mijloacelor folosite, precum și la dovedirea vinovăției sau nevinovăției persoanelor față de care s-a început urmărirea penală.

Prin desfășurarea altor activități de urmărire penală, cum ar fi de exemplu ascultarea martorilor oculari, persoanelor vătămate, învinuitului/inculpatului, efectuarea reconstituirilor, confruntărilor etc. se obțin date mai mult sau mai puțin obiective despre faptă și făptuitor, a căror valoare probatorie este pusă deseori sub semnul îndoielii. Informațiile furnizate de perceperea nemijlocită a locului săvârșirii infracțiunii constituie punctul de plecare în verificarea și aprecierea forței probante a datelor obținute prin desfășurarea activităților de urmărire penală mai sus-amintite.

Pe de altă parte, fiind prezent în locul faptei, organul de urmărire penală are posibilitatea să obțină de la victimă și martorii oculari, informații „calde" despre acțiunea ilicită și autorul ei, și să verifice condițiile în care aceștia au perceput faptele și împrejurările pe care le relatează.

Aceste date, coroborate cu cele obținute prin interpretarea urmelor la fața locului, servesc la elaborarea celor mai realiste versiuni cu privire la faptă și făptuitor. Alteori, devine posibilă chiar reținerea făptuitorului, situație specifică de obicei infracțiunilor flagrante.

Analizată din această perspectivă, cercetarea la fața locului are un caracter obligatoriu numai pentru organul de urmărire penală competent să instrumenteze cauza, în timp ce pentru instanța de judecată are un caracter facultativ.

b) Cercetarea la fața locului este o activitate inițială și urgentă. Atunci când se impune a fi efectuată, ea reprezintă prima activitate care se desfășoară în cadrul urmăririi penale, constituind punctul de plecare în efectuarea investigațiilor și condiționând direcțiile ulterioare ale anchetei.

Cercetarea la fața locului este o activitate urgentă, deoarece odată cu scurgerea timpului, locul faptei poate suferi modificări, iar urmele și mijloacele materiale de probă se pot altera sau dispărea, ceea ce ar reduce considerabil șansele descoperirii infracțiunii și autorului ei.

Studiile statistice demonstrează că atunci când cercetarea se efectuează într-un timp scurt (10-15 minute), sunt mai mari șansele de descoperire și examinare a tuturor urmelor infracțiunii, întrucât posibilitățile de dispariție, distrugere sau modificare sunt minime[1]. Cu cât timpul scurs de la săvârșirea infracțiunii până la efectuarea cercetării este mai mare, cu atât șansele de descoperire a infracțiunii și făptuitorului sunt mai reduse.

În principiu, cercetarea se efectuează imediat după săvârșirea infracțiunii, odată cu sesizarea organului judiciar, dar sunt și situații în care se face mult mai târziu.

---

[1] L. Coman, M. Constantinescu, *op. cit.*, p. 424.

Scanned with OKEN Scanner

Astfel de situații apar atunci când fapta a fost descoperită cu întârziere, sau când deși descoperită, nu s-a putut stabili de la început locul în care s-a desfășurat episodul principal al infracțiunii (de exemplu nu s-a cunoscut locul în care a fost omorâtă victima).

În aceste cazuri, echipa care efectuează cercetarea trebuie să stabilească modificările apărute ulterior în locul comiterii infracțiunii, și să interpreteze și aprecieze urmele care mai pot fi descoperite, prin prisma acestor modificări.

c) Cercetarea la fața locului este, în principiu, o activitate care nu se poate repeta. Dacă cercetarea a fost defectuos efectuată, sau dacă rezultatele acesteia nu au fost fixate corespunzător, ancheta va fi canalizată pe o pistă greșită, cu consecințe dintre cele mai grave pentru aflarea adevărului.

Repetarea cercetării nu se mai poate face în condițiile inițiale și nu mai poate conduce la rezultatele scontate, întrucât locul faptei suferă modificări inclusiv ca urmare a acțiunilor întreprinse în prima etapă de echipa de cercetare.

Mai mult decât atât, în condițiile în care locul faptei nu a fost sigilat, sau nu au fost luate măsuri adecvate pentru paza și conservarea aspectului său inițial, valoarea probatorie a eventualelor urme și mijloace materiale de probă care ar putea fi descoperite la repetarea cercetării, va fi îndoielnică, existând întotdeauna suspiciuni cu privire la proveniența lor.

În literatura de specialitate[1] se discută de posibilitatea repetării – în mod excepțional – a acestei activități, în următoarele situații:

– când cercetarea inițială s-a efectuat în condiții meteorologice și de lumină improprii și

– când perimetrul investigat din punct de vedere criminalistic nu a fost corect delimitat, fiind scăpate din vedere suprafețe de teren, încăperi, căi de acces sau de părăsire a locului faptei etc. în care puteau fi descoperite urme și mijloace materiale de probă.

Considerăm că în primul caz nu este vorba de o repetare a cercetării la fața locului, ci de o întrerupere și continuare a ei deîndată ce condițiile atmosferice sau de vizibilitate devin prielnice. Pe perioada de timp în care cercetarea este întreruptă, se impun măsuri adecvate de pază și conservare corespunzătoare a locului faptei.

Nici în cel de al doilea caz nu se poate vorbi de repetarea cercetării (deoarece ea nu se efectuează în locurile investigate deja din punct de vedere criminalistic), ci de extinderea ei în încăperile sau suprafețele de teren ori de apă în care au fost descoperite ulterior urmările activității ilicite.

Astfel de situații se pot întâlni în infracțiunile de omor urmate de segmentarea victimei și abandonarea fragmentelor de cadavru în diferite locuri, în infracțiunile de furt și tâlhărie în care bunurile produs al activității ilicite au fost pierdute, abandonate sau depozitate în mai multe locuri etc.

Indiferent dacă cercetarea urmează să fie continuată sau extinsă, este esențial ca ea să fie făcută de aceeași echipă de cercetare, deoarece se asigură în acest fel „continuitatea între activitățile anterioare și cele ulterioare, precum și viziunea unitară asupra lor"[2].

---

[1] A se vedea Colectiv, *Tratat de tactică criminalistică*, op. cit., p. 30.

[2] L. Coman, M. Constantinescu, *op. cit.*, p. 431.

Scanned with OKEN Scanner

d) Cercetarea la fața locului are un caracter organizat. Această activitate se desfăşoară după anumite reguli tehnico-tactice criminalistice, care asigură investigarea sistematică, minuţioasă şi completă a locului faptei, descoperirea tuturor urmelor infracţiunii, a obiectelor corp delict, precum şi elucidarea împrejurărilor în care s-a produs faptul ilicit.

Cercetarea la faţa locului nu se reduce doar la activităţile de ordin criminalistic care se desfăşoară cu acest prilej.

Concomitent cu acestea, o parte din membri echipei de cercetare efectuează investigaţii pentru identificarea şi ascultarea imediată a martorilor oculari, părţii vătămate şi făptuitorului, pentru stabilirea situaţiei de fapt existente în locul cercetat înainte de săvârşirea infracţiunii şi descoperirea locurilor în care au fost ascunse bunurile, valorile produs al activităţii ilicite etc.

O altă parte din membri echipei continuă scotocirea suprafeţelor de teren aflate în vecinătatea locurilor care au fost deja cercetate din punct de vedere criminalistic, pentru a descoperi şi alte urme ale activităţii ilicite. Se asigură în acest fel, descoperirea, ridicarea şi fixarea tuturor elementelor de fapt care pot prezenta interes pentru cauză.

Datele astfel obţinute, coroborate cu constatările făcute de specialiştii criminalişti, servesc la elaborarea şi verificarea operativă a versiunilor cu privire la faptă şi făptuitor, metodele şi mijloacele folosite etc.

De aceea repartizarea sarcinilor care revin fiecărui membru al echipei de cercetare trebuie făcută imediat după ajungerea la faţa locului, astfel ca fiecare participant să ştie ce are de făcut şi să treacă imediat la îndeplinirea lor[1].

Pentru a asigura caracterul organizat al activităţi de cercetare este necesar să se respecte următoarele reguli:

– *cercetarea la faţa locului nu trebuie limitată în timp şi spaţiu.* Neîndeplinirea acestei cerinţe se repercutează negativ asupra calităţii şi obiectivităţii rezultatelor, deoarece există pericolul ca cercetarea să nu se extindă asupra tuturor locurilor în care sunt prezente urmele activităţii infracţionale, să scape din vedere stări de fapt şi împrejurări care pot fi determinante în aflarea adevărului, ori să conducă la formularea unor constatări eronate.

În acelaşi timp însă, cercetarea trebuie să aibă deopotrivă un caracter dinamic şi operativ pentru a evita consumarea inutilă a timpului cu aspecte fără relevanţă pentru cauză. Aceasta presupune o bună conlucrare şi un schimb permanent de informaţii între membrii echipei de cercetare.

– *în efectuarea cercetării la faţa locului trebuie eliminate ideile preconcepute cu privire la faptă, făptuitor, metodele şi mijloacele folosite de acesta, ori cu privire la utilitatea urmelor descoperite şi valoarea lor identificatoare.* Se impune ca cercetarea la faţa locului să fie efectuată sistematic, cu minuţiozitate şi în mod complet, iar stările de fapt şi împrejurările descoperite cu acest prilej, să fie analizate în interdependenţa dintre ele.

Numai în acest fel pot fi descifrate modul de operare folosit la săvârşirea infracţiunii, activităţile desfăşurate de făptuitor(i), măsurile luate pentru acoperirea activităţii infracţionale etc. Din locul săvârşirii infracţiunii trebuie ridicate toate urmele care pot avea legătură cu cauza, chiar şi atunci când încă din faza de debut a cercetării, sunt

[1] *Idem, op. cit.*, p. 422.

Scanned with OKEN Scanner

descoperite urme care ar putea fi considerate suficiente pentru identificarea făptuitorului şi probarea vinovăţiei sale.

Sentimentul prematur de satisfacţie, se poate transforma cel mai adesea într-un iminent risc al pierderii ireparabile a altor categorii de urme care pot atesta de exemplu existenţa mai multor participanţi la săvârşirea infracţiunii.

În timpul cercetării trebuie acordată aceeaşi importanţă descoperirii şi fixării corespunzătoare a stărilor de fapt şi împrejurărilor negative, care pot demonstra existenţa simulărilor.

– *metodele concrete de cercetare se stabilesc în funcţie de natura şi urmările faptei, particularităţile locului de cercetat, modurile de operare folosite de făptuitor(i), şi dispunerea urmelor şi mijloacelor materiale de probă.*

În cercetarea la faţa locului se folosesc metode obiective, subiective sau combinate.

Metoda obiectivă presupune sectorizarea locului faptei şi cercetarea sistematică a fiecărei porţiuni de teren (sau încăpere). Ea asigură descoperirea tuturor categoriilor de urme şi mijloace materiale de probă.

Metoda subiectivă constă în efectuarea cercetării în raport cu *iter criminis*, adică în raport cu traseul parcurs de făptuitor[1] şi activităţile desfăşurate de acesta în locul faptei.

Metoda, deşi permite interpretarea logică a constatărilor făcute de echipa de cercetare, nu asigură totuşi cercetarea sistematică şi completă a locului faptei, existând pericolul ca o parte din urme sau mijloace materiale de probă să nu fie descoperite.

Metoda combinată foloseşte elemente specifice atât metodei obiective, cât şi celei subiective, „trecându-se de la una la alta, în raport cu particularităţile cauzei şi diferitele momente ale cercetării”[2].

Când cercetarea se efectuează într-un teren deschis, ea poate debuta „de la centru spre exterior sau invers, desfăşurându-se prin apropierea treptată de locul unde s-a consumat episodul principal al faptei sau unde s-a produs rezultatul activităţii ilicite”[3].

Dacă locul faptei se situează într-o încăpere, cercetarea se desfăşoară de regulă de la exterior spre interior, acordându-se atenţia cuvenită locurilor prin care făptuitorul putea să pătrundă ori să-l părăsească.

În interior, cercetarea se efectuează de-a lungul pereţilor, în principiu în sensul acelor de ceasornic. În cazul în care suprafaţa de cercetat este de dimensiuni mari, se procedează la sectorizarea ei.

– *notarea constatărilor de ordin criminalistic şi a datelor desprinse cu ocazia investigaţiilor, în vederea consemnării lor ulterioare în procesul-verbal de cercetare la faţa locului.* Această regulă asigură fixarea corespunzătoare în procesul-verbal a aspectelor referitoare la natura, starea, dispunerea, particularităţile urmelor şi mijloacelor materiale de probă, a locurilor în care au fost descoperite etc. În acest sens pot fi folosite şi înregistrările magnetice;

– *studierea reacţiilor pe care le are făptuitorul prezent la faţa locului.* În funcţie de comportamentul făptuitorului faţă de constatările făcute de echipa de cercetare, pot fi obţinute informaţii cu privire la urmele şi obiectele care prezintă interes pentru cauză. Se

---

[1] Pentru a ajunge în locul faptei şi a se deplasa în acest loc, precum şi pentru a-l părăsi.

[2] C. Aioniţoaie, *Tactica cercetării la faţa locului*, în „Curs de tactică criminalistică”, vol. I, Academia de Poliţie „Al. I. Cuza”, p. 17.

[3] *Idem*, p. 14.

Scanned with OKEN Scanner

recomandă ca pentru stabilirea legăturii lor cu diferitele momente ale cercetării, reacțiile făptuitorului să fie înregistrate pe bandă videomagnetică. În mod asemănător se procedează și pentru a studia reacțiile curioșilor aflați în apropierea locului faptei, deoarece uneori printre aceștia se află și făptuitorul interesat să cunoască datele desprinse în timpul cercetărilor ori concluziile la care a ajuns organul judiciar.

1.3. Sarcinile cercetării la fața locului

Ca activitate inițială și urgentă, cercetarea la fața locului are în principal următoarele sarcini:

– delimitarea locului în care s-a săvârșit infracțiunea sau s-a produs evenimentul care impune intervenția organului judiciar, și fixarea aspectului inițial al acestuia;

– descoperirea, fixarea, ridicarea, conservarea și interpretarea urmelor și mijloacelor materiale de probă;

– stabilirea împrejurărilor în care s-a săvârșit fapta în vederea stabilirii naturii acesteia;

– evidențierea modului de operare folosit la săvârșirea infracțiunii și a activităților desfășurate în locul faptei, în scopul elaborării versiunilor cu privire la făptuitori;

– identificarea victimei, martorilor oculari și a învinuitului/inculpatului din rândul curioșilor aflați în apropierea locului faptei;

– stabilirea cauzelor, condițiilor și împrejurărilor care au determinat sau înlesnit săvârșirea infracțiunii, în vederea luării măsurilor preventive care se impun.

2. Atribuțiile organelor judiciare ajunse primele la fața locului

Realizarea sarcinilor cercetării la fața locului este condiționată de modul în care, odată cu sesizarea despre săvârșirea unei infracțiuni, se întreprind măsuri corespunzătoare de conservare imediată a aspectului inițial al locului faptei.

Indiferent de modul în care s-a făcut sesizarea (plângere, denunț sau din oficiu), organul judiciar este obligat să ia o serie de măsuri urgente menite să prevină producerea de modificări în ambianța locului faptei. Aceste măsuri se impun a fi luate și de către alte organe – reprezentanți ai organelor locale ale puterii sau administrației, ai instituțiilor, firmelor, societăților comerciale etc. – ori de către persoana care a făcut sesizarea, dacă acestea sunt prezente la fața locului.

Aceste măsuri constau în:

a) Salvarea victimelor prin acordarea primului-ajutor medical sau, atunci când gravitatea leziunilor o impune, prin transportarea acestora la cea mai apropiată unitate medicală[1].

Ajutorul medical se acordă de persoane cu pregătire de specialitate dacă acestea se află în apropiere sau dacă pot fi aduse urgent la locul faptei.

Transportarea se poate face cu orice mijloc de transport care oferă condițiile necesare pentru ca starea victimei să nu se agraveze în timpul deplasării.

Organul judiciar sau celelalte persoane care iau această măsură, trebuie să noteze datele de identificare ale conducătorului auto, marca și numărul de înmatriculare a autovehiculului și unitatea medicală la care urmează să fie transportată victima.

---

[1] N.A. Atunci când infracțiunea vizează sănătatea, integritatea fizică sau viața persoanei, precum și în orice alte situații soldate cu astfel de urmări (incendii, explozii, catastrofe naturale etc.).

Scanned with OKEN Scanner

Atunci când este posibil, victima va fi însoțită de un lucrător de poliție și un martor ocular, care vor furniza personalului medical informații despre împrejurările în care s-au produs leziunile, astfel încât să poată fi luate cele mai adecvate măsuri de intervenție medicală. Personalului medical i se aduce la cunoștință că obiectele de îmbrăcăminte și încălțăminte, orice alte obiecte aflate asupra victimei, trebuie păstrate intacte, pentru a permite examinarea ulterioară a acestora, în scopul descoperirii eventualelor urme care pot prezenta interes pentru cauză.

În cazul accidentelor de circulație, în lipsa altor mijloace de transport, victima poate fi transportată chiar cu autovehiculul angajat în accident. În acest caz, organul judiciar trebuie să atragă atenția conducătorului auto că are obligația să se întoarcă la locul faptei.

Înainte de ridicare, organul judiciar trebuie să noteze și să încercuiască locul și poziția pe care o aveau victima, alte obiecte sau urme care trebuie mișcate, aceste date urmând a fi aduse la cunoștința echipei care va efectua cercetarea.

b) Luarea măsurilor urgente de înlăturare a pericolelor iminente.

Aceste măsuri se impun pentru a evita producerea de noi victime omenești sau pagube materiale, și pentru a asigura desfășurarea ulterioară a cercetării în condiții de siguranță pentru membri echipei care investighează locul faptei.

Se impune acest lucru în caz de incendii, explozii, inundații cutremure majore etc. De la caz la caz, se procedează de exemplu la întreruperea alimentării cu gaz metan, aerisirea încăperilor, îndepărtarea obiectelor inflamabile de sursele de căldură etc.

Până la sosirea echipei de cercetare la fața locului se anunță organele de pompieri sau alte instituții care dispun de specialiști cu cunoștințe în domeniul evenimentului care s-a produs (pirotehniști, genieți, scafandri etc.).

c) Conservarea locului faptei prin interzicerea pătrunderii curioșilor în perimetrul în care sunt prezente urmele faptei ilicite și asigurarea pazei acestuia[1].

Una dintre primele măsuri menite să evite distrugerea accidentală sau intenționată a urmelor și modificarea ambianței locului faptei, este interzicerea pătrunderii curioșilor, a persoanelor aflate întâmplător în locul respectiv, a cunoștințelor victimei și chiar a altor organe care nu au competențe în efectuarea cercetării la fața locului. Concomitent se iau măsuri de asigurare a pazei locului săvârșirii infracțiunii și de conservare ori ridicare urgentă a urmelor și mijloacelor materiale de probă care datorită condițiilor meteorologice ori caracterului lor perisabil, se pot deteriora.

Măsurile de conservare a urmelor diferă de la caz la caz și pot consta din acoperirea lor cu diverse materiale (folii de plastic, coli de hârtii, materiale textile, cutii de carton etc.).

Ridicarea urmelor se face numai dacă organul judiciar dispune de cunoștințe minime de specialitate în domeniu și numai dacă acesta are asupra sa instrumentarul adecvat unei categorii sau alta de urme.

Obiectele care poartă în mod evident urmele activității ilicite (în special cele pe care sunt urme biologice), dacă prezintă pericol de degradare, vor fi ridicate și duse într-un loc ferit de acțiunea factorilor meteorologici.

Pentru ca specialistul sau expertul să poată aprecia cât mai exact eventualele transformări care au intervenit în starea urmelor, se recomandă ca organul judiciar ajuns

[1] G.I. Olteanu, M. Ruiu, în *Curs de tactică criminalistică*, Ed. AIT. Laboratories, www.itcode.ro.

Scanned with OKEN Scanner

primul la fața locului să noteze mirosurile specifice, temperatura mediului ambiant, condițiile meteorologice și de lumină etc.

d) Identificarea și prinderea făptuitorului.

Această măsură se impune a fi luată îndeosebi atunci când organul judiciar a ajuns la fața locului imediat după săvârșirea infracțiunii, deoarece este posibil ca printre persoanele din apropierea locului faptei să se afle și făptuitorul. În acest sens, organul judiciar trebuie să procedeze de îndată la audierea persoanelor care pot furniza date cu privire la identitatea făptuitorului ori cu privire la semnalmentele, îmbrăcămintea acestuia, obiectele portabile, locurile în care s-a ascuns ori refugiat etc.

Dacă este cazul se întreprind măsuri imediate de urmărire și prindere a sa, ori de alertare echipajelor de poliție aflate în zona în care s-a săvârșit infracțiunea.

Măsura se impune a fi luată cu atât mai mult în cazul infracțiunilor flagrante, când făptuitorul a fost reținut de victimă, martorii oculari, ori alte persoane aflate în apropiere. Pentru a evita agresarea făptuitorului, precum și pentru a feri martorii oculari de influențe negative, acesta trebuie izolat și păzit.

e) Identificarea victimei, a martorilor oculari și a persoanelor care au adus modificări în ambianța locului faptei.

Organul judiciar ajuns primul la fața locului trebuie să verifice și să noteze datele de identitate ale victimei și să procedeze de îndată la audierea ei.

În cazul infracțiunilor soldate cu vătămarea gravă a integrității corporale ori cu pierderi de vieți omenești, când comunicarea cu victima este imposibilă, se solicită de la persoanele aflate la fața locului, date cu privire la identitatea acesteia.

În ceea ce privește celelalte persoane aflate la fața locului, organul judiciar are obligația să identifice toate categoriile de martori, inclusiv pe cei care nu au perceput prin propriile simțuri, împrejurările în care s-a săvârșit infracțiunea. Aceștia vor fi rugați să rămână la fața locului până la sosirea echipei competente să efectueze cercetarea, interzicându-li-se dacă este cazul, să părăsească acest loc.

Datele pe care le furnizează martorii pot fi hotărâtoare în desfășurarea cercetării la fața locului. Cu ajutorul lor se stabilesc mult mai exact numărul făptuitorilor, modul de operare folosit, locurile și obiectele pe care sunt prezente urme care atestă activitatea ilicită etc.

În mod asemănător se procedează și cu persoanele care au adus modificări în aspectul inițial al locului faptei. Pe lângă datele de identitate ale acestora, organul judiciar trebuie să noteze modificările pe care le-au adus fiecare, locurile în care s-au produs acestea și acțiunile întreprinse în acest sens etc.

f) Sesizarea organului judiciar competent să efectueze cercetarea.

Concomitent cu luarea măsurilor amintite sau imediat după aceasta, trebuie sesizat organul de urmărire penală competent să efectueze cercetarea. În raport cu competența materială, va fi sesizat organul de poliție sau parchetul pe a cărei rază administrativ-teritorială a fost săvârșită infracțiunea.

Din conținutul sesizării „trebuie să rezulte pe cât posibil, date despre natura faptei săvârșite, principalele aspecte ale comiterii acesteia, întinderea locului unde s-a comis infracțiunea și a celui pe care sunt dispuse urmele ș. a."[1]

---

[1] Colectiv, *Tratat de tactică criminalistică*, op. cit., p. 33.

Scanned with OKEN Scanner

După sesizare, organul judiciar ajuns primul la fața locului este obligat să aştepte sosirea echipei competente să efectueze cercetarea şi să aducă la cunoştința acesteia măsurile întreprinse şi constatările făcute până în acel moment.

3. Activități pregătitoare necesare în vederea efectuării cercetării la fața locului

Pentru ca cercetarea la fața locului să-şi atingă scopul, este necesar ca organul de urmărire penală să desfăşoare o serie de activități pregătitoare atât înainte de efectuarea deplasării, cât şi după ajungerea în locul faptei.

Acestea imprimă cercetării un caracter operativ, reducând perioada de timp care se scurge între momentul sesizării şi cel al începerii activităților de investigare criminalistică a locului faptei.

Se disting prin urmare două categorii de activități pregătitoare:
– activități desfăşurate la sediul organului de urmărire penală şi
– activități desfăşurate după ajungerea la fața locului.

Activități desfăşurate la sediul organului de urmărire penală

a) *Stabilirea identității persoanei care face sesizarea.* Dacă plângerea sau denunțul se face în scris, identitatea se stabileşte prin adresarea de întrebări şi verificarea răspunsurilor primite prin confruntarea lor cu datele din actul de identitate pe care-l prezintă cel care sesizează. În cazul sesizărilor telefonice se solicită datele de stare civilă şi numărul de telefon de la care sună cele ce sesizează.

b) *Verificarea sesizării.* Verificarea se impune în primul rând pentru a constata existența faptelor aduse la cunoştința organului de urmărire penală şi a evita astfel deplasările inutile. În al doilea rând, în raport cu datele din cuprinsul sesizării pot fi luate măsuri adecvate de asigurare tehnico-materială a echipei de cercetare şi de cooptare în cadrul acesteia a unor specialişti cu pregătire în domeniul în care s-a săvârşit fapta.

În acest sens se solicită persoanei care sesizează, date despre ora la care a luat cunoştință despre faptă sau eveniment, locul în care s-au produs, natura şi urmările acestora, numărul victimelor şi starea lor etc. Dacă este necesar se dirijează un echipaj de poliție aflat în apropiere, pentru a constata existența faptului adus la cunoştința organului de urmărire penală şi a lua primele măsuri de salvare a victimelor şi de conservare a locului faptei.

În situația în care sesizarea a fost adresată unui organ de urmărire penală necompetent, acesta va informa deîndată organul de urmărire penală competent să efectueze cercetarea şi va aduce la cunoştința acestuia datele rezultate din verificările efectuate.

După primirea şi verificarea sesizării, organul de urmărire penală întocmeşte un proces-verbal care aşa cum s-a mai precizat, constituie mijlocul procesual care atestă temeiul de drept şi de fapt al activității de cercetare la fața locului.

c) *Asigurarea tehnico-materială.* Marea diversitate a urmelor şi mijloacelor materiale de probă din locul faptei face necesară utilizarea celor mai performante mijloace tehnico-criminalistice care să asigure descoperirea, fixarea, ridicarea, ambalarea şi conservarea corespunzătoare a acestora.

Formațiunile de criminalistică sunt dotate în mod obişnuit cu autolaboratoare criminalistice, truse universale de cercetare la fața locului, aparatură fotografică şi video, surse de iluminare în spectrul vizibil şi invizibil, detectoare de metale şi de cadavre etc.

Scanned with OKEN Scanner

Sunt însă și situații care necesită măsuri pentru dotarea suplimentară a echipei cu aparatură specifică locurilor și mediilor în care se va face cercetarea, cum ar fi de exemplu cercetarea în caz de incendii, în medii subacvatice, interiorul minelor, atmosferă explozivă, accidente de muncă etc. În astfel de cazuri, se ia măsura dotării echipei cu truse foto, video și de iluminare speciale, truse pentru testarea stupefiantelor, truse pentru amprentarea cadavrelor, surse de radiații gamma, roentgen ș.a.m.d.

Atunci când locul faptei se întinde pe o suprafață de teren de mari dimensiuni, trebuie să se asigure și mijloacele de comunicare necesare schimbului permanent de informații între membrii echipei de cercetare.

d) *Cooptarea în echipa de cercetare – pe lângă specialiștii criminaliști – a unor experți, specialiști și tehnicieni din diferite domenii de activitate, în funcție de natura și urmările faptei și particularitățile locului în care a fost săvârșită.* De la caz la caz, se va asigura prezența în echipa de cercetare a următorilor experți sau specialiști: medici legiști, pompieri, scafandri, electricieni, ingineri, tehnicieni auto, specialiști din domeniul feroviar, maritim, aeronautic, conducători ai câinelui de urmărire etc.

e) *Asigurarea prezenței apărătorului și a interpreților, dacă partea vătămată sau făptuitorul prezent la fața locului este mut, surd sau nu cunoaște limba română.* Organul de urmărire penală este obligat să asigure la cerere, reprezentarea învinuitului/ inculpatului dacă a fost identificat printre persoanele aflate la fața locului, precum și atunci când acesta este reținut sau arestat și nu poate fi adus la cercetare.

El trebuie prin urmare să înștiințeze pe apărătorul ales ori pe cel din oficiu despre data, ora și locul în care se va efectua cercetarea. Neprezentarea apărătorului legal înștiințat, nu împiedică efectuarea cercetării.

f) *Asigurarea prezenței martorilor asistenți.* Această activitate pregătitoare se desfășoară de regulă la sediul organului de urmărire penală, deoarece se evită în acest fel folosirea ca martori asistenți a unor persoane care ar putea avea calitatea de martori oculari[1].

Activități pregătitoare care se desfășoară după ajungerea la fața locului. Ajunsă la fața locului, echipa de cercetare va desfășura în mod operativ, următoarele activități:

a) *Verificarea modului în care au fost aplicate măsurile de salvare a victimelor și de înlăturare a pericolelor iminente.* Dacă este cazul se vor întreprinde și alte activități pentru completarea lor. Șeful echipei va verifica totodată dacă s-a asigurat paza locului faptei și dacă s-a luat măsura îndepărtării curioșilor.

b) *Culegerea informațiilor de la organul judiciar ajuns primul la fața locului.* Echipa de cercetare va solicita organului judiciar sau altor organe ori persoane prezente la fața locului, date în legătură cu:

– natura și urmările faptei;

– data și ora săvârșirii infracțiunii, precum și ora la care a fost constatată aceasta;

– condițiile atmosferice și de lumină din momentul constatării faptei;

– persoanele prezente la fața locului și cele care au participat la acțiunile de salvare a victimelor;

– făptuitori și semnalmentele lor (dacă au părăsit locul faptei). Semnalmentele se vor transmite imediat organelor de poliție și jandarmerie pe a căror rază administrativ-teritorială de competență se presupune că s-au deplasat;

[1] N.A. În cadrul procesului penal, o persoană nu poate avea două calități procesuale.

Scanned with OKEN Scanner

– parte vătămată şi martori oculari;

– modificările care au fost aduse locului faptei până la sosirea echipei, persoanele implicate în producerea lor şi dacă ele s-au datorat unor cauze obiective ori subiective.

Prin stabilirea lor, echipa de cercetare îşi poate forma o imagine despre aspectul iniţial al locului faptei şi despre starea şi dispunerea urmelor şi mijloacelor materiale de probă;

– situaţia urmelor şi mijloacelor materiale de probă care au fost ridicate înainte de sosirea echipei de cercetare. Şeful echipei va proceda la ambalarea, sigilarea şi conservarea lor şi le va trimite spre examinare în regim de urgenţă.

Toate aceste date vor fi folosite la întocmirea procesului-verbal de cercetare la faţa locului.

c) *Identificarea victimei şi a martorilor oculari şi organizarea ascultării lor la faţa locului.* Vor fi verificate şi notate datele de stare civilă ale martorilor oculari stabiliţi de organul judiciar ajuns primul la faţa locului, continuându-se în acelaşi timp activitatea de identificare a altor martori oculari.

Prin identificarea şi ascultarea lor la faţa locului, se urmăreşte să se stabilească timpul şi locul comiterii infracţiunii, metodele şi mijloacele folosite, bunurile şi valorile sustrase, precum şi cele pierdute ori abandonate de făptuitor, semnalmentele acestuia, modificările aduse locului faptei etc.

d) *Organizarea activităţii de întocmire a portretului vorbit la faţa locului.*

e) *Iniţierea măsurilor de prindere sau urmărire a făptuitorului,* dacă aceasta nu s-a realizat de organul judiciar ajuns primul la faţa locului.

f) *Delimitarea şi marcarea (împrejmuirea) perimetrului care urmează să fie cercetat din punct de vedere criminalistic şi stabilirea metodelor concrete de cercetare.* La stabilirea limitelor suprafeţelor de teren sau încăperilor care vor fi investigate din punct de vedere criminalistic, pe lângă cele în care sunt prezente urme evidente ale activităţii infracţionale, vor fi avute în vedere şi alte locuri în care pot fi descoperite urme ce pot avea legătură cu cauza.

Şeful echipei de cercetare va dispune măsuri pentru scotocirea locurilor situate în vecinătatea celor în care s-a derulat episodul principal al infracţiunii şi a celor în care sunt prezente urmările acesteia. Vor fi avute în vedere toate căile de acces şi de părăsire a locului faptei, curţile, grădinile, dependinţele locuinţelor, spaţiile folosite în comun, ghenele de gunoi şi crematoriile, scara şi spaţiile de sub scară, subsolurile blocurilor, podurile clădirilor, anexele gospodăreşti etc.

În explozii şi catastrofe (maritime, fluviale, aeriene, feroviare etc.) un rol important în delimitarea locului faptei îl au specialiştii şi experţii cooptaţi în echipa de cercetare. De exemplu, în cazul exploziilor, pirotehniştii pot aprecia mult mai exact întinderea suprafeţelor de teren afectate de suflul exploziei, în care pot fi descoperite fragmente de cadavre, subansambluri din dispozitivele explozive etc.

În anumite situaţii, cercetarea trebuie extinsă asupra unor locuri situate la mare depărtare de cel în care s-a desfăşurat activitatea ilicită, dacă din datele obţinute de la partea vătămată ori martorii oculari, rezultă că aici pot fi descoperite urmările acestei activităţi. De exemplu, cercetarea se va extinde şi în suprafeţele de teren sau clădirile în care făptuitorul a depozitat bunurile produs al infracţiunii, ori a ascuns fragmentele de cadavru ş.a.m.d.

Scanned with OKEN Scanner

g) *Informarea membrilor echipei de cercetare despre constatările făcute până în acel moment, repartizarea sarcinilor pe care le au de îndeplinit pe timpul cercetării și stabilirea modalităților de comunicare între aceștia.*

Înainte de începerea cercetării, în funcție de situația existentă la fața locului, șeful echipei va dispune suplimentarea măsurilor de pază a locului faptei, de înlăturare a pericolelor iminente, de conservare ori ridicare urgentă a urmelor care se pot deteriora etc.

4. Fazele cercetării la fața locului

Pentru a asigura caracterul organizat al cercetării și descoperirea tuturor urmelor și mijloacelor materiale de probă, această activitate se efectuează în două faze distincte, respectiv faza statică și faza dinamică. Precizăm că delimitarea pe cele două faze vizează doar activitățile criminalistice care se desfășoară în locul faptei, nu și măsurile operative întreprinse de membri echipei pentru culegerea de informații despre faptă și făptuitori.

În faza statică se urmărește descoperirea tuturor urmelor, mijloacelor materiale de probă și fixarea procesual-penală și criminalistică a acestora, fiind interzisă atingerea și mișcarea lor din locurile în care au fost descoperite.

Faza dinamică are ca obiectiv examinarea amănunțită a fiecărei urme și mijloc material de probă, acestea putând fi mișcate din locurile în care au fost inițial descoperite.

De asemenea, în faza dinamică se continuă activitatea de descoperire a urmelor care necesită aplicarea unor procedee speciale de relevare (în general urmele latente), ceea ce presupune ca obiectele presupus purtătoare să fie examinate în mișcare. Tot în această fază are loc ridicarea, ambalarea și sigilarea urmelor în vederea cercetării lor ulterioare, în condiții de laborator.

Organizarea cercetării pe cele două faze are însă un caracter flexibil, întrucât activitățile specifice fiecăreia dintre ele se pot interpătrunde în funcție de natura urmelor descoperite și urgența cu care trebuie ridicate, particularitățile locului săvârșirii infracțiunii etc.

De la caz la caz, cercetarea poate debuta uneori cu ridicarea imediată a urmelor perisabile, ori a micro-urmelor. Alteori, când locul faptei nu a fost corect delimitat încă de la început, iar cercetarea trebuie să se extindă asupra altor spații sau încăperi scăpate inițial din vedere, se vor continua activitățile de descoperire și fixare a urmelor și mijloacelor materiale de probă.

4.1. Faza statică a cercetării la fața locului

În faza statică se desfășoară următoarele activități criminalistice:

a) *Fixarea prin intermediul fotografiei și filmului judiciar a situației de la fața locului, așa cum a fost găsită în momentul sosirii echipei de cercetare.* În acest sens se execută de regulă fotografii sau filmări de orientare.

b) *Pătrunderea în locul faptei, parcurgerea și observarea atentă a acestuia.*

Pătrunderea în locul faptei este permisă doar persoanelor care au atribuții pe linia cercetării și se face numai prin punctele de acces și pe drumul marcat de specialistul criminalist cu ajutorul jetoanelor.

Pentru a preveni distrugerea accidentală a urmelor ori crearea de noi urme care ar putea canaliza cercetarea pe o direcție greșită, numărul acestor persoane va fi limitat la strictul necesar.

Scanned with OKEN Scanner

Este obligatoriu ca membri echipei de cercetare să poarte echipamente de protecție de unică folosință, menite să preîntâmpine contaminarea locului faptei. Primul care intră în locul faptei este specialistul criminalist, împreună cu șeful echipei de cercetare și alți specialiști (în funcție de natura faptei și urmările sale).

Pentru interpretarea și aprecierea corespunzătoare a constatărilor care se fac cu ocazia cercetării, se va nota ora pătrunderii în câmpul infracțiunii, condițiile de vizibilitate și atmosferice, iar în funcție de natura evenimentului cercetat, starea ușilor, ferestrelor, sistemelor de încuiere, comutatoarelor electrice, prizelor, instalațiilor și agregatelor, culoarea fumului și flăcării, mirosurile caracteristice, poziția victimelor etc.

Parcurgerea și observarea atentă a locului săvârșirii infracțiunii, oferă echipei de cercetare posibilitatea:

– să stabilească dacă perimetrul care urmează a fi examinat din punct de vedere criminalistic a fost corect delimitat și să extindă dacă est cazul limitele acestui perimetru;

– să sectorizeze locul faptei pentru a asigura cercetării un caracter sistematic;

– să descopere, marcheze și numeroteze locurile în care sunt prezente urme și mijloace materiale de probă;

– să selecteze categoriile de urme care se impun a fi ridicate imediat, pentru a evita alterarea lor. O atenție deosebită se acordă microurmelor care, la fel ca în cazul urmelor degradabile, vor fi ridicate cu prioritate, indiferent de stadiul în care a ajuns cercetarea;

– să definitiveze metodele concrete de cercetare, în raport cu situația existentă în locul faptei. Cu această ocazie se vor „preciza punctul de începere și sensul, direcția de efectuare a cercetării”[1].

c) *Orientarea criminalistică a locului faptei.* Pentru orientarea criminalistică trebuie mai întâi să se determine situarea locului faptei în raport cu punctele cardinale și vecinătățile sale (clădiri, artere ori intersecții de circulație, borne kilometrice, construcții etc.)[2].

În al doilea rând, orientarea criminalistică a locului faptei presupune stabilirea distanțelor dintre urmele și mijloacele materiale de probă descoperite precum și precizarea poziției reciproce a acestora. În sfârșit, ea presupune ridicarea topografică a caracteristicilor de relief specifice locului faptei, în vederea întocmirii schiței[3].

Datele stabilite cu acest prilej vor fi notate în agendă de fiecare membru ale echipei, pentru a fi consemnate în procesul-verbal de cercetare la fața locului.

d) *Stabilirea lui iter criminis.* Determinarea drumului parcurs și a activităților desfășurate de făptuitor se face prin cercetarea atentă a tuturor căilor de acces și de părăsire a locului faptei, și a modificărilor pe care acesta le-a adus în câmpul infracțiunii.

Natura, numărul și dispunerea urmelor oferă date prețioase despre faptul dacă făptuitorul cunoștea sau nu dinainte punctele prin care va pătrunde în locul săvârșirii infracțiunii. Pentru corecta lor evaluare se vor folosi cunoștințele de logică și psihologie, precum și datele furnizate de partea vătămată și martorii oculari care cunosc situația existentă în perimetrul cercetat, înainte de săvârșirea infracțiunii.

---

[1] A. Ciopraga, I. Iacobuță, *op. cit.*, p. 250.

[2] Dacă locul faptei este situat într-o locuință se va nota adresa acesteia.

[3] Este obligatorie ridicarea acestor caracteristici în cazul accidentelor de circulație, catastrofelor aeriene, accidentelor miniere sau alte evenimente asemănătoare.

Scanned with OKEN Scanner

Pe de altă parte, lipsa urmelor de forțare la nivelul căilor de acces într-o încăpere, constituie un indiciu valoros în formarea cercului de suspecți, putându-se elabora versiuni potrivit cărora făptuitorul provine din rândul cunoștințelor victimei, a infractorilor care au ca mod de operare atribuirea de calități oficiale, rămânerea în interior etc.

Stabilirea lui *iter criminis* are o însemnătate aparte pentru anchetă, deoarece permite nu doar limitarea cercului de suspecți, ci și descoperirea urmelor create de făptuitor și instrumentele folosite la săvârșirea infracțiunii și pe această cale, descoperirea operativă a acestora.

e) *Stabilirea aproximativă a prejudiciului produs prin săvârșirea infracțiunii.* Natura bunurilor și valorilor sustrase, numărul și volumul lor, oferă alte informații despre făptuitori și numărul acestora, precum și despre mijloacele de transport pe care le-au folosit.

Ele orientează pe membri echipei de cercetare în activitatea de căutare și descoperire a tuturor categoriilor de urme care pot prezenta interes pentru cauză.

Mai mult decât atât, trebuie să se aibă în vedere că o mare parte dintre ele sunt purtătoare de urme papilare aparținând persoanei vătămate, urme care pot fi evidențiate pe bunurile, valorile descoperite cu ocazia percheziților corporale, domiciliare sau la locul de muncă. Or, această împrejurare atestă de regulă legătura cauzală directă dintre faptă și persoana asupra căreia au fost descoperite (cu excepția situațiilor în care produsul activității ilicite a fost înstrăinat ori încredințat spre păstrare unei persoane de bună-credință).

e) *Executarea fotografiilor și filmărilor de orientare, schiță și a obiectelor principale.* Pe lângă imaginile care au înregistrat aspectul inițial al locului faptei, după marcarea locurilor în care au fost descoperite urmele activității ilicite, se execută fotografii și filmări judiciare pentru a evidenția starea, poziția și dispunerea lor, distanțele dintre ele, precum și situarea locului faptei în ambianța mediului înconjurător.

Se folosesc diverse procedee de fotografiere deja cunoscute, cum sunt fotografia panoramică liniară sau circulară, fotografia schiță, de pe poziții contrare sau încrucișate, pe sectoare, fotografia metrică și la scară etc.

f) *Prelucrarea urmelor de miros cu ajutorul câinelui de urmărire.* Câinele de urmărire se folosește întotdeauna atunci când la fața locului pot fi descoperite urme de miros uman. Având în vedere persistența relativ redusă a urmelor, prelucrarea lor se face în faza statică a cercetării.

Ea este una dintre primele activități pe care le întreprinde echipa, cu condiția ca această operațiune să nu afecteze alte categorii de urme care pot conduce la identificarea făptuitorilor și a instrumentelor utilizate la comiterea faptei.

De aceea pătrunderea câinelui de urmărire și a însoțitorului său în locul săvârșirii infracțiunii se face numai prin punctele de acces și pe drumul stabilit de specialistul criminalist.

Pentru prelucrare se vor folosi cu precădere urmele de picioare, obiectele de îmbrăcăminte și încălțăminte, batiste, agende, alte obiecte pierdute sau abandonate de făptuitor, obiectele aparținând victimei etc.

Scanned with OKEN Scanner

4.2. Faza dinamică a cercetării la fața locului

În faza dinamică a cercetării se desfăşoară un complex de activităţi criminalistice care au drept scop examinarea individuală[1] şi detaliată a fiecărei urme şi mijloc material de probă descoperite în prima etapă.

Specific acestei faze este că toate urmele şi obiectele purtătoare de urme pot fi mişcate din locurile în care au fost găsite, ceea ce permite atât stabilirea caracteristicilor lor generale şi particulare, a metodelor de fixare, conservare şi ridicare, cât şi descoperirea altor urme care iniţial nu au fost observate de membri echipei.

O atenţie deosebită se acordă obiectelor susceptibile să poarte urme latente. În raport cu natura lor, acestea vor fi relevate chiar la faţa locului, iar dacă necesită aplicarea unor tehnici cu un anumit grad de complexitate, vor fi ridicate şi transportate la laboratoarele de criminalistică.

Aceeaşi atenţie trebuie acordată locului în care s-au desfăşurat aspectele principale ale activităţii ilicite, ori celui în care s-au produs urmările ei, deoarece ele pot conţine o multitudine de urme create de făptuitor şi instrumentele folosite de acesta.

Se are în vedere posibilitatea descoperirii în aceste locuri a unor microurme, urme de picioare, urme papilare, biologice, fire şi fibre textile, obiecte sau resturi din acestea, urme de forţare etc.

Nu trebuie scăpate din vedere nici obstacolele pe care trebuia să le depăşească în mod obligatoriu făptuitorul pentru a pătrunde în câmpul infracţiunii ori pentru a-l părăsi, obiectele care au fost mutate din locurile în care se aflau înainte de săvârşirea faptei, cele pierdute sau abandonate, obiectele de mobilier pe care se găseau bunurile ori valorile sustrase ş.a.m.d. deoarece ele conţin de cele mai multe ori urme care pot conduce la identificarea făptuitorului şi a mijloacelor folosite.

În infracţiunile care au ca urmare moartea victimei, în morţi suspecte ori a căror cauză este necunoscută, precum şi în cazul descoperirii de cadavre cu identitate necunoscută, este obligatorie cercetarea amănunţită a cadavrului.

Ea trebuie să aibă în vedere examinarea obiectelor de îmbrăcăminte şi încălţăminte, a celor portabile, a lenjeriei de corp, depozitului subunghial, precum şi a leziunilor prezente pe corpul cadavrului.

Toate aceste activităţi presupun mişcarea cadavrului din locul în care a fost descoperit, şi se desfăşoară de specialistul criminalist în colaborare cu medicul legist, singurul în măsură să descrie natura şi modul de producere a leziunilor, precum şi obiectele cu care au fost provocate.

În raport cu datele noi obţinute de membrii echipei, se continuă procesul de stabilire a lui *iter criminis*, extinzându-se atunci când este cazul, limitele perimetrului de cercetat, asupra altor spaţii deschise sau închise în care pot fi descoperite urme ale activităţii infracţionale.

Pentru fixarea corespunzătoare şi individualizarea cât mai exactă a fiecărei urme şi mijloc material de probă, în această etapă se execută fotografii ale obiectelor principale, la scară şi de detaliu, notându-se caracteristicile care urmează să fie descrise în procesul-verbal de cercetare la faţa locului, precum şi datele necesare întocmirii schiţelor

[1] N.A. Chiar dacă fiecare urmă şi mijloc material de probă sunt cercetate separat, nu trebuie neglijată nici interdependenţa dintre ele.

Scanned with OKEN Scanner

și desenelor. Între caracteristicile fixate prin fotografiere, filmare judiciară sau schițe și cele descrise în procesul-verbal trebuie să existe o corespondență deplină. Acest lucru elimină posibilitățile de substituire a lor sau de confundare ulterioară cu unele obiecte asemănătoare.

În faza dinamică, o sarcină principală a cercetării este aceea de a stabili stările de fapt și împrejurările negative, adică pe cele care nu au pe deplin o legătură logică cu fapta adusă la cunoștința organului judiciar. Aceste stări de fapt și împrejurări sunt create în mod artificial de persoanele interesate, pentru a crea aparența săvârșirii unei infracțiuni.

Ele au o importanță covârșitoare în aflarea adevărului, deoarece infirmă posibilitățile de săvârșire a infracțiunii în condițiile stabilite cu ocazia cercetării la fața locului, evidențiind caracterul simulat al faptei[1]. Pentru aceasta, trebuie să se elaboreze raționamente logice având la bază legătura firească dintre faptă și urmările ei, modurile de operare reclamate că ar fi fost folosite, interdependența dintre numărul, natura, dispunerea și mecanismul de formare a urmelor, natura bunurilor sustrase și volumul lor, inexistența unor urme a căror apariție era obligatorie, ori apariția nejustificată a altora etc.

Tot în faza dinamică se face interpretarea la fața locului a urmelor și mijloacelor materiale de probă, iar pe baza informațiilor obținute se completează versiunile cu privire la faptă[2] și făptuitori, metodele și mijloacele folosite, timpul comiterii etc.

În funcție de modul de operare folosit, activitățile desfășurate în locul faptei, bunurile, valorile sustrase, mobilul și scopul infracțiunii etc. se determină portretul psihologic al făptuitorului[3].

Comparând aceste date cu cele rezultate din cercetarea la fața locului în alte cazuri similare, se poate stabili că infracțiunile au fost săvârșite de același făptuitor.

De aceea este indicat ca din echipa de cercetare la fața locului să facă parte și un psiholog, care va încerca să stabilească personalitatea făptuitorului, precum și momentele tensionate sau de relaxare din timpul comiterii activităților ilicite, când putea să creeze urme de natură să conducă la identificarea sa.

---

[1] N.A. De exemplu disimularea omorului în sinucidere, a delapidării în furt etc.

[2] Avându-se în vedere inclusiv posibilitatea existenței unor fapte simulate.

[3] N.A. Prin întocmirea profiling-ului pe baza elementelor de fapt existente în locul săvârșirii infracțiunii se încearcă stabilirea unor date referitoare la: vârstă, sex, etnie, unele trăsături fizice (înălțime, greutate, defecte anatomice), ocupație, pregătire profesională, stare civilă, tipul probabil de locuință și zona ori spațiul în care locuiește, unele dificultăți în relațiile cu alte persoane etc. Profiling-ul oferă informații utile și în legătură cu cunoștințele pe care le are infractorul despre tehnicile și modalitățile de valorificare criminalistică a urmelor din locul faptei, prin studierea încercărilor de îndepărtare a lor și de evitare în acest fel a posibilităților de identificare a sa. Profilului victimei oferă de asemenea date despre identitatea făptuitorului. Astfel, analizându-se „identitatea, sexul, cetățenia, originea etnică, sarea civilă, profesia, vârsta, greutatea, caracteristicile fizice ale victimei ș.a. se obțin date cu privire la motivul, preferințele, tipul de victimă pe care-l vizează agresorul și chiar la semnalmentele sale". Se folosesc, în principiu, două tipuri de raționament pentru stabilirea profilului infractorului: inductiv și deductiv. *Profilul inductiv* se axează pe analiza bazelor de date statistice, luându-se în considerație comportamentul și caracteristicile unor infractori cunoscuți (în special motivația similară în situații de același fel). *Profilul deductiv* se întocmește având în vedere două categorii de date: a) cele referitoare la caracteristicile locului săvârșirii infracțiunii și ale victimei și b) cele desprinse din examinarea urmelor și mijloacelor materiale de probă în cadrul expertizei criminalistice. Spre deosebire de profiling–ul inductiv care stabilește un tip de comportament general (caracteristic mai multor infractori), cel deductiv conturează comportamentul individual al făptuitorului. Pentru detalii suplimentare, a se vedea Em. Stancu, G. Matei, *Profiling-ul criminal în investigațiile criminalistice*, în lucrarea „Investigarea criminalistică a locului faptei", Ed. S.C. Luceafărul S.A., București, 2004, p. 33 și urm.

Scanned with OKEN Scanner

În locul faptei se interzice fumatul, consumul de alimente şi băuturi de orice natură, precum şi comentarea cu glas tare a constatărilor făcute de echipă. Dacă este cazul, toate acestea se vor face în afara locului faptei, pentru a evita în primul rând contaminarea perimetrului de cercetat şi în al doilea rând influenţarea martorilor oculari prezenţi la cercetare[1].

5. Fixarea rezultatelor cercetării la faţa locului

Valoarea probatorie a constatărilor făcute cu ocazia cercetării la faţa locului depinde de modul în care sunt ele consemnate şi înregistrate prin intermediul mijloacelor de probă prevăzute de Codul de procedură penală. Legea statuează că pentru fixarea rezultatelor cercetării la faţa locului se folosesc: procesul-verbal, fotografia şi filmul judiciar, schiţele, desenele şi înregistrările audio.

Întrucât aspectele referitoare la fotografia şi filmul judiciar au fost deja analizate în prima parte a cursului, vom descrie în cele ce urmează, particularităţile fixării rezultatelor cercetării la faţa locului prin intermediul procesului-verbal, schiţei şi înregistrărilor audio.

5.1. Procesul-verbal de cercetare la faţa locului

Procesul-verbal reprezintă principalul mijloc procesual-penal de fixare a datelor şi constatărilor desprinse cu ocazia cercetării la faţa locului, căruia i se anexează mijloacele de probă enumerate mai sus.

Procesul-verbal se întocmeşte în conformitate cu dispoziţiile cuprinse în art. 91 şi 131 C. pr. pen.

Regula este că el se redactează chiar la faţa locului, imediat după terminarea cercetării. Atunci când din motive întemeiate acest lucru nu este posibil, procesul-verbal se încheie în cel mai apropiat loc care asigură condiţiile corespunzătoare.

Procesul-verbal trebuie să cuprindă o descriere cât mai exactă, completă şi obiectivă a situaţiei existente în locul faptei în momentul sosirii echipei de cercetare, precum şi a rezultatelor activităţilor criminalistice, reprezentate de urmele şi mijloacele materiale de probă descoperite cu acest prilej.

La încheierea procesului-verbal se foloseşte un limbaj clar şi precis, evitându-se pe cât posibil termenii de strictă specialitate, ori termeni care ar putea să creeze confuzii.

Consemnările trebuie să fie cât mai concise, să redea într-o formă concentrată constatările echipei de cercetare, dar această „cerinţă nu trebuie să afecteze caracterul său complet”[2].

Potrivit prevederilor legale, procesul-verbal conţine următoarele date:

– data şi locul unde este încheiat;

– numele, prenumele, calitatea membrilor echipei de cercetare şi organul judiciar din care aceştia fac parte;

– numele, prenumele experţilor, specialiştilor, tehnicienilor cooptaţi în echipa de cercetare şi instituţia din care fac parte;

---

[1] În acest sens, a se vedea C. Suciu, *op. cit.*, p. 511.

[2] A. Ciopraga, I. Iacobuţă, *op. cit.*, p. 253.

Scanned with OKEN Scanner

– numele, prenumele conductorului câinelui de urmărire, precum şi numele acestuia din urmă;

– temeiul de fapt şi de drept care impun efectuarea cercetării[1];

– orientarea topografică a locului faptei;

– datele de identificare ale persoanelor găsite la faţa locului (persoanele care au sesizat, cele care au asigurat locul faptei până la sosirea echipei, partea vătămată, făptuitor etc.);

– numele, prenumele, vârsta, ocupaţia şi adresa martorilor asistenţi, iar în cazul în care lipsesc, menţiune despre motivele care au împiedicat participarea acestora la cercetare;

– descrierea amănunţită a locului în care s-a comis fapta şi a celui în care au fost descoperite urmările ei (a perimetrului în care s-a făcut cercetarea) şi a situaţiei existente în acest loc;

– modificările aduse în aspectul iniţial al locului faptei, persoanele care le-au făcut şi motivele care au stat la baza acestora. Se vor preciza inclusiv urmele şi mijloacele materiale de probă care au fost ridicate în vederea conservării, până la sosirea echipei de cercetare[2];

– descrierea amănunţită a urmelor şi mijloacelor materiale de probă descoperite, cu precizarea procedeelor de fixare, ridicare, ambalare şi sigilare;

– descrierea amănunţită a modului în care s-a făcut reconstituirea şi a rezultatelor obţinute, în cazul în care la cercetarea la faţa locului participă făptuitorul şi dacă se impune desfăşurarea acestei activităţi;

– măsurile luate la faţa locului cu privire la victimă, făptuitor, mijloacele folosite la săvârşirea infracţiunii ori cele produs al activităţii ilicite descoperite asupra acestuia;

– menţiune despre folosirea câinelui de urmărire, cu indicarea traseului parcurs, a rezultatelor obţinute şi precizarea că procesul-verbal şi schiţa întocmite cu acest prilej se vor anexa procesului-verbal de cercetare la faţa locului;

– ora începerii şi terminării cercetării la faţa locului, cu indicarea condiţiilor meteorologice[3] şi de lumină existente pe durata acestei activităţi;

– menţiune despre celelalte modalităţi folosite la fixarea rezultatelor cercetării la faţa locului (fotografii şi filmări judiciare, schiţe, desene, înregistrări pe bandă magnetică etc.), cu indicarea tipului şi mărcii aparaturii tehnice utilizate şi precizarea că se vor anexa la procesul-verbal;

– menţiune conform căreia în afara celor consemnate în cuprinsul procesului-verbal, nu au fost ridicate alte urme sau mijloace materiale de probă;

– menţiune despre existenţa sau inexistenţa observaţiilor părţii vătămate, martorilor asistenţi, precum şi despre obiecţiunile făptuitorului cu privire la modul în care s-a efectuat cercetarea şi conţinutul procesului-verbal;

– numărul de exemplare în care a fost încheiat procesul-verbal şi destinaţia acestora;

---

[1] N.A. Temeiul de fapt presupune precizarea felului sesizării, consemnarea pe scurt a conţinutului acesteia şi indicarea persoanei care a făcut-o. Temeiul de drept este dat de art. 91, 129 şi 131 C. pr. pen.

[2] N.A. Se descriu pe scurt declaraţiile persoanelor care le-au ridicat, avându-se în vederea locurile, starea şi poziţia lor, precum şi măsurile întreprinse cu privire la acestea.

[3] N.A. În accidentele de circulaţie se vor preciza natura îmbrăcămintei cu care este prevăzută artera de circulaţie, dacă este uscată, umedă, acoperită cu mâzgă, strat de zăpadă sau gheaţă etc.

Scanned with OKEN Scanner

– semnăturile organului judiciar, specialiştilor, părţii vătămate, martorilor asistenţi şi ale făptuitorului (dacă participă la cercetare), pe fiecare pagină şi la sfârşitul procesului-verbal.

Se interzice consemnarea în procesul-verbal, a oricărui fel de presupuneri, păreri sau concluzii aparţinând persoanelor participante la cercetare sau celor care au asistat la desfăşurarea ei.

O descriere completă şi obiectivă a situaţiei existente în locul faptei, presupune consemnarea tuturor constatărilor făcute de echipă, „indiferent dacă se poate stabili sau nu o legătură logică între urmele, mijloacele materiale de probă ori diversele împrejurări de fapt şi versiunile elaborate cu privire la modalităţile comiterii faptei sau la legătura acestora cu infracţiunea sesizată”[1].

5.2. Schiţa

Schiţa este o modalitate auxiliară de fixare a rezultatelor cercetării locului faptei, care constă în reprezentarea grafică a situaţiei din acest loc, a dispunerii urmelor şi mijloacelor materiale de probă şi a distanţelor dintre ele.

La întocmirea ei se folosesc rezultatele măsurătorilor efectuate în timpul cercetării locului faptei. Schiţa contribuie „la înţelegerea mai exactă a tabloului real al locului săvârşirii infracţiunii, ilustrând ceea ce s-a exprimat în scris”[2] şi întregind totodată celelalte modalităţi de fixare a rezultatelor cercetării la faţa locului.

Pentru a reda cât mai fidel elementele de fapt existente în locul săvârşirii infracţiunii, schiţa trebuie să se caracterizeze prin claritate, să fie cotată, întocmită la scară, orientată în raport cu punctele cardinale şi individualizată.

Pentru claritatea schiţei, se vor reprezenta grafic doar elementele strict necesare înţelegerii situaţiei existente în locul în care s-a săvârşit infracţiunea.

La reprezentarea grafică se folosesc semnele criminalistice convenţionale, iar pentru situaţiile în care nu există astfel de semne, se utilizează semnele topografice convenţionale sau cele standardizate, specifice altor domenii de activitate.

Cotarea presupune marcarea pe schiţă, a altitudinii la care se află suprafaţa de teren cercetată (în cazul în care locul faptei se află în teren deschis), precum şi înscrierea valorilor numerice ale dimensiunilor naturale urmelor şi obiectelor reprezentate prin desen.

Scara redă raportul dintre mărimea naturală şi cea a reprezentării grafice a urmelor şi mijloacelor materiale de probă. Scara la care se întocmeşte schiţa, se stabileşte în funcţie de întinderea locului faptei şi de mărimea naturală a urmelor şi obiectelor care urmează să fie reprezentate grafic.

De la caz la caz, ea poate avea de exemplu valori de 1/50, 1/100 în cazul spaţiilor închise, ori de 1/500, 1/1000 în cazul locurilor deschise.

Pentru orientarea schiţei, se determină Nordul cu ajutorul unei busole, şi se indică direcţia acestuia cu o săgeată.

Individualizarea schiţei presupune notarea în cuprinsul acesteia, a următoarelor date: titlul, data, locul şi cauza în care a fost întocmită; scara acesteia; calitatea,numele,

---

[1] Colectiv, *Tratat de tactică criminalistică*, op. cit., p. 51.

[2] I.E. Sandu, *Întocmirea schiţei la faţa locului*, în „Tratat practic de criminalistică”, vol. I, op. cit., p. 84.

Scanned with OKEN Scanner

prenumele membrilor echipei de cercetare și organul din care fac parte; semnăturile lor și ale celorlalți participanți la cercetare (inclusiv ale martorilor asistenți) legenda semnelor convenționale utilizate.

Pentru întocmirea schiței se folosesc mai multe procedee, cele mai răspândite fiind: schița executată în proiecție orizontală, schița în proiecție verticală (frontală sau laterală), rabatarea planurilor de proiecție și schița în secțiune.

Schița în proiecție orizontală redă situația din locul faptei văzută de sus și are o mare capacitate de reprezentare, ea evidențiind poziția clădirilor, urmelor și mijloacelor materiale de probă, căile de acces și de părăsire a locului faptei, drumul parcurs de făptuitor etc.

Schița în proiecție verticală redă situația din locul faptei văzută în plan vertical, din față sau din profil. Ea este destinată reprezentării cu prioritate, a elementelor de construcție ale clădirilor (fațade, uși, ferestre, pereți interiori) sau instalațiilor industriale unde sunt descoperite urme sau obiecte cere pot avea legătură cu cauza.

Rabatarea planurilor de proiecție (procedeul cutiei desfășurate) se folosește pentru reprezentarea într-un singur plan a obiectelor tridimensionale. În centrul său, schița redă planul orizontal, iar pe laterale, planurile verticale.

Schița în secțiune se întocmește pentru reprezentarea detaliilor aflate în interiorul obiectelor cercetate, în special în interiorul construcțiilor, instalațiilor industriale, vehiculelor, tunelelor etc.[1]

Ca și în cazul fotografiei sau filmului judiciar, la fața locului se execută schițe de orientare, schițe care redau imaginea singulară a locului săvârșirii infracțiunii, schițe ale urmelor și obiectelor principale și de detaliu.

La acestea se adăugă schițele în care sunt reprezentate acțiunile întreprinse de făptuitor și urmările lor, ceea ce contribuie la explicarea mecanismului de formare a urmelor.

5.3. Înregistrările audio-video

Acest tip de înregistrare face parte din categoria mijloacelor de probă consacrate de Codul de procedură penală și servește pe de o parte la fixarea în ordine cronologică a tuturor constatărilor făcute în faza statică și dinamică a cercetării locului faptei, iar pe de altă parte la fixarea declarațiilor persoanelor care au legătură cu fapta comisă și ale martorilor oculari.

De asemenea, informațiile pe care le conțin sunt extrem de utile la redactarea procesului-verbal, ele servind la descrierea completă și exactă a stărilor de fapt care interesează cauza.

Înregistrările de la fața locului trebuie să cuprindă următoarele date:

– denumirea activității și cauza în care se face înregistrarea;

– data, ora la care începe și locul în care se face înregistrarea;

– calitatea, numele, prenumele persoanei care înregistrează și organul din care face parte;

– numele, prenumele apărătorului ales sau desemnat din oficiu, dacă acesta participă la cercetare;

---

[1] Pentru detalii, a se vedea I.E. Sandu, *op. cit.*, p. 86 și urm.

Scanned with OKEN Scanner

– descrierea amănunțită a constatărilor făcute cu prilejul cercetării la fața locului;

– declarațiile persoanelor ascultate, întrebările care le-au fost adresate și răspunsurile pe care le-au dat[1];

– mențiune că aparatul folosit la înregistrare nu a fost oprit pe durata audierii. Atunci când este cazul, se vor preciza eventualele întreruperi, motivele și durata lor, precum și ora la care a fost reluată înregistrarea;

– mențiune că s-a adus la cunoștința persoanelor ascultate, conținutul înregistrării;

– eventualele observații, obiecții ale persoanelor ascultate și completările pe care doresc să le facă. Acestea din urmă vor fi înregistrate în continuare, nefiind permisă corectarea sau modificarea conținutului înregistrării;

– ora la care s-a terminat înregistrarea și durata totală a acesteia.

Suportul pe care s-a făcut înregistrarea se ambalează, etichetează și sigilează. Eticheta se semnează inclusiv de martorii asistenți prezenți la cercetare.

Pentru conservarea înregistrărilor, acestea vor fi ferite de surse electrice, magnetice, de căldură, aparate de emisie recepție, praf sau alte impurități, umiditate excesivă etc.

Despre înregistrare se face mențiune în procesul-verbal de cercetare la fața locului.

[1] N.A. Acestea dobândesc o valoare deosebită în cazul persoanelor grav rănite, care pot deceda într-un interval de timp scurt.

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul II
Reguli tactice folosite în cazul ascultării părţii vătămate, părţii civile şi a celor responsabile civilmente

1. Consideraţii generale

1.1. Noţiunea şi importanţa ascultării părţilor în procesul penal

Calitatea de parte vătămată în procesul penal nu se dobândeşte în mod automat, ci prin exprimarea expresă a voinţei în acest sens sau prin efectuarea actelor specifice susţinerii laturii penale, acte care relevă fără echivoc, dorinţa de a participa în procesul penal în această calitate[1].

Sunt apreciate ca manifestări certe că persoana vătămată înţelege să participe în procesul penal: prezenţa activă la diverse termene, introducerea de cereri la organul judiciar, solicitarea de probatorii în vederea dovedirii anumitor împrejurări, formularea de întrebări în cursul audierii anumitor persoane.

Din dispoziţiile legii rezultă obligaţia organelor judiciare de a chema persoana vătămată prin activitatea ilicită desfăşurată şi de a discuta cu ea în vederea stabilirii calităţii sale procesuale – dacă se constituie parte vătămată sau, după caz, parte civilă.

Încălcarea acestei îndatoriri de către organul judiciar conduce la casarea hotărârii judecătoreşti pronunţate în asemenea condiţii[2], situaţie ce poate fi reparată prin reascultarea persoanei în cauză.

Partea civilă este persoana vătămată care exercită acţiunea civilă în cadrul procesului penal[3]. În situaţia în care persoana vătămată nu participă în procesul penal, aceasta poate fi ascultată ca martor, regulile procedurale şi cele de tactică criminalistică operând în consecinţă.

Acţiunea civilă se poate alătura celei penale sau se poate exercita separat. Exercitarea împreună prezintă un dublu avantaj atât pentru înfăptuirea justiţiei întrucât au la bază aceeaşi situaţie de fapt ceea ce conduce la o mai bună soluţionare a cauzei, cât şi pentru persoana vătămată care obţine mai repede despăgubirile, economisindu-se timp.

Exercitarea separată a acţiunii civile ar putea fi afectată de invocarea de către inculpat, a autorităţii de lucru judecat, ca urmare a hotărârii penale pronunţate anterior.

Săvârşirea unei infracţiuni – eveniment situat într-un moment trecut – antrenează totdeauna o vie activitate de probaţiune desfăşurată de organele judiciare în vederea stabilirii tuturor împrejurărilor referitoare la faptă şi făptuitor[4].

Instrumentarea cauzelor penale nu este posibilă fără stabilirea cu exactitate a situaţiei de fapt şi a împrejurărilor referitoare la persoana făptuitorului, realizarea unei concordanţe între faptele comise, aşa cum s-au petrecut ele în materialitatea lor, şi concluziile la care ajunge organul judiciar cu privire la aceste fapte.

---

[1] I. Neagu, *Drept procesual penal* – Tratat, Ed. Global Lex, Bucureşti, 2002, p. 352 şi urm.
[2] T.S., C7, d. 26/1982, în C.D., p. 292.
[3] C. pr. pen., art. 24.
[4] A. Ciopraga, *Criminalistica. Tratat de tactică*, Ed. Gama, Iaşi, 1996, p. 149.

Scanned with OKEN Scanner

O contribuţie substanţială în sensul celor invocate pot aduce declaraţiile părţii vătămate care, potrivit dispoziţiilor legii procesuale penale, constituie mijloc de probă[1].

S-a susţinut că în majoritatea cauzelor penale, partea vătămată este, pe de o parte, un izvor de informaţie foarte bogat, iar pe de altă parte, una dintre persoanele interesate în proces[2].

Acest din urmă aspect a relevat faptul că victimele au tendinţa de a prezenta situaţia faptică exagerată, în detrimentul învinuitului (inculpatului) atât din dorinţa răzbunării, cât şi pentru a obţine despăgubiri civile consistente.

Valoarea declaraţiilor părţii vătămate, ca şi a martorilor este garantată de caracterul perceperii tabloului infracţional, iar pentru anchetator reprezintă cel mai expresiv şi cel mai plastic mod de stabilire a împrejurărilor de fapt legate de infracţiune sau făptuitor[3].

1.2. Reglementarea procesual-penală a ascultării părţilor

Poziţia procesuală a părţii vătămate este de subiect procesual activ, având dreptul de a efectua acte procesuale (cereri, excepţii, concluzii) în susţinerea laturii penale a procesului penal[4].

De asemenea, tot în legătură cu poziţia procesuală a părţii vătămate, aceasta poate fi ascultată, poate lua cuvântul în cadrul dezbaterilor din şedinţa de judecată[5], fiind în măsură să utilizeze calea de atac a apelului[6].

Intervenţiile părţii vătămate sunt foarte utile îndeosebi în şedinţele la care nu participă procurorul întrucât poate susţine acuzarea. Partea vătămată poate fi reprezentată (art. 174 C. pr. pen.).

Poziţia procesuală a părţii vătămate dobândeşte un conţinut deosebit în cazul infracţiunilor pentru care acţiunea penală se pune în mişcare la plângerea prealabilă a acesteia.

În cazul acestor infracţiuni, persoana vătămată este substituit procesual special, având atribuţii limitate, în sfera tragerii la răspundere penală, în sensul că acţiunea penală nu este pornită din oficiu, ci numai la iniţiativa sa.

Plângerea prealabilă îndeplineşte condiţia necesară fără de care organele oficiale (procurorul sau instanţa de judecată) nu ar putea pune în mişcare acţiunea penală pentru infracţiunile urmăribile (art. 221 C. pr. pen.).

Tot în această calitate de substituit procesual, persoana vătămată, devenită *parte vătămată sau parte civilă* (art. 283 C. pr. pen.) are facultatea de a se împăca cu inculpatul (art. 131 şi art. 132 C. pr. pen.), iar uneori poate să susţină singură învinuirea[7].

Legea nu condiţionează valabilitatea retragerii unei plângeri prealabile de modul cum aceasta se realizează, singura cerinţă fiind ca manifestarea de voinţă să emane de la subiectul îndreptăţit să procedeze ca atare. Prin urmare, declaraţia autentică de retragere a plângerii prealabile urmează să fie considerată de natură a provoca consecinţele prevăzute de lege.

---

[1] C. pr. pen., art. 64.
[2] A. Ciopraga, *op. cit.*, p. 301.
[3] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 446.
[4] V. Dongoroz, S. Kahane, G. Antoniu, C-tin Bulai, N. Iliescu, R. Stănoiu, *Explicaţii teoretice ale Codului de procedură penală*, vol. I, Ed. Academiei României, Bucureşti, 1975.
[5] C. pr. pen., art. 340.
[6] *Idem*, art. 362.
[7] I. Neagu, *op. cit.*, p. 109.

Scanned with OKEN Scanner

În fine, partea vătămată, atunci când are calitatea de substituit procesual, poate ataca cu recurs hotărârea primei instanțe [art. 362, lit. c), C pr. pen.]. Toate aceste atribute (facultăți) procesuale nu le are partea vătămată care nu este și substituit procesual.

Când în aceeași cauză penală sunt mai multe părți vătămate cu interese comune (persoane vătămate prin aceeași faptă), există o solidaritate procesuală între ele (consorțiu procesual), actele procesuale efectuate de fiecare parte fiind opozabile și celorlalte părți vătămate[1].

Dat fiind caracterul personal al drepturilor părții vătămate, decesul acesteia în timpul procesului penal lasă un gol procesual, ea neputând fi înlocuită, drepturile sale stingându-se odată cu titularul lor[2].

În practica judiciară, efectul personal al poziției procesuale a părții vătămate a fost interpretat uneori exagerat, considerându-se că în cazurile când acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, dispariția prin deces a celui vătămat ar împiedica exercitarea în continuare a acțiunii penale.

De asemenea, în practica judiciară s-au ridicat numeroase probleme în legătură cu partea vătămată. Astfel, dacă partea vătămată este minor își exercită drepturile în condițiile legale de asistare sau reprezentare.

De aceea, plângerea prealabilă făcută de părintele minorului cu capacitate de exercițiu restrânsă nu poate avea ca efect punerea în mișcare a acțiunii penale.

Se cere ca minorul să introducă plângerea personal în fața organului competent, dar cu încuviințarea prealabilă a asistentului său legal.

Problema s-a pus și invers, hotărându-se că, partea vătămată fără capacitate de exercițiu (sub 14 ani) nu se poate împăca cu inculpatul, chiar dacă este asistat de părintele său, aceasta putându-se face numai de către reprezentantul legal.

Când partea vătămată este minor cu capacitate restrânsă, numai el poate consimți la împăcare, cu încuviințarea părinților, chiar dacă plângerea s-a făcut de aceștia din urmă.

Ascultarea este un act procesual prin care anumite persoane cu privire la care există fie o bănuială, fie o certitudine că dețin informații în legătură cu infracțiunea sau făptuitorul acesteia, sunt chemate să dea relații sau explicații în fața organelor de urmărire penală[3].

Ascultarea părții vătămate este o măsură de ordin procesual care se dispune fie în faza de urmărire penală, fie în faza de judecată fiind necesar ca organul de urmărire penală sesizat, prin plângere sau denunț ori din oficiu despre săvârșirea infracțiunii, să fi dispus începerea urmăririi penale.

Când, potrivit legii, începerea urmăririi penale se face numai la plângerea prealabilă, la sesizarea ori cu autorizarea organului prevăzut de lege este necesară îndeplinirea acestor prevederi, măsura procesuală a ascultării neputând fi altfel dispusă. În faza de judecată ascultarea părții are loc la instanța de fond și la instanța de recurs, atunci când după casare reține cauza spre rejudecare[4].

Ascultarea persoanei vătămate se dispune și se realizează prin efectuarea unor acte procesuale și procedurale din inițiativa organelor judiciare (subiecți oficiali), din oficiu sau la cererea acestora (a părților care sunt subiecți principali ai procesului penal).

---

[1] C. pr. pen., art. 373 alin. (1).
[2] I. Neagu, *op. cit.*, p. 89.
[3] A. Ciopraga, *op. cit.*, p. 150.
[4] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 460.

Scanned with OKEN Scanner

În situația în care persoana vătămată nu participă la procesul penal, aceasta poate fi ascultată ca martor, regulile procedurale și de tactică criminalistică aplicându-se întocmai[1].

Activitatea procesuală, sub aspectul declanșării și desfășurării propriu-zise (dispunere, conținut, efectuare) are loc potrivit dispozițiilor procesuale care reglementează ascultarea învinuitului sau inculpatului, care se aplică în mod corespunzător[2].

În desfășurarea acestei activități complexe întâlnim o succesiune de momente legale astfel reglementate:

– momentul procedurii prealabile;

– momentul luării declarațiilor;

– momentul complementar al punerii de întrebări.

Când se constată că există contraziceri între declarațiile date de partea vătămată și celelalte persoane ascultate în aceeași cauză, se va recurge la procedura confruntării[3].

Partea civilă este persoana vătămată care exercită acțiunea civilă în cadrul procesului penal.

S-a apreciat că se poate constitui parte civilă, în principiu, numai persoana vătămată nemijlocit prin infracțiune[4], al cărei patrimoniu a suferit o diminuare prin activitatea ilicită.

De la regula enunțată au fost admise și excepții, concretizate în:

– situația minorului fără capacitate de exercițiu ale cărui interese vor fi susținute de un curator numit de autoritatea tutelară[5];

– situația cumpărătorului de bună-credință deposedat de bunul cumpărat care a fost restituit părții vătămate, acesta se va constitui parte civilă pentru restituirea prețului plătit[6];

– persoanele care au suportat cheltuielile de înmormântare a victimei, moștenitorii acesteia, precum și subiecții care se pot subroga, prin lege, în drepturile persoanei vătămate (asiguratorul dacă l-a despăgubit pe asigurat – numai în limita sumelor plătite stabilite prin contractul de asigurare)[7].

Aceste derogări rezultă implicit din dispozițiile legii procesuale penale care statuează cadrul general în care partea vătămată se poate constitui parte civilă împotriva învinuitului sau inculpatului și a persoanei responsabile civilmente.

Constituirea ca parte civilă este posibilă atât în scris cât și oral[8], prin declarație expresă sau prin orice formă echivalentă ce denotă intenția de dezdăunare.

Momentul constituirii are relevanță asupra rezolvării pretențiilor formulate, ducând în anumite situații la imposibilitatea constituirii ca parte civilă în cadrul aceluiași proces. De aceea, partea vătămată trebuie să se pronunțe în cadrul urmăririi penale, iar în timpul

---

[1] *Idem*, op. cit., p. 446.

[2] *C. pr. pen.*, art. 72.

[3] V. Dongoroz ș.a., *op. cit.*, p. 198.

[4] I. Neagu, *op. cit.*, p. 137.

[5] T.S., C7, d14/1983, în CD, p. 275–276.

[6] T.S., s.p., d. 816/1983, în RRD nr. 4/1994, p. 74.

[7] M. Bugeanu, *Calitatea procesuală a asiguratului în litigiile civile sau penale generate de accidente de autovehicule*, în RRD nr. 5/1982, p. 35–38.

[8] Organul judiciar întocmește un proces-verbal de constituire. (N.A.).

Scanned with OKEN Scanner

judecății până la citirea actului de sesizare – limite ce permit și modificarea pretențiilor solicitate.

Constituirea de parte civilă ulterior unei declarații exprese este posibilă în cazurile în care se stabilește că aceasta a fost în eroare sau a fost supusă unui dol ori a unei violențe care au determinat declarația.

Renunțarea la pretențiile civile poate fi făcută parțial sau în totalitate, instanței revenindu-i rolul de a cuantifica echilibrul cheltuielilor judiciare.

Partea responsabilă civilmente este persoana care este chemată în procesul penal să răspundă potrivit legii civile pentru pagubele provocate prin fapta învinuitului sau inculpatului[1].

Din voința legiuitorului se desprinde concluzia că limitele răspunderii părții civilmente sunt determinate de prejudiciul cauzat prin infracțiune de către inculpat, existând o solidaritate procesuală între aceștia.

Răspunderea părții civilmente este reglementată în prevederile Codului civil sau în alte legi speciale ce reflectă unele implicații în privința probațiunii.

Pot avea calitatea de parte responsabilă civilmente, în raport cu dispozițiile legii civile[2]; părinții pentru copii lor minori; profesorii pentru elevii și meșteșugarii pentru ucenici; comitenții pentru faptele prepușilor.

Răspunderea părinților este angajată indiferent de filiația naturală sau dobândită, de efectele înfierii, manifestându-se în egală măsură față de copii minori care la data săvârșirii faptei nu au avut capacitate de exercițiu ori aceasta era restrânsă.

Această răspundere se cuantifică în raport cu vârsta și cu dobândirea capacității de exercițiu prin efectul căsătoriei, pe timpul încredințării prin hotărâre judecătorească a minorului sub condiția imperativă ca inculpatului minor să fi locuit cu părinții.

Răspunderea profesorilor și a meșteșugarilor pentru elevi și ucenicii lor care comite fapte penale este prevăzută în dispozițiile legii civile.

Temeiurile răspunderii comitenților rezidă în contractul de muncă din care rezultă autoritatea de a da directive prepusului, de a îndruma, supraveghea și controla activitatea desfășurată de acesta în virtutea raporturilor de muncă dacă s-a dovedit culpa inculpatului în calitate de prepus al celui dintâi.

Pentru situațiile în care culpa îi aparține exclusiv inculpatului partea responsabilă civilmente nu va răspunde solidar cu acesta.

Din alte dispoziții legale răspunderea părții civilmente este determinată de situațiile în care nu s-au respectat condițiile de angajare (vârstă, experiență, antecedente penale, neconstituirea garanțiilor, insolvabilitatea inculpatului) sau îmbogățirea acesteia prin dobândirea unor foloase de pe urma infracțiunii.

1.3. Valoarea probantă a declarațiilor părților

Orice infracțiune presupune un subiect pasiv, care suportă consecințele faptei, iar procesul penal nu poate fi conceput fără ascultarea acestuia, în vederea obținerii reparării prejudiciilor suferite, prin participarea ca parte vătămată sau ca parte civilă.

---

[1] C. pr. pen., art. 16.
[2] C. civ., art. 1000 alin. (2)–(4).

Scanned with OKEN Scanner

Ascultarea părților în procesul penal constituie activitatea cea mai frecventă, căreia îi sunt consacrate atât în cursul urmăririi penale, cât și în cursul judecății, cea mai mare parte din timp, cel mai mare volum de muncă și reprezintă totodată, pentru organele judiciare, o sursă de informații necesară aflării adevărului.

Chiar și în acele cauze penale în care probațiunea se întemeiază cu precădere pe mijloacele materiale de probă, importanța declarațiilor părților rămâne nealterată deoarece mijlocul material de probă nu prezintă valoare în sine; considerat izolat, nu dovedește nimic dacă nu este integrat în ansamblul împrejurărilor cauzei, dacă nu se cunoaște proveniența lui și toate acestea nu pot fi interpretate decât prin mijlocirea declarațiilor oamenilor[1].

Dincolo de cadrul procesual referitor la poziția persoanei vătămate, la drepturile și obligațiile acesteia în procesul penal, investigarea criminalistică este interesată de declarațiile părții vătămate prin care se pot clarifica multe fapte și împrejurări ale cauzei penale[2].

Evaluarea declarației persoanei vătămate se face luându-se în calcul că este un subiect procesual penal, care are cunoștințe nemijlocite despre faptă și făptuitor, dar ținând cont de interesul ei în rezolvarea cauzei penale.

Din această cauză, declarațiile părții vătămate și a celorlalte părți în procesul penal, vor servi la aflarea adevărului numai în măsura în care sunt coroborate cu fapte și împrejurări ce rezultă din ansamblul probelor existente în cauza penală.

2. Unele considerente de natură psihologică referitoare la procesul de formare a declarațiilor părților vătămate

2.1. Persoana vătămată

În vorbirea curentă persoana vătămată este substituită victimei, noțiune specifică psihologiei judiciare ce desemnează persoana care suferă direct sau indirect consecințele fizice, materiale sau morale ale unei acțiuni sau inacțiuni criminale[3].

Studiile efectuate au relevat interacțiunea dintre infractor și victimă la anumite genuri de infracțiuni, aspect ce a determinat apariția unor concepte noi, cum ar fi: *victima activantă*[4] care declanșează resorturile de atac ale inculpatului, ceea ce înseamnă în mod implicit că și victima are o parte din vină în desfășurarea activității ilicite; al doilea concept concretizat în *potențialul de receptivitate victimală*[5] și constă în vulnerabilitatea unei persoane în raport cu factorii personali și cei situaționali.

Dominanta cercetărilor l-au vizat pe infractor, încercându-se găsirea unui răspuns la motivația activității ilicite, dezvoltând clasificări, concepte, noțiuni și chiar o grijă sporită față de conduita sa socială în timpul anchetei, cercetării judecătorești și mai cu seamă în perioada detenției.

---

[1] A. Ciopraga, *op. cit.*, p. 150–151.

[2] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 447.

[3] T. Bogdan ș.a. *Comportamentul uman în procesul judiciar*, Ed. Ministerului de Interne, București, 1983, p. 93; Em. Stancu, *Tratat de Criminalistică*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 447.

[4] H. Von Hentig, *The Criminal and his Victim. Studies in the Sociology of Crime*, New Haven, 1948, p. 218.

[5] B. Mendelsohn, *La victimologie et les bésoins de la société actuelle*, în „Sociological abstract", 1973, supl. nr. 38.

Scanned with OKEN Scanner

Paradoxul situației se relevă în faptul că victima rămâne într-un plan secund deși a suferit un prejudiciu de pe urma activității infractorului, motiv pentru care în literatura de specialitate s-a acreditat ideea că preocuparea și interesul societății civile trebuie să se extindă și asupra persoanei vătămate, la fel și cercetările psihologice[1].

Clasificările victimei[2] au la bază o serie de criterii și vizează numărul persoanelor victimizate, factorii sociali și cei individuali, vârsta, sexul, religia, profesia, statutul de minoritate etnică sau religioasă, precum și gradul de implicare și de responsabilitate în comiterea infracțiunii – acesta din urmă constituind esența problemei în studiul victimei.

Dacă în plan faptic responsabilitatea victimei este posibilă, argumentele favorabile soluției bazându-se pe gradul de participare la actul infracțional, în plan juridic sancționarea victimei devine imposibilă, neexistând textul incriminator, doar o viitoare reglementare în sensul dorit de psihologi ar rezolva problema, determinând poate și o diminuare a criminalității.

Revenind la clasificările[3] privitoare la victimă reține atenția cea care folosind criteriul *responsabilitate – reacție socială* le împarte în *victime acuzate* care facilitează, precipită sau provoacă activitatea infracțională și care ar trebui să suporte rigorile legii și *victime apărate* împotriva cărora nu există argumente care susțin incidența lor cu infractorul înainte de săvârșirea infracțiunii.

Cea mai complexă clasificare[4] care are la bază *gradul de participare și de răspundere a victimei* în comiterea infracțiunii se înfățișează astfel:

– victime care nu au avut niciodată interferențe cu infractorul;
– victime provocatoare prin aroganță, minciună, gesturi, vestimentație etc.;
– victime care precipită declanșarea activității ilicite;
– victime slabe psihic sau fizic;
– victime slabe sub aspect social – minoritarii, etnicii, confesionalii neagreați de comunitate;
– victime autovictimizante, orientează actul infracțional asupra propriei persoane (suicidul, inversiunile sexuale, consumatorii de droguri), jucând pe rând ambele roluri – criminal și victimă;
– victime politice care suportă consecințele datorită convingerilor lor.

2.2. Procesul de formare a declarațiilor părților

2 2.1. Recepția informațiilor

Procesul psihic de formare a declarațiilor părții vătămate cuprinde patru faze: percepția (recepția) informației, prelucrarea ei logică, memorarea și reactivarea[5].

Momentul inițial al formării declarațiilor victimei ca act de cunoaștere, îl reprezintă momentul perceptiv, momentul senzorial prin intermediul căruia victima ia cunoștință de faptul asupra căruia, mai târziu, va face relatări în fața *organelor judiciare*.

---

[1] T. Butoi, I.T. Butoi, *Psihologie judiciară*, Ed. Fundației România de Mâine, București, 2001, p. 104.
[2] T. Bogdan, I. Sântea, *Analiza psihologică a victimei. Rolul ei în procesul judiciar*, Ed. Ministerului de Interne, București, 1988, p. 41–45.
[3] A. Karmen, *Crime Victims. An Introduction to Victimology*, Brooks/cole Publishing Company, Pacific Grave, California, 1990, p. 90 și urm.
[4] S. Schafer, *Victimology*, Reston Publishing Company, Virginia, 1977.
[5] I. Butoi, I.T. Butoi, *op. cit.*, p. 145.

Scanned with OKEN Scanner

Partea vătămată vine în contact cu obiectele şi fenomenele lumii înconjurătoare prin intermediul organelor sale de simţ iar reflectarea lumii materiale, dă naştere unor procese psihice: senzaţiile şi percepţiile.

Senzaţiile reprezintă cele mai simple procese psihice şi constau în reflectarea în creierul omului a însuşirilor obiectelor şi fenomenelor lumii reale, care acţionează nemijlocit asupra receptorilor.

Percepţiile reprezintă procesul psihic de reflectarea obiectelor în complexitatea însuşirilor lor.

Datorită strânsei legături existente între procesele psihice, diferenţierea sub raport practic a senzaţiilor de percepţii comportă dificultăţi.

De aceea, în literatura psihologică, noţiunea de percepţie este folosită într-un sens mai larg, incluzând atât senzaţia cât şi percepţia propriu-zisă[1].

În limbajul juridic şi vorbirea curentă, persoana vătămată, victimă a infracţiuni, se asociază cu ideea de suferinţă, de durere fizică sau morală, de unde consecinţa că alături de senzaţiile vizuale sau auditive care deţin rolul cel mai însemnat, la formarea declaraţiilor acesteia concură senzaţiile cutanate şi, într-o anumită măsură, senzaţiile olfactive[2].

Senzaţiile auditive constituie rezultatul acţiunii undelor sonore asupra receptorilor auditivi prin însuşirile lor fundamentale: înălţimea, intensitatea şi timbrul.

Înălţimea sunetului este dată de frecvenţa vibraţiilor sau, altfel spus, de numărul vibraţiilor pe secundă.

Intensitatea sau tăria sunetului este determinată de amplitudinea vibraţiilor, de modificările de presiune, adică de deplasarea maximă a corpului în vibraţie faţă de poziţia în repaus.

Timbrul determinat de forma vibraţiilor este acea însuşire a sunetului care face să se deosebească două sunete egale ca înălţime sau intensitate, produse de surse sonore diferite. Cu alte cuvinte, timbrul constituie însuşirea ce atribuie caracter particular, individual unui sunet.

Organul auditiv al omului este apt să perceapă într-o infinitate de nuanţe, o multitudine de fenomene acustice ce însoţesc fie în mod necesar, fie în mod întâmplător, săvârşirea unei infracţiuni[3].

Faţă de natura extrem de variată a împrejurărilor în care se săvârşesc infracţiunile, de sunetele şi zgomotele ce le pot însoţi, poate prezenta interes determinarea următoarelor împrejurări[4]:

– *distanţa dintre sursa şi organul receptor*, determinarea relativă a acestei relaţii există numai atunci când fenomenele sonore sunt familiare persoanei vătămate în caz contrar, o astfel de determinare este exclusă;

– *distanţa de propagare a fenomenelor sonore* are un caracter de certitudine când este întemeiată nu doar pe senzaţii auditive, ci şi vizuale;

– *natura fenomenelor acustice* sau chiar identificarea lor, fenomen atribuit pe bună dreptate timbrului sunetului.

---

[1] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 447.
[2] A. Ciopraga, *Evaluarea probei testimoniale în procesul penal*, Ed. Junimea, Iaşi, 1979, p. 16.
[3] *Ibidem*, p. 29.
[4] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 96-97.

Scanned with OKEN Scanner

Se apreciază că percepția fenomenelor sonore care însoțesc infracțiunile, poate fi influențată în sens defavorabil de așa-numitele iluzii acustice declanșate, în principal, de stări conflictuale specifice condițiilor de săvârșire a infracțiunilor.

Un rol deosebit în procesul de formare a declarațiilor părții vătămate îl au *senzațiile vizuale*[1] prin aceea că oferă o imagine exactă și completă a lumii înconjurătoare,(după cum este cunoscut, lumina care acționează asupra ochiului, prezintă o diversitate de unde electromagnetice percepute între 390 și 760 milimicroni).

Lumina percepută de ochiul omenesc se subdivide în două grupe: acromatică și cromatică, culorile alb și negru, precum și cele care fac trecerea între ele se numesc acromatice, iar restul cromatice.

Trebuie remarcat faptul că, sub influența sunetului, crește sensibilitatea ochiului la culorile verde, albastru și violet, scăzând la galben, roșu și orange. Sensibilitatea ochiului depinde și de alte condiții[2], de exemplu, condițiile de iluminare în care are loc recepția.

În cazul faptelor percepute la lumină artificială, intensitatea sursei de lumină pe de o parte, natura acesteia pe de altă parte, pot influența sensibil posibilitatea percepției culorilor și a celorlalte însușiri ale obiectelor, diminuând mult posibilitatea identificării corecte a culorilor sau a pigmentației pielii.

În timpul nopții sau a condițiilor luminii crepusculare, culorile nu pot fi percepute, datorită dispariției luminozității și a strălucirii obiectelor, de aceea culorile specifice virează în nuanțe cenușii.

Sensibilitatea vizuală este serios afectată de trecerea dintr-un mediu cu o intensitate scăzută sau, și mai pregnant, într-un mediu întunecos, situație întâlnită și invers – de la întuneric la lumină.

Organul de urmărire penală trebuie să stabilească dacă partea vătămată nu are unele dificultăți în privința distingerii culorilor și alte defecțiuni ale analizatorilor vizuali care pot influența relatările acesteia. De aceea este deosebit de important stabilirea momentului în care a fost săvârșită activitatea ilicită pentru a evalua corect adaptarea la condițiile de vizibilitate a victimei.

La nivelul suprafeței cutanate s-a demonstrat existența a trei categorii de senzații: tactile, termice și dureroase[3].

Senzațiile de durere, consecință a vătămării țesuturilor organismului, sunt determinate de stimuli variați (mecanici, termici, chimici), pot fi resimțite în orice regiune a organismului, fără o altă indicație, contribuind cel mult la localizarea zonei lezate, la stabilirea intensității durerii (vie, surdă, pulsatilă, zdrobitoare, străpungătoare) sau a duratei acesteia (continuă, trecătoare)[4].

Pe bună dreptate se afirmă că ceea ce victima percepe exact este senzația de durere, dar ceea ce percepe mai puțin exact este cauza care o determină[5].

Când vătămările s-au produs în împrejurări în care victima infracțiunii nu a avut posibilitatea să perceapă vizual agentul vulnerant, relatările acesteia cu privire la natura, formele, dimensiunile obiectului cu care s-au aplicat violențele sunt cu totul nesigure și

---

[1] C-tin. Aionițoaie, V. Berchesan, *Ascultarea părții vătămate, părții civile și a părții responsabile civilmente*, în „Tratat de tactică criminalistică", Ed. Carpați, Craiova, 1992, p. 154.

[2] C. Aionițoaie, V. Berchesan, *op. cit.*, p. 155.

[3] Al. Roșca, *Psihologie generală*, ed. a II-a, Ed. Didactică și Pedagogică, 1975, p. 230–231.

[4] Gr. Davidescu, *5 simțuri?... 5 porți spre cunoaștere*, Ed. Albatros, 1972, p. 268.

[5] A. Ciopraga, *Evaluarea probei testimoniale*, op. cit., p. 23.

Scanned with OKEN Scanner

pot fi luate în considerare numai în măsura în care se coroborează cu concluziile constatării medico-legale care sunt informații certe.

Senzațiile tactile, rezultat al stimulării receptorilor cutanați, sunt determinate de deformarea pielii ca efect al presiunii exercitate asupra învelișului cutanat care, după o anumită perioadă, se acomodează stimulului respectiv.

În stare de nemișcare, zonele de contact ale corpului cu diferite obiecte (îmbrăcăminte, ochelari, ceas) se adaptează în asemenea măsură încât senzația de atingere cu aceste obiecte este imperceptibilă.

Acest aspect este favorabil pentru infractorii care comit furturi din buzunare, genți, poșete și explică de ce persoana vătămată nu poate indica întotdeauna nici locul, nici momentul în care s-a sustras un anume bun aflat asupra sa.

O altă categorie de senzații[1] care concură la formarea declarațiilor persoanei vătămate o constituie **senzațiile gustative** produse de însușirile chimice ale substanțelor dizolvate în salivă sau soluție apoasă care stimulează receptorii gustativi situați mai cu seamă în papilele linguale.

Prin mijlocirea organului gustativ, omul percepe patru însușiri fundamentale ale substanțelor, patru senzații de gust: dulce, amar, acru, sărat, receptorii acestor senzații sunt repartizați uniform pe suprafața lingulă[2].

Mecanismul de producere a senzațiilor gustative interesează în acele situații în care persoana vătămată a fost victima unei înscenări de otrăvire sau a unei intoxicații alimentare din culpă, când, datorită cantității insuficiente din toxicul utilizat, ori a intervențiilor medicale oportune sau altor asemenea împrejurări, infracțiunea a rămas în faza tentativei.

Chiar și atunci când substanța otrăvitoare are un gust caracteristic, nu întotdeauna această senzație este încercată de cel care o ingeră datorită cantității și modului de administrare (doza simplă sau în amestec) cu alimente lichide sau solide.

O ultimă categorie de senzații care pot contribui la formarea declarațiilor persoanei vătămate, o constituie cele **olfactive** prin aceea că stimulează receptorii persoanei situați în partea superioară a cavității nazale, pentru a capta substanțele aflate în stare gazoasă sau sub formă de vapori.

Constituie împrejurări în care astfel de stimuli pot da naștere senzațiilor olfactive și, în consecință, pot constitui o sursă de formare a declarațiilor persoanei vătămate, infracțiunile săvârșite prin incendiere, unde analizatorul osmic ar putea deosebi mirosul caracteristic al incendiului propriu-zis și al substanței inflamabile folosite, mirosul particular al unor substanțe toxice, medicamentoase, droguri ce au servit la săvârșirea unei infracțiuni (tentativă de omor), mirosurile ce însoțesc o explozie, mirosurile unor medii profesionale (în industria chimică și farmaceutică mai ales)[3].

Se susține că în cazul tentativelor de omor săvârșit prin introducerea treptată în încăperea unde se află victima a gazului toxic, din cauza acomodării, cel vătămat nu va percepe mirosul caracteristic al substanței[4] și nu trebuie catalogată ca rea-credință neputința relevării mirosului respectiv.

---

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica*, op. cit., p. 305.
[2] A. Ciopraga, *Evaluarea probei testimoniale*, op. cit., p. 25.
[3] A. Ciopraga, *Criminalistica*, op. cit., p. 307.
[4] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 449.

Scanned with OKEN Scanner

Declarațiile persoanei vătămate a căror sursă o constituie exclusiv senzațiile olfactive, oferă informații doar asupra sursei care a produs un anumit miros, iar localizarea în spațiu a acestor stimuli se înscrie, de asemenea, în limite relative, deoarece datele dobândite de om prin mijlocirea organului olfactiv țin seama de condițiile atmosferice, de direcția curenților de aer care le-au purtat.

De asemenea, fondul informe, impalpabile și inconstante[1].

Dacă persoana vătămată indică și direcția din care vin mirosurile, trebuie neapărat să se țină afectiv caracterizat prin teamă și emoție este propice apariției iluziei olfactive, sugestiei (afirmația de către o persoană că a perceput un anumit miros se transmite într-o anumită măsură și celor de față) și autosugestiei.

O altă categorie de senzații care pot avea o oarecare însemnătate în formarea declarațiilor persoanei vătămate sunt **senzațiile interne** sau *organice* (sete, greață, foame), **senzațiile kinestezice** sau **de mișcare** (cu ajutorul cărora ne dăm seama de poziția membrelor, direcția și viteza mișcării acestora) și **senzațiile de echilibru** (care reflectă modificările poziției corpului în raport de centrul lui de greutate, poziția și direcția mișcărilor capului, accelerare sau încetinire a mișcării pe orizontală, verticală sau circulară).

În actul perceptiv se reflectă particularitățile psihofiziologice generale și speciale ale individului, trăsăturile temperamentului, ale structurii aptitudinilor și orientării personalității sale.

Recepția victimei poate fi influențată de anumite condiții concrete în care se desfășoară activitatea ilicită denumiți **factori de distorsiune** care se împart în factori **obiectivi și subiectivi.**

Factorii de natură obiectivă – privesc condițiile de mediu în care se desfășoară percepția, mai exact condițiile de timp și loc, incluzând între altele atât durata percepției, cât și condițiile de vizibilitate existente în momentul percepției, locul de unde a fost perceput un anumit obiect, distanța, perspectiva, unghiul percepției, gradul de complexitate al fenomenului perceput, măsurile de disimulare luate de infractor, existența unor surse sonore care pot bruia percepția auditivă precum și condițiile meteorologice (ceața, ploaia, ninsoarea)[2].

Factorii de natură subiectivă sunt legați de particularitățile psiho-fiziologice și de personalitate ale persoanei vătămate fie că efectul lor este unul vremelnic, fie că este de durată[3].

În categoria factorilor cu durată limitată în timp, ce se pot asocia persoanei în momentul percepției, influențând-o într-un sens favorabil sau defavorabil, se înscriu parte din factorii psihici și fiziologici.

Dintre factorii psihici amintim: stările afective, sentimentele pozitive sau negative de acomodare a organelor de simț și factorul de care depinde direct calitatea și realismul percepției și anume atenția.

Dintre factorii fiziologici cu efect trecător, a căror intervenție în momentul percepției e de natură a perturba, amintim: starea de oboseală, consecințele provocate de acțiunea unor agenți chimici, cum ar fi: tutunul, drogurile, alcoolul.

---

[1] Gr. Davidescu, *op. cit.*, p. 15–17.
[2] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 450.
[3] *Idem*, p. 451.

Scanned with OKEN Scanner

Factorii legaţi de personalitatea victimei au un caracter durabil şi de aceea vor influenţa percepţia, indiferent de condiţiile în care se petrece. În categoria acestora sunt vârsta şi sexul, experienţa anterioară, gradul de mobilitate al proceselor de gândire, temperamentul, tipul perceptiv căruia îi aparţine persoana vătămată[1].

Astfel persoana vătămată de tip analitic are capacitatea de a reţine mai multe amănunte spre deosebire de tipul sintetic care, reţine întregul, caracteristicile generale[2].

Dată fiind strânsa legătură a acestui proces cu fenomenul receptiv, în majoritatea lucrărilor de psihologie judiciară şi tactică criminalistică, aceste două etape sunt reunite, pornindu-se de la identitatea factorilor care le influenţează.

Prelucrarea informaţiilor este un proces psihic internalizat în care dobândeşte sens sau semnificaţie întregul volum de senzaţii receptate, aşezându-le în contextul condiţiilor de loc, timp şi mediu unde s-a săvârşit activitatea infracţională.

Un rol important îl are în această etapă decodarea informaţiilor, diferitele trăiri afective trezite de obiectul perceput care place, displace, interesează sau înspăimântă[3].

Cercetările psihologice[4] au pus în evidenţă tendinţa de supraestimare a dimensiunilor obiectelor mici şi subestimarea dimensiunii obiectelor mari, producându-se o anumită nivelare a dimensiunilor percepute. Din această perspectivă aprecierea mărimii obiectelor se poate situa mult peste dimensiunea lor reală dacă apar instantaneu, în timpul nopţii sau într-o atmosferă încărcată.

Factorii care conduc la percepţii false sunt de natură subiectivă, concretizaţi în imperfecţiunile organelor de simţ sau de natură obiectivă în categoria cărora se situează condiţiile de iluminare, rolul umbrelor în formarea şi mai ales perceperea imaginii.

De aceea ar fi excesiv să se pretindă persoanei vătămate să facă aprecieri ce depăşesc limita normalului, asupra formei şi caracteristicilor obiectelor vulnerante şi a leziunilor provocate de acestea[5].

Distorsiunile părţii vătămate se reflectă şi în aprecierea timpului, a mişcării. La aprecierea timpului concură următoarele elemente:

– durata efectivă a activităţii ilicite care evidenţiază o tendinţă generală de exagerare sau exacerbare a intervalelor scurte şi o subevaluare a intervalelor lungi, consacrate în sintagmele *dilatarea timpului* (nu se mai oprea din acţiune făptuitorul) sau *comprimarea acestuia*;

– localizarea în timp a activităţii ilicite (ziua – noaptea, în intervalele ce le preced);

– derularea efectivă a activităţilor infracţionale (acostare, agresare etc.) şi ritmul în care s-au desfăşurat;

– starea afectivă post-infracţională care determină influenţe în apreciere, trăirile negative, conducând spre ceea ce anterior am numit dilatarea timpului.

Mişcarea, în general, caracterizează o bună parte din activitatea infracţională, aprecierea ei cuantificându-se în ritmul în care se succed evenimentele, viteza de reacţie sau de ripostă şi conduce la deslușirea mecanismului infracţiunii.

---

[1] A. Ciopraga, *Evaluarea probei testimoniale*, p. 96–97.

[2] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 451.

[3] T. Bogdan, *Curs introductiv în psihologia judiciară*, Tipografia Învăţământului, Bucureşti, 1957, p. 95.

[4] M. Golu, *Percepţie şi activitate*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1961, p. 29.

[5] A. Ciopraga, *Criminalistica*, op. cit., p. 309.

Scanned with OKEN Scanner

Este influențată de distanța dintre mișcare și subiecte, condițiile de luminozitate, temperatură, apreciindu-se că la distanțe mari mișcarea este percepută ca încetată[1].

2.2.2. Stocarea faptelor percepute

Se întinde în intervalul de timp cuprins între momentul perceperii și cel al reproducerii sub orice formă – verbală sau scrisă – în fața organelor judiciare.

Activitatea de memorare are un pronunțat caracter dinamic caracterizat prin procese de reorganizare, regrupare, restructurare, fiind determinată de stările intens emoționale din momentul infracțiunii care, de regulă, cresc în intensitate, aspect ce poate antrena ajustări, corecturi, chiar adăugiri la informațiile percepute.

Organul judiciar este interesat, deopotrivă, de cantitatea de informație achiziționată și conservată, precum și de fidelitatea și corectitudinea acesteia.

Distincția psihologică dintre cele două forme de memorare specifice persoanei – voluntară și nevoluntară – are importanță în aprecierea declarației persoanei vătămate[2].

În cazul *memorării involuntare*, datele percepute se întipăresc neintenționat, subiectul nu-și propune un scop prealabil și nu utilizează procedee speciale în vederea memorării.

Unele împrejurări legate de infracțiune sau făptuitor devin familiare persoanei vătămate datorită percepției repetate, situate fie în momente anterioare, fie ulterioare percepției, aspect concretizat în precizia declarației.

Se poate întâmpla și reversul în sensul că obiectele ce aparțin universului cotidian, cu care se păstrează contact neîntrerupt, să nu fie întotdeauna memorate clar.

În psihologie se face distincție între următoarele forme speciale de memorare, astfel:

– *memorarea logică* și *mecanică* reprezintă tipuri speciale ale memorării voluntare, iar criteriul de diferențiere a acestora îl constituie prezența sau absența înțelegerii, a însușirii materialului sau informației;

– *memorarea motrică* rezidă într-o predispoziție a subiectului pentru întipărirea și păstrarea a tot ceea ce este legat de mișcare;

– *memorarea plastic-intuitivă* presupune capacitatea subiectului de a întipări și conserva în memorie reprezentările concrete ale faptelor și obiectelor percepute anterior;

– *memorarea profesională* este dată de exercitarea îndelungată a unei profesii;

– *memorarea emoțională* constă în reținerea și reproducerea fidelă, de regulă, a acelor fapte, evenimente, întâmplări legate de sentimente trăite anterior, care au avut un anumit ecou în psihicul persoanei (teamă, frică, mânie, bucurie)[3].

Aspectele privind formele speciale de memorie sunt evidențiate cu ocazia ascultării victimei a cărei declarație trebuie coroborată cu alte probe existente în dosarul cauzei pentru aflarea adevărului.

Odată cu trecerea timpului, mai devreme sau mai târziu, în informațiile păstrate se constată pierderi datorate procesului *uitării* care constituie reversul păstrării și se manifestă sub forma neputinței reamintirii unor date memorate ori în imposibilitatea recunoașterii unor evenimente trăite, la o nouă confruntare cu acestea, sau în reproducerea ori recunoașterea lor eronată[4].

---

[1] A. Roșca, *Psihologia generală*, op. cit., p. 379.
[2] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 454.
[3] A. Ciopraga, *Criminalistica*, op. cit., p. 191.
[4] A. Roșca, *Tratat de psihologie experimentală*, Ed. Academiei Române, București, 1963, p. 369.

Scanned with OKEN Scanner

Nu trebuie neglijate procesele inhibitive de la nivelul scoarței cerebrale, specifice uitării, determinate atât de timp, cât și de unii factori de natură afectivă: timpul scurs din momentul fixării, interesul pentru memorarea celor percepute sau impresia produsă de agresiune ca și datele de personalitate ale victimei[1].

2.2.3. Reproducerea sau reactivarea celor percepute

Reactivarea memorială este întâlnită fie sub forma reproducerii, fie sub forma recunoașterii, ultima în înțelesul său psihologic, nu juridic[2].

Reproducerea reprezintă momentul de actualizare a informațiilor achiziționate, în care se manifestă factorii ce au influențat procesul de formare a declarațiilor și alți factori care pot influența declarațiile persoanei vătămate.

Trebuie menționat că, în mod constant, în declarațiile persoanei vătămate apar surse de distorsiune care trebuie identificate de organul de urmărire penală, întrucât și acest moment al produsului finit – declarația – se supune legilor psihologice, potrivit cărora *întotdeauna se cunoaște ce intră în cutia neagră (creierul uman) dar de puține ori se știe ceea ce iese* (evident prin decodificare și reproducere).

După cum prezentarea denaturată a faptelor își are cauza în împrejurări mai presus de voința persoanei vătămate sau în împrejurări dependente de voința acesteia, alterarea faptelor poate avea un caracter conștient sau inconștient.

Fie ele conștiente sau inconștiente, denaturările constituie devieri de la realitate, nu sunt expresia adevărului. De aici, anevoioasa îndatorire ce revine organelor judiciare de a utiliza acele procedee tactice menite a anihila sau anula consecințele lor.

Prin prezentarea tendențioasă a faptelor, cel vătămat urmărește atât înrăutățirea situației făptuitorului, cât și crearea pentru sine a unor condiții procesuale mai bune.

Dorința de răzbunare pentru răul pricinuit, precum și dorința de a obține avantaje materiale superioare prejudiciului suferit sunt cele mai frecvente cauze ce explică denaturările conștiente din declarațiile persoanei vătămate.

Pentru explicarea cauzelor denaturărilor atât voluntare, cât și involuntare din declarațiile persoanei vătămate, trebuie să se țină seama de fenomenul psihosocial denumit *„schimbare de rol"* deși atitudinea respectivă este specifică martorilor.

Infracțiunea indiferent de consecințele sale poate atrage după sine o modificare a comportamentului persoanei vătămate care până atunci era de condiție comună, modestă și dintr-o dată devine „cineva", o persoană importantă, de care se ocupă autoritățile, către care se îndreaptă simpatia și compasiunea celor din jur, mai ales când este mediatizat cazul[3].

Practica judiciară a evidențiat nenumărate situații în care ascultarea părții vătămate s-a făcut după un anumit interval datorită spitalizării ori neputinței de a purta un dialog cu organele de anchetă. În astfel de situații factorul timp și starea maladivă produc eroziuni puternice asupra stocării în memorie a celor percepute.

Sunt victime care datorită vătămărilor suferite nu pot fi ascultate decât în condiții speciale, care presupun avizul medicului curant și schimbarea locului de ascultare.

---

[1] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 455.
[2] A. Ciopraga, *op. cit.*, p. 310.
[3] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 456.

Scanned with OKEN Scanner

Declarațiile victimelor aflate în stări agonice constituie o formă aparte a reproducerii, la fel și depozițiile muribunzilor făcute în prezența organelor judiciare care le înregistrează pe suport magnetic ori le consemnează, iar când sunt făcute în prezența personalului medical au caracter extrajudiciar și trebuie apreciate în raport cu fidelitatea și corectitudinea relatărilor respective.

Privită sub raport psihologic, recunoașterea reprezintă un proces cu mult mai simplu și mai ușor de realizat decât reproducerea, deoarece actualizarea impresiilor anterioare nu cere memoriei subiectului eforturi deosebite[1].

În practica judiciară s-a apreciat că rezultatele recunoașterii de către partea vătămată a persoanelor sau obiectelor aflate în anumite raporturi cu infracțiunea comportă grade diferite de certitudine.

Recunoașterea este precisă atunci când impresiile actuale provenite de la persoanele sau obiectele ce se prezintă persoanei vătămate se identifică, se suprapun sau coincid în mare măsură cu impresiile anterioare.

2.3. Caracteristicile psihologice ale anchetatorului

În mediul juriștilor se apreciază – puțin exagerat – că un anchetator ideal ar trebui să aibă „înțelepciunea proverbială a biblicului Solomon, răbdarea lui Hristos, logica lui Aristotel, rigurozitatea științifică a lui Pasteur și inventivitatea lui Edison[2].

Exigențele legale cer anchetatorului cunoașterea profundă și nuanțată a dispozițiilor penale și procesuale penale, a drepturilor fundamentale ale omului, la care trebuie să se raporteze în permanență[3].

Din acest punct de vedere, anchetatorul va trebui să cunoască în ce constau și în ce măsură au fost lezate valorile și interesele legitime ale omului, în lumina drepturilor și obligațiilor sale.

În categoria calităților psiho-intelectuale, se înscrie în primul rând *gândirea* care trebuie să se distingă prin claritate, profunzime, rigoare și să se bazeze pe un spirit critic.

Sesizarea inadvertențelor, de multe ori deosebit de subtile, solicită din partea anchetatorului și multă *perspicacitate*.

Printre calitățile moral – afective, *echilibrul emoțional* joacă un rol deosebit deoarece el stă la baza unor calități educative absolut necesare în reușita activităților anchetatorului. Acestea sunt reprezentate de tact, răbdare, toleranță, disponibilitatea de a asculta, stăpânirea de sine.

3. Pregătirea în vederea ascultării părților

3.1. Studierea documentelor din dosarul cauzei

Studiul materialelor existente în dosarul cauzei permite organului judiciar să stabilească persoanele ce urmează a fi ascultate, valoarea materialului probator existent, problemele ce vor fi avute în vedere la efectuarea altor activități de urmărire penală.

Din materialele cauzei se determină natura infracțiunii săvârșite, valorile lezate, persoanele implicate, mecanismul de comitere a faptei, persoanelor care au observat în

---

[1] Al. Roșca, *Psihologie generală*, op. cit., p. 248.
[2] T. Bogdan, *Probleme de psihologie judiciară*, Ed. Științifică, București, 1973, p. 190.
[3] T. Butoi ș.a., *Psihologie judiciară*, Casa de editură și presă „Șansa" S.R.L., București, 1992, p. 161.

Scanned with OKEN Scanner

totalitatea sa ori numai anumite secvenţe ale activităţii ilicite, urmele existente şi posibilităţile de valorificare în folosul anchetei, vârsta victimelor precum şi întinderea prejudiciului cauzat.

Referitor la natura infracţiunii trebuie stabilit dacă aceasta s-a îndreptat împotriva patrimoniului, situaţie în care, de urgenţă, vor fi identificate caracteristicile identificatoare ale bunurilor pentru a fi date în urmărire locală sau generală.

Când activitatea ilicită s-a îndreptat împotriva persoanei se va determina în ce a constat, urmările acesteia, starea în care se află victima şi dacă poate fi angajată într-un interogatoriu, vizând aspectele care pot conduce la identificarea făptuitorilor.

Cu privire la aceste aspecte este necesar să se stabilească dacă agresorul este cunoscut de către victimă – situaţie care facilitează identificarea, în caz contrar partea vătămată trebuie să descrie semnalmentele, caracteristicile obiectelor de îmbrăcăminte, numărul făptuitorilor şi activităţile desfăşurate de fiecare dintre ei.

De asemenea, trebuie să reiasă din materialele existente locul şi timpul săvârşirii, modul de acostare a victimei, direcţia de unde au venit şi în care au plecat agresorii, dacă au folosit arme ori substanţe chimice paralizante sau mijloace de transport, caracteristicile de identificare, toate acestea în funcţie de modul cum a perceput activitatea ilicită, în totalitate sau numai secvenţial, datorită punerii în stare de neputinţă de a reacţiona sau în stare de inconştienţă.

Studiul materialelor existente la dosar va evidenţia şi starea de sănătate a victimei după ce a fost agresată fizic, dacă a primit îngrijiri medicale, a fost internată într-o unitate medicală, natura diagnosticului medico – legal, urmările activităţii ilicite, numărul de zile de îngrijire în perspectiva soluţiei juridice.

Trebuie avută în vedere vârsta victimei şi mai ales modul cum a fost acostată, ştiut fiind că minorii şi vârstnicii nu apreciază în mod corect pericolul la care se expun datorită credulităţii excesive ori comportamentului provocator pe care îl afişează, în mod constant.

Un alt aspect esenţial care trebuie să rezulte din studiul materialelor aflate la dosarul cauzei îl reprezintă natura şi întinderea prejudiciului cauzat şi posibilităţile de recuperare a acestuia.

În cazul prejudiciului moral partea civilă are căderea să-i determine limitele, în raport şi de unele vătămări corporale ce-i pot altera înfăţişarea ori imaginea, în timp ce la prejudiciul material există undele criterii ce conduc la delimitarea sa, bazate pe valoarea bunului, uzura existentă şi beneficiul nerealizat, precum şi perioada în care a fost deposedată de către infractor.

În ceea ce priveşte partea responsabilă civilmente trebuie identificată şi introdusă în procesul penal pentru a răspunde potrivit legii civile pentru pagubele provocate prin fapta învinuitului sau inculpatului[1].

Partea responsabilă civilmente poate interveni în proces din proprie iniţiativă până la cercetarea judecătorească la prima instanţă şi are în latura civilă a procesului penal aceeaşi poziţie ca şi inculpatul, între aceştia funcţionând o solidaritate procesuală, în sensul că actele procesuale favorabile sau defavorabile le sunt opozabile în egală măsură[2].

---

[1] N. Volonciu, *op. cit.*, vol. I, p. 193.
[2] C-tin Aioniţoaie, V. Berchesan, *op. cit.*, p. 152.

Scanned with OKEN Scanner

Din această perspectivă răspunderea părții civilmente se va limita numai la dauna provocată de fapta penală, fără a putea fi transferate asupra sa alte obligații ale inculpatului derivând din alte raporturi[1].

Materialele care vor fi studiate de organul de urmărire penală sunt: procesele verbale de examinare criminalistică a locului faptei, procesele verbale de constatare în flagrant a infracțiunii, planșele fotografice, schițele, rapoartele de constatare tehnico – științifică sau de expertiză, notițe, însemnări ale organelor de constatare, plângerea prealabilă, declarații ale martorilor oculari etc.

Pe lângă cunoașterea materialelor cauzei, trebuie studiate și alte materiale respectiv, literatura juridică de specialitate și din alte domenii de activitate, incidente sau conexe, precum și practica judiciară.

Literatura juridică oferă posibilitatea de documentare cu privire la aspectele teoretice, și la cele legate de practica organelor judiciare în materie.

Pe altă parte, având de cercetat, spre exemplu, o infracțiune săvârșită întru-un sector de activitate productivă, organul de urmărire penală trebuie să se documenteze cu privire la actele normative și la reglementările interne referitoare la organizarea și desfășurarea procesului de producție, la atribuțiile de serviciu ale persoanelor în cauză, la relațiile dintre furnizori și beneficiari etc.

Cunoașterea temeinică a întregului material al cauzei conferă organului de urmărire penală o poziție superioară în timpul ascultării, contribuind la elucidarea temeinică a tuturor problemelor cauzei[2].

Materializarea în formă scrisă a rezultatelor studierii datelor cauzei este impusă pe de o parte de limitele firești ale capacității de conservare în memorie a informațiilor, iar pe de altă parte, de însăși natura activității de cercetare a infracțiunilor.

Conservarea în memorie a informațiilor prezente este puternic influențată de experiența anterioară similară a organului de urmărire penală; de aici posibilitatea confuziilor între infracțiunile actuale și cele instrumentate anterior.

Și această activitate, ca de altfel întreaga pregătire a ascultării, se efectuează cu maximă urgență și operativitate, regulă tactică dominantă în cercetarea și soluționarea cauzelor penale.

3.2. Cunoașterea personalității și trăsăturile psihice ale părților ce urmează a fi ascultate

Organul judiciar atunci când pregătește ascultarea părților implicate cunoaște deja natura infracțiunii, data, locul, modul și condițiile în care a fost săvârșită, din sesizările victimei sau din alte surse de informare.

În consecință, cunoaște și dacă victima a perceput nemijlocit procesul acțiunii infracționale, leziunile fizice suferite și pagubele materiale cauzate.

În funcție de aceste date pregătește ascultarea primară, procedând la culegerea de informații despre personalitatea sa, și delimitarea problemelor pe care le socotește că le-ar putea clarifica prin declarația acesteia[3].

---

[1] A. Ciopraga, *Evaluarea probei testimoniale*, op. cit., p. 199.
[2] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 458.
[3] T. Bogdan ș.a., *op. cit.*, p. 155–159.

Scanned with OKEN Scanner

Cunoaşterea persoanelor ce urmează a fi ascultate constituie o altă direcţie tactică a pregătirii audierii, organul judiciar trebuind să manifeste o preocupare deosebită pentru cunoaşterea personalităţii şi a trăsăturilor psihice ale părţilor ce urmează a fi ascultate[1].

Din literatura psihologică[2] s-au desprins datele de interes pentru cunoaşterea victimelor, fiind apreciate ca deosebit de utile pentru identificarea autorilor, astfel:

– date care privesc natura juridică a cazului, mobilul şi circumstanţe esenţiale ale evenimentului (loc, timp, mod de săvârşire, surprinderea victimei ori acceptarea pătrunderii autorilor în locuinţă);

– datele care definesc personalitatea victimei, în principal, cele ce caracterizează concepţia de viaţă, nivelul de cultură şi educaţie, atitudini, calităţi temperamentale şi caracteriale, credinţe şi obiceiuri, anumite tabieturi, dorinţe nesatisfăcute, starea de echilibru psihic ori manifestarea unor tendinţe spre agresivitate, izolare socială sau depresii, anumite vicii ascunse (jocuri de noroc, consum excesiv de alcool sau droguri, relaţii extraconjugale);

– cercul de relaţii al victimei – de familie, rudenie, vecinătate, de serviciu, de distracţie –, mediile şi locuinţele sau localurile publice frecventate, natura relaţiilor (de amiciţie, duşmănie, indiferenţă), identificarea tuturor stărilor tensionale ori conflictuale mai vechi sau mai recente, precum şi a celor ce privesc legături cu persoane bănuite de comiterea faptei care pot sugera preocuparea victimei pentru obţinerea de venituri pe căi ilicite;

– informaţii privind mişcarea în timp şi spaţiu a victimei, cu accent pe perioada imediată evenimentului, care pot avea relevanţă deosebită;

– datele privind bunurile deţinute de victimă, mai ales cele de valoare şi cele privind dispariţia unora dintre acestea ori a unor documente;

– informaţiile privind antecedentele morale, medicale, penale şi contravenţionale ale victimei.

Dacă ne referim la infracţiunile săvârşite prin violenţă, fenomen studiat, mai ales în ceea ce priveşte violenţa îndreptată împotriva persoanei sau marea violenţă, deosebim următoarele categorii de victime[3]:

– dispărute de la domiciliu în condiţii suspecte care numai în mod excepţional pot coopera cu organul judiciar la întoarcerea lor;

– care nu supravieţuiesc agresiunii dar oferă date preţioase despre autorul faptei;

– de regulă declaraţiile sunt scurte şi ilustrează locul, timpul şi numele agresorului[4];

– care supravieţuiesc violenţelor suportate şi care se pot afla în următoarele situaţii: nu pot identifica făptuitorul din motive obiective; cunosc infractorul şi nu-l denunţă din motive diverse (răzbunare, dragoste); cunosc făptuitorul şi încearcă să pună în seama acestuia fapte pe care nu le-a comis – aspecte relevate în conceptul schimbării de rol a denaturărilor prin adăugare.

Din informaţiile obţinute, organul judiciar trebuie să desprindă interesul pe care persoana vătămată l-ar avea în soluţionarea cauzei penale, concretizat în preocuparea

---

[1] T. Butoi, I.T. Butoi, *op. cit.*, p. 134–135.
[2] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 458.
[3] T. Butoi, I.T. Butoi, *op. cit.*, p. 134–135.
[4] Acestea sunt audiate imediat după săvârşirea faptei (N.A.).

Scanned with OKEN Scanner

pentru dovedirea vinovăției învinuitului (inculpatului) pentru ca acesta să fie cât mai aspru pedepsit[1].

În altă ordine de idei, organul de urmărire penală care pregătește ascultarea, analizând împrejurările cauzei, trebuie să rețină factorii de natură endogenă, cum ar fi: posibilitatea reală a părții vătămate de a înțelege și a aprecia în mod corect mecanismul activităților pe care le-a perceput, capacitatea de recepționare a informațiilor, starea atenției în momentul săvârșirii faptei, justețea ori injustețea poziției critice și autocritice față de evenimentul produs, puterea de analiză a faptei și a modului în care a reacționat pe moment, stadiul dezvoltării psihointelectuale, relațiile cu persoanele implicate într-un mod sau altul în procesul penal[2].

Aceeași atenție trebuie acordată factorilor de natură exogenă, printre care se înscriu:
– distanța de la care a fost observată fapta, bunul sau persoana;
– luminozitatea naturală – dimineață, amiază, seară – sau artificială;
– poziția persoanei în teren în momentul săvârșirii faptei;
– durata în timp a observării faptei, obiectului ori a persoanei făptuitorului;
– timpul scurs de la eveniment până la momentul în care are loc ascultarea.

Trăsăturile pozitive sau negative de caracter ale părții care urmează a fi ascultate – sociabilitatea, corectitudinea, tactul, orgoliul, individualismul, susceptibilitatea, aroganța, sentimentul inferiorității – permit organului de urmărire penală să-și formeze o imagine clară cu privire la personalitatea părții vătămate și, în raport de aceasta, să aleagă procedeul de ascultare cel mai indicat pentru obținerea unor declarații sincere și complete.

Pentru culegerea de date despre personalitatea victimei, organul judiciar face investigații la școala unde învață, la locul de muncă ori în cadrul familiei.

Persoanele din aceste medii sociale sunt în măsură să furnizeze date variate care, împreună, conturează portretul spiritual al victimei infracțiunii cercetate.

La locul de muncă, în care își petrece o bună parte din activitatea cotidiană, mulți dinte colegi pot să relateze despre preocupările sale profesionale, realizările mai însemnate din ultima vreme, atitudinea față de muncă, comportarea în general și în anumite împrejurări[3].

Membrii familiei, pe lângă date de natura celor de mai sus, pot să specifice de ce boli a suferit sau suferă victima, care îi sunt preocupările extraprofesionale, pentru ce băuturi sau produse alimentare are preferință, cum își petrece timpul liber.

Dacă se constată din aceste constatări că victima a suferit condamnări, se studiază dosarele în care a fost condamnată, iar din unitățile de executare a pedepselor se culeg date despre comportarea sa în locurile respective, activitățile pe care le-a îndeplinit, condițiile în care a fost eliberată[4].

Cunoașterea personalității părții vătămate se poate realiza prin diverse activități de urmărire penală (cercetarea la fața locului, studierea unor înscrisuri ce emană de la persoana în cauză, efectuarea confruntării ș.a.) sau prin consultarea unor evidențe, bănci de date aflate în fondul unităților medicale sau ale altor instituții abilitate.

---

[1] C Nicola, *Unele elemente de psihologie judiciară*, Ed. Ministerului de Interne, București, 1979, p. 70–72.
[2] I. Mircea, *op. cit.*, p. 263.
[3] C-tin Aionițoaie, V. Berchesan, *op. cit.*, p. 154.
[4] C. Nicola, *op. cit.*, p. 112.

Scanned with OKEN Scanner

Apreciez că aproximativ în aceleaşi limite trebuie să se desfăşoare activitatea de cunoaştere şi în cazul părţii responsabile civilmente, chiar dacă introducerea sa în procesul penal vizează numai aspectul reparator rezultat din activitatea ilicită.

Din practica organelor judiciare rezultă faptul că, în cazul unor infracţiuni de înşelăciune în paguba avutului privat, victimele prezintă anumite trăsături de ordin psihic: credulitate excesivă, slab simţ de autoconservare, spirit critic şi autocritic dezvoltat, tendinţa de a obţine anumite profituri prin eludarea dispoziţiilor legale, predispoziţia de a angaja discuţii şi combinaţii cu persoane necunoscute.

În cazul infracţiunilor de furt şi tâlhărie, victimele sunt, uneori persoane neatente, uşor de antrenat în discuţii, stăpânite de vicii, puse pe căpătuială ori mai puţin dotate din punct de vedere fizic.

După cum, nu de puţine ori, în cazul infracţiunii de viol, partea vătămată poate fi o persoană de moralitate îndoielnică, ce frecventează anumite cercuri şi medii, nefiind exclusă posibilitatea înscenării, în scopul obţinerii unor avantaje.

Se poate afirma că activitatea de cunoaştere a persoanelor ce urmează a fi ascultate prezintă o importanţă cu totul aparte de realizarea ei în condiţii optime depinzând, în ultimă instanţă, succesul sau insuccesul ascultării.

Datele obţinute în faza pregătitoare ascultării urmează să fie completate cu ocazia contactului nemijlocit dintre organul de urmărire penală şi partea vătămată, şedinţa de ascultare constituindu-se într-un prilej de studiu al personalităţii acestora, într-un mijloc de investigare psihologică[1].

3.3. Întocmirea planului sau chestionarului de ascultare

La întocmirea planului de ascultare, trebuie să se aibă în vedere următoarele:

– problemele care urmează a fi lămurite prin ascultarea părţii vătămate;

– materialul probator – (forţa probatorie a acestuia) – care va fi folosit în timpul ascultării;

– ordinea în care va fi folosit materialul probator.

Planul de ascultare se plasează la finalizarea activităţii de pregătire a audierii şi se întemeiază pe elementele rezultate din studierea dosarului şi cunoaşterea persoanelor ce urmează a fi ascultate, asigurând acel cadru propice pentru obţinerea unor declaraţii complete şi fidele.

Lămurirea tuturor aspectelor cauzei nu este posibilă, având în vedere particularităţile sale, determinate de natura infracţiunii, metodele şi mijloacele folosite la săvârşirea ei, de urmările acesteia, de împrejurările care au precedat-o sau însoţit-o, decât în măsura în care sunt stabilite corect împrejurările ce trebuie clarificate prin ascultare.

Întocmirea planului de ascultare se impune în fiecare cauză şi cu atât mai mult în cele complexe[2].

În elaborarea planului se va ţine seamă de orice situaţie care se poate ivi în timpul ascultării, chiar neprevăzută, astfel încât, organul judiciar să nu fie luat prin surprindere de atitudini, de reacţii neaşteptate. De aici rezultă şi necesitatea ca planul să aibă un caracter flexibil, să poată fi modificat în funcţie de desfăşurarea ascultării, de relatările celui ascultat.

---

[1] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 458.

[2] A. Ciopraga, *Criminalistica*, op. cit., p. 209.

Scanned with OKEN Scanner

Aceasta va conduce şi la posibilitatea adaptării sau formulării de noi întrebări referitoare la fapta cercetată[1].

Obținerea unor declarații complete şi exacte depinde în bună măsură de modul în care sunt formulate întrebările, de succesiunea în care sunt adresate, de momentul psihologic în care sunt plasate.

Din practica judiciară[2] s-au desprins următoarele aspecte ce pot completa planul de ascultare:

– indicarea într-o anumită ordine a împrejurărilor care vor fi lămurite;

– determinarea întrebărilor care vor clarifica împrejurările stabilite;

– punerea unui accent mai mare pe împrejurările necunoscute ori cunoscute fragmentar sau numai amintite;

– precizarea datelor existente în dosarul cauzei în legătură cu împrejurările stabilite.

Formularea întrebărilor este impusă de necesitatea acoperirii tuturor aspectelor rezultate din dosarul cauzei, de necesitatea de a nu fi uitată lămurirea anumitor împrejurări.

De asemenea, formularea întrebărilor este necesar să fie făcută cu multă atenție, ele trebuind să fie clare, precise, la obiect.

Întrebările trebuie să fie ordonate logic ori cronologic pe mai multe variante, în raport cu ceea ce cunoaşte persoana respectivă şi modul cum a perceput cele pe marginea căror urmează să facă declarații.

Conținutul concret al planului de ascultare diferă, firește, de la caz la caz.

De exemplu, în cazul tentativelor la infracțiunile împotriva vieții sau infracțiunile de vătămare a integrității corporale, întrebările trebuie să se refere la: împrejurările în care a fost săvârşită infracțiunea, mijloacele şi metodele folosite de infractor, semnalmentele sau datele de identitate ale acestuia, urmările faptei ilicite, persoanele care mai cunosc fapta săvârşită şi împrejurările luării la cunoştință despre ea, precum şi alte aspecte pe care numai victima le poate cunoaşte[3].

În cazul infracțiunii de viol[4], întrebările trebuie să privească:

– datele de identificare ale victimei, şi în special, vârsta acesteia;

– data şi locul săvârşirii infracțiunii, împrejurările în care victima a ajuns în acel loc, motivele găsirii ei acolo, descrierea amănunțită a locului, a locuinței, a obiectelor;

– modul de acostare a victimei: unde, când, cum şi starea în care s-a aflat aceasta;

– activitățile desfăşurate de către infractor pentru a înfrânge rezistența victimei sau pentru a o pune în imposibilitate de a-ți exprima voința;

– rezistența opusă de victimă; dacă între infractor şi victimă a avut loc vreo luptă, ce urme ar putea să existe pe corpul şi hainele agresorului, dacă a strigat după ajutor, cine a auzit sau putea să audă, dacă a primit ajutor şi din partea cui, în ce a constat ajutorul acordat;

– semnalmentele făptuitorului, precum şi caracteristicile vestimentației acestuia;

– numărul persoanelor participante la săvârşirea infracțiunii şi contribuția fiecăreia;

– relațiile anterioare dintre victimă şi infractor;

– starea sănătății victimei înainte şi după săvârşirea infracțiunii;

---

[1] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 112.

[2] C-tin. Aioniţoaie, A. Ciopraga, *Criminalistica*, op. cit., p. 209; V. Berchesan, *op. cit.*, p. 154.

[3] *Idem*, p. 155.

[4] *Ibidem*, p. 158.

Scanned with OKEN Scanner

– existența certificatului medico-legal din care rezultă consumarea actului sexual, starea sănătății victimei după săvârșirea infracțiunii, urmările activității ilicite.

Planul pentru ascultarea părții vătămate în cazul infracțiunii de înșelăciune[1] trebuie să asigure clarificarea următoarelor aspecte:

– împrejurările în care l-a cunoscut pe infractor;

– identitatea făptuitorului sau după caz, semnalmentele ori caracteristicile necesare identificării;

– problemele pentru a căror rezolvare a apelat la făptuitor; activitățile desfășurate de infractor pentru a induce sau menține în eroare victima – numele și calitățile ce și le-a atribuit, înscrisurile folosite pentru a o convinge de posibilitățile pe care le are în rezolvarea problemelor ce interesau victima, precum și înscrisurile primite de la infractor, prin care garanta rezolvarea problemelor;

– sumele de bani, bunurile de valoare ce le-a dat făptuitorului;

– persoanele care cunosc despre activitatea infractorului și despre alte persoane ce au fost înșelate;

– posibilitatea recunoașterii autorului faptei, în situația în care i-ar fi prezentat.

La întocmirea planului de ascultare trebuie să se țină seama de toate aspectele cauzei, inclusiv cele care par, la prima vedere, lipsite de importanță, pentru că tratarea cu superficialitate ori omiterea unor amănunte, poate avea repercusiuni negative asupra soluționării cazului.

3.4. Alte activități pregătitoare

În rândul acestora se înscriu:

– stabilirea locului unde urmează să se facă ascultarea;

– stabilirea ordinei și a modalităților de aducere a persoanelor la locul și data fixată pentru ascultare;

– asigurarea prezenței interpretului, tutorelui, părintelui ori educatorului și a apărătorului;

– asigurarea condițiilor materiale necesare ascultării.

Alegerea locului unde urmează să fie efectuată ascultarea prezintă importanță și contribuie la crearea unei ambianțe propice desfășurării în bune condiții a ascultării. Legea nu fixează anumite limite în privința locului audierii, lăsând la latitudinea organului de urmărire penală să aprecieze, de la caz la caz, și să acționeze în consecință.

Camera de ascultare trebuie să fie mobilată sobru, fiind interzis ca pe pereți să fie tablouri, fotomontaje, hărți. De asemenea, în camera respectivă nu trebuie să existe obiecte. În locul unde se efectuează ascultarea nu trebuie să aibă acces și alte persoane.

Ascultarea se face, de regulă, la sediul organului de urmărire penală; în situații speciale, partea vătămată va fi ascultată la locul unde se află (imposibilitatea de a se prezenta spre a fi ascultată din cauza stării de sănătate).

Când partea vătămată nu cunoaște limba română sau nu se pateu exprima, trebuie să se asigure un interpret.

Când se ascultă un minor, trebuie să se asigure prezența părintelui, a tutorelui, curatorului ori a persoanei în îngrijirea căreia se află pentru a preîntâmpina unele greutăți

[1] C-tin Aioniţoaie, V. Berchesan, *op. cit.*, p. 156.

Scanned with OKEN Scanner

ce pot apare pe parcursul ascultării: dificultăți datorate vârstei minorului ori trăsăturilor sale biopsihice.

Dificultățile pot fi eventual înlăturate, prin prezența unor persoane apropiate care, cunoscând mai bine minorul, îl pot determina să adopte o poziție de sinceritate.

Asigurarea condițiilor materiale în care urmează a se desfășura ascultarea se referă la ambianța ce trebuie creată și la asigurarea mijloacelor de probă ce vor fi folosite pe parcursul ascultării, precum și mijloacele tehnice ce vor fi utilizate reportofon, aparatura video.

Este indicat ca pe biroul celui care efectuează ascultarea, să se afle planul de ascultare, coala de hârtie pe care urmează a fi consemnată declarația și instrumentul de scris.

De asemenea, dosarul cauzei și mijloacele materiale de probă nu vor fi prezente pe masa de lucru.

Organizarea ascultării are în vedere, printre altele, și următoarele aspecte:

– stabilirea problemelor ce urmează a fi clarificate cu ocazia ascultării, precum și a datelor ce trebuie verificate cu acest prilej;

– pregătirea materialului probator ce urmează a fi folosit;

– determinarea ordinii în care se face ascultarea;

– stabilirea modalității de citare, locul și data, ora la care partea vătămată urmează să fie prezentă în vederea ascultării.

Ordinea și modalitățile de citare trebuie astfel concepute, încât să se evite contactul între diversele persoane interesate în cauză.

4. Desfășurarea ascultării

4.1. Etapele ascultării părții vătămate, a părții civile și a părții responsabile civilmente

Legea procesuală penală stabilește cadrul în care se efectuează ascultarea părții vătămate, a părții civile și a părții responsabile civilmente.

Organul de urmărire penală are obligația de a chema pentru a fi ascultate, persoanele care au suferit o vătămare fizică, morală sau materială prin săvârșirea infracțiunii și pe cele care trebuie să răspundă pentru crearea prejudiciului. În desfășurarea acestei activități complexe, se parcurge o succesiune de momente.

Prin reglementarea acestor momente s-a creat pentru cei care au sarcina administrării mijloacelor de probă necesare, posibilitatea obținerii unor declarații veridice.

Aceste momente sunt: înfățișarea persoanei vătămate, verificarea identității sale, ascultarea cu privire la datele personale, aducerea la cunoștință a posibilității de a participa ca parte vătămată în procesul penal ori ca parte civilă sau de a renunța la aceste calități și de a depune mărturie, precum și dreptul de a fi asistată de un apărător, în condițiile prevăzute de lege.

Numai după aducerea la îndeplinire a acestor obligații legale, se trece la ascultarea părții vătămate[1].

Ascultarea părții vătămate parcurge de regulă trei etape:

– verificarea identității și ascultarea răspunsurilor cu privire la datele personale;

– relatarea liberă sau spontană

– relatarea dirijată sau ascultarea prin adresarea de întrebări.

---

[1] A. Ciopraga, *op. cit.*, p. 214.

Scanned with OKEN Scanner

4.1.1. Verificarea identității părții vătămate a părții civile și a părții responsabile civilmente

Verificarea identității reprezintă primul moment al audierii propriu-zise.

După ce organul judiciar s-a edificat cu privire la identitatea persoanei vătămate, îi aduce la cunoștință acesteia faptele și împrejurările în legătură cu care va fi ascultată.

Sfera întrebărilor prevăzute de lege poate fi lărgită prin formularea altor întrebări cu caracter neutru[1]. Asemenea întrebări, pe de o parte, deschid organului judiciar posibilitatea cunoașterii unor date referitoare la anumite momente din viața sa, ocupațiile anterioare, diverse pasiuni, modul de organizare a timpului liber, raporturile cu vecinii, cu colegii de muncă.

Aceste discuții, dezvăluind personalitatea victimei, ușurează mult munca organului judiciar în privința aplicării regulilor tactice pe parcursul audierii, precum și în aprecierea declarațiilor sale.

De asemenea, organul judiciar câștigă încrederea victimei și, drept urmare, aceasta devine mai puțin emotivă și mai sigură pe cele relatate. În acest fel, se realizează contactul psihologic între interlocutori, declarațiile pe care le face victima, apropiindu-se de realitatea celor întâmplate la fața locului.

Aceste întrebări au avantajul de a familiariza victima cu atmosfera în care se va desfășura audierea și convingerea acesteia că organul judiciar este bine informat, ceea ce o poate determina să renunțe la orice încercare de a-l induce în eroare, mai ales în cazul celor de rea-credință.

Ținând seama de personalitatea victimei, nivelul ei de cultură, vârsta și pasiunile sale, organul judiciar poate să orienteze discuțiile prealabile, prin întrebări discrete, spre probleme care, din datele cunoscute o pasionează mai mult, în care se simte mai competentă și îi face plăcere să discute despre ele.

Literatura de specialitate[2] exemplifică în acest sens persoanele în vârstă, care vorbesc cu pasiune despre întâmplări, prieteni vechi, despre copii și nepoți, despre literatură sau muzică, în schimb, tinerii, fiind pasionați de călătorii, excursii, sport, muzică ușoară, aparatură electronică, în discuțiile pe asemenea teme sunt atrași, în mod deosebit și își angajează întreaga lor ființă pentru a demonstra valabilitatea celor afirmate.

Încă din această primă etapă, organul judiciar este obligat să respecte câteva reguli tactice, cum ar fi: primirea persoanei într-o manieră corectă, crearea unui cadru de ascultare sobru, lipsit de factori stresanți, care pot distrage atenția persoanei vătămate, precum și comportarea organului judiciar, într-un mod calm, încurajator, fiind contraindicată atitudinea de răceală, sfidare sau aroganță.

4.1.2. Relatarea liberă sau spontană

Începe prin adresarea unei întrebări de ordin general menită să ofere posibilitatea părții vătămate, părții civile, de a declara tot ce știe cu privire la faptele și împrejurările pentru a căror lămurire este ascultată. O asemenea întrebare temă, de genul: „Ce cunoașteți în legătură cu fapta de... din data de... a cărei victimă ați fost?", această întrebare permite părții vătămate sau părții civile să relateze faptele, împrejurările, în

[1] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 459.

[2] C-tin Aioniţoaie, V. Berchesan, *op. cit.*, p. 160.

Scanned with OKEN Scanner

succesiunea lor firească, logică, fără ca declarația să fie limitată în vreun fel prin intervențiile celui ce efectuează ascultarea[1].

Atât literatura de specialitate cât și practica judiciară au consacrat regulile tactice de care trebuie să țină cont organul judiciar, care efectuează ascultarea, pentru a realiza scopul acestei activități. Dintre acestea enumerăm:

– Ascultarea persoanei vătămate cu răbdare și calm, fără a fi întreruptă, chiar dacă aceasta relatează faptele cu lux de amănunte, unele fără semnificație în lămurirea cauzei.

În situațiile în care prin expunerea liberă părțile se îndepărtează de obiectul cauzei ori expunerea este confuză organul judiciar poate interveni pentru ca acestea să revină la subiect;

– Evitarea oricărui gest, reacție, mimă sau expresie, mai ales ironică, prin care se aprobă sau se resping declarațiile persoanei vătămate sau ale părții civile, evitarea apostrofării sau oricăror aprecieri cu privire la posibilitățile de a percepe, memora sau reproduce faptele sau împrejurările cu privire la care este ascultată

– Ajutarea ei cu mult tact, fără a o sugestiona sub nici o formă, dacă nivelul intelectual, cultural, împiedică persoana vătămată să facă o relatare liberă cât de cât coerentă;

– În timpul relatării libere, organul judiciar își va nota aspectele semnificative, ca și eventualele contraziceri sau neclarități în expunere, pe care le va lămuri, în etapa următoare, prin întrebările pe care le va adresa părților.

În procesul ascultării victima trăiește o oarecare stare emoțională, determinată de suportarea nemijlocită a urmărilor infracțiunii, și redată de relatări întrerupte din loc în loc de trăiri lăuntrice, exteriorizate prin pauze în expunere, reluare de idei sau repetări de fraze, precum și prin mimică și gesticulații.

Din aceste exteriorizări se poate desprinde străduința sa de a prezenta acele aspecte ale cauzei care îi sunt favorabile sau care evidențiază mai bine adevărul.

De aceea, organul judiciar trebuie să supravegheze neîntrerupt comportarea victimei în timpul expunerii, spre a observa pauzele în expunere sau graba de a relata anumite aspecte, mimica precum și ridicarea ori coborârea tonului vorbirii[2].

Expunerea liberă a faptelor, mai cu seamă când privește un volum mare de informații sau date care comportă un anumit grad de complexitate, nu înseamnă o simplă înșiruire a fenomenelor în forma în care au fost percepute, ci un proces activ de gândire, în care informațiile memorate sunt supuse unor modificări.

Această particularitate a reproducerii se poate repercuta atât într-o direcție favorabilă, cât și într-una defavorabilă relatării spontane.

Astfel, influențează adeseori într-un sens defavorabil asupra declarațiilor, expunerea faptelor într-o formă schematică, comprimată, dimpotrivă expunerea în ordinea în care au fost percepute, evocarea ordonată, detailată a faptelor au influență pozitivă asupra declarațiilor părții vătămate[3].

Din punct de vedere tactic[4] relatarea liberă ori spontană prezintă mai multe avantaje, dintre care enumerăm:

---

[1] A. Ciopraga, *op. cit.*, p. 216.
[2] C-tin Aioniţoaie, V. Berchesan, *op. cit.*, p. 161.
[3] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 459.
[4] A. Ciopraga, *op. cit.*, p. 217–218.

Scanned with OKEN Scanner

– povestind ceea ce consideră că ar interesa cauza, părţile pot prezenta fapte, date, împrejurări, detalii, necunoscute de organul de urmărire penală până când efectuează ascultarea;

– părţile pot prezenta elemente din care să rezulte săvârşirea altor infracţiuni de către învinuit-inculpat;

– pe parcursul relatării libere sau spontane, organul de urmărire penală are posibilitatea să studieze persoana ascultată, să observe modul cum îşi formulează expunerea, siguranţa cu care prezintă faptele ori împrejurările sau, dimpotrivă, ezitările şi omisiunile ce apar, încercările de a completa anumite lacune din succesiunea faptelor, interesul pentru a relata într-un anumit mod, să explice cauzele afirmaţiilor neconforme cu realitatea, să aprecieze buna ori reaua – credinţă a acesteia.

De altfel, studierea părţii vătămate trebuie să constituie pentru cel care conduce ascultarea, temeiul adoptării tacticii ce va fi folosite în etapa ascultării dirijate, respectiv în etapa adresării întrebărilor.

Dacă prin relatarea liberă au fost lămurite complet toate problemele şi împrejurările, parcurgerea celei de-a treia etape nu mai are loc, în asemenea cazuri, se consemnează declaraţia părţii, fără să se mai recurgă la adresarea de întrebări.

4.1.3. Relatarea dirijată sau ascultarea prin adresarea de întrebări

Ultima etapă a audierii nu are teoretic caracter obligatoriu. În practică însă, sunt numeroase cazuri în care organul judiciar este nevoit să formule întrebări întrucât relatarea liberă este lacunară ori nu a rezolvat problemele stabilite în faza pregătitoare.

Formularea de întrebări este necesară pentru lămurirea unor aspecte neclare, confuze, datorate unor multiple cauze. Astfel, uneori, omisiunea cu ocazia relatării libere a unor aspecte, poate avea caracter deliberat când, partea vătămată, cu rea-credinţă, trece sub tăcere fapte sau împrejurări binecunoscute[1].

Omisiunea unor aspecte are caracter nedeliberat deoarece partea vătămată nu intuieşte utilitatea acestora pentru aflarea adevărului şi de aceea nu le aminteşte; dar ceea ce a considerat ca fiind lipsit de importanţă din punctul său de vedere, se dovedeşte a fi important pentru organul judiciar.

Alteori, astfel de omisiuni se datorează scăpării din vedere, situaţie ce se verifică mai cu seamă în cazul persoanelor vătămate emotive sau care întâmpină dificultăţi în exprimarea ordonată a ideilor.

În fine, în cursul expunerii libere a părţii vătămate, aceasta se referă la împrejurări pe care şi le aminteşte cu uşurinţă, care stăruie în memoria sa, aceasta nu înseamnă că aspectele omise au dispărut din memorie[2], că nu pot fi restabilite cu ajutorul întrebărilor adresate de organul judiciar, respectând regulile tactice amintite.

Obţinerea răspunsurilor dorite este condiţionată de inteligibilitatea limbajului, de modul de formulare, de termenii prin care se exprimă întrebarea, mai cu seamă în cazul întrebărilor ce comportă un anumit grad de complexitate.

Asemenea întrebări trebuie formulate într-un limbaj pe înţelesul celui ascultat, astfel încât, să fie accesibile şi părţii vătămate cu un grad de instrucţie mai redus.

---

[1] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 460.
[2] *Idem*, p. 461.

Scanned with OKEN Scanner

Atât conținutul de idei pe care îl implică întrebarea, cât și formularea însăși, trebuie adaptate nivelului de cultură, posibilităților de înțelegere ale celui ascultat, altfel audierea nu-și realizează obiectivele propuse.

Întrebările vor viza strict faptele percepute de persoana vătămată nu vor conține elemente de intimidare, de punere în dificultate a acesteia, iar tonul pe care sunt adresate nu trebuie să sugereze răspunsul.

Întrebările trebuie să fie concise și să se refere la aspecte determinate. Când se urmărește precizarea unui număr mare de împrejurări, nu este indicat ca toate acestea să fie cuprinse într-o singură întrebare, ci se recomandă disjungerea lor în tot atâtea întrebări câte aspecte comportă răspunsul.

Întrebările trebuie adresate într-o anumită ordine, într-o anumită succesiune impusă de sfera și natura împrejurărilor ce urmează a fi completate și precizate.

Fiecare întrebare trebuie să decurgă, în mod firesc, din cea anterioară astfel încât adresarea unei întrebări să fie pregătită de cea care a precedat-o,și să permită precizarea succesivă a împrejurărilor rămase nelămurite în urma expunerii libere.

Adresarea de întrebări devine obligatorie în ipoteza victimelor asupra cărora există suspiciuni cu privire la sinceritatea lor; în consecință, întrebările trebuie formulate astfel încât să determine persoana ascultată să facă declarații conforme cu realitatea.

Sub aspectul tacticii criminalistice, ascultarea acestor persoane se aseamănă cu ascultarea unor martori mincinoși, situându-se în cadrul specific ascultării învinuiților.

Potrivit literaturii de specialitate întrebările pot fi: temă, problemă, detaliu. În această etapă vor fi folosite întrebările detaliu, care se subdivid în raport cu scopul și aspectele ce trebuie lămurite, astfel:

– de completare în cazurile în care persoana vătămată relatează mai puțin decât ceea ce a perceput în mod real.

Caracterul incomplet al declarațiilor obținute pe calea relatării libere rezultă din cauze obiective sau subiective diverse: recepție distorsionată, memorare incompletă, redare intenționată cu omiterea unor aspecte semnificative, atitudini de rea-credință[1].

Prin intermediul primei grupe de întrebări organul judiciar poate să clarifice raporturile anterioare dintre victimă și infractor, dacă s-au cunoscut sau nu, de când, cu ce ocazie, prin cine, după aprecierea sa – motivele faptei, pe cine cunoaște din anturajul acestuia, conduita infractorului anterioară săvârșirii infracțiunii[2];

– de precizare vizând acele aspecte la care persoana vătămată s-a referit dar lipsa de claritate impune unele detalieri[3].

Ceea ce apropie întrebările de precizare de cele de completare este împrejurarea că atât unele, cât și celelalte își au punctul de plecare în omisiunile făcute de persoana vătămată cu ocazia relatării libere a faptelor. Ceea ce le atribuie un caracter de sine stătător este faptul că întrebările de completare privesc acele aspecte la care persoana vătămată, dintr-un motiv sau altul, nu a făcut referire în cursul expunerii, nu a făcut vorbire de ele, în vreme ce întrebările de precizare vizează acele aspecte la care persoana vătămată s-a referit, dar lipsa de precizări sunt necesare unele clarificări.

---

[1] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 460.
[2] A. Ciopraga, *op. cit.*, p. 220.
[3] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 460.

Scanned with OKEN Scanner

Acest gen de întrebări se referă la aspecte aparent secundare, destinate circumstanțierii de mod, timp și loc privind producerea agresiunii[1].

Astfel în primul rând trebuie clarificată starea victimei în timpul săvârșirii infracțiunii, dacă a fost sănătoasă, bolnavă, odihnită, obosită, emoționată sau nu; locul faptei era iluminat natural sau artificial, modul general de prezentare, în perimetrul său vizual se aflau mai multe persoane și dacă da, cu ce se ocupau acestea.

După aceea urmează să se clarifice cum a început comiterea infracțiunii, care a fost momentul declanșator, cine a mai observat, cum s-a desfășurat, ce fel de instrumente s-au utilizat, a intervenit cineva sau nu în procesul respectiv, câte lovituri au fost aplicate, cu ce și care a fost succesiunea lor, ce efecte imediate s-au produs[2].

– ajutătoare, destinate reactivării memoriei și înlăturării denaturărilor sau transformărilor. Procedeul tactic îl constituie reamintirea prin asociație de idei, ce reprezintă acele legături dintre obiecte și fenomene determinate de simultaneitatea producerii lor în timp și spațiu.

– de control, destinate verificării unor afirmații sub raportul exactității și veridicității.

Acest gen de întrebări este util întrucât permite verificarea poziției de fidelitate sau de nesinceritate pe care o adoptă persoana vătămată[3].

Principalul neajuns al interogatoriului îl constituie posibilitatea de sugestionare a persoanei ascultate.

Întrebările ce pot sugera un anumit răspuns sunt denumite, îndeobște, tendențios sugestive.

Astfel, sunt întrebările care fie incriminează, fie provoacă un anumit răspuns scontat și dorit de cel ce efectuează ascultarea, fie, în sfârșit, îngrădesc libertatea părții vătămate la una dintre alternativele pe care le indică întrebarea.

Întrebările tendențios sugestive au un caracter deliberat, prin adresarea acestora urmărindu-se un anumit răspuns ce nu corespunde realității.

În funcție de o seamă de factori de sugestibilitate întrebările se înscriu în parametri largi, de la întrebări vădit sugestive la întrebări ușor sugestive[4].

Frecvent, tendința firească a celui ascultat este de a răspunde mai degrabă cu „da" decât cu „nu", din pornirea de a nu contraveni voinței anchetatorului. Este vorba de așa numita „sugestibilitate de statut", întâlnită mai cu seamă în cazul celor refuzați din mediile socio-culturale, care primesc fără rezerve tot ceea ce vine din partea autorității[5].

Rolul activ al organului judiciar în etapa finală este cu atât mai pronunțat cu cât devine necesară completarea sau verificarea unor afirmații, dacă sunt contradictorii și uneori nesincere.

La ascultarea părții responsabile civilmente se parcurg aceleași etape ca și în cazul ascultării celorlalte părți[6].

Așa cum este cunoscut introducerea părții responsabile civilmente în procesul penal se face la cererea părții civile, din oficiu ori la solicitarea sa.

---

[1] *Ibidem*, p. 461.
[2] C. Suciu, *op. cit.*, p. 585.
[3] A. Ciopraga, *Criminalistica*, op. cit., p. 222–223.
[4] C. Suciu, *op. cit.*, p. 579.
[5] C-tin Aioniţoaie, V. Berchesan, *op. cit.*, p. 159–162.
[6] A. Ciopraga, *Criminalistica*, op. cit., p. 317.

Scanned with OKEN Scanner

Introducerea în cauză a părții responsabile civilmente este limitată în timp, putându-se face în tot cursul urmăririi penale, iar în cazul judecății numai la instanța de fond până la citirea actului de acuzare sau până la terminarea cercetării judecătorești, luând procedura din stadiul în care se află în momentul intervenției.

Din punct de vedere tactic, după verificarea identității părții responsabile civilmente i se aduce la cunoștință poziția sa în cadrul procesului penal, insistându-se pe clarificarea legăturilor dintre ea și învinuit, perioada cât au convieţuit sau gospodărit împreună etc.

Relatarea liberă sau spontană va clarifica problema referitoare la folosul obținut ca urmare a săvârșirii faptei, natura și destinația acestuia. Ascultarea constituie și un prilej de cunoaștere în scopul determinării bunei sau relei credințe, pentru că din punct de vedere procesual poziția sa este foarte apropiată cu cea a învinuitului sau inculpatului, ceea ce impune folosirea unor procedee tactice specifice în vederea aflării adevărului.

În mod necesar se va parcurge și ultima etapă a ascultării, iar dintre întrebările folosite, cele de detaliu ocupă o pondere însemnată.

Formulările abordate în literatura de specialitate lasă cale liberă folosirii unor procedee tactice și în ascultarea părților în cadrul procesului penal, deși acestea sunt specifice ascultării învinuitului sau inculpatului care poate uza de mijloace necinstite, de inducere în eroare, perfide sau imorale, la adăpostul prezumției de nevinovăție.

Din practica organelor judiciare a rezultat că folosirea procedeelor tactice nu este specifică întotdeauna ascultării învinuitului sau inculpatului, ci numai în cazul acelora care fac declarații contradictorii, ireale sau retractează cele anterior declarate, aspecte care-i situează în categoria persoanelor de rea-credință.

Dar nu numai reaua-credință constituie prilejul folosirii procedeelor tactice în ascultarea persoanelor în cadrul procesului penal, ci și unele erori de percepere, memorare și redare pot conduce la declarații necorespunzătoare.

Pe bună dreptate se afirmă că atunci când organul judiciar e confruntat cu reaua-credință sau cu buna-credință a celor ascultați, finalitatea urmărită prin aplicarea procedeelor tactice este invariabil aceeași: obținerea unor declarații sincere, fidele și complete[1].

Procedeele tactice constau în folosirea unor stratageme adaptate personalității celui ascultat pentru a înfrânge rezistența opusă, și a nimici linia defensivă adoptată până atunci, determinându-l la relatarea adevărului.

Revenind la tema în discuție partea vătămată și partea civilă pot exagera datele privitoare la prejudiciul cauzat, îngreunând poziția inculpatului și a părții responsabile civilmente.

Dar și acestea din urmă se pot situa pe o poziție negativă afirmând, că bunurile pretinse ca furate nu au existat în cantitatea reclamată ori au fost împrumutate învinuitului.

În asemenea situații organului judiciar îi revine sarcina efectuării în condiții obiective și de bună calitate a examinării criminalistice a locului faptei și a altor activități de cercetare penală în vederea determinării împrejurărilor negative și pentru stabilirea naturii relațiilor anterioare dintre învinuit și partea vătămată.

Uneori considerente de ordin tactic, impun necesitatea ascultării repetate a celui vătămat în condiții diferite față de ascultarea inițială prin plasarea acestuia la locul faptei, cu ocazia efectuării unor activități de urmărire penală.

---

[1] C-tin Aioniţoaie, V. Berchesan, *op. cit.*, p. 163.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru persoanele de bună-credinţă care deşi bine intenţionate în relatarea adevărului, dar mai presus de voinţa lor, comit erori, inexactităţi, procedeele tactice constituie un ajutor concret şi eficient în obţinerea unor declaraţii complete şi fidele.

Din practica organelor judiciare s-a desprins teza potrivit căreia o persoană întrebată în cadrul unui interogatoriu redă mai corect împrejurările în care s-a săvârşit infracţiunea decât dacă ascultarea se face după o anumită perioadă de timp, de la data săvârşirii faptei.

Problema se pune în aceeaşi termeni şi pentru persoanele vârstnice.

Nu puţine sunt situaţiile în care după folosirea unor procedee tactice de ascultare partea vătămată să fie confruntată cu învinuitul sau inculpatul la solicitarea expresă a acestuia.

5. Consemnarea, verificarea şi aprecierea declaraţiilor părţilor ascultate

5.1. Consemnarea declaraţiilor

Declaraţiile părţilor ascultate în cursul procesului penal, se consemnează în scris, potrivit regulilor prevăzute de legea procesuală penală.

Pot exista situaţii când, din diferite motive, persoanele nu-şi pot consemna singure declaraţiile, acest lucru fiind făcut de organul de urmărire penală.

Din conţinutul declaraţiei trebuie să rezulte datele de identificare ale persoanei ascultate, menţiunea aducerii la cunoştinţă a posibilităţilor de opţiune pentru una din calităţile procesuale, faptele şi împrejurările săvârşirii infracţiunii, persoana făptuitorului, cuantumul pagubei produse prin infracţiune şi suma cu care se constituie parte civilă în proces împotriva învinuitului (inculpatului)[1].

Consemnarea declaraţiilor părţii vătămate se va face într-o formă cât mai fidelă şi precisă, cât mai apropiată de modul de exprimare a acesteia, cu excepţia expresiilor vulgare sau triviale.

În practică, se manifestă tendinţa de reformulare a expresiilor părţii vătămate, în situaţiile când exprimarea este greoaie, conţine neologisme ori regionalisme de natură să altereze obiectivitatea declaraţiei sau să dea alt înţeles afirmaţiilor făcute.

Considerăm că pot fi reformulate numai acele expresii vulgare, triviale care nu pot fi utilizate în cercetarea judecătorească şi numai pe cale de excepţie unele regionalisme când nu pot fi explicate de cel ascultat.

După terminarea declaraţiei, partea vătămată semnează pe fiecare pagină.

Declaraţiile trebuie să poarte data şi viza organului judiciar în faţa căruia au fost făcute precum şi semnătura apărătorului, dacă acesta a fost prezent la desfăşurarea activităţii respective.

Dacă declaraţia a fost consemnată de organul de urmărire penală, aceasta se citeşte părţii vătămate, iar dacă îşi manifestă dorinţa de a o citi personal i se asigură această posibilitate[2].

De asemenea, atunci când situaţia impune, declaraţia trebuie să fie semnată de interpret ori, după caz, de reprezentantul autorităţii tutelare, părinte, tutore, curator, educator, care au asistat la ascultare.

---

[1] C. pr. pen., art. 73 alin. (2).
[2] C. Suciu, *op. cit.*, p. 597.

Scanned with OKEN Scanner

În declarația persoanei de bună-credință se redă conținutul celor expuse fără a se mai menționa întrebările și răspunsurile. Dimpotrivă, în situația persoanelor de rea-credință, trebuie să se consemneze pe lângă răspunsurile date și întrebările adresate de organul de urmărire penală.

Declarația nu trebuie să conțină ștersături ori modificări; dacă apar, trebuie confirmate în scris, sub semnătură, de către cel care a făcut declarația și de organul judiciar fie în cuprinsul său, fie la sfârșit.

Dacă ulterior, partea vătămată, revine asupra declarațiilor se procedează la o nouă ascultare, făcându-se mențiune despre aceasta și despre motivele care au determinat retractarea primei declarații,iar pentru eliminarea oricăror dubii, spațiile libere se barează.

În practica organelor de urmărire penală apar și cazuri în care, persoana vătămată, refuză să semneze sau nu poate semna propria declarație. În asemenea cazuri legea prevede să se facă mențiune în declarația scrisă.

Legat de acest aspect se impun însă anumite precizări:

– nu se pune în discuție cazul în care persoana nu poate să semneze;

– refuzul părților de a semna conduce la concluzia că acestea nu sunt de acord cu conținutul declarației.

Din punct de vedere tactic, se recomandă ca asemenea situație să nu apară în activitatea organelor judiciare. Ca atare, trebuie stabilite motivele refuzului și, în conformitate cu legea, declarația să fie completată după solicitarea părții, pentru ca aceasta să fie de acord cu ea și să o semneze.

Încercarea de a pune la îndemâna organelor judiciare mijloace prin care declarațiile orale ale celor ascultați să se păstreze într-o formă nealterată, a devenit realitate în procesul penal modern, grație realizărilor în domeniul înregistrării acustice și videoacustice a mesajului informațional transmis de cei care, în diverse calități, au asistat sau participat la comiterea infracțiunii.

Mijloacele de înregistrare fonică și video fonică au menirea de a spori eficiența probatorie a declarațiilor părților și prezintă o serie de avantaje,printre care amintim:

– asigură sub toate aspectele, deplină obiectivitate și fidelitate în înregistrarea declarațiilor, a întrebărilor și răspunsurilor;

– au devenit indispensabile în ascultarea impusă de unele împrejurări limită, în special a victimelor aflate în stare gravă, a muribunzilor precum și a copiilor, a persoanelor handicapate și a celor care necesită prezența unui interpret;

– dau posibilitatea anchetatorului să studieze cu atenție afirmațiile celui ascultat, să surprindă cu exactitate expresiile, ezitările, multe cu semnificație pentru aprecierea sincerității părții vătămate;

– asigură corectitudinea și continuitatea ascultării, organul judiciar nefiind obligat să noteze, să-l întrerupă pe cel audiat, să transcrie întrebările și răspunsurile.

Înregistrările pe suport magnetic, efectuate în momentul ascultării persoanelor, pot servi ca mijloc de probă, alături de declarațiile scrise, numai în situația în care se realizează în conformitate cu regulile procesual-penale precum și cele tehnico-tactice criminalistice.

Astfel, mai înainte de a începe ascultarea, persoana audiată trebuie încunoștințată asupra faptului că declarațiile sale vor fi înregistrate pe bandă magnetică, ceea ce nu presupune și acordul acesteia.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru a se asigura ambianța propice comunicării, celui ascultat trebuie să i se explice faptul că înregistrarea declarațiilor pe bandă magnetică este impusă de nevoia de a ușura munca organelor judiciare și nu de motive legate de poziția procesuală în care compare în proces sau de considerente legate de persoana celui ascultat.

Imprimarea începe cu indicarea datei și locului unde se face înregistrarea, numelui și calității organului după care ascultarea își urmează cursul firesc.

Eventualele pauze făcute în timpul înregistrării sunt menționate înainte și după reluarea înregistrării, care va începe cu repetarea ultimelor cuvinte rostite de partea vătămată înainte de pauză. Aceleași mențiuni se fac și în ipoteza în care intervine vreo defecțiune tehnică[1].

La terminarea înregistrării fonograma astfel obținută este adusă la cunoștința celui ascultat. Dacă acesta face obiecții, aduce unele precizări sau adaugă unele elemente noi, necomunicate în cursul relatării libere, acestea se înregistrează în continuare.

Banda pe care s-a făcut înregistrarea se introduce în casetă, pe care se aplică sigiliul organului judiciar. Pe eticheta casetei se menționează toate datele de identificare a celui ascultat, organul judiciar care a făcut ascultarea, locul data și ora înregistrării, precum și tipul benzii și viteza de înregistrare.

Față de avantajele evidente ale acestui mijloc de fixare și îndeosebi a celor prezentate de înregistrarea videomagnetică, în prezent nu se mai manifestă nici un fel de reținere.

Până nu de mult, exista temerea că o înregistrare poate fi trucată, lucru ușor de depistat prin mijloace tehnice criminalistice existente.

Aceste temeri se mențin însă la unele organe judiciare, poate nu fără temei, mai ales la magistrați, atunci când banda magnetică reprezintă un mijloc material de probă, în sensul că poate să conțină urmele sonore ale faptei.

5.2. Verificarea și aprecierea declarațiilor

Verificarea declarațiilor părții vătămate este absolut necesară pentru stabilirea veracității și aprecierea corectă a acestora.

Verificarea se va face prin compararea declarațiilor persoanei vătămate cu celelalte mijloace de probă și prin efectuarea unor activități de urmărire penală, cum ar fi: ascultarea martorilor, învinuiților/inculpaților, confruntarea constatarea tehnico-științifică ori expertiza, reconstituirea, cercetarea la fața locului ș.a.

În mod frecvent, prin efectuarea reconstituirii, organul de urmărire penală poate stabili posibilitatea părții vătămate de a percepe și memora în condițiile date, faptele ori împrejurările relatate cu ocazia ascultării. Rezultatele cercetării la fața locului oferă posibilitatea verificării declarațiilor, în special cu privire la împrejurările săvârșirii faptei, întinderea pagubei, numărul participanților.

Prin dispunerea constatării medico-legale, organele de urmărire penală pot administra unele probe – argumentate științific – cu privire la natura leziunilor produse, caracteristicile obiectului cu care au fost create, dacă aceste vătămări au pus în pericol

[1] C-tin Aioniţoaie, V. Berchеşan, *op. cit.*, p. 165.

Scanned with OKEN Scanner

viața victimei, numărul de zile de îngrijiri medicale necesare pentru vindecare, apreciind dacă pretențiile acesteia sunt corecte sau exagerate[1].

Verificarea declarațiilor se poate efectua și prin realizarea altor activități în afara celor de urmărire penală, precum: studierea unor înscrisuri ce emană de la persoana ascultată, verificarea activităților desfășurate în perioada în care susține că s-a aflat la locul săvârșirii faptei.

Evaluarea declarațiilor reprezintă un moment semnificativ în activitatea de cunoaștere și apreciere a adevărului.

Operația de analiză a unei declarații se realizează în cadrul examinării și cântăririi întregului probatoriu, aceasta presupunând un studiu comparativ al faptelor stabilite cu ajutorul persoanei vătămate, cât și un studiu al calității surselor directe sau indirecte din care provin[2].

Aprecierea declarațiilor părților se face ținând cont de măsura în care acestea se coroborează cu întreg materialul administrat în cauză. Numai atunci când declarațiile sunt conforme cu celelalte materiale ale cauzei, se poate concluziona că ele sunt conforme cu realitatea, că partea ascultată este de bună-credință.

La aprecierea declarațiilor părții nu vor fi luate în considerație decât ceea ce acestea au perceput, nu și părerile, presupunerile sau concluziile lor cu privire la faptele și împrejurările cauzei ori vinovăția sau nevinovăția învinuiților/inculpaților.

Evaluarea declarației impune, în primul rând, o analiză de conținut, pe baza căreia organul de urmărire penală sau instanța de judecată interpretează în mod științific materialul probator adunat, pentru a stabili în ce măsură acesta servește la aflarea adevărului.

Organul de urmărire penală are obligația legală și morală de a dovedi maximă obiectivitate, să nu plece de la idei preconcepute ori să se lase influențat în vreun fel sau altul, în aprecierea probatoriilor administrate.

---

[1] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 462.
[2] C-tin Aioniţoaie, V. Berchеşan, *op. cit.*, p. 165.

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul III
Tactica ascultării martorilor. Aspecte introductive

În literatura de specialitate s-a considerat că nu există cauză penală în care declarațiile martorilor să nu aducă o contribuție esențială, fiind un instrument necesar pentru cunoașterea împrejurărilor în care s-a desfășurat activitatea infracțională.

Deși depozițiile martorilor sunt utilizate din cele mai vechi timpuri, protecția martorilor s-a impus totuși relativ târziu, în momentul în care societatea modernă a conștientizat faptul că fără aportul martorilor și colaboratorilor justiției nu pot fi aduși în fața justiției și trași la răspundere penală autori ai unor infracțiuni grave care amenință valorile fundamentale ale democrației, drepturile fundamentale ale omului, stabilitatea economică și chiar politică a statului de drept.

Pe măsură ce societatea a evoluat, s-au diversificat și modalitățile de săvârșire a infracțiunilor, căpătând amploare infracțiunile cu un pericol social ridicat care aduc atingere însăși existenței statului de drept, cum ar fi traficul de droguri, traficul de persoane, terorismul etc.

Apariția criminalității organizate în societatea modernă a condus la reconsiderarea obligației cetățeanului de a depune mărturie, iar în contextul anumitor tipuri de criminalitate nu se poate ignora faptul că atât martorul, cât și membrii familiei sale sunt expuși unor pericole din partea infractorilor, din dorința acestora din urmă de a nu fi descoperiți și de a păstra câștigurile ilicite obținute în urma activităților ilicite.

Teoreticieni și practicieni au acordat o atenției deosebită problematicii protecției martorilor, care prezintă importanță în descoperirea autorilor de infracțiuni, cercetarea și soluționarea cauzelor, ca urmare a săvârșirii unor infracțiuni grave.

Protecția martorilor reprezintă o preocupare constantă la nivelul organismelor europene, dar și a statelor lumii, urmărindu-se a se adopta, atât pe plan intern cât și pe plan internațional, măsurile eficiente pentru siguranța persoanelor care colaborează cu justiția.

Se dorește chiar crearea unei legi unice la nivel european care să reglementeze în mod uniform problematica protecției martorilor.

Măsurile clasice de protecție a martorilor nu mai erau eficiente, fiind necesare noi forme de protecție, adaptate la noile condiții de agresivitate a infractorilor, care să se interpună între martor și infractor și care să facă posibilă folosirea declarațiilor martorilor în acuzarea autorilor de infracțiuni.

Astfel au apărut noi instrumente menite să asigure o protecție sporită martorilor dintre care menționăm: audierea martorului sub o altă identitate decât cea reală, protejarea deplasărilor martorilor, modalități speciale de ascultare a martorilor, schimbarea înfățișării, schimbarea domiciliului etc.

Necesitatea protecției martorilor care colaborează cu justiția, într-o societate cu o criminalitate din ce în ce mai diversificată și performantă, se impune ca un instrument modern de luptă împotriva infracționalității. Martorul reprezintă de multe ori, cheia unui întreg sistem de probațiune, mai ales în cauzele marii criminalități, protecția acestuia devenind obligatorie pentru organele chemate să înfăptuiască justiția.

Scanned with OKEN Scanner

1. Declarațiile martorilor – mijloc de probă în cadrul anchetei judiciare

În cadrul probațiunii judiciare, organele de urmărire penală și judecătorul au de stabilit fapte concrete, săvârșite anterior, urmând să procedeze la o cunoaștere inversă, de la cunoscut la necunoscut.

Pe baza informațiilor primare, aceste organe refac, cu ajutorul probelor, traseul infracțional, în așa fel încât el să exprime convingerea că reprezintă adevărul.

De regulă, infracțiunile se săvârșesc fără a lăsa vreo urmă despre împrejurările în care s-au comis și despre persoana făptuitorului.

În cele mai multe situații, singurele date pe care organele judiciare le pot afla se datorează unor persoane care întâmplător au asistat la desfășurarea activității infracționale, dobândind prin propriile simțuri cunoștințe despre fapte sau împrejurări de natură să servească la aflarea adevărului.

Așadar, nu există cauză penală în care, la aflarea adevărului, să nu-și aducă o contribuție esențială **declarațiile martorilor**, fapt ce a determinat pe unii autori să atribuie **probei testimoniale** în procesul penal caracterul de probă firească, inevitabilă, de instrument necesar în cunoașterea împrejurărilor săvârșirii infracțiunilor[1].

Din dorința de a sublinia importanța acestui mijloc de probă în procesul penal, unii autori au denumit martorii ca fiind **„ochii și urechile justiției"**[2].

1.1. Noțiunea și importanța declarațiilor martorilor

1.1.1. Noțiunea declarației martorilor

Elementele care asigură aflarea adevărului în procesul penal sunt **faptele** ca elemente de informare care pot face lumină asupra existenței infracțiunii sau asupra vinovăției făptuitorului. **Proba, așa cum a fost definită de legiuitor, reprezintă orice element de fapt care servește la constatarea existenței sau inexistenței unei infracțiuni, la identificarea persoanei care a săvârșit-o și la cunoașterea împrejurărilor necesare pentru justa soluționare a cauzei [art. 63 alin. (1) C. pr. pen.].**

Probele sunt administrate în cadrul procesului penal prin anumite mijloace de probă[3] **expres și limitativ** prevăzute de lege. În categoria mijloacelor de probă sunt incluse și declarațiile martorilor[4].

Putem defini **declarațiile martorilor** ca fiind relatările făcute în fața organelor judiciare de către persoanele care au cunoștințe de natură să servească la aflarea adevărului într-un proces penal.

Trebuie subliniat faptul că **martorul în sine nu este un mijloc de probă, au acest caracter numai declarațiile lui în măsura în care concură la rezolvarea cauzei.**

---

[1] A. Ciopraga, *Evaluarea probei testimoniale în procesul penal*, Ed. Junimea, Iași, 1979, p. 10, apud A.-L.. Lorincz, *Drept procesual penal*, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 166.

[2] J. Benthan, *Traite des preuves judiciares*, Ed. Bassage freres, Paris, 1823, vol. I, p. 93, apud I. Neagu, *Tratat de procedură penală, Partea generală*, Ed. Global Lex, București, 2007, p. 399.

[3] Mijloacele de probă sunt acele mijloace legale prin care se constată elementele de fapt ce pot servi ca probă în procesul penal.

[4] Potrivit dispozițiilor art. 64 din Codul de procedură penală, constituie mijloace de probă: declarațiile învinuitului sau ale inculpatului, declarațiile părții vătămate, ale părții civile și ale părții responsabile civilmente, declarațiile martorilor, înscrisurile, înregistrările audio sau video, fotografiile, mijloacele materiale de probă, constatările tehnico-științifice și expertizele.

Scanned with OKEN Scanner

Acest mijloc de probă există din cele mai vechi timpuri, în tratatul din decembrie 1519 dintre Ştefăniţă-Vodă, Domnul Moldovei şi Sigismund, regele Poloniei, se menţionează că în dietele din judecată ţinute alternativ la Hotin şi în Colatin, era reglementat ca acuzatul de furt să propună patru martori care jurau alături de el, iar cel care acuza, alegea doi dintre ei, care dacă jurau împreună cu pârâtul, acesta era apărat de pedeapsă[1].

Sistemul probator în diferite etape ale evoluţiei societăţii a fost marcat de interesele clasei dominante, iar probele erau interpretate în funcţie de aceste interese[2].

În acest context evolutiv se înscrie şi proba cu martori, care a cunoscut o evoluţie substanţială în timp din punct de vedere al importanţei acordate în cadrul procesului penal.

În dreptul roman funcţiona luarea de martori, martorii având rolul de a constata că părţile doresc să ajungă în faţa judecătorului în scopul obţinerii unei sentinţe.

Sarcina probei revenea reclamantului, care aducea în sprijinul afirmaţiilor sale fie martori, fie înscrisuri. Întrucât romanii nu cunoşteau ierarhia probelor, un înscris putea fi combătut cu martori.

Dacă în antichitate, în diferite sisteme procesuale (acuzatorial, inchizitorial), proba cu martori avea o importanţă relativ minoră, predominând judecata divină (ordaliile), apoi jurământul judiciar şi duelul judiciar, odată cu ideile iluministe s-a impus şi principiul libertăţii probelor.

În doctrină este admis că instituţia mărturiei mincinoase apare în plină dezvoltare în procesul penal roman, unde în sistemul probator materia probei testimoniale este partea cea mai delicată[3].

În a doua jumătate a secolului XVIII, sistemele de drept ale statelor Europei şi ale SUA au consacrat declaraţiile martorilor ca mijloc de probă de drept comun: o atare consacrare a constituit un salt calitativ în justiţia penală[4]. Astăzi aproape nu există proces penal în care instituţia probei cu martori să nu fie prezentă.

1.1.2. Importanţa declaraţiilor martorilor

Deşi declaraţiile martorilor constituie în materie penală, potrivit opiniei profesorului Vintilă Dongoroz, „o probă foarte plăpândă"[5], totuşi în procesul penal proba testimonială înfăţişează caracterul de probă uzuală, de drept comun, normală şi în acelaşi timp esenţială pentru realizarea scopului procesului penal.

---

[1] R. Botaş, P. Ştefcu. M. Gabor, *Mijloacele de probă în procesul penal*, Ed. Concordia, Arad, 2005, p. 97.

[2] N.A. Dreptul procesual penal modern a impus principiul liberei aprecieri a probelor, astfel în art. 63 alin. (2) se prevede că: „Probele nu au valoarea mai dinainte stabilită. Aprecierea fiecărei probe se face de organul de urmărire penală sau de instanţa de judecată în urma examinării tuturor probelor administrate, în scopul aflării adevărului."

[3] I. Doltu, V. Drăghici, M. Negip, *Martorul în procesul penal*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 2004, p. 55.

[4] *Ibidem*, p. 56.

[5] V. Dongoroz, *Curs de procedură penală*, Bucureşti, ed. a II-a, 1942, p. 227, I. Doltu, V. Drăghici, M. Negip, *Martorul în procesul penal*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 2004, p. 49.

Scanned with OKEN Scanner

Un atare caracter al declarațiilor martorilor deosebește, între altele, procesul penal de procesul civil, de procesul comercial, precum și de contenciosul administrativ.

În penal, între mijloacele de probă declarațiile martorilor ocupă un loc de prim rang, magistratul are desigur la dispoziție o multitudine de mijloace de dovadă, dar lui i-ar fi extrem de dificil să judece fără declarațiile martorilor, întrucât martorii sunt așa cum am arătat mai sus „ochii și urechile justiției".

S-a pus întrebarea din ce considerente în procesul penal declarațiile martorilor constituie regula, iar în procesul civil excepția; de ce legiuitorul penal agreează proba cu martori, iar legiuitorul civil nu o admite decât cu multe precauțiuni ca o probă de excepție.

Doua considerente explică esențialmente împrejurarea că în penal probei cu martori i-a fost atribuit caracterul de probă de drept comun: primul, nevoile de apărare a ordinii publice, restabilirea ordinii de drept încălcate prin comiterea de infracțiuni și, în consecință, nevoile realizării scopului legii penale și a finalității procesului penal[1], secundul, exigențele pe care le implică principiile libertății probelor și mijloacelor de probă în procesul penal.

Nevoile apărării ordinii publice și ale realizării scopului procesului penal au condus pe legiuitor să autorizeze, în sistemul de dovezi, proba testimonială ca regulă, deoarece prin natura lucrurilor cele mai multe infracțiuni se săvârșesc astfel încât, chiar dacă lasă urme despre comitere lor, nu lasă însă urme despre persoana participanților.

Caracterul obișnuit și necesar al probelor ține de esența unui proces echitabil, constituind o garanție a exercitării dreptului fundamental al oricărei persoane la un proces echitabil consacrat în art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

În interpretarea și aplicarea art. 6 din Convenție, în jurisprudența Curții de la Strasbourg s-a statuat că „într-o societate democratică, în sensul convenției, dreptul la o bună administrare a justiției ocupă un loc important, încât o interpretare restrictivă a art. 6 paragraful 1 nu ar corespunde scopului acestei dispoziții"[2].

1.2. Calitatea de martor

Potrivit Dicționarului explicativ și practic al limbii române, prin **martor** se înțelege[3]:

– persoana care asistă sau a asistat la o întâmplare, la o discuție etc., putând da informații referitoare la aceasta;

– persoana chemată de un organ judiciar să declare tot ce știe în legătură cu un fapt pe care-l cunoaște, pentru a contribui la soluționarea cauzei.

---

[1] Dispozițiile art. 1 din Codul de procedură penală stabilesc că procesul penal trebuie să contribuie la apărarea ordinii de drept, la apărarea persoanei, a drepturilor și libertăților acesteia, la prevenirea infracțiunilor, precum și la educarea cetățenilor în spiritul respectării legilor.

[2] N.A. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției..

[3] E. Comșulea, V. Șerban, S. Teiuș, *Dicționar al limbii române, explicativ-practic*, Ed. Vlad & Vlad, Craiova, 1995, p. 377.

Scanned with OKEN Scanner

Art. 78 din Codul de procedură penală defineşte **martorul** ca fiind persoana care, având cunoştinţe despre vreo faptă sau împrejurare de natură să servească la aflarea adevărului în procesul penal, este ascultată de organele judiciare în această calitate[1].

În accepţiunea proiectului Codului de procedură penală, **martor este persoana care are cunoştinţă despre o faptă sau împrejurare de fapt care constituie probă în cauza penală** (art. 112 din proiect).

Dacă în trecut, în dreptul roman nu aveau capacitatea juridică testimonială toate persoanele (vârstnicii, cei condamnaţi pentru crime şi nereabilitaţi, cerşetorii etc.) în dreptul nostru, în principiu, orice persoana fizică poate fi chemată ca martor în procesul penal, indiferent de starea sa fizică.

Poate fi ascultată ca martor şi persoana care, din cauza stării sale fizice (orb, surd, mut)[2] sau psihice (debilitate mintală)[3], nu este capabilă să perceapă fenomenele prin anumite simţuri sau nu poate reda în mod corect faptele percepute, organul judiciar apreciind, de la caz la caz, dacă ascultarea unei asemenea persoane serveşte la aflarea adevărului.

Mai mult, în proiectul Codului de procedură penală se prevede în mod expres că **persoanele care suferă de o boală sau care se află într-o oarecare altă situaţie ce are ca efect punerea la îndoială, în mod rezonabil, a capacităţii de a fi martor pot fi ascultaţi ca martori doar atunci când organul judiciar constată că persoana este capabilă să relateze în mod conştient fapte şi împrejurări de fapt conforme cu realitatea şi înţelege obligaţia de a spune adevărul** [art. 113 alin. (2) din proiect].

Pentru a decide cu privire la capacitatea unei persoane de a fi martor, proiectul recunoaşte posibilitatea organului judiciar de a dispune, la cerere sau din oficiu, orice examinare necesară, prin mijloacele prevăzute de lege.

În mod excepţional, în sistemul probator în vigoare, există o singură situaţie de incapacitate de a fi ascultat ca martor. Astfel, potrivit dispoziţiilor art. 394 lit. b) coroborat cu art. 403 alin. (2) C. pr. pen., un martor, un expert sau un interpret care a săvârşit infracţiunea de mărturie mincinoasă în cauza a cărei revizuire se cere, nu poate fi ascultat ca martor în cauza supusă acestei căi extraordinare de atac.

Această soluţie se impune şi în cazul în care un membru al completului de judecată, procurorul ori persoana care a efectuat acte de cercetare penală a comis o infracţiune în legătură cu cauza a cărei revizuire se cere.

O asemenea incapacitate este justificată prin faptul că atât în cazul săvârşirii infracţiunii de mărturie mincinoasă, cât şi în cazul infracţiunilor săvârşite de organele judiciare, s-a creat o situaţie de natură a denatura adevărul, ajungându-se la pronunţarea unei soluţii nelegale şi netemeinice.

1.2.1. Condiţiile ce trebuie întrunite pentru dobândirea calităţii de martor

Pentru ca o persoană să îndeplinească calitatea procesuală de martor, trebuie să fie întrunite **cumulativ** următoarele condiţii:

---

[1] Art. 145 al vechiului Cod de procedură penala prezenta martorul ca fiind orice persoană citată de a da declaraţie despre ceea ce ştie.

[2] Un orb poate fi ascultat pentru o împrejurare pe care auzit-o şi un surd pentru o împrejurare pe care a văzut-o.

[3] Un bolnav psihic poate fi ascultat, iar declaraţia sa poate fi apreciată în funcţie de boala de care suferă.

Scanned with OKEN Scanner

– existența unui proces penal în curs de desfășurare în fața organelor judiciare.

O persoană chiar dacă are cunoștințe despre fapte sau împrejurări ce privesc săvârșirea de infracțiuni, trebuie să fie audiată de organele judiciare în cadrul procesului penal, abia atunci ea capătă calitatea de martor.

În raport cu fazele de desfășurare a procesului penal, administrarea acestui mijloc de probă, deci luarea declarațiilor martorilor, poate interveni în tot cursul procesului penal, atât în faza de urmărire penală, cât și în faza de judecată;

– existența unei persoane fizice care cunoaște fapte și împrejurări de natură să contribuie la aflarea adevărului în procesul penal respectiv; percepția directă a unor persoane străine de infracțiunea comisă, a unor fapte și împrejurări de importanță deosebită pentru stabilirea adevărului în cadrul procesului penal și ascultarea acestora de către organele judiciare în scopul cunoașterii adevărului pe baza faptelor și împrejurărilor cunoscute, constituie specificul acestui mijloc de probă;

– ascultarea acelei persoane de către organele judiciare cu privire la faptele și împrejurările pe care le cunoaște. Activitatea procesuală de probațiune are ca scop punerea în valoare a faptelor și împrejurărilor pe care o persoană le cunoaște în legătură cu fapta comisă sau cu făptuitorul acesteia.

1.2.2. Martorii minori și persoanele cu antecedente penale

Martorii minori

În cadrul activității de probațiune, acționând principiul necesității de a se recurge la orice izvor de probă, pentru aflarea adevărului în cauza penală, legiuitorul a înțeles să nu excludă pe minori de la posibilitatea de a fi ascultați ca martori[1].

Această posibilitate corespunde condițiilor reale în care pot avea loc fenomenele infracționale, la săvârșirea cărora întâmplarea poate face ca spectatori să fie și persoanele minore, iar câteodată numai astfel de persoane, fiind logic ca ele să fie admise în activitatea de aflare a adevărului.

Până la vârsta de 14 ani ascultarea se face în prezența unuia dintre părinți ori a tutorelui sau a persoanei căreia minorul îi este încredințat spre creștere și educare. Spre deosebire de martorul major, martorul minor nu este supus jurământului prevăzut de lege, dar i se atrage atenția să spună adevărul.

Dispoziții asemănătoare întâlnim și în proiectul Codului de procedură penală, singura diferență este vârsta minorului. Astfel art. 122 din proiect arată că: „**Ascultarea martorului minor în vârstă de până la 13 ani are loc în prezența uneia dintre părinți, a tutorelui sau a persoanei ori a reprezentantului instituției căreia îi este încredințat minorul spre creștere și educare**".

Dacă una dintre persoanele enumerate nu pot fi prezente sau au calitate de inculpat, persoană vătămată, parte civilă, parte responsabilă civilmente sau martor în cauză ori există suspiciunea rezonabilă că pot influența minorul, ascultarea acestuia are loc în prezența oricărei alte persoane cu capacitate deplină de exercițiu stabilită de organul judiciar.

În toate situațiile ascultarea minorului trebuie să evite producerea oricărui efect negativ asupra stării psihice a acestuia

[1] Minorul poate fi ascultat ca martor potrivit art. 81 din Codul de procedură penală.

Scanned with OKEN Scanner

Persoanele cu antecedente penale

Spre deosebire de Codul de procedură penală anterior, în prezent pot avea calitatea de martor chiar şi persoanele cu antecedente penale, inclusiv cei care au suferit o condamnare pentru mărturie mincinoasă. Această categorie de persoane pot fi martori, deoarece ar fi împotriva intereselor justiţiei ca ea să fie exclusă şi astfel de martori să nu fie folosiţi în stabilirea adevărului.

1.2.3. Persoane care nu pot fi ascultate ca martor şi persoane care nu sunt obligate să depună ca martor în procesul penal

De la regula generală, conform căreia orice persoană poate fi ascultată ca martor, Codul de procedură penală statuează unele excepţii, arătând că există categorii de persoane care nu pot avea calitatea de martor într-un proces penal. Aceste categorii se referă la persoanele care nu pot fi ascultate ca martor şi cele care nu pot fi obligate să depună ca martor.

Persoane care nu pot fi ascultate ca martor[1]

a) Potrivit dispoziţiilor procesual penale (art. 79), nu poate fi ascultată ca martor **persoana obligată să păstreze secretul profesional** cu privire la faptele şi împrejurările de care a luat cunoştinţă în exerciţiul profesiei. Intră în această categorie toţi cei care, în exerciţiul atribuţiilor de serviciu, devin deţinători ai unor secrete care, dacă ar fi divulgate ar putea aduce prejudicii materiale sau morale unor persoane fizice sau juridice. Sunt obligaţi să păstreze secretul profesional, spre exemplu, medicii, avocaţii, notarii publici, precum şi alte persoane care în exerciţiul profesii, au luat la cunoştinţă despre anumite secrete ce nu trebuiesc divulgate[2].

Obligaţia păstrării secretului profesional încetează în momentul în care persoana sau unitatea faţă de care există această obligaţie şi-a dat acordul în acest sens.

Totodată această interdicţie încetează când însăşi legea obligă la informare. Această dispoziţie nu este aplicabilă când este vorba de unele date care privesc săvârşirea unei infracţiuni contra statului sau contra păcii şi omenirii.

Pentru ca un martor, care ar putea fi de mare interes în procesul penal, să nu dobândească o calitate care să nu-i permită să declare ce ştie în legătură cu faptele şi împrejurările cauzei, legea a prevăzut în mod expres că are întâietate calitatea de martor faţă de calitatea de apărător cu privire la faptele şi împrejurările pe care aceasta le-a cunoscut înainte de a deveni apărător sau reprezentant al vreuneia dintre părţi [art. 79 alin. (2) C. pr. pen.].

b) Nu poate fi ascultată în procesul penal, *partea vătămată sau partea civilă* (art. 82). O asemenea dispoziţie se justifică, deoarece părţile, fiind persoane interesate în cauză, nu pot să cumuleze calitatea de martor, fiindcă nimeni nu poate depune ca martor în propria sa cauză[3].

Persoana vătămată poate fi ascultată ca martor în proces dacă nu este constituită ca parte civilă sau dacă nu participă în proces ca parte vătămată.

---

[1] N.A. Nu este vorba despre persoanele care nu pot avea calitatea de martor în nicio cauză penală, ci de persoane care, în anumite cauze penale concrete şi în legătură cu anumite fapte sau împrejurări, nu pot fi chemate ca martor.

[2] N.A. Divulgarea secretului de serviciu, de stat şi a celui profesional constituie infracţiune.

[3] I. Neagu, *Tratat de procedură penală, Partea generală*, Ed. Global Lex, Bucureşti, 2007, p. 402.

Scanned with OKEN Scanner

În cazul în care persoana s-a constituit în proces şi ca parte vătămată şi ca parte civilă, şi ulterior renunţă la pretenţiile sale civile, nu poate fi ascultată ca martor în proces dacă şi-a păstrat calitatea de parte vătămată.

În practică, într-o cauză s-a susţinut că declaraţiile a trei martori audiaţi sunt lovite de nulitate absolută, având calitatea de învinuiţi în cauză, însă instanţa supremă a subliniat că, întrucât faţă de persoanele respective, care avuseseră iniţial calitatea de învinuiţi, s-a dispus scoaterea de sub urmărire penală, aceştia au dobândit calitatea de martori[1].

Dacă actualul cod se limitează numai la partea vătămată şi partea civilă, proiectul extinde sfera persoanelor care nu pot fi ascultate ca martorii, incluzând în această categorie şi subiecţii procesuali principali[2].

c) În raport cu dreptul internaţional nu pot fi ascultaţi ca martori **membrii corpului diplomatic**, aceştia beneficiind de imunitate juridică. Totuşi, dacă vreo persoană din această categorie doreşte, exprimându-şi consimţământul în acest sens, poate depune mărturie în calitate de martor.

În baza Convenţiei de la Viena, din 18 aprilie 1961, cu privire la relaţiile diplomatice, agentul diplomatic se bucură de imunitate de jurisdicţie penală a statului acreditar. În art. 31 alin. (2) din Convenţie se arată că **agentul diplomatic nu este obligat să depună mărturie.**

Dacă un agent consular refuză să depună mărturie, nici o măsură coercitivă nu i se poate aplica. Autoritatea care solicită mărturie trebuie să evite a împiedica un funcţionar consular în îndeplinirea atribuţiilor sale. El poate să obţină mărturia la reşedinţa lui sau la postul consular, sau să accepte o declaraţie scrisă din partea sa.

Membrii postului consular nu pot fi obligaţi să depună mărturie asupra faptelor ce au legătură cu exercitarea funcţiilor lor şi să prezinte corespondenţa şi documentele oficiale referitoare la acestea.

De asemenea au dreptul de a refuza să depună mărturie în calitate de experţi asupra legislaţiei statului trimiţător.

Persoane care nu sunt obligate să depună ca martor.

Sunt anumite categorii de persoane care pot fi ascultate ca martori în procesul penal numai dacă ele consimt la acest lucru. În acest sens, art. 80 din Codul de procedură penală, arată că **soţul sau rudele apropiate**[3] ale învinuitului sau inculpatului nu sunt obligate să depună ca martor.

Proiectul codului de procedură penală include în categoria persoanelor care nu pot fi obligate să depună ca martor acele persoane care bucură de dreptul de a refuza să dea declaraţii în calitate de martori, aşa cum rezultă din titlul marginal al art. 114.

Au acest drept: soţul, ascendenţii şi descendenţii în linie directă, precum şi fraţii şi surorile suspectului sau inculpatului; persoanele în privinţa cărora s-a demonstrat cu certitudine că au stabilit cu suspectul sau inculpatul relaţii asemănătoare acelora dintre

---

[1] Î.C.C.J., s. pen., dec. nr. 229 din 13 ianuarie 2005, www.scj.ro

[2] Art. 113 alin. (1) statuează: „Orice persoană poate fi citată şi ascultată ca martor, cu excepţia părţilor şi subiecţilor procesuali principali". În accepţiunea proiectului codului de procedură penală din categoria părţilor fac parte: inculpatul, partea civilă, partea responsabilă civilmente [art. 30 alin. (2)], iar în categoria subiecţilor procesuali principali sunt incluşi suspectul şi persoana vătămată [art. 32 alin. (1)].

[3] Prin rude apropiate se înţelege, conform art. 149 din Codul penal, ascendenţii şi descendenţii, fraţii şi surorile, precum şi persoanele devenite prin adopţie, potrivit legii, astfel de rude.

Scanned with OKEN Scanner

soţi sau dintre părinţi şi copii; persoanele care au avut calitatea de soţ al suspectului sau al inculpatului.

În cauzele reunite, persoana care se află în una din situaţiile de mai sus este scutită de mărturie şi împotriva celorlalţi suspecţi sau inculpaţi, în cazul în care declaraţia sa nu poate fi limitată doar la aceştia din urmă.

Această lipsă de obligativitate rezidă tocmai din apropierea legăturilor afective existente pe cale naturală între aceştia, în convergenţa intereselor de familie sau de grup afectiv[1].

În situaţia în care una dintre persoanele menţionate mai sus sunt de acord să fie ascultate ca martor, acest lucru este posibil, având aceleaşi drepturi şi obligaţii ca orice alt martor.

Aşadar, persoanele care nu sunt obligate să depună ca martor, în ipoteza în care consimt să aibă această calitate procesuală şi încalcă dispoziţiile art. 260 din Codul penal, pot deveni subiecţi activi ai infracţiunii de mărturie mincinoasă sau dimpotrivă subiecţi pasivi secundari ai infracţiunilor prevăzute la art. 261 (încercarea de a determina mărturia mincinoasă) şi art. 261[1] (împiedicarea participării în proces).

1.2.4. Drepturile şi obligaţiile martorilor

Calitatea de martor incumbă anumite drepturi şi obligaţii.

Obligaţiile martorilor privesc următoarele aspecte:

– Obligaţia de a se prezenta în faţa organelor judiciare atunci când este chemat.

Persoana citată ca martor este obligată să se înfăţişeze în faţa organului judiciar la locul, ziua şi ora indicate în citaţie (art. 83 C. pr. pen.). Lipsa nejustificată a martorului se sancţionează cu amenda judiciară de la 250 lei la 500 lei. Totodată, organul de urmărire penală sau instanţa poate dispune aducerea martorului, anterior citat, care lipseşte nejustificat, pe bază de mandat de aducere. Dacă neprezentarea este justificată de imposibilitatea de deplasare, organele judiciare îl vor audia la locul unde se află.

– Obligaţia de a depune mărturie.

Persoana chemată ca martor în procesul penal este obligată să declare tot ceea ce cunoaşte cu privire la faptele şi împrejurările asupra cărora este întrebată. Îndatorirea de a depune ca martor este individuală şi personală[2], neputând fi îndeplinită prin reprezentare.

Dacă martorul refuză să facă declaraţii pe motiv că nu cunoaşte nimic în cauză, deşi are cunoştinţe, comite infracţiunea de mărturie mincinoasă.

– Obligaţia de a spune adevărul.

Martorul are îndatorirea, sub prestare de jurământ, să declare adevărul cu privire la faptă şi făptuitor; să spună tot ce cunoaşte cu privire la împrejurările esenţiale asupra cărora este întrebat, în caz contrar, săvârşeşte infracţiunea de mărturie mincinoasă.

Drepturile procesuale ale martorului:

– are dreptul de a fi protejat împotriva violenţelor sau ameninţărilor ce s-ar putea exercita împotriva sa în vederea obţinerii de declaraţii;

---

[1] A. Bărăscu, Ge. Ţical, *Managementul protecţiei martorilor*, Ed. Etna, Bucureşti, 2007, p. 45.

[2] Datorită acestui caracter personal al mărturiei, nu va exista niciodată coautorat la infracţiunea de mărturie mincinoasă. În cazul în care două persoane se înţeleg să depună mărturie mincinoasă, fiecare va răspunde în calitate de autor al infracţiunii prevăzute la art. 260.

Scanned with OKEN Scanner

– are dreptul de a cere consemnarea declarației date așa cum o consideră reală și de a refuza să răspundă la întrebările ce nu au legătură cu cauza;

– martorul are dreptul să facă anumite plângeri sau cereri.

Astfel acesta poate să facă plângere împotriva măsurilor și actelor de urmărire penală, dacă prin aceasta s-a adus o vătămare intereselor sale.

De asemenea are dreptul de a face apel sau recurs cu privire la cheltuielile judiciare ce i se cuvin.

Drepturi de natură patrimonială

Potrivit dispozițiilor art. 190 din Codul de procedură penală, martorul are dreptul la restituirea cheltuielilor de transport, întreținere, locuință și a altor cheltuieli necesare prilejuite de chemarea sa la organul judiciar.

De asemenea, martorul salariat are dreptul și la venitul de la locul de muncă, pe durata lipsei de la serviciu, determinată de chemarea sa, iar martorul care nu este salariat, dar are venit din muncă, este îndreptățit să primească și o compensare[1].

Proiectul Codului de procedura penală introduce un drept special în favoarea martorului și anume: **dreptul de a nu se acuza**[2]. Organul judiciar, atunci când constată că prin declarația sa martorul s-ar expune unei investigații penale, trebuie să comunice martorului consecințele unei asemenea declarații.

De asemenea, organul judiciar are și obligația de a aduce la cunoștință martorului dreptul de a nu da nicio declarație cu privire la aspectele care l-ar putea expune unei investigații penale, precum și **dreptul de a fi asistat de un apărător.**

În caz de încălcare a acestor obligații **declarația dată de martor nu poate fi folosită împotriva sa.**

Persoanele care au avut calitatea de suspect sau inculpat în aceeași cauză și cu privire la aceeași faptă sau cu privire la fapte diferite aflate în strânsă legătura, dacă ulterior s-a dispus disjungerea cauzelor pot fi audiate în calitate de martor dacă renunța expres la dreptul de a nu se acuza, organele judiciare având obligația de a consemna calitatea lor procesuala anterioară.

1.3. Procedura de ascultare a martorilor

Ca și în cazul ascultării învinuitului, inculpatului și a celorlalte părți, procedura propriu-zisă de ascultarea a martorului este precedată de etapa întrebărilor prealabile.

1.3.1. Întrebările prealabile

Articolul 84 din Codul de procedură penală reglementează procedura prealabilă ascultării martorului, organul judiciar fiind obligat să stabilească identitatea martorului, prin întrebări directe privind numele, prenumele, etate, ocupație și adresă.

Dacă există dubii cu privire la identitatea martorului, aceasta va fi stabilită prin orice mijloc de probă.

---

[1] A.-L. Lorincz, *Drept procesual penal*, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 169.

[2] Considerăm că această dispoziție este în concordanță cu prevederile art. 70 din actualul cod în care se arată că organele judiciare au obligația de a aduce la cunoștință inculpatului de dreptul de a nu face nicio declarație, atrăgându-i-se atenția că tot ceea ce declară poate fi folosit și împotriva sa. Nicio persoană nu poate fi obligată să facă vreo declarație prin care i s-ar produce vreun prejudiciu, cu atât mai mult dacă prin aceasta s-ar expune unei investigații penale.

Scanned with OKEN Scanner

Se verifică apoi dacă martorul are vreun interes în cauză, fiind întrebat dacă este rudă a vreuneia dintre părți și în ce raporturi se află cu acestea, precum și dacă a suferit vreo pagubă de pe urma infracțiunii.

Aceste întrebări își găsesc justificarea, având în vedere faptul că potrivit art. 80 din cod, soțul și rudele apropiate ale învinuitului sau inculpatului nu sunt obligate să depună ca martor.

Dacă se constată existența unei asemenea legături, organul judiciar va aduce la cunoștință persoanelor în cauză dreptul acestora de a nu depune ca martor

1.3.2. Depunerea jurământului de către martor[1]

Înainte de a se trece la ascultarea propriu-zisă, martorul va depune următorul jurământ: *„Jur ca voi spune adevărul și că nu voi ascunde nimic din ceea ce știu. Așa să-mi ajute Dumnezeu"*. În timpul depunerii jurământului, martorul ține mâna pe biblie sau pe cruce.

Referirea la divinitate din formula jurământului se schimbă potrivit credinței religioase a martorului. Martorului de altă religie decât cea creștină nu îi sunt aplicabile prevederile din formula jurământului de mai sus.

Martorul fără confesiune va depune următorul jurământ: *„Jur pe onoare și conștiință că voi spune adevărul și că nu voi ascunde nimic din ceea ce știu"*. Martorii care nu depun jurământul din motive de conștiință sau confesiune vor rosti următoarea formulă: *„Mă oblig că voi spune adevărul și că nu voi ascunde nimic din tot ceea ce știu"*. Acestea din urmă situații vor fi consemnate de organul judiciar pe baza afirmațiilor făcute de martori.

Deși depunerea jurământului este obligatorie, și nu facultativă, Codul nu prevede sancțiuni.

Referirea la divinitate, respectiv apelul făcut la onoarea și conștiința martorului din formula jurământului au rolul de a scoate în evidență caracterul moral al actului[2].

Jurământul este urmat de avertismentul pe care organul judiciar este obligat să-l dea martorului cu privire la faptul că, dacă nu va spune adevărul, va fi sancționat pentru infracțiunea de mărturie mincinoasă.

Pentru a se putea verifica îndeplinirea procedurii depunerii jurământului de către martor și a obligației organului judiciar de a-l avertiza cu privire la sancțiunea penală ce poate interveni în cazul în care martorul nu va spune adevărul, art. 85 alin. 8 C. pr. pen. obligă organul judiciar să facă mențiune despre toate acestea în declarația scrisă.

De la obligația depunerii jurământului este exceptat minorul care nu a împlinit 14 ani, însă organul judiciar îi va atrage atenția să spună adevărul, fără avertizarea cu privire la consecințele penale.

1.3.3. Procedura propriu-zisă de ascultare a martorului

Potrivit art. 86 alin. (1) C. pr. pen., martorul este încunoștințat cu privire la obiectul cauzei și faptele și împrejurările pentru dovedirea cărora a fost chemat să depună mărturie, cerându-i-se să declare tot ceea ce știe în legătură cu acestea.

---

[1] Procedura de depunere a jurământului este reglementată de art. 85 C. pr. pen.

[2] N. Volonciu, A. Barbu, *Codul de procedură penală comentat, art. 62-135. Probele și mijloacele de probă*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 85.

Scanned with OKEN Scanner

Dispozițiile privind tactica ascultării învinuitului sau inculpatului sunt aplicabile și martorului. Astfel, dacă sunt mai multe persoane chemate să depună mărturie, acestea sunt ascultate pe rând, pentru a nu se influența reciproc în declarații.

Martorul este lăsat să declare tot ceea ce știe cu privire la faptă și făptuitor. După ce și-a încheiat relatarea liberă, i se pun întrebări cu privire la persoana părților, precum și în ce mod a luat la cunoștință despre cele declarate.

În cursul urmăriri penale, întrebările sunt formulate de organul judiciar, dar și de apărătorul învinuitului sau inculpatului, dacă participă la ascultare. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis că nu se pune nicio problemă prin raportare la dispozițiile art. 6 din Convenție faptul că judecătorul de instrucție a ascultat doi martori în absența avocatului acuzatului în cursul instrucțiunii judiciare preparatorii, în cursul procedurii de apel subsecvente, cei doi martori fiind audiați din nou în prezența apărătorului acuzatului[1].

Pe de altă parte, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis că o condamnare nu trebuie să se bazeze numai sau într-o manieră decisivă pe declarațiile unui martor pe care acuzatul nu a avut ocazia să-l examineze, direct sau indirect, fie în faza de judecată, fie în faza de urmărire penală[2].

În cursul judecății martorului i se pun întrebări de președinte, membrii completului de judecată, procuror și părți.

Ascultarea martorului nu poate începe cu citirea sau reamintirea declarațiilor pe care acesta le-a dat anterior și nici nu se permite martorului a prezenta sau a citi o declarație scrisă mai înainte, cu excepția notițelor cu privire la amănunte greu de reținut[3].

În situația în care martorul se află în imposibilitatea de a se prezenta pentru a fi ascultat, organul judiciar îl va asculta la locul unde se află. Dacă în timpul ascultării martorul acuză simptomele unei boli care i-ar putea pune viața în pericol, organul judiciar este dator să întrerupă ascultarea pentru a permite intervenția medicală de urgență.

Ascultarea se va relua imediat ce medicul decide că viața martorului nu este în pericol (ar. 86 alin. 3 coroborat cu art. 71[1]).

Organul judiciar va consemna în scris cele declarate de martor, după care i se citește declarația sau, la cererea acestuia, i se permite să o citească personal. Când este de acord cu conținutul declarației, martorul o semnează pe fiecare pagină și la sfârșit; dacă nu poate sau refuză să semneze, se face mențiune despre aceasta în declarația scrisă.

Declarația va fi semnată și de organul judiciar, precum și de interpret, în situația în care a fost folosit. Eventualele reveniri, completări sau precizări făcute de martori în cursul ascultării vor fi consemnate, după care martorul va semna din nou[4].

---

[1] A se vedea cauza *Doorson c. Olandei*, hotărârea din 26 martie 1996, www.chr.coe.int

[2] G. Antoniu și colectiv, *Codul de procedură penală – texte, jurisprudență, hotărâri C.E.D.O*, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 155 (cauza *Delta c. Franței*, hotărârea din 19 decembrie 1990).

[3] Art. 86 alin. (3) coroborat cu art. 71 alin. (3) și (4) C. pr. pen.

[4] A.-L., Lorincz, *Drept procesual penal*, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 170.

Scanned with OKEN Scanner

Natura întrebărilor adresate martorilor.

Referitor la natura întrebărilor puse martorilor, menționăm faptul că unele legislații interzic expres întrebările sugestive sau cele care urmăresc atragerea în cursă a celui întrebat. În literatura juridică s-a încercat o clasificare a întrebărilor în[1]:

– ***determinative*** (ex. Câte persoane erau în timpul unei bătălii?):

– ***disjunctive***, care se divid la rândul lor în incomplet disjunctive (Era cineva în acel loc la începerea acțiunii?) și complet disjunctive (Lovirea a fost aplicată asupra capului sau asupra spatelui?);

– ***întrebări care conțin o așteptare a unui răspuns afirmativ*** (Nu a ieșit cineva din casă în timpul altercației?);

– ***întrebări implicative***, care presupun existența unui element, în realitate inexistent și care fac în oarecare fel pe martor, să admită implicit acest element (Ce era scris în inscripția de deasupra casei?);

– ***întrebări consecutive***, legate de o întrebare precedentă, care reușise să-și exercite sugestia asupra interogatului (după întrebarea: Nu a ieșit nimeni din casă în timpul altercației?, se pune întrebarea: Ce a făcut persoana care a ieșit din casă?);

Doctrina română actuală este majoritară în ceea ce privește interzicerea întrebărilor tendențios sugestive, precum și a întrebărilor care vatămă, ori care se referă la fapte a căror dovedire este oprită de lege, fără nicio legătură cu procesul, onoarea martorului sau a altora.

1.4. Valoarea probatorie a declarațiilor martorilor

Având în vedere că **principiul liberei aprecieri a probelor** domină întreaga probațiune în procesul penal, de unde rezultă că declarațiile martorilor au aceeași forță probantă ca și celelalte mijloace de probă, organelor judiciare revenindu-le obligația de a aprecia declarațiile în urma examinării tuturor probelor administrate în cauză.

Instanța supremă a subliniat că pentru a trage o concluzie corectă asupra sincerității martorilor, instanța trebuie să facă o analiză a declarațiilor martorilor în complexul materialului probator, iar dacă, există îndoieli cu privire la veridicitatea probelor administrate, să dispună administrarea unor noi probe, reaudierea martorilor și confruntarea între ei[2].

În decursul timpului s-au elaborat o serie de reguli referitoare la evaluarea declarațiilor martorilor, și anume[3]:

– o depoziție de martor perfect veridică este o excepție;

– chiar dacă o declarație este făcută cu toată sinceritatea de martor, ea poate fi obiectiv alterată din cauza viciilor de percepție, transformărilor inconștiente apărute în cursul timpului, slăbirii memoriei etc. ;

– cu cât se va scurge mai mult timpul între percepție și relatarea ei, cu atât procesul de deformare va fi mai accentuat;

---

[1] R. Botaș, P. Ștefcu, M. Gabor, *Mijloace de probă în procedura penală*, Ed. Concordia, Arad, 2005, p. 115, Em. Stancu în „Tratat de Criminalistică", Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 426.

[2] C.S.J, s. pen., dec. nr. 3068 din 26 iunie 2003 în N. Volonciu, A. Barbu, *Codul de procedură penală comentat, art.* 62-135. *Probele și mijloacele de probă*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 71.

[3] P. Buneci, *Martorul protejat*, în Revista de Drept Penal nr. 1/2006, p. 47-48.

Scanned with OKEN Scanner

– între două declarații, una imediată și alta târzie, făcute de doi martori, sinceritatea nu depinde de timpul scurs, ci de coeficientul de deformare personal al fiecărui martor;

– depozițiile făcute sub formă de narațiune sunt mai exacte decât cele obținute prin întrebări, fiindcă intervine sugestia;

– în declarațiile făcute de un număr mai mare de martori care au perceput aceeași situație trebuie să se țină cont și de psihologia maselor, uneori depoziția minorității putând fi mai exactă;

– copiii sunt mai lesne sugestionabili, bătrânii a căror memorie a mai slăbit fac declarații mai puțin exacte;

– jurământul martorului, ca și moralitatea notorie a acestuia nu sunt o dovadă de sinceritate.

Spre deosebire de declarațiile părților, care au o valoare probantă condiționată, declarațiile martorilor pot servi la aflarea adevărului necondiționat, fiind astfel posibilă o condamnare întemeiată pe relatarea unui singur martor, dacă acesta prezintă încrederea că spune adevărul.

De la această regulă există o singură excepție, și anume declarațiile martorilor cărora li se oferă protecție judiciară, excepție ce reflectă cerințele europene privind ponderea unei declarații anonime în raport de întregul material probator administrat.

Pentru evidențierea acestui aspect vom aduce în discuție câteva dintre cauzele judecate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului:

– **Cauza *Krasniki c. Republicii Cehia***[1]

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis că probele trebuie sa fie administrate în mod normal în audiere publică, în prezența acuzatului, care sa aibă posibilitatea să le conteste. Există excepții de la acest principiu, dar ele nu trebuie sa încalce dreptul la apărare. Ca regulă generală, acuzatului trebuie să i se ofere posibilitatea de a contesta mărturia depusă împotriva sa, fie la momentul când aceasta este depusă, fie ulterior. Folosirea declarațiilor martorilor anonimi trebuie să fie contrabalansată în mod suficient prin proceduri specifice impuse autorităților judiciare: persoana nu va fi împiedicată să analizeze credibilitatea martorului, iar condamnarea nu trebuie să se bazeze exclusiv pe mărturii anonime.

– **Cauza *Taal c. Estoniei***[2]

În această cauză, Curtea a apreciat că drepturile apărării au fost încălcate în mod incompatibil cu art. 6 din Convenție, întrucât acuzatul nu a avut posibilitatea examinării martorilor anonimi în niciun stadiu al procesului. Mai mult decât atât, niciunul dintre martorii anonimi nu a fost niciodată examinat de instanțele judecătorești.

– **Cauza *Visser c. Olandei***[3]

În examinarea chestiunii dacă folosirea mărturiei anonime poate fi considerată justificată în circumstanțele cauzei, Curtea a observat că martorul a susținut în fața judecătorului de instrucție, așa cum rezultă din consemnarea oficială a mărturiei aflate la dosarul cauzei, că nu îl cunoaște pe reclamant, dar că îi este frică de represalii, deoarece unul dintre coacuzații reclamantului este cunoscut ca fiind violent, iar infracțiunea, în

---

[1] G. Antoniu și colectiv, *Codul de procedură penală – texte, jurisprudență, hotărâri C.E.D.O.*, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 166.

[2] *Idem*, p. 167.

[3] *Ibidem*, p. 168-169.

Scanned with OKEN Scanner

sine, constituia un act de răzbunare. Se pare că judecătorul de instrucție a luat în considerare reputația în general a coacuzatului, raportul său neprezentând modul în care magistratul a evaluat caracterul rezonabil al temerilor martorului, fie la momentul când acesta a fost audiat de poliție, fie atunci când martorul a fost audiat de judecătorul de instrucție, aproape 6 ani mai târziu.

Nici instanța de judecată nu a făcut o astfel de analiză în ceea ce privește seriozitatea și temeinicia motivelor acordării anonimatului martorului atunci când a decis să administreze ca probă a acuzării declarația acestuia dată în fața judecătorului de instrucție.

În aceste condiții, Curtea a apreciat că interesele martorului în a rămâne anonim nu a justificat limitarea dreptului apărării la modul în care aceasta a avut loc. În plus, Curtea a observat că hotărârea de condamnare a reclamantului s-a bazat într-un mod decisiv pe mărturia anonimă, constatându-se, prin urmare încălcarea art. 6 paragraful 1 și 3 lit. d)[1] din Convenție.

Putem considera că de la regula conform căreia declarațiile martorilor pot servi la aflarea adevărului necondiționat, fiind astfel posibilă o condamnare întemeiată pe relatarea unui singur martor, ar mai exista o excepție și anume în situația valorificării depozițiilor martorilor a căror ascultare nu a mai fost posibilă în cursul judecății.

Conform art. 372 alin. (3) C. pr. pen., „dacă ascultarea vreunuia dintre martori nu mai este posibilă instanța dispune citirea depoziției date de aceasta în cursul urmăririi penale și va ține seama de ea la judecarea cauzei".

Aceste dispoziții au fost criticate în mai multe rânduri în fața Curții Constituționale, instanța de contencios constituțional având prilejul de a examina și de a se pronunța asupra constituționalității acestui text prin mai multe decizii[2]. În principiu, Convenția Europeana a Drepturilor Omului permite citirea și luarea în considerare la pronunțarea unei hotărâri a unor depoziții date de persoane ce nu au fost audiate în instanță, însă Curtea Europeana a Drepturilor Omului a arătat că o asemenea depoziție nu poate fi luată în calcul dacă acuzatul nu a avut posibilitatea, în niciun stadiu al procedurii anterioare, să interogheze persoanele ale căror declarații au fost citite în ședința de judecată și valorificate de instanța la pronunțarea hotărârii.

Pentru a nu fi în prezența unei încălcări a art. 6 paragraf 3 lit. d) din Convenție, care prevede că: „orice acuzat are, în special dreptul să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării", trebuie să avem în vedere următoarele aspecte:

– necesitatea unei solicitări de exercitare a dreptului de a interoga martorii acuzării.

Instanța europeană a apreciat că autoritățile nu pot fi acuzate că au procedat la lecturarea unor depoziții ale unor persoane care nu au putut fi interogate de acuzat câtă vreme acesta nu și-a manifestat intenția de a le audia sau de a contesta cele astfel declarate;

– caracterul adecvat și suficient al ocaziei date acuzatului de a interoga martorii acuzării.

---

[1] Orice acuzat are, în special, dreptul: să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării.

[2] R. Pătru, *Valorificarea depozițiilor martorilor a căror audiere nu a fost posibilă în cursul judecății*, în Revista Dreptul nr. 7/2007, p. 213-216.

Scanned with OKEN Scanner

Lipsa oricărei confruntări sau posibilității de interogare a martorilor acuzării, nici în cursul urmării penale, nici în cursul judecății, în măsura în care depozițiile acestora au fost hotărâtoare în cauză sunt de natură a aduce atingere dispozițiilor art. 6 paragraf 3 lit. d) din Convenție;

– depoziția martorului neinterogat să nu fie decisivă în justificarea condamnării.

Cu alte cuvinte, luarea în considerare a unor depoziții date de persoane care nu au fost interogate de acuzat sau de avocatul său nu încalcă dispozițiile Convenției dacă nu constituie singurele probe sau probele decisive, hotărâtoare ale vinovăției acuzatului.

2. Cadrul legislativ național

Analizând protecția martorului în sistemul românesc de drept se observă că această problemă este reglementată de o paletă diversă de acte normative care s-au impus pe măsura evoluției stării de presiune la care pot fi supuși anumiți martori și de necesitatea interpunerii unor bariere între martor și învinuit/inculpat care să conducă la asigurarea participării martorului în proces și exercitarea rolului său.

Dacă în legislația altor state s-a creat pe deplin cadrul legal care reglementează folosirea agentului acoperit și protecția martorului, protejându-le persoana, în legislația românească prevederile în materie sunt relativ recente.

Instituția investigatorului sub acoperire a fost introdusă prin Legea nr. 143/2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri[1].

Art. 18 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 43/2002 reglementează pentru prima dată în legislația românească problema protecției martorilor[2]. Astfel, se prevede că procurorii Parchetului Național Anticorupție[3], pentru buna desfășurare a urmăririi penale, pot să dispună măsuri specifice de protecție a martorilor, a experților și a victimelor[4].

O reglementare specială a protecției martorului ca și crearea organismului menit a pune în practică această problemă s-a făcut prin Legea nr. 682/2002.

2.1. Legea nr. 682/2002 privind protecția martorilor

Fundamentarea acestui act normativ a avut în vedere legislațiile europene în materie, necesitatea de adaptare la exigențele statului de drept a justiției, iar un alt obiectiv al legii a fost acela de a completa instrumentele de luptă împotriva crimei organizate cu încă un instrument modern și eficient.

Legea își propune asigurarea protecției martorilor a căror viață, integritate corporală sau libertate este amenințată ca urmare a deținerii de către aceștia a unor informații ori

---

[1] Art. 21 din lege prevede: (1): „Procurorul poate autoriza folosirea investigatorilor acoperiți pentru descoperirea faptelor, identificarea autorilor și obținerea mijloacelor de probă, în situațiile în care există indicii temeinice că a fost săvârșită sau că se pregătește comiterea unei infracțiuni dintre cele prevăzute în prezenta lege", (2) „Autorizarea este dată în formă scrisă pentru o perioadă de cel mult 60 de zile și poate fi prelungită pentru motive temeinic justificate, fiecare prelungire neputând depăși 30 de zile".

[2] Publicată în M. Of. nr. 523 din 18 iulie 2002.

[3] În urma modificării O.U.G. nr. 43/2002 prin O.U.G. nr. 134/2005, Parchetul Național Anticorupție a fost reorganizat în Departamentul Național Anticorupție, ca structură autonomă din cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție. Prin Legea nr. 54/2006, Departamentul Național Anticorupție a fost transformat în Direcția Națională Anticorupție.

[4] I. Lascu, *Protecția martorilor. Noutate de reglementare în legislația românească*, în Dreptul nr. 7/2003, p. 19.

Scanned with OKEN Scanner

date cu privire la săvârşirea unor infracţiuni grave, pe care le-au furnizat sau au fost de acord să le furnizeze organelor judiciare şi care au rol determinant în descoperirea infractorilor şi în soluţionarea unor cauze[1].

Astfel, deţinerea unor informaţii ori date cu privire la săvârşirea unor infracţiuni grave pe care le-au furnizat sau au fost de acord să le furnizeze organelor judiciare care au ca scop înfăptuirea justiţiei prin identificarea autorilor de infracţiuni şi în soluţionarea cauzelor, creează o stare de pericol pentru martor sau pentru cei apropiaţi lui.

Pentru a armoniza cele două interese, şi anume cel al aflării adevărului, descoperirii autorilor de infracţiuni sau a infracţiunilor grave şi reprimării lor şi cel al eliminării sau limitării riscurilor la care se supun martorii s-a creat **instituţia juridică a protecţiei şi asistenţei martorilor.**

O examinare a noilor prevederi menite să asigure o protecţie sporită martorilor şi celor care colaborează cu justiţia în soluţionarea unor infracţiuni grave, demonstrează abordarea şi implementarea unui nou concept consacrat luptei împotriva marii criminalităţi[2].

În aceste condiţii şi având la bază Programul National de Adoptare a Aquis-ului Comunitar[3] din PNAR[4] şi ca parteneri Marea Britanie şi Franţa, a fost adoptată Legea nr. 682/2002 privind protecţia martorilor[5]. Această lege, împreună cu Codul de procedură penală[6], **reglementează pentru prima dată în ţara noastră asigurarea protecţiei şi asistenţei martorilor a căror viaţă este ameninţată ca urmare a deţinerii unor informaţii cu privire la săvârşirea unor infracţiuni grave şi care au un rol determinant în descoperirea infractorilor şi soluţionarea unor cauze deosebite din punct de vedere al pericolului social.**

Oportunitatea apariţiei acestei legi în peisajul legislativ actual a fost impusă pe de o parte de necesitatea adoptării unor instrumente juridice eficiente care să sprijine eforturile organelor judiciare de a proba activitatea infracţională în unele cauze complexe, iar pe de altă parte de dorinţa de aliniere a legislaţiei ţării noastre la standardele şi exigenţele europene[7]. În aceste condiţii, utilizarea metodelor clasice s-au dovedit a fi extrem de dificile, astfel încât, adecvarea strategiilor de combatere a criminalităţii organizate a impus necesitatea adoptării unor măsuri speciale, atât procedurale cât şi extraprocedurale privind protecţia martorilor[8].

În temeiul legii, protejaţii sunt martorul, membrii familiei sale şi persoanele apropiate acestuia.

Mai precis, este vorba de soţul, soţia, părinţii şi copiii martorului, iar persoana apropiată martorului protejat este cea de care respectivul martor este legat prin puternice legături afective.

---

[1] Art. 1 din Legea nr. 682/2002 privind protecţia martorilor.

[2] A. Bărăscu, G. Ţical, *Managementul protecţiei martorilor*, Ed. Etna, Bucureşti, 2007, p. 61.

[3] Implementarea PNAAC a vizat, cu deosebire, prima etapă de armonizare legislativă şi de construcţie instituţională cu standardele europene.

[4] România a adoptat Planul Naţional de Aderare la Uniunea Europeană în iunie 1999, acesta având ca obiectiv fundamental pregătirea aderării României la Uniunea Europeană.

[5] Publicată în M. Of. nr. 964 din 28 decembrie 2002.

[6] Avem în vedere modificările aduse Codului de procedură penală prin Legea nr. 281/2003.

[7] A.T. Jănică, C.R. Romiţan, A. Costache, *Protecţia martorilor*, Ed. Moroşan, Bucureşti, 2003, p. 5.

[8] A. Bărăscu, C. Vasile, *Paşii spre programul de protecţia martorilor*, Ed. Etna, 2009, p. 7.

Scanned with OKEN Scanner

Instituția care se ocupă cu implementarea programului de protecție este Oficiul Național pentru Protecția Martorilor, din cadrul Ministerului Administrației și Internelor.

În ceea ce privește fundamentul juridic, s-a statuat la nivelul Consiliului Europei, că dacă martorii sunt constrânși să dea declarații de către autorități, ei au dreptul, în schimb să fie protejați în temeiul art. 2 și 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care garantează tuturor persoanelor dreptul la viață și dreptul la respectarea vieții intime[1].

Consiliul Europei solicită statelor membre în cazul persoanelor care colaborează cu justiția în cadrul combaterii criminalității organizate **să ia măsurile corespunzătoare pentru încurajarea colaborării acestor persoane care au fost sau sunt implicate într-o organizație criminală, indiferent care ar fi ea.**

Pentru derularea, cercetarea și strângerea materialului doveditor, furnizarea organelor abilitate a informațiilor despre: legăturile, relațiile sau activitățile rețelelor criminale; faptele penale comise de aceste rețele/organizații; susține autoritățile abilitate pentru a confisca organizației criminale mijloacele și sumele dobândite ilegal. Statele membre sunt rugate să ia măsuri de protecție pentru fiecare persoană (inclusiv pentru părinți, copii și alte persoane apropiate acesteia) dacă aceasta se pune în pericol prin colaborarea ei cu autoritățile și să faciliteze colaborarea între autoritățile legale din diferite țări, pentru acele persoane care colaborează cu justiția[2].

La data de 17 mai 2004 Guvernul României a adoptat Hotărârea nr. 760 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a Legii nr. 682/2002 privind protecția martorilor[3].

Regulamentul cuprinde dispoziții generale, măsuri urgente, procedura de includere a unei persoane în program, măsurile de protecție și de asistență, protecția martorilor aflați în stare de detenție, modalitatea de realizare a legăturii martorului protejat, finanțare, gestiune, control și dispoziții finale.

Apariția criminalității organizate în societatea modernă a modificat considerabil condițiile în care este respectată obligația cetățeanului de a depune mărturie.

În contextul anumitor tipuri de criminalitate, nu se poate ignora faptul că martorul se expune unor eventuale represalii din partea infractorului și a complicilor săi. Justiția penală, în acest caz, trebuie să răspundă nevoilor specifice martorului a cărui mărturie este crucială pentru aflarea adevărului. Datoria de a depune mărturie implică acum și responsabilitatea statului de a garanta martorilor posibilitatea de a depune mărturie fără a fi supuși vreunui risc.

2.1.1. Protecția martorului în Codul penal și Codul de procedură penală

Protecția martorilor este o măsură generală și complexă, cu caracter procedural și de politică penală prin care se urmărește creșterea eficienței acțiunii de descoperire a infracțiunilor și eficientizarea reacției sociale, de reprimare a lor, în condiții de protecție și siguranță pentru persoanele implicate.

---

[1] Art. 2 din Convenție statuează: „. Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege"., iar în art. 8 se arată: „Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale".

[2] Hotărârea Consiliului Europei din 20 decembrie 1996 cu privire la persoanele care colaborează cu justiția în cadrul combaterii crimei organizate.

[3] Publicată în M. Of. nr. 475 din 27 mai 2004.

Scanned with OKEN Scanner

Protecţia martorului în Codul penal

Codul penal asigură protecţia martorului prin incriminarea infracţiunii de **încercare de a determina mărturia mincinoasă** şi a infracţiunii de **împiedicarea participării în proces**[1].

Aşa cum reiese din analiza dispoziţiilor Codului penal, acesta sancţionează pe cei care se opun participării în procesul penal şi a înfăptuirii în condiţii normale a actului de justiţie a martorilor, apărătorilor, experţilor şi interpreţilor, exercitând ameninţări, violenţe şi presiuni asupra lor, dar şi asupra soţului sau a unei rude apropiate acestora.

Aceasta reprezintă o protecţie faţă de martor, expert, interpret, apărător, **o protecţie generică, indirectă, având un caracter mai mult preventiv.**

2.1.2. Prevederi actuale ale Codului de procedură penală privind martorii

În Codul de procedură penală, în redactarea iniţială din 1968, nu se regăseau dispoziţii care să facă referire la protecţia martorilor într-un mod explicit, ceea ce ne poate duce la concluzia că la acea vreme ameninţările asupra martorilor nu au fost de natură să îngrijoreze pe legiuitor şi să-l determine să facă precizări concrete în acest sens, considerând că celelalte pârghii oferite de cod sunt suficiente.

Astfel, pentru asigurarea unei protecţii a martorului se puteau dispune o serie de măsuri preventive care sunt măsuri procesuale: reţinerea, obligarea de a nu părăsi localitatea şi arestarea preventivă.

Măsurile preventive au caracter de constrângere, prin care învinuitul sau inculpatul este împiedicat să întreprindă anumite activităţi care s-ar răsfrânge negativ asupra desfăşurării procesului penal[2].

Având în vedere lacunele existente privind protecţia reală a martorului, care este o piesă importantă a procesului penal, faţă de agresiunile la care poate fi supus pe parcursul procesului penal, atât din partea învinuitului sau inculpatului, a membrilor de familie sau rudelor acestora, ori a altor grupuri interesate ca aceştia să nu depună ca martori sau să-şi modifice declaraţiile în funcţie de anumite interese, prin modificarea Codului de procedură penală[3], au fost introduse reglementări noi privind protecţia martorilor, de natură să alinieze legislaţia românească la standardele europene în materie.

Legea cuprinde modificări de esenţă privind desfăşurarea procesului penal care, pe de o parte, sporesc garanţiile procesual penale, iar pe de altă parte, introduce în Codul de procedură penală noi instituţii, precum **protecţia martorilor ori a investigatorilor sub acoperire** menite să ofere instrumente eficiente şi moderne în urmărirea şi judecarea infractorilor care folosesc forme organizate şi metode perfecţionate de săvârşire a infracţiunilor.

Legea introduce prevederi care asigură protecţia martorilor în cazul în care declararea identităţii reale a acestora le-ar putea periclita viaţa, integritatea corporală sau libertatea.

---

[1] Aceste infracţiuni sunt prevăzute de art. 261, respectiv 261[1] din Titlul VI, Cap. II, intitulat „Infracţiuni care împiedică înfăptuirea justiţiei".

[2] G. Theodoru, *Drept procesual penal român, Partea generală*, vol. II, Universitatea A.I. Cuza, Iaşi, 1974, p. 194 citat de A. Bărăscu, G. Ţical, *Managementul protecţiei martorilor*, Ed. Etna, Bucureşti, 2007, p. 69.

[3] Legea nr. 281 din iunie 2003 privind modificarea Codului de procedură penală.

Scanned with OKEN Scanner

În asemenea situații, procurorul, în cursul urmăririi penale, sau instanța în cursul judecății pot dispune atribuirea unei alte identități sub care urmează să apară martorii în fața organului judiciar, ori audierea martorilor prin intermediul unor mijloace tehnice moderne, precum rețele de televiziune cu imaginea și vocea distorsionate.

Măsurile de protecție a acestor martori vor fi menținute cât timp durează amenințarea la adresa lor. În afară de aceste măsuri de protecție, legea introduce și dispoziții privind protejarea deplasărilor martorului și privind audierea martorilor sub 16 ani în anumite cazuri.

Sintetizând, măsurile de protecție a martorilor cuprinse în actualul Cod de procedură penală vizează următoarele aspecte:

– Protecția datelor de identitate a martorului (art. 86^1 C. pr. pen.);
– Modalități speciale de ascultare a martorului (art. 86^2 C. pr. pen.);
– Protejarea deplasărilor martorului (art. 86^5 C. pr. pen.);
– Ascultarea martorului sub 16 ani în anumite cazuri (art. 86^4 C. pr. pen.).

În ceea ce privește audierea martorilor sub 16 ani, în situațiile prevăzute de Codul de procedură penală, și anume în cauzele privind infracțiuni cu violență între membrii aceleiași familii, instanța poate dispune ca martorul sub 16 ani să nu fie audiat în ședință de judecată, admițându-se prezentarea unei audieri efectuate în prealabil, prin înregistrări audio-video potrivit modalităților speciale de ascultare arătate de art. 86^2 C. pr. pen.

Declarațiile martorului sub 16 ani prin mijloace audio-video sunt luate în prezența procurorului și sunt redate integral în formă scrisă.

Această măsură se sprijină pe o prezumție de pericol, de vulnerabilitate în care se află martorul sub 16 ani, datorată atât depoziției pe care urmează să o facă în proces, cât și datorită vârstei și raporturilor în care se află cu autorul infracțiunii[1].

Așa cum se poate observa toate aceste măsuri situează în centrul problematicii instrumente de protecție speciale pentru martori, de natură să asigure o conspirativitate a datelor de identitate și a vocii sau imaginii, să evite contactul direct dintre acesta și învinuit sau inculpat, să asigure o securitate sporită prin supravegherea domiciliului sau reședinței.

Anumite măsuri de protecție dispuse față de martor, prin care se asigură anonimatul acestuia, pot intra în contradicție cu drepturile pe care le are inculpatul și anume acela de a cita și interoga orice martor al acuzării și asigurării contradictorialității dezbaterii.

Totuși, în virtutea principiului egalității armelor, procedura de citare și audiere a martorilor trebuie să fie aceeași pentru acuzație și pentru apărare[2].

Aceste măsuri de protecție prin care se asigură anonimatul martorului trebuie să fie coroborate cu alte probe în acuzare, simpla declarație nefiind suficientă.

2.1.3. Dispozițiile proiectului Codului de procedură penală privind protecția martorului

Dacă actualul Cod utilizează doar sintagma de martor protejat, proiectul Codului de procedură penală face distincția între martorul amenințat și martorul vulnerabil.

---

[1] A. Bărăscu, *Protecția martorilor – necesitate în combaterea marii criminalități*, Ed. Etna, București, 2007, p. 33.

[2] N. Male, C. Harbz, *Dreptul la un proces echitabil*, Ghid privind punerea în aplicarea art. 6 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului, nr. 3, Consiliul Europei, 2001 apud A. Bărăscu, G. Țical, *Managementul protecției martorilor*, Ed. Etna, București, 2007, p. 72.

Scanned with OKEN Scanner

Astfel în art. 123 se prevede că în cazul în care există o suspiciune rezonabilă că viața, integritatea corporală, libertatea, bunurile sau activitatea profesională a martorului ar putea fi puse în pericol[1] ca urmare a datelor pe care le furnizează organelor judiciare sau a declarațiilor sale, organul judiciar competent acordă acestuia statutul de martor amenințat și dispune una sau mai multe dintre măsurile de protecție prevăzute de prezentul cod.

Aceste dispoziții se aplică în mod corespunzător și în cazul în care pericolul privește un membru de familie al martorului.

În privința martorului vulnerabil, procurorul sau, după caz, instanța poate decide acordarea acestui statut următoarelor categorii de persoane:

a) martorului care a suferit o traumă fizică sau psihică urmare a săvârșirii infracțiunii ori ca urmare a comportamentului ulterior al suspectului sau inculpatului;

b) martorului care, din cauza unei afecțiuni de natură psihică, manifestă o sensibilitate deosebită, care îl împiedică să depună mărturie în cursul ședinței de judecată;

c) martorului minor.

În **cursul urmăririi penale**, după acordarea statului de martor amenințat, procurorul, din oficiu sau la cererea martorului, a uneia dintre părți sau a unui subiect procesual principal[2], dispune aplicarea uneia sau mai multor din următoarele măsuri:

– protecția datelor de identitate și acordarea unui pseudonim cu care martorul va semna declarația sa, atunci când celelalte măsuri de protecție nu sunt suficiente;

– supravegherea și paza locuinței martorului sau asigurarea unei locuințe temporare;

– însoțirea și asigurarea protecției martorului sau a membrilor de familie ai acestuia în cursul deplasărilor;

– ascultarea martorului fără ca acesta să fie prezent, prin intermediul mijloacelor audiovideo de transmitere, cu vocea și imaginea distorsionate, atunci când celelalte măsuri nu sunt suficiente.

În cazul martorului vulnerabil distorsionarea imaginii și a vocii nu este obligatorie.

Dacă s-a dispus luarea măsurii de protecție a datelor de identitate sau a măsurii de ascultare a martorului fără ca acesta să fie prezent, declarația acestuia nu va cuprinde adresa reală sau datele sale de identificare, acestea fiind consemnate într-un registru special la care vor avea acces doar organul de urmărire penală, judecătorul de drepturi și libertăți[3], judecătorul de cameră preliminară[4] sau instanța, în condiții de confidențialitate.

---

[1] Observăm că, spre deosebire de Codul în vigoare care statuează că pericolul cu care este amenințat martorul trebuie să vizeze atribute ale persoanei ca viața, integritatea corporală ori libertatea, proiectul stabilește că este de natură a atrage acordarea măsurilor de protecție și situația în care bunurile sau activitatea profesionala a martorului ar fi periclitate ca urmare a declarației sale.

[2] Potrivit art. 86[1] C. pr. pen. măsurile de protecție pot fi dispuse de procuror în cursul urmăririi penale, iar în cursul judecății de instanță, la cererea motivată a procurorului sau a oricărei alte persoane îndreptățite.

[3] Judecătorul de drepturi și libertăți este judecătorul care, în cadrul instanței, potrivit competenței acesteia, soluționează cererile, propunerile, plângerile, contestațiile sau orice alte sesizări privind: a) măsurile preventive; b) măsurile asigurătorii; c) măsurile de siguranță cu caracter provizoriu; e) actele procurorului, în cazurile prevăzute de lege; d) încuviințarea percheziților, tehnicilor speciale de supraveghere sau cercetare ori a altor procedee probatorii potrivit legii; e) administrarea anticipată a probelor; f) orice alte cazuri prevăzute de lege.

[4] Judecătorul de cameră preliminară este judecătorul care, în cadrul instanței, potrivit competenței acesteia:

Scanned with OKEN Scanner

Actualul cod prevede că datele privind identitatea reală a martorului se consemnează într-un proces-verbal, care va fi păstrat, la sediul parchetului care a efectuat sau a supravegheat urmărirea penală ori la sediul instanței, într-un loc special, în plic sigilat, în condiții de siguranță.

Documentele privind identitatea martorului vor fi prezentate procurorului sau, după caz, instanței, în condiții de confidențialitate.

Actul prin care se dispune acordarea statutului de martor amenințat, respectiv martor vulnerabil, în cursul urmăririi penale este ordonanța procurorului.

Aceasta trebuie să fie motivată și va fi păstrată în condiții de confidențialitate, iar după finalizarea urmăririi penale, dacă măsurile de protecție nu se mai mențin, va fi depusă la dosarul cauzei. În art. 124 din proiect este instituită obligația procurorului de a verifica, la intervale rezonabile, dacă mai subzistă cauzele care au determinat acordarea măsurilor de protecție, dispunând prin ordonanță motivată asupra menținerii sau încetării acestora.

În situația în care starea de pericol a intervenit în cursul procedurii preliminare judecătorul de cameră preliminară, din oficiu sau la sesizarea procurorului dispune acordarea măsurilor de protecție.

În cursul judecății, odată cu acordarea statutului de martor amenințat, instanța dispune din oficiu, la cererea procurorului, a martorului, a părților sau a persoanei vătămate, aplicarea uneia sau a mai multora dintre următoarele măsuri de protecție

– supravegherea și paza locuinței martorului sau asigurarea unei locuințe temporare;

– însoțirea și asigurarea protecției martorului sau a membrilor de familie ai acestuia în cursul deplasărilor;

– nepublicitatea ședinței de judecată pe durata ascultării martorului[1];

– ascultarea martorului fără ca acesta să fie prezent în sala de judecată, prin intermediul mijloacelor audiovideo de transmitere, cu vocea și imaginea distorsionate, atunci când celelalte măsuri nu sunt suficiente;

– protecția datelor de identitate a martorului și acordarea unui pseudonim sub care acesta va depune mărturie.

Propunerea privind aplicarea unei măsuri de protecție formulată de procuror cuprinde: numele martorului care urmează să fie ascultat în faza de judecată și față de care se dorește dispunerea măsurii de protecție, motivarea concretă a gravității pericolului și a necesității măsurii.

Dacă o asemenea cerere este formulată de celelalte persoane cărora legea le conferă această posibilitate, instanța poate dispune ca procurorul să efectueze de urgență verificări cu privire la temeinicia cererii de protecție.

Această cerere se soluționează în camera de consiliu, fără participarea persoanei care a formulat cererea, însă participarea procurorului este obligatorie.

Instanța dispune asupra acordării măsurilor de protecția prin încheiere motivată, care nu este supusă niciunei căi de atac.

---

a) verifică legalitatea trimiterii în judecată precum și a administrării probelor ori a efectuării actelor procesuale de către organele de urmărire penală; b) soluționează plângerile împotriva soluțiilor de netrimitere în judecată; c) soluționează orice alte cauze prevăzute de lege.

[1] Suntem în prezența unei excepții de la caracterul publicității ședinței de judecată.

Scanned with OKEN Scanner

Încheierea se păstrează în condiții de confidențialitate. În cazul în care protecția martorului este necesară și după rămânerea definitivă a hotărârii devin incidente dispozițiile legii speciale[1].

Proiectul cuprinde și prevederi privind ascultarea martorului protejat[2]. Dacă față de martorul protejat s-a luat măsura ascultării fără a fi prezent, prin intermediul mijloacelor audiovideo de transmitere, cu vocea și imaginea distorsionate, procurorul, judecătorul de drepturi și libertăți sau, după caz, instanța de judecată procedează la ascultarea martorului fără ca acesta să fie prezent fizic la locul unde se află procurorul ori în sala în care se desfășoară ședința de judecată.

La solicitarea organului judiciar sau a martorului ascultat în condițiile menționate mai sus, la luarea declarației poate participa un consilier de probațiune, care are obligația de a păstra secretul profesional cu privire la datele de care a luat la cunoștința în timpul audierii.

Organul judiciar are obligația de a aduce la cunoștință martorului dreptul de a solicita audierea în prezența unui consilier de probațiune sau, după caz, a oricărei alte persoane a cărei prezență este necesară[3].

Subiecți procesuali principali, părțile și avocații acestora pot adresa întrebări martorului ascultat în condiții speciale.

Organul judiciar va respinge întrebările care nu sunt utile și concludente judecării cauzei sau care pot conduce la identificarea martorului.

Declarația martorului se înregistrează prin mijloace tehnice video și audio și se redă integral în formă scrisă.

În cursul urmăriri penale declarația se semnează de organul de urmărire penală ori, după caz, de judecătorul de drepturi și libertăți și de procurorul care a fost prezent la ascultarea martorului și se depune la dosarul cauzei.

Declarația martorului, transcrisă, va fi semnată și de acesta și va fi păstrată în dosarul depus la parchet, într-un loc special, în plic sigilat, în condiții de siguranță.

În cursul judecății, declarația martorului va fi semnată de președintele completului de judecată. În codul în vigoare se arată că declarația va fi semnată și de procurorul care a fost prezent la ascultarea martorului.

Suportul pe care a fost înregistrată declarația martorului, în original, sigilat cu sigiliul parchetului sau, după caz, al instanței de judecată în fața căreia s-a făcut declarația, se păstrează în condiții de confidențialitate.

Suportul care conține înregistrările efectuate în cursul urmăririi penale este înaintat la terminarea urmăririi penale instanței competente, împreună cu dosarul cauzei, și este păstrat în aceleași condiții.

În ceea ce privește forța probată a declarației unui martor proiectul Codului de procedură penală prevede în mod expres că hotărârea instanței nu se poate întemeia, în măsură determinantă, pe mărturia investigatorului sub acoperire care a fost audiat în calitate de martor, sau pe declarațiile martorilor protejați.

---

[1] Legea specială în vigoare este Legea nr. 682/2002 privind protecția martorilor.

[2] Dispoziții privind modalități speciale de ascultare a martorului întâlnim și în art. 86^2 C. pr. pen. în vigoare.

[3] Singura diferența dintre prevederile art. 127 alin. (2) din proiect și art. 86^2 din codul în vigoare este teza finală a celui dintâi care stabilește că audierea martorului se poate face și în prezența unei persoane a cărei prezență este necesară.

Scanned with OKEN Scanner

După cum rezultă, poliției îi revine sarcina de a pune în practică măsurile de protecție ce trebuie aplicate în cauzele în care sunt victime, martorii sau se lucrează cu informatori.

2.2. Cadrul legislativ internațional

Inițial, măsuri de protecție deosebite față de martori s-au luat în S.U.A, extinzându-se în Anglia, Canada și alte state europene ca urmare a succesului înregistrat în lupta împotriva crimei organizate, în special a mafiei[1].

Astăzi, peste 40 de state europene și noneuropene au înființate structuri specializate de protecție a martorilor[2].

Plecând de la internaționalizarea activităților grupurilor de criminalitate organizată și a rețelelor s-a impus adoptarea unor măsuri regionale și internaționale a forțelor implicate în combaterea acestui flagel.

În aceste condiții protecția martorilor constituie o preocupare a organismelor europene și a statelor Europei, fundamentate pe rolul pe care martorii îl au în desfășurarea procedurilor judiciare.

Datoria de a depune ca martor implică acum responsabilitatea statelor de a garanta martorilor posibilitatea de a depune mărturie fără a fi supuși vreunui risc.

2.2.1. Instituția protecției martorilor în cadrul Uniunii Europene

Problema necesității unui instrument legislativ în domeniul protecției martorilor la nivelul UE a fost luat în considerare de mai mulți ani. Încă din 1997, a 16-a recomandare a Programului de acțiune în domeniul prevenirii și combaterii criminalității organizate a propus examinarea necesității din sfera protecției martorilor și a persoanelor care colaborează în cadrul acțiunii judiciare[3].

Lucrările pregătitoare care vizează dezvoltarea unei legislații europene în domeniul protecției martorilor au debutat în 2004, obiectivul fiind acela de a strânge informații cu privire la legislația statelor membre, structurile administrative și experiența practică în vederea identificării vidului legislativ și deficiențelor de funcționare cu impact la nivel european și propuneri de soluții cu valoare adăugată europeană.

Un proiect AGIS comparativ în domeniul protecției martorilor a analizat legislația și practica și a prezentat, de asemenea propuneri de posibile legislații europene[4].

Instrumentele în vigoare la nivelul UE, și anume Rezoluția privind protecția martorilor în combaterea criminalității organizate din 23 noiembrie 1995[5], precum și

---

[1] P. Buneci, *Protecția martorului*, în Revista de drept penal nr. 2/2003, p. 85.

[2] Statele care au servicii de protecție a martorilor distincte sau încorporate în alte structuri sunt: Austria, Albania, Australia, Africa de Sud, Belgia, Canada, Croația, Cehia, Danemarca, Regatul Unit al Marii Britanii, Irlanda, Israel, Italia, Letonia, Lituania, Macedonia, Norvegia, Noua Zeelandă, Olanda, Polonia, România, Republica Slovacă, Slovenia, Scoția, Serbia, Suedia, Ungaria.

[3] A. Bărăscu, G. Țical, *Managementul protecției martorilor*, Ed. Etna, București, 2007, p. 74.

[4] A se vedea în acest sens Documentul de lucru al Comisiei Comunităților Europene privind fezabilitatea legislației UE în domeniul protecției martorilor și colaboratorilor justiției, Bruxelles, 13.11.2007, COM(2007) 693 final. Conform programului legislativ și de lucru al Comisiei, protecția martorilor și a persoanelor care colaborează cu justiția constituie o prioritate.

[5] Publicată în Oficial Jurnal C-327 din 7 decembrie 1995.

Scanned with OKEN Scanner

Rezoluția privind persoanele care cooperează la combaterea crimei organizate din 1996, au un domeniu de aplicare limitat, numai în ceea ce privește combaterea criminalității organizate, și sunt instrumente legislative neobligatorii.

Rezoluția din 23 noiembrie 1995 prevede următoarele: martorul va fi protejat împotriva oricărei forme, directe sau indirecte, de amenințare, presiune sau intimidare; protecția îi va fi asigurată înainte, în timpul și după proces, dacă autoritățile competente consideră că este necesar; această protecție trebuie extinsă la părinți, copii sau alți apropiați ai martorilor, dacă este necesar, pentru a evita orice formă de amenințare indirectă; cu ocazia instituirii protecției, fiecare caz va fi examinat individual, pentru a se obține acordul martorului și al rudelor sale apropiate; autoritățile competente vor decide, din proprie inițiativă sau la solicitarea martorului, dacă adresa și identitatea martorului vor fi cunoscute doar de către aceste autorități; dacă amenințarea este foarte gravă, schimbarea identității martorului și, dacă este cazul, a familiei restrânse a acestuia, poate fi permisă; una dintre formele de protecție avute în vedere este posibilitatea depunerii mărturiei într-un alt loc decât acela în care se află persoana urmărită penal, prin folosirea, dacă este necesar, a metodelor audiovizuale, cu respectarea principiului contradictorialității, așa cum a fost interpretat prin jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului; facilitarea asistenței judiciare materie.

Pentru facilitarea folosirii mijloacelor audiovizuale, trebuie luate în considerare următoarele: audierea se poate face doar în condițiile legale existente în statul solicitant; dacă legislația unuia dintre state permite ca martorul să fie asistat de către un avocat în timpul audierii, să fie posibil ca această asistență să fie desfășurată pe teritoriul statului în care se află martorul; costurile traduceri și ale folosirii mijloacelor audiovizuale vor fi plătite de statul solicitant, dacă nu sunt alte aranjamente cu statul solicitat.

Anumite țări dispun de o legislație specifică care guvernează funcționarea programelor de protecție a martorilor, în timp ce alte state nu dispun de o asemenea legislație.

Unele consideră că aceasta ține în mare parte de misiunile poliției, în timp ce altele acordă un rol esențial ministerelor și puterii judecătorești, unele au un program național de protecție, iar altele au câteva programe regionale sau locale.

Cu toate că noțiunea de (colaborator al justiției)[1] nu este deseori menționată în codurile penale naționale, aproape toate țările prevăd posibilitatea pentru judecătorul curții de a reduce pedeapsa delincvenților care sprijină poliția/ autoritățile judiciare să clarifice aspecte privind infracțiunile pe care ei înșiși sau alții le-au comis.

Cu toate acestea, anumite state membre au ales să nu adopte legi privind colaboratorii justiției, fie pentru că sunt rareori confruntate cu tipurile de infracțiuni pentru care această noțiune își poate găsi utilitatea, fie pentru că au obiecții de ordin moral față de o reducere a pedepsei. Dimpotrivă, alte state membre utilizează frecvent această noțiune.

3. Programul de protecție a martorilor

Programul de protecție – reprezintă măsurile de protecție individuale, croite după nevoia unei persoane, care sunt, de exemplu, cele descrise într-un memorandum de

[1] N.A. Colaboratorii justiției sunt persoanele care au participat la activități criminale și acceptă să coopereze cu autoritățile judiciare sau polițienești, obținând diverse avantaje în schimbul colaborării lor.

Scanned with OKEN Scanner

acord, semnat de autoritățile responsabile și de martorii protejați sau de colaboratorii justiției.

Măsuri de protecție sunt toate măsurile individuale procedurale sau nonprocedurale destinate protejării martorilor și colaboratorilor justiției de orice intimidare și/ sau consecințe periculoase asupra deciziei de colaborare cu justiția.

3.1. Necesitatea unui program de protecție

Afacerile criminale devin tot mai complexe, implicând organizații eficace care coordonează și planifică acțiunile criminalilor pe o scară geografică foarte largă.

Specialiștii care se ocupă de aceste afaceri trebuie să lucreze cu cantități foarte mari de informații pentru a înțelege mecanismele în joc și să asigure aplicarea unor măsuri adecvate în raport de complexitatea fenomenului infracțional.

Din cauza gravității faptelor și a unor aspecte din complexitatea fenomenului pe care îl cunosc în tot sau în parte, martorii, membrii familiei acestora ori apropriații pot fi expuși celor mai diverse pericole, amenințări, intimidări ori șantaje. Ca urmare, o parte din aceste persoane care dețin date importante pentru aflarea adevărului, refuză să apară în această calitate în fața instanței.

Obligația legală pentru un martor de a depune mărturie într-un proces penal nu este justificată decât în situația în care acesta nu se teme pentru viața sa, dacă se supune acestei obligații.

Amploarea pe care au înregistrat-o criminalitatea organizată și acțiunile de luptă împotriva acesteia în majoritatea statelor a avut drept consecință multiplicarea tentativelor de intimidare și violență la adresa martorilor.

În numeroase sisteme juridice, martorii care refuză să depună mărturie într-un proces sunt totuși obligați să o facă, dar obligația de a depune mărturie nu este echitabilă, decât dacă martorul nu se teme pentru viața sa.

În măsura în care riscul de intimidare al unui martor crește, drepturile și necesitățile persoanelor cărora sistemul justiției penale le cere să depună mărturie trebuie să fie mai bine recunoscute.

3.2. Situația martorilor minori

Cu ocazia includerii unui martor în programul de protecție există posibilitatea ca printre membrii familiei sale sau cei de care acesta este legat afectiv să existe și persoane minore sau însăși martorul să fie minor.

În cazul în care persoana care urmează să fie protejată este un minor, legea în materie a prevăzut reglementări speciale, plecând tocmai de la statutul special pe care această categorie de persoane o are în sistemul juridic.

Astfel, Protocolul de protecție se semnează, în cazul în care persoanele prevăzute la art. 2 alin. (1) din Legea nr. 682/2002 sunt minori, de către reprezentanții legali ai acestora.

Dacă semnarea Protocolului de protecție de către reprezentantul legal nu poate fi făcută sau dacă semnarea de către această persoană contravine intereselor minorului ori dacă reprezentantul legal refuză să semneze, deși procurorul sau, după caz, instanța consideră că includerea în program este în interesul minorului, Protocolul de protecție va

Scanned with OKEN Scanner

fi semnat personal de către minor, cu aprobarea prealabilă a procurorului sau, după caz, a instanței.

Legea nu face nicio precizare cu privire la vârsta minorului. O persoană este considerată minoră până la vârsta de 18 ani.

3.3. Admisibilitatea în programul de protecție

Pentru a putea participa la derularea unui program de protecție a martorului, o persoană care are calitatea de martor, în accepțiunea Legii nr. 682/2002, trebuie să îndeplinească anumite condiții care sunt **necesare dobândirii calității de martor protejat.**

Așa cum rezultă din cuprinsul Legii, în consens cu Recomandarea nr. R(97) 13, aceste condiții se referă la:

– persoana să îndeplinească criteriile stabilite de lege și anume să aibă **calitatea de martor** așa cum este definită de aceasta;

– **să existe o amenințare,** ca urmare a datelor și informațiilor furnizate organelor de justiție, față de martor sau membrii de familie sau persoanele de care acesta este legat afectiv;

– **să existe acordul de voință al martorului** de a participa la un program de protecție;

– **situația martorului** să fie **compatibilă cu derularea unui program** de protecție.

Consiliul Europei recomandă anumite criterii ce ar trebui, printre altele, să fie avute în vedere atunci când se vor lua decizii în legătură cu acordarea beneficiului protecției martorului sau colaboratorului justiției, și anume: gradul de implicare a persoanei protejate (în calitate de victimă, martor, coautor la infracțiune, complice sau autor la comiterea de infracțiuni) în investigarea și/ sau a cazului; relevanța contribuției; gradul de seriozitate al intimidării; disponibilitatea și relevanța introducerii persoanelor în programe de protecție[1].

Așadar, stabilirea categoriilor de persoane ce vor fi admise în program este subordonată unor condiții cumulative (de fond și formă).

3.3.1. Condițiile de fond

– Calitatea de martor

Persoana în cauză trebuie: să aibă calitatea de martor în sensul Codului de procedură penală, să fie o persoană care nu are calitate procesuală în cauză, persoană care are calitate de inculpat în altă cauză și persoană care se află în cursul executării unei pedepse privative de libertate. La acestea se mai adaugă și alte persoane, respectiv: **membrii de familie ai martorului,** adică soțul sau soția, părinții și copii acestuia, precum și **persoana apropiată martorului,** adică persoana cu care respectivul martor are puternice legături afective.

În legătură cu această condiție, independent de distincțiile făcute de Legea nr. 682/2002 în art. 2 lit. a) în privința noțiunii de martor, nu se poate face abstracție de capacitatea și abilitatea martorilor, dar mai ales de posibilitatea constrângerii acestora să depună mărturie potrivit legii. În acest sens, **capacitatea** este aptitudinea mentală a unei

[1] Recomandarea R (2005)9 privind protecția martorilor și a colaboratorilor justiției, punctul. 12.

Scanned with OKEN Scanner

persoane de a depune mărturie în justiție. Regula generală este că orice persoană are capacitatea de a depune ca martor din momentul în care are discernământ, cu excepția copiilor și a bolnavilor mintali[1].

În legislația noastră nu există nicio limitare, în raport de vârsta, singura cerință este ca persoana să aibă cunoștință despre vreo faptă sau împrejurare de natură să servească la aflarea adevărului în procesul penal. Ca atare, poate fi ascultat ca martor atât minorul, indiferent de vârstă, diferența existând doar în materia procedurii[2], cât și persoana vătămată dacă nu este parte în procesul penal (art. 82 C. pr. pen.).

În ceea ce privește **abilitatea,** aceasta reprezintă calitatea legală care permite unei persoane de a depune mărturie la cererea unei părți[3], iar **posibilitatea de constrângere** înseamnă obligația pentru o persoană de a veni să depună mărturie la cererea unei părți sau a organului judiciar, din oficiu.

De asemenea, s-a pus problema de protecție a martorului împotriva autoincriminării, pentru a se da satisfacție, în egală măsură, atât statului, care are posibilitatea să realizeze, în mod indirect ceea ce îi este interzis să facă în mod direct, adică obligarea suspecților, aflați sub amenințarea unei sancțiuni penale, să răspundă la întrebări, cât și suspectului însuși care, în acest fel, scapă de răspunderea penală.

Se consideră că, în mod excepțional, dreptul nostru ar trebui să recunoască și dreptul martorului de împotrivire la constrângere, drept care să poate fi exercitat doar atunci când este necesar pentru a preveni abuzul. În acest fel, dacă martorul demonstrează că mărturia sa ar putea crea un prejudiciu semnificativ, cum ar fi periclitarea dreptului său la un proces corect ar trebui să i se recunoască *de lege ferenda* un drept special, acela de a refuza să depună mărturie[4].

– Starea de pericol

Persoana trebuie să se afle în **stare de pericol.** Prin „stare de pericol", se înțelege situația în care se află martorul, membrii familiei sale ori alte persoane apropiate acestuia, a căror viață, integritate corporală sau libertate este amenințată ca urmare a informațiilor și datelor furnizate de martor ori pe care acesta a fost de acord să le furnizeze organelor judiciare sau a declarațiilor sale [art. 2 lit. b) din Legea nr. 682/2002].

Starea de pericol – care este incompatibilă cu stabilirea unei ierarhii între simplele amenințări susceptibile de a pune în pericol viața sau integritatea fizică a martorului, și cele ce le pun în mod obiectiv, trebuie dedusă din împrejurări obiective, care să poată fi, ulterior, verificate și cenzurate de apărare, ori în stadiul actual al reglementării dacă, într-adevăr, există un risc real de punere în pericol a vieții sau a integrității fizice a unei

---

[1] În Codul de procedură italian la art. 196 se arată: orice persoană are capacitatea de a depune mărturie, iar în Anglia în urma ezitărilor jurisprudențiale, Criminal Justice Act 1991 a stabilit că este capabil să depună mărturie orice copil apt să comunice inteligibil, indiferent de vârstă.

[2] Potrivit art. 81 C. pr. pen.: „Minorul poate fi ascultat ca martor. Până la vârsta de 14 ani ascultarea lui se face în prezența unuia dintre părinți ori a tutorelui sau a persoanei căreia îi este încredințat minorul spre creștere și educare".

[3] Art. 79 C. pr. pen. permite persoanelor care ar putea invoca secretul profesional și beneficiază de privilegiul de neconstrângere, să facă declarații cu încuviințarea persoanei sau unității față de care există obligația păstrării secretului.

[4] Considerăm ca un asemenea drept întâlnim în proiectul Codului de procedură penală, în art. 116 intitulat „dreptul martorului de a nu se acuza".

Scanned with OKEN Scanner

persoane, acesta ar fi întotdeauna „grav", astfel încât se poate afirma că riscul apariției unui pericol ar putea fi reținut cu ușurință, în toate cazurile.

Se poate vorbi de o „stare de pericol", de pildă, dacă sunt indicii clare din care să rezulte că este posibil să se comită o infracțiune ce implică acte de violență, îndreptate împotriva martorului, precum și a membrilor familiei sale sau a altor persoane apropiate acestuia, ori este posibil ca membrilor familiei sau persoanelor apropiate să le fie pusă viața în pericol din cauza participării martorului la procedurile judiciare[1].

– Consimțământul

Persoana pentru care se cere includerea în Program trebuie să-și dea **acordul în scris.** Pentru a fi valabil, acordul trebuie să fie dat, după părerea unor autori[2], chiar în fața organului judiciar competent să facă propunerea motivată de includere în Program, respectiv, în fața organului de cercetare penală sau în fața procurorului, după caz, deoarece, potrivit art. 6 alin. (2) din lege, el trebuie să însoțească propunerea[3].

Întrucât legea nu conține nici o prevedere referitoare la procedura obținerii acordului în cazul în care persoana respectiva este lipsită de capacitate de exercițiu ori cu capacitate de exercițiu restrânsă, considerăm în acest caz că acordul se va da de către reprezentantul legal pentru persoana lipsită de capacitate de exercițiu, iar în cazul persoanei cu capacitate de exercițiu restrânsă, aceasta își va da acordul personal, dar numai cu încuviințarea în scris a persoanelor prevăzute de legea civilă (tutore, curator sau persoana în ocrotirea căreia se află minorul).

3.3.2. Condiții de formă

a) Propunerea motivată

Pentru declanșarea procedurii de includere în program, legea pretinde să existe o **propunere motivată** din partea organelor abilitate. Aceasta se obține în urma unei proceduri speciale, care poate avea loc fie în cursul urmăririi penale, fie în cursul judecății.

În *faza de urmărire penală*, organul de cercetare penală poate solicita procurorului care supraveghează cercetarea penală includerea în programul de protecție a unui martor, a unui membru de familie sau a unei persoane de care martorul este legat afectiv, formulând în acest sens o propunere motivată.

Propunerea organului de cercetare penală trebuie să îmbrace forma unui **referat**, care, pe lângă mențiunile generale arătate în art. 259, 203 C. pr. pen. (data și locul întocmirii, numele, prenumele și calitatea celui care îl întocmește, obiectul actului sau măsurii propuse, temeiul legal și semnătura celui care l-a întocmit, respectiv, fapta reținută în sarcina inculpatului, probele administrate și încadrarea juridică) trebuie să conțină și următoarele **mențiuni speciale** cerute de art. 6 din lege:

– informațiile referitoare la cauza penală respectivă;

– datele personale ale martorului;

---

[1] G. Mateuț, *Protecția martorilor. Utilizarea martorilor anonimi în fața organelor procesului penal*, Ed. Lumina Lex, București, 2003, p. 118.

[2] *Ibidem*, p. 119.

[3] „Propunerea de includere în Program trebuie să fie însoțită de acordul scris al persoanei pentru care se cere includerea în Program."

Scanned with OKEN Scanner

– datele şi informaţiile furnizate de martor, precum şi caracterul determinant al acestora în aflarea adevărului;

– circumstanţele în care martorul a intrat în posesia datelor şi informaţiilor furnizate sau pe care le va furniza;

– orice elemente care pot evidenţia starea de pericol în care se află martorul;

– estimarea posibilităţilor de recuperare a prejudiciului cauzat prin infracţiune;

– persoanele care au cunoştinţă despre datele şi informaţiile deţinute de martor şi despre faptul că acesta le-a furnizat organelor judiciare sau are intenţia să le furnizeze etc.;

– date referitoare la situaţia financiară a martorului;

– orice alte date care prezintă relevanţă pentru evaluarea situaţiei martorului şi pentru includerea acestuia în program.

4. Protecţia martorilor în lumina legislaţiilor unor state comunitare

Deşi se cunosc puţine date despre natura şi obiectivul activităţilor de intimidare a martorilor, acest fenomen este cunoscut în multe ţări ale lumii, fiind localizat şi tipic pentru domeniul crimei organizate. Amploarea pe care au căpătat-o acţiunile de intimidare a martorilor, necesitatea înfăptuirii justiţiei au determinat luarea de măsuri, adoptarea de acte normative, crearea de instituţii, al căror obiectiv principal este reprimarea activităţii infracţionale prin protejarea persoanelor care deţin date cu privire la fapte penale grave şi care contribuie la aflarea adevărului.

4.1. Sistemul de protecţie din Germania

Poliţia şi autorităţile judiciare au elaborat un „Program de protecţie a martorilor" care este aplicabil martorilor care se află în pericol. În mod corespunzător există agenţii pentru protecţia martorilor cu experienţă în această activitate, îndrumări comune ale Ministerului de Interne şi ale Ministerului Justiţiei care prevăd mai multe detalii şi reglementează modalităţile de aplicare a prevederilor legale. Anual în Germania, circa 650 de persoane sunt cuprinse în Programul de protecţie a martorilor[1]. În Germania martorii anonimi nu sunt acceptaţi în cauze care cauzează daune indivizilor, ci doar în cazuri serioase de crimă organizată[2].

Dispoziţii privind protecţia martorilor regăsim în Codul de procedură penală german, Legea germană privind protecţia martorilor în cadrul audierilor de procedură penală şi pentru îmbunătăţirea condiţiei victimei din 1998[3], precum şi în Legea poliţiei privind protecţia martorilor.

Prevederile pentru protejarea martorilor în procesele penale în curs permit organelor de cercetare penală şi celor judiciare să adopte diferite metode, acestea depinzând de gravitatea ameninţării pentru martor şi de nevoia unei nivel specific al intensităţii protecţiei. Conform prevederilor Codului de procedură german, oricărui martor i se poate

---

[1] A. Ţigănaşu, C. Romiţan, A. Costache, *Protecţia martorilor*, Ed. Moroşan, Bucureşti, 2003, p. 78.

[2] C.R. Romiţan, *Protecţia martorilor – programe din Italia, Olanda şi Germania*, în Dreptul nr. 5/2005, p. 156.

[3] Această lege a modificat unele texte procedurale şi a introdus numeroase articole în cuprinsul Codului de procedură german, intrat în vigoare în 1987.

Scanned with OKEN Scanner

admite, de către persoana care conduce audierea, să declare doar ocupaţia sau locul de muncă, sau o altă adresă unde poate fi trimisă citaţia, dacă există temeri că, altfel, persoana respectivă sau alta ar putea fi ameninţate cu privire la orice interes legitim. De asemenea se poate încuviinţa ca persoana în cauză să nu dea informaţii cu privire la locul unde poate fi găsită[1].

În ceea ce priveşte identitatea unui martor aceasta poate fi ţinută secretă dacă există temeiuri să se creadă că dezvăluirea acesteia ar fi de natură să pună în pericol viaţa, integritatea corporală sau libertatea martorului sau a altei persoane. Documentele şi datele privind identitatea martorului sunt păstrate la biroul procurorului, cu alte cuvinte nu sunt transmise iniţial instanţei, şi, în această perioadă nu se poate realiza inspectarea acestor documente[2]. Aceste documente nu sunt adăugate la dosar decât atunci când ameninţarea a încetat să mai existe.

Conform art. 168 lit. e) din C. pr. german, dacă se constată existenţa unui pericol grav şi iminent la adresa martorului în situaţia audierii sale în prezenţa celorlalţi participanţi în proces, pericol ce nu poate fi înlăturat altfel, judecătorul va dispune audierea separată a martorului, audiere ce va fi transmisă audio-video, în acest caz. Acest articol este completat de dispoziţiile art. 247 lit. a care prevede că dacă se constată existenţa unui pericol grav şi iminent la adresa persoanei martorului în situaţia audierii sale în prezenţa celorlalţi participanţi la dezbaterea principală, pericol ce nu poate fi înlăturat nici prin îndepărtarea acuzatului din sala de judecată, nici prin excluderea publicităţii, instanţa poate dispune audierea martorului într-un alt loc decât în sala de judecată.

O asemenea măsură poate fi dispusă numai atunci când audierea unui martor, expert sau coacuzat poate fi înlocuită prin citirea protocolului în care este consemnată audierea sa judecătorească anterioară, dacă prezenţa martorului, expertului, coacuzatului în dezbaterea principală este împiedicată pe o perioadă îndelungată şi nedeterminată din cauza unei boli, infirmităţi sau a unui obstacol ce nu poate fi înlăturat, ori dacă prezenţa martorului, expertului sau coacuzatului, ţinând seama de importanţa declaraţiei, este împiedicată de distanţa foarte mare faţă de locul în care se desfăşoară procesul şi procurorul, apărătorul şi acuzatul sunt de acord cu aceasta, atât timp cât acest lucru este necesar pentru aflarea adevărului (art. 251 C. pr. pen. german).

4.2. Sistemul de protecţie din Franţa

În **Franţa,** dispoziţii privind protecţia martorului găsim în Codul de procedură penală în Cartea a IV-a „Despre câteva proceduri speciale, Titlu XXI, art. 706-56-art. 706-63.

În accepţiunea franceză, **martor** este persoana care, fără a avea o calitate procesuală în cauză, prin informaţiile şi datele cu caracter determinant pe care le deţine, contribuie la aflarea adevărului în cauze privind infracţiuni grave. Aceste persoane pot, cu autorizarea Procurorului Republicii sau a judecătorului de instrucţie, să declare ca domiciliu adresa comisariatului sau a Brigăzii de Jandarmerie.

---

[1] Secţiunea nr. 68, subsecţiunea 2 din Codul de procedură german.
[2] A. Ţigănaşu, C. Romiţan, A. Costache, *op. cit.*, p. 68.

Scanned with OKEN Scanner

În cazul unei infracţiuni de crimă sau unui delict care se pedepseşte cu închisoarea mai mare de 3 ani, orice audiere a martorilor aflaţi în stare de pericol se face sub o altă identitate decât cea reală. **Starea de pericol** este situaţia în care se află martorul, membrii familiei sale ori persoanele apropiate acestuia a căror viaţă, integritate corporală sau libertate este ameninţată, ca urmare a datelor şi informaţiilor furnizate organelor judiciare sau declaraţiilor date.

Judecătorul specializat pe soluţionarea cererilor de punere în libertate şi arest provizoriu sesizat printr-o cerere motivată de Procurorul Republicii sau de judecătorul de instrucţie poate, printr-o decizie motivată, să autorizeze ca declaraţiile acestor persoane să fie primite fără ca identitatea lor să fie dezvăluită. Această decizie nu este susceptibilă de recurs, judecătorul care a luat decizia putând el însuşi să audieze martorii.

În procesul-verbal de audiere de martori nu apare identitatea şi nici semnătura acestora. Identitatea şi adresa martorilor sunt înscrise într-un alt proces-verbal care este pus într-un dosar distinct de dosarul cauzei[1].

Aşadar în Franţa este reglementată sever **mărturia anonimă** prin art. 706-58 din Codul de procedură penală care prevede următoarele condiţii: infractorul trebuie să fie pasibil de o pedeapsă de cel puţin 3 ani de închisoare, aducerea persoanei trebuie să fie susceptibilă să pună grav în primejdie viaţa sa sau integritatea fizică a sa sau a membrilor familiei sale, judecătorul specializat să ia decizie asupra cererii motivate din partea parchetului sau a judecătorului de instrucţie.

Persoana cercetată poate cere să fie confruntată cu un martor anonim, situaţie în care avocatul interoghează martorul a cărei voce va fi redată cu un timbru distorsionat[2]. În nicio circumstanţă, identitatea şi adresa martorilor care beneficiază de anonimat nu pot fi dezvăluite. Dezvăluirea identităţii sau adresei unui martor care beneficiază de anonimat constituie infracţiune şi se pedepseşte cu 5 ani închisoare şi 75.000 euro amendă. Totuşi, nicio condamnare nu poate fi pronunţată pe baza declaraţiilor primite de la martorii a căror identitate nu este dezvăluită.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a ajuns să admită că mărturia anonimă poate fonda baza unei condamnări. Acest lucru se poate face în următoarele condiţii: mărturia anonimă să nu fie decât un element de probă subsidiară, martorul să fie interogat de un judecător care să îi cunoască identitatea, apărarea să fi putut interoga martorul chiar şi prin intermediul unui sistem ce garantează anonimatul acestuia[3].

4.3. Sistemul de protecţie din Italia

În **Italia** există un serviciu central de protecţie a martorilor, subordonat Ministerului de Interne, compus din aproximativ 1000 de angajaţi, iar la nivelul provinciilor există subservicii. Protecţia martorilor în Italia are un buget estimat la 100 milioane de euro. În programe de protecţie se găsesc aproximativ 1000 de martori şi 4000 de membrii ai familiilor acestora. Pentru aceste persoane au fost închiriate peste 2000 de locuinţe[4].

---

[1] L. Ţăndăreanu, *Protecţia martorilor în dreptul comunitar şi în legislaţia altor state*, în Dreptul nr. 11/2007, p. 199.

[2] O altă măsură de protecţie a martorilor prevăzută în Codul de procedură penală francez este audierea acestora prin modalităţi speciale de distorsionare a imaginii şi vocii.

[3] E.A. Mihuţ, D. Moca, *Ascultarea martorului protejat. Protecţia datelor de identitate a acestuia. Forţa probantă a declaraţiilor martorului protejat*, în Dreptul nr. 6/2006, p. 192.

[4] A. Bărăscu, *Protecţia martorilor – necesitate în combaterea marii criminalităţi*, Ed. Etna, Bucureşti, 2007, p. 144.

Scanned with OKEN Scanner

Martorii nenominalizaţi nu pot fi admişi în Italia, acordându-se o mare valoare confruntării persoanele între acuzat şi martor, considerându-se că manifestările non-verbale ale martorului pot releva autenticitatea sau netemeinicia mărturiei sale[1]. În astfel de cazuri acuzatul are posibilitatea să adreseze direct întrebări martorului în timpul unui proces, dar martorul nu trebuie să-şi declare numele sau adresa. Judecătorul este singurul informat în legătură cu identitatea martorului. Adeseori este utilizată o formă de deghizare pentru a-l împiedica pe acuzat să-l recunoască pe martor. În alte cazuri chiar este împiedicat contactul vizual între martor şi acuzat[2].

Având în vedere faptul că includerea într-un Program de protecţie duce la o totală ruptură cu viaţa normală a martorului şi a rudelor sale, programele de protecţie a martorilor se utilizează, de obicei, în cazurile cu infracţiuni grave, apartenenţă la mafie, terorism, trafic de fiinţe umane şi de droguri[3]. De asemenea o altă categorie de infracţiuni pentru care protecţia martorilor este utilizată frecvent este aceea a crimelor grave şi cu violenţă, mai ales în cazul în care suspectul cunoaşte deja victima şi martorul.

Criteriile esenţiale pentru admiterea într-un program de protecţie[4] sunt următoarele:

– martorul este implicat într-o cauză în care este vorba să fie trimise în judecată persoane susceptibile de comiterea unor infracţiuni grave;

– martorul sau rudele sale apropiate sunt în pericol grav în legătură cu respectiva cauză;

– martorul îşi afirmă în mod voluntar dorinţa de a fi inclusă în Program;

– persoana este potrivită pentru a putea participa la Programul de protecţie.

Participarea din proprie voinţă la Program are semnificaţia că măsurile adoptate nu vor putea impune nici-un fel de restricţii asupra libertăţii individuale peste cele necesare în interesul siguranţei personale ori în interesul bunei desfăşurări a procesului penal în care mărturia este necesară. Participarea voluntară este importantă, deoarece martorul nu trebuie doar să se supună măsurilor, ci să sprijine activ toate acţiunile întreprinse pentru asigurarea securităţii şi să prevină orice pericol pentru integritatea şi persoana sa. Aceasta nu înseamnă ca martorii nu pot fi ţinuţi în detenţie[5].

Ca procedură de preluare în protecţie, serviciul de investigaţii solicită preluare în program adresându-se unei comisii formată din: un judecător, un secretar de stat de la ministerul de interne, un procuror şi un reprezentant de la protecţia martorilor. Această comisie îşi dă votul pentru admiterea sau nu în program[6]. Un martor preluat în program trebuie să declare tot ceea ce ştie în legătură cu fapta sau persoana în maxim 6 luni. După 6 luni declaraţiile sale nu mai sunt luate în considerare[7].

---

[1] C.R. Romiţan, *Protecţia martorilor – programe în Italia, Olanda şi Germania*, în Dreptul nr. 5/2004, p. 155.

[2] Această procedură este destinată în special pentru membrii echipelor de supraveghere sau arestare şi pentru ofiţerii de poliţie care au avut contact cu acuzatul, lucrând sub acoperire. Pentru aceştia nu ar fi posibilă continuarea activităţii odată ce identităţile lor sunt cunoscute acuzatului sau publicului.

[3] Cele mai bune rezultate se obţin în combaterea grupurilor criminale organizate.

[4] Aceste criterii le întâlnim şi în cazul includerii într-un program de protecţie în Germania şi Olanda.

[5] Din cele 1000 de persoane aflate în program, circa 600 sunt în penitenciar sau arest la domiciliu. Acesta fiind unul din motivele pentru care în Italia nu se fac multe relocări pe teritoriul alor state.

[6] A. Bărăscu, *Protecţia martorilor-necesitate în combaterea marii criminalităţi*, Ed. Etna, Bucureşti, 2007, p. 144.

[7] *Ibidem*.

Scanned with OKEN Scanner

La preluarea persoanei în program se încheie o convenţie, o înţelegere, un acord în care sunt incluse drepturile şi obligaţiile părţilor. Atât martorul care doreşte să fie inclus în Program cât şi rudele sale adulte care doresc să-l însoţească sunt obligate să completeze în întregime formularele necesare şi să le semneze. Din motive de securitate aceştia nu primesc o copie după Protocol[1].

Programele de protecţie nu sunt destinate pentru minorii sau tinerii adulţi a căror sănătate a fost afectată de situaţia de martor sau victimă a unor infracţiuni serioase. Chiar dacă aceştia s-ar simţi ameninţaţi şi de aceea ar putea necesita asistenţă psihologică sau ajutor financiar, această categorie nu face parte din grupul ţintă al oficiilor de protecţie, ci mai degrabă al schemelor de sprijin pentru asistenţa acordată victimelor. Singurele excepţii de la această regulă sunt cazurile în care există pericol concret pentru o astfel de persoană în situaţia în care ar depune mărturie în instanţă, iar mărturia este esenţială pentru succesul urmăririi penale a infractorului.

Schema de protecţie a martorului poate include măsuri care merg de la supravegherea sistematică a reşedinţei individuale până la completa relocare şi, dacă este necesar, îngrijire şi sprijin personal intensiv.

În cele mai multe cazuri martorul este mutat din locul unde obişnuia să locuiască şi este relocat, eventual împreună cu rudele apropiate, într-un loc unde nu este uşor de recunoscut. Adeseori un martor protejat este relocat de mai multe ori, datorită faptului că acesta sau rudele sale fac o greşeală ce ar putea duce la un risc sporit de securitate. Uneori, una dintre rude doreşte să părăsească Programul şi să se întoarcă în mediul iniţial[2].

Se adoptă şi în această ţară, ca şi în alte state, măsuri menite a împiedica descoperirea martorilor protejaţi care s-ar putea realiza prin întrebări adresate instituţiilor oficiale, cum ar fi evidenţa populaţiei, cărţi de telefon şi servicii informatice, înmatriculări auto. De obicei protejarea se face prin marcarea înregistrărilor pe numele martorilor drept „secret", ceea ce conduce la refuzul de a răspunde la astfel de întrebări adresate de persoane neautorizate.

Protecţia martorilor garantează acelaşi standard de viaţa martorului ca până la intrarea în program. Când martorul este un funcţionar sau are o funcţie în stat, el primeşte garanţia serviciului pe toată durată programului de protecţie. În cazul relocării serviciul de protecţie îi cumpără fosta locuinţă şi îi pune la dispoziţie o altă locuinţă cel puţin la fel de bună[3].

În mod uzual un martor protejat primeşte o alocaţie lunară atâta vreme cât nu poate să-şi asigure un venit propriu în mod regulat. Uneori Oficiul pentru protecţia martorilor încearcă să ajute un participant să-şi găsească un loc de muncă sau acţionează ca mediator între un participant la Program şi un potenţial angajator. Totuşi, datorită mediului infracţional din care provin mulţi dintre martori, Oficiul nu va acorda, sau furniza, referinţe pentru cererile de angajare.

---

[1] C.R. Romiţan, *Protecţia martorilor – programe în Italia, Olanda şi Germania*, în Dreptul nr. 5/2004, p. 159.

[2] *Idem*, p. 160-161.

[3] A. Bărăscu, *Protecţia martorilor – necesitate în combaterea marii criminalităţi*, Ed. Etna, Bucureşti, 2007, p. 145.

Scanned with OKEN Scanner

În practică, s-a constatat că mulți dintre participanți au dificultăți în găsirea unui loc de muncă și rămân dependenți de alocațiile lunare acordate de Agenția de Protecție pentru o perioadă lungă de timp[1].

Subzistența economică nu are întotdeauna forma unei alocații lunare. Poate fi vorba și de o donație în baza căreia martorul protejat poate începe o nouă activitate pe cont propriu, cum ar fi o mică întreprindere. Această metodă este în mod frecvent utilizată în Italia, însă parțial, datorită faptului că mulți martori protejați au dificultăți în a-și găsi o slujbă obișnuită.

Evaluarea gradului de pericol pentru martor se realizează cel puțin o dată pe an. Numai atunci când pericolul s-a redus la minimum, participarea martorul la Program poate fi încheiată.

Schimbarea identității nu este prea des utilizată datorită faptului că necesită probleme de ordin legal și administrativ. O consecință a schimbării identității ar fi că persoana ar putea fi lipsită de dreptul constituțional de a vota sau de a fi ales. Alte probleme survin în aplicarea legislației familiei, cum ar fi cea privind divorțul, sau reglementări privind succesiunea.

Măsurile de protecție, cele mai multe cazuri din Italia, sunt în mod obișnuit necesare pentru o perioadă mai mare de doi ani, durata medie de participare la Program a unui martor fiind de la trei la cinci ani[2].

Protecția martorilor este costisitoare; cea mai mare parte a cheltuielilor sunt ocazionate de: cheltuielile propriu-zise de protecție (mai ales salariile personalului), mutări, reședințe temporare, subzistența economică, locuințe și costuri medicale.

Protecția martorilor trebuie să existe în toate statele, aceasta reprezentând un instrument foarte puternic în combaterea crimei organizate și a terorismului, având în vedere natura închisă a acestor grupuri și dificultatea de a utiliza metodele de investigație tradiționale. În vederea evitării suprapunerii eforturilor și costurilor inutile, trebuie să se ia în considerare cea mai bună utilizare a rețelelor existente formată din organismele naționale, precum rețeaua Europol[3]. În anul 1999 Europol a preluat sarcina de a face posibilă colaborarea dintre unitățile de protecție a martorilor[4].

Cooperarea internațională în domeniul protecției martorilor se impune pe zi ce trece ca un deziderat al unităților specializate în acest domeniu în vederea eficientizării metodelor de lucru pentru asigurarea unei protecții depline martorilor aflați în programe de protecție.

În contextul anumitor tipuri de criminalitate, nu se poate ignora faptul că martorul se expune unor eventuale represalii din partea infractorului și a complicilor săi. Justiția penală, în acest caz trebuie să răspundă, nevoilor specifice martorului, a cărui declarație este crucială în aflarea adevărului.

---

[1] A. Țigănașu, C. Romițan, A. Costache, *Protecția martorilor*, Ed. Moroșan, București, 2003, p. 51-52.

[2] *Ibidem*, p. 54.

[3] Europol este organul Uniunii Europene de urmărire penală care se ocupă de domeniul criminalității. A fost înființat prin Tratatul de la Maastricht la 7 februarie 1992. Convenția Europol a fost ratificată de toate statele membre și a intrat în vigoare la 1 octombrie 1998. Misiunea sa este de a îmbunătăți eficiența și cooperarea dintre autoritățile competente ale statelor membre în prevenirea și combaterea formelor grave ale criminalității organizate internaționale.

[4] A. Bărăscu, *Protecția martorilor – necesitate în combaterea marii criminalități*, Ed. Etna, București, 2007, p. 144.

Scanned with OKEN Scanner

Datoria de a depune mărturie implica acum şi responsabilitatea statului de a garanta martorilor posibilitatea de a depune mărturie fără să fie supuşi vreunui risc. Obligaţia legală a unui martor de a depune o mărturie într-un proces penal este corectă şi echitabilă doar în situaţia în care persoana respectivă nu trebuie să se teamă de ameninţări la adresa vieţii sale atunci când îndeplineşte această obligaţie.

Ca o consecinţă a dezvoltării criminalităţii organizate şi a acţiunilor de combatere a acesteia, intimidările şi violenţele împotriva martorilor par să fie din ce în ce mai frecvente. Având în vedere importanţa pe care o au declaraţiile martorilor în procesul penal, faptul că pe baza acestor mărturii, anumite persoane implicate în activităţi infracţionale pot fi trase la răspundere penală, nu de puţine ori au fost exercitate împotriva martorului, şi în unele cazuri împotriva rudelor sau persoanelor apropiate martorului, o serie de presiuni, de la simple ameninţări până la fapte de violenţă extremă, în scopul de a determina martorul să renunţe la depunerea mărturie sau de a-şi schimba mărturia în favoarea persoanei incriminate.

Protecţia martorilor reprezintă o cerinţă fundamentală ce trebuie garantată şi transpusă în practică, fructificând drepturile şi obligaţiile pe care martorii le au pe de o parte şi statul ca beneficiar al aportului martorilor în punerea în aplicare a politicilor sale penale, pe de alta parte. În vederea armonizării intereselor statului, şi anume cel al aflării adevărului, descoperii autorilor de infracţiuni sau a infracţiunilor grave, şi cel al eliminării sau limitării riscurilor la care sunt supuşi martorii s-a creat instituţia protecţiei şi asistenţei martorilor.

Formele agresive ale crimei organizate ca traficul de droguri, traficul de persoane, traficul de arme, spălarea banilor, corupţie, omor la comandă au determinat statele să ia măsuri concrete de luptă împotriva acestor grupări, printre acestea regăsindu-se şi cele legate de asigurarea protecţie martorilor.

În ţara noastră instituţia protecţiei martorilor a apărut relativ târziu, problema protecţiei martorilor a fost reglementată pentru prima dată în art. 18 din Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr. 43/2002. Însă o reglementare specială a protecţiei martorilor ca şi crearea organismului menit să pună în practică această protecţie s-a realizat prin Legea nr. 682/2002 privind protecţia martorilor, care instituie un sistem de măsuri în vederea asigurării protecţiei şi asistenţei martorilor a căror viaţă, integritate corporală sau libertate este ameninţată ca urmare a deţinerii de către aceştia a unor informaţii sau date privind săvârşirea unor infracţiuni grave, pe care le-au furnizat sau au fost de acord să le furnizeze organelor judiciare, şi care au un rol determinant în soluţionarea unor cauze penale. În acest fel, la drepturile procesuale recunoscute martorului în procesul penal, se adaugă un nou drept şi anume dreptul martorului la protecţie.

Oportunitatea apariţiei acestei legi în zona legislativă a fost impusă pe de o parte de necesitatea adoptării unor instrumente juridice eficiente în vederea probării activităţii infracţionale în unele cauze complexe, iar pe de altă parte de dorinţa de aliniere a legislaţiei ţării noaste la standardele şi exigenţele europene.

Legea privind protecţia martorilor asigură, aşadar, armonizarea legislaţiei interne în materie cu cea a statelor comunitare europene, amplificând mijloacele şi mecanismele procedurale de prevenire şi combatere a fenomenului criminalităţii.

Introducerea, în anul 2003, în cuprinsul Codului de procedură penală a unor măsuri de protecţie cerute chiar de scopul procesului penal este de natură să sporească eficienţa

Scanned with OKEN Scanner

protecției, chiar dacă unele dintre acestea se regăsesc și în legea specială. Totodată, întrucât, în general, măsurile de protecție prevăzute de Legea nr. 682/2002 au un caracter prea vag, fiind menținute la un anumite nivel de generalitate, Codul de procedură penală oferă ocazia explicării și detalierii acestora.

Așadar, Legea privind protecția martorilor, împreună cu Codul de procedură penală, creează în țara noastră cadrul legal concret pentru asigurarea protecției și asistenței martorilor a căror viață este amenințată ca urmare a deținerii unor informații cu privire la săvârșirea unor infracțiuni grave și cu caracter determinant în descoperirea infractorilor și soluționarea unor cauze deosebite din punct de vedere al pericolului social.

Implementarea acestui instrument nou în legislația și practica românească a fost de natură să impulsioneze rezolvarea unor cauze penale complexe, oferind organelor judiciare o pârghie și un instrument nou, capabil să ducă la deblocarea procedurilor clasice de tragere la răspundere penală a infractorilor, datorită intimidării martorilor.

Totodată, prin acest nou instrument de combatere a crimei organizate se asigură o protecție și o asistență specializată a martorilor, ceea ce duce la o siguranță sporită a acestora față de agresiunile fizice sau psihice determinate de acțiunile infractorilor, protecția extinzându-se și asupra membrilor de familie, determinând martorul să coopereze cu organele judiciare în soluționarea unor cauze de o importanță deosebită.

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul IV
Aspecte generale privind ascultarea învinuitului sau inculpatului

1. Consideraţii introductive

1.1. Terminologie – noţiunile de: ascultare, audiere, anchetă, interogatoriu

În literatura de specialitate, în legislaţia procesual-penală precum şi în practica judiciară, actul procedural prin care învinuitul sau inculpatul, celelalte părţi sau martorii sunt chemaţi în faţa organelor judiciare pentru a furniza informaţii în legătură cu infracţiunea ce formează obiectul urmăririi penale sau al judecăţii este desemnat prin termeni variaţi, nu întotdeauna proprii a contura conţinutul acestei activităţi[1]. De aceea, consider a fi necesare anumite precizări şi delimitări terminologice.

Astfel, ***ascultarea*** persoanelor reprezintă actul procedural prin care învinuitul sau inculpatul, celelalte părţi, martorii, cu privire la care există o presupunere că deţin informaţii în legătură cu infracţiunea sau făptuitorul acesteia, sunt chemate să dea explicaţii în faţa organelor judiciare.

Alături de termenul de ascultare se utilizează şi termenul de ***audiere***. Acesta este considerat a fi sinonim, putând fi folosit, atât în limba vorbită cât şi în limba literară, în locul celui de ascultare. La fel şi în legislaţia procesual-penală, în limbajul juridic precum şi în cel al literaturii juridice şi criminalistice. În mod nejustificat, se consideră că audierea constă în activitatea de ascultare a persoanelor numai de instanţa de judecată. Legiuitorul, reglementând această activitate procesuală, utilizează, cu precădere, termenul de ascultare (art. 70 şi urm. C. pr. pen.).

Prin urmare, termenul de anchetă nu se identifică cu cel de ascultare ci îl include în conţinutul său. Astfel, ancheta penală cuprinde o serie de activităţi de urmărire penală şi tactică criminalistică (cercetare la faţa locului, percheziţii, ascultări de persoane, confruntări, reconstituiri etc.) precum şi de investigaţii operative desfăşurate de organele specializate având ca scop şi finalitate identificarea şi tragerea la răspundere penală a făptuitorilor, constatarea şi probarea temeinică a faptelor şi corecta aplicare a legii.

Termenul de ***interogatoriu*** desemnează totalitatea întrebărilor adresate de organul judiciar persoanelor ce sunt ascultate în procesul penal cu privire la faptele ce formează obiectul procesului şi a răspunsurilor date de acestea. În literatură precum şi în practica judiciară termenul interogatoriu este folosit, uneori, într-un mod impropriu.

Astfel, datorită, probabil, împrejurării că învinuitului sau inculpatului, cu prilejul ascultării, i se adresează cele mai multe întrebări, termenul interogatoriu este utilizat pentru desemnarea activităţii de ascultare a acestuia şi ar consta în totalitatea întrebărilor puse învinuitului/inculpatului, precum şi răspunsurile la aceste întrebări. Utilizat în această accepţiune termenul interogatoriu prezintă anumite neajunsuri. Astfel, acesta priveşte doar o latură a activităţii de ascultare (momentul adresării întrebărilor şi al primirii răspunsurilor), neacoperind integral conţinutul acestui act procedural.

---

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica. Tratat de tactică*, Ed. Gama, 1996, p. 156.

Scanned with OKEN Scanner

Ascultarea învinuitului/inculpatului presupune, în primul rând relatarea liberă a faptelor de către cel ascultat şi apoi adresarea de întrebări de către organul judiciar. Prin urmare, activitatea de ascultare în ansamblu constituie rezultatul aplicării procedeului mixt de audiere, adică al relatării spontane a faptelor şi a interogatoriului[1]. Apoi, termenul interogatoriu, utilizat în sensul precizat mai sus, ar privi numai ascultarea învinuitului sau inculpatului, ceea ce ar putea conduce la concluzia că numai acesta ar putea fi supus unui interogatoriu. O astfel de concluzie ar fi falsă deoarece dispoziţiile legale care reglementează ascultarea învinuitului/inculpatului (privind relatarea liberă şi adresarea de întrebări) se aplică în mod corespunzător şi la ascultarea celorlalte părţi precum şi martorilor (art. 77 şi art. 86 C. pr. pen.).

Alţi autori[2] analizează aceste noţiuni din ***perspectivă strict psihologică*** şi se precizează că ***ascultarea, audierea*** par a fi termeni didactici mult mai apropiaţi verificării unor cunoştinţe şcolare sau schimbului unilateral de informaţii, conotaţiile ambilor termeni având caracter contemplativ-static, iar această semnificaţie este departe de relaţia de opozabilitate interpersonală de tip special specifică urmăririi penale. De asemenea, termenul de ***anchetă*** ar părea impropriu, deoarece trimite către domeniile sociologiei, pe de o parte, iar pe de altă parte acest termen, prin specificul consacrării sale în trecut, se asociază relelor tratamente şi abuzului specific anchetatorului.

Din această perspectivă psihologică se apreciază că termenul de ***interogatoriu*** şi, respectiv, ***interogare judecătorească***, desemnează cel mai bine realităţile pe care în fond le vizează. Astfel, interogatoriul este definit ca fiind contactul interpersonal verbal, relativ tensionat emoţional, desfăşurat sistematic şi organizat ştiinţific, pe care îl poartă reprezentantul organului de stat cu persoana bănuită în scopul de a culege date şi informaţii despre o faptă în vederea prelucrării şi lămuririi împrejurărilor în care s-a comis fapta, a identifica făptuitorii şi, în funcţie de adevăr, a stabili răspunderile.

În literatura americană de specialitate, pentru a desemna activitatea de ascultare a persoanelor în cadrul procesului penal este folosit termenul de interogatoriu şi, mai nou, termenul de ***„interviu investigativ”***[3].

În concluzie, termenul de ascultare a învinuitului/inculpatului este folosit pentru a desemna această activitate din punct de vedere al reglementărilor procesual-penale, termenul de audiere ca sinonim al ascultării cu sensul precizat iar, pentru a surprinde şi conotaţiile de natură psihologică, este folosit termenul de interogatoriu. Termenul de anchetă include în conţinutul său atât activitatea de ascultare a persoanelor cât şi alte activităţi de urmărire penală, de tactică criminalistică şi de investigaţii operative pentru identificarea şi tragerea la răspundere penală a făptuitorilor.

1.2. Noţiunea şi importanţa ascultării învinuitului sau inculpatului

Posibilitatea aflării adevărului în cauzele penale este dată de împrejurarea că infracţiunea, ca faptă a omului, este însoţită, în majoritatea aproape absolută a situaţiilor, de producerea unor transformări în mediul înconjurător. Astfel de modificări de *natură*

---

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica. Tratat de tactică*, Ed. Gama, 1996, p. 157.

[2] T. Butoi, *Interogatoriul – psihologia confruntării în procesul judiciar*, Ed. Pinguin Book, Bucureşti, 2004, p. 84.

[3] B.P. Boeting, A.R. Bellmer, *Understanding Interrogation*, FBI Law Enforcement Bulletin, 2008, p. 19.

Scanned with OKEN Scanner

materială, desemnate prin termenul general de urme, sunt susceptibile de o constatare nemijlocită şi pot fi percepute direct de către organele judiciare, pe calea efectuării unor activităţi operative (cercetarea la faţa locului, ridicarea de obiecte şi înscrisuri, percheziţia etc.) sau prin supunerea acestora unor examinări de specialitate (expertize, constatări tehnico-ştiinţifice etc.).

Săvârşirea infracţiunii este întotdeauna însoţită de o serie de transformări de *natură imaterială*. Este vorba de acele schimbări petrecute în plan psihic, în planul conştiinţei conservate în memoria celor care într-o calitate sau alta au participat la săvârşirea infracţiunii: învinuit sau inculpat, parte vătămată, martori. Astfel de modificări produse în psihicul omului, sub forma unor impresii, nu pot fi cunoscute organelor judiciare decât pe o cale mijlocită, ocolită. Între organul judiciar şi sursa informaţiei se interpune purtătorul informaţiei, cel care a perceput împrejurări legate de infracţiune şi de făptuitor. Cunoaşterea acestor informaţii presupune exteriorizarea, comunicarea, adică transpunerea în imagini verbale a impresiilor lăsate în memorie. Aceasta implică un contact direct între organul judiciar şi purtătorul informaţiei, contact care se realizează prin chemarea în faţa organelor judiciare a celor care cunosc împrejurări legate de infracţiune în vederea ascultării lor[1].

Ascultarea învinuitului/inculpatului poate fi definită drept **activitatea procesuală şi de tactică criminalistică efectuată de către organul de urmărire penală în scopul stabilirii unor date cu valoare probatorie necesare pentru aflarea adevărului în cauza care face obiectul cercetării penale[2].**

Aşadar, ascultarea învinuitului/inculpatului este un act procedural dar şi de tactică criminalistică, care oferă organului de urmărire penală şi instanţei de judecată cele mai multe informaţii cu privire la fapta săvârşită şi la personalitatea făptuitorului. Datorită valorii informaţiilor pe care organul judiciar le obţine din ascultarea învinuitului/ inculpatului, de regulă, procesul penal (atât în cursul urmăririi penale cât şi al judecăţii), nu se poate desfăşura fără ascultarea celui în jurul căruia se va concentra întreaga activitate a organelor judiciare şi a părţilor, purtătorul celor mai ample şi utile informaţii – *învinuitul sau inculpatul.*

Această concluzie reiese din obligaţia organului judiciar de a se deplasa şi de a asculta pe învinuit/ inculpat la locul unde se află, dacă acesta nu poate să se prezinte pentru a fi ascultat. Situaţiile în care procesul penal poate începe şi continua fără contactul direct dintre organul judiciar şi învinuit sau inculpat sunt de excepţie şi strict reglementate de lege.

Dispoziţiile legale[3] prevăd că organul de cercetare penală va continua urmărirea şi fără a-l asculta pe inculpat când acesta este dispărut, se sustrage de la cercetare sau nu locuieşte în ţară, iar în faza de judecată, inculpatul nu este ascultat în cazul în care nu se prezintă, deşi a fost legal citat.

Prin informaţiile pe care le oferă, deşi în cele mai multe cazuri învinuitul/inculpatul nu are interes să arate complet adevărul, declaraţiile lui cuprind numeroase aspecte ale infracţiunii cercetate (participanţi, metode de săvârşire şi de acoperire sau ascundere a faptei, bunuri sau valori sustrase, împrejurări legate de comiterea faptei) care, coroborate

---

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica. Tratat de tactică*, Ed. Gama, 1996, p. 149.
[2] C-tin Aioniţoaie, V. Berchesan..., *Tratat de tactică criminalistică*, Ed. Carpaţi, 1992, p. 90.
[3] *Codul de procedură penală al României*, art. 237 alin. (4) şi art. 291.

Scanned with OKEN Scanner

cu ansamblul probelor existente în dosar pot reda imaginea fidelă a modului de săvârşire a faptei şi, nu în ultimul rând, acestea servesc la justa soluţionare a cauzei.

De asemenea, această activitate, fiind prima manifestare a dreptului de apărare, îi conferă învinuitului/inculpatului largi posibilităţi de prezentare a faptelor şi împrejurărilor ce vin în favoarea sa şi a tuturor datelor pe care le consideră necesare, putând solicita în acest sens administrarea probelor.

Astfel, prin ascultarea lui se pot descoperi mijloace de probă ce pot servi la dovedirea activităţii sale infracţionale indiferent dacă, ulterior, revine sau nu asupra declaraţiilor iniţiale. Prin urmare, informaţiile furnizate de învinuit/inculpat în cadrul ascultării contribuie la strângerea materialului probator ce va servi atât la acuzarea cât şi la apărarea sa.

În acest sens, cu ocazia ascultării, învinuitul/inculpatul nu este obligat să probeze nevinovăţia sa, iar atunci când există probe de vinovăţie, învinuitul/inculpatul are dreptul să probeze lipsa lor de temeinicie. Sarcina probării vinovăţiei învinuitului/inculpatului incumbă organului de urmărire penală, iar până la stabilirea vinovăţiei operează principiul prezumţiei de nevinovăţie[1].

În concluzie, ascultarea învinuitului/inculpatului este o activitate de o importanţă majoră în cadrul activităţilor procesuale probatorii datorită informaţiilor care se pot obţine atât cu privire la împrejurările şi modalităţile în care a fost săvârşită fapta dar şi cu privire la personalitatea făptuitorului. Aceste informaţii ajută organul judiciar la înţelegerea cazului sub toate aspectele, determinând astfel o încadrare juridică corectă a faptei săvârşite şi în final contribuie la justa soluţionare a cauzei. Dar pentru ca această activitate să-şi poată atinge scopul este necesară o cunoaştere aprofundată de către organul de urmărire penală atât a regulilor şi procedeelor legale de acţiune, cât şi a unor elemente de tactică criminalistică, de psihologie judiciară şi de comunicare interpersonală.

1.3. Noţiunea de tactică a ascultării învinuitului sau inculpatului

Prin intermediul organelor sale de simţ şi al gândirii abstracte, omul cunoaşte ceea ce se întâmplă în lumea înconjurătoare şi păstrează multă vreme în memorie imaginile evenimentelor ce se produc în faţa sa. Astfel că el are capacitatea să reproducă în conştiinţa sa faptele şi fenomenele petrecute cu multă vreme în urmă. Deci şi infracţiunile, percepute în timpul săvârşirii lor, pot fi reproduse de subiectul receptor şi redate altor persoane, cu suficiente caracteristici generale şi de detaliu pentru a fi înţelese cu uşurinţă.

Martorii oculari, infractorii şi chiar victimele, percepând nemijlocit procesul săvârşirii infracţiunii, sunt în măsură să facă relatări utile despre modul şi împrejurările în care a fost comisă. De aceea, ştiinţa criminalisticii elaborează metodele tactice de ascultare a acestor persoane[2].

Tactica ascultării învinuitului/inculpatului în procesul penal poate fi definită drept ***acea parte a tacticii care, în scopul obţinerii unor declaraţii complete şi fidele, elaborează, cu respectarea normelor procesual penale, un ansamblu de procedee referitoare la organizarea ascultării, la elaborarea planului pe baza căruia se va***

---

[1] C-tin Aioniţoaie, V. Berchesan..., *Tratat de tactică criminalistică*, Ed. Carpaţi, 1992, p. 90.
[2] I. Mircea, *Criminalistică*, Ed. Fundaţiei „Chemarea", Iaşi, 1994, p. 249.

Scanned with OKEN Scanner

desfăşura ascultarea,la modul propriu-zis de efectuare a acestei activităţi, modul de fixare a declaraţiilor învinuitului/inculpatului, la verificarea şi aprecierea acestora[1].

Având în vedere faptul că de multe ori învinuitul/inculpatul ascunde fapte sau împrejurări cu privire la care este audiat de anchetator sau face declaraţii nesincere cu scopul de a se sustrage de la răspunderea penală care îl ameninţă (folosind în acest sens cele mai abile mijloace pentru inducerea în eroare a organului judiciar), este necesară elaborarea şi folosirea unor procedee tactice de ascultare a învinuitului/inculpatului.

Folosirea acestor procedee tactice nu poate depăşi cadrul legal şi trebuie să se facă cu respectarea demnităţii umane şi în acelaşi timp trebuie să se ţină seama de diversele atitudini pe care învinuitul/inculpatul le poate adopta în faţa anchetatorului. Astfel, activitatea de ascultare aduce în poziţii opuse pe participanţii la această activitate: organul judiciar, purtător al autorităţii de stat, care va folosi numai mijloace legale neputând periclita prestigiul şi demnitatea specifice acestei funcţii şi învinuitul/inculpatul care este interesat să ascundă adevărul, fiind autorul infracţiunii şi utilizând în acest sens şi mijloace perfide şi imorale, fără pericolul de a fi sancţionat.

Aşadar, anchetatorul trebuie să folosească o gamă largă de procedee tactice adecvate fiecărei situaţii în parte. Aceste procedee tactice reprezintă „arma" cea mai eficace în vederea obţinerii unor declaraţii exacte[2] şi sunt puse la îndemâna organului judiciar de acea parte a tacticii criminalistice denumită tactica ascultării învinuitului/inculpatului.

Natura procedeelor tactice şi modul de aplicare a acestora diferă după cum învinuitul/ inculpatul este de bună sau de rea-credinţă. Astfel, pe învinuitul/inculpatul de rea-credinţă procedeul tactic trebuie să-l determine să renunţe la tendinţa de minciună, de negare a faptelor şi să-l determine să recunoască adevărul; acest procedeu trebuie să aibă însuşirea de a surprinde, de a descumpăni, de a-l determina pe acesta să colaboreze şi în final să facă declaraţii sincere.

Astfel de procedee tactice constau, de regulă, în folosirea de către organul judiciar a unor strategii care, plasate în cel mai favorabil moment psihologic şi adaptate personalităţii învinuitului/ inculpatului, au scopul de a-l îndruma spre o anumită comportare, adică renunţarea la atitudinea de rea-credinţă şi recunoaşterea faptelor săvârşite. În cazul în care învinuitul/ inculpatul se caracterizează prin inteligenţă, abilitate, spirit de observaţie, va putea înţelege intenţia organului judiciar şi se va strădui să păstreze tăcerea asupra acelor împrejurări a căror dezvăluire l-ar pune în pericol. Dar, dacă procedeul tactic este utilizat într-un mod inteligent şi este plasat în cel mai propice context psihologic, învinuitul/inculpatul ar putea să nu sesizeze finalitatea urmărită de anchetator şi, în consecinţă, ar putea dezvălui fapte asupra cărora până în acel moment a păstrat tăcerea; aceasta nu înseamnă că a fost silit, constrâns la această atitudine, nu înseamnă că a fost indus în eroare, comportarea organului judiciar fiind una onestă şi având ca scop moral aflarea adevărului. Libertatea organului judiciar nu este nelimitată. Acesta nu poate folosi procedee care să contravină dispoziţiilor legale sau care să inducă în eroare pe învinuit/inculpat sau pentru a-l determina să recunoască forţat anumite fapte pe care nu le-a săvârşit.

Procedeele tactice sunt folosite nu numai cu privire la ascultarea învinuitului/ inculpatului de rea-credinţă ci şi în cazul învinuitului/inculpatului de bună-credinţă,

---

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica. Tratat de tactică*, Ed. Gama, 1996, p. 151.
[2] *Idem*, p. 154.

Scanned with OKEN Scanner

deoarece, acesta din urmă comite, mai presus de voinţa lui, erori, inexactităţi ce trebuie însă reparate pentru a facilita obţinerea unei declaraţii complete şi fidele.

De regulă, scopul utilizării unor astfel de procedee este reamintirea unor împrejurări temporar uitate sau verificarea exactităţii celor declarate, mai ales când arătările acestora se referă la însuşirile subiective de apreciere a raporturilor spaţiale, la localizarea şi determinarea duratei în timp a unor fenomene[1].

Procedeele tactice folosite în ascultarea învinuitului/inculpatului în procesul penal nu sunt construcţii artificiale, hibride, ci dimpotrivă, reprezintă rezultatul generalizării ştiinţifice a experienţei pozitive acumulate de organele judiciare de-a lungul timpului, de practica cercetării infracţiunilor.

Eficacitatea lor a fost constant verificată în activitatea practică a organelor judiciare. Procedeele tactice folosite de organul judiciar se diferenţiază după cum sunt aplicate unuia sau altuia dintre învinuiţi/inculpaţi. Astfel, un anumit procedeu tactic poate fi eficient în cazul unui învinuit/inculpat şi ineficient în cazul altui învinuit/inculpat.

În practica judiciară s-a constatat că procedeele tactice de ascultare au, în mod necesar, un caracter individual, ele diferenţiindu-se unele de altele în funcţie de mai multe criterii, între care un rol important îl are personalitatea învinuitului/inculpatului şi ansamblul datelor în care se înscrie cauza. De aceea, ele trebuie aplicate nuanţat, specific personalităţii învinuitului/inculpatului şi tuturor circumstanţelor cauzei. Aceste criterii de diferenţiere în aplicarea practică determină situaţia ca procedeele tactice de ascultare să aibă doar caracterul unor indicaţii, unor modele sau recomandări care lasă un nelimitat câmp de acţiune imaginaţiei, perspicacităţii, fanteziei organului judiciar[2].

Prin urmare, regulile tactice după care se desfăşoară ascultarea învinuitului/inculpatului au fost elaborate pe baza unei îndelungate cercetări iar aplicarea lor nu poate depăşi prevederile normelor în vigoare, utilizându-se numai în limitele şi în spiritul acestora[3]. Aceste reguli au fost sistematizate de partea criminalisticii denumită tactica ascultării persoanelor în procesul penal şi, mai concret, tactica ascultării învinuitului sau inculpatului.

1.4. Declaraţiile învinuitului sau inculpatului

1.4.1. Noţiunea şi importanţa declaraţiilor învinuitului sau inculpatului

Potrivit concepţiei legiuitorului nostru, constituie *probă*[4] orice element de fapt care serveşte la constatarea existenţei sau inexistenţei unei infracţiuni, la identificarea persoanei care a săvârşit-o şi la cunoaşterea împrejurărilor necesare pentru justa soluţionare a cauzei. Categorie juridică distinctă, *mijloacele de probă* reprezintă izvorul probei, adică acele mijloace care pun în evidenţă proba, prin care pot fi constatate elementele de fapt ce pot servi ca probă în procesul penal.

Mijloacele de probă sunt enumerate în mod expres de către legiuitor[5], acestea fiind: declaraţiile învinuitului sau ale inculpatului, declaraţiile părţii vătămate, ale părţii civile

---

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica. Tratat de tactică*, Ed. Gama, 1996, p. 155.
[2] *Idem*, p. 156.
[3] C. Suciu, *Criminalistica*, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1972, p. 576.
[4] *Codul de procedură penală al României*, art. 63.
[5] *Idem*, art. 64.

Scanned with OKEN Scanner

şi ale părţii responsabile civilmente, declaraţiile martorilor, înscrisurile, înregistrările audio sau video, fotografiile, mijloacele materiale de probă, constatările tehnico-ştiinţifice, constatările medico-legale şi expertizele. Prin urmare, pe baza prevederilor legale, ***declaraţiile învinuitului/ inculpatului*** pot fi definite ca fiind ***mijloc de probă specific dreptului penal prin care se constată elemente de fapt (împrejurări, realităţi, întâmplări) ce pot servi ca probă şi care contribuie la aflarea adevărului şi la lămurirea aspectelor cauzei ce face obiectul cercetării.***

Ascultarea învinuitului sau inculpatului, ca activitate procesuală, are ca rezultat obţinerea declaraţiilor acestuia. Declaraţiile învinuitului/inculpatului sunt făcute, de regulă, oral în faţa organelor judiciare şi se consemnează în scris de acestea. Există şi situaţii, întâlnite mai rar în practica judiciară, când declaraţiile învinuitului/inculpatului, din cauza unei infirmităţi fizice nu pot fi făcute oral ci numai scris. Aceasta însă nu schimbă natura declaraţiilor, ele având aceeaşi valoare probantă.

Declaraţiile învinuitului/inculpatului sunt primele în enumerarea făcută de lege, poate şi datorită rolului deosebit de important pe care acest mijloc de probă îl are în cadrul procesului penal. Astfel, în cazul declaraţiilor sincere, declaraţiile învinuitului/ inculpatului contribuie întotdeauna la justa soluţionare a cauzei întrucât, dacă învinuitul/inculpatul este vinovat, stabilesc cu multă exactitate împrejurările în care a fost săvârşită fapta, iar dacă nu este vinovat, fac cunoscute împrejurările care infirmă învinuirea.

De asemenea, şi declaraţiile mincinoase sunt necesare deoarece organul judiciar ia cunoştinţă de atitudinea învinuitului/inculpatului faţă de învinuirea ce i se aduce, atitudine care poate influenţa individualizarea pedepsei. De aceea, aceste declaraţii sunt un mijloc de probă dintre cele mai importante, pentru organul judiciar existând obligaţia de a le obţine în orice cauză penală atât în faza de urmărire penală cât şi în faza de judecată.

În literatura de specialitate se face vorbire de o dublă importanţă[1] a declaraţiilor învinuitului: ca izvor de probaţiune în cauză şi ca mijloc de apărare al acestuia. Delimitarea în analiza acestor aspecte se face doar în plan teoretic deoarece, în practică, aceste două laturi ale ascultării învinuitului sunt indisolubil legate între ele. Alţi autori analizează funcţiile declaraţiilor învinuitului sau inculpatului pentru a evidenţia mai bine importanţa acestora. Astfel, se precizează că declaraţiile învinuitului/inculpatului îndeplinesc ***două funcţii: funcţia de mijloc de probă şi funcţia de mijloc de apărare.***

Ca ***mijloc de probă***, declaraţiile învinuitului/inculpatului furnizează organului judiciar elemente de fapt care pot servi ca probe pentru aflarea adevărului în cauza penală. Astfel, învinuitul/inculpatul, în cazul în care el este în realitate cel care a săvârşit fapta imputată, are cunoştinţe direct dobândite cu privire la faptele comise şi împrejurările în care au fost săvârşite deoarece cunoaşte cel mai bine aceste aspecte şi deţine date pe care nimeni altcineva nu le cunoaşte. În cazul în care o persoană este pe nedrept învinuită sau inculpată, prin declaraţiile sale are serioase posibilităţi de dezvinovăţire şi de preîntâmpinare a unei erori judiciare.

Ca ***mijloc de apărare***, declaraţiile învinuitului/inculpatului constituie prima manifestare a dreptului de apărare a învinuitului/inculpatului deoarece prin acestea are posibilitatea de a prezenta faptele şi împrejurările care vin în apărarea sa, încercând astfel

[1] S.A. Golunski, *Criminalistica*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1961, p. 333.

Scanned with OKEN Scanner

să se disculpe. Astfel, dacă învinuitul/inculpatul este vinovat, prin declarațiile sale, el va încerca, de cele mai multe ori, să prezinte faptele astfel încât să-și creeze o situație mai ușoară, iar dacă este nevinovat se va strădui să invoce toate acele împrejurări care probează nevinovăția sa.

Tot ca un mijloc de apărare, declarațiile învinuitului/inculpatului pun în lumină sistemul de garanții al exercitării dreptului la apărare consacrat de Constituție și dispozițiile legale în vigoare[1] – garantarea dreptului la apărare – care împiedică exercitarea abuzivă a puterii de către organele judiciare și în același timp constituie o cale de prevenire a erorilor judiciare. Ele sunt deci de natură să oprească subiectivismul celor care sunt purtători ai calității de subiecți activi oficiali ai administrării probei. Și tot ca o manifestare a dreptului de apărare al învinuitului/ inculpatului se constituie și dreptul la tăcere pe tot parcursul procesului penal, darea declarației fiind un drept al învinuitului/ inculpatului și nu o obligație.

1.4.2. Clasificarea declarațiilor învinuitului sau inculpatului

Declarațiile învinuitului/inculpatului pot fi clasificate în: ***declarații judiciare*** și ***declarații extrajudiciare.***

Declarația este **judiciară** atunci când este făcută în cadrul procesului penal, în fața organelor judiciare, cu respectarea procedurii penale, constituind prin ea însăși mijloc de probă.

Declarația este **extrajudiciară** când a fost făcută în afara procesului penal, conținutul ei ajungând la cunoștința organului judiciar prin alte mijloace de probă. Acestea pot fi anumite scrisori, declarații ale unor martori (cărora învinuitul/inculpatul le-a relatat despre faptă și participația sa[2]) ori anumite înscrisuri în care s-au consemnat declarațiile învinuitului/ inculpatului făcute în cadrul unor cercetări administrative. De asemenea, pot fi incluse în această categorie și informațiile desprinse dintr-un jurnal personal, dintr-un memoriu redactat de învinuit sau inculpat ori din alte înscrisuri.

1.4.3. Importanța și rolul declarațiilor învinuitului sau inculpatului în raport cu celelalte mijloace de probă

Legiuitorul a condiționat valoarea declarațiilor învinuitului/inculpatului – mijloc de probă, de existența unor fapte și împrejurări ce rezultă din ansamblul probelor existente în cauză, ele neavând o valoare dinainte stabilită[3]. Astfel, declarațiile învinuitului/ inculpatului servesc la aflarea adevărului numai în măsura în care sunt coroborate cu celelalte mijloace de probă administrate în cauză: declarațiile martorilor sau părții vătămate, înscrisurile, fotografiile, mijloacele materiale de probă, constatările medico-legale, expertizele.

În raport cu aceste mijloace de probă, importanța declarațiilor învinuitului/ inculpatului nu este de neglijat datorită poziției pe care acesta o ocupă în cadrul procesului penal, fiind figura centrală a acestuia. Cum am mai precizat, învinuitul/

[1] Constituția României, art. 24, Codul de procedură penală al României, art. 6.

[2] V. Berchesan, *Cercetarea penală. Îndrumar complet de cercetare penală*, Ed. Icar, București, 2001, p. 111.

[3] Codul de procedură penală al României, art. 63 alin. (2) și art. 69.

Scanned with OKEN Scanner

inculpatul oferă o serie de date pe care le cunoaşte mai bine decât oricine şi care, de multe ori, sunt cunoscute numai de el. Astfel că, fără declaraţiile sale, este foarte greu uneori să se stabilească acele împrejurări care au importanţă esenţială pentru cauză.

Învinuitul/inculpatul poate să revină asupra declaraţiilor sale, poate face completări, rectificări sau precizări. În această privinţă, martorul nu poate schimba sau modifica declaraţia sa datorită obligaţiei legale impuse acestuia de a declara tot ce ştie încă de la început, riscând altfel sancţiunea penală pentru mărturie mincinoasă. Învinuitul/ inculpatul însă poate reveni, schimbându-şi declaraţia dată iniţial. Organul judiciar îl va întreba ce anume l-a determinat să revină asupra declaraţiei pentru a aprecia care declaraţie este adevărată. Prin completări, învinuitul/inculpatul îşi menţine declaraţiile anterioare, însă mai adaugă ceva la ele. Învinuitul/inculpatul va fi întrebat de ce nu a făcut completările după relatarea liberă, când i s-au pus întrebări de completare şi a avut posibilitatea de a face aceste completări. Rectificarea constă în îndreptarea sau completarea unor afirmaţii, iar precizarea urmăreşte ca anumite afirmaţii vagi să fie stabilite în mod detaliat. De exemplu, declară că au fost mai multe persoane fără a arăta care, pentru ca ulterior să precizeze numărul acestora[1].

Informaţiile obţinute prin celelalte mijloace de probă (înscrisuri, înregistrări audio sau video, fotografii, mijloace materiale de probă, constatări tehnico-ştiinţifice, constatări medico-legale, expertize) au, de asemenea, un rol foarte important în probarea activităţii infracţionale a învinuitului/inculpatului. Dar, potrivit reglementărilor legale[2], probele nu au valoare mai dinainte stabilită. De aceea, pentru a cunoaşte adevărul cu privire la infracţiune şi făptuitorul ei este necesară coroborarea tuturor probelor administrate în cauză.

Ca o concluzie privind administrarea probelor şi folosirea mijloacelor de probă analizate, se poate preciza că organul judiciar trebuie să ia în considerare două reguli speciale ce au valoare de principiu: principiul prezumţiei de nevinovăţie şi principiul *in dubio pro reo*. În conformitate cu dispoziţiile legii procesual-penale care consacră *prezumţia de nevinovăţie*, orice persoană este considerată nevinovată până la stabilirea vinovăţiei sale printr-o hotărâre penală definitivă.

Această prezumţie legală determină faptul că învinuitul sau inculpatul nu este obligat să-şi probeze nevinovăţia. Prezumţia de nevinovăţie are caracter procesual, astfel că învinuitul/ inculpatul continuă să beneficieze de aceasta în tot cursul procesului penal, chiar în situaţia în care există indicii ori probe de vinovăţie împotriva sa. Cealaltă regulă specială constă în faptul că în toată activitatea de administrare a probelor şi a folosirii mijloacelor de probă operează *principiul „in dubio pro reo"* adică orice îndoială este în favoarea învinuitului/inculpatului. Aceasta semnifică faptul că, pentru a putea fi reţinute de organele judiciare, acestea trebuie să aibă un conţinut precis.

1.4.4. Valoarea probatorie a declaraţiilor învinuitului/inculpatului

Concepţia asupra forţei probante a mărturisirii învinuitului/inculpatului a cunoscut de-a lungul timpului o evoluţie, care a mers de la atribuirea unei valori probante supreme („regina probelor"), până la considerarea acesteia ca o probă relativă a cărei valoare depinde de concordanţa ei cu alte probe administrate în aceeaşi cauză penală.

---

[1] B. Matei, *Drept procesual penal*, Universitatea „Babeş Bolyai", Cluj-Napoca, 1985, p. 74.

[2] Codul de procedură penală al României, art. 63 alin. (2).

Scanned with OKEN Scanner

Astfel, în legislația mai veche, mai exact în sistemul probelor formale, declarațiile învinuitului/inculpatului prin care acesta își mărturisea fapta și își recunoștea vinovăția erau considerate „regina probelor".

În legislația modernă acest lucru nu mai este valabil, declarațiile acestui subiect procesual având valoare probatorie numai prin coroborarea acestora cu celelalte mijloace de probă existente în cauză. Totuși, unele reminiscențe ale formalismului probelor pe planul acestui mijloc de probă mai sunt întâlnite în dreptul de tip anglo-saxon unde, în funcție de recunoașterea sau negarea vinovăției, procedura judecării cauzei este diferită. Astfel, dacă învinuitul/inculpatul declară de la început că se recunoaște vinovat, procedura se simplifică – se exclude participarea juraților – în care caz se va pune doar problema pedepsei.

Teoria și practica unor sisteme de drept occidentale oferă mărturisirii învinuitului/inculpatului valoarea oricărei probe ceea ce permite să se pronunțe o condamnare în temeiul unei mărturisiri ferme și concrete. Această concepție are la bază principiul liberei aprecieri a probelor și prezumția că nimeni nu are interesul să se recunoască vinovat pentru o faptă pe care nu a săvârșit-o. Practica a arătat însă că această prezumție nu este valabilă întotdeauna. S-au întâlnit astfel situații în care inculpatul și-a recunoscut vinovăția cu privire la săvârșirea unei fapte din variate motive: pentru a ascunde o infracțiune mai gravă, din teamă, din devotament pentru adevăratul făptuitor, din interese personale, ori uneori, ca urmare a presiunilor ce s-au făcut asupra etc.

Drept urmare, baza teoretică a acestei susțineri nu este prea sigură, astfel că nu se poate acorda mărturisirii inculpatului valoarea unei probe complete și ferme de vinovăție[1]. De asemenea, progresele făcute de psihologia judiciară – psihologia infractorului în special – au demonstrat că nu trebuie să se acorde prea multă încredere acestui mijloc de probă deoarece, de cele mai multe ori, voluntar sau involuntar, învinuitul/inculpatul denaturează declarațiile sale.

Potrivit sistemului nostru probator, probele nu au valoare mai dinainte stabilită. Aprecierea fiecărei probe se face de organul de urmărire penală sau de instanța de judecată în urma examinării tuturor probelor administrate, în scopul aflării adevărului[2]. Prin urmare, declarațiile învinuitului/inculpatului, ca mijloc de probă necesar pentru aflarea adevărului în procesul penal, sunt lăsate la libera apreciere a organului de urmărire penală sau instanței de judecată care, pe baza convingerii sale intime izvorâte din examinarea tuturor probelor administrate în cauză, poate să condamne fără recunoașterea învinuitului/inculpatului sau să-l achite chiar dacă acesta a recunoscut fapta și vinovăția sa.

Indiferent de conținutul declarațiilor sale – recunoaștere sau negare a faptei etc. – legea nu acordă o forță probantă deosebită acestui mijloc de probă, dispozițiile legale[3] arătând că declarațiile învinuitului/inculpatului pot servi la aflarea adevărului numai în măsura în care sunt coroborate cu fapte și împrejurări ce rezultă din ansamblul probelor existente în cauză.

Declarațiile învinuitului/inculpatului au o forță probantă relativă, pe de o parte datorită felului de percepere, memorare, reproducere, adică a procesului de formare a

---

[1] Gr. Theodoru, L. Moldovan, *Drept procesual penal*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1979, p. 132.

[2] Codul de procedură penală al României, art. 63 alin. (2).

[3] *Idem*, art. 69.

Scanned with OKEN Scanner

declaraţiilor, iar pe de altă parte datorită faptului că învinuitul/inculpatul este direct interesat în desfăşurarea şi soluţionarea procesului penal. Relativitatea acestui mijloc de probă, trebuie privită în raport cu natura şi importanţa declaraţiilor făcute de învinuit/inculpat, de momentul în care au fost obţinute, de atitudinea acestuia în desfăşurarea procesului penal, de antecedentele sale penale şi în special, de menţinerea constantă a declaraţiilor sau după caz de revenire asupra lor.

Potrivit regulilor procesual penale[1], organul de urmărire penală este obligat să manifeste un rol activ şi să adune probe atât în favoarea cât şi în defavoarea învinuitului/inculpatului. În acest sens, organul judiciar trebuie să administreze probele care susţin învinuirea chiar dacă învinuitul/ inculpatul recunoaşte fapta.

Din coroborarea articolelor privind probele în general şi declaraţiile în special[2] decurge caracterul ***divizibil şi retractabil*** al declaraţiilor învinuitului/inculpatului.

Declaraţiile învinuitului/inculpatului sunt ***divizibile***, în sensul că cele înfăţişate de învinuit/inculpat pot fi acceptate în tot sau în parte, după cum sunt confirmate sau nu de celelalte probe existente în cauză. De exemplu, organul judiciar poate considera ca adevărată acea parte din declaraţii prin care se recunoaşte săvârşirea infracţiunii şi poate înlătura, considerând-o ca neadevărată, partea din declaraţii care se referă la provocare, la legitima apărare, parte care este neconfirmată de celelalte probe administrate[3].

Declaraţiile învinuitului/inculpatului ***pot fi retractate*** atât în faza de urmărire penală, cât şi cu prilejul cercetării judecătoreşti, organul judiciar – organul de urmărire penală sau instanţa de judecată – având sarcina de a aprecia care dintre aceste declaraţii succesive şi contradictorii sunt adevărate.

În practică, s-a constatat că oricare dintre aceste declaraţii poate fi reţinută ca verosimilă, indiferent că acestea au fost date în faza de urmărire penală sau în faza de judecată. Condiţia este ca aceste declaraţii să fie confirmate de ansamblul probelor existente în cauză. Prin urmare, posibilitatea retractării se menţine în orice fază a procesului penal, chiar şi în căile extraordinare de atac. De asemenea, recunoaşterea faptei nu constituie o piedică în revizuirea ulterioară a hotărârii[4]. Retractarea trebuie să fie temeinic motivată şi de natură să formeze convingerea că relatările anterioare nu reprezintă adevărul.

În concluzie, declaraţiile învinuitului/inculpatului **sunt divizibile** – organul judiciar reţinând numai ceea ce se coroborează cu alte probe – şi retractabile – numai dacă aceasta se impune în urma aprecierii întregului material probator în cauză. În acest sens, în practica judiciară s-a statuat că existenţa unor contradicţii între declaraţiile succesive ale învinuitului/inculpatului indică falsitatea uneia sau a unora dintre ele, cel puţin în acele elemente asupra cărora poartă contradicţiile[5]. Practica judiciară a statuat, de asemenea, că între declaraţiile date în mod succesiv nu există o ordine de preferinţă.

În aprecierea valorii probante a declaraţiilor învinuitului/inculpatului, organul de urmărire penală nu trebuie să plece de la idei preconcepute, presupuneri sau

---

[1] Codul de procedură penală al României, art. 202 alin. (1) şi (2).

[2] Codul de procedură penală al României, art. 63 alin. (2) coroborat cu art. 69.

[3] Gr. Theodoru, I. Moldovan, *Drept procesual penal*, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1979, p. 132.

[4] N. Volonciu, *Tratat de procedură penală*, Ed. Paideia, Bucureşti, 1997, p. 170.

[5] I. Măgureanu, *Ascultarea persoanelor în procesul penal*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 2004, p. 119.

Scanned with OKEN Scanner

versiuni neverificate. El trebuie să dea dovadă de bună-credinţă şi obiectivitate astfel încât să aprecieze declaraţiile învinuitului/inculpatului numai în contextul celorlalte probe verificate existente în cauză. Necesitatea aprecierii în acest mod a declaraţiilor se explică pe de o parte prin faptul că, potrivit legii, probele nu au o valoare prestabilită iar pe de altă parte prin faptul că recunoaşterea, chiar sinceră şi completă a învinuitului/inculpatului, privită izolat, nu poate constitui temei pentru tragerea la răspundere penală.

Este evidentă concluzia că *forţa probantă a declaraţiilor învinuitului inculpatului* nu poate fi cuantificată dinainte, valoarea probantă a acestui mijloc de probă fiind lăsată la aprecierea organului de urmărire penală şi instanţei de judecată, apreciere care trebuie să aibă la bază convingerea intimă a organului judiciar izvorâtă din analizarea întregului material probator administrat în cauză.

1.4.5. Drepturile, obligaţiile şi garanţiile procesuale ale învinuitului sau inculpatului

Învinuiţii şi inculpaţii au anumite drepturi şi obligaţii şi beneficiază de anumite garanţii în cadrul procesului penal.

Drepturi ale învinuitului/inculpatului sunt:

– dreptul de apărare;

– dreptul de a cunoaşte materialele de urmărire penală;

– dreptul de a fi ascultat la locul în care se află, în cazul în care acesta se găseşte în imposibilitatea de a se prezenta pentru a fi ascultat;

– dreptul de a avea ultimul cuvânt în faţa instanţei de judecată;

– dreptul de a ataca hotărârile pronunţate împotriva sa;

– dreptul de a formula cereri noi.

Ca o manifestare a dreptului de apărare este şi „dreptul la tăcere" sau dreptul învinuitului/ inculpatului de a nu face declaraţii. Acest drept este recunoscut în toate procedurile de ascultare atât în faţa poliţiei, cât şi în faţa procurorului, judecătorului care dispune arestarea preventivă sau în faţa instanţei de judecată.

Trebuie precizat că el se referă la faptele reţinute în sarcina învinuitului/inculpatului şi nu cu privire la datele sale personale[1]. Refuzul de a comunica datele personale poate constitui motiv de reţinere administrativă la sediul poliţiei până la 24 de ore în vederea identificării.

Obligaţii ale învinuitului/inculpatului sunt:

– suportarea învinuirii ce i se aduce în legătură cu săvârşirea infracţiunii;

– suportarea unor măsuri procesuale – reţinerea, arestarea etc.;

– obligaţia de a anunţa în scris, în termen de 3 zile, orice schimbare a locuinţei pe parcursul procesului penal;

– obligaţia de a se prezenta în faţa organului judiciar ori de câte ori este citat[2].

De asemenea învinuitul/inculpatul beneficiază de *garanţii* precum: garanţia libertăţii persoanei, potrivit căreia nici o persoană nu poate fi reţinută, arestată sau privată de

[1] S. Bogdan, *Studiu de drept pentru România,* în The rights of suspects and defendants in criminal proceedings, vol. I, 2007, p. 253.

[2] I. Neagu, *Tratat de procedură penală,* Ed. PRO 1997, p. 107.

Scanned with OKEN Scanner

libertate în alt mod şi nici nu poate fi supusă vreunei forme de restrângere a libertăţii decât în cazurile şi condiţiile prevăzute de lege. De asemenea, în tot cursul procesului penal învinuitul sau inculpatul arestat preventiv poate cere punerea în libertate provizorie, sub control judiciar sau pe cauţiune.

Respectarea demnităţii umane este o altă garanţie procesual penală de care beneficiază învinuitul/inculpatul. Potrivit acesteia, orice persoană care se află în curs de urmărire penală sau de judecată trebuie tratată cu respectarea demnităţii umane. Supunerea acesteia la tortură sau la tratamente cu cruzime, inumane sau degradante este pedepsită prin lege.

O altă garanţie de care se bucură învinuitul/inculpatul este prezumţia de nevinovăţie, potrivit căreia orice persoană este considerată nevinovată până la stabilirea vinovăţiei sale printr-o hotărâre penală definitivă.

Garantarea dreptului la apărare este un alt beneficiu al învinuitului/inculpatului reglementat de Codul de procedură penală. Potrivit acestuia, în cursul procesului penal organele judiciare au obligaţia de a asigura învinuitului/inculpatului deplina exercitare a drepturilor procesuale în condiţiile prevăzute de lege şi să administreze probele necesare în apărare. Organele judiciare au obligaţia să-l încunoştinţeze, de îndată şi mai dinainte de a-l audia, despre fapta pentru care este cercetat, încadrarea juridică a acesteia şi să-i asigure posibilitatea pregătirii şi exercitării apărării. De asemenea învinuitul/inculpatul are dreptul de a fi asistat de un apărător în tot cursul procesului penal, în unele cazuri asistenţa juridică fiind asigurată din oficiu.

O altă garanţie acordată învinuitului/inculpatului este folosirea limbii materne în faţa organelor judiciare, însă toate actele procedurale sunt făcute în limba română. Învinuitului /inculpatului care nu vorbeşte sau nu înţelege limba română ori nu se poate exprima i se asigură, în mod gratuit, posibilitatea de a lua cunoştinţă de piesele dosarului, dreptul de a vorbi, precum şi dreptul de a pune concluzii în instanţă, prin interpret.

2. Ancheta judiciară din perspectivă psihologică

2.1. Caracterizare generală a anchetei judiciare

Demersul efectuat într-o asemenea împrejurare poate fi numit generic ***anchetă judiciară,*** iar persoanele care îl efectuează, anchetatori. Astfel, ancheta judiciară reprezintă o cercetare efectuată de un organ de stat (anchetator), desfăşurată sistematic şi organizată ştiinţific în vederea strângerii dovezilor privitoare la o faptă ilegală, a prelucrării şi verificării acestora cu scopul final de a lămuri împrejurările în care fapta s-a produs şi de a stabili răspunderile făptuitorilor.

Ancheta judiciară presupune un contact direct, nemijlocit, între două părţi, determinate de apariţia unui raport juridic procesual penal specific, ca urmare a săvârşirii unei infracţiuni. Principalii subiecţi ai acestui raport juridic procesual penal sunt statul, reprezentat de organele competente să soluţioneze cauza penală şi infractorul, care va fi tras la răspundere penală pentru faptele săvârşite.

Faţă de obiectul său, stabilirea existenţei sau inexistenţei raportului juridic penal substanţial, raportul juridic procesual penal conduce la o confruntare între autoritatea legală chemată să stabilească adevărul şi persoana celui care a încălcat legea, persoană ce încearcă, pe diverse căi, să se apere sau să evite tragerea la răspundere penală. Această confruntare se desfăşoară pe teren psihologic.

Scanned with OKEN Scanner

Din perspectivă psihologică ancheta judiciară (urmărirea penală şi cercetarea judecătorească), reprezintă o relaţie interpersonală de tip special care reuneşte, de regulă, două persoane cu interese opuse: un anchetator (conducătorul anchetei) care caută să dezvăluie un adevăr şi un anchetat care, de cele mai multe ori, caută să-l acopere, să-l ascundă sau să-l prezinte într-o manieră care să limiteze cât mai mult consecinţele care ar urma să decurgă[1]. Deşi anchetatorul, ca subiect dominant în această relaţie, are o poziţie net avantajoasă faţă de poziţia inferioară a învinuitului/inculpatului, el are totuşi de întâmpinat numeroase dificultăţi, are de clarificat multe împrejurări, o mare parte dintre ele pe calea unei lupte, a unui duel psihologic.

A câştiga acest duel în favoarea adevărului înseamnă stăpânirea de către anchetator a unor cunoştinţe de psihologie judiciară aflate la baza aplicării regulilor tactice criminalistice specifice ascultării învinuiţilor sau inculpaţilor. Ar fi de neconceput să se realizeze scopul procesului penal fără o cunoaştere exactă a omului, în calitatea sa de autor al unei fapte penale, a mecanismelor psihice pe care se bazează formarea declaraţiei şi, în general, a poziţiei învinuitului/inculpatului în faţa organelor de urmărire penală sau a instanţelor de judecată, element nelipsit de importanţă pentru conturarea laturii subiective a infracţiunii.

În relaţia anchetator-anchetat, indiferent dacă acesta din urmă este învinuit sau inculpat, elementul de interacţiune îl constituie convorbirea. În această situaţie însă, convorbirea nu este un simplu dialog, o discuţie, ci un proces deosebit de complex, un demers anevoios, o stare conflictuală profund tensionată în care, pe de o parte, se încearcă obţinerea de date cât mai veridice, iar pe de alta, ascunderea sau denaturarea acestora, eşecul fiind posibil la oricare dintre cei doi protagonişti. Sarcina legală a anchetatorului este subordonată principiului prezumţiei de nevinovăţie care are rolul de a asigura obiectivitate rezultatelor anchetei judiciare.

Ancheta judiciară presupune parcurgerea a două faze care se succed logic: ancheta de urmărire penală şi cercetarea judecătorească. Uneori prima fază poate lipsi, de exemplu, în situaţiile de extindere a acţiunii penale datorită suficienţei probelor când cercetarea judecătorească îndeplineşte obiectivele urmăririi penale. Ancheta de urmărire penală este înfăptuită de specialişti aparţinând Poliţiei (ofiţeri) şi Ministerului Public (procurori), iar cercetarea judecătorească este de competenţa judecătorilor.

2.2. Coordonatele activităţii de anchetă judiciară

Activitatea profesională a organelor de urmărire şi cercetare penală constă într-o confruntare permanentă pe care o poartă în calitate de anchetatori cu persoanele bănuite, învinuite sau inculpate. Această confruntare se desfăşoară în plan psihologic şi creează anumite stări de tensiune emoţională (nervoasă). Tensiunea anchetei judiciare este comparabilă cu tensiunea psihologică specifică unei partide de şah în care se confruntă doi parteneri cu stiluri diferite: anchetatorul tehnic, plin de imaginaţie şi infractorul viclean şi speculativ[2]. Lupta psihologică se desfăşoară pe mai multe planuri, oferind diferite situaţii în care rolul primordial în descoperirea adevărului îl are anchetatorul.

---

[1] I. Buş, *Psihologie judiciară, Note de curs*, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca, p. 84.

[2] T. Butoi, *Interogatoriul – psihologia confruntării în procesul judiciar*, Ed. Pinguin Book, Bucureşti, 2004, p. 86.

Scanned with OKEN Scanner

Din perspectiva experienței practice se disting următoarele patru situații sau **planuri situaționale**[1] în care se confruntă anchetatorul și anchetatul:

a) planul situațional deschis este caracterizat de situația în care datele despre comiterea infracțiunii sunt cunoscute de ambele părți (ex. infracțiunile flagrante). Aici pot să apară unele capcane psihologice legate de infracțiunea în cauză, situație în care infractorul, dându-și seama și cunoscând exact datele pe care le știe sau despre care are cunoștință anchetatorul, le poate nega pe considerentul că nu sunt probe suficiente împotriva sa. O altă situație delicată se ivește atunci când infractorul recunoaște cu ușurință fapta pentru care este cercetat, acoperind practic altele mai grave, dar despre care anchetatorul nu are informații. Deși în mod practic acest gen de situații nu ridică probleme deosebite din perspectiva probațiunii, trebuie acordată o atenție deosebită întregului context și dacă infractorul a recunoscut totul cu ușurință, trebuie să fie analizată cu atenție și această poziție.

b) planul situațional orb este caracterizat de situația în care datele despre comiterea infracțiunii, probele materiale și informaționale sunt cunoscute numai de anchetator (ex. denunțurile, exploatarea mijloacelor speciale etc.). În această situație, anchetatorul nu trebuie să-l determine pe infractor să recunoască faptele, punându-i probele direct în față prin procedeul frontal, deoarece este posibil să mai existe totuși alte date și informații ascunse despre care anchetatorul să nu știe. Interogatoriul trebuie să decurgă lent, urmărind toate detaliile, iar probele trebuie administrate pe rând, de la cele mai simple la cele complexe, urmărind reacția infractorului de fiecare dată când i se administrează o altă probă. În practică, infractorii anchetați de pe poziția planului situațional orb au comis erori flagrante în construcția apărărilor formulate, de obicei pline de contradicții, iar în final și-au recunoscut vinovățiile.

c) planul situațional ascuns este caracterizat de situația în care datele despre comiterea infracțiunii sunt cunoscute numai de către persoana interogată. Aceste situații se întâlnesc în cauzele cu autori necunoscuți, cauze vechi (A.N.-uri), peste care timpul a curs în favoarea făptuitorilor. De regulă, este vorba de infracțiuni grave, complexe, faptele fiind comise cu premeditare, în finalizarea acestora autorii ștergând urmele, distrugând sau ascunzând corpurile delicte, denaturând și dezinformând, creându-și alibiuri sau determinând tăcerea eventualilor martori.

În practica judiciară se cunosc situații în care infractorii au fost cunoscuți în calitate de bănuiți în cadrul interogatoriului, dar audierile clasice nu au condus la nici un rezultat, iar dosarele au rămas în stadiul inițial, cu urmărirea penală începută *in rem*, iar autorul continuând să rămână necunoscut. În condițiile utilizării investigațiilor comportamentului simulat prin tehnica poligraf, planurile situaționale ascunse sunt tot mai frecvent răsturnate, autorii fiind demascați prin identificarea matricei infracționale (amintirea despre faptă), structurată în conștientul acestora și concomitent (prin conversie) efectuându-se în mod operativ probațiunea completă.

d) planul situațional necunoscut este caracterizat de situația în care datele despre comiterea infracțiunii nu sunt cunoscute nici de anchetator (acesta nu știe dacă bănuitul din fața sa este cel care a comis infracțiunea vizată), nici de infractor (bănuitul neștiind dacă anchetatorul cunoaște vreuna din faptele comise de el, când?, cum? și de unde? a

[1] N. Mitrofan, V. Zdrenghea, T. Butoi, *Psihologie judiciară*, Casa de editură și presă Șansa, București, 1997, p. 149.

Scanned with OKEN Scanner

aflat-exemplul tipic pentru suspecții cercetați cu ocazia unor razii, scotociri, filtre de circulație etc.).

În situația planului necunoscut, convorbirea dintre anchetator și infractor este lipsită de temei informațional, iar respectarea prezumției de nevinovăție blochează orice dialog constructiv pentru anchetă, mai ales că o persoană invitată la poliție pentru o asemenea procedură de interogare ar putea reclama pur și simplu un abuz din partea organelor de urmărire penală.

Aceste situații sunt excelente oportunități de a clarifica prin investigațiile comportamentului simulat, implicarea sau nu a persoanei bănuite în speța care face obiectul interogatoriului.

Referitor la planurile situaționale ascunse sau necunoscute, apar situații neprevăzute care pot duce la descoperirea întâmplătoare a faptelor în cauză. Aceasta presupune răbdare, calm, tact în discuțiile purtate de către anchetator cu orice persoană care nu are aparent nici o legătură cu fapta comisă. Astfel se educă și se exersează intuiția, calitățile și aptitudinile personale, valorificându-se și transformându-se o dată cu trecerea anilor în ceea ce se numește *fler profesional*.

2.3. Caracteristicile interogatoriului judiciar ca relație interpersonală de tip special

Confruntarea psihologică dintre anchetator cu tehnica și imaginația sa și infractor cu spiritul său viclean și speculativ se concretizează în contextul unor contacte, unor relații interpersonale cu caracter special. Analizat din această perspectivă, ***interogatoriul*** reprezintă **contactul interpersonal verbal, relativ tensionat emoțional, desfășurat sistematic și organizat științific, pe care îl poartă reprezentantul organului de stat cu persoana bănuită în scopul culegerii de date și informații despre o faptă infracțională în vederea prelucrării și lămuririi împrejurărilor în care s-a comis fapta, a identifica făptuitorii și în funcție de adevăr a stabili răspunderile**[1].

Practica judiciară a impus evidențierea câtorva caracteristici distincte proprii interogatoriului judiciar:

– **Opozabilitatea intereselor** – anchetatorul este motivat de standardele sale profesionale, de aflarea adevărului cu privire la făptuitor și faptă, de elucidarea comiterii faptei sub toate aspectele etc., pe când infractorul este motivat de diminuarea responsabilității sale în cauză; pe unul îl animă prestigiul profesional, pe celălalt miza apărării cu orice preț a libertății sale. De fapt, opozabilitatea de interese dintre învinuit sau inculpat și organul judiciar este explicată de statutul diferit al celor doi participanți la proces.

– **Inegalitatea statutului** – inculpatul sau învinuitul apare în poziția celui ce a săvârșit infracțiunea, în poziția celui care a nesocotit legea, iar în cazul confirmării învinuirii ce i se aduce, urmează să suporte consecințele faptei comise; organul judiciar ocupă o poziție opusă, el este învestit de autoritatea de stat, cu prerogative proprii funcției pe care o exercită în vederea tragerii la răspundere penală a învinuitului sau inculpatului. Aparent, avantajul poziției este deținut de organul judiciar.

---

[1] T. Butoi, *Interogatoriul – psihologia confruntării în procesul judiciar*, Ed. Pinguin Book, București, 2004, p. 85.

Scanned with OKEN Scanner

El are posibilitatea de a ţine sub un permanent control pe cel interogat, de a observa acele indicii psihologice ale stării de emotivitate provocate de diverse tulburări neurovegetative, de a observa întreaga atitudine, modul de a se comporta al învinuitului sau inculpatului şi pe această bază să identifice momentele psihologice de alternare şi diversificare a procedeelor tactice de ascultare. De asemenea, organul judiciar se poate folosi şi de „elementul surpriză" atunci când se află în posesia unor date verificate şi pe care în cursul ascultării le poate folosi, nu o dată caracterul surprinzător al acestora zdruncinând rezistenţa opusă.

Se întâlnesc însă şi cazuri când organul judiciar este pus în situaţia de a duce confruntarea în condiţii inegale. Este vorba de faptul că în timp ce organul judiciar foloseşte în exclusivitate mijloacele legale, învinuitul sau inculpatul poate uza de orice mijloace, chiar şi ilegale, fără a fi sancţionat în mod expres.

Toate acestea explică complexitatea activităţii de interogare a învinuitului sau inculpatului, importanţa care trebuie să i se acorde, precum şi multitudinea însuşirilor cerinţelor impuse celui chemat să o efectueze – aşadar ascultarea învinuitului sau inculpatului constituie o luptă, un joc al inteligenţei, purtat, înainte de toate,cu arme psihologice.

– **Tensiunea comportamentului expresiv** – atitudinea învinuitului sau inculpatului în interogatoriu este una voluntară, în care persoana autoare a infracţiunii îşi dirijează comportarea în mod conştient, ţinând seama de situaţia reală prezentă şi prevăzând şi urmările actelor sale.

Există în jur de patru categorii de manifestări în timpul interacţiunii dintre anchetator şi anchetat, care reprezintă elemente accesibile unei observări psihologice în timpul interogării:

– anumite *trăsături de comportament* care apar din prima clipă când învinuitul sau inculpatul este introdus în cabinet (motricitatea, timpul de reacţie, disconfort psihic etc.);

– *expresiile emoţionale* care se pot urmări, fie prin libera lor manifestare, fie prin modul discret de inhibare a lor (modificări de paloare, spasm etc.);

– *gândirea* învinuitului sau inculpatului este şi ea obiectul observării, dar şi parte în raţionamentul logic sau mai puţin logic privind faptele expuse sau în contradicţii mai mari sau mai mici care compun relatarea faptelor (raţionamente şi judecăţi, argumentaţie logică sau afectivă etc.);

– *atitudinea socială* a învinuitului sau inculpatului care se reflectă în comportamentul pe care îl are faţă de anchetator sau în modul în care răspunde la avansurile, serviciile pe care organul judiciar i le oferă în timpul interogatoriului.

– **Demersul neuniform, contradictoriu** – practica judiciară demonstrează că infractorii, în special cei ocazionali, chiar dacă nu imediat, ajung să mărturisească din ce în ce mai mult din fapta comisă, iar în final, în funcţie de abilitatea anchetatorului, ajung la mărturisiri totale. În aceste cazuri, dominanta defensivă se manifestă prin anumite ajustări mai mari sau mai mici ale realităţii, aici având de a face cu o atitudine lineară în cabinetul de anchetă.

Însă de cele mai multe ori infractorul „merge în zig-zag", recunoscând o parte la început, negând apoi cu înverşunare, revenind câteodată asupra celor declarate, pentru ca în cele din urmă să facă mărturisirea finală, dar şi aceea, de foarte multe ori incompletă. Aceste atitudini sunt expresia unor poziţii tactice ale infractorului (învinuitului sau inculpatului) ce nu sunt determinate numai de gradul de vinovăţie a lui, ci şi de poziţia

Scanned with OKEN Scanner

relativă pe care o are față de anchetator. Dacă învinuitul sau inculpatul socotește organul judiciar inferior lui, fie ca posibilitate de gândire, fie în raport de datele, dovezile deținute de acesta, atunci învinuitul sau inculpatul va fi foarte atent și va mărturisi cât mai puțin și nu va renunța la poziția lui, decât în fața celor mai zdrobitoare probe. Când însă superioritatea anchetatorului este clară și pentru infractor, atunci dominanta defensivă a acestuia se va manifesta doar prin ajustări ale faptei.

– **Intimitatea, stresul și riscul** – sunt specifice derulării interogatoriului. Mărturisirea nu este o chestiune exclusiv tehnică, ci concomitent psihologică. Pentru ca aceasta să se transpună în fapt, relația interpersonală devine specială, prin intimitate. În cabinetul de interogare nu trebuie să pătrundă alte persoane, camerele trebuie izolate fonic, să aibă luminozitate și confort minim.

Nu o dată învinuitul trebuie să treacă peste sentimentul de rușine, peste starea de teamă, știut fiind că este extrem de greu să fie mărturisite fapte reprobabile: viol, incest, crimă etc., în prezența unor persoane, altele decât anchetatorul. În același timp, mărturisirea nu este posibilă decât o dată cu câștigarea încrederii, cu trăirea sentimentului de înțelegere, cel puțin umană, a dramei judiciare pe care învinuitul o trăiește.

Desigur, rămas singur cu învinuitul, în raporturile de confruntare nu o dată tensionate, reprezentantul organului de urmărire penală poate avea în față o personalitate cu un mental disfuncțional, disperat, răzbunător, simulant etc., capabil de gesturi hetero – și autoagresive. Riscul profesional este o realitate la care anchetatorul consimte liber și pe care și-l asumă din perspectiva profesionistului.

Prin urmare, se poate spune că *interogatoriul judiciar* aduce pe poziții opuse protagoniștii acestei *relații interpersonale de tip special*, care nu colaborează, ci se confruntă[1].

2.4. Contactul interpersonal în biroul de anchetă judiciară

Relația interpersonală anchetator-anchetat pune în evidență, în primul rând, *trăirea emoțională* creată de contactul cu reprezentantul oficial al autorității, în cadrul căruia se va derula o activitate cu caracteristici absolut speciale (ancheta judiciară). Atitudinea oficială, politicoasă, dar rezervată, profesională, prin ținută și vocabular a anchetatorului, care solicită lămuriri, chestionează, pune în vedere, precizează etc., creează un fond difuz emoțional pentru persoana anchetată (bănuit, învinuit, inculpat).

În baza contactelor inițiale, anchetatorul apreciază comportamentul expresiv, în mod special mimica învinuitului ca pe o realitate evidentă, ca pe o totalitate de trăsături și caracteristici dinamico-funcționale care evidențiază stări, sentimente și dispoziții sufletești a căror interpretare corectă este o necesitate absolută. În acest sens, anchetatorul trebuie să fie atent asupra componentei voluntare a comportamentului expresiv, înțelegând prin aceasta procesele funcționale dinamice mai mult sau mai puțin deformate emoțional, deghizate, simulate în scopul de a masca adevăratele stări sufletești resimțite în timpul ascultării.

Învinuitul poate simula stăpânirea de sine, calmul, nedumerirea, unele stări de suferință (boală, leșin) atitudinea de revoltă ori de protest, toate cu scopul de al impresiona, pe anchetator.

---

[1] *Ibidem*, p. 88.

Scanned with OKEN Scanner

Lipsa de naturalețe și de convingere a acestor simulări este evidentă în fața unei conduite ferme, ofensive a anchetatorului, înlăturarea lor fiind, de regulă, consecința exploatării calificate a unor momente psihologice abil create pe parcursul ascultării. Spre deosebire de acestea, manifestările involuntare reprezintă reacții fiziologice interne ale anumitor sisteme funcționale aflate preponderent sub dependența sistemului neurovegetativ, ele nu pot fi mascate și nici nu pot fi provocate de om în scop voit[1].

Literatura de specialitate subliniază că cele mai ilustrative manifestări în acest sens sunt: înroșirea (paloarea feței), creșterea volumului vaselor sanguine (observabile la tâmple sau în zona carotidei), spasmul glotic, tremurul vocii, sudorația temporală, frământatul mâinilor, perioada de latență în răspunsuri, ezitarea privirii anchetatorului. Este evident că un anchetator experimentat nu poate scăpa un astfel de comportament.

Pentru acesta, tremurul vocii, al mâinilor, culegerea unor scame imaginare, mototolirea pălăriei ori a poșetei, pauzele, contraîntrebările etc. vor fi suficient de lămuritoare asupra conduitei unei persoane care trăiește din plin disconfortul psihic intern în contact cu autoritatea. Experiența demonstrează nu greutatea de a surprinde aceste aspecte, ci deficiența de a le interpreta corect. Astfel, de multe ori, inhibiția emoțională (teama inocentului prilejuită de contactul interpersonal cu reprezentantul autorității) este interpretată ca indiciu al vinovăției, iar comportamentul învinuitului se apreciază ca fiind simulat.

Problematica interpretării corecte a tabloului psihocomportamental își are fundamentele în științe precum psihologia persoanei, psihologia medicală etc. dar acestea nu pot stabili formule interpretative precise ale gesturilor, ale mimicii, ale conduitei de relație și expresie a unei persoane într-o împrejurare. Trecerea de la știință către arta anchetei judiciare se face prin personalitatea anchetatorului, observator și investigator fin, a cărui intuiție profesională este izvorul interpretării[2].

În cadrul acestei analize psihocomportamentale trebuie să se discearnă între motivele care provoacă starea emoțională. Ele sunt, ca primă posibilitate, legate de labilitatea psiho-temperamentală a învinuitului, de trecutul său infracțional, de starea prezentă, de problemele personale pur și simplu (inclusiv starea de sănătate psihomedicală) sau, ca o a doua posibilitate, izvorând exclusiv în raport cu problematica critică a cauzei pentru care acesta este cercetat.

De regulă, procedând la discuții introductive, corelate, legate de situația familială, profesională, antecedente, stare de sănătate, probleme de perspectivă ș.a. se obține o anumită deconectare a individului, o încălzire a relației interpersonale, absolut necesară trecerii către chestionarea cu privire la învinuirea care i se aduce.

În cazul persoanelor sincere, dar labile emoțional (sfera în care, de regulă, intră minorii, femeile, bătrânii), fără experiență în raport cu situațiile de acest gen, este necesară, ca o condiție a reușitei, crearea unui climat de siguranță și încredere reciprocă, a unui dialog deschis, degajat în care ele să înțeleagă statutul în fața autorității și ce obligații le revin.

Nerealizarea acestui climat poate duce (mai ales atunci când se utilizează procedeul frontal al ascultării), o dată cu atacarea problemei critice, la inhibării emoționale artificiale, cu întregul lor cortegiu de manifestări mimico-gesticulare și neurovegetative.

---

[1] *Ibidem*, p. 103.
[2] *Ibidem*, p. 104.

Scanned with OKEN Scanner

Labilul emoţional (chiar fără a fi vinovat) va reacţiona şi va argumenta spusele împovărat de disconfortul inhibant al temerii naturale pe care o resimte faţă de implicaţiile conjuncturale referitoare la învinuire, la care se adaugă blocajul afectiv faţă de interlocutorul însuşi. Gesturile de nervozitate, ticurile sau ridicarea tonului pe lângă faptul că semnifică lipsa de profesionalism a anchetatorului pot provoca o adevărată degringoladă în gândirea şi stările sufleteşti ale învinuitului emotiv[1].

Există în acest punct al contactului interpersonal, pericolul de a se interpreta greşit aşa-zisul „moment psihologic" creat şi de a-l „exploata eficient" prin chestionare directă, implicare. Precizările cu caracter acuzatorial sau prezentarea de probe poate complica şi mai mult tabloul psihocomportamental al emotivului, el putând ajunge, în ultimă instanţă, chiar la recunoaşterea unor fapte pe care nu le-a săvârşit.

Din acest motiv trebuie privită cu multă precauţie orice relatare a învinuitului şi, în special, tot ceea ce afirmă şi îi este defavorabil. Aşa stând lucrurile, dacă labilul emoţional (în situaţia bănuitului-învinuitului care totuşi nu a comis fapta), i s-a creat un climat introductiv de încredere (realizabil prin abordarea în faza contactului iniţial, a unor problematici colaterale, faţă de care organul de urmărire să manifeste interes, să dea un sfat, să aibă o intervenţie, să strecoare o glumă sau să ştie să asculte cu răbdare) i se poate aduce în faţă problematica critică fără nici un risc.

Mai mult, aceasta prilejuieşte, de regulă, un comportament în care se descifrează uşor indiciile naturaleţii şi dezinvolturii în argumentare şi justificări, sinceritatea surprinderii, învinuitul manifestând, mai degrabă, curiozitate faţă de învinuire decât teamă, exprimându-şi păreri, răspunzând prompt la întrebări şi punând, la rândul său, o serie de întrebări.

Altfel stau lucrurile în situaţia în care în persoana învinuitului se află chiar autorul faptei. Se constată, de regulă, că discuţiile introductive pe problematica colaterală nu dau roadele scontate. Analizând comparativ reactivitatea mimico-gesticulară a învinuitului, o fină interpretare va surprinde faptul că, dacă totuşi pe fondul sărac al dialogului colateral, se obţin răspunsuri şi crâmpeie de discuţii în limite relativ normale, nu acelaşi lucru se întâmplă atunci când se atacă problemele critice. Astfel, prin aducerea în discuţie a problematicii ridicate de împrejurările săvârşirii faptei, se pot evidenţia pe lângă negările stereotipe („nu cunosc", „nu ştiu", „nu-mi amintesc"), manifestări frecvente de evitare a privirii, pauze înainte de răspuns, spasmul glotic, sudoraţie, tremurul mâinilor, lipsa oricărei iniţiative, toate acestea pe un fond general de suspiciuni din partea învinuitului[2].

Manifestarea acestor tulburări psihocomportamentale net diferenţiate se explică printr-un mecanism psihologic extrem de subtil. Esenţa sa constă în aceea că persoana care nu a comis fapta dispune, în planul intim al personalităţii sale, de capacitatea psihică de a se degaja cu uşurinţă de situaţia de învinuit în cauză. Ea, neavând nimic cu cauza în care este ascultată, îşi comută cu uşurinţă sfera preocupărilor şi a atenţiei către problematica introductivă, colaterală ce o captivează şi pe care o acceptă cu plăcere şi interes.

Dimpotrivă, învinuitul care a săvârşit infracţiunea „nu are posibilităţi pentru tematici colaterale", cu alte cuvinte, nu dispune de capacitatea psihică de comutare. Problematica sa centrală se exercită cu o forţă inhibitorie deosebită asupra oricăror altor aspecte care se

---

[1] C-tin Aioniţoaie, V. Berchesan..., *Tratat de tactică criminalistică*, Ed. Carpaţi, 1992, p. 111.
[2] *Ibidem*, p. 112.

Scanned with OKEN Scanner

aduc în discuție. Centrul excitației sale nervoase, polarizează întreaga personalitate exclusiv către fapta săvârșită și implicațiile acesteia. Chiar dacă i se oferă posibilitatea destinderii, structurile subconștiente, prin mecanisme inhibitive îl țin prizonierul condiției de învinuit în cauză, statut și rol pe care nu le poate abandona.

Deși în fața organului de urmărire penală, învinuitul își impune conștient ieșirea din rol, stă în posibilitățile anchetatorului experimentat să desprindă cu ușurință și să interpreteze corect notele artificialului, lipsa de participare, starea de disconfort psihic, teama și suspiciunea continuă în întreaga atitudine de relație și expresie a învinuitului nesincer. Această teamă rezultă din aceea că persoana care a comis fapta realizează natura pur introductivă a discuțiilor colaterale. Ea este preocupată de ceea ce bănuiește că va urma după aceasta, fiind continuu în gardă cu privire la aspectele critice pe care le intuiește că urmează și în raport cu care își făurește alibiurile[1].

Cât privește învinuitul care nu a săvârșit fapta ce i se impută, acesta se dăruiește lesne tematicii abordate, participând cu naturalețe la dezvoltarea ei. Odată fiindu-i lămurite statutul și rolul în cadrul ascultării, el va alunga din plan psihic toată problematica ce-i provocase temere, iar cu privire la învinuire va argumenta natural, dezinvolt, participativ, dezinhibat, neavând, cu alte cuvinte, nimic care să-i inspire teamă.

Rezultate deosebit de interesante în diferențierea celor două conduite opuse se pot obține prin interpretarea manifestărilor psihocomportamentale și a reactivității de expresie a învinuiților față de întrebările directe în raport cu aspectele critice. Astfel de întrebări pot fi:

– Dacă susțineți că nu a-ți săvârșit fapta, atunci pe cine bănuiți?

– Ce credeți, va fi descoperit autorul acestei fapte?

– Ce credeți că ar merita autorul pentru fapta sa? etc.

Față de aceste întrebări, învinuitul care nu a săvârșit fapta va fi caracterizat printr-o participare autentică. De regulă, persoana sinceră este deosebit de spontană, își spune părerea deschis și chiar dacă, de exemplu, nu bănuiește o persoană anume, oferă totuși păreri care se vor plauzibile, cu forță, cu argumente. De obicei, aceasta își exprimă convingerea că autorul „nu poate scăpa de rigorile legii", că „oricât de târziu, adevărul tot va ieși la lumină". În privința pedepsei, își exprimă, de regulă, indignarea și ura pentru făptuitor, cerând sancțiuni foarte mari sau suplicii. Toate acestea pe fondul unei atitudini sincere, apropiate, deschise, care oferă indicii suficiente pentru un comportament natural, degajat, dincolo de implicațiile cauzei.

În fața acelorași întrebări, *învinuitul care a comis infracțiunea* este ezitant, stânjenit, „deosebit de încurcat". Explicația psihologică constă în efectul paralizant–inhibitoriu, în stupoarea creată de acest gen de întrebări puse tocmai într-o împrejurare deloc plăcută pentru acesta, vizând tragerea la răspundere penală pentru înfăptuirea justiției. De asemenea, referitor la identificarea făptuitorului, răspunsurile sale de obicei sunt: „eu știu ce să zic?", „depinde", iar în privința pedepsei pe care o consideră că ar merita-o autorul, cele mai frecvente răspunsuri sunt: „ce-o vrea legea" sau, „nu mă pricep".

De aceea, ce trebuie interpretat este nu atât răspunsul în sine, care poate să difere de la o persoană la alta, cât mai ales, efectele de-a dreptul paralizante ale acestor întrebări în conștiința individului care ascunde adevărul.

---

[1] T. Butoi, *Interogatoriul – psihologia confruntării în procesul judiciar*, Ed. Pinguin Book, București, 2004, p. 106.

Scanned with OKEN Scanner

2.5. Comportamentul nonverbal şi detectarea minciunii

Pentru a descoperi mincinoşii, unele organizaţii folosesc mostre ale scrisului, analiza stresului din voce sau poligraful. Rezultatele obţinute prin toate aceste metode sunt însă discutabile. Nici o maşină, nici o metodă, nici un test şi nici o persoană nu pot descoperi minciuna în proporţie de sută la sută. În privinţa detectării comportamentului simulat, chiar şi poligraful are o rată de corectitudine de doar 60-80% din situaţii, eficienţa sa depinzând şi de operatorul care efectuează testarea.

În observarea şi interpretarea comportamentului nonverbal, anchetatorul trebuie să ia în considerare faptul că nu există niciun singur semnal care să fie un indiciu clar al minciunii – nici măcar unul[1]. Aceasta nu înseamnă că trebuie abandonate eforturile de a studia minciuna şi de a observa comportamente care, în context, sunt sugestive pentru descoperirea înşelăciunii. Corpul uman trebuie lăsat să vorbească despre ceea ce simte, gândeşte sau intenţionează individul, iar semnalele nonverbale trebuie interpretate cu claritate şi siguranţă astfel încât să se obţină o imagine de ansamblu în urma acţiunii de observare şi studiere a lor.

O abordare nouă pentru demascarea minciunii a fost propusă de un fost agent FBI. Acesta a scris un articol în publicaţia FBI-ului în care a prezentat cercetarea şi descoperirile sale despre posibilităţile de identificare a minciunii, incluzând şi o listă cu referinţe bibliografice din ultimii patruzeci de ani. Articolul se numeşte „Un model în patru etape pentru detectarea minciunii: o paradigmă alternativă pentru interogare”[2].

O primă etapă este aceea a înţelegerii rolului esenţial al ecuaţiei confort/disconfort în detectarea minciunii. Persoanele care mint sau sunt vinovate de ceva au conştiinţa încărcată cu minciunile sau delictele lor. De aceea le este greu să se simtă bine şi să fie relaxate, iar starea de tensiune şi îngrijorare se face observată destul de repede. Încercarea de a-şi ascunde vina sau minciuna le împovărează cu o doză semnificativă de stres în timp ce se zbat să-şi fabrice răspunsul la întrebări care în condiţii normale nu le-ar ridica nici-un fel de probleme.

Pentru a avea rezultate în detectarea minciunii, anchetatorul trebuie să îşi dea seama care este impactul său asupra acţiunilor celui suspectat, învinuit sau inculpat şi să conştientizeze că felul în care se va comporta îi va influenţa reacţiile. Modul în care pune întrebările (acuzator), în care stă (prea aproape), în care se uită (suspicios) va contribui fie la susţinerea nivelului său de confort, fie la scăderea lui. Este bine stabilit că dacă violează spaţiul personal al celui ascultat, dacă acţionează cu suspiciune, dacă se uită într-un fel nepotrivit sau pune întrebările pe un ton acuzator, interogatoriul va fi afectat negativ. Cel mai important lucru pentru demascarea mincinoşilor nu este identificarea lipsei de onestitate, ci mai degrabă felul în care îi observă şi îi chestionează pentru a detecta minciunile. Apoi, este vorba despre colectarea de informaţii nonverbale. Cu cât înregistrează mai multe (grupări de indicii nonverbale), cu atât va putea fi mai încrezător în observaţiile sale şi va avea mai multe şanse de a sesiza momentul când cel ascultat nu este sincer.

---

[1] J. Navarro, M. Karlins, *Secretele comunicării nonverbale*, Ed. Meteor Press, 2008, p. 218.

[2] J. Navarro, *A four-Domain Model for detecting Deception*, FBI Law Enforcement Bulletin, 2003, p. 19-24.

Scanned with OKEN Scanner

Chiar dacă încearcă în mod activ să descopere indicii ale minciunii în timpul discuției sau interogatoriului, atitudinea anchetatorului trebuie să fie cât mai neutră posibil, nu suspicioasă. În momentul în care devine suspicios influențează felul în care persoana îi va răspunde. Dacă-i va spune „minți" sau „cred că nu spui adevărul" sau pur și simplu o va privi bănuitor, îi va influența comportamentul. Cel mai bun procedeu este să întrebe pur și simplu, încercând să clarifice cât mai multe detalii ale situației și spunând din când în când „nu înțeleg" sau „poți să-mi explici din nou cum s-a întâmplat?". Deseori, cerând cât mai multe informații detaliate, îi va fi suficient pentru a deosebi minciuna de adevăr.

Anchetatorul trebuie să încerce să rămână calm când pune întrebările și să nu-și arate suspiciunea. Procedând în acest fel, va fi creată o zonă de confort psihic care ușurează detectarea minciunii prin observarea indiciilor nonverbale iar cel ascultat va fi mai puțin defensiv și/sau lipsit de dorința de a divulga informații[1].

În încercarea de a observa disconfortul ca indicator potențial al minciunii, cel mai bun spațiu ar fi acela în care să nu existe obiecte (mese, birouri sau scaune) între anchetator și persoana ascultată. Un astfel de obstacol va ascunde o mare parte din părțile corpului care ar trebui observate (aproape 80%). Mincinoșii folosesc obstacole sau obiecte (cum ar fi un pahar cu apă/cafea sau un scaun) pentru a ridica o barieră între anchetator și ei. Folosirea obiectelor respective este un semn că acel individ își dorește să se distanțeze, să se separe și că are ceva de ascuns, deoarece este mai puțin deschis – ceea ce merge mână în mână cu starea de disconfort și chiar cu minciuna. Este indicat chiar ca, uneori, anchetatorul să stea în picioare pentru a obține mai multe informații nonverbale.

Alte semnale clare de disconfort includ frecarea frunții lângă regiunea tâmplelor, contracția mușchilor feței, mângâierea sau atingerea gâtului sau a cefei. Unii își pot arăta neplăcerea dându-și ochii peste cap în semn de dispreț, culegându-și scamele de pe haine sau „vorbind în doi peri" cu persoana care le pune întrebări – dau răspunsuri scurte, devin potrivnici, ostili, sarcastici sau chiar fac mici gesturi cu conotații indecente. Pe fața învinuitului pot fi observate eventuale indicii de disconfort: încordarea fălcilor, freamătul orificiilor nazale, îngustarea ochilor, tremurul gurii sau strângerea buzelor. Este important de știut că nici o expresie facială care durează prea mult sau se prelungește, fie că este vorba despre un zâmbet, o încruntare sau o privire surprinsă, nu este normală. Astfel de comportamente artificiale în timpul unui interogatoriu au menirea de a influența opinia anchetatorului și nu sunt autentice.

Mecanismele de respingere prin închiderea sau acoperirea ochilor sunt comportamente care se manifestă inconștient și se leagă de obicei de un anumit subiect incomod. Clipirea deasă poate fi de asemenea observată în astfel de momente. Toate aceste manifestări ale ochilor sunt indicii puternice ale modului în care este primită o informație sau ale întrebărilor care sunt problematice pentru persoana ascultată. Totuși, ele nu sunt neapărat indicii directe ale minciunii.

De asemenea, un contact vizual mai redus sau chiar evitat nu este indiciu de minciună. Mulți psihologi sunt de părere că evitarea privirii în ochii altora, mai ales în ochii celor investiți cu autoritate, este un semn de frustrare. De cele mai multe ori, învinuiții sau inculpații sunt într-o puternică stare de frustrare care în majoritatea

[1] J. Navarro, M. Karlins, *Secretele comunicării nonverbale*, Ed. Meteor Press, 2008, p. 221.

Scanned with OKEN Scanner

cazurilor duce la manifestări agresive. Agresivitatea în camera de audiere se manifestă mai ales în răspunsuri, încercări de sfidare şi ca reacţie la privirea anchetatorului, evitarea de a-l privi în faţă. Simptomul stării de frustrare nu trebuie să fie, deci, confundat cu o trăsătură de personalitate (sinceritate – nesinceritate). Anchetatorul care vrea să stabilească un contact uman cu învinuitul sau inculpatul trebuie să evite orice privire, gest sau vorbă care ar potenţa, cât de cât, starea de frustrare în care se găseşte acesta[1].

În timpul unor discuţii incomode, poate apărea o transpiraţie mai abundentă sau o respiraţie înteţită. Orice tremurat al mâinilor, al degetelor, al buzelor sau orice încercare de a ascunde buzele (îngustându-le până aproape nu se mai văd) sau mâinile ori de a le diminua mişcările pot indica disconfortul şi/sau minciuna, mai ales dacă aceste manifestări apar după ce semnele iniţiale de nervozitate normală au dispărut. Vocea unei persoane se poate schimba brusc sau poate părea slabă în timpul unui discurs mincinos; înghiţirea devine dificilă deoarece gâtul se usucă de la stres. Această situaţie poate fi însoţită de dregerea repetată a glasului.

Toate aceste comportamente indică disconfortul. Trebuie însă reţinut că ele nu sunt neapărat indicii de minciună, ci pot fi provocate şi de stres. Aşadar, indiciile de încordare şi de nelinişte trebuie descifrate în context.

Alte două domenii principale ale comportamentelor nonverbale care sunt utile pentru detectarea minciunii sunt: **accentuarea** şi **concordanţa.**

Accentuarea se referă la faptul că oamenii însoţesc deseori ceea ce spun prin gesturi ale diverselor părţi ale corpului (cum ar fi sprâncenele, capul, mâinile, pieptul, picioarele) pentru a scoate în evidenţă un lucru pe care îl consideră foarte important, profund sau care le trezeşte o stare emoţională intensă. Observarea acestei accentuări este importantă deoarece este o manifestare universală atunci când oamenii sunt sinceri.

În majoritatea situaţiilor mincinoşii nu accentuează prin gesturi ceea ce declară. Ei îşi folosesc partea raţională a creierului pentru a decide ce să spună şi cum să înşele dar foarte rar se gândesc la felul cum vor prezenta minciuna, nefiind conştienţi de felul cum intervine accentuarea sau sublinierea cuvintelor. Când mincinoşii încearcă să-şi construiască un răspuns, accentuarea acestuia prin gesturi pare forţată sau este întârziată; foarte rar subliniază ei ceva atunci când este cazul s-o facă sau accentuează doar problemele neimportante[2].

Accentuarea unei idei se poate face atât verbal cât şi nonverbal. Verbal, se scoate în evidenţă ceva prin voce (prin intensitatea sau tonul ei) ori prin repetiţie. Accentuarea nonverbală poate da anchetatorului indicii mai corecte şi mai utile decât cuvintele atunci când încearcă să detecteze adevărul sau lipsa de onestitate într-un interogatoriu. Unele persoane care dau mult din mâini în timp ce vorbesc îşi punctează remarcile prin gesturi. La altele, accentuarea se face „din vârful degetelor", fie prin atingerea unor lucruri, fie prin anumite gesturi. Mişcările mâinilor completează discursul sincer, gândurile şi sentimentele adevărate. Arcuirea sprâncenelor şi mărirea ochilor sunt de asemenea modalităţi prin care poate fi evidenţiat un punct de vedere. Alt gest de accentuare este aplecarea pieptului în faţă, în semn de interes.

---

[1] T. Butoi, *Interogatoriul – psihologia confruntării în procesul judiciar*, Ed. Pinguin Book, Bucureşti, 2004, p. 109.

[2] J. Navarro, M. Karlins, *Secretele comunicării nonverbale*, Ed. Meteor Press, 2008, p. 235.

Scanned with OKEN Scanner

Din contră, oamenii mincinoşi slăbesc semnificaţia cuvintelor rostite sau îşi manifestă lipsa de angajament faţă de propriul discurs ascunzându-se în spatele mâinilor (acoperindu-şi gura cu mâinile) sau printr-o mimică limitată. O persoană se controlează şi adoptă diverse mijloace de restrângere a mişcărilor şi de retragere când nu are susţinere pentru ceea ce spune. Cei care mint afişează deseori deliberat o postură reflexivă, ducând degetele la bărbie sau atingându-şi obrajii, de parcă încă s-ar mai gândi la ceea ce vor spune; aceste atitudini sunt în deplin contrast cu felul în care se manifestă oamenii sinceri, care îşi accentuează punctele de vedere. Mincinoşii îşi consumă timpul evaluând ceea ce spun şi felul în care va fi primită informaţia, tendinţă care este neconcordantă cu un comportament sincer.

Concordanţa este un domeniu de studiu important pentru identificarea unei stări de confort în relaţiile interpersonale. Acest indiciu este de asemenea util şi în detectarea minciunii în timpul unei audieri. Anchetatorul trebuie să caute concordanţa dintre limbajul verbal şi cel nonverbal al corpului învinuitului/inculpatului, dintre circumstanţele momentului şi afirmaţiile subiectului, dintre evenimente şi emoţii şi chiar în legătură cu timpul şi spaţiul.

O persoană care dă un răspuns afirmativ la o întrebare ar trebui să-l susţină imediat de mişcarea capului, nu cu întârziere. Lipsa de concordanţă apare când cineva afirmă „nu eu am făcut-o", în timp ce capul se înclină uşor în sens afirmativ. De asemenea, nu există concordanţă nici când, la întrebarea dacă ar minţi în legătură cu un anumit subiect, ar da uşor din cap în jos, răspunzând însă „nu". Surprinzându-se făcând aceste gesturi care-i dau de gol, cei ascultaţi îşi modifică mişcările capului, încercând să repare ce au stricat. Mai des se întâmplă ca o afirmaţie nesinceră, cum ar fi minciuna „nu eu am făcut-o", să fie urmată de o întârziere perceptibilă a mişcării negative a capului şi de accentuarea mai redusă a gestului. Aceste comportamente sunt neconcordante şi prin urmare pot fi echivalate cu minciuna, deoarece manifestarea lor indică disconfortul.

Managementului percepţiei

Acest concept se referă la încercările învinuitului sau inculpatului de a controla şi influenţa modul în care este perceput de către anchetator. Variantele în care se realizează controlul apar atât verbal cât şi nonverbal.

Nonverbal, mincinoşii vor încerca într-un mod insistent sau excesiv să pară plictisiţi, relaxaţi sau să ocupe cât mai mult spaţiu pentru a-şi demonstra confortul.

De asemenea, o formă de gestionare a modului în care este perceput este şi controlul din priviri. Acesta se efectuează de către învinuit chiar şi în timpul în care el vorbeşte. Pe parcursul relatărilor sale, el urmăreşte reacţia (nonverbală) a anchetatorului şi, în funcţie de ceea ce i se pare că vede la el, îşi ajustează a doua parte a expunerii sale. Un astfel de studiu din priviri e făcut frecvent în cabinetul de interogatoriu când învinuitul sau inculpatul nu ştie de ce probe dispune anchetatorul şi mai ales atunci când emite informaţii denaturate sau false deoarece pentru el este important să constate dacă anchetatorul a „înghiţit" sau nu informaţia incorectă.

În timpul unei conversaţii obişnuite sau al unei relatări, privirea pendulează la partener cu intermitenţă. În momentele cruciale, exact la argumentele cele mai importante, ori unde ar fi, privirea revine la interlocutor spre a controla dacă a înţeles, dacă este de acord sau nu cu cele relatate. Urmărirea acestei pendulări oculare cere din partea anchetatorului foarte multă experienţă şi inteligenţă, căci revenirea la privirea

Scanned with OKEN Scanner

directă poate semnala că învinuitul sau inculpatul a ajuns la un punct nodal unde vrea să strecoare un neadevăr care ar putea avea importanţă.

Cunoaşterea valorii informative a pendulării privirii trebuie să îl facă circumspect pe anchetator, care este dator să-şi însuşească controlul cât mai bun al mimicii, al privirilor sale.

În anumite momente ale dialogului, învinuitul nu trebuie să ştie sub nici un motiv că anchetatorul aprobă sau nu unele din afirmaţiile sale. Cu cât anchetatorul vrea să fie mai puţin permisiv cu atât trebuie să fie mai stăpân pe cele mai mici reacţii involuntare care l-ar putea trăda[1].

De aceea, o deosebită importanţă în cadrul acestor relaţii interpersonale o are **autocontrolul** anchetatorului asupra manifestărilor comportamentului său expresiv (nervozitate, superficialitate, duritate, labilitate emoţională, simpatie sau antipatie faţă de persoana interogată etc.).

Autocontrolul este o necesitate menită a contracara **studierea anchetatorului** de către învinuit sau inculpat. Practica evidenţiază în acest sens existenţa unei categorii de infractori extrem de intuitivi şi vicleni, capabili să interpreteze cu abilitate comportamentul anchetatorului, reuşind să-şi dea seama de impresiile pe care le produc declaraţiile sale sau să deducă ce informaţii sau probe deţine organul judiciar în legătură cu obiectul ascultării.

În plus, anchetatorul trebuie să ştie că mincinoşii înrăiţi se implică de fapt în contacte vizuale mai mult decât majoritatea oamenilor. Cercetările arată clar că oamenii duplicitari (de exemplu, psihopaţii, escrocii şi mincinoşii) îşi sporesc durata contactului vizual în timp ce mint[2].

Explicaţia tuturor acestor comportamente este aceea că învinuitul sau inculpatul va încerca întotdeauna să gestioneze modul în care este perceput de anchetator. Prin intermediul unor elemente de comunicare, atât verbale cât şi nonverbale, cel interogat va face eforturi de a controla şi influenţa opinia reprezentantului autorităţii cu privire la persoana sa. De aceea, este bine ca anchetatorul să cunoască adevărata semnificaţie a acestor elemente şi să nu se lase înşelat.

Concluzionând cu privire la observarea comportamentului nonverbal şi la detectarea minciunii cu ajutorul său se poate spune că identificarea înşelăciunii este o sarcină dificilă. Cercetările din ultimii douăzeci de ani sunt lipsite de echivoc. Nu există semnale nonverbale care, doar prin ele însele, să indice clar minciuna[3]. Dar anchetatorii îşi pot îmbunătăţi abilităţile în a separa adevărul de ficţiune bazându-se pe **patru domenii principale: comportamente care sugerează confortul/disconfortul, gesturile prin care se accentuează cuvintele, concordanţa indiciilor şi managementul percepţiei**. Când vor observa un individ care nu se simte în largul lui, care nu-şi accentuează cuvintele prin gesturi, care adoptă atitudini neconcordante şi care face eforturi evidente pentru a fi perceput într-un anumit mod, anchetatorii trebuie să realizeze că există o mare posibilitate ca respectivul să mintă. Ei se pot aştepta ca învinuiţii să reacţioneze negativ

---

[1] T. Butoi, *Interogatoriul – psihologia confruntării în procesul judiciar*, Ed. Pinguin Book, Bucureşti, 2004, p. 109.

[2] J. Navarro, M. Karlins, *Secretele comunicării nonverbale...*, op. cit., p. 227.

[3] J. Navarro, *A four-Domain Model for detecting Deception*, FBI Law Enforcement Bulletin, 2003, p. 23.

Scanned with OKEN Scanner

în unul sau două din cele patru domenii. Însă, a reacționa în acest fel cu privire la toate domeniile de analiză indică probleme de comunicare ce pot fi un rezultat al sentimentului de vinovăție, al nevoii de ascundere a informațiilor sau al minciunii pur și simplu.

Nu există nicio modalitate prin care anchetatorul să-l poată împiedica pe învinuit să mintă, dar cel puțin, prin recunoașterea și interpretarea corectă în context a indiciilor comportamentului nonverbal, el poate fi avertizat când cel din fața sa va încerca să facă acest lucru. De aceea, pentru observarea și recunoașterea cu succes a indiciilor menționate, organele judiciare cu atribuții în acest domeniu trebuie să cunoască anumite **reguli tactice specifice**.

2.6. Reguli tactice specifice raporturilor interpersonale de opozabilitate și confruntare

Aceste *reguli tactice* specifice sunt:

1. Anchetatorul trebuie ca, înainte de a vorbi, să știe să observe și să asculte. În acest sens, se poate menționa următoarea afirmație: „nu este suficient să știi să pui întrebări, ci trebuie să înveți să asculți" (Camil Suciu)[1]. Din primele clipe de contact cu învinuitul/inculpatul, acesta trebuie studiat la început în ansamblu și apoi, pe parcursul ascultării, trebuie urmărite mișcările necontrolabile și indiciile nonverbale în momentul în care este chestionat asupra problematicii critice. De aceea, anchetatorul trebuie să aibă un punct de observație bun. Este indicat să nu existe nimic care să-l împiedice să vadă în întregime persoana ascultată.

2. Starea de nervozitate inițială într-un interogatoriu este normală, mai ales în circumstanțe stresante. Pe măsură ce interogatoriul progresează, cei implicați ar trebuie să se calmeze. Un bun anchetator trebuie să aibă întotdeauna grijă să-și rezerve timp pentru ca persoana interogată să devină mai relaxată înainte de a-i pune întrebări sau de a explora o temă ce poate fi stresantă.

3. Exprimarea anchetatorului trebuie să fie clară și într-un limbaj pe înțelesul învinuitului/ inculpatului.

4. Anchetatorii buni, asemenea comunicatorilor buni, nu „mitraliază" întrebare după întrebare. Nu poate fi detectată clar minciuna dacă nerăbdarea sau aroganța anchetatorului va atrage împotrivirea persoanei cu care vorbește. Anchetatorul trebuie să pună o întrebare și apoi să aștepte pentru a observa toate reacțiile. Trebuie să-i acorde celui interogat timp să se gândească și să răspundă, intercalând pauze considerabile deoarece tirul de întrebări provoacă un stres puternic și acoperă semnalele nonverbale ale celui anchetat[2]. Mare semnificație au și pauzele pe care le face învinuitul/inculpatul, durata acestora putând fi interpretată ca indice al efortului de denaturare sau disimulare.

De asemenea, întrebările trebuie în așa fel formulate încât să se reușească obținerea anumitor răspunsuri specifice pentru a putea face diferența dintre fapte și ficțiune. Cu cât este mai specifică întrebarea, cu atât va putea provoca semnale nonverbale mai precise și cu atât vor fi mai corecte evaluările pe care le va face anchetatorul, având în vedere semnificația gesturilor inconștiente.

5. Față de învinuit/inculpat se recomandă a se avea o atitudine deschisă. Adesea cel anchetat trebuie să fie încurajat, fie prin flatare („eu te știam de băiat deștept…", „înțeleg,

---

[1] L. Cârjan, *Criminalistică – Tratat*, Ed. Pinguin Book, București, 2005, p. 515.
[2] J. Navarro, M. Karlins, *Secretele comunicării nonverbale…*, op. cit., p. 230.

Scanned with OKEN Scanner

cum ai fi putut să…"), fie prin utilizarea unei formule de generalizare şi nu de particularizare („da, au mai făcut şi alţii aşa ceva, nu eşti singurul…", „oricine în această situaţie ar fi putut să…", „toţi facem greşeli"),ori de minimalizare şi îndepărtare a pericolului („se întâmplă şi accidente", „vezi unde duce anturajul, consumul de alcool, în alte împrejurări fapta asta nu s-ar fi putut întâmpla…")[1].

6. Învinuitul sau inculpatul trebuie să fie convins că este ascultat cu cea mai mare atenţie căci această atitudine exprimă respectul anchetatorului faţă de el. De aceea, după ce îşi termină relatarea şi are impresia că a fost integral crezut, se pot valorifica momentele psihologice create de întrebările de verificare a elementelor contradictorii sau nonconcordante, consecinţă a neadevărurilor structurate de interlocutor.

7. În timpul ascultării, trebuie păstrată concentrarea învinuitului/inculpatului asupra subiectului care interesează. Anchetatorii trebuie să ţină minte că de multe ori când oamenii vorbesc pur şi simplu, deci când îşi spun partea lor de poveste, vor emite mai puţine semnale nonverbale decât atunci când controlează ei evoluţia discuţiei. Întrebările clare şi la obiect vor determina anumite manifestări comportamentale care sunt utile în evaluarea onestităţii persoanei.

8. Când cei interogaţi vorbesc mult, există tendinţa de a-i crede; când sunt rezervaţi, se presupune că mint. În timpul discuţiilor, oamenii care oferă o cantitate mare de informaţii şi detalii despre un eveniment sau o situaţie par să spună adevărul; totuşi, s-ar putea ca ei să nu facă decât să arunce o perdea de fum prin care să-şi acopere faptele sau să conducă discuţia într-o altă direcţie. Adevărul este scos la iveală nu prin volumul materialului povestit, ci prin verificarea faptelor afirmate de vorbitor. Până când informaţia nu este verificată,este doar o relatare personală,poate chiar lipsită de sens[2].

9. Stresul vine şi pleacă. Un individ care are un sentiment de vinovăţie va manifesta succesiv două tipuri de comportamente distincte în momentul în care i se pune o întrebare incomodă precum: „Ai fost vreodată în casa domnului Popescu?". Prima reacţie va reflecta stresul trăit la auzul întrebării. Va reacţiona inconştient prin diverse gesturi de distanţare, cum ar fi retragerea picioarelor dinspre anchetator, înclinarea trupului în sens invers sau încleştarea fălcilor şi strângerea buzelor. Va urma un al doilea set de comportamente legate de primele, reacţiile de calmare, care pot include gesturi precum atingerea gâtului, mângâierea nasului sau masarea gâtului în timp ce reflectează la întrebare sau la răspuns.

10. Cauza stresului trebuie izolată. Cele două comportamente în serie, gesturile de stres urmate de cele de calmare, au fost de multe ori asociate în mod eronat cu minciuna. Este o interpretare nefericită deoarece aceste manifestări reprezintă indicii de stres şi de eliberare a stresului, nu neapărat o lipsă de onestitate[3]. Şi mincinoşii pot avea astfel de comportamente dar ele pot fi observate şi la indivizii care sunt nervoşi. De aceea, trebuie ştiut că gesturile de calmare permit identificarea problemelor care necesită sporirea atenţiei şi a cercetărilor. Odată identificate, aceste probleme sau aspecte sensibile pentru învinuit/inculpat pot fi exploatate în continuare prin tehnica întrebărilor eficiente.

---

[1] T. Butoi, *Interogatoriul – psihologia confruntării în procesul judiciar*, Ed. Pinguin Book, Bucureşti, 2004, p. 110, în acelaşi sens şi M.R. Napier, S.H. Adams, *Magic Words to Obtain Confessions*, FBI Law Enforcement Bulletin, 1998, p. 11.

[2] J. Navarro, M. Karlins, *Secretele comunicării nonverbale…*, op. cit., p. 231.

[3] *Ibidem*, p. 233.

Scanned with OKEN Scanner

11. Faţă de învinuit/inculpat se recomandă a se avea o atitudine echilibrată, calmă, răbdătoare (de fapt tenacitate şi rezistenţă). Aceasta deoarece în majoritatea cazurilor, timpul operează în defavoarea învinuitului sau inculpatului, starea tensională în care se află până la mărturisirea completă, insecuritatea crescândă pe care o resimte în privinţa viitorului făcându-l să comită greşeli.

12. Înţelegerea umană faţă de învinuit/inculpat dar care nu se confundă cu „bunăvoinţa" sau cu „iertarea" şi respectul persoanei sale oricare ar fi crima pe care a săvârşit-o creează un climat favorabil pentru a obţine, în limitele posibilului, cât mai multe informaţii de la acesta. Un gest de prietenie (apropierea scaunului, oferirea unei ţigări, a unei cafele etc.), un sfat, istorisirea unei întâmplări asemănătoare prin consecinţe, un proverb, o bătaie prietenească pe umăr etc., pot duce uneori, în momentele psihologice adecvat create, la mărturisiri complete[1].

2.7. Atitudinea învinuitului/inculpatului în raport cu învinuirea ce i se aduce

În faţa anchetatorului, faţă de învinuirea ce i se aduce, învinuitul/inculpatul poate adopta diferite atitudini, după cum urmează:

a) învinuitul/inculpatul recunoaşte învinuirea ce i se aduce şi face declaraţii fidele, sincere şi complete asupra tuturor împrejurărilor în care a fost săvârşită infracţiunea;

b) învinuitul/inculpatul recunoaşte învinuirea ce i se aduce dar face declaraţii nesincere. În acest caz, recunoaşterea poate fi totală sau parţială dar declaraţiile sale nu sunt sincere deoarece învinuitul/inculpatul doreşte fie să ascundă împrejurările reale, grave în care a comis infracţiunea sau alte infracţiuni fie doreşte să acopere din diferite motive alte persoane luând asupra sa vina, fie doreşte să ascundă eventualii complici.

c) învinuitul/inculpatul nu recunoaşte învinuirea ce i se aduce dar face declaraţii sincere deoarece într-adevăr nu este autorul faptei.

d) învinuitul/inculpatul nu recunoaşte învinuirea ce i se aduce şi face declaraţii nesincere în scopul de a se sustrage de la răspunderea penală propunând chiar administrarea unor probe false care să-i dovedească nevinovăţia[2].

Alături de aceste atitudini învinuitul/inculpatul mai poate adopta şi atitudinea de tăcere refuzând să dea declaraţii.

De multe ori în practică s-au constatat situaţii în care, din diferite motive, fără a se împotrivi, învinuitul/inculpatul recunoaşte faptele săvârşite şi face declaraţii sincere în acest sens.

Mărturisirea învinuitului/inculpatului, considerată în trecut regina probelor, are în procesul penal modern doar valoarea unei probe obişnuite şi este prezumată sinceră dacă, în principiu, există motive a o considera de bună-credinţă, adică este obţinută la adăpost de orice presiune, provine de la o persoană în deplinătatea facultăţilor mintale şi este dată în deplină cunoştinţă de cauză.

Din punct de vedere psihologic, prezumţia de sinceritate a mărturisirii are la bază două *teorii*:

---

[1] T. Butoi, *Interogatoriul – psihologia confruntării în procesul judiciar*, Ed. Pinguin Book, Bucureşti, 2004, p. 110.

[2] I. Mircea, *Criminalistica*, Ed. Fundaţiei Chemarea, Iaşi, 1994, p. 270-271, în acelaşi sens S.A. Golunski, *Criminalistica*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti 1961, p. 334.

Scanned with OKEN Scanner

– cel ce se recunoaşte vinovat de săvârşirea unei infracţiuni este conştient de gravitatea consecinţelor la care se expune;

– este nefiresc ca cineva să se acuze în mod fals de săvârşirea unei infracţiuni deoarece o astfel de conduită se opune înclinaţiei naturale spre autoconservare, tendinţă instinctuală căreia nici o persoană adultă normală nu i se poate sustrage.

Legiuitorul a condiţionat valoarea mărturisirii de existenţa unor fapte şi împrejurări ce rezultă din ansamblul probelor care să o sprijine[1] deoarece nu a exclus posibilitatea acelor situaţii, rar întâlnite în practica judiciară, de autoînvinuire falsă.

Recunoaşterea poate fi determinată de o serie de motive. Necesitatea de a aprecia corect declaraţiile sale impune cunoaşterea mobilurilor care l-au determinat pe învinuit/inculpat să facă aceste mărturisiri. Cunoaşterea adevăratelor mobiluri ale mărturisirii impune o fină analiză psihologică a conduitei învinuitului/inculpatului, a stărilor de spirit prin care acesta trece în cursul procesului penal, ceea ce dezvăluie adevărata personalitate a învinuitului/inculpatului.

La baza mărturisirii pot sta motive etice sau raţionale. Din punct de vedere etic, învinuitul/ inculpatul poate avea sentimente de căinţă, dorinţa de a se elibera psihic, de a repara paguba pricinuită, de a suferi pentru răul făcut, împrejurări ce determină o credibilitate mai mare acordată acestor mărturisiri. Recunoaşterea determinată de motive raţionale este mai puţin convingătoare deoarece ea este impusă, de regulă, de evidenţa faptelor, de convingerea inutilităţii tăgăduirii sau de conştiinţa faptului că această împrejurare va constitui o circumstanţă favorabilă la individualizarea pedepsei.

Motivele principale care explică *atitudinea sinceră* a învinuitului/inculpatului (de recunoaştere a faptelor săvârşite), de cele mai multe ori sunt[2]:

a) Există o anumită categorie de infractori care, după săvârşirea infracţiunii, îşi supun propria activitate unei critici a conştiinţei ce are ca rezultat dezaprobarea faptei săvârşite sau luarea hotărârii de a înlătura consecinţele dăunătoare ale propriei activităţi. În cazul acestei situaţii, motivul principal al recunoaşterii îl constituie remuşcarea, căinţa, regretul, dorinţa de a dobândi linişte sufletească etc., nevoia de eliberare din „chingile" conştiinţei împingându-l pe făptuitor să mărturisească;

b) În alte cazuri recunoaşterea învinuitului/inculpatului este pornită din nevoia de uşurare interioară, din nevoia de a se elibera. În cursul ascultării, între cei doi participanţi ai acestei activităţi – învinuit/inculpat şi organul judiciar – se duce o luptă psihologică care creează celui audiat o stare de extremă încordare şi consum interior. De-a lungul acestei dispute istovitoare, efortul prelungit, permanentul autocontrol, pot înfrânge capacitatea de rezistenţă astfel că învinuitul/inculpatul mărturiseşte eliberându-se din acest stres;

c) Alteori, recunoaşterea este pornită din nevoia de a se explica, de a se confesa, de a se destăinui. Această tendinţă este propric, în special, celor ce au săvârşit infracţiuni sub stăpânirea unor pasiuni violente. O astfel de atitudine este provocată de învinuirea ce i se aduce, în faţa căreia făptuitorul nu rezistă tentaţiei de a-şi spune punctul de vedere, de a explica ceea ce l-a determinat să săvârşească fapta, toate acestea într-un scop defensiv, de atenuare, de scuză;

---

[1] Codul de procedură penală al României, art. 69.

[2] A. Ciopraga, *Criminalistica. Tratat de tactică*, Ed. Gama, 1996, p. 243- 244.

Scanned with OKEN Scanner

d) Mărturisirea poate fi provocată şi de raţiuni logice atunci când natura şi caracterul probelor ce susţin învinuirea alcătuiesc un lanţ de breşe iar învinuitul/inculpatul se află în impas, nu vede altă ieşire din situaţie, toate acestea convingându-l de inutilitatea negării faptelor care sunt deja cunoscute. În astfel de situaţii, recunoaşterea este favorizată de apelul, uneori repetat, al organului judiciar de a spune adevărul şi de asigurarea că recunoaşterea sinceră va constitui o împrejurare favorabilă ce va fi luată în considerare la individualizarea pedepsei;

e) Uneori mărturisirea poate fi determinată de orgoliu, de o vanitate exagerată. Această situaţie se întâlneşte la unele categorii de infractori, în special la cei tineri sau la cei ce săvârşesc infracţiuni sub imboldul unei pasiuni.

Este important ca anchetatorul să poată face diferenţa între recunoaşterea sinceră şi cea nesinceră. Însă, sinceritatea sau nesinceritatea nu pot fi întotdeauna constatate în cursul ascultării. Astfel, există situaţii când în cursul ascultării, organul judiciar deţine puţine informaţii care nu-i îngăduie să se pronunţe asupra poziţiei pe care se situează învinuitul/inculpatul. În astfel de cazuri, sinceritatea sau nesinceritatea recunoaşterii se constată ulterior, în momentul verificării declaraţiilor, al confruntării lor cu celelalte mijloace de probă existente în cauză.

Dar, oricât de convingătoare ar fi declaraţiile învinuitului/inculpatului, chiar şi atunci când nu există un motiv aparent pentru a pune sub semnul îndoielii sinceritatea recunoaşterii, nimic nu garantează că învinuitul/inculpatul îşi va păstra declaraţiile, rămânând pe aceeaşi poziţie sinceră. Această situaţie poate apărea şi în cazul în care recunoaşterea este obţinută în momentul imediat următor săvârşirii infracţiunii, când făptuitorul, de regulă, se află sub stăpânirea unei puternice tulburări iar mărturisirea este pusă sub semnul unor sentimente superioare (remuşcare, nevoia de eliberare, descătuşare). Cu trecerea timpului însă, intensitatea acestor stări sufleteşti se atenuează, fiind înlocuite cu diferite explicaţii pentru a justifica propria conduită. Sub imboldul unor astfel de justificări învinuitul/inculpatul poate reveni asupra recunoaşterii, retractând declaraţiile anterioare.

Pericolul retractării mărturisirii este însă mai evident în cazul învinuitului/inculpatului de rea-credinţă. Astfel, învinuitul/inculpatul abil, având o anumită experienţă în domeniul infracţional, prin recunoaşterea faptelor urmăreşte, de regulă, să determine trimiterea lui în judecată fără ca recunoaşterea să fie sprijinită şi de alte probe temeinice, pentru ca în faţa instanţei de judecată să retracteze declaraţiile, în scopul de a se sustrage de la răspunderea penală[1].

Aşadar, nu este suficientă simpla recunoaştere a faptei. Totodată, nu este satisfăcătoare consemnarea la modul general a declaraţiilor învinuitului/inculpatului. Este necesară raportarea declaraţiilor sale la faptele cunoscute de organul judiciar. Aprecierea sincerităţii declaraţiilor învinuitului/inculpatului impune detalierea acestora, adică consemnarea tuturor împrejurărilor săvârşirii infracţiunii – circumstanţe de loc, timp, mod, mijloace de săvârşire, mobilul şi scopul infracţiunii, participanţii – precum şi a probelor care să permită verificarea ulterioară a acestor împrejurări. De asemenea, este recomandată chiar consemnarea acelor detalii referitoare la actele premergătoare săvârşirii infracţiunii, aparent fără legătură cu aceasta, dar care între timp pot dobândi o

[1] *Ibidem*, p. 246.

Scanned with OKEN Scanner

mare forță probantă. Astfel de elemente fac posibilă verificarea ulterioară a declarațiilor învinuitului/inculpatului și, în același timp, vor constitui un obstacol în calea retractării.

Pot apărea situații în care învinuitul/inculpatul recunoaște integral sau parțial faptele, dar declarațiile sale nu sunt sincere deoarece sunt pornite din mobiluri străine de realitate. Aceste declarații sunt cunoscute sub denumirea de false mărturisiri. Având în vedere faptul că, de regulă, învinuitul/inculpatul încearcă să se apere prin tot felul de mijloace, inclusiv tăgăduind fapta săvârșită ca o expresie a instinctului de autoconservare, falsele mărturisiri pot avea la bază diverse motive și, uneori, chiar pot pune în discuție însăși integritatea facultăților sale mintale.

Motivele care pot conduce la false recunoașteri pot fi căutate atât în limitele normalului, al conștientului, cât și în limitele patologicului[1]. În seria cauzelor de natură patologică, în mod frecvent se înscriu afecțiunile psihice cum ar fi melancolia, isteria etc. De aceea, ori de câte ori organul judiciar are motive să pună la îndoială integritatea facultăților mintale ale învinuitului/ inculpatului, trebuie să apeleze la un medic de specialitate.

Recunoașterea învinuitului/inculpatului poate fi integral adevărată ori integral falsă sau numai parțial adevărată. În practica judiciară, situația obișnuită este mărturisirea parțial sinceră deoarece, cel mai adesea, făptuitorul silit de probele deținute de organul judiciar, recunoaște infracțiunea săvârșită dar, alături de situația reală, adaugă elemente false sau deliberat omite anumite împrejurări pentru a-și ameliora situația.

Astfel, de cele mai multe ori, pot apărea următoarele situații:

– când învinuitul/inculpatul este urmărit pentru săvârșirea mai multor infracțiuni (furturi, omoruri), acesta recunoaște numai una dintre ele și neagă săvârșirea celorlalte;

– în situațiile când învinuitul/inculpatul este urmărit pentru săvârșirea unei singure infracțiuni, dar care a fost săvârșită în condiții agravante, recunoaște fapta doar în forma simplă pentru a beneficia de pedeapsa redusă specifică acestei forme;

– în cazul infracțiunilor de vătămare corporală gravă sau de omor, învinuitul/ inculpatul recunoaște faptele dar invocă în apărare cauze care înlătură caracterul penal al faptei (de exemplu, legitima apărare) sau împrejurări care constituie circumstanțe atenuante (de exemplu, provocarea).

Ca și în cazul mărturisirii sincere, falsa recunoaștere trebuie să conțină cât mai multe detalii iar prin întrebările adresate să se obțină informații care, verificate ulterior, să poată demonstra caracterul fals al mărturisirii.

Cea mai întâlnită atitudine adoptată de învinuit/inculpat în fața organului judiciar este nerecunoașterea faptelor. În același timp învinuitul/inculpatul face declarații mincinoase în speranța că organul judiciar, fără recunoașterea sa, nu va reuși să strângă suficiente probe care să-i dovedească vinovăția. În această situație, anchetatorul va urmări prin procedeele tactice adoptate atingerea unui singur scop: determinarea învinuitului/inculpatului de a renunța la atitudinea sa nesinceră și de a da declarații complete, sincere și fidele.

Învinuitul/inculpatul poate adopta această atitudine dintr-o varietate de *motive*. Astfel, de regulă, învinuitul/inculpatul are convingerea că împotriva sa nu sunt și nu pot fi strânse probe suficiente și, în concluzie, în lipsa recunoașterii sale nu va putea fi tras la răspundere penală. Altă determinare poate fi dorința de a nu dezvălui identitatea

[1] A. Ciopraga, *op. cit.*, p. 246.

Scanned with OKEN Scanner

participanţilor la infracţiune dacă în rândul acestora se află persoane apropiate sau dacă ceilalţi participanţi exercită presiuni asupra sa, creându-i astfel teamă. Un alt motiv întâlnit în cazul învinuitului/inculpatului care adoptă o asemenea atitudine este temerea că recunoaşterea faptelor ar atrage desconsiderarea, oprobiul public, supradimensionarea nejustificată a gravităţii infracţiunii şi a pedepsei cu care este ameninţat.

În toate cazurile recunoaşterea adevărului are implicaţii profunde asupra vieţii şi relaţiilor învinuitului/inculpatului, acesta fiind în postura de a face decizii critice pentru viaţa sa. Luarea unor astfel de decizii necesită timp pentru a reflecta asupra consecinţelor acestora. În acest sens, se apreciază că şansa anchetatorului de a obţine o mărturisire creşte cu 25% pentru fiecare oră de ascultare (într-un interval de până la 4 ore). Încheierea audierii după 30 de minute sau chiar o oră de la momentul începerii ei duce la o rată a eşecului de 75%[1]. De aceea, pentru ca audierea să se termine cu succes, anchetatorul trebuie să acorde suficient timp acestei activităţi.

Înainte de toate, anchetatorul va trebui să cunoască cărui tip de personalitate îi aparţine învinuitul/inculpatul. Astfel, dacă învinuitul/inculpatul va da dovadă de dârzenie, tenacitate, capacitate de rezistenţă la eforturile prelungite ale anchetatorului este de înţeles că învinuitul/inculpatul nu va ceda cu uşurinţă ci va stărui în minciună, se va apăra cu îndârjire. Prin observarea unor asemenea însuşiri, organul judiciar va înţelege că faţă de un asemenea învinuit/inculpat trebuie adoptată o linie tactică energică, pe măsura rezistenţei opuse pentru a-l determina pe acesta să renunţe la minciunile sale şi să recunoască faptele comise.

În al doilea rând anchetatorul va trebui să ţină seama şi de trăsăturile temperamentale ale învinuitului/inculpatului adică dacă aparţine tipului emoţional sau neemoţional. Învinuitul/ inculpatul aparţinând tipului emoţional, după săvârşirea infracţiunii va fi dominat de un puternic sentiment de regret, de remuşcare, de sentimentul vinovăţiei. De aceea, în aceste cazuri, cea mai indicată tactică este atitudinea conciliantă, de înţelegere a situaţiei în care se află acesta, a creării acelei atmosfere de apropiere favorabilă recunoaşterii sincere a faptelor. Dimpotrivă, în cazul tipului neemotiv, atitudinea de înţelegere nu va mai avea aceleaşi rezultate deoarece învinuitul/ inculpatul nu va mai fi dominat de remuşcări, de mustrări de conştiinţă sau acestea sunt de o intensitate mai redusă. Procedeele tactice utilizate în această situaţie vor trebui să se bazeze pe analiza faptelor, pe prezentarea riguroasă a probelor în acuzare.

În legătură cu atitudinea de negare a faptelor, în practica judiciară s-a constatat că de multe ori, învinuiţii/inculpaţii abili, cu o anumită experienţă în domeniul vieţii infracţionale îşi pregătesc un alibi[2] furnizând anchetatorului explicaţii menite a-l convinge că în momentul comiterii faptei se aflau într-un alt loc decât cel în care fapta a fost săvârşită, cu scopul de a-şi susţine nevinovăţia.

Alibiul constă fie în evocarea unui fapt, a unei împrejurări, întâmplări neadevărate, imaginate, situaţie în care pentru ca spusele sale să aibă o mai mare credibilitate învinuitul/ inculpatul creează de la un capăt la altul o explicaţie care, de regulă, este bogată în detalii (succesiunea unui întreg şir de fapte, întâmplări, evenimente, activităţi, localizarea foarte exactă în timp a acestora etc.), fie în invocarea unui fapt real care însă a avut loc într-un alt moment, anterior sau ulterior săvârşirii acţiunii.

---

[1] D. Vessel, *Conducting successuful interrogations*, Law Enforcement Bulletin, 1998, p. 5.

[2] A. Ciopraga, *op. cit.*, p. 268.

Scanned with OKEN Scanner

Când alibiul constă într-un fapt real, înainte de săvârşirea faptei, învinuitul/inculpatul ia hotărârea de a provoca şi memora cât mai fidel o serie de împrejurări care, în raport cu fapta comisă, se situează într-un moment anterior sau posterior comiterii acesteia şi care au scopul de a convinge organul judiciar că în momentul săvârşirii infracţiunii se afla într-un alt loc. Astfel, învinuitul/inculpatul ocupat cu procurarea unui alibi va căuta să părăsească cât mai repede locul săvârşirii faptei şi să se deplaseze într-un loc îndepărtat unde va încerca în mod deosebit să-şi facă remarcată prezenţa în rândul anumitor persoane. Va face eforturi de a reţine tot ce a perceput, de a memora cu exactitate întreaga activitate desfăşurată în acel loc şi persoanele participante. Învinuitul/inculpatul va miza pe faptul că persoanele cu care a venit în contact nu vor putea localiza foarte precis în timp momentul sosirii acestuia printre ei.

Realitatea sau falsitatea alibiului trebuie minuţios verificată. Confirmarea alibiului constituie o dovadă a nevinovăţiei învinuitului/inculpatului şi astfel se economisesc timp şi mijloace iar cercetările vor fi îndreptate într-o altă direcţie. Neconfirmarea alibiului constituie, aproape fără excepţie, o puternică dovadă a vinovăţiei învinuitului/inculpatului.

2.8. *Modele de conduită şi tipuri de anchetatori*

Contactul îndelungat cu învinuiţii/inculpaţii, situaţiile şi împrejurările complexe în care se află de cele mai multe ori anchetatorul, îşi pun amprenta profesională asupra personalităţii sale. Astfel, se dezvoltă calităţi speciale ca perspicacitatea, spiritul de observaţie, insistenţa, subtilitatea deducţiilor şi sintezelor, rapiditatea sesizării unor relaţii şi forţa argumentării logice, a căror rezultantă formează intuiţia profesională.

De-a lungul experienţei însă, anchetatorul capătă şi unele deprinderi sau obişnuinţe care sunt incompatibile cu reuşita anchetei şi cu personalitatea sa. Astfel, pot fi menţionate: mulţumirea de sine generată de experienţa proprie, ruperea contactului cu elementele teoretice sau de noutate din profesiune, bănuiala excesivă privind orice persoană anchetată, instalarea stereotipurilor, automatismelor şi spiritului rutinier, tendinţa de a suspecta orice om de activităţi infracţionale, amplificarea nefondată a unor date sau exagerarea semnificaţiei acordată unor gesturi şi manifestări secundare din conduita celor anchetaţi, modul uneori absent sau defectuos de a formula întrebări, impertinenţă, aroganţă sau chiar vulgaritate în relaţiile cu persoanele anchetate, sentimente de simpatie sau antipatie faţă de învinuit/inculpat.

Toate aceste manifestări se pot repercuta, într-un fel sau altul, defavorabil asupra activităţii organului judiciar. De aceea, pentru a înlătura sau atenua efectele nedorite ale unor astfel de manifestări, organul judiciar, conştient de aceste laturi ale propriei psihologii, trebuie să se supună unui necontenit control, să supună uni sever examen critic capacitatea de percepţie a faptelor, intuiţia sa, aptitudinea de a formula versiuni verosimile[1]. Aceasta implică o anumită capacitate de detaşare, de desprindere de poziţia sa procesuală, o atitudine de imparţialitate, de apreciere lucidă atât a faptelor şi împrejurărilor care susţin învinuirea cât şi a celor ce militează în favoarea învinuitului/inculpatului.

[1] *Ibidem*, p. 282.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru ca ascultarea învinuitului/inculpatului să se finalizeze cu succes, cu aflarea adevărului în cauza respectivă, anchetatorilor le este recomandat să exerseze şi să dobândească şi unele aptitudini precum: obişnuinţa de a privi interlocutorii pe tot parcursul ascultării, sondându-le şi interpretându-le corect comportamentul expresiv în raport cu întrebările semnificative, deprinderea de a asigura anchetei liniştea şi intimitatea necesară, deprinderea anchetatorului de a nu-şi permite gesturi de nervozitate, ticuri, ridicarea tonului ori alte accese de slăbiciune, deprinderea de a intra în anchetă cu încredere în capacitatea personală, calm şi echilibrat, precum şi tăria morală de a mai insista încă puţin din momentul în care a ajuns la concluzia că totul este zadarnic[1].

O constatare importantă făcută în acest domeniu de practicieni este aceea că nici un anchetator nu poate avea succes în absolut toate audierile sale. Cel puţin 10% din subiecţii interogaţi nu vor mărturisi indiferent de eforturile şi talentul anchetatorului[2]. Prin urmare, acesta nu trebuie să fie descurajat de faptul că învinuitul/inculpatul nu recunoaşte faptele comise sau nu colaborează deoarece există şi învinuiţi/inculpaţi care, în ciuda tuturor procedeelor tactice folosite şi a eforturilor depuse de anchetator, nu renunţă la atitudinea lor şi nu colaborează cu anchetatorul. În această categorie intră şi unii infractori recidivişti care cunosc foarte bine sistemul de justiţie[3].

Studierea comportamentului anchetatorilor în relaţia anchetator – anchetat a condus la diferite clasificări. Dintre acestea, cea mai frecvent întâlnită în literatura de specialitate este următoarea[4]:

Anchetatorul temperat: se caracterizează printr-un comportament firesc, ascultându-şi cu atenţie şi interes interlocutorul, este răbdător, calm şi analitic. Intervine oportun şi eficient, cu tactul corespunzător situaţiei pentru lămurirea aspectelor esenţiale ce interesează ancheta.

Anchetatorul amabil: în relaţia sa cu cel anchetat manifestă o anumită transparenţă şi jovialitate, nu ezită să-l trateze cu o ţigară sau cu o cafea. Atmosfera degajată pe care o creează îi oferă posibilitatea de a-şi putea studia mai bine din punct de vedere psihologic interlocutorul. Apare însă riscul ca, în cazul în care amabilitatea nu este constantă, echilibrul anchetei să se rupă, cel anchetat să se inhibe iar investigaţia poate fi compromisă.

Anchetatorul autoritar: se caracterizează printr-o atitudine rigidă, gravă, cu accent de solemnitate, impunându-şi la modul imperativ voinţa în faţa celui ascultat. Nu este interesat în studiul psihologiei celui anchetat şi de aceea nu găseşte modalităţile optime de a stimula pozitiv convorbirea. Anchetatorul autoritar mizează mai mult pe intimidarea celui anchetat decât pe stimularea psihologică a acestuia pentru a coopera.

Anchetatorul vorbăreţ: este un tip complexat de necesitatea afirmării sau necesitatea de a se descărca de o tensiune afectivă iar logoreea este modalitatea de a se elibera de aceste stări. Din aceste motive, anchetatorul intervine inoportun şi lipsit de eficienţă în relatările anchetatului, putând compromite ancheta.

---

[1] T. Butoi, *Interogatoriul – psihologia confruntării în procesul judiciar*, Ed. Pinguin Book, Bucureşti, 2004, p. 153.

[2] D. Vessel, *Conducting successuful interrogations*, Law Enforcement Bulletin, 1998, p. 5.

[3] S.E. Samenow, *Inside the Criminal Mind*, Times Books, New York,1984, p. 180-181.

[4] N. Mitrofan, V. Zdrenghea, T. Butoi, *Psihologie judiciară*, Casa de editură şi presă Şansa, Bucureşti, 1997, p. 171-172.

Scanned with OKEN Scanner

Anchetatorul cabotin: acest anchetator exagerează în utilizarea procedeelor actoriceşti ceea ce poate provoca stări improprii pentru ancheta judiciară ca de exemplu, amuzamentul, disprețul, penibilitatea sau chiar inhibarea anchetatului, situații ce pot prejudicia rezultatele anchetei.

Anchetatorul patern: adoptă un comportament blând, de slăbiciune, de inferioritate în anchetă, aspect ce poate fi sesizat sau speculat de infractorii recidivişti care nu vor ezita să-şi atenueze faptele.

Alte clasificări ale diferitelor tipuri de anchetatori:

a) *din perspectiva implicării spiritului de observație în alcătuirea scenariului infracțional*, se poate identifica:

Anchetatorul de „tip analitic": acesta îşi construieşte scenariul probabil al infracțiunii din foarte multe detalii, dând fiecăruia o însemnătate deosebită şi insistând în direcția verificării amănunțite a tuturor elementelor componente. Ancheta evoluează lent şi presupune un efort consistent dar are avantajul că evită eventualele erori.

Anchetatorul de „tip sintetic": acest tip de anchetator acordă o importanță diferențiată informațiilor inițiale, construindu-şi scenariul pe informațiile considerate relevante, celelalte fiind integrate imaginii de ansamblu. Proiectul anchetei implică un comportament probabilist, în sensul că se urmăreşte validarea celei mai probabile soluții. Demersul anchetei are o evoluție mai rapidă dar trebuie evitate posibilele erori.

b) *din perspectiva implicării cognitiv-imaginative* se desprind două tipuri de anchetatori:

Anchetatorul de „tip conservator": acesta utilizează schemele mintale construite anterior, cărora le subordonează în mod exagerat informațiile oferite de realitate, „obligându-le" să se integreze în schemele mintale elaborate. Un astfel de anchetator poate ajunge robul unui asemenea mod rigid de gândire, manifestând chiar tendința de a „ajusta" realitatea la schemele mintale vechi cu care operează.

Anchetatorul de „tip creator": acesta manifestă o atitudine creatoare, face apel la schemele mintale achiziționate, ele constituind o parte din experiența profesională. Dar, el îşi construieşte proiectul anchetei bazându-se nu numai pe asemănările cu alte cazuri cercetate, ci şi pe elemente specifice cazului în speță. Acest tip de anchetator descifrează mai rapid cazul aflat în cercetare, facilitează clarificarea unor situații, aparent fără ieşire.

Sistemele mai vechi de drept cunosc, pe lângă aceste tipuri de anchetatori, şi pe acela de *anchetator violent, torționar*. Nu este inclus în această clasificare deoarece, se consideră că în sistemul judiciar modern, existența acestuia este greu de imaginat. Detalii despre astfel de anchetatori se găsesc însă în „Manualul de Contraspionaj şi Anchetă KUBARK" (declasificat în anul 1997) al Agenției Centrale de Informații a SUA care conține un capitol întreg referitor la tactici şi metode coercitive începând de la anumite restricții şi până la metode medicale, chimice sau electrice[1]. În acelaşi sens şi „Manualul de Exploatare a Psihicului Uman" elaborat în anul 1983 şi aparținând tot CIA. Spre deosebire de primul, acest manual conține recomandări cu privire la neutilizarea metodelor coercitive, catalogându-le ca ineficiente. Însă şi acest curs de interogatoriu conține un capitol în care sunt descrise „tehnici coercitive" motivându-se că „anchetatorii trebuie să le cunoască foarte bine pentru a le putea evita"[2].

---

[1] KUBARK, Counterintelligence Interrogation, Iulie 1963, CIA-SUA.
[2] HUMAN RESOURCE EXPLOITATION, Training manual, 1983, CIA-SUA.

Scanned with OKEN Scanner

În concluzie, se poate spune că anchetator ideal nu există dar, pentru a-şi îndeplini cu profesionalism atribuţiile, trebuie să aibă calităţi multiple, dublate de o experienţă practică acumulată în timp, care să-i permită rezolvarea corespunzătoare a problemelor complexe ce se ivesc în carieră[1].

3. Reguli şi procedee tactice folosite în ascultarea învinuitului sau inculpatului

3.1. Pregătirea ascultării

Scopul ascultării învinuitului/inculpatului îl constituie obţinerea unor declaraţii complete, sincere şi fidele asupra tuturor împrejurărilor în care s-a săvârşit infracţiunea. Pentru atingerea acestui scop, pregătirea în vederea ascultării are o importanţă deosebită[2] în cadrul întregii anchete, această pregătire fiind o activitate complexă şi obligatorie. Obligativitatea se limitează doar la anumite activităţi tipice, stabilite prin normele legale sau prin cele de tactică criminalistică şi presupune *mai multe etape*. Însă gândirea activă a anchetatorului trebuie să adapteze aceste etape la fiecare caz în parte şi nu invers. Particularităţile manifestate de fiecare infracţiune necesită adaptabilitate din partea organelor de cercetare penală, fiind imposibilă obţinerea unor declaraţii sincere prin aplicarea anumitor reguli ca nişte şabloane, fără a aprofunda toate informaţiile obţinute într-o cauză penală şi apoi a le corobora între ele.

Pregătirea ascultării învinuitului/inculpatului presupune crearea unui cadru adecvat desfăşurării ascultării, stabilirea problemelor ce urmează a fi lămurite cu ocazia ascultării, stabilirea tacticii de ascultare şi a materialului probator ce va fi folosit în timpul ascultării, ţinându-se cont de particularităţile fiecărui individ în parte, de împrejurările şi modalităţile comiterii infracţiunii, de personalitatea şi psihologia învinuitului/inculpatului.

Lipsa de pregătire ori pregătirea superficială a ascultării poate avea rezultate negative concretizate în declaraţii de slabă calitate, incomplete, repetarea ascultării, tergiversarea urmăririi, nelămurirea problemelor cauzei sub toate aspectele, toate acestea ducând la o finalitate judiciară necorespunzătoare.

3.2. Studierea materialelor existente în cauză (studierea dosarului cauzei)

Această etapă este deosebit de importantă pentru ca anchetatorul să poată stabili problemele ce trebuie lămurite în timpul interogatoriului judiciar. Obligaţia anchetatorului nu constă doar în a studia întregul material, ci şi în a-l interpreta într-un mod adecvat, ceea ce presupune o oarecare experienţă practică şi profesionalism[3].

Pe baza cunoaşterii materialului cauzei şi interpretării acestuia se stabilesc persoanele care urmează a fi ascultate în calitate de învinuiţi/inculpaţi, faptele ce li se reţin în sarcină, participanţii, calitatea şi contribuţia fiecăruia la săvârşirea infracţiunii, problemele ce trebuie lămurite prin ascultare. Astfel, studierea materialelor cauzei presupune cunoaşterea de către anchetator a datelor şi informaţiilor referitoare la modul, împrejurările în care a fost comisă fapta, probele existente în acel moment la dosar. De

---

[1] A. Iacob, H. Măndăşescu..., *Metodologia investigării infracţionalităţii*, Ed. Sitech, Craiova, 2008, p. 15.

[2] D. Vessel, *Conducting successuful interrogations*, Law Enforcement Bulletin, 1998, p. 2.

[3] C. Pletea, *Criminalistica –elemente de anchetă penală*, Ed. Little Star, Bucureşti, 2004, p. 220.

Scanned with OKEN Scanner

asemenea, anchetatorul trebuie să deţină informaţii cu privire la participanţi, persoana vătămată, martori. Toate aceste date urmează a fi completate, confirmate sau verificate şi prin declaraţiile învinuitului/inculpatului.

Materialul probator are la bază informaţiile, probele obţinute în urma desfăşurării unor activităţi premergătoare precum: cercetarea la faţa locului, examinarea şi interpretarea mijloacelor materiale de probă existente, declaraţiile luate de la eventualii martori oculari sau de la victime care au supravieţuit, efectuarea unor constatări tehnico-ştiinţifice sau expertize etc. În urma studierii acestui material, anchetatorul va reţine datele, probele ce vor fi folosite în timpul ascultării şi va stabili momentul, ordinea şi modul în care vor fi folosite. Studierea materialului cauzei trebuie făcută de urgenţă şi cu obiectivitate, ţinându-se seama atât de probele în acuzare cât şi de cele în apărare precum şi de eventualele circumstanţe atenuante ori agravante.

Pentru asigurarea unei ascultări eficiente şi complete, anchetatorul va studia, pe lângă materialul cauzei, şi literatură juridică de specialitate. Aceasta oferă posibilitatea de documentare cu privire la aspectele teoretice dar, mai ales, la cele legate de practica judiciară în materie. Pe de altă parte, având de cercetat, de exemplu, o infracţiune săvârşită într-un sector de activitate productivă, organul de urmărire penală trebuie să se documenteze şi cu privire la actele normative în domeniu şi reglementările interne referitoare la organizarea şi desfăşurarea procesului de producţie, la atribuţiile de serviciu ale persoanei în cauză, la relaţiile dintre furnizori şi beneficiari, la circuitul actelor financiar-contabile etc. Atunci când problemele pentru care este ascultat învinuitul/ inculpatul au legătură cu alte dosare, studiul se va extinde şi asupra acestora.

Este indicat ca, odată cu studierea materialelor la care s-au făcut referiri, problemele ce trebuie clarificate cu învinuitul/inculpatul să fie notate, aceasta ajutând în mare măsură la întocmirea planului de ascultare[1].

3.3. Cunoaşterea învinuitului/inculpatului

Pe lângă cunoaşterea concretă a faptelor comise de învinuit/inculpat, organul de urmărire penală trebuie să manifeste o preocupare deosebită pentru cunoaşterea personalităţii şi a trăsăturilor psihice specifice acestuia. Aflarea adevărului într-o cauză penală este posibilă numai atunci când cel care efectuează urmărirea are cunoştinţe în domeniul psihologiei judiciare, care să-i înlesnească înţelegerea psihologiei persoanei ce o ascultă. Cunoaşterea componentelor psihologice ale personalităţii (temperamentul, caracterul, aptitudinile) este necesară întrucât activitatea de ascultare a învinuitului ori inculpatului constituie o luptă în plan psihologic pe parcursul căreia organul de urmărire penală, beneficiind de prerogativele acordate de lege acţionează pentru a stabili realitatea faptelor, în timp ce învinuitul/inculpatul încearcă, de cele mai multe ori, să ascundă ori cel puţin să diminueze participarea sa la săvârşirea faptei.

Cunoaşterea tipului de *temperament* (coleric, sanguin, flegmatic sau melancolic) căruia aparţine învinuitul ori inculpatul oferă posibilitatea alegerii procedeelor tactice adecvate de ascultare. De asemenea, trăsăturile pozitive sau negative de *caracter* ale persoanei ce trebuie ascultată, cum ar fi: sociabilitatea, sinceritatea, corectitudinea, tactul, delicateţea, individualismul, orgoliul, indiferenţa, susceptibilitatea, nesinceritatea,

[1] C-tin Aioniţoaie, V. Berchesan..., *Tratat de tactică criminalistică*, Ed. Carpaţi, 1992, p. 92.

Scanned with OKEN Scanner

conştiinciozitatea, lenea, neglijenţa, îngâmfarea, aroganţa, mândria, timiditatea, apatia, sentimentul inferiorităţii etc., permit celui ce efectuează ascultarea să-şi formeze o imagine fidelă cu privire la personalitatea învinuitului/inculpatului şi, în raport cu acestea, să aleagă metoda cea mai bună pentru a obţine declaraţii sincere şi complete. Din analiza materialelor cauzei se pot desprinde unele concluzii cu privire la *aptitudinile* făptuitorului, concretizate în abilitatea cu care a conceput şi săvârşit infracţiunea,a căutat să ascundă urmele acesteia sau a luat măsuri pentru a îngreuna identificarea.

Pentru cunoaşterea personalităţii unui învinuit/inculpat, organul de urmărire penală are posibilităţi multiple. Datele despre învinuit ori inculpat pot fi obţinute atât pe cale indirectă cât şi în mod direct.

Printre activităţile cu caracter *indirect*[1] prin care se obţin date privind temperamentul, caracterul şi aptitudinile învinuitului sau inculpatului se înscriu: investigaţiile efectuate cu privire la persoana sa, actele premergătoare, cercetarea la faţa locului, verificările la cazierul judiciar şi evidenţa operativă, ascultarea martorilor, a altor învinuiţi ori inculpaţi în cauză, studierea unor înscrisuri emanate de la învinuit sau inculpat etc.

Pe lângă datele privind identitatea, starea civilă şi materială a învinuitului ori inculpatului, trebuie cunoscute şi alte date, ca: studiile, profesia, funcţiile ocupate în decursul timpului, domiciliile anterioare, comportamentul acestuia la domiciliu şi la locul de muncă, starea sănătăţii etc. În acest sens, datele furnizate de vecini, prieteni, cunoscuţi, rude, colegi de serviciu pot constitui o sursă preţioasă de cunoaştere. De asemenea, trebuie să fie cunoscute antecedentele penale şi, pe cât este posibil, gradul de participaţie, comportamentul acestuia după săvârşirea infracţiunii, poziţia pe care a adoptat-o în cursul cercetărilor în alte cauze în care a fost implicat.

Din analiza datelor oferite de locul săvârşirii infracţiunii, din declaraţiile martorilor oculari, ale victimelor sau ale celorlalţi participanţi la comiterea faptei, pot fi desprinse unele trăsături temperamentale ale învinuitului/inculpatului legate de modul de comportare, felul în care a fost concepută, pregătită şi săvârşită fapta, rolul avut de acesta în desfăşurarea activităţii ilicite. De asemenea, studiind unele înscrisuri provenite de la învinuit sau inculpat, cum ar fi: memorii ori jurnale intime, se pot trage concluzii utile cu privire la personalitatea acestuia. Nu este lipsit de relevanţă pentru cunoaştere nici mediul familial în care învinuitul sau inculpatul s-a format şi dezvoltat, anturajul, viciile, mediile ce le frecventează.

Date despre personalitatea învinuitului/inculpatului pot fi obţinute însă şi în mod *direct*, prin: efectuarea percheziţiei, aplicarea sechestrului, reţinere sau arestare, ascultarea acestuia.

Ca mijloc direct de investigare a personalităţii umane, percheziţia oferă date concludente cu privire la făptuitor. Prin observarea acestuia, organul de urmărire penală are posibilitatea să-şi completeze datele pe care le deţine şi să obţină altele noi. Comportamentul faţă de organul de urmărire penală, felul cum răspunde la întrebările ce i se adresează, modul în care reacţionează în momentul descoperirii bunurilor, înscrisurilor ori valorilor ce fac obiectul percheziţiei prefigurează poziţia pe care acesta o va adopta în cadrul cercetărilor.

---

[1] *Ibidem*, p. 93.

Scanned with OKEN Scanner

Reținerea sau arestarea este, de asemenea, un moment în care trăsăturile temperamentale și de caracter se pot evidenția. Fiind un moment deosebit de important, învinuitul/inculpatul va căuta să găsească soluții în raport cu modul său de a gândi și reacționa. Nici atitudinea învinuitului/inculpatului în timpul efectuării reținerii sau arestării ori a percheziției față de membrii familiei sale nu trebuie ignorată în procesul cunoașterii. Grija, afecțiunea sau, dimpotrivă, brutalitatea ori indiferența cu care-i privește constituie indicii importante referitoare la personalitatea infractorului, aspecte ce pot fi folosite în desfășurarea urmăririi penale.

Dintre posibilitățile directe de cunoaștere a personalității învinuitului/inculpatului cea mai importantă, datorită duratei și condițiilor în care se desfășoară, este contactul dintre organul de urmărire penală și învinuit/inculpat în timpul ascultării. Fiecare ascultare constituie prilej de studiu al personalității acestuia iar observarea este mijlocul principal de investigare psihologică în cadrul căreia se evidențiază anumite trăsături de comportament: expresii emoționale, mod de gândire, reacții etc.

Tot ce se obține prin studierea psihologiei învinuitului sau inculpatului în momentul ascultării trebuie coroborat cu toate celelalte dovezi ale cauzei deoarece fiecare caz este unic și are particularitățile sale. De asemenea, și personalitățile învinuiților/inculpaților sunt diferite precum și reacțiile acestora în fața organelor de urmărire penală. De aceea este imperios necesar ca anchetatorul să aibă o anumită experiență practică în activitatea de interogare și să trateze fiecare caz cu seriozitate[1].

Organizarea modului de desfășurare a ascultării

În raport de informațiile inițiale deținute anchetatorul stabilește strategia de anchetă, elaborând versiunile referitoare la modul în care va decurge ascultarea.

Din punct de vedere tactic, organizarea ascultării presupune:

a) **determinarea exactă a problemelor ce urmează a fi clarificate** cu ocazia ascultării, precum ***și a datelor ce trebuie verificate*** cu acest prilej;

b) **pregătirea materialului probator ce urmează a fi folosit** în timpul ascultării (mijloace materiale de probă, fotografii, diverse înregistrări)[2];

În timpul ascultării, învinuitul/inculpatul (vinovat de comiterea faptei), trebuie convins prin mijloace de probă că există suficiente dovezi care susțin vinovăția sa. Aceste mijloace de probă trebuie selecționate cu mare atenție din ansamblul probator astfel încât să nu fie compromisă ancheta. În fiecare cauză penală există probe care nu trebuie cunoscute de persoana anchetată în prima fază a urmăririi penale. Anchetatorul trebuie să-și rezerve posibilitatea de a prezenta la momentul oportun o probă, adică să se folosească de ceea ce în practică este denumită „arma surprizei". În acest sens, important este ca, înainte de a fi aduse la cunoștința persoanei anchetate, probele să fie minuțios verificate pentru a nu se prezenta probe false, incerte, neconcludente, rezultat al neglijenței organelor de cercetare la fața locului sau al anumitor împrejurări independente de fapt.

În general, folosirea materialului probator este determinată de poziția necooperantă în anchetă a învinuitului/inculpatului. Aceasta poate fi întemeiată pe motive precum credința că nu sunt probe suficiente ori că nerecunoașterea sa nu va antrena răspunderea

---

[1] C. Pletea, *Criminalistica – elemente de anchetă penală*, Ed. Little Star, București, 2004, p. 219.

[2] I.G. Wilhelm, *Introducere în practica criminalistică*, Stuttgart, 1974, p. 98, în acest sens și Em. Stancu, *Criminalistica*, vol. II, ed. a III-a, Ed. Actami, București, 1999, p. 132.

Scanned with OKEN Scanner

penală sau pe teama de faptul că recunoaşterea poate atrage mutaţii foarte importante în viaţa sa, în familia sa, în societate sau oprobiul public ori desconsiderarea.

c) pe lângă alegerea materialului probator ce urmează a fi utilizat **se stabileşte** de asemenea **şi modul în care acesta va fi prezentat**, în funcţie de personalitatea învinuitului/inculpatului şi de natura probelor. Prezentarea materialului probator se face gradual, începând cu acele probe care au o importanţă mai mică dar care susţin în mod indubitabil vinovăţia.

d) esenţial rămâne momentul în care se face **prezentarea probelor de vinovăţie.** Acest moment trebuie ales cu mult discernământ de către anchetator, cel mai propice[1] fiind acela în care învinuitul/inculpatul prezintă o stare psihică adecvată, apreciată în mod obiectiv de la caz la caz.

e) stabilirea ordinii în care se va face ascultarea. Dacă în cauză există mai mulţi învinuiţi/inculpaţi la început vor fi ascultaţi cei care deţin mai multe informaţii. Deseori se impune ascultarea mai întâi a martorilor, prioritate având martorii oculari. Date pot fi obţinute şi din celelalte activităţi desfăşurate de organul judiciar (cercetarea la faţa locului, constatări tehnico-ştiinţifice, mijloace materiale de probă etc.).

f) stabilirea locului unde se va efectua ascultarea. De regulă, acest loc este sediul organului de urmărire penală sau al instanţei de judecată. Pot exista însă şi situaţii în care învinuitul sau inculpatul se ascultă în alte locuri (este arestat sau deţinut în altă cauză, este internat în spital sau azil de bătrâni etc.).

Considerat ca fiind „câmpul de luptă"[2] în care se întâlnesc cei doi „adversari" – anchetatorul şi învinuitul/inculpatul –, biroul de anchetă judiciară oferă primului totuşi un avantaj constând în controlul asupra subiectului ascultat şi asupra mediului ambiant în care se va desfăşura această luptă psihologică. În acest sens, este important ca organul de urmărire penală care va efectua ascultarea să asigure o ambianţă sobră în încăperea unde se va desfăşura această activitate, fără calendare cu fel şi fel de fotomodele pe pereţi, hărţi, tablouri etc., pentru a nu distrage atenţia învinuitului/inculpatului. Practica de anchetă japoneză, de exemplu, interzice ca în camera de anchetă să se afle chiar şi un telefon care ar putea întrerupe ascultarea şi să determine pierderea momentului psihologic al mărturisirii[3]. Pe de altă parte, anchetatorul trebuie să prevină folosirea unor obiecte în acte de agresiune asupra sa, astfel că în camera respectivă nu trebuie să existe obiecte de acest gen (ex.: scrumiere, statuete, bibelouri etc.).

Important de ştiut în legătură cu locul ascultării este că „principalul factor care poate asigura succesul acestei activităţi este intimitatea" (John Reid)[4].

g) stabilirea modalităţii de citare sau aducere, data, ora, locul în care aceştia urmează să se prezinte în vederea ascultării, sau **dispunerea măsurii aducerii** în vederea ascultării, pe baza mandatului de aducere.

Învinuitul/inculpatul poate fi ascultat în stare de libertate sau în stare de arest preventiv. În cazul învinuitului/inculpatului aflat în arest preventiv, acesta este adus la locul unde va fi ascultat. În ceea ce priveşte învinuitul/inculpatul aflat în stare de

---

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica. Tratat de tactică*, Ed. Gama, 1996, p. 259.
[2] HUMAN RESOURCE EXPLOITATION, Training manual, 1983, CIA-SUA, p. E-4.
[3] I. Măgureanu, Ascultarea persoanelor în procesul penal, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 2004, p. 61.
[4] V.A. Sandoval, *Strategies to Avoid Interview Contamination*, FBI Law Enforcement Bulletin, 2003, p. 4.

Scanned with OKEN Scanner

libertate, acesta este chemat pentru a fi ascultat prin citare sau este adus, cu respectarea dispoziţiilor legale.

Alegerea momentului de citare ori de aducere a învinuitului/inculpatului pentru ascultare este important atât din punct de vedere tactic cât şi din punct de vedere organizatoric şi depinde de obiectul cauzei şi de complexitatea ei.

Din punct de vedere tactic, practica judiciară a demonstrat că este mai bine ca citaţia să fie înmânată în ziua sau în seara zilei anterioare datei fixate pentru ascultare. Când în cauză sunt mai mulţi învinuiţi/inculpaţi care trebuie ascultaţi, citarea acestora se face în aşa fel încât să fie evitată posibilitatea ca aceştia să ia legătura între ei înainte de a se prezenta la ascultare. De multe ori aceştia încearcă să se pună de acord cu privire la ce vor declara sau încercă să facă presiuni asupra martorilor sau părţii vătămate recurgând în acest sens chiar la ameninţări, compromiţând astfel ancheta. Pe baza acestor considerente, citarea trebuie să fie făcută la ore diferite sau în camere separate.

Învinuitul/inculpatul care a fost citat legal dar nu s-a prezentat la data fixată, poate fi adus pe bază de mandat de aducere. Sunt situaţii când învinuitul/inculpatul este adus pe baza mandatului de aducere înainte de a fi fost chemat prin citaţie. Motivaţia organului de urmărire penală este prevenirea unor urmări negative atunci când deţine informaţii privind intenţia învinuitului/ inculpatului de a se sustrage de la urmărirea penală sau când încearcă să împiedice descoperirea adevărului prin influenţarea martorilor, experţilor, distrugerea sau alterarea materialului probator.

Există situaţii când învinuitul/inculpatul se găseşte în imposibilitatea de a se putea prezenta pentru a fi ascultat[1], aspect ce determină organul judiciar să se deplaseze şi să-l asculte la locul unde se află. În celelalte cazuri, ascultarea se va desfăşura la sediul organului judiciar.

b) asigurarea prezenţei apărătorului, interpretului, părintelui, tutorelui sau educatorului.

Dreptul la apărare este un drept fundamental, reglementat distinct de legiuitorul nostru în Constituţie[2] întrucât prezintă un real interes pentru activitatea judiciară.

Într-o accepţiune cuprinzătoare dreptul la apărare include totalitatea drepturilor şi regulilor procedurale care oferă persoanei posibilitatea de a se apăra împotriva acuzaţiilor ce i se aduc, de a contesta învinuirile ce i se aduc, de a scoate la iveală nevinovăţia sa. Aceste aspecte pot fi susţinute de persoana care are calitatea de învinuit sau inculpat ori de către un avocat[3].

Accepţiunea restrânsă a dreptului de apărare se referă doar la posibilitatea folosirii unui avocat în cursul procesului de către persoana care doreşte să exercite acest drept pe riscul său, alegându-şi singură apărătorul.

Sunt situaţii în care asistenţa juridică este obligatorie[4] pentru următoarele categorii de persoane: când învinuitul/inculpatul este minor, internat într-un centru de reeducare sau într-un institut medical educativ, când este reţinut sau arestat chiar în altă cauză, când faţă de acesta a fost dispusă măsura de siguranţă a internării medicale sau obligarea la tratament medical chiar în altă cauză ori când organul de urmărire penală sau instanţa de

[1] Codul de procedură penală al României, art. 74.
[2] Constituţia României, art. 24.
[3] C. Pletea, *Criminalistica – elemente de anchetă penală*, Ed. Little Star, Bucureşti, 2004, p. 226.
[4] Codul de procedură penală al României, art. 171 alin. (2).

Scanned with OKEN Scanner

judecată apreciază că învinuitul sau inculpatul nu şi-ar putea face singur apărarea, precum şi în alte cazuri prevăzute de lege. Pentru aceştia subzistă obligaţia organului judiciar de a desemna şi încunoştinţa apărătorul asupra datei şi orei când se vor efectua activităţile de urmărire penală ce necesită prezenţa sa.

Legea[1] prevede prezenţa interpretului când învinuitul/inculpatul ce urmează să fie ascultat nu cunoaşte limba română sau, chiar dacă o cunoaşte, nu se poate exprima. Rolul interpretului este de a mijloci comunicarea dintre anchetator şi persoana anchetată în limba pe care acesta din urmă o înţelege.

Ascultarea minorului care nu a împlinit vârsta de 16 ani se face în prezenţa părinţilor, a reprezentantului autorităţii tutelare, a tutorelui, curatorului ori a persoanei sub îngrijirea căreia se află. Raţiunea unei asemenea măsuri se bazează pe asigurarea unui climat de siguranţă şi încredere pentru minorul ce urmează a fi ascultat, ceea ce facilitează realizarea contactului psihologic, asigurând condiţii optime desfăşurării interogatoriului judiciar.

i) alte activităţi pregătitoare precum: asigurarea condiţiilor materiale de desfăşurare a interogatoriului judiciar.

Această activitate se va finaliza cu întocmirea unui plan de ascultare care trebuie să conţină problemele de clarificat,ordinea în care vor fi abordate şi materialul probator care va fi prezentat.

3.4. Întocmirea planului de ascultare

Întreaga activitate de pregătire a ascultării învinuitului/inculpatului are ca finalitate elaborarea unui plan de ascultare care va conţine problemele de clarificat, ordinea în care vor fi abordate şi materialul probator care va fi prezentat. La întocmirea planului se va ţine cont de natura infracţiunii, de poziţia pe care s-a situat învinuitul sau inculpatul până în acel moment precum şi de procedeul tactic de ascultare ales[2].

Pentru toate cazurile penale există anumite probleme cu caracter general care trebuie lămurite cu ajutorul învinuitului sau inculpatului, astfel:

– obţinerea de date complete asupra faptelor ce i se reţin în sarcină;

– cunoaşterea şi verificarea probelor, argumentelor pe care le prezintă în apărarea sa;

– dovedirea poziţiei sale nesincere, atunci când declaraţiile date se contrazic cu faptele stabilite şi dovedite;

– descoperirea tuturor infracţiunilor comise de cel în cauză precum şi a participanţilor la săvârşirea lor etc.

Pe lângă aceste aspecte comune tuturor audierilor, fiecare cauză prezintă particularităţile sale determinate de natura infracţiunii ce constituie obiectul său, de urmările acesteia, de metodele şi mijloacele folosite la săvârşirea ei, de împrejurările în care aceasta a fost comisă, de numărul de participanţi, de contribuţia fiecăruia etc. Aflarea adevărului în cazul fiecărei infracţiuni este condiţionată de lămurirea tuturor problemelor concrete, strict referitoare la acea infracţiune şi nu doar a celor cu caracter general, comune tuturor infracţiunilor. De asemenea, în cazul pluralităţii de infractori, planul de ascultare va fi elaborat pentru fiecare dintre ei în funcţie de psihologia

---

[1] Constituţia României, art. 127.

[2] C. Pletea, *Criminalistica – elemente de anchetă penală*, Ed. Little Star, Bucureşti, 2004, p. 227.

Scanned with OKEN Scanner

fiecăruia, de contribuţia la săvârşirea infracţiunii, de antecedentele penale şi de poziţia adoptată în anchetă până în acel moment.

Din punct de vedere tactic, formularea întrebărilor trebuie făcută cu multă atenţie. Anchetatorul trebuie să ştie cum să întrebe, ce să întrebe şi când să adreseze o anumită întrebare. În literatura de specialitate s-au cristalizat condiţiile pe care trebuie să le îndeplinească întrebările, astfel: să fie formulate la nivelul de înţelegere al învinuitului/inculpatului, clare, scurte, precise, să oblige la explicaţii, narări, povestiri, să nu scurteze răspunsul aşteptat, să surprindă persoana ascultată dar să nu o încurce.

Întrucât ascultarea învinuitului/inculpatului se desfăşoară în mai multe etape, se va întocmi plan de ascultare pentru fiecare etapă, eliminându-se astfel omisiunile şi, implicit, tergiversarea cercetărilor. În alcătuirea planului se va ţine seama de orice situaţie care se poate ivi în timpul ascultării, chiar neaşteptată, astfel încât organul judiciar să nu fie luat prin surprindere ori derutat de anumite atitudini sau reacţii. De aceea, este necesar ca acest plan să poată fi modificat în funcţie de desfăşurarea ascultării, de relatările învinuitului/inculpatului, aşadar să aibă un caracter flexibil. Acesta va conduce şi la posibilitatea adaptării, modificării sau formulării de noi întrebări referitoare la fapta cercetată şi la persoana autorului. De asemenea, anchetatorul trebuie să pregătească şi anumite întrebări de rezervă pe care să le folosească în funcţie de reacţiile învinuitului/inculpatului şi de argumentele susţinute de acesta.

Întrebările din planul de ascultare trebuie ordonate într-o succesiune cronologică sau psihologică în funcţie de temperamentul şi poziţia din timpul anchetei a persoanei interogate.

3.5. Crearea unui cadru adecvat desfăşurării interogatoriului judiciar

Încăperea în care se va desfăşura ascultarea trebuie amenajată astfel încât învinuitul/inculpatul să nu considere audierea ca pe un joc şi nici ca pe o povară (nu sunt de neglijat rolul factorilor ergonomici în obţinerea unor declaraţii veridice). Încăperea trebuie să dispună de condiţii minime de confort (scaun, birou, lumină naturală şi artificială, căldură) care asigură învinuitului/inculpatului posibilitatea de răspunde la întrebările ce i se adresează şi, în acelaşi timp, oferă anchetatorului posibilitatea de a surprinde toate răspunsurile şi reacţiile verbale şi nonverbale ale celui ascultat. Dacă anchetatorul nu are la dispoziţie un cadru adecvat pentru desfăşurarea audierii este recomandat ca această activitate să se desfăşoare la o dată ulterioară sau într-un alt loc. Adesea există o singură oportunitate pentru a realiza un bun interogatoriu. De aceea, această oportunitate nu trebuie riscată din cauza unor condiţii improprii[1].

Primul contact cu camera de anchetă trebuie să inspire seriozitatea situaţiei în care se află şi oficialitatea activităţii la care va participa. De aceea, încăperea trebuie să fie curată, aerisită şi cu toate lucrurile aşezate în ordinea firească. Pupitrul anchetatorului plin de dosare, hârtii aruncate în mod haotic, îl fac pe cel chemat în faţa justiţiei să creadă că va fi foarte uşor de ascuns adevărul unui anchetator care dacă este dezordonat cu propriile lucruri este dezordonat şi cu propriile gânduri[2].

Practica a demonstrat că sunt necesare şi unele măsuri suplimentare cum ar fi: aşezarea învinuiţilor/inculpaţilor cât mai departe de uşă sau fereastră (au fost cazuri când

[1] D. Vessel, *Conducting successuful interrogations*, Law Enforcement Bulletin, 1998, p. 2.
[2] C. Pletea, *Criminalistica – Elemente de anchetă penală*, Ed. Little Star, Bucureşti, 2003, p. 229.

Scanned with OKEN Scanner

aceştia au încercat să fugă sau să se sinucidă) sau interpunerea între aceştia şi fereastră a unui obstacol (un birou, o masă etc.) care să-i împiedice să-şi concretizeze eventualele intenţii de fugă sau de automutilare. O altă măsură constă în luarea tuturor obiectelor tăioase, înţepătoare, dure (cuţite, lame, pixuri, ace de birou, agrafe pentru hârtie etc.) din preajma locului unde va fi aşezat învinuitul/inculpatul, obiecte pe care acesta le poate folosi pentru a se automutila sau pentru a-l ataca pe anchetator ori a crea o diversiune ce poate zădărnici ancheta.

De asemenea, este indicat ca, în cazul unui învinuit/inculpat agresiv şi care adoptă o poziţie de negare a faptelor, să nu se lase la îndemâna acestuia (pe masa de lucru) mijloacele materiale de probă şi, pe lângă cel care instrumentează cauza, să asiste şi un alt lucrător. Prezenţa acestuia este necesară nu numai pentru a-l supraveghea pe învinuit/inculpat ci şi pentru a înlătura eventualele intenţii agresive ale acestuia.

Cu ocazia ascultării, între anchetator şi persoana ascultată, trebuie să se realizeze un *contact psihologic corespunzător* care, în realitate, este o înţelegere şi o dorinţă reciprocă de colaborare pentru obţinerea şi prezentarea unor declaraţii sincere[1]. Succesul interogatoriului depinde în mare măsură de modul cum se realizează acest contact. Dificultăţile în realizarea contactului psihologic se datorează fie poziţiei refractare a învinuitului/inculpatului, fie abordării frontale, lipsite de tact, pe tema antecedentelor penale sau aspectelor legate de fapta comisă ori aroganţei anchetatorului.

Premisele realizării unui contact psihologic pozitiv se întemeiază pe următoarele aspecte:

– poziţia flexibilă, destinsă adoptată de anchetator la primirea învinuitului/ inculpatului în cabinetul de anchetă;

– personalizarea relaţiei[2]: anchetatorul trebuie să se prezinte, folosind numele pe care doreşte ca învinuitul/inculpatul să i se adreseze. Acest aspect creează premisele unei apropieri şi unui respect reciproc;

– crearea atmosferei propice comunicării deschise, sincere[3] (o atmosferă de respect şi încredere reciprocă) prin: adoptarea unui stil de apropiere către învinuit/inculpat – anchetatorul trebuie să-l trateze aşa cum şi-ar dori el însuşi să fie tratat; arătarea disponibilităţii, a interesului faţă de declaraţia învinuitului/inculpatului chiar dacă cele relatate sunt cunoscute din alte surse; explicarea motivului pentru care este importantă declaraţia sa; explicarea procedurii de urmat pentru consemnarea declaraţiei;

– atenuarea opoziţiei de interese între cei doi parteneri şi aptitudinea de a-l determina pe învinuit/inculpat să colaboreze.

Un aspect exterior neglijent, semnele de oboseală, iritarea, nervozitatea, gesturile vor avea consecinţe negative asupra desfăşurării ascultării. Învinuitul/inculpatul nu-l va considera pe anchetator cu nimic superior lui, ba uneori, datorită aspectului neglijent al ţinutei vestimentare îşi va crea impresia că îi este chiar superior, ceea ce, în plan psihic, reprezintă o importantă bătălie pierdută de către anchetator care va reuşi cu greu să recapete controlul asupra învinuitului şi să-l împingă pe acesta către recunoaşterea faptelor săvârşite.

---

[1] I. Mircea, *Criminalistică*, Ed. Fundaţiei „Chemarea", Iaşi, 1994, p. 270.

[2] National Crime Faculty, *A practical guide to investigative interviewing 2000*, Environmental Research Team, Chaffinch House, 2000, p. 30.

[3] National Crime Faculty, *op. cit.*, p. 48.

Scanned with OKEN Scanner

În locul unde se efectuează ascultarea nu trebuie să aibă acces şi alte persoane. Prezenţa altor persoane decât a celei care desfăşoară ascultarea, discuţiile purtate sau activitatea desfăşurată de acestea, împiedică crearea momentului psihologic menit să determine pe învinuit/inculpat să recunoască fapta.

În situaţia în care învinuitul/inculpatul se găseşte în imposibilitatea de a se prezenta pentru a fi ascultat, organul de urmărire penală va proceda la ascultarea lui la locul unde se află, având în vedere şi cu această ocazie ca locul de ascultare să corespundă acestor cerinţe.

4. Ascultarea propriu-zisă

Din interpretarea dispoziţiilor procesual penale (art. 70-74) reiese că ascultarea învinuitului/ inculpatului se desfăşoară în trei etape principale:

– etapa verificării identităţii învinuitului/inculpatului;
– etapa ascultării relatării libere;
– etapa ascultării prin adresarea de întrebări.

4.1. Verificarea identităţii învinuitului/inculpatului

Învinuitul/inculpatul este întrebat cu privire la nume, prenume, poreclă, data şi locul naşterii, numele şi prenumele părinţilor, cetăţenie, studii, situaţia militară, loc de muncă, ocupaţie, adresa la care locuieşte efectiv, antecedente penale şi alte date necesare stabilirii situaţiei sale personale.

Verificarea identităţii învinuitului/inculpatului este obligatorie pentru a nu fi învinuită/ inculpată o altă persoană decât aceea care a săvârşit infracţiunea. Dacă din documentele doveditoare ale identităţii ori din declaraţiile învinuitului/inculpatului nu rezultă clar identitatea sau există suspiciuni cu privire la aceasta, se poate apela la bazele de date specifice ale Poliţiei.

Această etapă nu constituie doar un simplu act tehnic, ci un bun prilej de a studia comportamentul învinuitului/inculpatului faţă de situaţia în care se află, ajutând astfel la stabilirea procedeelor tactice de ascultare a învinuitului/inculpatului[1].

După verificarea identităţii, celui ascultat i se aduce la cunoştinţă fapta care formează obiectul cauzei şi i se pune în vedere să declare tot ce ştie cu privire la fapta şi învinuirea ce i se aduce în legătură cu aceasta. După aceasta, organul de urmărire penală are obligaţia de a aduce la cunoştinţa învinuitului/inculpatului dreptul său de a fi asistat de un apărător ales sau numit din oficiu, aspect ce va fi menţionat în conţinutul declaraţiei. În cazurile în care asistenţa juridică este obligatorie va fi desemnat un apărător din oficiu care are obligaţia de a se prezenta şi asista pe învinuit/inculpat. Dacă acesta refuză asistenţa juridică, se va face menţiune despre aceasta în declaraţie. Învinuitului/inculpatului i se aduce la cunoştinţă şi obligaţia să anunţe în scris, în termen de 3 zile, orice schimbare a locuinţei pe parcursul procesului penal.

Aceasta primă etapă nu are ca obiectiv doar verificarea identităţii învinuitului/ inculpatului ci şi crearea unui contact psihologic favorabil ascultării. Complexitatea activităţii de ascultare a învinuitului/inculpatului, importanţa pe care aceasta o are în

[1] N. Mitrofan, V. Zdrenghea, T. Butoi, *Psihologie judiciară*, Casa de editură şi presă Şansa, Bucureşti, 1997, p. 155.

Scanned with OKEN Scanner

cadrul întregului proces penal oferă un rol însemnat primului contact între cei doi adversari: organul judiciar şi învinuitul/inculpatul.

„Avantajul de poziţie"[1] îl are organul judiciar, fiind învestit cu autoritatea de stat în vederea tragerii la răspundere penală pe cel ce a încălcat legea. Poziţia opusă o ocupă învinuitul/ inculpatul care prin săvârşirea infracţiunii a încălcat legea şi astfel va fi tras la răspundere penală, suportând consecinţele faptei sale. De aici derivă dificultatea creării unei atmosfere favorabile comunicării şi recunoaşterii sincere a faptelor, învinuitul/ inculpatul văzând în organul judiciar un adversar care la prima „greşeală" îl va sancţiona.

Stabilirea contactului psihologic între organul judiciar şi învinuit/inculpat constă în crearea unei atmosfere de umană înţelegere, prielnică comunicării fără ascunzişuri, comunicării deschise de la om la om. Realizarea acestei atmosfere depinde, în primul rând, de măiestria şi de capacitatea organului judiciar de a-l aduce pe învinuit/inculpat din situaţia de oponent la aceea de colaborator. Cu cât anchetatorul stăpâneşte mai bine procedee de comunicare şi persuasiune, cu atât are posibilitatea de a-l determina pe învinuit/inculpat să vorbească, să comunice.

Astfel va putea mult mai uşor să abordeze problemele pe care le urmăreşte prin audierea lui şi să-l determine pe acesta să colaboreze[2].

Foarte important pentru crearea unei atmosfere favorabile este *obţinerea încrederii şi respectului învinuitului/inculpatului* printr-o atitudine demnă, impunând ascultării o atmosferă de seriozitate şi de calm, lipsită de aroganţă, duritate ori expresii necivilizate şi, în general, de orice ar putea conduce la instalarea tensiunii psihice. S-a constatat că de multe ori învinuiţii/inculpaţii au renunţat la atitudinea de negare şi au mărturisit faptele comise doar datorită respectului şi încrederii pe care le aveau faţă de anchetator[3].

Evitarea aspectelor privind infracţiunea săvârşită precum şi a celor privind activitatea infracţională anterioară produce de multe ori un efect psihologic deosebit, mai ales atunci când învinuitul/inculpatul se aşteaptă să fie tratat cu asprime. Această atitudine a organului judiciar este totodată de natură a deruta, a deconcentra şi de a atenua starea de tensiune agresivă deoarece tactica adoptată de învinuit/inculpat nu mai este corespunzătoare şi, în consecinţă, trebuie schimbată. Nereuşita creării unei atmosfere de calm are ca efect relaţii încordate şi marcate de neîncredere între învinuit/inculpat şi organul judiciar. Această atmosferă de animozitate determină pe învinuit/inculpat să opună rezistenţă şi, în consecinţă, să nu colaboreze.

Se apreciază ca benefică acestei etape *folosirea unor date biografice* (activităţi anterioare săvârşirii infracţiunii, preocupări marcante în viaţa socială etc.) care au menirea *deconectării* învinuitului sau inculpatului şi atenţionarea subtilă că persoana sa este bine cunoscută. Asemenea aspecte au rol dezarmant asupra învinuitului/inculpatului, făcându-l să creadă că organul judiciar dispune de suficiente date pentru a-i demonstra vinovăţia din moment ce cunoaşte şi aspectele care nu au legătură cu fapta în care este cercetat[4].

---

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica. Tratat de tactică*, Ed. Gama, 1996, p. 275.

[2] D. Vessel, *Conducting successuful interrogations*, Law Enforcement Bulletin, 1998, p. 3.

[3] F. Link, G. Foster, *The Kinesic Interview Technique*, CA: Interrotec Associates, Riverdale, 1989, p. 56.

[4] I. Mircea, *Criminalistica*, Ed. Fundaţiei Chemarea, Iaşi, 1994, p. 270.

Scanned with OKEN Scanner

Referitor la discuţiile purtate de anchetator cu cel ascultat, în literatura de specialitate americană se vorbeşte despre construirea unei bune relaţii între cei doi, relaţie în care anchetatorul „vede" ancheta şi audierea din punctul de vedere al anchetatului, împărtăşindu-i experienţe de viaţă şi înţelegând diferenţele care îi separă. Discuţiile purtate în baza acestei perspective nu sunt lipsite de importanţă şi nu sunt unele total întâmplătoare. Ele trebuie să se încadreze în contextul larg al unei încercări de a-l convinge pe învinuit/inculpat să colaboreze şi să mărturisească în final.

În acest sens, se propune chiar şi o sistematizare a lor pe *trei etape: raţionalizare, proiecţie şi minimizare*. Strategia aceasta a fost denumită ***„RPM-ul interogatoriului"***[1] şi are la bază ideea de a oferi învinuitului/inculpatului o modalitate demnă prin care să-şi recunoască fapta. Metoda exploatează mecanismele psihice de apărare ale celui ascultat şi oferă acestuia „scuze morale" (nu şi legale) pentru fapta săvârşită. Astfel, ***raţionalizarea*** presupune oferirea unor explicaţii plauzibile pentru acţiunile sale, acestea fiind prezentate într-o lumină favorabilă. ***Proiecţia*** se referă la transferarea vinovăţiei din punct de vedere moral asupra altei persoane (de exemplu, asupra victimei), iar ***minimizarea*** înseamnă reducerea rolului avut la comiterea faptei sau reducerea gravităţii faptei. Eficienţa acestei strategii este condiţionată şi de folosirea unor cuvinte-cheie (considerate ca fiind *„cuvinte magice"*) precum: „se întâmplă şi accidente", „oricine în această situaţie ar fi putut să...", „toţi facem greşeli", „înţeleg cum ai fi putut să...". În final, după parcurgerea acestor etape, trebuie prezentate motive pentru a convinge pe învinuit/inculpat de ce e bine să mărturisească (de exemplu: obţinerea de tratament psihologic, eliberarea psihică, posibilitatea de a prezenta partea sa de „poveste" – în sensul că momentul respectiv este ultimul în care poate să-şi explice comportamentul şi fapta înainte ca alte persoane sau probe să îl învinovăţească mai grav[2], oportunitatea de a-şi influenţa viitorul referitor la aspectele ce pot fi luate în considerare la individualizarea pedepsei etc.).

Acest RPM combinat cu motivele de mărturisire formează aşa-numitele „teme", adică variante de exploatare şi sondare a sentimentului de vinovăţie care domină psihicul învinuitului/ inculpatului. Pentru dezvoltarea şi îmbunătăţirea utilizării acestor teme în timpul interogatoriilor de către anchetatori, cercetătorii americani în domeniu au creat şi un ***program computerizat care simulează personalitatea umană.***

În concluzie, primul contact dintre învinuit/inculpat şi organul judiciar este decisiv pentru obţinerea unor declaraţii sincere şi complete determinând succesul sau chiar insuccesul întregii activităţi de cercetare. Crearea acestei atmosfere favorabile constituie o regulă generală ce trebuie aplicată încă de la început, mai ales în cazul primei audieri.

4.2. Tactica de ascultare în faza relatării libere

După verificarea identităţii învinuitului/inculpatului şi crearea unei atmosfere propice audierii, anchetatorul va trece la următoarea etapă a ascultării. Această fază debutează prin adresarea unei *întrebări temă, cu caracter general,* în legătură cu învinuirea ce i se aduce, oferindu-i posibilitatea învinuitului/inculpatului să declare tot ce

---

[1] M.R. Napier, S.H. Adams, *Magic Words to Obtain Confessions,* FBI Law Enforcement Bulletin, 1998, p. 11.

[2] J.J. Webster, *How To Get The Truth Out of Anyone!,* p. 8, articol-rezumat al lucrării Never Be Lied To Again de D.J. Lieberman, Ph. D., St. Martin's Press, New York, 1998.

Scanned with OKEN Scanner

are de spus în legătură cu învinuirea sau să facă propuneri pentru administrarea de probe în apărarea sa.

Întrebarea cu caracter de generalitate poate fi formulată astfel:

Sunteţi învinuit de săvârşirea infracţiunii de vătămare corporală, faptă prevăzută şi pedepsită de art. 181 alin. (1) C. pen., constând în aceea că în data de ... l-aţi lovit cu pumnii pe numitul N.M., provocându-i leziuni traumatice ..., ce aveţi de declarat cu privire la această învinuire?

Organul judiciar aduce la cunoştinţa învinuitului/inculpatului dreptul de a nu face nici o declaraţie, atrăgându-i totodată atenţia că ceea ce declară poate fi folosit şi împotriva sa. Dacă învinuitul/inculpatul dă o declaraţie, i se pune în vedere să declare tot ce ştie cu privire la fapta şi învinuirea ce i se aduce în legătură cu aceasta. Dacă învinuitul/inculpatul consimte să dea o declaraţie, organul de urmărire penală, înainte de a-l asculta îi cere să dea o declaraţie, scrisă personal, cu privire la învinuirea ce i se aduce.

Relatarea liberă este guvernată de unele ***reguli tactice*** regăsite în dispoziţiile legii procesuale penale[1] astfel:

– învinuitul/inculpatul nu poate prezenta ori citi o declaraţie scrisă mai înainte, însă se poate servi de unele însemnări pentru amănuntele greu de reţinut;

– învinuitul/inculpatul este mai întâi lăsat să declare tot ce ştie în cauza în care este interogat;

– relatările învinuitului/inculpatului nu pot începe cu citirea sau reamintirea declaraţiilor date anterior;

– fiecare învinuit/inculpat este ascultat separat.

Învinuitul/inculpatul are posibilitatea să prezinte faptele în succesiunea lor firească, fără a i se limita în vreun fel expunerea prin adresarea altor întrebări. În acelaşi timp, organul de urmărire penală are posibilitatea să studieze pe învinuit, să observe şi să noteze omisiunile, ezitările, aspectele cu privire la care apar contraziceri pentru ca, ulterior, pe marginea lor, să stabilească tactica pe care o va adopta în continuare.

În timpul ascultării libere, organul de urmărire penală trebuie să evite întreruperea relatării învinuitului, aprobarea sau dezaprobarea afirmaţiilor acestuia, să-şi manifeste satisfacţia ori nemulţumirea faţă de cele declarate. Întreruperea relatării constituie o excepţie ce devine operabilă numai când cel ascultat se îndepărtează de la subiectul expunerii, solicitându-i să revină la fondul problemei. Indiferent de poziţia celui ascultat în cadrul relatării libere, anchetatorul trebuie să dovedească stăpânire de sine, răbdare, calm şi, în general, o atitudine prin care să nu-şi exteriorizeze sentimentele faţă de învinuit/inculpat astfel încât să nu-l influenţeze.

Relatarea liberă este un bun prilej pentru organul de urmărire penală de a cunoaşte şi analiza poziţia învinuitului/inculpatului prin compararea celor prezentate cu materialul probator existent la dosarul cauzei. Toate observaţiile făcute în cursul acestei etape vor constitui temei pentru stabilirea procedeelor tactice care vor fi folosite în continuare. De aceea, chiar şi atunci când învinuitul/inculpatul neagă faptele sau denaturează adevărul, nu trebuie adoptată o poziţie rigidă, ostilă faţă de acesta[2]; există posibilitatea ca, ulterior,

---

[1] Codul de procedură penală al României, art. 71.

[2] C-tin Aioniţoaie, V. Berchesan..., *Tratat de tactică criminalistică*, Ed. Carpaţi, 1992, p. 104.

Scanned with OKEN Scanner

prin prezentarea unor probe să i se demonstreze vinovăţia şi, în acest fel, învinuitul/inculpatul să recunoască fapta săvârşită şi să colaboreze.

De asemenea, organului judiciar îi este interzis să folosească violenţe, ameninţări sau alte mijloace de constrângere, promisiuni sau îndemnuri în scopul de a obţine declaraţii.

Specialiştii în psihologie judiciară apreciază că relatarea liberă este mai sinceră decât aceea prin interogatoriu, care provoacă reacţii mixte ale persoanei ascultate determinate de reprezentările şi tendinţele afective evocate prin întrebare[1]. În legătură cu acest aspect, gradul de sinceritate al învinuitului/inculpatului poate fi determinat şi prin observarea comportamentului nonverbal care poate întări sau contrazice afirmaţiile verbale. Avantajul acestei căi de comunicare extraverbală constă în imposibilitatea unui control conştient al reacţiilor de natură să transmită involuntar informaţiile. De aceea, anchetatorul trebuie să aibă un contact vizual permanent cu învinuitul/inculpatul, ceea ce îi va conferi un avantaj de poziţie foarte important.

4.3. Tactica de ascultare în faza adresării întrebărilor

Cea de-a treia etapă şi cel mai încordat moment al ascultării îl constituie adresarea de întrebări. La reuşita ascultării prin adresarea întrebărilor concură mai mulţi factori printre care se numără: modul cum sunt formulate întrebările, materialul probator, momentul folosirii acestuia, precum şi conduita persoanei ascultate.

Întrebările care vor iniţia dialogul sunt cele prevăzute în planul de ascultare precum şi altele formulate pe baza relatării libere, în funcţie de poziţia adoptată de învinuit/inculpat pe parcursul relatării şi de alte aspecte apărute pe parcursul ascultării.

Întrebările se pun numai după terminarea relatării libere, în scopul obţinerii de informaţii cu privire la faptă şi învinuire, pentru descoperirea unor date noi şi pentru lămurirea anumitor aspecte care interesează cauza. Se urmăreşte obţinerea unor explicaţii complete asupra tuturor faptelor ce se pun în sarcina învinuitului/inculpatului; cunoaşterea şi verificarea tuturor argumentelor pe care învinuitul/inculpatul le invocă în apărarea sa; cunoaşterea atitudinii acestuia cu privire la învinuirea ce i se aduce; obţinerea de la învinuit/inculpat de date, în special detalii cu privire la anumite aspecte, necesare pentru verificarea veracităţii declaraţiilor acestuia; demascarea declaraţiilor mincinoase, nesincere, precum şi orice alte aspecte necesare justei soluţionări a cauzei.

Întrebările trebuie să fie concrete, cu referire precisă la o anumită împrejurare sau problemă ce necesită a fi lămurită. Acestea se ordonează în aşa fel încât fiecare dintre ele să reprezinte o noutate pentru învinuit/inculpat[2]. De asemenea, întrebările se formulează clar şi concis fără a avea două înţelesuri şi fără a fi sugestive.

În literatura de specialitate *întrebările adresate de anchetator se clasifică* după mai multe criterii[3]:

– după *caracterul lor general* există: întrebări de control, întrebări de precizie, întrebări de completare sau ajutătoare;

– după *specificul problemelor urmărite de anchetator:* întrebări cu caracter general (temă), întrebări problemă, întrebări de detaliu.

---

[1] E. Mira, Y. Lopez, *Manuel de psychologie juridique*, Paris, 1959, p. 137.
[2] I. Mircea, *Criminalistică*, Ed. Fundaţiei „Chemarea", Iaşi, 1994, p. 272.
[3] Em. Stancu, *Criminalistica*, vol. II, ed. a III-a, Ed. Actami, Bucureşti, 1999, p. 138.

Scanned with OKEN Scanner

Întrebările temă – au un caracter general şi se referă la faptele sau împrejurările cauzei, privite în totalitatea lor. Aceste întrebări oferă învinuitului/inculpatului posibilitatea să declare tot ceea ce are de arătat în legătură cu faptele pentru care este învinuit. Ele pot începe cu astfel de formule: „ce cunoaşteţi în legătură cu...?", „spuneţi despre ce s-a întâmplat...?, „descrieţi cum...?", „explicaţi cum...?", „vorbiţi despre...?". Aceste întrebări determină pe cel interogat să relateze o versiune a evenimentelor în loc să fie doar de acord cu unele afirmaţii ale anchetatorului. De asemenea, ele previn oferirea celui ascultat a unor informaţii detaliate în legătură cu fapta, informaţii care ar putea compromite ascultarea sau chiar întreaga anchetă[1]. Aceste întrebări se mai numesc şi „întrebări deschise".

Întrebările problemă – au un caracter mai puţin general şi sunt folosite la lămurirea concretă a unor aspecte ale faptei. Exemplu: „Cum aţi intrat în posesia pistolului ?" sau „Cum aţi imobilizat victima ?". Aceste întrebări sunt folosite pentru lămurirea unor probleme ce se ridică în cadrul cercetării şi care sunt formulate astfel încât să restrângă sfera răspunsurilor posibile date de învinuit/inculpat. Ele se mai numesc şi „întrebări directe".

Întrebările de detaliu – sunt folosite în scopul obţinerii unor amănunte referitoare la împrejurările în care s-a săvârşit fapta sau pentru verificarea explicaţiilor învinuitului/ inculpatului. Exemplu: „cine a mai fost cu tine?", „cât era ceasul când...?", unde te-ai dus...?", „când s-a întâmplat aceasta?". Prin aceste întrebări anchetatorul urmăreşte să-i demonstreze celui ascultat netemeinicia susţinerilor sale şi să-l determine astfel să renunţe la negarea faptelor săvârşite. Tot prin aceste întrebări se doreşte şi relatarea unor aspecte neglijate de învinuit/inculpat cu sau fără intenţie[2]. Ele se mai numesc şi „întrebări închise".

Din răspunsurile pe care învinuitul/inculpatul le dă la aceste întrebări, organul judiciar îşi poate da seama de logica întregului sistem de apărare al învinuitului/ inculpatului şi cu uşurinţă îi poate demasca încercările de simulare. Este important însă de ştiut că răspunsurile învinuitului/ inculpatului nu pot fi luate în considerare dacă acesta se află sub influenţa narcoticelor sau în stare de ebrietate[3].

Practica judiciară a demonstrat că întrebările de detaliu dau rezultate bune în special în cazul învinuiţilor/inculpaţilor recidivişti care, datorită experienţei pe care o au în domeniu, îşi pregătesc declaraţiile cu atenţie. Ei comit însă unele erori şi inconsecvenţe logice. Astfel, prin punerea acestor întrebări, greşelile sunt exploatate la maximum determinând furnizarea datelor necesare aflării adevărului.

Întrebările de detaliu sunt de mai multe feluri: de control, ajutătoare sau de precizie. Pentru verificarea veridicităţii celor declarate, după fiecare răspuns se pot pune întrebări de control. În cazul unor contradicţii între declaraţiile învinuitului/inculpatului şi materialul cauzei se poate recurge chiar la prezentarea unor probe din dosar. Ordinea şi momentul prezentării acestor probe se alege în funcţie de materialul de la dosar şi de

---

[1] M.R. Napier, S.H. Adams, *Criminal Confessions*, FBI Law Enforcement Bulletin, 2002, p. 12, în acelaşi sens şi V.A. Sandoval, *Strategies to Avoid Interview Contamination*, FBI Law Enforcement Bulletin, 2003, p. 6-10.

[2] În acest sens R.C. Wells, *The art of Investigative Interviewing*, FBI Law Enforcement Bulletin, 2008, p. 11.

[3] C. Suciu, *Criminalistica*, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1972, p. 587.

Scanned with OKEN Scanner

personalitatea învinuitului/inculpatului. În practică, se poate întâlni şi cazul când învinuitul/inculpatul este de bună-credinţă dar are o lacună de memorie[1]. Este o situaţie care se poate înlătura cu întrebări de detaliu ajutătoare, de reactivare a memoriei, al căror scop îl constituie reactivarea conţinutului memorial sau, prin întrebări de precizie care să stabilească exactitatea celor declarate.

O altă prezentare a tipurilor de întrebări (făcută în literatura de specialitate americană) este următoarea: întrebări directe, auxiliare (în legătură cu cele directe), neutre, repetate, de control şi prestabilite. Se precizează că, dintre acestea, cele neutre pot fi utilizate şi pentru a distrage atenţia persoanei ascultate, mai ales atunci când aceasta minte. Argumentul ar fi că este greu ca persoana să mintă în mod constant dacă este mereu întreruptă şi abătută de la subiectul respectiv.

Pentru a se obţine efectul dorit, întrebările neutre trebuie inserate printre celelalte tipuri şi adresate în momentele potrivite (când anchetatorul consideră că cel ascultat denaturează adevărul). De asemenea, se recomandă să nu se adreseze întrebări compuse sau negative deoarece răspunsurile primite pot fi incomplete, superficiale sau cu elemente de ambiguitate[2].

Întrebările adresate nu trebuie să fie sugestive pentru că pot influenţa negativ întregul mers al ascultării. În cazul întrebărilor sugestive învinuitul/inculpatul ori nu răspunde, ori confirmă numai o afirmaţie a celui ce conduce ascultarea, astfel încât nu se poate stabili nimic concret din conţinutul faptelor. De exemplu, o întrebare sugestivă de genul: „Nu-i aşa că, atunci când aţi intrat, acolo erau trei oameni ?" trebuie înlocuită cu întrebarea:

„Câţi oameni erau acolo când aţi intrat?".

O variantă a întrebărilor sugestive o reprezintă întrebările alternative. Întrebările alternative sunt întrebările care se pun atunci când se urmăreşte verificarea sincerităţii învinuitului/ inculpatului. Acestea nu se pun la începutul lămuririi unor probleme deoarece ar avea rol de întrebări sugestive. Dar, dacă învinuitul/inculpatul a răspuns la o întrebare cu două răspunsuri contradictorii se poate pune o întrebare alternativă. De exemplu: „Aţi fost încălţat sau desculţ ?"

Întrebările de detaliu, pe lângă rolul de a preciza şi lămuri faptele, servesc la angajarea procesului asociativ al memoriei pentru ca, prin sublinierea unor aspecte, învinuitul/inculpatul să-şi amintească cât mai bine faptele care servesc la acuzarea sau la apărarea sa.

Anchetatorul trebuie să adreseze întrebările într-o ordine logică pentru ca toate aspectele semnificative ale cauzei respective să fie clarificate. În mod frecvent întrebările sunt adresate în funcţie de criteriul cronologic al evenimentelor dar aceasta nu este singura metodă. Cu toate că un criteriu logic de structurare a întrebărilor este important, acesta nu trebuie să-l împiedice pe anchetator să se abată de la ordinea prestabilită şi să exploateze momentele favorabile prin întrebări adaptate la situaţia respectivă[3].

Selectarea întrebărilor care vor fi adresate depinde şi de poziţia învinuitului/ inculpatului faţă de învinuirea care i se aduce (recunoaştere, negare sau tăcere).

---

[1] Em. Stancu, *Criminalistica,* vol. II, ed. a III-a, Ed. Actami, Bucureşti, 1999, p. 139.

[2] US. Army Intelligence Center, *Questioning Techniques,* The Army Institute for Professional Development, 1997, p. 1-5.

[3] US. Army Intelligence Center, *Questioning Techniques,* The Army Institute for Professional Development, 1997, p. 1-2.

Scanned with OKEN Scanner

Învinuitul/inculpatul poate recurge la una sau, pe rând, la toate atitudinile menţionate, neputând fi sancţionat deoarece până la pronunţarea unei hotărâri definitive se bucură de prezumţia de nevinovăţie. Când învinuitul/inculpatul nu recunoaşte învinuirea sau o recunoaşte după care retractează cele declarate, pe lângă întrebările problemă se vor folosi întrebările detaliu şi unele procedee tactice de ascultare care şi-au demonstrat eficacitatea de-a lungul timpului.

4.4. Procedee tactice folosite în ascultarea învinuitului/inculpatului

Rolul determinant în alegerea procedeelor tactice este reprezentat de poziţia învinuitului sau inculpatului faţă de învinuirea ce i se aduce, de încercările de disimulare a adevărului şi de structura sa psihică.

În ipoteza *recunoaşterii* şi a unor declaraţii sincere şi complete,nu se pun probleme tactice deosebite, întrebările vizând numai unele precizări sau completări. În cazul *refuzului* învinuitului/ inculpatului *de a face declaraţii*,organul judiciar trebuie ca, prin procedeele tactice folosite, să afle care este motivul refuzului şi să încerce să-l convingă a renunţa la această atitudine.

Dificultăţile apar în situaţia *declaraţiilor mincinoase, incomplete, contradictorii, în cazul respingerii învinuirii*, persistării în refuzul de a face declaraţii sau revenirii cu elemente noi asupra declaraţiilor anterioare. În aceste cazuri, tactica de ascultare dobândeşte un caracter deosebit de complex[1]. Pentru aceste situaţii, de-a lungul timpului, teoria criminalistică a elaborat anumite procedee tactice de ascultare, procedee a căror eficienţă a fost demonstrată de practica pozitivă a organelor judiciare.

O tactică adecvată presupune adaptarea regulilor generale la particularităţile fiecărei cauze, la personalitatea celui ascultat şi la poziţia sa faţă de învinuirea care i se aduce.

În literatura de specialitate sunt cunoscute următoarele **procedee tactice:**

4.4.1. Ascultarea repetată

Tactica ascultării repetate este folosită, în special, în cazul declaraţiilor incomplete, contradictorii şi mincinoase. Acest procedeu constă în ascultarea în mod repetat a învinuitului/ inculpatului cu privire la aceleaşi fapte şi împrejurări, cu privire la aceleaşi amănunte. Având loc la anumite intervale de timp, între declaraţiile învinuitului/ inculpatului vor apărea inevitabil contraziceri, nepotriviri, inadvertenţe cu toate încercările de a reproduce cele relatate anterior. Detaliile nu vor putea fi puse la punct întotdeauna, nu vor putea fi repetate, cu toate pregătirile făcute în acest sens de către cel ascultat[2]. Astfel, aceste contraziceri trebuie explicate în final de către acesta, demonstrându-i-se astfel netemeinicia afirmaţiilor pe care le-a făcut anterior, putând fi determinat în acest fel să recunoască adevărul.

4.4.2. Ascultarea încrucişată

Tactica ascultării încrucişate constă în interogarea învinuitului/inculpatului de două sau mai multe persoane (anchetatori) în acelaşi timp. Acest procedeu care are ca scop

---

[1] Em. Stancu, *Criminalistica*, vol. II, ed. a III-a, Ed. Actami, Bucureşti, 1999, p. 139.

[2] C-tin Aioniţoaie, V. Berchesan..., *Tratat de tactică criminalistică*, Ed. Carpaţi, 1992, p. 106.

Scanned with OKEN Scanner

destrămarea sistemului de apărare al celui anchetat care se situează pe poziția negării totale a faptei săvârșite. Avantajul este reprezentat de faptul că învinuitului/inculpatului nu i se dă posibilitatea să pregătească răspunsuri mincinoase, întrebările fiind adresate de fiecare anchetator alternativ, într-un ritm susținut, alert.

Pentru ca acest procedeu tactic de interogare să fie eficient, poziția ocupată de cei doi anchetatori trebuie să fie frontală și laterală stânga sau dreapta și puțin în spate, în așa fel încât să nu fie observați vizual de către învinuit/inculpat, determinându-l pe acesta nu numai să recepționeze auditiv întrebarea dar să se și întoarcă spre sursa sonoră, aspect ce contribuie la dezorganizarea apărării.

Acest procedeu este privit însă cu anumite rezerve deoarece el poate avea ca rezultat derutarea persoanelor cu o structură psihică slabă, încurcarea celui interogat și inhibarea sa. Se poate întâmpla ca însăși anchetatorii să se încurce reciproc atunci când nu au aprofundat datele din dosar și nu s-au pregătit minuțios pentru interogatoriul încrucișat.

O variantă a ascultării încrucișate este *ascultarea succesivă* de către două persoane. Ambele procedee tactice se bazează pe ideea că învinuitul/inculpatul poate să devină mai comunicativ față de unul din anchetatori[1].

4.4.3. Ascultarea sistematică

Acest procedeu este folosit atât în cazul învinuitului/inculpatului sincer[2] pentru a-l ajuta să lămurească toată problematica cauzei (mai ales în cauzele complexe cu grad ridicat de dificultate) cât și în cazul învinuitului/inculpatului nesincer, refractar, pentru a-l obliga să dea explicații logice, cronologice, succesive la toate aspectele care fac obiectul învinuirii.

În cadrul acestui procedeu, prin intermediul întrebărilor, învinuitului/inculpatului i se solicită să clarifice sistematic cum a conceput și pregătit infracțiunea, care au fost persoanele participante și modul în care a acționat fiecare etc.

În cazul în care învinuitul/inculpatul a comis mai multe infracțiuni, în raport cu personalitatea și psihologia acestuia, organul de urmărire penală va stabili dacă ascultarea va începe în legătură cu infracțiunea cea mai ușoară sau cu cea mai grea. Când există mai mulți învinuiți/inculpați în cauză, fiecare trebuie ascultat atât cu privire la activitatea proprie cât și separat, cu privire la activitatea fiecărui participant.

4.4.4. Tactica întâlnirilor surpriză

Tactica întâlnirilor surpriză este folosită în cazul pluralității de infractori și devine eficientă dacă se recurge la ea în momentele psihice de o anumită tensiune, create în mod special pentru a se obține declarații sincere.

Procedeul constă în adresarea anumitor întrebări învinuitului/inculpatului (de exemplu, „Cine v-a ajutat să procurați arma crimei?") după ce învinuitul a văzut că unul dintre complici a fost introdus într-o încăpere alăturată. Acest procedeu mai este cunoscut sub denumirea de „tactica întâlnirilor neașteptate"[3].

---

[1] T.D. Toma, *Psihologia învinuitului-inculpatului și tactica audierii în procesul penal*, Ed. I.E.S.P.U – Focus, Opinfo, 2006, p. 341.

[2] C. Pletea, *Criminalistica – elemente de anchetă penală*, Ed. Little Star, București, 2004, p. 238.

[3] *Idem*, p. 237.

Scanned with OKEN Scanner

4.4.5. Folosirea întrebărilor de detaliu

Aşa cum arată şi denumirea, acest procedeu cuantifică unele aspecte ale declaraţiilor obţinute prin relatarea liberă, nuanţându-le pentru a fi mai riguroase, mai credibile. Din practica judiciară se poate concluziona asupra eficienţei procedeului în special în cazul învinuiţilor/ inculpaţilor cu experienţă infracţională care se prezintă în faţa anchetatorilor cu *„temele făcute"*, în sensul că repetă până la stereotipizare declaraţiile pe care le vor da în interogatoriu.

Deşi strategia învinuitului pare solidă, în substanţa sa există unele inadvertenţe, erori, inconsecvenţe care nu au suport logic din cauza lipsei argumentelor care să le susţină. Aceste aspecte şi altele rezultate din derularea interogatoriului constituie fundamentul procedeului examinat. Din experienţa de anchetă rezultă că devin insuportabile întrebările detaliu pentru unii dintre învinuiţi/inculpaţi, ceea ce determină renunţarea la poziţia nesinceră şi abordarea declaraţiei cu bună-credinţă[1].

4.4.6. Folosirea probelor de vinovăţie

Este o strategie de anchetă distribuită aproape exclusiv spre învinuitul/inculpatul nesincer care foloseşte toate posibilităţile sale ori cele oferite involuntar de anchetator în vederea denaturării adevărului şi îngreunării cercetărilor pentru a scăpa de răspunderea penală. Acest tip de învinuit/inculpat recunoaşte faptele săvârşite numai atunci când este convins de temeinicia probelor care îl acuză.

În literatura de specialitate[2] se consideră că reuşita procedeului este asigurată de respectarea unor ***cerinţe***, precum:

– cunoaşterea aprofundată de către anchetator a tuturor probelor existente în dosarul cauzei, a legăturii dintre acestea şi activitatea ilicită;

– stabilirea valorii fiecărei probe ce urmează a fi folosită, a momentului psihologic propice utilizării şi a ordinii în care se va face prezentarea;

– determinarea judicioasă a întrebărilor care vor însoţi probele prezentate.

Procedeul este privit cu prudenţă deoarece orice eroare a anchetatorului poate compromite eforturile întreprinse pentru determinarea învinuitului/inculpatului să facă declaraţii veridice şi complete. De aceea, chibzuinţa şi experienţa anchetatorului sunt primordiale în realizarea scopului propus.

Variantele sub care se înfăţişează procedeul folosirii probelor de vinovăţie sunt două: *prezentarea frontală şi prezentarea progresivă.*

*Prima variantă – **prezentarea frontală*** constă în înfăţişarea neaşteptată, bruscă, chiar de la începutul ascultării a celor mai convingătoare probe care dovedesc săvârşirea infracţiunii şi vinovăţia învinuitului/inculpatului şi adresarea întrebărilor directe cu privire la fapta săvârşită. Această modalitate este criticabilă sub aspectul finalităţii mai ales în situaţiile în care probele de vinovăţie sunt puţine cantitativ şi calitativ deoarece învinuitul/inculpatul, realizând impasul în care se află anchetatorul, poate recunoaşte numai ce este probat.

Ca regulă fundamentală, prezentarea frontală a probelor are loc numai după ce s-a discutat cu învinuitul/inculpatul pentru a stabili poziţia sa în legătură cu aspectele ce

---

[1] C. Pletea, *Criminalistica – elemente de anchetă penală*, Ed. Little Star, Bucureşti, 2004, p. 238.

[2] C-tin Aioniţoaie, V. Berchesan..., *Tratat de tactică criminalistică*, Ed. Carpaţi, 1992, p. 107.

Scanned with OKEN Scanner

urmează a fi probate prin acest procedeu. De asemenea, este necesară o prealabilă verificare a exactității tuturor datelor care stau la baza învinuirii. Exemple de probe care pot fi prezentate frontal învinuitului/ inculpatului sunt: concluziile experților, declarația unui martor ocular, o scrisoare găsită de anchetator în care învinuitul/inculpatul recunoștea fapta săvârșită.

Cea de a doua variantă – ***prezentarea progresivă*** a probelor de vinovăție este frecvent folosită în anchetă și constă în ascultarea preliminară a învinuitului/inculpatului urmată de prezentarea gradată a probelor care susțin vinovăția.

Din practica judiciară s-a desprins caracterul elaborat al acestui procedeu, ilustrat prin prezentarea probelor care dovedesc într-o măsură mai mică vinovăția, continuându-se cu cele mai convingătoare, realizându-se în acest fel o linie demascatoare ascendentă ce culminează cu prezentarea celor mai concludente probe. Acest procedeu se bazează pe principiul că „mărturisirile complete au la origine recunoașteri de o importanță mai mică"[1] adică recunoașterile inițiale făcute de învinuit/inculpat pot fi folosite ca o „cheie" pentru a deschide calea către alte afirmații incriminatoare și care în final să ducă la mărturisiri complete.

Fără a constitui un model de urmat, prezentarea progresivă poate începe cu lăsarea la vederea în cabinetul de anchetă a unor obiecte care au aparținut victimei, inițial însușite de făptuitor dar recuperate de organul judiciar, urmărindu-se reacția învinuitului/ inculpatului[2].

4.4.7. Tactica „complexului de vinovăție"

O astfel de tactică poate conduce la aflarea adevărului cu ușurință în cazul persoanelor mai sensibile, melancolice deoarece acestea își exteriorizează relativ ușor sentimentele. Conținutul procedeului constă în adresarea alternativă a unor întrebări neutre (care nu au nici o legătură cu cauza) cu întrebări ce au în conținutul lor cuvinte afectogene (critice) referitoare la fapta cercetată și la rezultatele ei (numele victimei și al celorlalte persoane afectate de infracțiunea comisă – copii, soț, părinți –, denumirea bunurilor furate etc.).

Pentru realizarea scopului – obținerea unor declarații sincere – este necesară observarea atentă a reacțiilor învinuitului/inculpatului la întrebările adresate (cu trimitere specială spre cele afectogene), întrucât reușita procedeului se bazează pe stimul (întrebare) și pe reacția la acesta care poate determina folosirea altor procedee tactice.

Această tactică poate fi folosită și în cazul altor învinuiți/inculpați care nu sunt la fel de sensibili și de „transparenți". Luând în considerare faptul că „privită sub aspect psihologic, culpabilitatea reprezintă o stare complexă, afectiv-intelectuală, resimțită de persoana dominată de sentimentul și ideea de a fi comis o greșeală, care, în plenul conștiinței individului, este trăită mai mult sau mai puțin intens, pentru încălcarea comisă și de aici, așteptarea unei pedepse și chiar tendința spre autopedepsire" (Paul Popescu Neveanu)[3], în ascultarea învinuitului/inculpatului se poate încerca sondarea sentimentului de vinovăție. Sentimentele se exprimă prin anumite simptome. Sub formă de simptome

---

[1] M.R. Napier, S.H. Adams, *Criminal Confessions*, FBI Law Enforcement Bulletin, 2002, p. 13.
[2] C. Pletea, *Criminalistica – elemente de anchetă penală*, Ed. Little Star, București, 2004, p. 240.
[3] M. Ghena, *Ascultarea învinuitului/inculpatului în procesul penal: modalități și procedee tehnico-tactice de interogare*, Facultatea de Drept, București, 2007, p. 1.

Scanned with OKEN Scanner

se manifestă şi acele urme lăsate în psihicul infractorului de impresia faptei săvârşite. De aceea, la autorul infracţiunii trebuie să se regăsească expresia unui sentiment de culpabilitate care indică participarea sa la comiterea faptei[1].

4.4.8. Ascultarea unui învinuit/inculpat despre activitatea celorlalţi participanţi la săvârşirea infracţiunii

Cunoaşterea participanţilor la săvârşirea activităţii ilicite permite anchetatorului să identifice veriga slabă cu care va începe ascultarea, solicitându-i să relateze despre activitatea celorlalţi, acreditându-i impresia că persoana sa interesează mai puţin. Centrat pe o asemenea direcţie, învinuitul/inculpatul poate da în vileag activitatea săvârşită de ceilalţi învinuiţi/inculpaţi sau, dimpotrivă, poate manifesta circumspecţie, interesându-se ce au declarat aceştia, conduită specifică înţelegerilor intervenite asupra comportamentului în anchetă în situaţia identificării şi ascultării. Esenţa procedeului constă în ascultarea individuală, în care învinuitul va relata în principal despre alţii şi în subsidiar despre sine, acest din urmă aspect nefiind obligatoriu.

Acest procedeu prezintă atât avantaje cât şi dezavantaje. Dezavantajul îl constituie faptul că cel ascultat nu este întotdeauna dispus să divulge activitatea participanţilor din cauza înţelegerilor stabilite înainte şi, mai ales, după comiterea faptei cu privire la modul de comportare în eventualitatea descoperirii faptelor. Neştiind dacă şi ce au declarat ceilalţi participanţi, fiecare va avea reţineri dar va manifesta în schimb un interes deosebit de a afla de la organul de urmărire penală care este poziţia celorlalţi învinuiţi/inculpaţi.

Prin confruntarea datelor obţinute din declaraţiile participanţilor, chiar dacă nu au declarat totul despre propria activitate, organul de urmărire penală poate desprinde concluzii cu privire la sinceritatea celor implicaţi în cauză.

Acest procedeu asigură obţinerea unor rezultate bune în practică întrucât fiecare învinuit/inculpat aflat în faţa unor date cunoscute de către anchetator (despre care el nu declarase nimic anterior) va fi dispus să demaşte pe ceilalţi participanţi[2].

4.4.9. Ascultarea cu privire la justificarea timpului critic

Timpul critic desemnează perioada care precede activitatea ilicită, durata acesteia şi cea imediată finalizării rezoluţiei infracţionale. Utilizarea acestui procedeu este specifică învinuiţilor/ inculpaţilor care refuză dialogul cu anchetatorul sau care sunt refractari sau oscilanţi în declaraţii.

Esenţa procedeului constă în explicaţiile pe care învinuitul/inculpatul ascultat le înfăţişează anchetatorului despre modul în care şi-a petrecut timpul în perioada corespunzătoare săvârşirii infracţiunii, aspectele respective fiind verificate pe zile, ore, minute, locuri şi persoane cu care s-a relaţionat[3]. Verificarea informaţiilor obţinute oferă posibilitatea constatării nesincerităţii învinuitului/ inculpatului deoarece în declaraţiile sale apar perioade, locuri, persoane care nu corespund realităţii din punctul de vedere al detaliilor. Pe baza rezultatelor verificării, folosindu-se starea psihică a învinuitului/

---

[1] T. Butoi, *Interogatoriul – psihologia confruntării în procesul judiciar*, Ed. Pinguin Book, Bucureşti, 2004, p. 125.

[2] C-tin Aioniţoaie, V. Berchesan..., *op. cit.*,1992, p. 108.

[3] C. Pletea, *Criminalistica –elemente de anchetă penală*, Ed. Little Star, Bucureşti, 2004, p. 240.

Scanned with OKEN Scanner

inculpatului, acesta va putea fi determinat să recunoască faptele cu ocazia unei noi ascultări.

Folosirea acestui procedeu, pe lângă faptul că are influenţă asupra poziţiei învinuitului/ inculpatului în timpul anchetei, prezintă avantajul că poate duce la extinderea cercetărilor asupra altor infracţiuni şi făptuitori.

4.4.10. Interogatoriul psihanalitic

Interogatoriul psihanalitic constituie soluţia care înlocuieşte într-un viitor mai mult sau mai puţin îndepărtat clasicul interogatoriu judiciar. Se afirmă că este inofensiv, curat, bazat pe respectarea demnităţii umane şi pe prezumţia de nevinovăţie, fiind un joc al inteligenţei practicat cu mijloace psihologice, prilejuit de o discuţie pe marginea evenimentului judiciar în cadrul căreia persoana suspectă se poate apăra cu toate mijloacele, inclusiv cele nelegale.

Interogatoriul psihanalitic se fundamentează pe sintagma *„omul se poate ascunde de multe, numai de sine nu"*. Miezul interogatoriului psihanalitic este identificarea comportamentului duplicitar înţeles ca „efort conştient întreprins cu perseverenţă de către subiectul interogat în timpul interogărilor pentru a masca, a tăinui unele stări sufleteşti, intenţii, acţiuni, fapte, date şi probe cu scopul de a induce ancheta judiciară pe piste greşite" [1]. Duplicitatea (simularea) este caracteristică unei persoane care adoptă două atitudini şi joacă premeditat două roluri, afişează sentimente şi gânduri diferite de cele pe care le simte cu adevărat. Simularea este, deci, divergenţa dintre forma gândită şi cea exprimată.

Din practica judiciară rezultă că în timpul interogatoriului persoana bănuită suportă un dezechilibru psihic provocat de acumularea excesivă de energie determinată de conflictele interpsihice ale duplicităţii, dezechilibru concretizat în manifestări ce scapă cenzurii conştientului, provocând acte sau gesturi greşite. În interogatoriul la care este supus, învinuitul/inculpatul se va autodemasca sub influenţa Eu-lui sedimentat în subconştient alături de Eul primitiv şi brutal deoarece procesele psihice care preced şi însoţesc săvârşirea infracţiunii precum şi cele ce succed acesteia sunt integrate structurii Eu-lui persoanei interogate sub forma unui „pattern infracţional stabil" implementat scoarţei cerebrale care reprezintă matricea culpabilizatoare-amintirea despre faptă. Astfel, vor putea fi identificate la acesta lapsusuri, asociaţii de idei (cu ocazia relatării verbale), erori caracteristice de scriere şi lectură, acte simptomatice, uitarea sau deformarea unor nume familiare etc. De asemenea, celui interogat îi vor scăpa, în dialogul pe care îl poartă cu reprezentantul autorităţii publice, nume şi date pe care conştient nu doreşte să le divulge, dar pe care el nu se poate înfrâna să le spună. Aceste scăpări neintenţionate au totuşi sens profund întotdeauna extrem de relevant, ele având o motivaţie determinată în mod obiectiv de interogatoriul în curs şi de fapta comisă.

Condiţia interogatoriului psihanalitic este realizarea atmosferei de intimitate din care se poate obţine starea care să permită Eu-lui social, matricei morale ca, prin actul mărturisirii şi detensionării matricei infracţionale, să se armonizeze cu tensiunile refulate până la anularea lor (recunoaşterea faptei şi acceptarea pedepsei)[2].

---

[1] T. Butoi, *Interogatoriul –psihologia confruntării în procesul judiciar*, Ed. Pinguin Book, Bucureşti, 2004, p. 57.

[2] *Ibidem*, p. 121.

Scanned with OKEN Scanner

Aşadar, concluzionând cu privire la procedeele tactice de ascultare a învinuitului/ inculpatului, se poate spune că ascultarea prezintă un grad ridicat de dificultate şi complexitate, întrucât situaţiile cu care se confruntă organele judiciare sunt infinit de diverse. De aceea, folosirea unui procedeu sau a altuia nu constituie reguli obligatorii de urmat, de multe ori, fiind necesară folosirea combinată a mai multor procedee, chiar în ascultarea unuia şi aceluiaşi învinuit/inculpat, în raport cu diversele momente ale cercetării.

4.5. Consemnarea declaraţiilor învinuitului/inculpatului

La sfârşitul interogatoriului, anchetatorul trebuie să se asigure că a acoperit toate aspectele pe care şi le-a propus la începutul audierii, că a lămurit toate aspectele cauzei, că a obţinut tot ce se putea de la învinuit/inculpat, după care va trece la consemnarea celor relatate[1].

Din dispoziţiile imperative ale legii procesuale penale rezultă că fixarea rezultatelor ascultării parcurge două etape, în funcţie de persoana care consemnează cele declarate.

4.5.1. Consemnarea primelor declaraţii

Potrivit legii procesual penale[2], înainte de a fi ascultat învinuitul/inculpatul trebuie să dea o declaraţie, scrisă personal, cu privire la învinuirea ce i se aduce. Această declaraţie se consemnează de învinuit/inculpat pe o coală de hârtie şi nu pe formular tipizat. El îşi formulează declaraţiile cu propriul vocabular, aşa cum doreşte, însă trebuie să se refere la poziţia faţă de învinuirea ce i se aduce. După consemnare, declaraţia este datată şi vizată de organul de urmărire penală în faţa căruia a fost făcută.

În situaţia în care învinuitul sau inculpatul nu poate să scrie declaraţia ori refuză să o facă, se întocmeşte un proces-verbal din care să rezulte una din situaţiile invocate şi motivul lipsei din dosarul cauzei a depoziţiei învinuitului.

4.5.2. Consemnarea declaraţiilor ulterioare

Declaraţiile învinuitului/inculpatului se consemnează de organele de anchetă în scris, la persoana I singular, pe formular tipizat, înseriat. Se citesc de către anchetator sau de persoanele interogate la solicitarea acestora, iar dacă sunt de acord cu conţinutul lor, le semnează pe fiecare pagină şi la sfârşit. Pentru situaţiile când învinuitul/inculpatul nu poate sau refuză să semneze se face menţiunea în declaraţia scrisă.

Declaraţia este semnată de către organul de urmărire penală (ori de preşedintele completului de judecată şi de grefier) şi de apărătorul învinuitului/inculpatului, iar atunci când a fost folosit interpretul, declaraţia va fi semnată şi de către acesta. Dacă învinuitul/inculpatul doreşte să facă modificări, completări, rectificări în declaraţii, acestea vor fi consemnate la sfârşitul declaraţiei şi semnate în condiţiile menţionate mai sus. Spaţiile rămase libere se barează pentru a înlătura orice suspiciune cu privire la completarea ulterioară.

---

[1] National Crime Faculty, *A practical guide to investigative interviewing 2000*, Environmental Research Team, Chaffinch House, 2000, p. 65.

[2] Codul de procedură penală al României, art. 70 alin. (3).

Scanned with OKEN Scanner

Consemnând declarațiile învinuitului/inculpatului, organul de urmărire penală trebuie să respecte o serie de reguli, una dintre acestea referindu-se la modul de redactare a declarațiilor. Consemnarea trebuie să fie cât mai fidelă modului în care a fost expusă de învinuit/inculpat, folosindu-se aceeași terminologie, fără reformulări sau sintetizări, excepție făcând expresiile vulgare care vor fi redate în termeni literari. Acest lucru reflectă gradul de instruire al persoanei anchetate, viziunea sa despre infracțiunea comisă, sentimentele sale, totul ajutând la individualizarea pedepsei.

Din punct de vedere tactic, consemnarea cu exactitate a celor declarate de către învinuiți/inculpați este deosebit de importantă deoarece există cazuri când aceștia fac afirmații contradictorii sau recunosc anumite fapte pe care ulterior, când citesc declarația, neagă că le-au făcut. De aceea, se consideră indicat să se procedeze la consemnarea imediată a fiecărei afirmații importante, în special în ascultările de lungă durată sau în cazul învinuiților/inculpaților recidiviști și care s-au dovedit a fi de rea-credință. Consemnarea trebuie efectuată astfel încât anchetatorul să nu-l perturbe pe învinuit/inculpat în timpul redării declarațiilor și să nu-i distragă atenția de la ceea ce declară.

După terminarea interogatoriului, anchetatorul trebuie să-i explice învinuitului/ inculpatului ce se va întâmpla în viitor și, de asemenea, trebuie să-i explice acestuia avantajele unei poziții sincere în eventualitatea unei audieri ulterioare[1].

4.5.3. Mijloace tehnice de fixare a declarațiilor învinuitului/inculpatului

Indiferent de tehnologia utilizată (înregistrări magnetice, digitale, pe suport informatic), înregistrările de sunet, pentru a putea fi acceptate în domeniul judiciar, trebuie să îndeplinească următoarele ***condiții:***

– înregistrările de sunet trebuie să se realizeze *rapid* și relativ simplu, cerințele muncii impunând ca operațiunile necesare să se realizeze într-un timp scurt pentru a putea fi utile în continuarea cu operativitate a cercetărilor iar cerințele necesare pentru calitate să poată fi realizate de către un personal, a cărui specializare să nu fie costisitoare;

– înregistrările de sunet trebuie să fie *obiective,* să reprezinte o copie cât mai fidelă a realității, eventualele distorsiuni sau pierderi să nu poată afecta sau pune sub semnul întrebării utilitatea în cadrul procesului judiciar;

– înregistrările de sunet trebuie să suporte o *procedură de certificare* – modul de lucru trebuie să permită o protecție împotriva falsificării totale ori parțiale. Toți cei interesați trebuie să fie convinși că ceea ce aud efectiv s-a întâmplat în realitate.

Și în acest caz se aplică regulile procesual penale și cele de tactică, învinuitului/ inculpatului aducându-i-se la cunoștință că declarația sa va fi înregistrată. Imprimarea începe cu indicarea datei și a locului de înregistrare, a numelui și calității anchetatorului, după care ascultarea își urmează cursul firesc.

Eventualele pauze făcute în timpul audierii sunt menționate înainte și după reluarea înregistrării, care va începe cu repetarea ultimelor cuvinte rostite de învinuit/ inculpat înainte de pauză. Aceleași mențiuni se fac și în ipoteza în care intervine vreo defecțiune tehnică.

---

[1] National Crime Faculty, *A practical guide to investigative interviewing 2000*, Environmental Research Team, Chaffinch House, 2000, p. 65.

Scanned with OKEN Scanner

La sfârşit, înregistrarea este audiată în întregime, învinuitul/inculpatul este întrebat dacă imprimarea a fost efectuată în mod corect, atât întrebarea cât şi răspunsul fiind şi ele înregistrate, ca şi menţiunile despre ora la care s-a terminat ascultarea şi despre aparatura folosită la imprimare: magnetofon, casetofon etc., viteza de înregistrare, tipul de suport folosit şi microfon.

Suportul material pe care a fost înregistrată declaraţia – caseta, CD-ul, DVD-ul etc. – este ambalat şi sigilat purtând semnătura organului judiciar care a luat declaraţia, a învinuitului/inculpatului, a apărătorului, şi după caz a celorlalte persoane a căror prezenţă este obligatorie la această audiere. Despre toate aceste operaţii se face menţiune în declaraţia scrisă.

Aceste înregistrări prezintă deosebite avantaje. Anchetatorul are posibilitatea să sesizeze toate nuanţele din declaraţii, toate reacţiile unei persoane pe care altfel le-ar scăpa sau nu le-ar consemna absolut exact. Un alt avantaj este acela că învinuitul/ inculpatul va reveni mult mai greu asupra declaraţiilor anterioare şi, cu atât mai mult, nu va putea să susţină că le-a făcut în urma unor violenţe, ameninţări, promisiuni sau îndemnuri[1].

4.5.4. Verificarea declaraţiilor învinuitului/inculpatului

Verificarea declaraţiilor învinuitului/inculpatului este o activitate deosebit de importantă, necesară şi indicată deoarece se controlează veridicitatea celor relatate de învinuit/inculpat, cunoscându-se astfel poziţia pe care se situează acesta la cercetare. Prin verificarea declaraţiilor învinuitului/inculpatului, anchetatorul obţine un avans faţă de învinuit/inculpat deoarece, cunoscând poziţia acestuia îl poate determina să facă declaraţii conforme cu realitatea.

Declaraţiile învinuitului/inculpatului se verifică, în primul rând, prin compararea conţinutului lor cu datele şi probele verificate, administrate anterior ascultării. Uneori însă, asemenea date şi probe lipsesc ori sunt insuficiente pentru a se putea aprecia dacă declaraţiile învinuitului/ inculpatului sunt veridice şi complete. De aceea, pe parcursul ascultării, organul de urmărire penală trebuie să insiste asupra tuturor detaliilor, să solicite cât mai multe precizări pentru a obţine amănuntele necesare verificării temeinice a acestor declaraţii.

Neverificarea explicaţiilor date de învinuit/inculpat în apărarea sa poate avea ca urmare efectuarea unor cercetări incomplete, subiective, reţineri sau arestări ilegale, restituirea cauzei pentru completarea ori refacerea cercetărilor, achitări sau grave erori judiciare. Promptitudinea cu care sunt verificate afirmaţiile învinuitului/inculpatului, mai ales apărările şi alibiurile prezentate, are importanţă pentru poziţia acestuia în timpul cercetărilor. Convins de seriozitatea cu care sunt privite declaraţiile sale, de operativitatea verificării lor, învinuitului/inculpatului nesincer îi va fi greu să persiste pe poziţia de negare a faptelor.

Verificarea declaraţiilor învinuitului/inculpatului se realizează pe întregul parcurs al cercetării, prin efectuarea diverselor activităţi de urmărire penală: percheziţii domiciliare, ridicări de obiecte şi înscrisuri, ascultări de martori, confruntări, dispunerea unor constatări tehnico-ştiinţifice sau expertize, reconstituiri etc. Pe baza rezultatelor

[1] C. Pletea, *Criminalistica – Elemente de anchetă penală*, Ed. Little Star, Bucureşti, 2003, p. 246.

Scanned with OKEN Scanner

verificării, organul de urmărire penală este obligat să asculte din nou pe învinuit/inculpat, mai ales atunci când declarațiile sale nu sunt confirmate.

Analiza declarațiilor învinuitului/inculpatului și confruntarea datelor rezultate din verificările efectuate cu probele existente în cauză permit organului de urmărire penală să-și formuleze convingerea intimă asupra vinovăției ori nevinovăției acestuia[1].

5. Aspecte privind modalitățile tehnico-tactice de depistare a comportamentului simulat

Prezentarea regulilor și procedeelor tactice de ascultare a învinuitului/inculpatului nu poate fi lipsită de câteva referiri la unele dintre metodele tehnico-științifice cu care se încearcă, în prezent, să se stabilească sinceritatea sau nesinceritatea unei persoane, în calitatea sa de subiect principal al unui raport juridic procesual penal.

Mijloacelor obișnuite de apreciere a sincerității sau nesincerității celor ce se regăsesc în procesul penal în diverse calități, mai ales a învinuitului sau inculpatului, li s-a adăugat, în ultimele decenii, un mijloc obiectiv de investigare a principalelor modificări psihofiziologice ce însoțesc emoția în situația falsificării adevărului. Este vorba de înregistrarea pe cale obiectivă, cu ajutorul unor aparate speciale de tip poligraf, a modificărilor fiziologice ale organismului provocate de diverse stări emoționale ce însoțesc simularea.

Încercarea de simulare reclamă un efort voluntar ce declanșează stări emoționale, unele supuse observației directe (modificări ce țin de comportamentul aparent al emoției, manifestate în limbajul vorbit sau cel nonverbal, în activitatea de mișcare a membrelor sau a corpului, în expresivitatea feței), altele decelabile indirect, prin depistarea reacțiilor psihofiziologice (modificarea ritmului pulsului, creșterea tensiunii arteriale, modificări electrice în piele, modificarea caracteristicilor normale ale respirației, modificarea activității electrice a scoarței cerebrale).

Chiar dacă în domeniul biodetecției comportamentului simulat mai există încă necunoscute, totuși este indubitabil că unele fenomene fiziologice apar legic însoțite de fenomene psihologice bine determinate, ceea ce practic înseamnă că apariția unuia este o dovadă a existenței celuilalt. Fenomene fiziologice ca: mărimea subită a tensiunii sanguine, creșterea consumului de oxigen, inhibarea mișcărilor peristaltice gastrice, modificarea existenței electrice a pielii, modificarea caracteristicilor normale ale vocii, modificarea caracteristicilor scrierii, tensiunea musculară (crisparea) etc., sunt controlate de sistemul nervos vegetativ și, în consecință, nu sunt supuse voinței decât parțial și în grad nesemnificativ, astfel încât înregistrarea lor electronică la BIODETECTOR semnifică comportament simulat în 95% din cazuri[2]. Așadar, indicatorii fiziologici care pot servi la depistarea tensiunii emoționale, folosiți de actualele tehnici de detectare a sincerității sau nesincerității, sunt consecința unor procese fiziologice (cauzate de tensiunea psihică specifică).

Dintre mijloacele tehnico-științifice de detectare a tensiunii emoționale, folosite în diverse țări, de către organele de cercetare penală, iar în unele state occidentale și de către instituții particulare, cele mai apreciate ca răspunzând nevoilor anchetei sunt considerate

---

[1] C-tin Aioniţoaie, V. Berchesan..., *Tratat de tactică criminalistică*, Ed. Carpați, 1992, p. 120.

[2] T.D. Toma, *Psihologia învinuitului – inculpatului și tactica audierii în procesul penal*, Ed. I.E.S.P.U – Focus, Opinfo, 2006, p. 347.

Scanned with OKEN Scanner

următoarele[1]: poligraful, detectorul de stres emoţional în voce şi detectorul de stres emoţional în scris.

Poligraful, cunoscut şi sub denumirea inexactă de „detector de minciuni", este rezultatul experienţelor efectuate de către Larson (1923), care a conceput un detector denumit „KELLER POLYGRAPH" şi care avea să fie perfecţionat după al Doilea Război Mondial de către John Reid şi Fred Inbau. În prezent, el este aplicat frecvent în Franţa, Germania, Spania, Polonia, S.U.A, Japonia, Israel, Coreea etc., inclusiv în scopuri civile cum ar fi verificarea loialităţii funcţionarilor unor firme de renume sau de către servicii de informaţii.

Poligraful, folosit inclusiv în ţara noastră încă din anul 1975, este un instrument care înregistrează sub forma grafică patru indicatori de bază şi modificările fiziologice tipice stărilor de stres psihologic, astfel: tensiunea arterială şi pulsul; dereglările respiraţiei (două trasee); rezistenţa electrodermică sau biocurenţii; contractura musculară.

Datorită progreselor din domeniul informaticii, alături de acesta, se utilizează şi varianta computerizată care imită obişnuitul poligraf mecanic cu inscriptori cu cerneală, adăugându-se capacităţile moderne ale unui microcomputer. Astfel, datele psihologice sunt colectate de la senzorii standard ai poligrafului şi conectate la sistemul de achiziţionare a datelor, înregistrarea biodiagramei realizându-se pe calculator în format digital. Biodiagrama astfel înregistrată este analizată în mod automat de computer şi pe baza rezultatelor se formulează concluzia care poate fi: certitudine a sincerităţii, incertitudine sau certitudine a nesincerităţii[2].

Detectorul de stres emoţional în voce, cunoscut şi sub denumirea de „DEKTOR" (de aici şi unele confuzii cu „detectorul de minciuni" de tip poligraf), este de dată relativ mai recentă, apariţia lui fiind situată în perioada anilor 1970, tot în S.U.A. În mod curent, Dektor-ul se foloseşte împreună cu poligraful. După cum arată şi denumirea aparatului, indicatorul fiziologic folosit pentru detectarea tensiunii psihice îl reprezintă microtremurul vocii determinat de stările neurovegetative specifice emoţiei.

Detectorul de stres emoţional în scris este un dispozitiv anexă al poligrafului, care înregistrează tot sub formă grafică modificările intervenite în scrisul unei persoane aflate într-o stare de tensiune psihică. Se înregistrează trei caracteristici ale scrierii: timpul de latenţă, durata scrierii răspunsului şi presiunea scrierii.

Încăperile în care se face testarea sunt amenajate în mod special, cabinetul de detecţie trebuind să fie izolat fonic, să asigure confortul necesar acestui gen de examinare întrucât orice zgomot, orice intervenţie din afară influenţează negativ desfăşurarea testării. Din această cauză, în cabinetele de testare nu se instalează telefoane, sonerii, dispozitive de semnalizare luminoasă. Cabinetele de detecţie mai dispun de posibilităţi de înregistrare fonică şi videomagnetică ce se efectuează într-o cameră alăturată. La nevoie, în cabinet se poate face şi proiecţia unor imagini, (reprezentând stimuli vizuali afectogeni) ale unor persoane, ale consecinţelor faptelor infracţionale etc.

În legătură cu proiecţia sub formă de imagini a unor stimuli vizuali afectogeni, aş dori să prezint o nouă tehnică ce utilizează tocmai această procedură. Deşi aceasta nu se foloseşte la noi în ţară, consider că ea prezintă totuşi importanţă din moment ce a fost admisă ca probă ştiinţifică în instanţele judecătoreşti din S.U.A. încă din anul 2000.

---

[1] Em. Stancu, *Criminalistica,* vol. II, ed. a III-a, Ed. Actami, Bucureşti, 1999, p. 146.

[2] N. Trandafir, *Aspecte ştiinţifice şi avantaje oferite de tehnica poligraf,* în Criminalistica – Mileniul III, Ed. Little Star, Bucureşti, 2001, p. 157.

Scanned with OKEN Scanner

Cercetările din ultimii ani în ceea ce privește utilizarea tehnicii E.E.G. (tehnica electro-encefalografică) au dus la descoperirea în S.U.A. a unui sistem de identificare a informațiilor stocate de creier, identificare bazată pe reacția involuntară a creierului și pe măsurarea semnalelor electrice ale acestuia. Noua tehnică se numește „Brain Fingerprinting" („amprentarea creierului" sau „amprentare cerebrală"), iar testul efectuat cu aceasta se numește **„Testul Farwell Brain Fingerprinting"**[1].

Tehnologia are multe aplicații interesante în domenii precum: securitate națională, diagnosticare medicală, publicitate și, cea mai importantă, în sistemul de justiție. În domeniul justiției penale, prin intermediul acestui test se poate determina cu precizie dacă anumite informații (specifice săvârșirii unei infracțiuni) sunt sau nu stocate în memoria unei persoane.

Dr. Lawrence Farwell, un cercetător științific din Seattle, inventatorul testului de amprentare a creierului, a demonstrat în câteva cazuri grave că această tehnologie ar putea schimba semnificativ sistemul de justiție penală prin faptul că oferă o nouă metodă științifică pentru identificarea celor vinovați și pentru a-i exonera pe cei nevinovați. Diferența fundamentală dintre autorul unei infracțiuni și o persoană nevinovată este aceea că infractorul, în urma comiterii faptei, are înregistrate în memorie detaliile infracțiunii, în timp ce suspectul nevinovat nu. Aceasta este ceea ce testul înregistrează în mod științific – prezența sau absența informației specifice.

Testul măsoară impulsurile cerebrale ale creierului ca răspunsuri la cuvinte, imagini sau sunete specifice (afectogene), care sunt prezentate subiectului prin intermediul unui computer împreună cu alți stimuli neafectogeni/neutri, precum și de control. Rezultatele sunt înregistrate folosind o bandă specială înfășurată în jurul frunții, care are senzori. Înregistrarea se face în fracțiuni de secundă după prezentarea stimulului, înainte ca subiectul să poată controla în vreun fel răspunsul. Datele sunt transmise către un computer unde sunt analizate pentru a se determina dacă informația specifică este prezentă în memoria subiectului. Dacă impulsurile cerebrale emise de creier la vizualizarea stimulilor afectogeni sunt similare cu cele emise la stimulii de control înseamnă că informația specifică e „prezentă". Dacă sunt similare cu cele emise la stimulii neutrii rezultă că informația specifică e „absentă".

Această metodă de testare a sincerității persoanelor bănuite de săvârșirea unei infracțiuni se deosebește de testarea cu poligraful. Astfel, un test cu poligraful se bazează pe reacțiile emoționale ale suspectului în momentul când îi sunt adresate unele întrebări pe cale verbală, pe când testul de amprentare cerebrală presupune analizarea activității cerebrale electrice involuntare determinată de reacția subiectului în momentul în care îi sunt prezentate pe un monitor anumite cuvinte și imagini care au legătură cu o infracțiune. Acuratețea acestei tehnologii este dată de faptul că impulsurile electrice ale creierului nu au nici o legătură cu starea de emotivitate și nu pot fi controlate sub nici o formă de către subiectul testat. Teoria științifică a acestei tehnici[2] este că creierul procesează diferit informația cunoscută, relevantă față de cea necunoscută, irelevantă. Această constatare a rezultat în urma cercetărilor din acest domeniu făcute timp de mai mult de 30 de ani. Astfel, a fost descoperit inițial un impuls cerebral specific și măsurabil

[1] Site-ul oficial al Laboratoarelor de amprentare cerebrală – http://www.brainwavescience.com/

[2] K.C. Suresh, *Brainfingerprinting as investigation tool – A new paradigm in Law Enforcement*, 2008, http://helpingpolice.blogspot.com/2008_03_01_archive.html.

Scanned with OKEN Scanner

cunoscut sub denumirea de P300 (apare într-un interval de 300-800 milisecunde după prezentarea stimulului vizual afectogen). Acesta este emis doar de creierul subiectului care are informația (specifică săvârșirii unei infracțiuni) stocată în memorie. Cercetările au fost publicate în reviste de specialitate și P300 a fost recunoscut în domeniul științific al psihofiziologiei. Ulterior, Dr. Farwell a descoperit că P300 era doar un element dintr-un răspuns cerebral complex pe care l-a numit „MERMER" (multiple impulsuri electrice în legătură cu memoria și codificarea). Descoperirea „MERMER" (care include, pe lângă P300, încă un impuls specific care apare într-un interval de 800-1200 milisecunde) a făcut ca rezultatele dobândite prin intermediul P300 să fie chiar mai exacte. De la includerea acestor impulsuri „MERMER" în algoritmul de analiză a semnalelor electrice cerebrale, testul de amprentare a creierului a făcut o determinare exactă pentru fiecare dintre subiecții supuși testării.

Un aspect foarte important este faptul că rezultatele acestui test brevetat au fost admise (încă din anul 2000) în instanțele judecătorești ca probe științifice. Astfel, în luna noiembrie 2000, o instanță judecătorească din statul Iowa a desfășurat o ascultare pe baza cererii lui Terry Harrington de eliberare (acesta fusese condamnat pentru omor în anul 1978 în Iowa și își ispășea pedeapsa de închisoare pe viață). Dr. Farwell l-a supus testului de amprentare cerebrală care a demonstrat că informația înregistrată în creierul lui Harrington nu se potrivea cu scena de la locul faptei și că se potrivea alibiului său. Ascultarea a inclus o dezbatere de 8 ore cu privire la admiterea rezultatului testului ca probă în instanță.

Testul de amprentare cerebrală are totuși anumite *limite* în ceea ce privește folosirea sa. Testul poate stabili dacă există informații specifice stocate în memoria subiectului dar nu va demonstra cum sau de ce au ajuns acolo. E ca și cum ar exista urme papilare la locul săvârșirii faptei. Amprentele unei persoane pot fi acolo din variate motive, nu doar pentru că a comis infracțiunea. Într-un caz în care există două persoane la locul săvârșirii faptei și numai una a comis infracțiunea, testul poate restrânge ancheta la cei doi suspecți. Nu poate fi folosit pentru a distinge de ce o persoană a fost la locul săvârșirii faptei. Ca și AND-ul sau amprentele, testul pune în legătură dovezi de la locul faptei cu alte probe existente în cauza respectivă.

Tehnica poate determina o persoană care a fost la locul faptei sau poate exonera o persoană care nu a fost acolo. Dacă informația specifică despre planificarea or executarea unei infracțiuni e disponibilă și un martor nu ar cunoaște-o din cadrul anchetei sau din alte surse (presă, tv etc.), atunci testul va putea distinge între un martor și un autor al infracțiunii.

Sunt câteva cazuri când această tehnologie *nu se poate aplica:* de exemplu, în cazul unei dispariții de persoane, toate autoritățile pot ști că cineva a dispărut dar ele nu pot ști dacă s-a comis vreo infracțiune. De asemenea, în cazul unei infracțiuni privind viața sexuală, presupusa victima și presupusul autor pot fi de acord cu privire la ceea ce s-a întâmplat exact dar în dezacord cu privire la existența acordului de voință.

Prin urmare, Testul Brain Fingerprinting nu detectează minciuna ci doar informații specifice legate de săvârșirea unei infracțiuni care sunt stocate în memoria subiectului testat. De aceea, rezultatele acestuia trebuie interpretate în contextul limitelor memoriei umane și al factorilor care o pot afecta. Testul nu determină ce informație ar trebui să fie, ar putea să fie sau va putea să fie stocată în creierul persoanei dacă ar fi vinovată sau nevinovată. El determină și măsoară doar ceea ce există în momentul testării.

Scanned with OKEN Scanner

În timpul testului nu se pun întrebări şi nu se dau răspunsuri, deci subiectul testat nu are ocazia nici să mintă, nici să spună adevărul. Rezultatele privind „informaţia prezentă" sau „informaţia absentă" sunt date doar în funcţie de existenţa sau inexistenţa informaţiei specifice în creierul său. De asemenea, acesta nu determină dacă cel testat este vinovat sau nu de săvârşirea infracţiunii, această hotărâre fiind atributul exclusiv al instanţelor judecătoreşti.

Referitor la acceptarea şi implementarea acestei tehnologii în sistemele de aplicare a legii şi de justiţie există încă reţineri. Mai mult, tehnica a fost chiar criticată de anumiţi sociologi şi psihologi, susţinându-se că prin intermediul său se violează secretul gândurilor personale[1]. Majoritatea oamenilor de ştiinţă în domeniu sunt însă de părere că Testul Brain Fingerprinting este considerat acum de instanţele judecătoreşti la fel cum erau considerate la început identificarea dactiloscopică şi Testul ADN – nefundamentate complet din punct de vedere legal şi prea complicate pentru a fi utilizate la scară largă. În prezent acestea au devenit proceduri de rutină, obişnuite[2]. În acest sens, chiar şi inventatorul testului, Dr. Farwell, a declarat că e nevoie de timp pentru ca noile tehnologii să fie recunoscute şi că e doar o chestiune de timp până când se va întâmpla la fel şi în cazul descoperirii sale.

Descoperirea acestei tehnologii reprezintă, după părerea mea, un pas foarte important în lupta împotriva criminalităţii deoarece testul oferă probe ştiinţifice care nu au existat până acum. Valoarea sa este dată şi de faptul că: în cazul unei infracţiuni, probe precum urme papilare sau ADN nu sunt întotdeauna găsite dar creierul infractorului e întotdeauna acolo, plănuind, executând şi înregistrând fapta rezultând astfel amintiri stocate în memoria sa; tehnica de amprentare cerebrală poate identifica tocmai aceste informaţii specifice pe baza unui algoritm de interpretare a impulsurilor electrice ale creierului subiectului testat, impulsuri emise în momentul prezentării unor stimuli vizuali afectogeni.

Concluzionând cu privire la modalităţile tehnico-tactice de depistare a comportamentului simulat, se poate spune că, deşi există controverse cu privire la admiterea acestora ca probe în instanţele judecătoreşti, ele pot constitui totuşi un auxiliar al organelor judiciare la efectuarea unei importante activităţi legate de strângerea probelor – ascultarea persoanelor în procesul penal – auxiliar chemat să contribuie la evidenţierea pe cale fiziologică a unor stări, situaţii, împrejurări, indicii care, în urma unui complex proces de analiză şi sinteză, de raportare la ansamblul datelor existente în cauză, să ofere organelor judiciare posibilitatea de a desprinde concluzii cu privire la sinceritatea sau nesinceritatea persoanei ascultate[3].

Prudenţa care se impune la folosirea rezultatelor înregistrate cu aceste tehnici e dictată de împrejurarea că această cale de investigare nu este scutită de posibilitatea ivirii unor erori, de posibilitatea unor diagnosticări greşite. Dar, aşa cum în terapia medicală specialistul trebuie să uzeze de toate mijloacele de investigare, chiar dacă acestea nu

---

[1] W. Sentencia, *Brain Fingerprinting: Databodies to Databrains*, în The Journal of Cognitive Liberties, vol. 2, p. 31- 46, http://www.cognitiveliberty.org/6jcl/6JCL31.htm.

[2] T. Paulson, *Brain test could be next polygraph*, 2008, http://www.seattlepi.com/local/379082_brainwave15.html.

[3] În acest sens, W.J. Warner, *Poligraph Testing – A Utilitarian Tool*, FBI Law Enforcement Bulletin, 2005, p. 10-13.

Scanned with OKEN Scanner

oferă întotdeauna rezultate de certitudine, tot astfel, în terapia socială, organele judiciare cărora le revine obligaţia de a folosi toate mijloacele în vederea aflării adevărului, trebuie să utilizeze, cu precauţiile care se impun, şi această cale de investigare[1].

Consider că până la momentul în care controversele referitoare la admisibilitatea tehnicilor prezentate ca probe în instanţele judecătoreşti se vor sfârşi, aportul acestora la justa soluţionare a cauzelor se va putea manifesta mai cu seamă în direcţia stabilirii unor indicii de natură a contribui la excluderea din cercul de bănuiţi a persoanelor nevinovate, la elaborarea şi verificarea versiunilor ce vor dirija investigaţiile şi cercetările pe făgaşul dorit şi la lămurirea unor aspecte semnificative ale cauzei (cum ar fi: participanţi, instrumentele de săvârşire a infracţiunii, locurile în care au fost ascunse mijloacele materiale de probă etc.).

Aplicată în mod adecvat, de către examinatori competenţi, instruiţi, cu un înalt grad de profesionalitate şi probitate morală, cu respectarea riguroasă a normelor eticii judiciare, *testarea sincerităţii cu ajutorul tehnicilor menţionate mai sus constituie un mijloc de investigare a unor reacţii psiho-fiziologice* ce însoţesc încercarea de disimulare, mijloc a cărui utilitate la stabilirea vinovăţiei sau nevinovăţiei unei persoane nu poate fi nesocotită.

6. Particularităţi privind ascultarea învinuitului sau inculpatului în cazul diferitelor genuri de infracţiuni

Problemele enumerate în cadrul fiecărei infracţiuni expuse mai jos sunt orientative, ele putând fi extinse în raport cu împrejurările concrete în care a fost săvârşită infracţiunea, probele şi mijloacele de probă existente la data ascultării, forţa probantă a acestora şi, nu în ultimul rând, poziţia pe care o adoptă învinuitul/inculpatul în cursul cercetării.

6.1. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul unor infracţiuni contra vieţii, integrităţii corporale şi sănătăţii

6.1.1. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul infracţiunii de omor[2]

Prin ascultarea învinuitului/inculpatului trebuie lămurite, în principal, următoarele[3]

– modul în care s-a pregătit pentru săvârşirea omorului şi activităţile pe care le-a desfăşurat în acest scop;

– modul în care şi-a petrecut timpul în perioada premergătoare, concomitentă şi ulterioară săvârşirii infracţiunii;

– locul unde s-a aflat, activităţile desfăşurate, persoanele care l-au văzut şi care pot confirma acest lucru;

– motivul pentru care s-a aflat în locul unde a fost săvârşit omorul sau în împrejurimile acestuia ori cum explică faptul că a fost văzut în acele locuri;

---

[1] D. Toader, *Psihologie judiciară – note de curs*, Ed. Sitech, Craiova, 2005, p. 62.

[2] Incriminată în Codul penal al României într-o variantă simplă în art. 174 şi două variante agravante în art. 175 – omorul calificat şi în art. 176 – omorul deosebit de grav.

[3] C-tin Aioniţoaie, V. Berchesan..., *Tratat de metodică criminalistică*, Ed. Carpaţi, Craiova, 1994, p. 70-71.

Scanned with OKEN Scanner

– care era ținuta sa vestimentară și ce încălțăminte purta, insistându-se pe descrierea amănunțită a fiecărui obiect de îmbrăcăminte și pe caracteristicile încălțămintei;

– dacă o cunoștea pe victimă,de când,în ce împrejurări a cunoscut-o și natura relațiilor dintre ei;

– când s-a întâlnit ultima dată cu victima, unde, motivul întâlnirii și discuțiile ce le-au purtat, precum și persoanele ce pot confirma aceasta;

– cauzele care au generat conflictul;

– împrejurările în care a comis omorul;

– instrumentele, obiectele, armele de care s-a folosit, loviturile aplicate și zona corpului în care a lovit;

– reacția victimei și modul în care a încercat să se apere;

– obiectele, valorile și înscrisurile pe care le-a luat de la victimă – cu descrierea caracteristicilor individuale;

– acțiunile întreprinse pentru a șterge urmele ori a ascunde fapta comisă;

– itinerarul parcurs de la locul faptei, locurile unde s-a oprit, persoanele cu care s-a întâlnit, discuțiile avute cu acestea, eventual, motivele pe care le-a invocat referitor la prezența lui în locul respectiv ori cu privire la starea în care se află;

– hainele rupte, pătate, excoriații etc.;

– motivele invocate față de membrii de familie ori alte rude privitoare la aceleași aspecte;

– destinația bunurilor, valorilor luate de la victimă precum și a obiectelor, instrumentelor sau armelor cu care a săvârșit omorul;

– ce „alibiuri" și-a creat pentru a încerca să scape de răspundere pentru fapta comisă și acțiunile întreprinse în acest sens etc.

6.1.2. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul infracțiunii de pruncucidere

În raport cu particularitățile fiecărei cauze, a diversității modului de săvârșire a faptei și a locurilor unde sunt găsite cadavrele nou-născuților, precum și cu materialul probator administrat până la acea dată, ascultarea învinuitei sau inculpatei trebuie să conducă la lămurirea următoarelor probleme principale:

– existența stării de graviditate și motivele care au determinat-o să ducă sarcina până la termen;

– cine este tatăl copilului și relațiile în care se află cu acesta;

– cine a avut inițiativa suprimării vieții nou-născutului și împrejurările în care s-a luat această hotărâre;

– la cât timp de la naștere a săvârșit fapta;

– modul în care a ascuns sarcina față de membrii de familie, rude, colegi, cunoscuți etc.;

– locul unde a născut și motivele alegerii acestuia;

– persoanele care au asistat-o la naștere și în ce a constat ajutorul acestora;

– îngrijirile acordate nou-născutului;

– modul în care a suprimat viața nou-născutului, obiectele sau instrumentele folosite, proveniența acestora, locul unde le-a ascuns ori abandonat după comiterea faptei;

– activitățile întreprinse în scopul ascunderii faptei, modul de transportare a cadavrului, obiectele în care l-a transportat, cine a făcut coletele, cine și când a incinerat

Scanned with OKEN Scanner

fătul, vasele, recipientele folosite, traseul parcurs de la locul comiterii faptei până la locul ascunderii sau abandonării cadavrului, considerentele pentru care a ales locul respectiv ş.a.;

– persoanele care au ajutat-o în activitatea infracţională şi contribuţia fiecăruia;

– cum a justificat absenţa de acasă, de la serviciu sau de la unitatea de învăţământ;

– dacă după data naşterii au survenit complicaţii, natura acestora şi dacă s-a adresat vreunei unităţi sanitare.

Din declaraţiile celorlalţi coînvinuiţi sau coinculpaţi trebuie să rezulte: gradul de rudenie faţă de mamă şi faţă de noul-născut, data când au luat cunoştinţă despre starea de graviditate, modul în care au organizat suprimarea vieţii nou-născutului şi acţiunile desfăşurate în acest scop.

6.1.3. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul infracţiunilor de ucidere din culpă şi vătămare corporală din culpă săvârşite ca urmare a accidentelor de circulaţie[1]

Alături de împrejurările de fapt în care s-a produs accidentul (stabilite pe baza constatărilor făcute cu ocazia cercetării la faţa locului, ascultării martorilor şi persoanelor vătămate, constatărilor tehnico-ştiinţifice şi expertizelor etc.), ascultarea învinuitului/ inculpatului poate contribui decisiv la lămurirea completă a mecanismului şi a cauzelor producerii accidentului şi, implicit, a răspunderii pentru comiterea acestuia. Problemele pe care trebuie să le lămurească ascultarea diferă de la cauză la cauză.

Indiferent de condiţiile şi împrejurările în care s-a produs accidentul, ascultarea învinuitului/inculpatului trebuie să vizeze lămurirea următoarelor probleme:

– împrejurările concrete în care s-a produs accidentul;

– cauzele care au generat producerea acestuia;

– momentul în care victima s-a angajat în traversare;

– momentul când a observat victima, în ce condiţii meteorologice şi de vizibilitate;

– acţiunile sau inacţiunile victimei înainte de impact;

– viteza cu care a circulat pe porţiunea respectivă de drum;

– motivul pentru care nu s-a conformat semnificaţiei indicatoarelor rutiere ce impuneau restricţii de viteză în zonă ori rularea cu o viteză până la limita evitării oricărui pericol;

– starea fizică în momentul conducerii autovehiculului şi producerii accidentului;

– motivele care l-au determinat să conducă autovehiculul într-o asemenea stare;

– persoanele în compania cărora a consumat băuturi alcoolice: locul, cantitatea, sortimentul şi ora ingerării, alimentele consumate;

– acţiunile pe care le-a întreprins pentru evitarea accidentului prin manevrarea autovehiculului;

– acţiunile ori inacţiunile ulterioare producerii accidentului;

– motivele care l-au determinat să părăsească locul faptei fără încuviinţarea organelor de poliţie ori, după caz, să abandoneze autovehiculul implicat în accident;

– activităţile pe care le-a întreprins în vederea ştergerii urmelor infracţiunii;

– persoanele care cunosc despre fapta comisă şi modul cum au luat cunoştinţă despre aceasta.

---

[1] Incriminate în Codul penal al României: uciderea din culpă – art. 178 şi vătămarea corporală din culpă – în art. 184.

Scanned with OKEN Scanner

6.2. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul unor infracţiuni contra patrimoniului

6.2.1. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul infracţiunilor de furt şi tâlhărie[1]

Atât în cazul furturilor, cât şi în cazul tâlhăriilor, din declaraţia învinuiţilor/inculpaţilor trebuie să rezulte:

– modul în care s-au pregătit în vederea săvârşirii infracţiunii – obiectele, instrumentele pregătite sau confecţionate în acest scop, persoanele care le-au confecţionat şi dacă acestea cunoşteau destinaţia lor, informaţiile culese despre victime, înţelegerile dintre participanţi;

– timpul şi locul săvârşirii infracţiunii;

– mijloacele folosite pentru a intra în posesia bunurilor sau valorilor;

– traseul parcurs, modul de escaladare – efracţie, locul unde se aflau bunurile, drumul parcurs în incinta imobilului, felul în care a transportat bunurile ori valorile furate etc., precum şi activităţile desfăşurate pentru a pune victima în imposibilitatea de a se apăra ori de a-şi exprima voinţa – loviturile aplicate, obiectele sau instrumentele folosite, zona corpului în care au lovit victima, substanţele folosite şi modul în care le-au procurat, în ce au constat ameninţările etc.;

– bunurile şi valorile sustrase – cu evidenţierea caracteristicilor individuale şi destinaţia ulterioară a acestora;

– modul în care a reacţionat victima când a fost atacată;

– cine i-a ajutat la săvârşirea furtului sau tâlhăriei şi în ce a constat contribuţia celorlalţi participanţi la pregătirea, săvârşirea şi ascunderea urmelor infracţiunii;

– traseul parcurs pentru a părăsi locul faptei;

– locul unde se află obiectele sau instrumentele folosite pentru comiterea infracţiunii – atât cele utilizate la efracţie, cât şi cele ce au servit pentru ameninţarea ori exercitarea violenţelor asupra victimei;

– modul în care au valorificat produsul infracţiunii;

– dacă s-au constituit în grup în vederea comiterii de infracţiuni, modul de organizare şi rolul ce revenea fiecărui participant;

– alte persoane care cunosc despre săvârşirea infracţiunii şi împrejurările în care au luat cunoştinţă despre aceasta;

– *alibiurile* pe care şi le-au creat în vederea derutării organelor de urmărire penală etc.

Practica judiciară evidenţiază faptul că în cazul unor astfel de infracţiuni pot fi folosite, cu rezultate pozitive, următoarele *procedee tactice* – fie separat, fie combinate:

– ascultarea sistematică a participanţilor cu privire la fiecare infracţiune săvârşită şi referitor la rolul fiecăruia;

– solicitarea de a justifica modul în care infractorii şi-au petrecut timpul în perioada comiterii furturilor sau tâlhăriilor ori solicitarea justificării bunurilor şi a valorilor descoperite cu ocazia percheziţiilor ori în momentul prinderii;

– ascultarea unui învinuit/inculpat despre activitatea celorlalţi coînvinuiţi/coinculpaţi;

---

[1] Incriminate în Codul penal al României: furtul într-o variantă simplă, în art. 208 şi într-o formă calificată în art. 209, tâlhăria în art. 211.

Scanned with OKEN Scanner

– folosirea întrebărilor detaliu şi ascultarea repetată.

Ultimele două procedee şi-au dovedit eficienţa în cazul grupurilor de infractori care au acţionat o perioadă mare de timp. De regulă, infractorii se înţeleg (în eventualitatea în care vor fi prinşi) ce anume să declare, cum să declare şi care să fie „participaţia" fiecăruia. Nu puţine sunt cazurile când unii infractori, asumându-şi întreaga răspundere pentru faptele săvârşite, încearcă să-i facă „scăpaţi" pe ceilalţi, îndeosebi pe organizatorii grupului. Alteori, deşi unii dintre membrii grupului au avut o contribuţie majoră la pregătirea, organizarea şi punerea în aplicare a rezoluţiei infracţionale, ceilalţi încearcă să le rezerve un rol minor, insignifiant, de „victime inocente" care au ajuns cu totul întâmplător să participe la săvârşirea faptelor.

6.2.2. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul infracţiunii de înşelăciune

Ascultarea învinuiţilor/inculpaţilor trebuie să ducă la lămurirea problemelor esenţiale ale cauzei, în raport cu specificul acesteia, cum ar fi:

– împrejurările în care au cunoscut victimele;

– calităţile pe care şi le-au atribuit şi înscrisurile de care s-au folosit pentru a le induce şi menţine în eroare;

– obiectul „tranzacţiei" şi „garanţiile" pe care le-au oferit şi prin care au întărit convingerea că le vor rezolva problemele;

– sumele de bani/alte avantaje materiale pe care le-au primit ca urmare a înşelării victimelor;

– împrejurările în care s-au angajat la unităţile prejudiciate;

– modul în care au intrat în posesia actelor de vechime în muncă ori de studii, metodele folosite pentru falsificarea acestora, persoanele care i-au ajutat la falsificarea documentelor respective sau de la care au procurat actele nereale;

– perioada şi unităţile unde au lucrat, ocupând funcţii pe baza actelor de studii false prezentate, salariul şi alte drepturi băneşti primite necuvenit;

– modul în care şi-au procurat actele de identitate sau alte documente folosite la săvârşirea înşelăciunii;

– cine a falsificat aceste acte, metodele şi mijloacele folosite în acest scop, persoanele care au completat foile folosite pentru falsificare – matriţe, ştampile, sigilii, cerneluri, instrumente scripturale etc.;

– persoanele pe care le-au introdus fictiv în pontaj, numărul de zile atestate ca lucrate, sumele de bani încasate în numele acestora, modul în care au reuşit să intre în posesia banilor, dacă au semnat în statele de plată a salariilor etc.;

– împrejurările în care au încheiat contractul în condiţii dezavantajoase pentru unitate, scopul urmărit, cauzele contractuale stipulate pentru inducerea în eroare a părţii contractante, actele de care s-au folosit;

– sumele/alte avantaje obţinute în urma săvârşirii infracţiunilor şi destinaţia acestora etc.

6.2.3. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul infracţiunii de delapidare

Această activitate este deosebit de importantă pentru lămurirea tuturor împrejurărilor săvârşirii delapidării şi a condiţiilor care au favorizat-o. Cu această ocazie pot fi lămurite, în principal, următoarele probleme:

Scanned with OKEN Scanner

– perioada în care a lucrat, funcţia deţinută şi atribuţiile de serviciu;
– gestiunea avută, situaţia acesteia la primire şi predare;
– metodele folosite pentru sustragerea de bani sau bunuri, modul de creare a plusurilor şi de sustragere a lor, ce acte a folosit, cum şi cu ajutorul căror persoane le-a falsificat etc.;
– metode şi mijloace folosite pentru acoperirea delapidării, ce acte a folosit pentru acest scop;
– în ce perioadă a săvârşit faptele respective;
– persoanele care l-au ajutat în săvârşirea faptei;
– modul de valorificare a bunurilor sustrase;
– modul în care a folosit sumele sustrase şi locul unde se află acestea;
– cine mai cunoaşte despre faptele sale etc.

6.2.4. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul infracţiunii de distrugere[1]

În principiu, prin ascultarea învinuitului/inculpatului trebuie să se clarifice următoarele[2]:
– modul în care s-a pregătit pentru săvârşirea infracţiunii şi acţiunile concrete desfăşurate în acest sens;
– mijloacele folosite pentru distrugerea, degradarea ori aducerea în stare de neîntrebuinţare a bunurilor sau, după caz, acţiunile întreprinse pentru împiedicarea luării măsurilor de conservare ori salvare a bunurilor în cauză;
– proveniența mijloacelor utilizate pentru săvârşirea infracţiunii – substanţe inflamabile, materii explozive, instrumente, dispozitive etc. – inclusiv persoanele care l-au ajutat în procurarea sau confecţionarea acestora;
– modul în care a ajuns la bunurile respective şi împrejurările de care s-a folosit pentru a ajunge în acel loc;
– maniera în care a procedat pentru distrugerea, degradarea ori aducerea în stare de neîntrebuinţare a bunurilor; în cazul incendierilor sau declanşării exploziilor, materiile ori substanţele utilizate în acest scop, locul/locurile unde a plasat substanţele inflamabile sau explozive, măsurile luate pentru a întârzia descoperirea focului şi acţiunea pompierilor etc.;
– persoanele care l-au ajutat în activitatea infracţională şi în ce a constat ajutorul dat;
– scopul pe care l-a urmărit prin incendiere sau declanşarea exploziei;
– dacă avea cunoştinţă despre valoarea deosebită (artistică, istorică, arhivistică, documentară) a bunurilor distruse, degradate ori aduse în stare de neîntrebuinţare;
– calitatea de personal de conducere a mijlocului de transport în comun sau de personal care asigură direct securitatea unor astfel de transporturi, atribuţiile de serviciu ce-i reveneau în această calitate şi motivul pentru care a părăsit postul;
– alte persoane care mai cunosc despre împrejurările săvârşirii faptei şi modul cum au luat cunoştinţă despre aceasta etc.

Evident, în raport cu împrejurările concrete care au precedat, însoţit şi succedat săvârşirea infracţiunii, ascultarea învinuitului/inculpatului poate viza şi lămurirea altor

[1] Incriminată în Codul penal al României în art. 217.
[2] V. Berchеşan, *Metodologia investigării infracţiunilor*, vol. II, Ed. Paralela 45, Bucureşti, 2000, p. 225-226.

Scanned with OKEN Scanner

probleme: starea în care se afla în momentul comiterii faptei (sub influenţa băuturilor alcoolice ori în stare de ebrietate), existenţa unor stări conflictuale între el şi proprietarul bunului, dorinţa de răzbunare, provocarea incendiului sau exploziei pentru a ascunde săvârşirea altei fapte (furt, tâlhărie, delapidare etc.).

6.3. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul unor infracţiuni privitoare la regimul stabilit pentru unele activităţi reglementate de lege

6.3.1. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul infracţiunilor săvârşite cu arme şi muniţii[1]

a) Printre problemele ce pot fi lămurite prin ascultarea învinuitului/inculpatului în cadrul investigării *infracţiunilor ce se săvârşesc la regimul armelor şi muniţiilor*[2] se numără:

– în ce constă activitatea ilicită şi participarea învinuitului/inculpatului;

– tipul şi modelul armelor şi muniţiilor asupra cărora poartă activitatea ilicită;

– desfăşurarea în timp şi spaţiu a activităţii ilicite;

– identitatea celorlalte persoane implicate în activitatea ilicită şi în ce constă participarea fiecăreia, în parte;

– conexitatea dintre activitatea ilicită specifică infracţiunilor ce se săvârşesc la regimul armelor şi muniţiilor şi activitatea ilicită specifică săvârşirii altor categorii de infracţiuni – infracţiuni contra persoanei, patrimoniului etc.;

– ce alte persoane mai cunosc despre săvârşirea activităţii ilicite;

– cum au fost valorificate foloasele obţinute ca urmare a desfăşurării activităţii ilicite;

– înfiinţarea, scopul funcţionării şi relaţiile dintre membrii grupului organizat care este implicat în desfăşurarea activităţii ilicite.

b) Principalele probleme ce pot fi lămurite prin ascultarea învinuitului/inculpatului în cadrul investigării **infracţiunii de ştergere sau modificare, fără drept, a marcajelor de pe armele letale** pot fi sintetizate astfel[3]:

– identitatea armelor letale cărora li s-au şters sau modificat, fără drept, marcajele;

– identitatea persoanelor implicate în activităţile de traficare legală sau nu a armelor letale;

– identitatea persoanelor care au desfăşurat nemijlocit operaţiunile de ştergere sau modificare a marcajelor;

– condiţiile de loc şi timp în care s-au desfăşurat operaţiunile incriminate; scopul urmărit prin modificarea sau ştergerea marcajelor;

– dacă şi modul cum au fost valorificate armele cu marcaje modificate sau şterse;

---

[1] În materia armelor şi muniţiilor sunt reglementate mai multe infracţiuni, după cum urmează: în Codul penal al României, art. 279 – nerespectarea regimului armelor şi muniţiilor; în Legea 295/2004 privind regimul armelor şi muniţiilor: uzul de armă letală, fără drept – art. 136, deţinerea sau portul de armă neletală din categoria celor supuse autorizării, fără drept – art. 136[1], uzul de armă neletală din categoria celor supuse autorizării, fără drept – art. 136[2], ştergerea sau modificarea, fără drept, a marcajelor de pe arme letale – art. 137, efectuarea, fără drept, a operaţiunilor cu arme şi muniţii – art. 138.

[2] G.I. Olteanu, *Metodologia cercetării unor activităţi ilicite desfăşurate de către structurile infracţionale – Curs de criminalistică*, Ed. Cermaprint, Bucureşti, 2007, p. 322-323.

[3] G.I. Olteanu, *op. cit.*, p. 329.

Scanned with OKEN Scanner

– dacă armele cu marcaje modificate sau șterse au fost folosite pentru desfășurarea de activități ilicite;

– alte consecințe ale modificării sau ștergerii marcajelor de pe armele letale;

– dacă activitățile de modificare sau ștergere a marcajelor au fost desfășurate ca o activitate ilicită continuată ori este vorba despre activități izolate;

– poziția și legăturile celor care au desfășurat și organizat activitatea ilicită cu segmente ale crimei organizate.

6.3.2. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul activităților ilicite ce pot fi desfășurate cu materiile explozive[1]

Ascultarea învinuiților/inculpaților va urmări lămurirea unor probleme precum[2]:

– natura materiilor ce constituie obiectul activității ilicite, denumirea substanței sau substanțelor de bază, compoziție, concentrație, denumire comercială, dacă sunt folosite și pentru scopuri ce nu au legătură cu exploziile a căror inițiere este sau poate fi controlată;

– cantitatea materiilor explozive sau a materiilor folosite la fabricarea de materii explozive, dacă activitatea ilicită are ca obiect și materiale de inițiere;

– sursa de proveniență (producător, ultimul depozit), natura și proveniența materiilor prime folosite la producerea ilicită a materiilor explozive;

– existența autorizării uneia sau a mai multor activități desfășurate cu materiile explozive; dacă au fost respectate procedurile impuse după obținerea autorizării;

– destinația autorizată, concret, pentru ce trebuiau folosite materiile explozive pentru care s-a obținut autorizație de operare;

– modul de operare folosit pentru sustragerea materiilor explozive, pentru ascunderea sau disimularea celorlalte activități ilicite specifice nerespectării regimului materiilor explozive;

– scopul desfășurării activității ilicite;

– angajamentele financiare aferente desfășurării activităților ilicite – cine finanțează, cum se recuperează sumele investite (dacă este vorba despre trafic),

– mărimea și cum se obțin câștigurile ilicite, circuitul sumelor obținute, măsurile luate pentru păstrarea controlului asupra sumelor de bani, cum se împart profiturile;

– identitatea făptuitorilor, a persoanelor vătămate și a persoanelor care cunosc date despre desfășurarea și consecințele desfășurării activității ilicite;

– identitatea persoanelor care, într-un fel sau altul, au favorizat desfășurarea activității ilicite – și-au neglijat sarcinile de serviciu, au manifestat ignoranță cu privire la manipularea, depozitarea, transportul ori verificarea actelor pe baza cărora s-au desfășurat operațiuni legale sau aparent legale cu materii explozive;

– activitățile desfășurate pentru căutarea potențialilor cumpărători pentru materiile explozive traficate ilicit;

– legăturile infracționale existente care susțin procurarea și valorificarea ilicită a materiilor explozive;

---

[1] Incriminate în art. 280 din Codul penal al României – nerespectarea regimului materiilor explozive și în art. 31 din Legea nr. 126/1995 privind regimul materiilor explozive.

[2] G.I. Oiteanu, *Metodologia cercetării unor activități ilicite desfășurate de către structurile infracționale – Curs de criminalistică*, Ed. Cermaprint, București, 2007, p. 368-369.

Scanned with OKEN Scanner

– consecinţele desfăşurării activităţii ilicite – dacă acestea au apărut accidental ori a fost vorba despre o activitate ilicită desfăşurată în mod deliberat în vederea obţinerii unui anumit scop – suprimarea de vieţi omeneşti, vătămarea corporală a unor persoane, provocarea de pagube materiale, inducerea de tensiuni sociale şi forţarea anumitor decizii politice etc.

6.4. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul unor infracţiuni contra familiei

6.4.1. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul infracţiunii de rele tratamente aplicate minorului[1]

Pe scurt, din ascultarea învinuitului/inculpatului trebuie să rezulte[2]:

– calitatea pe care o are faţă de minor (părinte, tutore, curator sau o altă persoană căreia minorul i-a fost încredinţat spre creştere şi educare) şi obligaţiile ce-i revin în această calitate privind creşterea şi educarea sa;

– temeiul legal al obligaţiei de creştere şi educare a copilului minor;

– modul în care şi-a îndeplinit obligaţiile legale în calitatea pe care o avea şi motivele pentru care şi-a încălcat aceste obligaţii;

– în ce au constat, în concret, măsurile şi tratamentele aplicate minorului şi cum le justifică;

– data când a început să aplice aceste măsuri şi tratamente, frecvenţa lor, data ultimei aplicări a acestora şi consecinţele acţiunilor ori inacţiunilor sale asupra dezvoltării fizice, morale sau intelectuale, în general, şi asupra integrităţii corporale sau sănătăţii, în special;

– persoanele care cunosc despre faptă şi împrejurările comiterii ei precum şi despre motivele care l-au determinat să procedeze în acest mod;

– probele pe care înţelege să le solicite în apărarea sa etc.

6.5. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul infracţiunilor de corupţie

Infracţiunile de corupţie sunt reglementate de Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea şi sancţionarea faptelor de corupţie, lege care de fapt vine să completeze actualul Cod penal, în sensul că explică mai pe larg categoriile de persoane care fac obiectul acestor fapte, precum şi faptele, altele decât cele prevăzute de art. 254-257 din Codul penal, care constituie infracţiuni.

Cu ocazia ascultării învinuiţilor sau inculpaţilor care au săvârşit fapte de corupţie, se vor avea în vedere împrejurările care au precedat, însoţit şi au succedat fapta. În acest sens, din declaraţiile lor trebuie să rezulte următoarele aspecte:

– dacă este funcţionar public, ce funcţie îndeplineşte şi care sunt atribuţiile de serviciu corespunzătoare funcţiei respective;

– împrejurările în care a cunoscut persoana care l-a mituit sau căreia i-a pretins mită sau alte foloase necuvenite;

– ce acte i s-a cerut să întocmească şi dacă eliberarea actelor respective intra în atribuţiile sale de serviciu ori era contrar acestor atribuţii;

– cine a avut iniţiativa ca, în schimbul serviciului respectiv, să se dea bani sau alte foloase;

---

[1] Incriminată în Codul penal al României în art. 306.

[2] V. Berchesan, *Metodologia investigării infracţiunilor*, vol. II, Ed. Paralela 45, Bucureşti, 2000, p. 340.

Scanned with OKEN Scanner

– cum a procedat pentru a rezolva solicitarea respectivă: a îndeplinit, nu a îndeplinit, a întârziat efectuarea actului ori a efectuat un act contrar atribuţiilor sale de serviciu;

– ce sume de bani au fost oferite sau primite, precum şi natura foloaselor pretinse, primite, acceptate sau nerespinse;

– ce a făcut cu sumele respective sau cu foloasele primite;

– ce alte persoane mai cunosc despre fapta respectivă sau au participat la săvârşirea faptei şi ce contribuţie a avut fiecare;

– dacă a mai săvârşit alte fapte asemănătoare, când, în ce împrejurări, ce sume de bani sau ce bunuri a primit, ce alte persoane au mai participat;

– cum a reuşit să constrângă persoana respectivă să-i dea bani sau alte foloase materiale;

– din ce considerente a ajuns să comită astfel de fapte şi ce probe solicită în apărarea sa.

6.6. *Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul activităţilor ilicite a căror desfăşurare presupune traficul de bunuri peste frontieră*[1]

Ascultarea învinuiţilor/inculpaţilor în condiţiile particulare ale cercetării activităţilor ilicite ce se desfăşoară în legătură cu traficul de bunuri peste frontieră este deosebit de dificilă. Cei care vin, în această calitate, în faţa anchetatorilor fac parte din aşa-numita „criminalitate a gulerelor albe". La aceşti indivizi inserţia socială este normală sau peste medie, au o pregătire şi o experienţă socială care în mod normal le permit formularea unor apărări deosebite, pot poseda chiar o anumită artă (bazată pe cunoaşterea relaţiilor specifice domeniului de activitate) de a invoca norme juridice şi stări de fapt de natură să justifice şi să conducă la neîntrunirea elementelor constitutive ale infracţiunilor prevăzute de Codul vamal. Activitatea în sine poate fi descrisă ca o adevărată luptă în plan psihologic în care ignoranţii, anchetatorii superficiali, neprofesioniştii nu au nici o şansă în faţa reprezentanţilor crimei organizate.

În acest context problematica ce trebuie lămurită prin ascultarea învinuiţilor/inculpaţilor este deosebit de vastă. Următoarele probleme[2] au o importanţă aparte iar specificul fiecărui caz poate impune, în ultimă instanţă, ca fiind de interes o problemă sau alta:

– cadrul spaţio-temporal în care s-a desfăşurat activitatea ilicită;

– data şi modul cum a intrat în reţeaua care a gestionat pregătirea şi desfăşurarea activităţilor ilicite;

– rolul său şi modul cum a fost concepută să funcţioneze structura infracţională;

– persoana sau persoanele care au iniţiat activitatea infracţională, sursele de finanţare şi modul cum au folosit iniţiatorii, conducătorii sau alte persoane, rezultatele activităţii infracţionale;

– proveniența bunurilor trecute ilicit peste frontieră şi natura acestora;

---

[1] Sediul materiei îl constituie Legea nr. 86 din 10 aprilie 2006 privind Codul vamal al României şi Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr. 105/2001 aprobată prin Legea nr. 243/2002 privind regimul frontierei de stat a României, precum şi alte acte normative în funcţie de specificul bunurilor traficate în mod ilegal.

[2] G.I. Olteanu, *Metodologia cercetării unor activităţi ilicite desfăşurate de către structurile infracţionale – Curs de criminalistică*, Ed. Cermaprint, Bucureşti, 2007, p. 156.

Scanned with OKEN Scanner

– locul unde s-au încărcat bunurile, persoanele care au participat la această activitate, mijloacele de transport folosite, dacă au avut loc ulterior transbordări pe alte mijloace de transport şi locul unde au fost făcute, proveniența acestor mijloace de transport, cine a organizat sau/şi finanțat activitățile;

– traseul urmat de mijloacele de transport până la frontiera de stat a României;

– modalitatea de trecere efectivă a frontierei, eventual modul de ascundere al bunurilor; dacă au fost amenajate ascunzători, care era dispunerea acestora în mijloacele de transport;

– dacă au fost atraşi în cadrul activității ilicite agenți vamali sau ai poliției de frontieră, identitatea acestora, ce activități trebuiau efectuate de către aceştia, modul cum urmau să fie recompensați pentru „eforturile" depuse;

– actele folosite pentru inducerea în eroare a agenților vamali, dacă au fost falsificate, modul cum au fost falsificate, de cine şi locul efectuării operațiunilor de falsificare;

– locurile unde erau depozitate bunurile trecute fraudulos frontiera, cine le descărca de pe mijloacele de transport, cine le gestiona, modul de depozitare, dacă se luau măsuri suplimentare de pază, cine o făcea, modalitățile de acces la locurile respective;

– modul cum era recompensat fiecare participant în parte;

– modul cum erau valorificate bunurile trecute ilicit peste frontieră, cine conducea şi organiza rețelele de distribuție, modul cum se făceau plățile, cum se puteau recupera sumele de la datornicii rău-platnici;

– cantitatea de bunuri tranzitate peste frontieră defalcată pe perioade de timp, moduri de valorificare, sortimente, etc.;

– dacă există proprietăți sau alte bunuri procurate cu sumele de banii proveniți din activitatea ilicită desfăşurată pe teritoriul României.

6.7. Ascultarea învinuitului/inculpatului în cazul infracțiunilor referitoare la traficul de persoane[1]

În ceea ce priveşte tactica de anchetă, întrebările folosite de anchetator trebuie să urmărească desfăşurarea activității ilicite pe segmente spațio-temporale, după cum urmează:

1. în țara de origine – recrutarea şi plecarea;
2. țările de tranzit – transportarea;
3. țările de destinație – primirea şi exploatarea.

Se va încerca reconstituirea traficului din țara de origine prin țara de tranzit şi cea de destinație, punându-se întrebări despre: reclama, adresele, transportul, mijloacele de telecomunicație şi tranzacțiile financiare utilizate în diferitele faze ale traficului.

Cu privire la *recrutarea şi plecarea din țara de origine* – pe ipoteza unei femei răpite şi traficate[2], ca exemplu se vor pune întrebări cu privire la:

– care au fost circumstanțele în care a fost desfăşurată răpirea?;

– unde a fost ținută în captivitate? – descrierea completă a locului, felul în care era mobilat, condițiile în care a fost ținută etc.;

---

[1] Incriminate de Legea nr. 678/2001 privind prevenirea şi combaterea traficului de persoane.

[2] G.I. Olteanu, *Metodologia cercetării unor activități ilicite desfăşurate de către structurile infracționale – Curs de criminalistică*, Ed. Cermaprint, Bucureşti, 2007, p. 213-216.

Scanned with OKEN Scanner

– în ce condiții a fost stabilit contactul inițial între victimă și traficant – Cine a inițiat contactul? Ce metodă a fost folosită pentru stabilirea contactului? – reclamă, contact personal direct cu traficantul, contact prin intermediul unei terțe persoane? Dacă a fost amenințată sau atacată, dacă s-au folosit alte mijloacele de constrângere? Ce mijloace de comunicație au fost utilizate?;

– care a fost natura aranjamentului? Ce a înțeles victima din acest aranjament? Victima a știut în ce tip de activitate va fi implicată? Victima a fost conștientă că este vorba de prostituție? Despre ce formă de prostituție s-a discutat – prostituție de stradă, în bordeluri sau în agenții de „call-girl"?;

– victima a fost indusă în eroare în ce privește adevăratul scop al traficării?;

– dacă da: Ce fel de muncă a fost oferită?;

– ce i s-a spus victimei în legătură cu locul de cazare în țara de destinație? I s-a spus cu cine va locui împreună?;

– care au fost aranjamentele financiare? Victima a plătit vreo sumă ca avans sau s-a vorbit de datorii pe care victima urma să le plătească pe parcurs – cât de mare era suma datorată de victimă și în ce perioadă urma să plătească aceste datorii? Cum urmau să fie plătite sumele – direct către traficant în țara de destinație, sau prin virarea lor în bancă, sau prin trimiterea lor în țara de origine sau într-o țară terță, prin poștă sau alte forme similare? Victima a fost informată că urmează să suporte costuri suplimentare în țara de destinație, cum ar fi chiria spațiului de la bordel, banii de cazare sau reclamă?

– traficanții cunoșteau adresa ei de acasă sau știau amănunte despre familia ei sau persoanele dragi ei? Traficanții au pretins că dețin astfel de informații înainte ca victima să fie traficată? Înainte să plece din țara de origine, victima a stat și la altă adresă decât cea de acasă?;

– i s-a spus cât timp va fi plecată și ce traseu va urma? A știut vreun membru al familiei sau vreo persoană apropiată care este aranjamentul?;

– s-au plătit bani sau alte obiecte de valoare către vreun membru al familiei ei sau către alte persoane care aveau vreun grad de control asupra ei pentru a obține consimțământul la traficarea victimei?;

– victima a fost scoasă ilegal din țara de origine;

– înainte de a fi traficată, victima a fost abuzată sexual, fizic sau psihologic sau a fost ținută în mod ilegal în captivitate? În ce condiții s-au petrecut toate acestea? A existat vreun martor la evenimentele menționate mai sus – identitatea și despre ce împrejurări cunoaște?;

– traficantul a știut ce vârstă are persoana traficată?;

– poate face o descriere cât mai completă a persoanelor întâlnite care au legătură cu traficul și exploatarea ei?.

În legătură cu *țările de tranzit – transportarea,* la audiere trebuie luată în considerație fiecare țară de tranzit în parte, urmărindu-se aflarea unor date, precum:

1. Data, locul, ora de plecare din țara de origine și ora de sosire în țara de tranzit? Ce metodă a fost utilizată pentru tranzitul frontierelor? Cu cine se afla victima, care a fost mijlocul de transport? Vehiculul a fost oprit la punctul de trecere a frontierei? Victima a fost controlată la frontieră de vreun funcționar al poliției de frontieră, a trebuit să completeze vreun formular – bilet de aterizare, declarație de vamă etc.?

2. Ce identitate a folosit victima? Ce documente de identitate au fost folosite?

Scanned with OKEN Scanner

3. Persoanele care călătoreau împreună cu ea au fost controlate la punctele de frontieră, la ieşire sau la intrare – aceste persoane au completat vreun formular?

4. Cât timp a petrecut victima în ţara de tranzit respectivă şi în ce condiţii a fost ţinută? Dacă şi în ce condiţii victima a fost abuzată fizic, sexual sau psihologic în timp ce se afla în ţara de tranzit?

5. Dacă şi în ce condiţii poliţia sau altă autoritate de stat a aflat de prezenţa ei în ţara de tranzit? Dacă victima a completat vreun formular oficial, indiferent din ce motiv?

6. Victimei i s-a cerut să se prostitueze în ţara de tranzit – felul prostituţiei, locurile folosite, aranjamentele financiare etc.? Dacă victima a fost exploatată într-un alt fel în timpul tranzitului?

7. Data, ora, locul plecării şi mijloacele de transport folosite pentru părăsirea ţării de tranzit? Persoanele care au călătorit împreună cu victima au fost controlate de poliţiştii de frontieră la ieşirea din ţara respectivă? Au fost completate documente cu această ocazie?

8. Descriere amănunţită a tuturor suspecţilor, locurilor şi vehiculelor care au fost implicate în faza de tranzit – dacă a existat vreun martor la evenimentele menţionate petrecute în ţara de tranzit?

Cu privire la *ţările de destinaţie – primirea şi exploatarea,* anchetatorul va ţine cont şi de următoarele aspecte suplimentare:

1. Data, ora şi locul de intrare în ţara de destinaţie, modul cum a fost efectuată intrarea? Ce metodă a fost utilizată? Cu cine se afla victima, care a fost mijlocul de transport? Vehiculul a fost oprit la punctul de trecere a frontierei?

Dacă s-a folosit o navă pe apă, în ce loc a ajuns victima pe uscat şi cine a întâmpinat-o? Victima a fost controlată la frontieră de vreun funcţionar, a trebuit să completeze vreun formular, de exemplu bilet de aterizare, declaraţie de vamă etc.?

2. Ce identitate a folosit victima? Ce documente de identitate au fost folosite, unde sunt acestea? Persoanele care călătoreau împreună cu ea au fost controlate la punctele de frontieră, la intrare? Aceste persoane au completat vreun formular?

3. Victima a fost întâmpinată de cineva la punctul de intrare în ţara respectivă? Victimei i s-a permis să îşi păstreze identitatea şi/sau documentele de identitate şi după momentul intrării sau i-au fost luate – de către cine şi când s-a petrecut acest lucru? Unde au fost păstrate documentele?

4. Care a fost prima adresă la care a fost condusă? Cine a dus-o şi cum a călătorit până acolo? Când a ajuns acolo, mai erau şi alte persoane/victime de faţă? Ce se găsea la această adresă? Era vorba de o „casă sigură" sau era deja bordelul în care urma să lucreze? Victima poate descrie amănunţit locul respectiv?

5. A fost ţinută ilegal în captivitate sau a fost atacată fizic, sexual sau psihologic în această fază iniţială? În ce condiţii s-au petrecut toate acestea? Cum a fost exploatată victima: prostituţie, muncă, aservire etc.? A fost implicată în prostituţie?

6. În ce moment a început exploatarea ca prostituată? Victima a ştiut că va lucra ca prostituată? Când şi de la cine a descoperit adevărul cu privire la natura şi modul în care urma să fie exploatată?

7. În ce fel de prostituţie a fost implicată: prostituţie stradală sau nestradală, în apartamente sau bordeluri, centre de saună sau masaj, baruri cu animatoare etc.

8. Ce zone specifice a frecventat? Cum ajungea acolo? Era ţinută sub supraveghere de un traficant în timp ce lucra?

Scanned with OKEN Scanner

9. Poliția sau altă autoritate de stat a aflat de existența ei? A fost oprită de poliție? A fost arestată și condamnată pentru infracțiunea de prostituție? Când, unde și ce identitate a folosit victima?

10. Unde a lucrat, cum ajungea acolo, cine o ducea la muncă? Care dintre traficanți știa că lucrează ca prostituată, cum au aflat acest lucru? Aceste persoane erau prezente în bordelurile respective sau pe stradă? Dacă s-a discutat și cu cine despre munca ei?

11. Ce grad de libertate avea victima? Putea să părăsească nesupravegheată bordelul, barul sau agenția?

12. Lucra împreună cu alte prostituate sau cu alte „fete" sau recepționiste? Poate da numele acestora, le poate descrie?

13. Poliția sau alte organe de stat au inspectat vreodată bordelul, barul sau agenția unde lucra? Dacă da: când, cine a venit în inspecție? Victima a trebuit să își declare numele și datele personale? Dacă da: Ce nume și ce date personale a folosit?

14. Ce program de lucru avea, ce servicii trebuia să presteze clienților? Avea vreo posibilitate să decidă pe care clienți îi servește și pe care nu, respectiv ce servicii sexuale prestează sau nu?

15. Cât de bine știa limba vorbită în țara respectivă? Victima lucra după o listă, un „meniu" scris? Dacă ea nu știa limba respectivă, cine traducea pentru ea și clienți?

16. Ce preț cerea victima pentru serviciile prestate? Poate să estimeze ce venit mediu realiza pe zi, poate estima cât a câștigat în total din prostituție pe perioada exploatării ei?

17. Ce se întâmpla cu sumele câștigate de ea? Le preda unui traficant/recepționist/fată după servirea fiecărui client sau le preda la sfârșitul turei? Se ținea o evidență?

18. A cumpărat din venitul realizat ca prostituată lucruri pentru exploatatorii ei, cum ar fi bijuterii sau îmbrăcăminte – poate să facă descrierea lor, care este prețul obiectelor, unde sunt păstrate acestea, dacă există chitanțe pentru ele?

19. La sfârșitul turei era dusă înapoi la „casa sigură" sau rămânea la bordel? Dacă mergea la o „casă sigură", cum ajungea și cine o ducea acolo?

20. Împărțea banii câștigați (procente) cu traficantul sau îi preda toată suma? Cine a instruit-o în legătură cu nivelul prețurilor pentru serviciile ei?

21. Exista un aranjament pentru plata unor datorii? Cât de mari erau datoriile victimei, în câte rate trebuia să le plătească? Cum plătea aceste rate, direct în țara de destinație sau trimițând banii în țara de origine? Prin cine sau prin ce metode, pe ce nume se trimiteau banii? Există o evidență a datoriilor plătite?

22. Victima era obligată să plătească cheltuieli suplimentare de infrastructură, cum ar fi chiria zilnică sau plata reclamei – ce i s-a spus înainte să plece din țara de origine despre aceste costuri suplimentare? Bineînțeles că întrebările ar putea continua.

Ascultarea învinuitului/inculpatului este o activitate de o importanță majoră în cadrul activităților probatorii datorită informațiilor care se pot obține atât cu privire la împrejurările și modalitățile în care a fost săvârșită fapta dar și cu privire la personalitatea făptuitorului.

Aceste informații ajută organul judiciar la înțelegerea cazului sub toate aspectele, determinând astfel o încadrare juridică corectă a faptei săvârșite și în final contribuie la justa soluționare a cauzei. Dar pentru ca această activitate să-și poată atinge scopul este necesară o *cunoaștere aprofundată* de către organul de urmărire penală atât a regulilor și

Scanned with OKEN Scanner

procedeelor legale de acţiune, cât şi a unor elemente de tactică criminalistică, de psihologie judiciară şi de comunicare interpersonală.

Regulile tactice după care se desfăşoară ascultarea învinuitului/inculpatului au fost elaborate pe baza unei îndelungate cercetări iar aplicarea lor nu poate depăşi prevederile normelor în vigoare, utilizându-se numai în limitele şi în spiritul acestora.

Forţa probantă a declaraţiilor învinuitului inculpatului nu poate fi cuantificată dinainte, valoarea probantă a acestui mijloc de probă fiind lăsată la aprecierea organului de urmărire penală şi instanţei de judecată, apreciere care trebuie să aibă la bază *convingerea intimă* a organului judiciar izvorâtă **din analizarea întregului material probator administrat în cauză.**

Discuţiile introductive purtate cu învinuitul sau inculpatul trebuie să fie sistematizate pe *trei etape: raţionalizare, proiecţie şi minimizare.* Această strategie e denumită *„RPM-ul interogatoriului"* şi are la bază ideea de a oferi învinuitului/ inculpatului o modalitate demnă prin care să-şi recunoască fapta.

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul V
Tactica efectuării percheziției

1. Noțiunea, importanța și scopul percheziției

Percheziția este o activitate cu pondere deosebită în instrumentarea cauzelor penale. Aproape nu există cauză în care organele de urmărire penală să nu recurgă la această activitate pentru descoperirea de obiecte, înscrisuri sau valori necesare probării activității infracționale și, implicit, a vinovăției făptuitorului.

În același timp, percheziția, se prezintă ca o activitate deosebit de complexă și de dificilă, ca una dintre cele mai pretențioase pe care le execută organele de urmărire penală. Nici o altă activitate nu implică pătrunderea în cele mai intime detalii ale vieții personale și familiale, în drepturile de proprietate asupra imobilelor, terenurilor și altele, ca percheziția[1].

În literatura de specialitate este învederată importanța percheziției, determinată de faptul că, în multe împrejurări, ea devine decisivă în soluționarea cauzei penale, prin obținerea de probe absolute necesare stabilirii faptelor sau împrejurărilor în care a fost săvârșită o infracțiune, precum și a identificării autorului[2].

Rolul particular al percheziției rezultă și din faptul că, în interesul major al justiției, organele de urmărire penală, au posibilitatea să efectueze acest act chiar și în condițiile în care, aparent, ar însemna o încălcare a inviolabilității domiciliului, a persoanei sau a secretului corespondenței, cum este cazul infracțiunilor flagrante, respectând, însă, prevederile legii.

Potrivit doctrinei[3], percheziția este activitatea de urmărire penală și de tactică criminalistică care constă în ***„cercetarea efectuată asupra îmbrăcămintei unei persoane sau la locuința acesteia cu scopul de a găsi și ridica obiecte sau înscrisuri, cunoscute organului judiciar, dar nepredate de bunăvoie, precum și în vederea eventualei descoperiri a unor alte mijloace de probă”.***

Potrivit legii, percheziția este ***„activitatea de urmărire penală și de tactică criminalistică care constă în căutarea într-o anumită încăpere ori într-un alt loc la o anumită persoană, a obiectelor, valorilor dobândite de pe urma infracțiunilor, instrumentelor ce au servit la săvârșirea infracțiunii, precum și a altor obiecte sau documente care ar putea avea importanță pentru cauza penală”.***

Observăm că, pentru efectuarea acestui act procedural legea prevede existența uneia din situațiile cu caracter de cerințe substanțiale: când există sau se presupune în mod întemeiat că ar exista un obiect sau înscris ce poate servi ca mijloc de probă și care s-ar afla în posesia unei persoane fizice sau juridice, sau când recurgerea la procedeul percheziției este necesară pentru descoperirea și strângerea mijloacelor de probă.

---

[1] C. Aioniţoaie, V. Bercheşan, I. Boţoc, *Percheziţia*, în „Tratat de tactică criminalistică”, Ed. Carpaţi, Craiova, 1992, p. 207.

[2] C. Bulai, *Explicaţii teoretice ale Codului de procedură penală român*, vol. I. Ed. Academiei R.S.R., Bucureşti,1975, p. 236-237.

[3] V. Dongoroz, *Explicaţii teoretice ale Codului penal român*, Ed. Academiei Române, 1971, p. 237.

Scanned with OKEN Scanner

În cazul primei situații, pentru a se dispune efectuarea percheziției trebuie să fie îndeplinite cumulativ următoarele condiții:

– persoana fizică sau juridică la care există date sau se presupune că s-ar afla obiectul sau înscrisul ce poate servi ca mijloc de probă să fi fost invitată să prezinte și să predea acel obiect sau înscris;

– persoana în cauză să tăgăduiască existența sau deținerea acestora, precum și ori de câte ori există indicii temeinice că efectuarea unei percheziții este necesară pentru descoperirea și strângerea probelor, se poate dispune efectuarea acesteia[1].

Organul judiciar care urmează a efectua percheziția este obligat ca, în prealabil, să se legitimeze și în cazurile prevăzute de lege, să prezinte autorizația dată de judecător[2].

În cazul celei de-a doua situații este necesară îndeplinirea unei singure condiții și anume percheziția să fie considerată ca necesară pentru descoperirea și strângerea mijloacelor de probă. Deci, legea lasă la aprecierea organului de urmărire penală și a instanței de judecată constatarea necesității și oportunității efectuării percheziților, fără să îngrădească libertatea de apreciere prin impunerea vreunei alte condiții. Percheziția este prin urmare posibilă, în a doua situație, ori de câte ori are ca scop descoperirea vreunor indicii sau unor mijloace de probă privind fie fapta, fie vinovăția făptuitorului în săvârșirea acesteia. Este de asemenea posibilă percheziția pentru prinderea făptuitorului atunci când sunt indicii că el se află ascuns într-o anumită locuință.

Prin efectuarea percheziției în raport cu natura și particularitățile cauzei se asigură realizarea uneia sau mai multora din următoarele scopuri:

– descoperirea de obiecte sau înscrisuri ce conțin sau poartă urmele infracțiunii;

– descoperirea de obiecte, înscrisuri sau valori care au fost folosite ori au fost destinate să servească la comiterea faptei;

– descoperirea și ridicarea de obiecte, înscrisuri sau valori, produs al infracțiunii;

– identificarea bunurilor și valorilor procurate cu sumele de bani rezultate din infracțiune;

– descoperirea persoanelor dispărute de la domiciliu, a cadavrelor ori a părților din cadavre;

– descoperirea de obiecte, înscrisuri sau valori deținute contrar dispozițiilor legale (arme, muniții, toxice, stupefiante, metale și pietre prețioase etc.);

– descoperirea de obiecte și valori aflate în patrimoniul făptuitorului sau al părții responsabile civilmente, care fac obiectul indisponibilizării – în vederea reparării prejudiciului cauzat prin infracțiune ori pentru garantarea executării pedepsei amenzii;

– descoperirea și ridicarea de bunuri, înscrisuri sau valori provenite din infracțiuni săvârșite anterior și ai cărei autori nu au fost descoperiți;

– descoperirea unor bunuri sau valori primite în vederea săvârșirii unor infracțiuni în legătură cu serviciul.

1.1. Istoricul instituției percheziției

Prima reglementare a instituției percheziției a fost în anul 1865 în „Codicele de procedura penale" al domnitorului Alexandru Ioan-Cuza. Astfel, art. 35 din respectivul Cod dispunea: *„Dacă crima sau delictului este de așa natură încât să fie de crezut că*

[1] Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 109 din 24 octombrie 2003, pct. 5.

[2] *Idem*, pct. 6.

Scanned with OKEN Scanner

s-ar pute face probe din niscari-va hărtii sau alte lucruri ce se află în posesiunea prevenitului, procuratorul se va transporta îndată în locuinţa lui, spre a face perquisiţiunea obiecteloru ce i s-ar păre că ar pute să ajute la darea pe faţă a adeverului". De asemenea art. 86 reglementa percheziţia în cazul infracţiunii flagrante, dispunând: „Dispoziţiunile [...] privitore la luarea obiectelor a căror perquisiţiune pote fi făcută de ministeriul public în casu de flagrante delict, se aplică şi la judecătorul de instrucţiune".

Codul de procedură penală adoptat în timpul regelui Carol al II-lea reglementa de asemenea instituţia percheziţiei. Se observă o îmbunătăţire a reglementării în acest domeniu, instituţia percheziţiei fiind tratată într-un mod mai detaliat.

În capitolul III intitulat „Autorităţile şi organele chemate a ordona şi executa primele cercetări", secţiunea a III-a „Atribuţiunile poliţiei judiciare şi procedura primelor cercetări", art. 208 reglementează de o manieră generală această instituţie: efectuarea percheziţiei corporale, a celei domiciliare, obţinerea autorizaţiei în vederea efectuării percheziţiei domiciliare. Alineatul 4 al acestui articol precizează că „Percheziţia în caz de urgenţă se poate face fără autorizaţie, când nu este opunere".

Referiri la efectuarea percheziţiei în cazul infracţiunii flagrante se fac şi în acest cod. Astfel, art. 220 dispune: „În toate cazurile flagrante de crimă sau de delict, ofiţerul de poliţie judiciară are dreptul să facă percheziţii domiciliare şi să efectueze cercetările". În Titlul III al acestui cod, capitolul II „Procedura instrucţiei", secţiunea a III-a „Cercetarea la faţa locului, percheziţiile şi ridicarea de acte şi de obiecte", articolele 246-249 reglementează procedura efectuării percheziţiei. Conform art. 246 percheziţiile domiciliare nu se pot efectua decât de judecătorul de instrucţie sau în prezenţa sa ori de un ofiţer de poliţie judiciară, delegat de judecătorul de instrucţie. Atunci când percheziţia este efectuată de un ofiţer de poliţie judiciară este necesară prezenţa a doi martori. De asemenea art. 249 dispune că percheziţia nu se poate face de la ora 20^{00} la ora 6^{00} decât de judecătorul de instrucţie în persoană.

Percheziţia se regăseşte de asemenea şi în Codul de procedură penală adoptat în anul 1968. În mare parte dispoziţiile referitoare la percheziţie sunt asemănătoare celor prevăzute în Codul Carol al II-lea. Acest cod reglementează într-un mod mai amănunţit procedura percheziţiei. Astfel art. 104-111 cuprind: modul de efectuare a percheziţiei domiciliare, corporale, identificarea şi păstrarea obiectelor, întocmirea procesului-verbal de percheziţie şi datele pe care trebuie să le cuprindă, măsuri privind obiectele ridicate, conservarea sau valorificarea acestora precum şi dispoziţii speciale privind unităţile publice.

Reglementarea actuală a percheziţiei a suferit modificări prin Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr. 109 din 2003.

În raport de prevederile anterioare se constată următoarele elemente de noutate:

1. Atât în cursul urmăririi penale, cât şi în cursul judecăţii percheziţia domiciliară se dispune de judecător.

a) În cursul urmăririi penale judecătorul dispune asupra efectuării percheziţiei la cererea procurorului.

Potrivit art. 101 C. pr. pen., astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 281/2003, percheziţia dispusă în cursul urmăririi penale potrivit art. 100 se efectuează de procuror sau de organul de cercetare penală, însoţit, după caz, de lucrători operativi.

Scanned with OKEN Scanner

Dispunerea percheziției se face cu respectarea prevederilor art. 25-29 C. pr. pen., respectiv art. 209 C. pr. pen., privind competența instanțelor și a parchetelor.

b) În conformitate cu art. 102 C. pr. pen., în cursul judecății, instanța poate proceda la efectuarea percheziției cu ocazia unei cercetări locale. În celelalte cazuri dispoziția instanței de judecată de a se efectua o percheziție se comunică procurorului în vederea efectuării acesteia. Potrivit art. 301 C. pr. pen. instanța dispune asupra efectuării percheziției la cerere sau din oficiu și se pronunță potrivit art. 302 C. pr. pen. prin încheiere motivată.

Procurorul poate aduce la îndeplinire dispoziția instanței prin organul de cercetare penală a cărui activitate o supraveghează.

Percheziția corporală poate fi dispusă, după caz, de organul de cercetare penală, de procuror sau de judecător.

Percheziția corporală dispusă de procuror sau de organul de cercetare penală în cursul urmăririi penale se efectuează în conformitate cu art. 106 C. pr. pen.

În privința percheziției ce a fost dispusă de judecător sunt aplicabile prevederile art. 102 din Codul de procedură penală.

Percheziția domiciliară poate fi dispusă numai după ce a fost începută urmărirea penală.

Aceasta înseamnă că percheziția corporală poate fi efectuată și înainte de începerea urmăririi penale. Astfel, potrivit art. 215 C. pr. pen., modificat prin Legea nr. 281/2003, comandanții de nave și aeronave pentru infracțiunile săvârșite pe acestea pe timpul cât navele și aeronavele pe care le comandă se află în afara porturilor sau aeroporturilor și agenții de poliție de frontieră, pot efectua percheziții corporale.

Textul trebuie aplicat în corelație cu reglementarea consacrată de art. 224 C. pr. pen., privind actele premergătoare.

În raport de textul art. 27 alin. (3) din Constituție, art. 101 din Codul de procedură penală are o nouă configurație, referindu-se numai la autoritățile judiciare care pot face percheziția domiciliară în cursul urmăririi penale. Au fost înlăturate posibilitățile de efectuare a percheziției domiciliare cu consimțământul persoanei în cauză și a percheziților domiciliare, în cazul infracțiunii flagrante, fără autorizația magistratului.

O altă modificare a reglementărilor în materie a urmărit punerea în acord a prevederilor art. 103 din Codul de procedură penală, care permiteau procurorului efectuarea percheziției domiciliare în timpul nopții, cu dispozițiile art. 27 alin. (4) din Constituție. Textul constituțional **interzice efectuarea percheziților în timpul nopții, exceptând doar infracțiunea flagrantă**. Ca atare, art. 103 din Codul de procedură penală are în prezent următorul conținut: „Ridicarea de obiecte și înscrisuri, precum și percheziția domiciliară se pot face între orele 6^{00}-20^{00}, iar în celelalte ore, numai în caz de infracțiune flagrantă sau când percheziția urmează să se efectueze într-un local public. Percheziția începută între orele 6^{00}-20^{00} poate continua și în timpul nopții".

Consider că menținerea în textul art. 103 din Codul de procedură penală a posibilității percheziționării unui local public în timpul nopții nu satisface exigențele art. 27 alin. (4) din Constituție.

În mod corespunzător au fost modificate dispozițiile art. 111 din Codul de procedură penală referitoare la **efectuarea percheziției la unitățile publice și la alte persoane juridice**.

Scanned with OKEN Scanner

Potrivit art. 100 alin. (1) C. pr. pen.: „Când persoana căreia i s-a cerut să predea vreun obiect sau vreun înscris dintre cele arătate în art. 98 tăgăduieşte existenţa sau deţinerea acestora, precum şi ori de câte ori există indicii temeinice că efectuarea unei percheziţii este necesară pentru descoperirea şi strângerea probelor, se poate dispune efectuarea acesteia."

1.2. Clasificarea percheziţiei din punctul de vedere al tacticii criminalistice

Deşi clasificarea percheziţiilor, din punct de vedere al legii procesual-penale, se face în *percheziţii domiciliare şi percheziţii corporale*, private însă, prin prisma unor particularităţi tactice de efectuare, percheziţiile domiciliare şi corporale pot fi împărţite în mai multe categorii. Astfel[1]:

După natura locului de efectuare:
– percheziţii ale locurilor închise sau locuite;
– percheziţii ale locurilor deschise[2].

Din punct de vedere al obiectului său:
– percheziţii domiciliare;
– percheziţii corporale;
– percheziţii ale vehiculelor;
– percheziţii ale sistemelor informatice.

Percheziţia domiciliară şi percheziţia sistemelor informatice poate fi dispusă numai de judecător, prin încheiere motivată, în cursul urmăririi penale, la cererea procurorului, sau în cursul judecăţii, în camera de consiliu, fără citarea părţilor. Participarea procurorului este obligatorie. Aceasta nu poate fi dispusă înainte de începerea urmăririi penale[3].

Cât priveşte celelalte tipuri de percheziţii acestea pot fi dispuse după caz, de organele de cercetare penală, de procuror sau de judecător.

După numărul de persoane la care urmează să se facă percheziţia:
– percheziţii individuale;
– percheziţii de grup.

După timpul de efectuare:
– percheziţii efectuate în timpul zilei;
– percheziţii efectuate în timpul nopţii.

Potrivit legii fundamentale a României[4], precum şi a legii penale în vigoare, organele de cercetare penală pot efectua percheziţia între orele 6^{00}-20^{00}. Totodată, sunt interzise percheziţiile în timpul nopţii, afară de cazul infracţiunilor flagrante.

După persoanele participante:
– percheziţii la care participă numai lucrători ai organului de urmărire penală;
– percheziţii la care participă şi specialişti

După numărul persoanelor la care se efectuează:
– percheziţii individuale, efectuate la o singură persoană;
– percheziţii de grup, care se efectuează, de regulă, simultan;

---

[1] Em. Stancu, *Criminalistica*, ed. a V-a, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2010, p. 494.
[2] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 495.
[3] Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr. 109/2003, pct. 5.
[4] Constituţia României art. 27

Scanned with OKEN Scanner

În literatura de specialitate, unii autori[1] includ în clasificarea percheziţiilor şi următoarele categorii de percheziţii: percheziţiile destinate căutării persoanelor şi cadavrelor, percheziţia destinată căutării unor anumite obiecte (stupefiante, arme, explozivi, obiecte de artă etc.) şi percheziţia repetată.

Cu privire la această ultimă categorie de percheziţie autorul menţionat face precizări asupra cazurilor în care este indicată efectuarea acesteia: dacă prima percheziţie sau percheziţia anterioară a rămas fără rezultat, atunci când organul judiciar deţine date sigure că obiectele sau înscrisurile căutate se află în locurile cercetate, dar şi atunci când revăzându-se modul de acţiune se constată că s-a procedat cu o anumită superficialitate sau grabă. Nu întotdeauna repetarea unei percheziţii este consecinţa unor nereuşite. Din contră, ea poate reprezenta un valoros procedeu tactic[2].

Indiferent de felul percheziţiei, aceasta trebuie să se desfăşoare în strictă conformitate cu dispoziţiile legale, organele de urmărire penală având grijă să nu se constrângă drepturile şi libertăţile persoanei decât în măsura în care este necesar. De asemenea, pe lângă îndatorirea de a asigura prezenţa persoanelor prevăzute de lege, a martorilor asistenţi şi a apărătorului, organele de urmărire penală sunt obligate să ia măsuri pentru ca faptele şi împrejurările din viaţa personală a celui la care se efectuează percheziţia şi care nu are legătură cu cauza, să nu devină publice. În acelaşi timp, ele au obligaţia să respecte regulile tacticii criminalistice ţinând cont de psihologia percheziţionatului, cât şi a celor ce desfăşoară activitatea[3].

1.3. Percheziţia în proiectul de Cod de procedură penală din 2.12.2008

Instituţia percheziţiei este reglementata în proiectul de Cod Procedura Penala în capitolul VI din titlul IV „Probele, mijloace de probă şi procedee probatorii" într-o formă mult mai amplă decât în actualul Cod de procedură penală.

Percheziţia este clasificată în domiciliară, corporală, informatică sau a unui vehicul. Ea se efectuează cu respectarea demnităţii şi a vieţii private iar cu ocazia efectuării percheziţiei organele judiciare şi celelalte autorităţi sunt obligate să evite daunele nejustificate[4].

Percheziţia domiciliară

Percheziţia domiciliară ori a bunurilor aflate în aceste spaţii poate fi dispusă dacă există o suspiciune rezonabilă cu privire la săvârşirea unei infracţiuni de către o persoană şi se presupune că percheziţia poate conduce la descoperirea şi strângerea probelor cu privire la această infracţiune, la conservarea urmelor infracţiunii sau la prinderea suspectului ori inculpatului.

Percheziţia domiciliară poate fi dispusă în cursul urmăririi penale, la cererea procurorului, de judecătorul de drepturi şi libertăţi de la instanţa căreia i-ar reveni competenţa să judece cauza în primă instanţă sau de la instanţa corespunzătoare în grad acesteia în a cărei circumscripţie se află sediul parchetului din care face parte procurorul care efectuează sau supraveghează urmărirea penală. În cursul judecăţii, percheziţia se

---

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica, Tratat de tactică*, Ed. Gama, Iaşi, 1996, p. 204.
[2] *Idem*, p. 205.
[3] C. Aioniţoaie, V. Berchesan, I. Boţoc, *op. cit.*, p. 209.
[4] Proiectul de Cod de procedură penală din 2.12.2008, art. 154.

Scanned with OKEN Scanner

dispune, din oficiu sau la cererea procurorului, de către instanţa investită cu judecarea cauzei.

Efectuarea percheziţiei domiciliare

Autorizaţia de percheziţie se comunică procurorului, care ia măsuri pentru executarea acestuia.

Percheziţia se efectuează de procuror sau de organul de cercetare penală, însoţit, după caz, de lucrători operativi.

Percheziţia domiciliară nu poate fi începută înainte de ora 6,00 şi după orele 20,00, cu excepţia infracţiunii flagrante sau când percheziţia urmează să se efectueze într-un local public.

În cazul în care este necesar, organele judiciare pot restricţiona libertatea de mişcare a persoanelor prezente sau accesul altor persoane în locul unde se efectuează percheziţia.

Înainte de începerea percheziţiei, organul judiciar se legitimează şi înmânează o copie a mandatului emis de judecător persoanei în al cărei domiciliu se va efectua percheziţia, reprezentantului acesteia, sau unui membru al familiei, iar în lipsă, oricărei alte persoane majore care cunoaşte persoana în al cărui domiciliu se va efectua percheziţia şi, dacă este cazul, custodelui.

În cazul percheziţiei efectuate la sediul unei persoane juridice mandatul de percheziţie se prezintă reprezentantului acesteia sau, în lipsa reprezentantului, oricărei alte persoane majore.

Persoanelor prevăzute în alineatele de mai sus li se aduce la cunoştinţă că au dreptul ca la efectuarea percheziţiei să participe un avocat. Dacă se solicită prezenţa unui avocat, începerea percheziţiei este amânată până la sosirea acestuia, dar nu mai mult de 2 ore de la momentul la care acest drept este comunicat, luându-se măsuri de conservare a locului ce urmează a fi percheziţionat. În cazuri excepţionale, ce impun efectuarea percheziţiei de urgenţă sau în cazul în care avocatul nu poate fi contactat, percheziţia poate începe şi înainte de expirarea termenului de 2 ore.

De asemenea, persoanei percheziţionate i se va permite să fie asistată ori reprezentată de o persoană de încredere.

În mod excepţional, percheziţia poate începe fără înmânarea copiei mandatului de percheziţie, fără solicitarea prealabilă de predare a persoanei sau a obiectelor, precum şi fără informarea prealabilă privind posibilitatea solicitării prezenţei unui avocat sau a unei persoane de încredere, în următoarele cazuri:

a) când este evident faptul că se fac pregătiri pentru acoperirea urmelor sau distrugerea probelor ori a elementelor ce prezintă importanţă pentru cauză;

b) dacă există suspiciunea că în spaţiul în care urmează a se efectua percheziţia se află o persoană a cărei viaţă sau integritate fizică este pusă în pericol;

c) în spaţiul unde urmează a fi efectuată percheziţia nu locuieşte nici o persoană.

În cazurile prevăzute mai sus, copia mandatului de percheziţie se înmânează de îndată ce este posibil.

Organele judiciare care efectuează percheziţia pot folosi forţa, în mod adecvat, pentru a pătrunde într-un domiciliu, dacă:

a) există motive temeinice pentru a anticipa rezistenţă armată sau alte tipuri de violenţă;

b) în cazul unui refuz sau dacă nu a fost primit nici un răspuns la solicitările repetate ale organelor judiciare de a pătrunde în domiciliu.

Scanned with OKEN Scanner

Percheziția domiciliară se efectuează în prezența persoanei căreia i s-a înmânat autorizația de percheziție sau a unui reprezentant al acesteia.

Organul judiciar care efectuează percheziția are dreptul să deschidă, prin folosirea forței, încăperile, spațiile, mobilierul și alte obiecte în care s-ar putea găsi obiectele, înscrisurile, urmele infracțiunii sau persoanele căutate, în cazul în care posesorul acestora nu este prezent sau nu dorește să le deschidă de bunăvoie. La deschiderea acestora organele judiciare ce efectuează percheziția trebuie să evite daunele nejustificate.

Organul judiciar este obligat să se limiteze la ridicarea numai a obiectelor și înscrisurilor care au legătură cu fapta pentru care se efectuează urmărirea penală, indicate în mandat. Obiectele sau înscrisurile a căror circulație sau deținere este interzisă sau în privința cărora există suspiciunea că pot avea o legătură cu săvârșirea unei infracțiuni pentru care acțiunea penală se pune în mișcare din oficiu, se ridică întotdeauna.

Este interzisă efectuarea în același timp cu percheziția a oricăror acte procedurale în aceeași cauză, care prin natura lor împiedică persoana la care se face percheziția sa participe la percheziție.

Locul în care se desfășoară percheziția, precum și persoanele sau obiectele găsite pe parcursul percheziționării pot fi fotografiate sau înregistrate audio-video.

Înregistrarea audio-video sau fotografiile efectuate sunt anexate procesului-verbal de percheziție și face parte integrantă din acesta.

1.4. Dispoziții speciale privind perchezițiile efectuate la o autoritate publică, instituție publică sau alte persoane juridice

Dispozițiile din prezenta secțiune se aplica în mod corespunzător și atunci când actele procedurale se efectuează la o autoritate publică, instituție publică sau alte persoane juridice de drept public, dispoziții care se completează după cum urmează:

a) organul judiciar se legitimează și înmânează o copie a mandatului de percheziție reprezentantului autorității, instituției, sau persoanei juridice de drept public;

b) percheziția se efectuează în prezența reprezentantului autorității, instituției, sau persoanei juridice, ori a altei persoane majore;

c) copie de pe procesul-verbal de percheziție se lasă reprezentantului autorității, instituției, sau persoanei juridice de drept public;

Percheziția corporală presupune examinarea corporală externă a unei persoane, ce poate include și examinarea a cavității bucale, a nasului, urechilor, a părului, a îmbrăcămintei, a obiectelor pe care o persoană le are asupra sa sau sub controlul său, la momentul efectuării percheziției.

În cazul în care există o suspiciune rezonabilă că prin efectuarea unei percheziții corporale vor fi descoperite urme ale infracțiunii, corpuri delicte sau alte obiecte ce prezintă importanță pentru aflarea adevărului în cauză, organele judiciare sau orice autoritate cu atribuții în asigurarea ordinii și securității publice procedează la efectuarea acesteia.

Organul judiciar trebuie sa ia măsuri ca percheziția să fie efectuată cu respectarea demnității și intimității persoanei.

Percheziția se efectuează de o persoană de același sex cu persoana percheziționată.

Înainte de începerea percheziției, persoanei percheziționate i se solicită predarea de bună voie a obiectelor căutate. Dacă persoana sau obiectele căutate sunt predate, nu se

Scanned with OKEN Scanner

mai efectuează percheziția, cu excepția cazului când se consideră util să se procedeze la aceasta, pentru căutarea altor obiecte sau urme.

1.4.1. Percheziția unui vehicul

Percheziția unui vehicul presupune examinarea exteriorului sau interiorului unui vehicul sau a altui mijloc de transport ori a componentelor acestora.

Percheziția unui vehicul se efectuează în condițiile există o suspiciune rezonabilă că prin efectuarea unei percheziții a unui vehicul vor fi descoperite urme ale infracțiunii, corpuri delicte sau alte obiecte ce prezintă importanță pentru aflarea adevărului în cauză, organele judiciare sau orice autoritate cu atribuții în asigurarea ordinii și securității publice procedează la efectuarea acesteia.

Procesul verbal de percheziție a unui vehicul trebuie să cuprindă pe lângă mențiunile prevăzute pentru percheziția corporală și datele de identificare ale vehiculului, precum și datele de identificare ale martorului prezent la efectuarea percheziției.

Procesul-verbal se semnează pe fiecare pagină și la sfârșit de cel care îl încheie, persoana al cărei vehicul a fost percheziționat, dacă a fost prezentă la percheziție, precum și de martori. Dacă vreuna dintre aceste persoane nu poate sau refuză să semneze, se face mențiune despre aceasta precum și despre motivele imposibilității sau refuzului de a semna.

Persoanei percheziționate i se înmânează o copie a procesului-verbal.

1.4.2. Percheziția informatică și accesul într-un sistem informatic

Judecătorul de drepturi și libertăți poate dispune efectuarea unei percheziții informatice, la cererea procurorului, atunci când pentru descoperirea și strângerea probelor este necesară cercetarea unui sistem informatic sau a unui suport de stocare a datelor informatice.

Prin accesul la un sistem informatic se înțelege pătrunderea într-un sistem informatic sau mijloc de stocare a datelor informatice fie direct, fie de la distanță, prin intermediul unor programe specializate ori prin intermediul unei rețele, în scopul de a identifica probe.

Prin sistem informatic se înțelege orice dispozitiv sau ansamblu de dispozitive interconectate ori aflate în relație funcțională, dintre care unul sau mai multe asigură prelucrarea automată a datelor, cu ajutorul unui program informatic.

Prin date informatice se înțelege orice reprezentare de fapte, informații sau concepte sub o formă adecvată prelucrării într-un sistem informatic, inclusiv un program capabil să determine executarea unei funcții de către un sistem informatic.

Procurorul înaintează cererea prin care se solicită încuviințarea efectuării percheziției informatice sau accesul într-un sistem informatic împreună cu dosarul cauzei judecătorului de drepturi și libertăți.

Cererea se soluționează, în camera de consiliu, fără citarea părților. Participarea procurorului este obligatorie.

Judecătorul dispune prin încheiere admiterea cererii, atunci când aceasta este întemeiată, încuviințarea efectuării percheziției informatice sau accesului la un sistem informatic și emite de îndată mandatul de percheziție sau de acces.

Scanned with OKEN Scanner

2. Pregătirea în vederea efectuării percheziției

Pregătirea în vederea efectuării percheziției – în special a celei domiciliare și la locul de muncă – reprezintă un proces complex de studiu și de organizare, dictat de necesitatea desfășurării ei în bune condiții și de realizarea scopului propus.

Lipsa de pregătire sau superficialitatea în efectuarea ei au consecințe dăunătoare pentru cauză, imposibilitatea efectuării percheziției, nerealizarea scopului pe care îl urmărește, pierderea unor mijloace materiale de probă necesare aflării adevărului și o slabă finalitate judiciară. Pregătirea temeinică se impune cu atât mai mult, cu cât prin gradul sporit de dificultate și complexitate, prin caracterul ei laborios, percheziția se prezintă ca o activitate de grup, de echipă[1].

Reușita unei percheziții depinde, ca și în cazul celorlalte acte de urmărire penală, de modul în care aceasta este pregătită.

Activitățile premergătoare se materializează în următoarele activități:

2.1. Stabilirea scopului

Determinarea cu precizie a scopului percheziției se face în funcție de infracțiunea cercetată (omor, delapidare, furt, înșelăciune, viol etc.), ceea ce presupune ca organul judiciar să aibă o reprezentare suficient de clară asupra naturii obiectelor sau înscrisurilor căutate, a orice poate reprezenta produs al faptelor investigate, ori care să fi fost folosit la săvârșirea acestora[2].

Stabilirea obiectelor, înscrisurilor sau valorilor care fac obiectul căutărilor, a naturii, formelor și dimensiunilor acestora, prezintă importanță deosebită. În raport cu datele obținute referitoare la bunurile, valorile și înscrisurile ce fac obiectul percheziției, la persoana celui percheziționat, se stabilesc posibilitățile de ascundere, locurile de examinat, metodele specifice de căutare și mijloacele tehnice adecvate, efectivele destinate activității

2.2. Cunoașterea unor date despre percheziționat

Cunoașterea persoanelor la care urmează să se efectueze percheziția și în legătură cu care există indicii temeinice de participare la activitatea infracțională este un alt aspect important ce trebuie avut în vedere în cadrul pregătirii percheziției.

De regulă, cunoașterea se referă la personalitatea, la gradul de cultură, profesiunea și funcția exercitată, viața de familie, raporturile cu vecinii, relațiile pe care le întreține cu diverse alte persoane, îndeosebi prieteni mai apropiați, pasiunile, muncile din gospodărie pe care se pricepe să le facă, alte activități pe care le desfășoară în calitate de amator (mecanică, fotografiere, înregistrări muzicale etc.) fără ca acestea să fie interpretate drept o imixtiune în viața intimă a persoanei[3].

Organele de urmărire penală trebuie să cunoască, pe lângă datele privind identitatea, starea civilă, cetățenia, naționalitatea și alte date ale celui ce urmează a fi percheziționat. Astfel, obținerea unor informații privind studiile, profesia, funcțiile deținute anterior,

---

[1] C. Aioniţoaie, V. Berchеşan, I. Boţoc, *op. cit.*, p. 214.
[2] A. Ciopraga, *op. cit.*, p. 179.
[3] E. Stancu, *Tratat de criminalistică*, ed. a V-a revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, 2010, p. 496.

Scanned with OKEN Scanner

ocupaţia actuală, locul de muncă, preocupările extraprofesionale, cunoştinţele pe care le posedă în domeniul altor meserii, pasiunile, viciile, relaţiile la locul de muncă şi în afara acestuia, cercul de prieteni, anturajul, şi, nu în ultimul rând, antecedentele penale, sunt de natură să contureze tabloul psiho-comportamental al celui cu care urmează să se confrunte – evident pe tărâm psihologic – organele de urmărire penală.

Sub aspectul tratat interesează, de asemenea, numărul persoanelor ce-i compun familia, comportamentul în familie şi societate, atitudinea faţă de membrii familiei, vecini, inclusiv raporturile percheziţionatului şi a familiei sale cu aceştia ş.a.[1]

2.3. Cunoaşterea unor date referitoare la locul unde urmează a se efectua percheziţia

Tot în cadrul activităţilor pregătitoare trebuie să se obţină unele date despre locul ce urmează a fi percheziţionat. Pe lângă stabilirea corectă a adresei unde se află imobilul vizat, organul de urmărire penală are obligaţia de a ţine cont de următoarele aspecte:

– caracteristicile de construcţie ale clădirii (amplasamentul, numărul de nivele, construcţii auxiliare, materialul de construcţie ş.a.);

– planul exterior şi interior al locuinţei percheziţionate, sub aspectul cunoaşterii întinderii suprafeţei ce va fi percheziţionată, delimitările ei în raport cu împrejurimile şi vecinătăţile – repere naturale, garduri vii, garduri de lemn, sârmă etc. – compoziţiei şi structurii terenului înconjurător, particularităţile vegetaţiei şi reliefului, modul de amplasare a diferitelor camere şi dependinţe ale locuinţei, destinaţia acestora, eventualele modificări sau amenajări făcute pe parcurs de locatari;

– căile de acces în locuinţă – drumuri, cărări, numărul uşilor de intrare-ieşire, posibilităţile de acces prin alte imobile, existenţa podurilor, beciurilor, teraselor ş.a.;

– spaţiile folosite în comun sau în exclusivitate, lucru extrem de important ce trebuie avut în vedere cu ocazia legalizării formelor necesare percheziţiei;

– posibilităţile de comunicare cu exteriorul, fie telefonică, fie de altă natură.

Informaţiile necesare cunoaşterii locului ce urmează a fi percheziţionat pot fi obţinute – ca şi în cazul percheziţionatului – din diverse surse: informaţii furnizate de organele locale ale administraţiei de stat, de conducerea unităţii al cărei salariat este cel în cauză, colegi de serviciu, cunoştinţe, prieteni, vecini. Indiferent de sursă, informaţiile trebuie verificate, atât sub aspectul sincerităţii şi veridicităţii lor, cât şi din punct de vedere al raporturilor existente între cei ce le furnizează şi persoanele la care se referă[2].

De asemenea, trebuie avut în vedere ca, pentru obţinerea datelor necesare cunoaşterii locurilor ce vor fi percheziţionate, să se procedeze cu maximă discreţie, evitându-se alertarea persoanelor vizate[3].

2.4. Aspecte de ordin psihologic privind percheziţionatul şi pe cei care efectuează percheziţia

a) Psihologia percheziţionatului

Percheziţia este, fără îndoială, o adevărată confruntare pe tărâm psihologic, între cei care efectuează această activitate şi persoanele percheziţionate. De aici decurge

[1] C. Aioniţoaie, V. Berchesan, I. Boţoc, *op. cit.*, p. 214.
[2] *Ibidem*, p. 217.
[3] A. Ciopraga, *op. cit.*, p. 180.

necesitatea cunoașterii unor probleme de psihologie judiciară, îndeosebi a psihologiei percheziționatului și a celor care o efectuează.

În realizarea scopului percheziției, un rol important îl are observarea, capacitatea organului de urmărire penală de a se orienta, de a sesiza, selecta și atribui adevărata semnificație celor mai neînsemnate reacții ale celui percheziționat.

Percheziționatul urmărește cu interes și emoție activitatea celor ce efectuează percheziția, așa încât nu poate rămâne pasiv la diferitele etape ale căutărilor, la ceea ce se petrece.

Indiferent de pregătirile pe care le-a făcut în prealabil, percheziționatul nu va putea să nu reacționeze față de evoluția organelor care efectuează percheziția. Aceasta în ciuda faptului că cel percheziționat poate simula stăpânirea de sine, calmul, nedumerirea, unele stări de boală, leșin, atitudini de protest sau de revoltă, toate în scopul fie de a impresiona, fie de a intimida pe cei ce efectuează percheziția. Expresiile emoționale, care constituie parte a manifestărilor comportamentale, permit perceperea stărilor emotive ale percheziționatului[1].

În momentul efectuării percheziției, persoanele în cauză sunt cuprinse de stări emoționale specifice. Tensiunea psihică este cu atât mai pronunțată cu cât obiectele sau înscrisurile căutate se află la domiciliul sau asupra persoanelor percheziționate, ajungând la limita superioară pe măsură ce organul judiciar se apropie de locul în care se găsesc[2].

Principalele manifestări somato-viscerale ale persoanelor, determinate de stările de tensiune psihică, ce pot fi sesizate direct de către organul judiciar care efectuează percheziția sunt următoarele[3]:

– dereglarea respirației și a emisiei vocale, răgușirea însoțită de scăderea salivației, mișcarea neregulată a „mărului lui Adam";

– crisparea, schimbarea expresiei normale a feței, efectuarea de mișcări, de gesturi sau acțiuni nefirești;

– modificarea activității cardiovasculare, manifestată, printre altele, prin congestionare sau paloare, tipice emoției;

– modificarea timpului de latență, persoanele răspunzând cu întârziere, iar alteori precipitat la întrebările care au încărcătură afectogenă.

Calitatea observării efectuate este dependentă, într-o măsură apreciabilă, de capacitatea de mobilizare a atenției asupra obiectului observării. Astfel, urmărind privirea percheziționatului – din ce în ce mai concentrată spre mâinile celui care caută – organul de urmărire penală are posibilitatea să-și intensifice căutările în locul sau zona care au generat astfel de reacții. De asemenea, modul în care vorbește percheziționatul poate constitui un indiciu în orientarea căutărilor și descoperirea locurilor de ascundere.

Deosebit de importantă este sesizarea manifestărilor ce trădează pierderea controlului din partea percheziționatului: servilism, sârguință, grijă deosebită pentru anumite obiecte, dragoste subită pentru unele activități de ordin gospodăresc (udatul florilor, mutarea mobilierului ori a altor obiecte, curățirea sau aranjarea acestora).

---

[1] C. Aioniţoaie, V. Berchesan, I. Boţoc, *op. cit.*, p. 210.

[2] C. Draghici, Ştefan C.E., *Tactica efectuării percheziției și a ridicării de obiecte și înscrisuri*, Ed. Sitech, Craiova, 2006, p. 74.

[3] Bogdan T., *Probleme de psihologie judiciară*, Ed. Științifică, București, 1973, p. 181-182.

Scanned with OKEN Scanner

Surprinzând comportamentul celui percheziționat, modul cum este marcat de stările afectiv-emoționale, organul de urmărire penală trebuie să interpreteze corect astfel de manifestări, ținând cont de natura activităților desfășurate până în acel moment, de locurile și obiectele examinate. Din acest considerent este indicat să fie marcat exact momentul apariției unor astfel de reacții – în ce moment al activității și în legătură cu examinarea căror obiecte – și, mai ales, să se stabilească dacă se repetă în cazul reluării activităților care le-au determinat.

Cunoașterea psihologiei percheziționatului permite organului de urmărire penală să diferențieze reacțiile ce apar în legătură cu activitatea de percheziție de reacțiile datorate altor cauze, însuși evenimentul percheziției, grija față de unele obiecte de valoare ori care au pentru el o valoare afectivă (tablouri, sculpturi, lucrări de mare valoare artistică, istorică sau științifică, corespondență, jurnale, memorii, fotografii etc.) fără să facă parte din categoria celor care interesează cauza, găsirea unor obiecte sau înscrisuri ce nu fac obiectul percheziției dar care, din motive mai mult sau mai puțin justificate, pot fi considerate de membrii familiei compromițătoare ș.a.[1]

Manifestările făcând parte din categoria stărilor reactive, cum ar fi: mototolirea batistei, roaderea unghiilor, gesticulările, spasmul glotic, atracția către anumite locuri sau obiecte, se pot datora stărilor prin care trece percheziționatul, însă, datorită faptului că pot fi supuse controlului, ele pot fi și dirijate. Nu de puține ori, încercarea de disimulare a stărilor emoționale se poate ascunde în spatele unei comportări condescendente, concretizată într-o amabilitate exagerată, în solicitudinea de a fi pe placul celor care efectuează percheziția, de a pune la dispoziția acestora obiectele căutate, de a adresa invitația controlării unor încăperi sau obiecte ș.a.

Alteori, comportamentul percheziționatului se situează la polul opus, el recurgând la atitudini de protest, de indignare, acreditând ideea că reputația și cinstea de care se bucură îl pun la adăpost de orice bănuială și, prin urmare, percheziția este lipsită de sens. Cele două tipuri comportamentale vizează, de cele mai multe ori, derutarea organului de urmărire penală, dirijarea lui spre o pistă falsă și, în final, renunțarea la căutarea obiectelor.

Practica organelor de urmărire penală cunoaște suficiente cazuri când cel percheziționat încearcă să împiedice buna desfășurare a activității. Printre acestea, amintim: refuzul de a deschide încăperile, atitudinea arogantă, comportarea provocatoare, jignitoare, insulta, ironia, „îmbolnăvirea" subită etc.

Există și persoane ce insistă să fie verificate diverse încăperi sau obiecte, situație ce poate fi interpretată fie ca o încercare de distragere a atenției, fie ca o determinare a organului judiciar să nu caute tocmai în acele locuri. Desigur, într-o asemenea împrejurare, nu poate fi exclusă nici sinceritatea persoanei percheziționate. În prezent, protestele fac referire în mod frecvent la încălcarea drepturilor omului, cunoscându-se sensibilitatea organelor judiciare la astfel de argumente.

În practică se întâlnesc și infractori versați ce recurg la metode mai „rafinate" de disimulare sau de ascundere a probelor. De exemplu, un falsificator de bancnote a ascuns materialele tipografice și matrițele în partea superioară a tocului unei ferestre, într-o nișă căptușită cu săculeți de nisip, pentru ca peretele să aibă același zgomot la ciocănit, dar scurgerile de tuș au scos la iveală ascunzătoarea. Autorul unui furt a ascuns o mică parte

[1] C. Aioniţoaie, V. Berchеşan, I. Boţoc, *op. cit.*, p. 210.

Scanned with OKEN Scanner

din obiectele furate în bazinul de apă al wc-ului, iar piesele de aur le-a introdus în plutitorul de la suprafața aceluiași rezervor, mizând pe faptul că ofițerul de poliție, după descoperirea primelor obiecte, își va concentra atenția în altă parte.

Metode ingenioase de disimulare folosesc și traficanții de droguri care locuiesc în imobile situate la curte. Aceștia depozitează rareori drogurile în interiorul imobilului, pentru a nu fi descoperite de organele judiciare cu ocazia efectuării percheziției. În practică au fost descoperite droguri pe acoperișul locuințelor, ascunse înăuntrul unor cărămizi, în coșurile de gunoi, în interiorul unor jucării pentru copii, în orificiile de canalizare, în tencuiala pereților, în adăposturile unor animale etc.[1]

Sunt și situații în care obiectele căutate nu pot fi descoperite de la bun început. Într-o asemenea împrejurare este posibil să se constate o anumită relaxare a persoanei percheziționate, dar după reluarea căutării, în locul percheziționat anterior, aceasta devine brusc agitată, încercând, câteodată, să se împotrivească.

Din punct de vedere tactic, pentru dejucarea „manevrelor" întreprinse de persoana percheziționată (proteste, invitație de a verifica anumite locuri, distragerea atenției etc.), este indicat ca organul judiciar să adopte o atitudine sobră, reținută, să nu reacționeze imediat, demonstrând că este sigur pe sine și hotărât să ducă percheziția la bun sfârșit[2].

Un procedeu tactic util pentru sesizarea mai clară a reacțiilor persoanei percheziționate este și acela al adresării de întrebări referitoare la destinația unor obiecte, la dispunerea încăperilor locuinței, etc., precum și invitarea acesteia să deschidă sau să mute diverse obiecte de mobilier.

b) Psihologia organului judiciar care efectuează percheziția

Psihologia organului judiciar care efectuează percheziția trebuie să fie definită printr-un simț de observație bine-dezvoltat, o putere mare de concentrare și de stabilitate a atenției, o intuiție rapidă, capacitate de analiză și sinteză. Totodată, el trebuie să fie perseverent, ordonat, să dea dovadă de mult calm și chiar de o anumită rezistență fizică, mai ales în cazul perchezițiilor de lungă durată.

În esență, efectuarea unei percheziții reclamă, printre altele, și o serie de calități psihofiziologice. Calitățile psihofiziologice ale unui individ sunt determinate, printre altele, de forță, mobilitatea și dinamismul sistemului nervos, de echilibrul existent între procesul de excitare și inhibiție.

Față de importanța percheziției pentru aflarea adevărului, este evidentă necesitatea urmăririi de către organul de urmărire penală a unei conduite tactice, potrivit unor reguli generale[3], astfel:

– **examinarea minuțioasă și observarea permanentă,** în accepția sa psihologică de dirijare a atenției spre o percepție mai bună, mai completă, atât a comportamentului persoanei percheziționate cât și a particularităților întregului loc în care se face percheziția.

– **menținerea stabilității atenției,** ceea ce impune evitarea monotoniei, printr-o anumită variație în cercetare, precum și prin efectuarea de pauze pentru odihnă, dar nu într-o manieră comună.

– **adaptarea rapidă la situații concrete** întâlnite la fața locului, dublate de mobilitatea gândirii în interpretarea datelor obținute pe parcursul percheziției. Prin

---

[1] C. Drăghici, C.E. Ștefan, *op. cit.*, p. 77.
[2] I. Mircea, *Criminalistica*, Ed. Lumina Lex, București, 2002, p. 368.
[3] A. Ciopraga, *op. cit.*, p. 184-185.

Scanned with OKEN Scanner

urmare, deşi percheziţia se desfăşoară potrivit unui plan ce serveşte inclusiv la orientarea cercetării spre anumite locuri sau obiecte, organul de urmărire penală trebuie să fie pregătit, în orice moment, să renunţe la versiunile iniţiale, îndreptându-şi atenţia într-o altă direcţie, care se dovedeşte corespunzătoare realităţii.

– **percheziţia necesită multă perseverenţă, calm şi răbdare,** o asemenea activitate fiind incompatibilă cu superficialitatea, nervozitatea, graba ori repulsia faţă de anumite lucruri sau obiecte, elemente pe care scontează deseori cel care ascunde un lucru. Sesizând reacţiile tipice tensiunii emoţionale ale persoanei percheziţionate, în funcţie şi de particularităţile locului percheziţionat în acel moment, organul de urmărire penală va avea posibilitatea, pe baza unor raţionamente inductive şi deductive, să determine în ce măsură un anumit obiect sau spaţiu cercetat poate prezenta interes ori are legătură cu scopul percheziţiei.

– **evitarea oricăror conflicte cu cel percheziţionat.**

– **abţinerea de a face aprecieri** legate de viaţa personală şi familială ale persoanei percheziţionate.

3. Stabilirea participanţilor la percheziţie, asigurarea mijloacelor tehnice necesare, alegerea momentului începerii percheziţiei şi a modalităţilor de pătrundere în locuinţa percheziţionatului

În raport cu scopul percheziţiei şi cu datele obţinute cu privire la persoana şi locul care va fi percheziţionat, organul de urmărire penală care conduce activitatea stabileşte competenţa echipei care va acţiona.

Numărul participanţilor diferă, de la caz la caz, fiind determinat – aşa cum s-a precizat – de o serie de factori cum ar fi: natura obiectelor, înscrisurilor şi valorilor căutate, gradul de dificultate pe care-l implică descoperirea acestora, întinderea şi amplasarea locurilor în care se efectuează, datele ce caracterizează personalitatea percheziţionatului ş.a.

De regulă la percheziţie participă: organul de urmărire penală, martorii asistenţi, persoana percheziţionatului ori reprezentantul său, reprezentantul unităţii – atunci când percheziţia se efectuează la locul de muncă –, specialişti din diferite domenii – în situaţia când prezenţa acestora se impune – şi eventual apărătorul celui percheziţionat.

Potrivit dispoziţiilor legii procesual penale, atunci când procedează la efectuarea percheziţiei, în executarea unei dispoziţii a instanţei de judecată, organul de cercetare penală este obligat să ia măsuri pentru a asigura prezenţa la efectuarea actului procedural a cel puţin doi martori asistenţi.

Tactica criminalistică recomandă ca alegerea martorilor asistenţi şi verificarea dacă aceştia îndeplinesc condiţiile cerute de lege să se facă înainte de deplasarea la locul percheziţiei, în felul acesta evitându-se irosirea timpului sau apariţia unor incidente nedorite – persoane interesate în cauză, aflate în relaţii de duşmănie sau în raporturi de rudenie cu cel percheziţionat etc.

Prezenţa unor specialişti la efectuarea percheziţiei poate fi reclamată, fie de utilizarea unei aparaturi speciale de detectare – a substanţelor toxice, stupefiantelor, explozivelor, armelor, muniţiilor, substanţelor radioactive etc. – fie de necesitatea apelării la unele persoane cu o pregătire tehnică de specialitate – constructori, tâmplari, instalatori, zidari etc. – ori de preîntâmpinarea unor riscuri legate de manipularea, ridicarea şi transportarea unor obiecte.

Scanned with OKEN Scanner

De asemenea, organele de urmărire penală trebuie să ia măsuri pentru a asigura prezența la locul percheziției a persoanei la care urmează să se efectueze actul procedural, inclusiv când aceasta este reținută sau arestată. Numai în situațiile când, indiferent de motiv, persoana respectivă nu poate fi adusă, organul de urmărire penală va putea efectua percheziția în prezența unui reprezentant al celui în cauză, al unui membru al familiei sau al unui vecin, având capacitatea de exercițiu; toate aceste situații trebuie cunoscute încă din etapa pregătitoare și acționat în consecință.

Referitor la asigurarea prezenței apărătorului, organul de urmărire penală trebuie să se conformeze întocmai dispozițiilor legale care garantează dreptul la apărare pe tot parcursul procesului penal.

În toate cazurile prevăzute de legea procesuală penală, organul de urmărire penală are obligația de a încunoștința pe apărător despre data și ora desfășurării activității. Totodată, ținând cont de faptul că lipsa apărătorului nu împiedică efectuarea percheziției, organul de urmărire penală trebuie să fie în măsură să facă dovada că apărătorul a fost înștiințat despre data și ora efectuării actului.

Pentru realizarea scopului percheziției, în raport cu obiectul acesteia și cu mediul în care se efectuează, echipa trebuie să fie dotată cu mijloacele tehnice necesare – instrumente, unelte etc. – care se află în dotarea truselor criminalistice universale sau a laboratoarelor criminalistice mobile. Alteori, se impune utilizarea unor surse de iluminare, a unor truse de chei universale și șperacle, a unor instrumente pentru forțarea ușilor și a sistemelor de închidere. La descoperirea obiectelor ascunse, echipa trebuie să fie dotată cu mijloace tehnice speciale, cum ar fi: sonde de mână, sonde metalice, sonde electromagnetice – pentru descoperirea și ridicarea obiectelor metalice din ape curgătoare, bălți, fântâni – detectoare de metale, de cadavre, detectoare cu ultrasunete, aparate tip Röentgen de format mic ș.a.

În sfârșit, pentru fixarea rezultatelor percheziției, echipa trebuie să aibă asupra sa aparat de fotografiat, de filmat sau, după caz, de înregistrare videomagnetică. Nu trebuie omise nici materialele necesare pentru ambalarea obiectelor descoperite și pentru sigilarea mijloacelor materiale de probă ori a unor încăperi sau piese de mobilier – ce nu pot fi ridicate de la locul percheziției.

În situațiile deosebite, când urmează a se efectua percheziții simultane și în imobile locuite de persoane recalcitrante, cunoscute cu trecut infracțional și ostile organelor de urmărire penală, în componența echipei trebuie să fie inclus și conducătorul cu câinele de însoțire[1].

Momentul începerii percheziției și modalitățile de pătrundere în domiciliul ce va fi percheziționat prezintă importanță aparte și se stabilește, de la caz la caz, în raport cu particularitățile concrete ale cauzei și ținând seama de dispozițiile legale.

Alegerea celui mai potrivit moment pentru efectuarea percheziției este condiționat de diverși factori: pericolul dispariției obiectelor, înscrisurilor și valorilor, necesitatea asigurării elementului surpriză, conferind activității caracterul inopinat, timpul optim de pătrundere în locuința celui percheziționat etc. După cum este cunoscut, organele de cercetare penală pot efectua percheziția între orele 6^{00}-20^{00}, în afara acestor ore, numai în caz de infracțiune flagrantă sau când percheziția se efectuează într-un local public.

---

[1] C. Aioniţoaie, V. Berchеşan, I. Boţoc, *op. cit.*, p. 219.

Percheziția începută în limita de timp admisă de lege poate continua în timpul nopții. Necesitatea continuării percheziției după orele 20^{00} este lăsată la aprecierea organului de urmărire penală care a început efectuarea, ținând seama de situația existentă și fără a compromite realizarea scopului urmărit prin efectuarea acestei activități[1]. **În alte cazuri se impune sincronizarea activităților de percheziționare – în cazul percheziților simultane – în sensul declanșării concomitente în diferite locuri și la diferite persoane – indiferent dacă se efectuează în aceeași localitate sau în localități diferite.**

În felul acesta se înlătură posibilitatea ca cei percheziționați să ia legătura și să facă să dispară obiectele, înscrisurile sau valorile ce formează scopul percheziției. Cât privește stabilirea modalităților de pătrundere în locuință, practica judiciară recomandă ca în cazul persoanelor recalcitrante, aceasta să se facă în zorii zilei, momentul oferind condiții de pătrundere fără dificultăți, de căutare și descoperire a obiectelor, înscrisurilor și valorilor ce interesează, și de terminare a activităților.

3.1. Legalizarea formelor necesare percheziției

Așa cum am arătat, percheziția domiciliară și percheziția sistemelor informatice poate fi dispusă numai de judecător, prin încheiere motivată, în cursul urmăririi penale, la cererea procurorului, sau în cursul judecății.

Percheziția domiciliară se dispune în cursul urmăririi penale în camera de consiliu, fără citarea părților. Participarea procurorului este obligatorie. Percheziția domiciliară nu poate fi dispusă înainte de începerea urmăririi penale.

În cursul judecății instanța poate proceda la efectuarea percheziției cu ocazia unei cercetări locale. În celelalte cazuri, dispoziția instanței de judecată de a se efectua o percheziție se comunică procurorului în vederea efectuării acesteia. Obținerea autorizației constituie o garanție pentru persoana sau unitatea la care se efectuează percheziția, în sensul de a le pune la adăpost de eventualitatea unor încălcări ale inviolabilității domiciliului, judecătorul încuviințând efectuarea percheziției numai după ce examinează actele de la dosar și constată că există motive temeinice și sunt îndeplinite condițiile legale privitoare la natura substanțială.

În sfârșit, atunci când urmează să fie percheziționate și spațiile folosite în comun cu alte persoane acest lucru trebuie să fie solicitat și prevăzut expres în autorizație.

După parcurgerea etapelor pregătitoare este necesară instruirea tuturor participanților în cele mai mici detalii, în așa fel încât acestea să acționeze în consecință de cauză și să înlăture factorii perturbatori care dereglează observarea și atenția.

3.2. Reguli tactice privind efectuarea percheziției

Efectuarea unei percheziții se raportează la natura și particularitățile locului. Indiferent, însă, de aceste particularități, percheziților le sunt comune câteva reguli cu caracter tactic. Dintre acestea, ne vom referi, în primul rând, la regulile de bază ale percheziției domiciliare, privite în sensul său larg, reguli care, într-un mod specific, pot fi adaptate și percheziției corporale.

[1] V. Dongoroz, *op. cit.*, p. 247.

Scanned with OKEN Scanner

– **percheziția se efectuează cu minuțiozitate,** întinderea și profunzimea cercetării fiind în funcție de natura obiectelor care trebuie descoperite: într-un fel se procedează în ipoteza căutării unor obiecte furate, de genul autoturismelor, motocicletelor, radiocasetofoanelor, hainelor de blană etc., și, altfel în ipoteza căutării unor obiecte de valoare cu volum mic (bijuterii, valută) sau a unor înscrisuri; în acest sens se va avea în vedere și posibilitatea dezmembrării sau fragmentării obiectelor furate.

– **percheziția se desfășoară, sistematic,** ceea ce presupune cercetarea detaliată a fiecărei încăperi, a fiecărei piese de mobilier, instalații sanitare sau obiect casnic care ar putea servi ca ascunzătoare, potrivit particularităților corpurilor căutate.

– **va fi observat în permanență comportamentul persoanei percheziționate.** Observarea va fi făcută, de regulă, de organul de urmărire penală care conduce percheziția, sau de către cineva cu experiență în materie. Dacă se constată accentuarea tensiunii emoționale în momentul examinării unei încăperi, a unui anumit obiect, sau deconectare după trecerea de un anumit spațiu, se va insista asupra locurilor respective, persoanei percheziționate cerându-i-se cât mai multe detalii referitoare la acestea, pentru a se vedea modul în care reacționează.

Amintim, în acest context, că supravegherea este necesară și pentru prevenirea unor acțiuni neașteptate, cu caracter violent ale celui la care se efectuează percheziția.

– ***percheziția trebuie efectuată în strictă conformitate cu dispozițiile legale.*** Astfel, pe întreaga durată a percheziției, începând cu pătrunderea la fața locului și terminând cu ridicarea obiectelor, cu fixarea rezultatelor percheziției, organul de urmărire penală, sub conducerea căruia se desfășoară acest act, va veghea la respectarea neabătută a legii.

3.3. Percheziția încăperilor sau a locurilor închise

În cazul perchezițiilor efectuate în locuri închise, se cercetează elementele de construcție a clădirii, ale încăperilor și dependințelor, cum sunt zidurile, pardoselile, plafoanele, scările, instalațiile sanitare, precum și obiectele aflate în încăperi, obiecte în care pot fi amenajate ascunzători.

Cercetarea clădirii și a elementelor de construcție presupune verificarea clădirii în ansamblul său, precum și a fiecărei încăperi sau dependințe în parte.

Cercetarea clădirii, în ansamblul său, este destinată descoperirii unor eventuale ascunzători făcute prin modificarea construcției. Pe aceasta, se vor examina comparativ suprafețele interioare și exterioare, stabilite prin măsurarea lungimii din interior și din exterior a zidurilor, a grosimii acestora și a unghiurilor pe care le fac între ele. Examinarea va începe cu subsolul clădirii, cu pivnițele sau cu dependințele și se va termina cu podul sau terasa clădirii.

Cercetarea zidurilor sau a pereților începe prin măsurarea dimensiunilor lor (lungime, lățime, înălțime), pentru a se constata dacă sunt sau nu uniforme ori corespunzătoare cu planul clădirii. În general sunt mai rare cazurile când se construiește un zid nou sau se dublează unul vechi pentru amenajarea unei ascunzători, aspect ce nu trebuie, totuși, pierdut din vedere, în practică întâlnindu-se și asemenea cazuri.

Frecvent, însă, se procedează la practicarea de ascunzători în pereți. Descoperirea nișelor de acest gen este posibilă prin ciocănirea pereților, sunetul fiind mai înfundat în dreptul nișei, neajuns pe care infractorii mai versați încearcă să-l înlăture introducând diverse materiale mai ales nisip în ascunzătoare. Totodată, se va examina tencuiala,

Scanned with OKEN Scanner

zugrăveala şi tapetul. Diferenţa de vechime sau nuanţă a tencuielii, zugrăvelii sau vopselei este vizibilă atât cu ochiul liber, cât şi cu ajutorul lămpii cu radiaţii ultraviolete, datorită fluorescenţei diferite a straturilor de vopsea. Pereţii tapetaţi se verifică prin pipăire şi prin examinarea modului de îmbinare a fâşiilor de tapet.

Cu ocazia verificării zidurilor, se cercetează şi alte elemente de construcţie respectiv pervazurile de la uşi sau ferestre, precum şi gurile de aerisire, debaralele, folosite frecvent ca ascunzători.

Cercetarea pardoselilor sau a planşeelor se face în funcţie de specificul lor. De exemplu, în cazul pardoselilor de pământ bătătorit (pivniţă, poduri, magazii, bucătării de vară ş.a.), în care se sapă gropi pentru ascunderea obiectelor, cadavrelor sau a persoanelor care se sustrag urmăririi penale, este posibilă descoperirea lor prin examinarea gradului de afânare a pământului. În acest scop, se vor face sondaje cu vergele metalice, se va ciocăni pardoseala ori se va turna apă, care de regulă, este absorbită mai repede în dreptul gropii.

La pardoselile din scândură sau parchet, se vor examina îmbinările, depunerile de praf, jocul scândurilor, capătul cuielor. La parchet se va cerceta cu atenţie locul în care a fost încheiat parchetul, fiind singura zonă la care se poate umbla fără să apară urme de forţare a îmbinărilor.

Planşeele acoperite cu plăci de marmură, gresie, placaj ceramic, ca şi zidurile placate cu faianţă, vor fi verificate într-un mod asemănător pardoselilor din parchet, prin stabilirea eventualului joc, a lipsei cimentului sau mortarului de la îmbinări etc. În cazurile descrise mai sus, obiectele metalice pot fi descoperite cu ajutorul detectorului de metale, bineînţeles dacă pardoselile nu conţin armătură de fier sau cuie.

Organul de urmărire penală care efectuează percheziţia în încăperi, dependinţe, pivniţe, poduri ş.a. nu trebuie să piardă din vedere că, în majoritatea cazurilor, ascunzătorile făcute în pardoseli sunt acoperite cu diverse obiecte de mobilă, lăzi, butoaie, vechituri de tot felul, ceea ce impune degajarea suprafeţei cercetate.

3.4. Cercetarea obiectelor din interiorul încăperilor

Diferitele obiecte aflate în interiorul încăperilor de locuit sau în dependinţe, ca: obiecte de mobilier, aparate electrice sau mecanice, vehicule mecanizate sau nu, aparate de radio şi televiziune, aparate şi accesorii de cusut, bibelouri, jucării de copii, cărţi, tablouri, obiecte de aşternut, obiecte de bucătărie şi rezerve alimentare, rezerve de încălzit etc., au o metodică specială în percheziţie.

Mobilierul se împarte după materialul de construcţie şi posibilităţile de ascundere în: mobilier de fier, de lemn şi mobilier cu arcuri şi tapiserie.

Cercetarea obiectelor de mobilier începe prin măsurarea lor interioară şi exterioară, pentru a descoperi eventualele neconcordanţe de volum, în cazul pereţilor dubli sau al unor găuri scobite. Fiecărei piese de mobilier i se vor cerceta şuruburile, niturile, părţile încleiate, pentru a descoperi eventualele urme de forţare sau ale unei desfaceri şi reasamblări recente.

Se acordă o atenţie deosebită sculpturilor şi părţilor de ornamentaţie a mobilierului, care pot fi anume construite pentru a servi ca ascunzători.

Mobilierul de metal se pretează la dublarea laturilor şi a fundului, iar cele de lemn la găurirea picioarelor şi la dublarea blaturilor.

Scanned with OKEN Scanner

Mobila tapisată dă multiple posibilități de ascundere, atât în partea ei lemnoasă cât, mai ales, în umplutura de câlți sau între arcuri. Cercetarea părților tapisate se face cu ajutorul unei sonde subțiri de oțel, sau prin desfacerea unei părți limitate și căutarea prin introducerea mâinii.

Aceleași metode se aplică la căutarea în interiorul saltelelor, a plăpumilor și al pernelor.

Obiectele de lenjerie se caută atent la cusături, căptușeli, petice etc.

O atenție deosebită se acordă obiectelor atârnate pe pereți, ca: tablouri, candelabre, goblenuri, oglinzi, scoarțe, prosoape ornamentale, diverse decorațiuni de interior etc.

În numeroase cazuri s-au găsit icoane și tablouri căptușite în spate cu valută străină, sau candele cu plută în untdelemn pline cu monezi de aur. Se vor cerceta cu atenție trofeele de vânătoare, ca: păsări împăiate, coarne de cerb, capete de lup sau mistreț împăiate etc.

Aceste obiecte sunt înțepate cu o sondă subțire de oțel, sau descusute într-o parte pentru a se putea introduce mâna. Aceleași metode se folosesc și pentru jucăriile împăiate ale copiilor, sau bibelouri împăiate. Bibelouri din material plastic, sticlă sau porțelan se privesc în zare, se scutură și se cercetează suprafața pentru a se descoperi eventualele orificii practicate în vederea introducerii obiectelor percheziției. Dacă totuși unele bibelouri din material plastic ar prezenta dubiu, ele pot fi crestate pe alocuri sau chiar distruse.

La o verificare atentă vor fi supuse și instrumentele muzicale, cercetându-se interiorul lor și husele de protecție.

O verificare minuțioasă trebuie făcută cărților, în cazul cărora se vor examina atent atât coperțile cât și cotoarele cât și fiecare filă în parte. Coperțile și cotoarele cărților pot fi lucrate în așa fel încât în interiorul lor să se poată introduce documente prețioase sau valută, iar între filele cărților, valută sau monedă națională. S-au întâlnit cazuri de cărți scobite pe dinăuntru, pentru a ascunde un pistolet sau un alt obiect.

Pietrele prețioase pot fi introduse în dulceață sau în compoturi de fructe, sau în fructele imitate din material plastic.

Dacă obiectele căutate sunt ascunse în ghivecele de flori o zi sau două, florile vor prezenta aspecte de ofilire, dar curând își vor reveni, primind aspectul natural.

Cutiile de conserve vor fi cercetate prin scuturare și cântărire. Obiectele căutate pot fi ascunse în însăși masa conservei și apoi cutia să fie relipită.

Pentru descoperirea fundului dublu la vesela metalică de bucătărie se măsoară înălțimea interioară și cea exterioară a vasului.

Căutarea în rezervoarele de combustibil, deși foarte anevoioasă, dă însă, în mod frecvent, rezultate pozitive. Uneori obiectele se ascund sub grămezile de lemne sau cărbuni. În unele cazuri, lemnele au fost secționate și apoi scobite pe dinăuntru, sau perforate cu o coarbă și astupate cu un dop. Aceste ascunzători în obiecte de lemn uneori sunt greu de descoperit.

Cotețele și cuștile animalelor sunt folosite, de asemenea, ca locuri de ascundere. Când se ascund cadavrele sau părți din acestea, animalele adoptă o atitudine schimbată, sunt neliniștite, indicând o stare de alertă.

Scanned with OKEN Scanner

4. Percheziția sistemelor informatice

Dezvoltarea tehnologiei informației și continua globalizare a rețelelor informatice au condus la un progres de necontestat al societății și la asigurarea transparenței în viața publică, dar au determinat și apariția unei noi forme de criminalitate – criminalitatea informatică.

Eforturile comunității internaționale de a stabili faptele care trebuie să fie incriminate în legislațiile naționale, normele procedurale aplicabile în domeniul criminalității informatice și mijloacele de cooperare internațională rapidă, care sunt impuse de specificul infracțiunilor săvârșite prin intermediul sistemelor informatice, au fost concretizate în Convenția europeană privind criminalitatea informatică, semnată de România la 23 noiembrie 2001[1].

Prin adoptarea Legii nr. 161/2003-Titlul III „Prevenirea și combaterea criminalității informatice", legiuitorul a înțeles să acorde pe de o parte o protecție juridică sistemelor informatice împotriva diferitelor forme de atac informatic sau de modificare a datelor, iar pe de altă parte a pus la dispoziția organelor judiciare noi mijloace speciale de investigație în vederea obținerii de probe, printre care se regăsește și percheziția sistemelor informatice.

Dispozițiile procedurale cuprinse în legea sus menționată reglementează măsurile și mijloacele de investigație specifice domeniului informatic, realizând totodată o adaptare a unor dispoziții din Codul de procedură penală la specificul acestui domeniu. Se reglementează, în principal, conservarea imediată a datelor informatice ori a datelor referitoare la traficul informațional, procedura ridicării obiectelor care conțin date informatice și cercetarea sistemelor informatice sau a suporturilor de stocare a datelor informatice.

Percheziția sistemelor informatice ori a suporturilor de stocare a datelor informatice presupune inspectarea acestora de către organele judiciare în vederea descoperirii și strângerii probelor. Dispozițiile din Codul de procedură penală referitoare la percheziția domiciliară se aplică în mod asemănător.

Multe din caracteristicile percheziției domiciliare tradiționale se regăsesc și în ceea ce privește descoperirea și strângerea probelor în sistemele informatice. Condiția obținerii autorizației legale pentru efectuarea percheziției, organul competent să dispună efectuarea acesteia, intervalul de timp în care se poate efectua percheziția, precum și condițiile impuse pentru autorizarea acestei măsuri sunt cele din dreptul comun[2].

Probele digitale sunt acele informații cu valoare doveditoare pentru organele judiciare, care sunt stocate, prelucrate sau transmise prin intermediul unui sistem informatic. Probele digitale cuprind probele informatice, probele audio digitale, cele produse sau transmise prin telefoane mobile, faxuri digitale etc. Una din particularitățile acestui tip de probe este că ele aparent nu sunt evidente, fiind conținute în echipamentele informatice ce le stochează.

Conform art. 35 din Legea nr. 161/2003, prin sistem informatic se înțelege orice dispozitiv sau ansamblu de dispozitive interconectate sau aflate în relație funcțională

---

[1] I. Dascălu, Cristian-Eduard Ștefan, M.C. Țupulan, *Percheziția judiciară*, Ed. Sitech, Craiova, 2008, p. 102.

[2] C. Drăghici, C.E. Ștefan, *Tactica efectuării percheziției și a ridicării de obiecte și înscrisuri*, Ed. Sitech, Craiova, 2006, p. 177.

Scanned with OKEN Scanner

dintre care unul sau mai multe asigură prelucrarea automată a datelor cu ajutorul unui sistem informatic.

Prin prelucrarea automată a datelor se înțelege procesul prin care datele dintr-un sistem informatic sunt prelucrate prin intermediul unui program informatic.

Prin program informatic se înțelege un ansamblu de instrucțiuni care pot fi executate de un sistem informatic în vederea obținerii unui rezultat determinat.

Prin date informatice se înțelege orice reprezentare a unor fapte, informații ori concepte într-o formă care poate fi prelucrată printr-un sistem informatic. În această categorie intră și programele informatice care realizează funcțiile unui sistem informatic.

Prin mediu de stocare se înțelege un dispozitiv magnetic, optic sau flash care este destinat scrierii, stocării și citirii datelor informatice precum hard-discul, memory-stick, CD, DVD, dischetele etc.

Prin accesul la un sistem informatic sau mijloc de stocare a datelor informatice, direct sau de la distanță, prin intermediul programelor specializate ori prin intermediul unei rețele în scopul identificării probelor necesare dovedirii unei anumite situații de fapt.

Prin date referitoare la utilizator, se înțelege orice informație ce poate duce la identificarea unui utilizator, incluzând tipul de comunicație și serviciul folosit, adresa poștală, adresa geografică, numere de telefon și alte numere de acces, modalitatea de plată a serviciului respectiv, precum și orice alte date ce pot conduce la identificarea utilizatorului (art. 35 lit. g din Legea nr. 161/2003).

Investigarea criminalistică a sistemelor informatice poate fi definită ca fiind utilizarea de metode științifice și certe de asigurare, strângere, validare, identificare, analiză, interpretare, documentare și prezentare a probelor de natură digitală obținute din surse de natură informatică în scopul facilitării descoperirii adevărului în cadrul procesului penal[1].

Legislația în vigoare[2] prevede faptul că ori de câte ori pentru descoperirea și strângerea probelor este necesară cercetarea unui sistem informatic sau a unui suport de stocare a datelor informatice, organul judiciar competent poate dispune efectuarea unei percheziții.

Un sistem informatic poate fi utilizat de către infractori ca mijloc de realizare a unei fapte penale sau ca mijloc de stocare a unor eventuale probe.

Dacă în cursul efectuării unei percheziții domiciliare, organul judiciar găsește la locul percheziției un sistem informatic (calculator), impunându-se verificarea documentelor și a informațiilor stocate în acesta, va fi necesară obținerea unei autorizații distincte de la judecător, alta decât autorizația care avea ca obiect percheziția domiciliară.

În luarea deciziei de emitere a autorizației de percheziție a sistemului informatic, judecătorul trebuie să-și formeze convingerea cu privire la folosirea de către o anumită persoană la săvârșirea infracțiunii a unui sistem informatic sau cu privire la existența unor informații importante pentru soluționarea cauzei penale, care pot proba implicarea persoanei în activitatea infracțională.

---

[1] Ghidul introductiv pentru aplicarea dispozițiilor legale referitoare la criminalitatea informatică, Internews Network, RITI dot-GOV și Ministerul Comunicațiilor și Tehnologiei Informațiilor, București, 2004, p. 72.

[2] Art. 56 din Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției.

Scanned with OKEN Scanner

Percheziția ca și ridicarea computerelor nu se referă numai la unitatea centrală de prelucrare a datelor. Termenul de computer privește ansamblul de componente hardware, software, precum și datele conținute în unitatea centrală.

Dacă organul de urmărire penală sau instanța de judecată apreciază că ridicarea obiectelor care conțin probele ar afecta grav desfășurarea activității persoanelor care dețin aceste obiecte, poate dispune efectuarea de copii, care pot servi ca mijloc de probă.

În desfășurarea propriu-zisă a verificării sau percheziției există câteva aspecte ce trebuie avute în vedere imediat după inițierea acțiunii[1]:

Odată ajuns la locul în care se află sistemele informatice ce fac obiectul percheziției, organul judiciar trebuie să se asigure de accesul la acestea. Recomandarea Consiliului Europei (95)13 menționează ca necesară includerea în legislațiile naționale penale a obligației de a permite accesul la sistemele informatice, atât din partea celor care răspund de, cât și a oricăror persoane ce au cunoștință de modul de funcționare a acestora.

Pe lângă accesul fizic, aceste persoane au datoria de a furniza și informații referitoare la securitatea sistemului, informații care să permită investigatorilor accesul la datele stocate în sistemele informatice respective.

Înainte de a trece la examinarea sistemelor informatice, organul judiciar trebuie să aibă în vedere respectarea procedurilor criminalistice tradiționale de analiză a spațiului percheziționat, cum ar fi prelevarea probelor fizice (amprente alte urme materiale etc.). De asemenea, poate avea relevanță imaginea aflată pe ecranul monitorului în momentul pătrunderii organului judiciar. Aceasta poate fi fixată de organul judiciar prin fotografiere, filmare etc.

Sistemele informatice trebuie manipulate și ridicate de membrii echipei de cercetare astfel încât să nu se șteargă amprentele sau alte urme (există posibilitatea ca informațiile furnizate de calculatoare să reprezinte un material probator important pentru cauză, dar totuși să fie necesară o analiză tehnico-științifică a amprentelor, pentru a-i identifica pe adevărații utilizatori ai sistemului).

Organul judiciar trebuie să asigure securizarea locului faptei prin îndepărtarea persoanelor aflate la calculatoare, întrucât o parte dintre acestea ar putea avea aptitudinea și chiar motivația necesară distrugerii probelor electronice. În timpul efectuării percheziției, dacă persoana cercetată (suspectul,învinuitul, etc.) este prezentă, organul judiciar trebuie să împiedice orice apropiere a sa de sistemul informatic.

Mai ales dacă persoana are pregătire superioară în domeniul informatic, aceasta poate altera intenționat datele aflate pe calculatorul său, fără ca organul judiciar să poată sesiza acest lucru.

Calculatorul poate conține unele comenzi ce pot produce pierderea datelor,comenzi ce pot fi mascate sub numele unor comenzi uzuale ale sistemului de operare folosit[2].

Dacă suspectul insistă să ajute organul judiciar în procesul de închidere a calculatorului sau a procesului de ridicare a componentelor sistemului, acesta poate să descrie organului judiciar operațiunile pe care dorește să le execute, și chiar să le scrie pe

---

[1] Leu C., *Cercetarea la fața locului în cazul infracțiunilor săvârșite prin mijloace electronice*, Volum: „Investigarea criminalistică a locului faptei", Ed. Lucefărul, București, 2004, p. 81.

[2] Ghidul introductiv pentru aplicarea dispozițiilor legale referitoare la criminalitatea informatică, Internews Network, RITI dot-GOV și Ministerul Comunicațiilor și Tehnologiei Informațiilor, București, 2004, p. 78.

Scanned with OKEN Scanner

hârtie. Organul judiciar nu va urma indicațiile suspectului, ci le va remite experților ce efectuează analiza probelor. Aceştia vor putea fi avertizați în acest mod de eventualele capcane introduse de suspect.

Organul judiciar trebuie să identifice probele aflate în pericol imediat (de exemplu, procesul formatării unui disc, situație în care se va întrerupe această operație chiar dacă este necesară deconectarea sistemului).

Având în vedere cantitatea mare de informații şi de probe furnizată de aceste aparate, s-ar putea ca suspecții să încerce să afirme că aparatele respective nu le aparțin sau că nu au fost folosite de ei. De aceea, organele judiciare trebuie să aibă o evidență strictă a persoanelor asupra cărora a fost găsit fiecare aparat în parte şi cui aparțin lucrurile respective.

Organul judiciar poate analiza sistemul informatic la fața locului sau îl poate ridica şi analiza în laborator. În luarea acestei decizii, trebuie avute în vedere următoarele aspecte: calitatea superioară a analizei efectuate în condiții de laborator şi măsura în care ridicarea sistemului informatic afectează activitatea suspectului.

Următoarele criterii sunt utile în aprecierea oportunității ridicării sistemelor informatice:

– **criteriul volumului probelor**. Particularitatea sistemelor informatice de a permite stocarea unui volum foarte mare de informație într-un spațiu de dimensiuni fizice reduse face ca investigația să necesite un volum mare de timp pentru obținerea probelor relevante. Astfel de cercetări pe o perioadă de timp mare pot fi conduse mult mai eficient în laborator.

– **criteriul dificultăților de natură tehnică**.

– problema evitării distrugerii datelor în decursul investigației. Analiza sistemelor informatice de către organele judiciare ce nu au cunoştințe suficiente asupra echipamentului sau programelor utilizate poate duce la distrugerea din greşeală a datelor.

– **problema reconstituirii sistemului în laborator.**

Datorită varietății foarte mari a componentelor tehnice ale calculatoarelor, pentru ca sistemul să poată funcționa corect în laborator, este necesară ridicarea tuturor echipamentelor prezente la locul percheziției. În cazul ridicării parțiale a componentelor sistemului, este posibilă prezența unor incompatibilități fie între echipamentele sistemului informatic ridicat şi cele din laborator (de exemplu incompatibilitatea calculatorului cu echipamentele periferice – imprimante etc.), fie între programele de pe sistemul ridicat şi echipamentele din laborator.

Odată decisă ridicarea sistemului informatic aflat la locul percheziției, trebuie luate unele măsuri care să permită reconstituirea exactă a acestuia în laborator.

În primul rând, trebuie consemnat modul de aranjare în spațiu a echipamentelor sistemului informatic ridicat. Aceasta se poate face fie prin fotografierea sistemului din toate unghiurile, fie prin filmare video. În procesul de fotografiere sau filmare, este necesar să se insiste asupra cablajelor ce conectează diferitele componente ale echipamentului. Consemnarea, în variantă foto sau video, are relevanță şi pentru a arăta starea în care se găsea echipamentul în momentul ridicării, prevenind astfel plângerile legate de o eventuală deteriorare a acestuia în decursul anchetei.

În procesul de ridicare a componentelor sistemului, trebuie să fie avută în vedere necesitatea păstrării integrității şi identității datelor. Orice avariere a suportului pe care se

Scanned with OKEN Scanner

află datele duce în mod inevitabil la distrugerea acestora. Organele judiciare trebuie instruite în mod special pentru a proteja probele de natură electronică.

Procedura ridicării sistemelor informatice de către organul judiciar în vederea percheziționării lor în laborator urmează următoarele etape:

Etapa 1: închiderea sistemului. Dacă sistemul a fost găsit închis în momentul pătrunderii organului judiciar, acesta nu trebuie pornit sub nici un motiv. Se va proceda în continuare trecând la celelalte etape. Dacă sistemul a fost găsit deschis, el trebuie închis pentru a se putea proceda la ridicarea lui. Pentru închiderea sistemului se pot folosi următoarele procedee: deconectarea de la alimentarea cu energie electrică[1] sau închiderea conform procedurii normale. Organele judiciare sunt obligate să procedeze la ridicarea probelor fără alterarea datelor. În acest gen de infracțiuni se pot instala programe de autodistrugere care ar putea să șteargă urmele sau probele electronice, dacă sistemul este cercetat de cineva care nu este expert în materie. O deosebită importanță o are și identificarea de către organul judiciar a unor modemuri sau dispozitive folosite de către infractori pentru crearea unei rețele sau acces la Internet.

Etapa a 2-a: etichetarea componentelor. În cazul în care se impune dezasamblarea, fiecare componentă a sistemului trebuie etichetată înainte de modificarea configurației în vederea ridicării probelor. În cazul cablurilor, se etichetează atât cablul, cât și suporturile de unde a fost debranșat.

În cazul existenței unor suporturi care nu au conectate cabluri, este recomandabil ca să fie etichetate „neocupat". Se poate realiza și o schiță a componentelor, cu precizarea simbolurilor folosite pentru etichetare.

Etapa a 3-a: protejarea la modificare. Toate suporturile magnetice de stocare a datelor trebuie protejate împotriva modificării conținutului lor. Unele tipuri de hard-discuri au contacte speciale care realizează protejarea la scriere. În cazul dischetelor, protejarea se va face prin mutarea martorului de permitere a modificărilor în poziția „închis".

Etapa a 4-a: ridicarea propriu-zisă. Ridicarea probelor trebuie făcută cu multă grijă, evitându-se orice avariere a componentelor. Este recomandabilă împachetarea componentelor în ambalajul original, dacă acesta poate fi găsit, sau în ambalaj special ce asigură protecția electrostatică a acestora. De asemenea, toate suporturile magnetice de stocare a datelor, vor fi ambalate și sigilate în așa fel încât accesul la ele să nu fie permis, până la desfacerea în laborator.

Transportarea probelor reținute trebuie făcută cu multă grijă de organul judiciar, având în vedere fragilitatea lor. În timpul transportului trebuie evitate șocurile, vibrațiile, emisiile radio sau câmpurile electromagnetice care pot deteriora hard-discurile. Trebuie de asemenea evitate transportul în portbagajul mașinii, depozitarea în condiții de umiditate sau praf, în prezența unor surse de radiații electromagnetice. Unitățile centrale ale calculatoarelor, dischetele, CD-urile și alte suporturi magnetice, vor fi introduse în

[1] N.A. Această modalitate este de preferat în cazul în care organul judiciar nu are cunoștințe în domeniul informaticii. Unele calculatoare dispun de surse de alimentare neîntreruptibile (UPS). În acest caz, pe lângă deconectarea de la sistemul de alimentare cu energie electrică, trebuie oprit și acest sistem. Deconectarea nu va produce, în cele mai multe cazuri, pierderea de date, dar poate evita ștergerea unor informații relevante, cum ar fi fișierele temporare, care se pot șterge în cadrul procesului normal de închidere a calculatorului.

Scanned with OKEN Scanner

cutii, saci etc. şi vor fi sigilate de organul judiciar în aşa fel încât să nu permită accesarea acestora, pentru a nu putea fi contestată informaţia ce se află stocată.

Odată aduse în laborator, componentele trebuie asamblate pentru a reconstitui sistemul original. Pentru aceasta se vor folosi fotografiile sau casetele video filmate înainte de ridicarea probelor, respectându-se conexiunile originale, precum şi informaţiile obţinute de la martori în legătură cu practicile de utilizare a sistemului informatic respectiv.

Primul pas în analiza probelor de natură electronică este legat de necesitatea asigurării veridicităţii lor. Pentru a putea dovedi veridicitatea probelor, este necesară ambalarea şi sigilarea acestora în modul amintit mai sus.

Se recomandă ca analiza criminalistică a conţinutului discului să se realizeze pe o copie fidelă a discului original, realizată în laborator cu ajutorul unor programe şi dispozitive speciale. Procedeul nu presupune doar copierea tuturor fişierelor aflate pe disc, ci a întregului conţinut al discului, sector cu sector, inclusive fişierele temporare, fişierele de schimb, fişierele şterse, chiar informaţia aflată pe porţiunile avariate ale discului etc. O asemenea copiere de această natură se realizează cu ajutorul unor programe speciale. Se recomandă realizarea a două copii, pe una dintre ele realizându-se analiza propriu-zisă, cealaltă fiind o copie de rezervă[1].

Este recomandată consemnarea detaliată de către organul judiciar a întregului proces de copiere, indicând echipamentele, programele şi mediile de stocare utilizate.

Păstrarea în siguranţă a probelor se realizează în primul rând prin copierea conţinutului sistemelor informatice originale şi desfăşurarea investigaţiei criminalistice asupra unei copii de lucru, având aceleaşi caracteristici cu originalul.

Investigarea criminalistică a sistemelor informatice necesită utilizarea unor instrumente specifice. Ca echipamente, organul judiciar trebuie să dispună de medii de stocare a datelor, în cantitate suficientă, şi de calitate superioară, pentru a permite copierea acestora de pe sistemul informatic analizat.

În analiza sistemelor informatice este folosit un număr semnificativ de programe de calculator. Cu titlu de exemplu se pot menţiona programe pentru copierea exactă a conţinutului memoriei fizice, pentru analiza şi compararea fişierelor, pentru catalogarea conţinutului discului, pentru validarea şi autentificarea matematică a datelor, pentru recuperarea fişierelor şterse, programe de decriptare sau programe antivirus. Este necesar ca programele de calculator folosite de organul judiciar să fie înregistrate din punct de vedere al protecţiei drepturilor de autor aparţinând producătorilor acestor programe.

În cazul în care, cu ocazia cercetării unui sistem informatic sau a unui suport de stocare a datelor informatice, se constată că datele informatice căutate sunt cuprinse într-un alt sistem informatic sau suport de stocare a datelor informatice şi sunt accesibile din sistemul sau suportul iniţial, se poate dispune, de îndată, autorizarea efectuării percheziţiei în vederea cercetării tuturor sistemelor informatice sau suporturilor de stocare a datelor informatice căutate.

Există însă şi în domeniul percheziţiei sistemelor informatice dispoziţii specifice. Astfel, datorită interconexiunii care există între sistemele informatice, datele stocate în alt

---

[1] Ghidul introductiv pentru aplicarea dispoziţiilor legale referitoare la criminalitatea informatică, Internews Network, RITI dot-GOV şi Ministerul Comunicaţiilor şi Tehnologiei Informaţiilor, Bucureşti, 2004, p. 79.

Scanned with OKEN Scanner

sistem informatic decât cel care face obiectul percheziţiei pot fi accesate de la consola sistemului informatic percheziţionat. În această situaţie, percheziţia se poate extinde, cu autorizaţie şi asupra sistemului informatic aflat în reţea cu sistemul percheziţionat.

În cazul în care se confirmă existenţa unei corespondenţe electronice între anumite persoane – în contextul cercetării unor infracţiuni – şi organul judiciar doreşte acces la conţinutul acesteia, va solicita judecătorului autorizaţie pentru percheziţionarea calculatorului respectiv, operaţiune în cadrul căreia pot fi citite mail-urile stocate. Această informaţie primară (dacă există corespondenţă electronică între două sau mai multe persoane) fundamentează solicitarea autorizaţiei de la judecător, căruia procurorul trebuie să-i dovedească, între altele, şi că există corespondenţă electronică între aceste persoane.

În finalul activităţii, documentarea percheziţiei se va realiza prin întocmirea de către organul judiciar a unui proces-verbal care va trebui să conţină, pe lângă menţiunile prevăzute în art. 91 şi 108 Cod de Procedură Penală şi informaţii cu privire la următoarele activităţi: programul informatic utilizat la percheziţionarea calculatorului, nedesigilarea componentelor în prezenţa învinuitului şi a martorilor asistenţi, identificarea hard-discului (marca, seria) percheziţionat, menţiune cu privire la faptul că datele informatice stocate pe mediile percheziţionate nu au fost alterate etc.

5. Percheziţionarea vehiculelor

Termenul de vehicul reprezintă, potrivit legii[1], sistemul mecanic care se deplasează pe drum, cu sau fără mijloace de autopropulsare, utilizat în mod curent pentru transportul de persoane şi/sau bunuri ori pentru efectuarea de servicii sau lucrări.

Percheziţia asupra vehiculelor este reglementată în cuprinsul art. 100 alin. (5) C. pr. pen., putând fi dispusă, după caz, de organul de cercetare penală, de procuror sau de judecător. Până la adoptarea Legii nr. 356/2006, Codul de procedură penală nu prevedea, în mod expres, procedura dispunerii şi efectuării percheziţiei vehiculelor, creând astfel dificultăţi în practica judiciară.

Percheziţia asupra vehiculelor este activitatea desfăşurată de organul judiciar care are drept scop verificarea minuţioasă a acestora (inclusiv a portbagajului), a documentelor conducătorului auto şi, după caz, a călătorilor şi pasagerilor, a bagajelor pe care le au asupra lor, precum şi a legalităţii transporturilor de bunuri sau persoane.

Percheziţia poate fi efectuată de organul judiciar asupra vehiculelor care rulează în trafic, a celor oprite sau staţionate în locurile publice.

Oprirea şi controlul unui vehicul în traficul rutier pot fi executate atunci când există date şi informaţii că vehiculele vizate transportă bunuri sau valori provenite din infracţiuni ori persoane urmărite, dar şi atunci când organul judiciar trebuie să pună în aplicare măsuri de poliţie administrativă (carantină, filtre, protecţia unor zone calamitate, izolarea unor zone unde sau produs catastrofe). Legislaţia altor state[2] prevede faptul că vehiculele aflate în trafic nu pot fi imobilizate de organul judiciar decât pentru perioada de timp strict necesară efectuării acestei activităţi.

---

[1] O.U.G. nr. 195/2002 privind circulaţia pe drumurile publice, cu modificările şi completările ulterioare, art. 6 alin. (35).

[2] Legea Marelui Ducat de Luxemburg din 15 martie 2007 privind reglementarea percheziţiei vehiculelor.

Scanned with OKEN Scanner

Practica judiciară a relevat faptul că efectuarea percheziției asupra vehiculelor are drept obiective:

– descoperirea persoanelor ascunse în vehicul în scopul de a se sustrage urmăririi sau executării unei pedepse;

– descoperirea persoanelor răpite sau sechestrate, a evadaților, dezertorilor etc.;

– identificarea bunurilor care provin din infracțiuni sau care au servit la săvârșirea acestora.

În scopul opririi vehiculului ce urmează a fi percheziționat (dacă acesta rulează în trafic), organul judiciar trebuie să aleagă un loc adecvat astfel încât să permită poziționarea acestuia în afara părții carosabile, în parcări ori alte spații în care nu se stânjenește circulația. În cazul în care conducătorul vehiculului nu oprește la semnalele corespunzătoare ale organului judiciar, se va proceda la urmărirea și imobilizarea acestuia.

După ce a procedat la oprirea vehiculului, organul judiciar se va legitima și va solicita persoanei care conduce vehiculul și celorlalți ocupanți ai acestuia să părăsească habitaclul vehiculului, fiind supravegheați cu atenție.

Această modalitate de percheziție este asimilată din punct de vedere al modului de executare cu percheziția locurilor închise, însă prezintă unele particularități, rezultate din natura constructivă a vehiculelor.

Astfel, percheziția unor vehicule de tipul autoturismelor sau autocamioanelor prezintă, alături de o seamă de elemente comune percheziției locurilor închise, ceea ce justifică tratarea ei în acest cadru, și elemente care o particularizează, determinate de posibilitățile specifice de ascundere pe care le oferă asemenea mijloace de transport.

Ca urmare, percheziția unui autoturism sau a altui mijloc de transport, va fi efectuată de persoane ce dispun de cunoștințe în acest domeniu, uneori fiind nevoie de sprijinul specialiștilor de mecanică auto.

În prezența martorilor asistenți, organul judiciar va proceda la percheziția vehiculului, fiind indicat ca această activitate să se execute de cel puțin 2-3 persoane, din care o persoană va supraveghea ocupanții vehiculului, iar ceilalți vor executa controlul acestuia.

5.1. Locuri care trebuie cercetate la percheziția vehiculelor

1 - bara de protecție; 2 - motorul; 3 - contraaripile; 4 - anvelopele și capacele roților; 5 - sistemul de aerisire; 6 - interioarele portierelor; 7 - puntea; 8 - stâlpii laterali pentru susținerea plafonului; 9 - plafonul; 10 - habitaclul vehiculului; 11 - rezervorul de benzină; 12 - portbagajul; 13 –pragurile caroserici.

Membrii echipei de percheziție trebuie să aibă cunoștințe generale privind construcția tehnică a vehiculului pentru a fi în măsură să selecteze posibilele locuri de ascundere. Astfel, la controlul vehiculului se vor scoate și se vor asigura cheile mașinii după care se va examina vehiculul într-o ordine logică. Se recomandă a trata vehiculul ca fiind alcătuit din cinci părți componente: exteriorul, interiorul, interiorul portbagajului, compartimentul motorului și dedesubtul mașinii[1].

---

[1] Olteanu G.I., *Metodologia cercetării unor infracțiuni ce presupun traficul ilegal de bunuri și persoane*, Ed. AIT, București, 2005, p. 269.

Scanned with OKEN Scanner

Printre locurile utilizate frecvent ca ascunzători pentru obiecte de genul bijuteriilor, armelor, drogurilor, obiectelor de artă sau cult, se numără tapițeria scaunelor, a banchetelor și portierelor, rezervorul de benzină, elementele de caroserie, camerele roților, radiatoarele, farurile etc.[1]

Nu trebuie pierdut din vedere evidența actelor autoturismului, prezența unor scule și echipamente neobișnuite, șuruburi sau alte elemente ale unor sisteme de închidere slăbite, modificate ori lipsă.

Ca posibile locuri de ascundere în automărfare sunt importante: spațiul de încărcătură, podeaua și pereții ce pot fi dublați, rezervorul de combustibil, cabina șoferilor, locul de prindere a remorcii de autotractor.

În practică, au apărut cu o anumită frecvență, ca locuri special amenajate pentru ascunderea de bunuri de contrabandă, următoarele: locuri în compartimentul destinat mărfurilor cu căi de acces aferente bine disimulate, ascunzători în instalația de producere a frigului pentru compartimentul de marfă, în locașul acumulatorilor, ascunzători create prin dublarea podelei și a pereților compartimentului destinat transportului de mărfuri, ascunzători în cabina șoferului în torpedou, în locașul siguranțelor electrice, în salteaua sau alte componente ale paturilor, de-a lungul axului volanului[2].

Și aici trebuie analizate cu atenție, elemente de fapt considerate indici de suspiciune, precum semne evidente ale reparațiilor recente – vopsea proaspăt aplicată, urme de sudură, șuruburi noi etc. – porțiuni ruginite artificial, suspensie nefiresc de joasă, nefuncționarea sistemului de încălzire, geamuri care nu se deschid, roată de rezervă sau anvelope nefiresc de uzate.

În urma efectuării percheziției asupra vehiculului, organul judiciar va efectua un proces-verbal care trebuie să conțină următoarele mențiuni: numele persoanei al cărei vehicul a fost percheziționat, numele persoanelor prezente la efectuarea percheziției, enumerarea obiectelor găsite cu ocazia percheziției și a celor ridicate în vederea cercetărilor.

În cazul în care, cu ocazia efectuării percheziției vehiculului, organul judiciar descoperă obiecte, înscrisuri sau alte bunuri care au servit la comiterea infracțiunilor sau care sunt provenite din acestea, are obligația să ridice bunurile ce pot servi ca mijloc de probă. Dacă organul judiciar deține indicii temeinice cu privire la folosirea vehiculului la comiterea infracțiunii, are obligația să ridice vehiculul în vederea luării măsurii confiscării speciale.

6. Percheziția corporală

Percheziția corporală se efectuează în toate cazurile de reținere sau arestare a persoanei care a săvârșit o infracțiune. De asemenea este necesară și cu prilejul percheziției efectuate în încăperi, dacă de față sunt și persoanele bănuite că ascund obiectele căutate.

Spre deosebire de percheziția domiciliară, pentru efectuarea percheziției corporale nu este necesară autorizația dată de judecător, existând posibilitatea recurgerii la acest procedeu de fiecare dată când este necesar în interesul urmăririi penale.

---

[1] Em. Stancu, *Tratat de Criminalistică*, ed. a V-a revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 510.

[2] Olteanu G. I., *op. cit.*, p. 271.

Scanned with OKEN Scanner

În ceea ce privește modul de realizare, percheziția corporală trebuie efectuată numai de o persoană de același sex cu cea percheziționată.

Deosebit de minuțioasă trebuie să fie percheziția corporală efectuată în momentul reținerii sau a arestării. În asemenea cazuri, la percheziția corporală trebuie să se ridice, în afară de obiectele care prezintă o importanță nemijlocită pentru cauza respectivă, toate obiectele metalice și alte obiecte de înțepat și tăioase, precum și acte, agende, creioane, stilouri, bani și alte valori. În toate cazurile se ridică armele de foc și munițiile acestora.

Dacă percheziția corporală nu se efectuează în legătură cu cauza care implică reținerea sau arestarea, se va ridica numai arma, precum și actele și obiectele care au vreo legătură cu cauza.

Percheziția corporală trebuie executată în prezența martorilor asistenți, cărora li se prezintă toate obiectele ridicate în cursul percheziției. Numai în cazuri excepționale se poate efectua o percheziție parțială, în lipsa martorilor asistenți, în scopul ridicării armei, în cazul reținerii unui infractor periculos într-un loc sau la o oră la care nu pot fi chemați martorii asistenți. În aceste cazuri, este necesar ca percheziția corporală minuțioasă a celui reținut să se efectueze după procedeul obișnuit, în prezența martorilor asistenți, îndată după ce acesta a fost condus la secția de poliție, la locul de arest ori în cabinetul anchetatorului.

Înainte de a se efectua percheziția corporală a celui reținut ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni grave (omor, tâlhărie etc.) de regulă, trebuie să se propună persoanei percheziționate să ridice mâinile și să se întoarcă cu spatele, pentru a nu îi da posibilitatea să atace prin surprindere persoana care efectuează percheziția. După aceea, prin palparea buzunarelor și a altor locuri (în regiunea mijlocului, a mânecii, a carâmbilor cizmelor etc.), se verifică dacă arma nu este ascunsă undeva. În timpul palpării îmbrăcămintei este necesar să se aibă grijă ca persoana percheziționată să nu lase mâinile în jos.

După ce s-a stabilit cu certitudine că persoana percheziționată nu are armă asupra sa sau după ce aceasta a fost ridicată, se trece la examinarea amănunțită a îmbrăcămintei, pentru a se descoperi obiectele ce se află în ea. Se recomandă ca cercetarea să se înceapă cu buzunarele, palpându-se apoi întreaga îmbrăcăminte, pentru a se stabili dacă obiectul căutat nu a fost ascuns între stofă și căptușeală.

Nu trebuie să se desfacă cusăturile îmbrăcămintei, dacă acest lucru nu este absolut necesar. Cu toate acestea însă, acest lucru poate fi uneori necesar, în special în cazul în care se percheziționează o îmbrăcăminte vătuită sau îmblănită.

În asemenea împrejurări, trebuie să se examineze amănunțit toate cusăturile și să se stabilească dacă nu cumva există locuri în care ele au fost recent rupte și apoi recusute. Uneori,lucrurile mici de valoare se pot ascunde,de exemplu, în tocul încălțămintei, între talpă și căptușeală. Dacă există bănuiala că obiectele furate au fost ascunse printr-un asemenea procedeu, lucrurile în care pot exista ascunzători trebuie ridicate și examinate, cu ajutorul razelor röentgen sau gamma, la cel mai apropiat laborator sau instituție medicală.

Nu trebuie să se piardă din vedere faptul că unele obiecte mici pot fi ascunse în nas, în gură etc., iar uneori pot fi înghițite. Când există indicii în acest sens, la efectuarea percheziției trebuie invitați medicul judiciar, iar în caz de necesitate, persoana percheziționată trebuie examinată cu ajutorul razelor röentgen.

În mod detaliat trebuie examinate și obiectele accesorii găsite asupra persoanei: portofele, cutii de chibrituri, pachete de țigări, portțigarete, tocul ochelarilor, stilouri, ceasuri, pipe, bastoane, aparate foto ș.a.

Scanned with OKEN Scanner

În cazul când se caută şi urme în afară de lucruri, pentru a nu risca de a distruge sau şterge integral sau parţial urmele, se va omite la început pipăitul de orientare. Deoarece urmele, care pot fi pete de sânge, de vopsea, cerneală, grăsime, uleiuri şi alte substanţe îmbibate sau lipite pe dinafară sau pe dinăuntrul îmbrăcămintei şi putând fi uscate şi fragile sau rămase în dungile buzunarelor, îndoiturilor sau a cusăturilor în formă de rămăşiţe sau praf de la alte substanţe, în ambele cazuri putând fi mai mult sau mai puţin şterse sau diminuate, intenţionat de către purtătorul îmbrăcămintei sau, fără ştirea acestuia prin uzura simplă a purtatului, şi astfel prin pipăitul de la început s-ar şterge şi mai mult sau chiar ar dispărea de tot aceste urme de o valoare capitală, poate[1].

În consecinţă, în acest caz sau când există bănuieli că pot să existe şi urme indicative, se va căuta mai întâi cu toată atenţia şi minuţiozitatea după aceste urme, examinând stofa îmbrăcămintei în mod sistematic şi în cazul în care se vor găsi se va proceda la asigurarea acestora şi numai după aceea se va continua cu căutarea după existenţa obiectelor. Dacă s-a constatat neîndoielnic că nu există nici o urmă pe îmbrăcăminte, atunci se poate recurge la palparea indicată[2].

Indiferent de condiţiile în care se efectuează percheziţia, prin modul de plasare, prin felul în care se face examinarea şi prin modul de supraveghere, cei ce percheziţionează trebuie să prevină orice fel de incident, respectiv atacul sau fuga percheziţionatului, distrugerea sau aruncarea bunurilor şi valorilor căutate[3].

Rezultatul percheziţiei corporale – în toate cazurile când se realizează ca activitate distinctă – se consemnează într-un proces-verbal, cu descrierea detaliată a obiectelor, înscrisurilor şi valorilor descoperite şi cu menţionarea măsurilor luate în privinţa lor.

7. Particularităţile efectuării percheziţiei în cazul unor genuri de infracţiuni

7.1. Aspecte specifice privind efectuarea percheziţiei în cazul infracţiunilor contra vieţii

Viaţa reprezintă un atribut esenţial al omului şi de aceea atât preocupările internaţionale cât şi reglementările legale naţionale îi conferă un rol primordial în stabilirea măsurilor de protecţie, considerând viaţa un drept fundamental al omului.

În Codul Penal român aceste infracţiuni contra vieţii sunt reglementate în articolele 178-182 şi sunt intitulate omor, omor calificat, pruncuciderea, uciderea din culpă etc.

Aceste infracţiuni prezintă un ridicat grad generic de pericol social determinat, pe de o parte, de importanţa valorilor sociale, ce constituie obiectul protecţiei penale, şi de gravele urmări pe care le poate avea pentru comunitate săvârşirea acestor infracţiuni, iar pe de altă parte de faptul că infracţiunile contra vieţii se realizează de regulă prin utilizarea unor mijloace sau procedee violente şi au o frecvenţă deseori mai ridicată în raport cu alte categorii de infracţiuni.

Gradul de pericol social pe care îl reprezintă omorul afectează cel mai important atribut al persoanei, viaţa, dar acest lucru „interesează nu numai persoana victimei, ci persoana în general, deoarece fără respectarea vieţii persoanei nu poate fi concepută, atât existenţa paşnică a colectivităţii, cât şi convieţuirea membrilor acesteia."[4]

---

[1] E. Bianu, *Tactica şi tehnica percheziţionării*, Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1941, p. 81.
[2] E. Bianu, *op. cit.*, p. 82.
[3] C. Aioniţoaie, V. Berchesan, I. Boţoc, *op. cit.*, p. 225.
[4] I. Dobrinescu, *Infracţiuni contra vieţii persoanei*, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 1987, p. 24.

Scanned with OKEN Scanner

7.1.1. Efectuarea percheziției în cazul omorului

Printre activitățile de urmărire penală, la care organele de cercetare penală participă nemijlocit în cazul omorului, se înscrie și efectuarea percheziției.

Pe lângă celelalte activități, percheziția, fie domiciliară, fie la locul de muncă este una din activitățile de maximă urgență, urmând descoperirea obiectelor sau instrumentelor care au servit la comiterea omorului, a celor care poartă urmele infracțiunii, a bunurilor sau valorilor produs al infracțiunii, a cadavrelor sau părților din acestea, precum și a făptuitorilor sau a altor persoane care se sustrag de la urmărirea penală sau de la judecată.

Percheziția efectuată la persoanele bănuite poate conduce la descoperirea instrumentelor folosite la comiterea omorului – cuțit, topor, arme de foc și muniție, instrumente cu care a fost dezmembrat cadavrul etc. Faptul că pe acestea se descoperă urme ale infracțiunii, contribuie, în mod decisiv, la identificarea făptuitorului și la dovedirea activității infracționale desfășurate.

De o mare atenție trebuie să se bucure căutarea obiectelor de îmbrăcăminte și încălțăminte ale persoanei la care se efectuează percheziția și care au corespondent în urmele descoperite la fața locului. Ulterior, prin constatarea tehnico – științifică, traseologică se va putea stabili cu certitudine dacă firele textile găsite la fața locului au făcut sau nu corp comun cu obiectele de îmbrăcăminte ridicate de la percheziție, ori dacă urmele de încălțăminte – ridicate cu aceeași ocazie – au fost formate de încălțămintea găsită asupra persoanei bănuite.

Uneori, scopul percheziției vizează descoperirea unor substanțe toxice, a unor recipiente care poartă astfel de urme, a instrumentelor – ace, seringi etc. – care dovedesc proveniența acestora. Alteori scopul principal al percheziției îl constituie descoperirea de cadavre ori părți din acestea.

Totodată, la percheziția efectuată la persoana bănuită, trebuie căutate obiectele, înscrisurile și valorile de care a fost deposedată victima și care pot dovedi mobilul și scopul infracțiunii, precum și mijloacele de transport, pentru a se stabili corespondența dintre acestea și urmele infracțiunii găsite la fața locului.

Trebuie precizat că percheziția se efectuează nu numai la persoanele suspecte, ci și la domiciliul sau locul de muncă al victimei. Prin descoperirea unor înscrisuri pot fi puse în evidență relațiile dintre infractor și victimă – de exemplu, scrisori de amenințare – precum și urme ori indicii valoroase pentru cauză. Percheziția efectuată la locuința victimei se impune și în situația când se reclamă dispariția unei persoane și există temei să se presupună că omorul este cauza dispariției.

Desigur, locurile menționate sunt pur și simplu orientative, practica judiciară demonstrând că obiectele, înscrisurile, valorile, cadavrele ori resturile de cadavru pot fi descoperite în cele mai neașteptate locuri[1].

Atragem atenția încă o dată asupra necesității respectării cu strictețe a tuturor regulilor de tactică criminalistică, începând cu modul de pătrundere în locuință, efectuarea percheziției corporale, căutarea, descoperirea și ridicarea obiectelor găsite cu această ocazie și care prezintă importanță din punct de vedere al probațiunii infracțiunii respective.

[1] V. Berchеșan, *Metodologia investigării infracțiunilor*, Ed. Paralela 45, p. 358.

Scanned with OKEN Scanner

Nu în ultimul rând fixarea, rezultatelor percheziției trebuie făcută în strictă conformitate cu dispozițiile legii procesuale penale și a regulilor generalizate de practică pozitivă a organelor de urmărire penală.

7.1.2. Efectuarea percheziției în cazul pruncuciderii

Scopul principal al percheziției efectuate la autoarea sau persoana bănuită de săvârșirea pruncuciderii îl constituie descoperirea obiectelor sau instrumentelor care au servit la suprimarea vieții noului – născut, a obiectelor care poartă urmele nașterii sau care au fost folosite la naștere, a obiectelor cu care a fost transportat cadavrul, a vaselor și a obiectelor de îmbrăcăminte, lenjerie de corp și de pat, substanțe, etc., purtătoare ale urmelor infracțiunii.

Totodată, cu această ocazie, trebuie căutate înscrisuri, rețete, fișe medicale și altele, din care să rezulte starea de graviditate, unitățile spitalicești care i-au acordat asistență medicală, diagnosticul la internare și externare, tratamentul medicamentos prescris etc. Nu trebuie omisă nici căutarea unor acte care atestă starea psihică a celei în cauză înainte de săvârșirea infracțiunii – maladia de care a suferit, perioada, tratamentul urmat, diagnosticul la externare – elemente de natură să contribuie la lămurirea și să explice starea psihică a mamei pricinuită de naștere. Acest lucru se impune deoarece, potrivit Codului Penal există anumite stări psiho-fiziologice provocate de naștere, care, fără a echivala cu o stare de inconștiență și, deci, fără a exclude capacitatea psihică a făptuitorului, sunt de natură să explice, într-o anumită măsură, uciderea copilului nou-născut, săvârșită de către mama sa, indiferent dacă acesta este un copil din cadrul sau din afara căsătoriei[1].

De un real folos în elucidarea tuturor împrejurărilor cauzei este descoperirea și ridicarea altor înscrisuri – fișe, analize de laborator ori certificate pentru concediu medical sau reducerea timpului de lucru.

În același scop, de la unitățile sanitare se vor ridica – în original și copie – registrul de luare în evidență a femeilor gravide, foile de observație clinică, biletele de ieșire din spital, certificate pentru concediu medical etc. Asemenea înscrisuri pot fi ridicate și de la locul de muncă al învinuitului sau inculpatului.

7.1.3. Particularitățile efectuării percheziției în cazul infracțiunilor de corupție

Cuvântul „corupție" vine de la termenul latin *coruptio*, caracterizând o anumită comportare a funcționarului care își comercializează, își vinde atributele funcției și încrederea acordată de societate, primind în schimb bani sau alte foloase.

În acest context, fenomenul corupției include toate faptele și actele unor subiecți de drept care, profitând de funcția sau poziția socială pe care o ocupă, acționează pentru obținerea unor avantaje personale, prin mijloace ilicite, renunțând la respectul față de lege și morală, ca o reflectare a stării de decădere a societății.

În cadrul dispozițiilor legale care au ca obiect combaterea corupției[2], infracțiunile de luare și dare de mită ocupă un loc central, fiind infracțiuni de corupție în înțelesul strict al acestei noțiuni.

---

[1] Gh. Nistoreanu, A. Boroi, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Europa Nova, 1998, p. 112.
[2] Art. 254-257 Cod penal și Legea nr. 78/2000 cu modificările ulterioare.

Scanned with OKEN Scanner

În cazul acestor infracțiuni, percheziția judiciară se efectuează cu scopul de a descoperi bani, valori, bunuri reprezentând folosul lor, evidențe privind legături infracționale, în foarte multe cazuri, pe baza rezultatelor percheziției efectuată la mituit, se poate ajunge la descoperirea altor infracțiuni săvârșite de acesta[1].

Organul judiciar va trebui să stabilească exact scopul percheziției, obiectele urmărite: ce înscrisuri, obiecte sau alte valori se urmăresc a fi găsite, posibilitatea ascunderii lor sau a distrugerii, metodele specifice de căutare, mijloacele folosite, locurile unde ar putea fi ascunse etc.

Cunoașterea persoanei și a locului unde urmează să se desfășoare percheziția prezintă o importanță deosebită pentru reușita acestei activități. Este important să fie cunoscute exact persoanele care, în mod legal, locuiesc în aceste încăperi, dacă folosesc sau nu în comun unele spații (pentru a legaliza percheziția), ce căi de comunicare cu exteriorul sunt, în special telefoane, uși, geamuri deghizate etc. În cazul unor birouri interesează dispunerea acestora în raport cu alte funcționalități, depistarea acelora unde funcționarul mai are acces în virtutea atribuțiilor de serviciu, eventual a locurilor unde își ține garderoba, dulapul cu haine, vestiarul etc.[2]

Echipa însărcinată să efectueze percheziția va fi formată dintr-un număr suficient de persoane cărora li se vor repartiza sarcini. La asemenea activități, în afară de procurori și polițiști anume desemnați vor participa specialiști, în funcție de natura cauzei.

Echipa trebuie să pregătească mijloacele tehnice care vor fi utilizate pentru găsirea banilor, obiectelor, înscrisurilor sau a altor mijloace de probă. De regulă, se utilizează dotările trusei criminalistice, alte mijloace tehnice din care nu lipsesc: surse de lumină vizibilă, dar și lămpi cu radiații ultraviolete, infraroșii, aparatură de înregistrare, etc.

De obicei, infracțiunea de dare sau luare de mită se constată în flagrant de organele judiciare[3]. Membrii echipei de percheziție vor asigura intrările și ieșirile, geamurile, pentru a nu se putea arunca de către mituit obiecte, valori, pentru a se împiedica părăsirea domiciliului, dar și preveni eventualele tentative de sinucidere. Alți membri vor inventaria urgent încăperile, obiectele apte să fie folosite în acțiuni violente, dar, în primul rând, obiecte posibil produs al infracțiunii.

După înmânarea banilor, bunurilor sau valorilor, organele judiciare trebuie să intervină imediat, în acest caz fiind obligatorie efectuarea unei percheziții corporale asupra persoanei care a primit mita, pentru descoperirea asupra acesteia a folosului necuvenit.

De regulă, în asemenea percheziții se caută sume de bani sau valută, înscrisuri, bunuri de valoare (bijuterii, tablouri, diverse obiecte). În funcție de acestea se va manifesta atenție mărită la dulapuri, sertare, tablouri, cărți, genți, wc-uri, vaze, obiecte de porțelan, gresie, faianță, parchet, sobe, burlane etc.

Se impune, de asemenea, ridicarea sau cel puțin studierea agendelor, a corespondenței, caietelor, registrelor, casetelor video, audio, computerelor, deseori acestea fiind purtători de probe foarte importante.

---

[1] Drăghici C., Ștefan C.E., *Tactica efectuării percheziției și a ridicării de obiecte și înscrisuri*, Ed. Sitech, Craiova, 2006, p. 196-198.

[2] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 693.

[3] N.A. Competența de cercetare și efectuare a urmăririi penale în cazul infracțiunilor de corupție aparține procurorului.

Scanned with OKEN Scanner

Efectuarea percheziției corporale atât asupra mituitorului, cât și asupra mituitului, se impune în cazul când se acționează în momentul înmânării folosului, ca urmare a sesizării faptei de către funcționarul corect, pentru a se descoperi asupra mituitorului eventualele înscrisuri care urmau să fie predate odată cu folosul necuvenit.

Percheziția corporală trebuie să se efectueze de îndată, la locul săvârșirii infracțiunii, la sediul organelor de cercetare penală sau în alt loc corespunzător unde există condiții pentru percheziționarea amănunțită a persoanei. Scopul acestei activități este de a descoperi asupra mituitului, cât și asupra mituitorului banii, bunurile, valorile ce constituie folosul necuvenit, diferite înscrisuri ce urmau a fi transmise și pe baza cărora se poate stabili scopul pentru care s-a dat mită.

7.2. Particularitățile efectuării percheziției în cazul infracțiunilor contra patrimoniului

Aceste infracțiuni au constituit, din cele mai vechi timpuri, o problemă pentru societate. Averea persoanei trebuia apărată prin mijloace care să descurajeze acțiunea persoanelor care căutau să realizeze un venit fără efort. Pedepsele erau dintre cele mai aspre, ajungându-se și până la tăierea brațului cu care se făcea furtul.

Infracțiunile contra patrimoniului privesc acțiunea ilicită a făptuitorului și nu poziția juridică a victimei, adică dacă acesta este proprietar, posesor, deținător precar etc.

Aceste infracțiuni sunt cuprinse în Codul Penal sub titlul generic „Infracțiuni contra patrimoniului".

Reglementarea măsurilor de protejare a patrimoniului prevăzută de legea penală dovedește importanța valorii sociale ocrotite, a obiectului juridic al infracțiunii reprezentat de relațiile sociale privitoare la patrimoniu, importanța pe care o reprezintă pentru om averea personală care, în final, îl asigură.

7.2.1. Efectuarea percheziției în cazul infracțiunilor de furt și tâlhărie

Ocrotirea patrimoniului prin normele dreptului penal a constituit dintotdeauna un obiectiv prioritar al oricărui sistem de drept, patrimoniul reprezentând o componentă importantă a vieții de zi cu zi a oricărei persoane fizice sau juridice, de care depinde atât satisfacerea cerințelor curente, dar mai ales prosperitatea, la nivel individual, precum și micro sau macro-social[1].

În cazul infracțiunilor de furt și tâlhărie, cu ocazia cercetării furtului și tâlhăriei, efectuarea percheziției se constituie într-o activitate de cea mai mare importanță, un mijloc eficace pentru dovedirea vinovăției făptuitorilor. Atunci când se pregătește percheziția nu trebuie să se piardă din vedere nici un detaliu – cunoașterea făptuitorului în toate comportamentele, laturile sale psiho-comportamentale, obținerea datelor referitoare la amplasarea imobilului, stabilirea locurilor pe unde percheziționatul ar putea eventual să dispară, vecinii ș.a. – dar, în mod deosebit, trebuie să se determine scopul percheziției. Evident că scopul principal îl constituie descoperirea bunurilor și valorilor sustrase, a obiectelor și instrumentelor ori armelor, a substanțelor utilizate în comiterea furtului sau tâlhăriei.

---

[1] Gh. Nistoreanu, Al. Boroi, *Drept penal. Partea specială*, Ed. ALL Beck, București, 2002, p. 173.

Scanned with OKEN Scanner

Dar nu trebuie omis că la domiciliul sau la locul de muncă al făptuitorilor pot fi descoperite şi alte bunuri sau valori ce au făcut obiectul unor furturi comise anterior ori care sunt deținute contrar dispozițiilor legale – arme, muniții, substanțe toxice sau stupefiante.

De asemenea, trebuie căutate obiectele de îmbrăcăminte sau încălțăminte purtate de făptuitor în momentul săvârşirii infracțiunii şi care au lăsat urme la fața locului.

Modul de efectuare a percheziției este cunoscut, cu precizarea că, în lumina noilor reglementări, la această activitate participă şi apărătorul celui în cauză. Lipsa apărătorului nu împiedică desfăşurarea activității dacă acesta a fost încunoştințat despre data şi locul percheziției.

Se impune ca regulile de tactică criminalistică să fie respectate: pătrunderea în locul de percheziționat, legitimarea şefului echipei şi arătarea scopului – cu prezentarea autorizației de percheziție – identificarea percheziționatului şi al celorlalte persoane, supravegherea atentă a acestora – după ce în prealabil au fost, obligatoriu, percheziționate corporal – căutarea sistematică în toate dependințele şi anexele, arătarea obiectelor, înscrisurilor şi valorilor descoperite martorilor asistenți şi celor participanți – şi însemnarea lor spre neschimbare – materializarea corectă a rezultatelor percheziției în cuprinsul procesului-verbal ş.a.

Nu în toate cazurile prima percheziție se soldează cu un rezultat pozitiv. În raport cu specificul cauzei, apar situații când se impune repetarea – după un anumit timp al acestei activități. Practica judiciară a semnalat cazuri când, după efectuarea percheziției, infractorii au readus bunurile şi valorile tâlhărite în locuință. De aceea, percheziția poate fi repetată, pentru a evita astfel de situații.

Preventiv, este necesar ca, încă din faza de pregătire, să fie identificate toate persoanele la care ar putea fi ascunse bunurile furate, efectuându-se.percheziții simultane.

7.2.2. Efectuarea percheziției în cazul delapidării

Scopul principal al percheziției îl constituie identificarea bunurilor ce au format obiectul infracțiunii de delapidare, precum şi a unor înscrisuri ce au legătură cu cauza.

Astfel, la domiciliul sau la locul de muncă al făptuitorului pot fi descoperite înscrisuri – ori copii ale acestora – care au fost folosite la săvârşirea sau ascunderea delapidării, cum ar fi: liste de inventariere, facturi, avize de expediere, borderouri de achiziții, procese-verbale de recepție, bonuri de consum, fişe de pontaj, state de plată ş.a. O deosebită importanță pentru cauză o are descoperirea unor însemnări făcute de făptuitor cu privire la cantitatea bunurilor sustrase din gestiune, la împărțirea acestora între participanți, adrese, numere de telefon ş.a., care pot dovedi legăturile infracționale, locurile unde s-au valorificat bunurile delapidate etc.[1] De asemenea, se impune a fi căutate şi ridicate bunuri achiziționate cu sume de bani delapidate ori, după caz, sumele provenite din vânzarea bunurilor sustrase din gestiune, precum şi cele care reprezintă profitul obținut în urma traficării.

Cu această ocazie, organele de urmărire penală trebuie să identifice în patrimoniul făptuitorului bunurile mobile şi imobile ce urmează să fie indisponibilizate în vederea recuperării prejudiciului cauzat. Percheziția domiciliară se va efectua şi la locuința persoanelor unde infractorii au ascuns bunurile delapidate.

---

[1] C. Aioniţoaie, V. Berchesan, I. Boţoc, *op. cit.*, p. 220-221.

Scanned with OKEN Scanner

7.2.3. Efectuarea percheziției în cazul înșelăciunii

Indiferent de locul în care se execută – la domiciliu sau la locul de muncă – percheziția are drept scop descoperirea bunurilor (bani, obiecte, înscrisuri etc.) ce au constituit folosul material primit de infractor ca urmare a activităților ilicite desfășurate.

Pregătind percheziția, organele de urmărire penală nu trebuie să piardă din vedere posibilitatea descoperirii înscrisurilor de care s-a folosit făptuitorul pentru săvârșirea infracțiunii: acte de identitate false, acte de studii, adeverințe de vechime în muncă, livrete de economii ș.a.

În aceeași ordine de idei, nu trebuie omisă descoperirea instrumentelor și materialelor ce au servit la falsificarea documentelor destinate să inducă sau să mențină în eroare persoanele înșelate. În această categorie intră matrițele, ștampilele etc. – fie confecționate artizanal, fie sustrase din diferite locuri – tușuri, cerneluri, instrumente scripturale, formulare tipizate ș.a.

Descoperirea la domiciliul percheziționatului sau la locul de muncă a unor înscrisuri pe care acesta le-a primit de la persoanele vătămate este de natură să ducă la identificarea tuturor persoanelor înșelate, constituind, pe lângă importante mijloace de probă, și punctul de plecare pentru extinderea cercetărilor cu privire la alte infracțiuni săvârșite.

Dacă percheziția s-a finalizat cu identificarea și ridicarea unor înscrisuri ce atestă legăturile infracționale ale percheziționatului, valorificarea acestora pe parcursul cercetărilor oferă posibilitatea extinderii cercetărilor și asupra altor participanți, contribuind la lămurirea rolului și contribuția acestora în pregătirea și desfășurarea activității ilicite, precum și la stabilirea foloaselor injuste de care au beneficiat.

Odată cu precizarea principalului scop al percheziției, cu prilejul pregătirii și desfășurării acestei activități organul de urmărire penală nu trebuie să omită căutarea și descoperirea unor obiecte, înscrisuri sau valori obținute contrar dispozițiilor legale – arme, muniții, substanțe toxice sau stupefiante – precum și identificarea în patrimoniul făptuitorului de bunuri mobile și imobile care să facă obiectul indisponibilizării, în vederea reparării prejudiciului cauzat prin infracțiune.

Este necesară însemnarea spre neschimbare a înscrisurilor descoperite de către cel percheziționat, precum și fotografierea tuturor obiectelor descoperite în locurile unde au fost găsite.

Acestea, împreună cu procesul-verbal, întocmit cu respectarea strictă a legii procesual penale și a regulilor de tactică criminalistică, constituie importante mijloace de probă în dovedirea vinovăției făptuitorului și a existenței infracțiunii.

7.2.4. Efectuarea percheziției în cazul distrugerii prin incendiere

Percheziția, fie la domiciliu, fie la locul de muncă al făptuitorului, are drept scop următoarele probleme:

– descoperirea de dispozitive create pentru incendierea bunurilor;

– descoperirea instrumentelor ce au servit la distrugerea, degradarea ori aducerea în stare de neîntrebuințare a bunurilor ce au făcut obiectul infracțiunii;

– descoperirea de materiale inflamabile ori explozive;

– descoperirea de încălțăminte având caracteristici asemănătoare cu urmele ridicate de la fața locului;

– descoperirea obiectelor de îmbrăcăminte ce pot purta urme ale infracțiunii;

Scanned with OKEN Scanner

– descoperirea unor părți componente din bunul distrus, degradat ori adus în stare de neîntrebuințare ș.a.

La rândul său, verificarea și ridicarea de obiecte și înscrisuri se impune în situația în care:

– există neconcordanțe între cele constatate la fața locului și evidența bunurilor declarate ca distruse;

– este necesară verificarea gestiunii pentru constatarea unor lipsuri preexistente și, pe această cale, dovedirea scopului urmărit de făptuitor;

– se impune stabilirea valorii artistice, științifice, istorice, arhivistice etc. a bunurilor distruse, degradate ori aduse în stare de neîntrebuințare;

– trebuie lămurite anumite aspecte legate de situația bunurilor: formă de proprietate, titularul dreptului de proprietate;

– este necesară stabilirea prejudiciului cauzat prin infracțiune și a celorlalte consecințe cauzate în urma comiterii faptelor, adică pentru a se putea reține distrugerea calificată, faptă având consecințe deosebit de grave sau producerea unui dezastru;

– trebuie dovedită calitatea făptuitorului și atribuțiile sale de transport în comun ori personal de conducere a unui mijloc de transport în comun ori personal care asigură direct securitatea unor astfel de transporturi, aceasta se are în vedere în cazul distrugerii din culpă prevăzută de art. 265 alin. ultim C. pen.;

– este necesară calificarea modului de proiectare, execuție și exploatare a unor instalații și a modului de respectare a parametrilor funcționali;

– se impune verificare condițiilor și clauzelor de asigurare a bunurilor etc.

7.3. Aspecte specifice privind efectuarea percheziției în cazul infracțiunilor privitoare la viața sexuală

Libertatea sexuală face parte din larga categorie a libertăților omului, iar exercitarea ei e apărată, atât pe plan internațional, cât și pe plan intern.

Codul penal român include ca infracțiuni contra libertății sexuale a persoanei: violul (prevăzut la art. 217), actul sexual cu un minor (prevăzut la art. 218), seducția (art. 219), perversiunea sexuală (art. 220), corupția sexuală (art. 221), incestul (art. 222) și hărțuirea sexuală (art. 223).

Trebuie stabilit faptul că legea, în mod primar, și societatea, în mod general, înțelege prin libertate sexuală acel exercițiu firesc al sexualității, desfășurat în limitele normalității, decenței și intimității.

7.3.1. Efectuarea percheziției în cazul violului

Infracțiunea de viol, prevăzută de art. 217 Cod penal este cea mai gravă atingere adusă libertății sexuale a unei persoane dar ea poate aduce atingere și altor valori sociale cum ar fi viața, integritatea corporală sau sănătatea victimei.

Activitatea care se întreprinde pentru administrarea probelor în scopul lămuririi problemelor diferă de la cauză la cauză, în raport de particularitățile acesteia. Percheziția este una din activitățile care se desfășoară, având aplicabilitate în marea majoritate a cazurilor.

Prin efectuarea percheziției se urmărește descoperirea de obiecte, de îmbrăcăminte și încălțăminte conținând urme, în mod special a urmelor materie specifice, rezultat al

Scanned with OKEN Scanner

săvârşirii infracţiunii, sau luate de la locul faptei, obiecte folosite pentru lovirea, ameninţarea ori constrângerea victimei sau dintre cele de care a fost deposedată, atunci când în afară de viol au fost săvârşite tâlhării sau furturi[1].

În cazul săvârşirii infracţiunii de viol de două sau mai multe persoane împreună – modalitate agravantă –, percheziţia trebuie desfăşurată având în vedere toate persoanele participante.

Prin intermediul acestei activităţi se poate determina persoana învinuitului sau inculpatului să recunoască fapta comisă, rezultatele percheziţiei putând avea un rol deosebit de important în desfăşurarea ulterioară a anchetei.

7.3.2. Efectuarea percheziţiei în cazul hărţuirii sexuale

Hărţuirea sexuală este o infracţiune prevăzută de Codul Penal la art. 223 şi reprezintă hărţuirea unei persoane prin ameninţare sau constrângere în scopul de a obţine satisfacţii de natură sexuală, de către o persoană care abuzează de calitatea sau de influenţa pe care i-o conferă funcţia îndeplinită la locul de muncă. Cu alte cuvinte este o formă de discriminare sexuală care umbreşte dreptul unei persoane de a lucra într-un mediu liber de avansuri sexuale nedorite sau necuvenite şi liber de presiuni de ordin sexual.

Exemple de avansuri sexuale:
– afişarea (etalarea) de materiale sexuale;
– bancuri, glume sexuale;
– comentarii de natură sexuală asupra înfăţişării cuiva;
– ameninţări;
– fluierături sau gesturi sexuale;
– repetate solicitări de a ieşi cu o persoană de sex opus;
– contacte fizice.

Toate formele de hărţuire sexuală sunt ilegale şi adesea însoţesc comiterea unei infracţiuni, ca de exemplu:

O ofertă de compensare în schimbul unor gratificaţii sexuale poate fi considerată o formă de **dare de mită.**

Angajarea în hărţuire sexuală, în detrimentul prestaţiei la locul de muncă, poate constitui o neglijare a **îndatoririlor de serviciu**.

Atingerea unei persoane într-o manieră necuvenită ar putea constitui o **formă de agresare.**

Activităţile ce se întreprind pentru administrarea probelor diferă de la caz la caz, organele însărcinate cu rezolvarea cauzelor şi lămurirea problemelor referitoare la aceste infracţiuni au obligaţia de a efectua percheziţia, fie domiciliară, fie la sediul firmei sau unităţii unde se presupune că s-ar fi consumat actul infracţional.

Se urmăreşte, în ambele situaţii, descoperirea de elemente materiale ce conţin urme ale infracţiunii, care au folosit la săvârşirea acesteia sau care ar fi trebuit să fie folosite, dar care, din varii motive, nu au mai avut o astfel de destinaţie. Aceste materiale pot fi, după caz: înscrisuri, obiecte sau valori care pot ajuta la probarea infracţiuni.

---

[1] C. Aioniţoaie, V. Berchesan ş.a., *Tratat de metodică criminalistică*, vol. I, Ed. Carpaţi, Craiova, 1994, p. 151.

Scanned with OKEN Scanner

Această activitate se va desfăşura în conformitate cu prevederile articolelor din codul de procedură penală.

7.4. Aspecte specifice privind efectuarea percheziției în cazul infracțiunilor comise la regimul armelor, munițiilor și materialelor explozive

Percheziția – fie domiciliară, fie la locul de muncă – urmăreşte descoperirea armelor, munițiilor şi materiilor explozive deținute fără drept, a armelor şi munițiilor confecționate ori a anumitor piese ce urmau a fi asamblate într-o armă, a materiilor explozive fabricate sau prelucrate a diferitelor utilaje, aparate, instrumente etc., ce au servit ori erau destinate să servească confecționării armelor, fabricării sau prelucrării materiilor explozive.

Uneori, percheziția vizează şi descoperirea produsului infracțiunii folosite prin folosirea armelor de foc, în special al vânatului sau peştelui obținut prin acte de braconaj, a arborilor sau cioatelor scoase cu ajutorul explozibilului. De asemenea, cu ocazia pregătirii acestei activități nu trebuie să se omită căutarea şi descoperirea unor înscrisuri ce dovedesc proveniența armelor, munițiilor şi materiilor explozive.

În cazul acestor infracțiuni, pe lângă faptul că percheziția trebuie să se efectueze numai pe bază de autorizație, este necesar ca organele de urmărire penală să cunoască în prealabil locurile sau posibile locuri de ascundere a armelor, munițiilor sau materiilor explozive, ținând cont de toate particularitățile cauzei şi caracteristicile imobilelor de percheziționat.

Cu ocazia percheziției trebuie acordată atenție unor lucruri cum ar fi: pereții, tocurile uşilor, duşumeaua, obiectele de mobilier, scările şi balustradele acestora, grupurile sanitare, instalația electrică etc., precum şi anexele imobilului – pod, grajd, şură, hambar ş.a. – şi terenul înconjurător.

Totodată, trebuie observat modul în care au fost ambalate şi conservate armele, munițiile şi materiile explozive descoperite. De exemplu, dacă acestea au fost ambalate în ziare se va menționa publicația, data apariției, ele constituind cel puțin un indiciu cu privire la data când făptuitorul a intrat în posesia lor, le-a ambalat, a umblat cu ele; ziarele, hârtia şi celelalte ambalaje trebuie conservate cu grijă, de pe acestea putând fi prelevate urme papilare aparținând persoanei la care au fost descoperite, în felul acesta înlăturându-se eventualele susțineri ale făptuitorului cu privire la faptul că nu avea cunoştință despre existența celor descoperite la percheziție.

Regulile privind descrierea, manipularea şi transportul armelor, munițiilor şi materialelor explozive trebuie respectate cu strictețe, atât pentru înlăturarea posibilității distrugerii unor urme şi microurme, cât şi pentru prevenirea producerii accidentelor.

De asemenea, trebuie reamintită obligativitatea efectuării percheziției corporale, aceasta fiind condiția esențială pentru trecerea la desfăşurarea percheziției domiciliare.

7.5. Reguli tactice de efectuare a percheziției în cazul infracțiunilor de trafic şi consum ilicit de droguri

Producția şi traficul ilicit de droguri reprezintă una din formele cele mai active de manifestare a crimei organizate transnaționale. Profiturile obținute din această activitate ilicită, care depăşesc cu mult unele afaceri legale, au făcut ca, pe lângă organizațiile mafiote tradiționale, să apară zeci şi sute de grupări şi bande criminale care pun în prim

Scanned with OKEN Scanner

planul preocupărilor lor producţia şi traficul de droguri. îngrijorător este faptul că, în unele ţări, aceste activităţi se desfăşoară sub privirile îngăduitoare ale autorităţilor, context în care organizaţiile criminale posedă mii de hectare de pământ arabil pentru culturile de plante opiacee, angajaţi pentru întreg procesul de fabricare a drogurilor, grupuri de protecţie, specialişti în domeniul chimiei, informaticii, economico-financiar şi întreaga logistică, inclusiv minisubmarine şi elicoptere necesare derulării activităţilor lor infracţionale[1].

Traficul ilicit de droguri reprezintă un întreg mecanism ce implică producţia, comercializarea, transportul, distribuirea şi vânzarea. Acţiunile organelor judiciare specializate în lupta antidrog trebuie să vizeze în mod sistematic toate stadiile activităţii ilicite ce se desfăşoară în interiorul reţelelor de traficanţi.

Cercetările întreprinse trebuie să nu se limiteze la reţinerea sau arestarea unui singur traficant şi la confiscarea drogurilor deţinute de acesta, obiectivul fiind destrămarea întregii reţele de distribuţie a drogurilor, lucru ce nu se poate realiza decât dacă este probată activitatea infracţională a tuturor persoanelor implicate în reţea.

La nivel naţional, competenţa exclusivă de cercetare şi efectuare a urmăririi penale în cazul infracţiunilor de trafic şi consum ilicit de droguri, aparţine procurorilor specializaţi din cadrul Direcţiei de Investigare a Infracţiunilor de Criminalitate Organizată şi Terorism (DIICOT)[2], care dispun efectuarea actelor de cercetare penală prin ofiţerii şi agenţii de poliţie judiciară special desemnaţi în acest scop de către Ministrul Administraţiei şi Internelor, cu avizul favorabil al procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie. Competenţa de a judeca în primă instanţă aceste infracţiuni revenind tribunalului.

În activitatea de anchetare a infracţiunilor de trafic şi consum ilicit de droguri, atunci când există indicii privind existenţa drogurilor ascunse în anumite locuri, a traficanţilor sau consumatorilor de droguri care se sustrag de la urmărire sau sunt căutaţi de organele judiciare, se procedează la efectuarea de percheziţii domiciliare. Totodată percheziţia se efectuează atunci când există indicii că într-o locuinţă s-a comis sau se pregăteşte comiterea unei infracţiuni legate de droguri[3].

În acest scop, se impune obţinerea unei autorizaţii de percheziţie emisă de judecător la adresa unde urmează a se efectua percheziţia, pentru evitarea aspectelor negative din partea persoanelor percheziţionate.

Dacă procurorul nu poate participa la efectuarea percheziţiei, el va delega în scris organele de poliţie cu efectuarea percheziţiei, întrucât infracţiunile de trafic şi consum ilicit de droguri sunt de competenţa exclusivă a procurorului.

Momentul efectuării percheziţiei trebuie ales cu grijă, aceasta efectuându-se, de regulă, atunci când cercetările ajung în stadiul în care există convingerea că se vor putea obţine maximum de probe[4].

---

[1] Raport de evaluare a fenomenului drogurilor în România, Agenţia Naţională Antidrog, Bucureşti, 2004.

[2] Art. 12 alin. (7) din Legea nr. 508/2004 privind înfiinţarea, organizarea şi funcţionarea în cadrul Ministerului Public a Direcţiei de Investigare a Infracţiunilor de Criminalitate Organizată şi Terorism.

[3] Art. 24 din Legea nr. 143/2000 privind prevenirea şi combaterea traficului şi consumului ilicit de droguri, modificată şi completată prin Legea nr. 522/2004.

[4] C. Suciu, *Criminalistică*, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1972, p. 560.

Scanned with OKEN Scanner

Cunoașterea persoanei ce urmează a fi percheziționată capătă o semnificație cu totul aparte. Obținerea unor date privitoare la modul de viață, locurile pe care le frecventează, persoanele în compania cărora este semnalată, pasiunile sau viciile devin, în aceste cazuri, obligatorii.

Practica judiciară a scos în evidență faptul că locurile unde se desfășoară activitatea ilicită sunt amplasate în zone ferite de priviri indiscrete, iar cei puși să păzească astfel de locuri, uneori adevărate armate, nu ezită să folosească violența împotriva persoanelor străine de activitatea care se desfășoară.

Din aceste motive, apropierea de locul unde urmează să se facă percheziția implică, pe lângă o pregătire minuțioasă, și măsuri capabile să anihileze acțiunile de împiedicare a pătrunderii în locul respectiv. Trecerea la efectuarea percheziției trebuie să se facă numai atunci când scopul acesteia nu poate fi realizat prin alte activități de urmărire penală[1].

Se impune ca organele judiciare să efectueze o supraveghere prealabilă a zonei, iar pătrunderea în locuință trebuie să fie rapidă, pentru a nu da posibilitatea persoanelor care se găsesc acolo să fugă, să arunce sau să ascundă drogurile sau alte mijloace de probă importante în cauză (bani, înscrisuri, obiecte etc.).

Perchezițiile efectuate de organele judiciare în cazul săvârșirii infracțiunilor la regimul drogurilor vizează atingerea următoarelor obiective[2]:

– descoperirea de droguri sau produse ori substanțe toxice;

– descoperirea de instalații sau aparatură folosite pentru producerea, condiționarea sau experimentarea drogurilor;

– descoperirea de materii prime sau produși intermediari, inclusiv substanțe folosite la producerea și rafinarea drogurilor;

– prinderea unor traficanți de droguri care se ascund într-un anumit loc;

– identificarea și ridicarea unor înscrisuri privitoare la modul de procurare a drogurilor, proveniența acestora, persoanele implicate;

– descoperirea unor bunuri sau valori obținute în urma valorificării drogurilor provenite din traficul ilicit;

– descoperirea altor bunuri sau valori deținute contrar dispozițiilor legale în vigoare: arme, muniții, materiale explozive, monede falsificate.

După pătrunderea în locuință, declinarea calității și prezentarea autorizației de percheziție, organele judiciare vor identifica și percheziționa corporal toate persoanele găsite în locuință.

Este obligatorie efectuarea percheziției corporale, deoarece asupra celor implicați în traficul de droguri pot exista atât o parte din drogurile ce fac obiectul traficului ilicit, cât și arme albe ori de foc, sau substanțe cu care, la prima ocazie favorabilă, aceștia nu vor ezita să-i atace pe cei care îi percheziționează. De foarte multe ori, consumatorii de droguri își plasează dozele cu drog („bilele" cu heroină) în cavitatea bucală, sub limbă, iar în momentul percheziționării de organele judiciare, aceștia înghit drogurile, acest fapt putându-le fi fatal.

---

[1] C. Drăghici, C.E. Ștefan, *Tactica efectuării percheziției și a ridicării de obiecte și înscrisuri*, Ed. Sitech, Craiova, 2006, p. 2004.

[2] I. Dascălu (coordonator) și colectiv, *Organizația criminală a drogurilor*, Ed. Sitech, Craiova, 2008, p. 303.

Scanned with OKEN Scanner

În cazul în care există indicii temeinice că o persoană transportă droguri ascunse în corpul său, pe baza consimțământului scris, organul de urmărire penală dispune efectuarea unor examene medicale, în vederea depistării acestora. În caz de refuz se va solicita autorizarea procurorului, care va menționa și unitatea medicală ce urmează să efectueze aceste investigații medicale[1].

Actele consemnând rezultatul investigațiilor medicale, precum și cele privind modul în care acestea s-au efectuat se transmit de îndată procurorului sau, după caz, organului de urmărire penală care le-a solicitat.

Dacă la locul efectuării percheziției sunt găsiți toxicomani, care datorită consumului unor cantități mari de droguri consumate sunt într-o stare gravă, sevraj etc. acestea sunt transportate de urgență la spital în vederea acordării ajutorului medical de specialitate, nu înainte de a fi identificată, făcându-se mențiune în procesul-verbal despre starea în care a fost găsită la locul efectuării percheziției și măsurile luate.

Se percheziționează toate locurile pretabile ascunderii drogurilor, anexele, împrejurimile, se caută amănunțit, verificările extinzându-se la vehicule și zonele învecinate. Dacă percheziția are loc la curte, este indicat ca organele judiciare să folosească câinii dresați pentru detectarea drogurilor, pentru că locurile de disimulare ale acestora sunt diverse.

Substanțele sau produsele ridicate, ambalate și sigilate în mod corespunzător trebuie trimise cu operativitate la laboratoarele de specialitate de analiză a drogurilor, pentru a stabili dacă acestea conțin sau nu substanțe stupefiante. Analiza acestora este impusă de faptul că unele substanțe pot fi confundate cu medicamentele de uz general care au aceeași formă, mărime sau culoare iar unele dintre produsele farmaceutice, deși conțin același stupefiant, apar în comerț sub denumiri diferite, în funcție de firma și țara în care au fost produse.

Cu ocazia efectuării percheziției, odată cu substanțele stupefiante pot fi descoperite și ridicate și alte corpuri delicte, precum seringile și fiolele folosite sau care conțin urme de drog, vasele suspecte că au conținut droguri, resturi de țigări, precum și înscrisuri ce au legătură cu cauza cercetată.

7.5.1. Droguri descoperite în urma efectuării percheziției de către organele judiciare

În cercetarea infracțiunilor de trafic și consum ilicit de droguri se ivesc deseori situații când, pentru lămurirea unor împrejurări ale cauzei, este necesară ridicarea unor obiecte și înscrisuri ce au legătură cu acțiunile întreprinse pentru comiterea infracțiunii. Dintre înscrisurile ce pot servi la aflarea adevărului în acest caz amintim:

– rețetele cu timbru sec în care sunt menționate diagnostice ireale;

– caietele pentru evidența folosirii formularelor cu timbru sec;

– registrele pentru evidența mișcării produselor și substanțelor stupefiante în farmacii;

– actele de însoțire a transporturilor unor asemene produse sau substanțe stupefiante și ordinele de transport emise de conducerea unității;

[1] Art. 25 din Legea nr. 143/2000 privind prevenirea și combaterea traficului și consumului ilicit de droguri, modificată și completată prin Legea nr. 522/2004.

Scanned with OKEN Scanner

– procesele-verbale de distrugere a produselor și substanțelor toxice sau stupefiante devenite necorespunzătoare din diverse motive;

– procesele-verbale de restituire către farmacii a stupefiantelor neconsumate;

– evidența toxicomanilor comunicată de unitățile sanitare;

– alte evidențe specifice;

– documentele întocmite cu prilejul intrării-ieșirii din țară a persoanelor cercetate pentru trafic de droguri, inclusiv înscrisurile din care rezultă data intrării pe teritoriul național, punctul de frontieră, durata vizitei;

– diferite însemnări în agende telefonice sau carnete ale persoanelor percheziționate

Alături de procesul-verbal, ca mijloace tehnice de fixare a rezultatelor percheziției se mai folosesc fotografierea și înregistrarea pe bandă videomagnetică a drogurilor, persoanelor percheziționate, a locuinței etc.

8. Fixarea rezultatelor percheziției și valorificarea acestora în activitatea de urmărire penală

Principalul rol al procesului-verbal întocmit cu ocazia percheziției este de a oferi procurorului sau judecătorului dovada faptului că, pe parcursul desfășurării percheziției, organul judiciar care a condus-o a respectat toate drepturile celui sau celor la care se aflau bunurile sau înscrisurile respective[1]. Cenzurarea de către magistrat a modului de efectuare a percheziției, ca urmare a citirii procesului-verbal aferent, se poate manifesta prin decizia acestuia că organul de cercetare a apreciat greșit că un anumit obiect (sau înscris) descoperit poate sau nu să constituie mijloc de probă, ori că un înscris poate fi ridicat în copie sau în original, el putând să dispună refacerea percheziției, sau înapoierea obiectului sau înscrisului respectiv[2].

Rezultatul percheziției se fixează prin **proces-verbal**, precum și prin fotografii, schițe ori înregistrare – ca anexe ale procesului-verbal.

Ca mijloc principal de fixare a rezultatelor percheziției, procesul-verbal trebuie încheiat la locul percheziției, imediat după terminarea acestei activități, cu respectarea cerințelor legale a regulilor de tactică criminalistică.

Procesul-verbal de percheziție trebuie să cuprindă:

– anul, luna, ziua și localitatea unde s-a efectuat activitatea;

– calitatea, numele, prenumele și unitatea din care fac parte cei ce au efectuat percheziția;

– numele, prenumele și unitatea din care fac parte celelalte persoane participante – specialiști, apărător;

– temeiul legal al percheziției – autorizația procurorului sau consimțământul scris al persoanei;

– datele de identificare ale martorilor asistenți;

– adresa la care se găsește locul percheziționat;

– datele de identificare a percheziționatului ori a persoanei în prezența căreia s-a desfășurat activitatea;

– mențiune despre legitimarea organului de urmărire penală, arătarea scopului și prezentarea autorizației;

---

[1] A. Sava, *Aprecierea probelor în procesul penal*, Ed. Junimea, Iași, 2002, p. 156-157.

[2] *Idem*, p. 158.

Scanned with OKEN Scanner

– menţiune despre solicitarea adresată percheziţionatului de a preda obiectele, înscrisurile sau valorile ce interesează cauza şi consemnarea răspunsului acestuia;

– menţiune despre configuraţia locuinţei, cu indicarea numărului de încăperi, a destinaţiei acestora, a dependinţelor, precum şi a persoanelor care le folosesc în exclusivitate sau în comun;

– locurile percheziţionate şi activităţile de căutare desfăşurate;

– obiectele, înscrisurile sau valorile descoperite, locurile şi modurile cum au fost găsite;

– menţiune despre valorile sau obiectele ridicate, cu precizare expresă că, în afara acestora nu s-a mai ridicat altceva din locuinţa percheziţionatului;

– menţiune despre faptul că obiectele sau valorile au fost prezentate percheziţionatului şi persoanelor prezente, primul semnându-le pentru neschimbare;

– menţiune despre obiectele lăsate în păstrare percheziţionatului sau a custodelui – cu toate datele de identificare – precum şi a faptului că li s-a adus la cunoştinţă obligaţiile ce le revin şi consecinţele legale care decurg din nerespectarea acestora;

– celelalte mijloace de fixare folosite;

– ora începerii şi ora terminării percheziţiei, precum şi condiţiile în care s-a desfăşurat aceasta;

– menţiune despre eventualele pagube produse cu ocazia percheziţiei, cu precizarea motivelor care le-au determinat;

– obiecţiile percheziţionatului sau a persoanei care l-a reprezentat şi observaţiile celorlalte persoane (martori asistenţi, apărător, specialişti etc.), atât cu privire la modul cum s-a efectuat percheziţia, cât şi cu privire la cele consemnate în procesul-verbal;

– numărul de exemplare în care s-a încheiat procesul-verbal şi destinaţia acestora;

– semnăturile organului de urmărire penală, a martorilor asistenţi, a persoanei percheziţionate, a apărătorului şi a celorlalte persoane participante – pe fiecare pagină şi la sfârşit.

Procesul-verbal de fixare a rezultatelor percheziţiei trebuie să fie redactat clar, să redea cu fidelitate activitatea desfăşurată, şi rezultatele obţinute.

Atenţie deosebită trebuie acordată descrierii detaliate a obiectelor, înscrisurilor şi valorilor ridicate, pentru a putea fi oricând individualizate, precum şi a locurilor şi modurilor în care au fost ascunse.

8.1. Fixarea prin fotografiere

Fotografierea este un procedeu tehnic deosebit de valoros nu atât prin caracterul său ilustrativ, ci mai ales prin obiectivitatea şi precizia cu care sunt redate caracteristicile obiectelor, precum şi a ascunzătorilor în care au fost descoperite.

Fotografia de percheziţie se apropie mult de fotografia executată cu prilejul cercetării la faţa locului, ea trebuind să îndeplinească aceleaşi cerinţe de ordin tehnic şi metodic.

Astfel, pentru a fi cât mai sugestivă, fotografia de percheziţie va fixa, în ordine, imaginea de ansamblu a locului percheziţiei, fotografiile schiţe ale încăperii sau spaţiului în care au fost descoperite obiectele sau înscrisurile, precum şi fotografiile de detaliu ale

Scanned with OKEN Scanner

acestora, a ascunzătorilor sau ale modului de camuflare, în scopul punerii în evidență a caracteristicilor de identificare.

Pentru a ușura înțelegerea mai exactă a imaginilor, raportată la mențiunea din procesul-verbal, în ipoteza descoperirii mai multor obiecte în diverse locuri, este indicat să se procedeze la fotografierea și indicarea acestora cu numere existente ia trusa criminalistică. Fotografiile care redau imaginea obiectelor și înscrisurile ce nu sunt atașate la dosar vor fi vizate, ștampilate și incluse în dosar, sub forma unor planșe.

8.2. Înregistrarea pe bandă videomagnetică

Înregistrările video, ca și filmarea, sunt modalități tehnice de fixare a rezultatelor percheziției (care se dovedesc superioare fotografierii), modalități devenite, în prezent, aproape indispensabile surprinderii de secvențe, de momente-cheie ale unor percheziții dificile, efectuate în cazuri deosebite, complexe. Înregistrarea video va reda mai exact, complet, sub o formă dinamică, cele mai semnificative aspecte ale percheziției și, mai ales, imaginea obiectelor ori înscrisurilor cu toate caracteristicile din chiar momentul descoperii lor. Acesta nu exclude, însă, efectuarea de fotografii judiciare.

8.3. Desenul-schiță

Schițele efectuate vor cuprinde locul percheziției, în întregime, indicându-se punctele în care au fost descoperite obiectele sau înscrisurile, într-o manieră asemănătoare schiței efectuate cu ocazia cercetării la fața locului.

Fixarea prin intermediul desenului-schiță își găsește utilitatea atât în cazul percheziționării unor suprafețe mari de teren, cât și a unor locuri închise, cu o compartimentare complicată, greu de descris în procesul-verbal sau de fixat prin fotografiere. De exemplu, este necesar să se execute schița unor încăperi construite prin modificarea zidurilor, în scopul ascunderii persoanelor care se sustrag de la urmărirea penală sau de la executarea pedepsei, a unor depozite de arme, de produse toxice, stupefiante etc.

Scanned with OKEN Scanner

ANTET

CĂTRE,
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ.....

În interesul cercetărilor care se efectuează în dosarul de urmărire penală nr...../..... privind pe ....., învinuit de săvârşirea infracţiunii de ....., prevăzută de art. .... din ....., vă rugăm să autorizaţi efectuarea unei percheziţii la domiciliul/reşedinţa numitului ..... din ....., str. ....., nr. ....., bloc....., scara....., etaj....., apart. ....., judeţul/sectorul.....

Din datele existente în cauză rezultă că la domiciliul/reşedinţa menţionat(ă) s-ar afla.....[1]

Înaintam, o dată cu prezenta şi dosarul de urmărire penală nr...../.....

ŞEFUL POLIŢIEI

.....

ANTET

AUTORIZAŢIE DE PERCHEZIŢIE
Nr._____ din _____

În baza încheierii motivate nr._____ din _____, pronunţată în camera de consiliu se autorizează efectuarea percheziţiei domiciliare la _____ din _____, str._____, nr._____.

Percheziţia domiciliară se va efectua de către organele _____, cu respectarea dispoziţiilor articolelor 101, 103-108 şi 111 Cod procedură penală.

Prezenta autorizaţie este valabilă ____ zile.

JUDECĂTOR,

_____

[1] Bunurile, înscrisurile ori valorile care au legătură cu cauza ori sunt deţinute contrar legii.

Scanned with OKEN Scanner

ANTET

PROCES-VERBAL
de percheziție domiciliară

Anul....., luna....., ziua....., în.....
.....,.....
(gradul, numele şi prenumele) (gradul, numele şi prenumele)
..... din .....
(gradul, numele şi prenumele) (organul de poliție)

Fiind în continuarea cercetărilor în dosarul de urmărire penală nr...../..... şi având în vedere autorizația nr..... din..... emisă de Judecătoria..... prin care se autorizează efectuarea unei percheziții la domiciliul/reşedința numitului..... din ....., str. ....., nr. ....., bloc....., scara...., etaj....., apart. ....., județul/sectorul....., astăzi, data de mai sus, ne-am deplasat la adresa menționată unde, în prezența martorilor asistenți:

1....., în vârstă de .....ani, de profesie, locul de muncă....., posesor al BI/CI, seria..... nr. ....., eliberat de ....., domiciliat în....., str. ....., nr. ....., bloc....., scara....., etaj....., apart. ....., județul/sectorul.....

2....., în vârstă de .....ani, de profesie, locul de muncă.....,
posesor al BI/CI, seria..... nr. ....., eliberat de ....., domiciliat în....., str. ....., nr. ....., bloc....., scara....., etaj....., apart. ....., județul/sectorul.....

am constatat următoarele:

La adresa respectivă am găsit pe....., fiul lui..... şi al....., născut la data de....., în localitatea....., județul....., posesor al BI/CI, seria..... nr. ....., eliberat de ....., proprietar/chiriaş al imobilului şi pe.....[1]

După ce ne-am legitimat şi am arătat scopul sosirii noastre în locuință, prezentând autorizația de percheziție i-am solicitat numitului..... să predea toate obiectele, înscrisurile sau valorile ce au legătură cu cauza ori pe care le deține contrar dispozițiilor legale în vigoare.

Organ de cercetare penală	Martori asistenți	Percheziționat
.....	1.....	.....
.....	2.....	

În prezența martorilor asistenți, apărătorului şi interpretului[2], acesta declară că nu deține nici un fel de bunuri, valori sau înscrisuri, din cele solicitate de organele de poliție.

În continuare am trecut la efectuarea percheziției domiciliare, rezultatul fiind după cum urmează.

Locuința percheziționată se compune din ..... camere şi ..... dependințe/anexe, respectiv....., fiind folosite în exclusivitate de numitul..... şi de familia sa.

---

[1] Se vor consemna datele de identificare ale celorlalte persoane găsite şi calitatea lor față de persoana percheziționată.

[2] Dacă este cazul.

În urma controlului efectuat în camerele şi dependinţele/anexele menţionate au fost descoperite următoarele:

.....[1]

Organ de cercetare penală Martori asistenţi Percheziţionat
..... 1..... .....
..... 2.....

Proces-verbal de percheziţie a sistemelor informatice

Anul.....luna.....ziua.....în.....din.....
.....(organul de cercetare penală)

Azi data de mai sus, în baza autorizaţiei de percheziţie nr. .....din.....emisă de către.....în dosarul nr. ..... al ....., am procedat la percheziţionarea cu ajutorul programului informatic.....,a unui laptop ridicat de la numitul.....în prezenţa învinuitului.....şi a martorilor asistenţi ....., am desfăşurat următoarele activităţi: Am procedat la desigilarea unei pungi din material plastic, în care a fost identificat un laptop marca.....model.....seria....., din care a fost demontat un harddisk marca ..... seria ..... capacitate..... GB, ocazie cu care participanţii la percheziţie nu au de făcut obiecţii sau observaţii cu privire la integritatea sigiliului aplicat.

Am procedat la efectuarea unei percheziţii informatice parţiale a harddisk-lui în cauză, urmând ca la o dată ulterioară să fie efectuată percheziţia informatică completă. În timpul percheziţiei informatice datele existente pe mediile de stocare a datelor percheziţionate, nu au fost alterate în nici un fel. La sfârşitul percheziţiei, harddisk-ul marca.....seria ..... capacitate ..... a fost remontat în laptop-ul marca ....., din care a fost demontat iniţial, iar acesta din urmă a fost sigilat, într-o pungă din material plastic, cu sigiliul MAI nr..... şi semnătura olografă a învinuitului şi martorilor asistenţi. Învinuitul şi martorii asistenţi nu au de făcut obiecţii cu privire la percheziţia informatică şi nici cu privire la cele menţionate în prezentul proces-verbal. Percheziţia a început la ora..... şi s-a terminat la ora.....Pentru care am încheiat prezentul proces-verbal în 2 exemplare, din care un exemplar a fost înmânat învinuitului.....

Organ de poliţie, **Martori asistenţi,** **Învinuit,**

[1] Se vor descrie toate obiectele, înscrisurile şi valorile descoperite, locurile unde se aflau şi caracteristicile de identificare.

Scanned with OKEN Scanner

Aspecte ce vizează elaborarea versiunilor de urmărire penală şi verificarea acestora

1. Noţiunea şi principiile organizării urmăririi penale

1.1. Aspecte introductive

Descoperirea şi sancţionarea faptelor de natură penală presupun, o urmărire penală completă, al cărui scop îl constituie aflarea adevărului.

Clarificarea deplină a faptelor, a împrejurărilor, poate conduce fie la confirmarea învinuirii, fie la înlăturarea ei.

O soluţie legală şi temeinică reflectă realitatea, chiar dacă aceasta se abate de la imaginea formată iniţial despre o anumită faptă, contrazicând concluziile unui document singular de anchetă sau opiniile unor persoane (experţi ori specialişti) din zone extrajudiciare.

Prin urmare, în vederea aflării adevărului cu privire la faptele şi la împrejurările cauzei, precum şi cu privire la persoana făptuitorului (art. 3 C. pr. pen.) este absolut necesar ca organele de urmărire penală să apeleze la mijloacele tehnico-ştiinţifice şi tactice pe care le pune la îndemână ştiinţa Criminalisticii. Folosirea eficientă a acestor instrumente tehnice şi tactice criminalistice nu poate fi concepută decât într-un mod organizat, printr-o planificare judicioasă, singura modalitate aptă să asigure un fundament ştiinţific urmăririi penale.

Managementul urmăririi penale, al actelor de investigaţie judiciară, serveşte la realizarea funcţiilor urmăririi penale, începând chiar din faza actelor premergătoare, dar de cele mai multe ori survin modificări pe tot parcursul cercetărilor ce se efectuează în cauză.

Considerată drept o metodă tactică fundamentală în descoperirea şi cercetarea infracţiunilor, organizarea anchetei penale serveşte realizării scopului procesului penal: constatarea la timp şi în mod complet a faptelor care constituie infracţiuni, astfel că orice persoană care a săvârşit o infracţiune să fie pedepsită potrivit vinovăţiei sale şi nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală – prin determinarea direcţiilor şi întinderii cercetărilor necesare elucidării, sub toate aspectele, a faptelor incriminate de lege[1].

Fac precizarea că pentru cauzele simple nu este necesară efectuarea unei asemenea organizări şi planificări a activităţilor de urmărire penală.

Organizarea sau planificarea urmăririi penale, după cum este precizat în literatura de specialitate, are un înţeles larg.

Principalul argument în susţinerea acestei teze se poate desprinde din analiza conţinutului planificării urmăririi penale, care reprezintă un proces de trecere de la gândirea practică la acţiunea concretă de anchetă, de la începutul şi până la sfârşitul acestuia.

---

[1] Gh. Zaharescu, *Precizări cu privire la organizarea şi planificarea urmăririi penale – planul de urmărire penală*, în Rev. P.C.C., nr. 2/1981, p. 86.

Scanned with OKEN Scanner

Planificarea reprezintă elementul de legătură dintre scopul şi sarcinile urmăririi penale, pe de o parte, şi modul lor de realizare prin acţiuni concrete, pe de altă parte. Acest element se materializează în obiectivele anchetei, versiunile şi problemele de clarificat, metodele şi mijloacele disponibile. Stabilirea completă a unei infracţiuni şi a vinovăţiei autorului, într-o cauză penală concretă, necesită determinarea obiectivelor sau direcţiilor cercetării, pe baza rezultatelor existente în cauză la un moment dat[1].

Întreaga organizare a anchetei penale, planificarea sa, o înţelegem într-un sens dinamic, nu fixist, planul trebuind să se coreleze, în permanenţă, cu datele obţinute pe parcursul urmăririi penale, străbătând un drum de la general la particular.

1.2. Principiile organizării urmăririi penale

Pentru a reprezenta un suport ştiinţific real al urmăririi penale, atât în ansamblul său, cât şi în fiecare cauză concretă, planificarea este necesar să se facă potrivit anumitor reguli fundamentale, anumitor principii. Astfel:

a) Organizarea trebuie să se supună *regulilor fundamentale ale procesului penal* cum sunt, de pildă, principiul legalităţii sau cel al aflării adevărului.

b) Organizarea şi planificarea anchetei să se raporteze şi la *principiile specifice ale acestei ştiinţe*, ca, de exemplu, principiul identităţii, cel al operativităţii sau cel potrivit căruia orice faptă prevăzută de legea penală determină modificări materiale în mediul înconjurător.

Sunt, bineînţeles, şi principii proprii planificării urmăririi penale, principii care vin să se alăture celor amintite. Astfel, în literatura de specialitate, marea majoritate a autorilor sunt de acord cu două reguli de bază ale planificării, anume *individualitatea* şi *dinamicitatea*. Alăturat acestor principii, o parte dintre autori includ şi *principiul legalităţii*, principiu definitoriu pentru întreg procesul penal, ca şi pentru toate cercetările criminalistice. Alţi autori consideră *continuitatea* drept principiu specific planificării, deşi el este un element ce face parte din însăşi natura acestui proces[2].

1.2.1. Principiul individualităţii

Individualizarea planificării activităţii de urmărire penală, în funcţie de particularităţile fiecărui caz în parte, îşi găseşte explicaţia în aceea că fiecare faptă în parte, fiecare împrejurare, este identică numai cu sine însăşi, deosebindu-se de toate celelalte prin elementele sale specifice, fiind practic irepetabilă.

Desigur, săvârşirea de infracţiuni prin moduri de operare specifice unui anumit făptuitor poate oferi indicii serioase pentru identificarea infractorului. Dar, în asemenea situaţii, faptele nu pot fi stabilite pe baza unei scheme de cercetare şablon, întrucât în fiecare caz, condiţiile de loc şi timp vor fi altele, după cum altele vor fi persoanele sau instituţiile prejudiciate, alţii vor fi eventualii martori care au perceput fapta etc.[3]

---

[1] A. Ciopraga, *Criminalistica – Tratat de tactică*, Ed. Gama, Iaşi, 1996, p. 11.

[2] C. Suciu, *Criminalistica*, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1972, p. 227; I. Mircea, *Criminalistica*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1971, p. 145-146; A. Ciopraga, *Criminalistica tactică*, Universitatea Al.I. Cuza, Iaşi, 1986, p. 910; C-tin Aioniţoaie, V. Bercheşan, T. Butoi, I. Marcu, E. Palanceanu, C-tin Pletea, I.E. Sandu, Em. Stancu, *Tratat de tactică criminalistică*, Academia de Poliţie, Min. de Interne, Ed. Carpaţi, Craiova, 1992, p. 13 şi urm.

[3] A se vedea şi lucrarea Organizarea activităţii de anchetă penală, elaborată de Institutul de cercetări criminalistice al Procuraturii României Bucureşti, 1964, p. 20-22, lucrare aflată în fondul documentar al Compartimentului de Criminalistică şi Criminologie al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.

Scanned with OKEN Scanner

Subliniem, în aceeaşi idee, existenţa regulilor metodologice generale, în cazul cercetării anumitor genuri de infracţiuni, cum sunt omorul, furtul şi tâlhăria, traficul de droguri, accidentele de muncă şi de circulaţie etc. Acest aspect nu este, însă, de natură să conducă la concluzia utilizării de scheme sau planuri tip de cercetare, chiar şi în alternativa descoperirii de fapte ce prezintă elemente de asemănare.

1.2.2. Principiul dinamismului

Principiul dinamismului reprezintă cea de a doua regulă fundamentală după care trebuie să se conducă planificarea şi organizarea urmăririi penale. Potrivit finalităţii sale, principiul enunţat îşi găseşte reflectarea în două direcţii principale:

a) Principiul acesta are menirea de a impune o *efectuare dinamică, promptă*, a cercetărilor criminalistice, ceea ce contribuie la creşterea eficienţei urmăririi penale, a operativităţii cu care se impune a fi stabilite şi sancţionate încălcările legii.

b) Dinamismul trebuie interpretat în sensul *maleabilităţii planificării*, al adaptării permanente a planului de urmărire penală la situaţiile, la datele nou apărute în timpul anchetei[1].

Sunt frecvente situaţiile în care elemente noi, uneori imprevizibile, determină nu numai modificări importante în organizarea urmăririi penale, ci şi elaborarea unor planuri noi, cuprinzând activităţi care iniţial nu erau considerate necesare, cum ar fi confruntările, reconstituirile, percheziţiile ş.a. De exemplu, un învinuit ce susţine iniţial că este singurul autor al faptei, declară, în cursul anchetei, că a săvârşit fapta împreună cu alte două persoane, recunoscând în plus şi comiterea unei alte infracţiuni în care era suspect altcineva. Într-o asemenea împrejurare, este, desigur, firesc să se procedeze la modificarea radicală a întregului plan şi a acţiunii de investigare.

În concluzie, planificarea urmăririi penale nu trebuie interpretată sub forma unei scheme rigide, din limitele căreia nu se poate ieşi, ci ca o modalitate de organizare şi adaptare elastică a activităţii la fiecare nouă situaţie, astfel încât faptele să fie stabilite la timp şi în mod complet. Aceasta reprezintă, totodată, şi o dovadă a mobilităţii organelor judiciare în sensul aptitudinii de adaptare promptă la orice situaţie nou intervenită, de receptare a acesteia fără surprindere[2].

2. Structura şi conţinutul planului de urmărire penală

2.1. Structura planului de urmărire penală

Planul de urmărire penală după care trebuie să se desfăşoare o anchetă este constituit dintr-o structură unitară de elemente componente, menite să confere eficienţă activităţii de urmărire penală.

2.1.1. Sub raport tactic

Potrivit opiniilor exprimate în literatura de specialitate, desprinse din studierea experienţei organelor judiciare, rezultă că principalele elemente constitutive ale planului de urmărire penală sunt *versiunile, problemele* ce se cer rezolvate în verificarea fiecărei

[1] S.A. Golunski, *op. cit.*, p. 251-252; C. Suciu, *op. cit.*, p. 502; Gh. Zaharachescu, *op. cit.*, p. 90-91.
[2] A. Ciopraga, *op. cit.*, p. 13.

Scanned with OKEN Scanner

versiuni, precum şi activităţile desfăşurate pe baza metodelor ştiinţifice criminalistice cu ajutorul cărora se rezolvă aceste probleme[1]. În plan mai sunt precizate *termenele de rezolvare* a problemelor şi, implicit, de verificare a versiunilor, precum şi persoanele care urmează să participe la soluţionarea lor.

Dintre elementele sus-menţionate, versiunile deţin o poziţie centrală în stabilirea şi clarificarea faptelor. Celelalte elemente ale planului îşi au rolul lor bine definit în clarificarea cauzei, ceea ce evidenţiază caracterul unitar al planului de urmărire penală, caracter specific, de altfel, întregului proces al planificării, fiecare dintre elementele structurii sale aflându-se într-o strânsă interdependenţă.

2.1.2. Momentul elaborării unui plan de anchetă

Acest element tactic important, se impune a fi astfel ales, încât el să nu fie conceput nici prematur şi nici tardiv faţă de mersul anchetei. O întocmire prematură, într-un moment în care nu se deţin decât date sumare cu privire la faptă, poate conduce cercetările pe o pistă falsă, întârziind soluţionarea cauzei. Consecinţe negative asupra desfăşurării cercetărilor poate avea şi întârzierea în întocmirea planului, aspect de natură să împiedice desfăşurarea unor activităţi organizate în stabilirea faptelor şi împrejurărilor.

Planul de urmărire penală capătă *o formă scrisă*, deoarece numai în acest mod pot fi fixate toate elementele, toate amănuntele, a căror omisiune poate aduce prejudicii desfăşurării ulterioare a cercetărilor. Sunt şi situaţii în care *nu este absolut necesar să se elaboreze un plan scris* de urmărire penală, cum ar fi, de pildă, cazul prinderii în flagrant a unui hoţ de buzunare, aspect care constituie excepţia, şi nu regula, pentru că, în situaţii aparent mai simple, este nevoie câteodată cel puţin de o schiţă de plan.

2.2. Conţinutul planului de urmărire penală

Conţinutul unui plan de urmărire penală este determinat de problemele pe care le are de clarificat ancheta într-un moment sau altul. Aflarea adevărului presupune o investigaţie de o anumită întindere în care sunt descoperite, verificate, clarificate, o serie de date, de împrejurări, capabile să servească la conturarea elementelor constitutive ale infracţiunii, inclusiv la identificarea autorului faptei, la probarea vinovăţiei sale. Pentru determinarea acestor elemente, deduse din planul de urmărire penală, organele penale de specialitate trebuie să răspundă la o suită de întrebări, denumită convenţional „formula celor 7 întrebări", sau alături de aceasta, „formula celor 4 întrebări", aplicabile în majoritatea cazurilor.

2.2.1. Formula celor 7 întrebări

Această formulă, întâlnită mai întâi în jurisprudenţa romană – *quis? quid? ubi? quibus auxillis? curr? quomodo? quando? qu'on?* – cunoscută sub denumirea de „disticul lui Daries", are ca destinaţie clarificarea următoarelor aspecte[2]:

---

[1] A. Ciopraga şi I. Iacobuţă, *Criminalistica*, Ed. Chemarea, Iaşi, 1997, p. 227; C. Suciu, *op. cit.*, p. 499; S.A. Golunski, *op. cit.*, p. 250; Organizarea activităţii de anchetă penală, lucrare elaborată de Institutul de Criminalistică al Procuraturii României, supra cit., p. 24.

[2] M.Le Clere, *Manuel de police telnique*, Ed. Police Revue, Paris, 1974, p. 225-226. Autorul aminteşte, pe lângă formula celor 7 întrebări din limba franceză (qui? quelle est la nature de cet acte? ou? y a-t-il eu des

Scanned with OKEN Scanner

– *ce faptă* s-a comis şi care este natura ei?
– *unde* s-a comis fapta cercetată?
– *când* a fost săvârşită?
– *cine* este autorul ei?
– *cum*, în ce mod a săvârşit-o?
– *cu ajutorul cui*?
– *în ce scop* a fost comisă?

2.2.2. Formula celor patru întrebări

Considerată, întrucâtva, superioară calitativ primei formule, deoarece delimitează mai clar conţinutul infracţiunii, serveşte la elucidarea problemelor unei cauze penale plecând de la elementele constitutive ale acesteia. Astfel:

a) *Determinarea obiectului infracţiunii*, respectiv a relaţiei sociale lezate prin săvârşirea faptei penale, ca şi a obiectului nemijlocit asupra căruia s-a exercitat acţiunea ilicită.

b) *Stabilirea laturii obiective a infracţiunii*, în primul rând a acţiunii sau inacţiunii incriminate de lege, a raportului de cauzalitate între acestea şi urmările faptei, precum şi a locului, timpului, modului, a altor circumstanţe în care a fost săvârşită fapta.

c) *Identificarea subiectului activ* al infracţiunii, a tuturor participanţilor (complici, instigatori, tăinuitori), ca şi identificarea subiectului pasiv al faptei penale.

d) *Determinarea laturii subiective* a infracţiunii, prin stabilirea formei vinovăţiei (intenţie directă sau indirectă, imprudenţă sau neglijenţă) ca şi a mobilului faptei.

În raport de specificul infracţiunii, probleme ce se cer rezolvate sunt, de exemplu, următoarele:

În caz de *moarte violentă*: cauza morţii; natura acesteia (omor, sinucidere, accident); identificarea autorului şi a celorlalţi participanţi; identitatea victimei; locul, data şi modul de săvârşire; stabilirea vinovăţiei; mobilul omorului.

În caz de *sustragere din avutul public*: existenţa lipsei, a naturii şi cantităţii bunurilor sustrase; cauza lipsei; data; locul şi modul de săvârşire; participanţii la săvârşirea faptei; împrejurările care au favorizat sustragerea; locul în care se află bunurile sustrase etc.

Întrebările la care trebuie dat răspuns în anchetă diferă nu numai de la o categorie la alta de infracţiuni, dar şi în cadrul aceleiaşi categorii de infracţiuni, date fiind particularităţile în care se comit. Mai mult, întâlnim şi alte obiective ale anchetei, cum sunt, de pildă, luarea măsurilor asigurătorii sau a măsurilor de prevenire a săvârşirii infracţiunilor[1].

2. 3. Versiunile de urmărire penală. Noţiuni introductive

În cadrul planului de anchetă, versiunile de urmărire penală deţin o poziţie centrală întrucât prin ele se materializează una dintre metodele tactice fundamentale, menite să

---

complices? quel en parait le mobile? comment l'acte a-t-il été realisé? à quel moment?) şi cunoscuta formulă a celor 7 W din limba germană (Wer? Was? Wo? Womit? Warum? Wie? Wann?). În legătură cu această formulă, a se vedea şi autorii citaţi în această secţiune.

[1] În acest sens A. Ciopraga, *op. cit.*, p. 14; I. Mircea, *op. cit.*, p. 223; S.A. Golunski, *op. cit.*, p. 254. La acestea se adaugă luarea măsurilor necesare pentru asigurarea reparării prejudiciului cauzat, stabilirea cauzelor şi condiţiilor care au favorizat săvârşirea infracţiunii, în scopul luării măsurilor de prevenire.

Scanned with OKEN Scanner

orienteze întreaga activitate spre stabilirea faptelor şi împrejurărilor cauzei, într-un cuvânt, spre aflarea adevărului.

Termenul de *versiune* este definit drept o variantă sub care poate fi înfăţişat un fapt[1]. Din punctul de vedere al esenţei sale, versiunea se apropie foarte mult de *ipoteză*, aşa cum este ea folosită în toate domeniile ştiinţei, în general ale cunoaşterii umane: presupunere, supoziţie, explicaţie provizorie pe baza unor fapte sau date cunoscute, referitoare la cauza, mecanismul intern, esenţa unui fapt sau fenomen. În măsura în care este confirmată experimental – în cazul nostru prin verificări întreprinse de organele judiciare – ipoteza se transformă într-o cunoştinţă certă.

Chiar dacă între versiune şi ipoteză poate fi pus deseori semnul egal, versiunea are totuşi, un element suplimentar, respectiv cel de *alternativă* sau *variantă* prin care s-ar explica fapta sau fenomenul. Deosebirile între versiunea de urmărire penală şi ipoteză se reliefează mai ales în privinţa naturii faptelor şi datelor deţinute în caz, precum şi a modului de explicare sau verificare a lor.

În accepţiunea sa tactică criminalistică, prin *versiune trebuie să înţelegem acele evenimente sau fapte concrete care s-au desfăşurat în trecut*. Cunoaşterea, determinarea lor precisă, este posibilă prin verificarea fiecărei presupuneri – formulată pe bază de date uneori destul de sumare – ce ar putea explica fapta săvârşită. În comparaţie cu versiunea de urmărire penală, o ipoteză – formulată în alte domenii ale cunoaşterii umane – prin care se caută să se ofere o explicaţie ştiinţifică a unui fenomen natural sau al vieţii sociale, presupune observaţii ample, îndelungate, fundamentate pe legile specifice unuia sau altuia dintre domeniile respective.

În concluzie, versiunea de urmărire penală, poate fi definită drept *o presupunere, o supoziţie (ipoteză), elaborată pe baza unor date deţinute într-un anumit moment al urmăririi penale, date prin care s-ar putea explica faptele şi împrejurările unei cauze, ea urmând să facă obiectul verificării de către organul de urmărire penală*[2].

2.3.1. Versiunile principale sau generale

Versiunile principale sau generale se referă la faptă, în ansamblul ei, la natura acesteia şi, în măsura în care se stabileşte că este vorba de o infracţiune, la elementele constitutive ale acesteia. Altfel spus, prin elaborarea versiunilor principale se încearcă să se determine, în primul rând, dacă fapta intră sau nu sub incidenţa legii şi, desigur, dacă atrage răspunderea penală a unei persoane.

Versiunile principale trebuie să fie interpretate într-un sens mai larg, întrucât, aşa cum s-a văzut, ele includ şi versiuni referitoare la elementele constitutive ale infracţiunii şi chiar la termenii acesteia. De exemplu:

---

[1] *Mic dicţionar enciclopedic*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1978, p. 1023.

[2] A se vedea: A. Ciopraga, *op. cit.*, p. 21; versiunile (...) constituie ipoteze, adică o explicaţie probabilă a unui fenomen, eveniment – întemeiată pe informaţiile existente la un moment dat al investigaţiilor – în scopul determinării adevăratului caracter şi conţinut al fenomenului dat, astfel încât acesta să se transforme într-o certitudine sau, dimpotrivă, să fie înlăturat; C. Suciu, *op. cit.*, p. 499; versiunea este o ipoteză a unei posibilităţi, pornind de la unele date cunoscute, fie în mod direct, fie prin deducţie, ţinând seama de experienţa generalizată a activităţii de anchetă; Organizarea activităţii de anchetă penală, *supra cit.*, p. 38; versiunile sunt presupunerile (ipotezele) anchetatorului, întemeiate pe date stabilite, cu privire la infracţiunea săvârşită, la totalitatea ei sau la diferite elemente ale acesteia; I. Mircea, *op. cit.*, p. 223; versiunile sunt presupunerile logice ale organului de urmărire penală, referitoare la faptă în ansamblul ei sau la unele împrejurări ale acesteia.

Scanned with OKEN Scanner

a) Versiunile privind *latura obiectivă a infracțiunii* care au drept finalitate stabilirea împrejurărilor de *loc, timp și mod de săvârșire* a faptei. Aceste versiuni sunt, prin natura lucrurilor, și cele mai numeroase. În esență, versiunile privind latura obiectivă servesc la determinarea elementului material al infracțiunii, a urmărilor socialmente periculoase ale faptei, precum și la determinarea legăturii de cauzalitate dintre faptă și urmarea sa.

b) Versiunile privind *latura subiectivă* sunt elaborate în legătură cu *forma vinovăției și cu scopul urmărit* prin săvârșirea faptei de către autor și ceilalți participanți.

c) Versiuni referitoare la *subiectul infracțiunii.* Uneori se formulează și versiuni privind obiectul infracțiunii, împrejurare întâlnită în puține cazuri în practică, întrucât obiectul unei infracțiuni este, în majoritatea cazurilor, cunoscut încă de la începutul cercetărilor.

2.3.2. Versiunile secundare

Versiunile secundare sunt presupunerile referitoare la unele aspecte izolate ale faptei, dar cu o anumită semnificație în cauză. Firește că o versiune secundară este subordonată direct unei versiuni principale, datele obținute prin verificarea celei dintâi servind la conturarea explicațiilor cu privire la elementele de fond ale cauzei. Aceasta explică și împrejurarea că versiunile secundare sunt elaborate și verificate înaintea versiunilor principale.

Facem precizarea că versiunile secundare sunt elaborate și pentru verificarea unor fapte care, aparent, nu au legătură cu cauza. De exemplu, verificarea modului în care o persoană suspectă de săvârșirea unei omucideri și-a petrecut timpul înaintea crimei.

Cu privire la folosirea termenului de *versiune*, ținem să ne alăturăm criticilor exprimate în literatura de specialitate, referitoare la utilizarea în practică a expresiilor „versiunea învinuitului", „versiunea victimei" sau „versiunea martorului". Asemenea „versiuni" nu sunt decât simple susțineri, afirmații sau opinii ale persoanelor în cauză, unele trebuind chiar verificate[1].

2.4. Tactica elaborării versiunilor de urmărire penală

Elaborarea versiunilor de urmărire penală se înscrie printre activitățile de maximă importanță, cu largi rezonanțe în desfășurarea anchetei. Pentru elaborarea unor versiuni care să servească pe deplin aflării adevărului sub raport tactic, este necesar să fie întrunite mai multe condiții, printre cele mai importante numărându-se:

a) Deținerea unor date sau informații despre fapta cercetată, *corespunzătoare sub raport calitativ și cantitativ*, pe baza cărora să fie elaborate versiunile.

b) Conceperea unor versiuni apropiate de realitate solicită pregătirea multilaterală, *experiența și intuiția organului de urmărire penală.*

c) Folosirea unor *forme logice de raționament*, de tipul raționamentelor deductive și inductive, ca și a raționamentului prin analogie.

2.4.1. Deținerea de date și informații corespunzătoare cantitativ și calitativ

Calitatea și cantitatea datelor reprezintă o premisă esențială pentru formularea de versiuni de natură să servească cu adevărat soluționării cauzei. Specialiștii știu că

[1] În acest sens, a se vedea Gh. Zaharachescu, *op. cit.*, p. 95.

Scanned with OKEN Scanner

versiunile de urmărire penală nu pot fi rezultatul unor închipuiri şi că ele nu pot fi elaborate pe baza unor impresii sau a unor împrejurări deduse din situaţii faptice, cu totul incerte[1].

a) *Sub aspect cantitativ*, un minimum de date este absolut necesar pentru formularea versiunilor, fie ele referitoare la natura faptei. Lipsa de date sau cantitatea insuficientă a acestora echivalează cu o infinitate de versiuni, ori cu formularea de versiuni ce pot conduce cercetările pe piste false, cu cheltuieli inutile de energie umană şi materială. De pildă, nu se pot elabora versiuni referitoare la omor, accident sau sinucidere, până când nu se cunoaşte natura morţii (patologică sau violentă).

b) *Din punct de vedere calitativ*, informaţiile care stau la baza versiunilor, trebuie să fie precise şi concrete. Simplele supoziţii sau presupunerile lipsite de un suport real nu fac decât să creeze dificultăţi în desfăşurarea anchetei.

Sursa datelor pe care se întemeiază o versiune este în majoritatea cazurilor de *natură procesuală*, deci obţinute prin administrarea de probe. De regulă, astfel de date provin din cercetările la faţa locului, din declaraţiile martorilor, din expertizele criminalistice şi medico-legale, din înregistrări, din înscrisuri sau din cele mai diverse mijloace materiale de probă.

Pot fi folosite şi date din izvoare extraprocesuale, cum ar fi, de exemplu, investigaţiile specifice poliţiei, supravegherea, scrisorile anonime, zvonurile etc. Dat fiind caracterul acestor date, nu de puţine ori false, este de la sine înţeles că o urmărire nu se poate constitui numai pe ele. Elaborarea de versiuni numai pe baza unor date rezultate din investigaţii, fără alte verificări, conduce la orientarea greşită a cercetărilor, la pierdere de timp şi la concluzii neconforme cu realitatea[2].

2.4.2. Elaborarea versiunilor cu profesionalism

În elaborarea versiunilor de anchetă sunt necesare calităţi proprii profesiei de magistrat sau de anchetator. Astfel:

a) *Pregătirea multilaterală, experienţa şi intuiţia* organului de urmărire penală, reprezintă o condiţie importantă în elaborarea de versiuni care să se apropie cât mai mult de realitatea infracţională şi, astfel, faptele să fie stabilite la timp şi cât mai complet.

b) *Pregătirea complexă* presupune nu numai stăpânirea cunoştinţelor din domeniul ştiinţelor juridice, îndeosebi cele penale, ci şi cele de criminalistică, ştiinţă care pune la îndemâna organelor de urmărire penală şi a magistraţilor mijloacele care servesc la clarificarea cu certitudine a faptelor şi împrejurărilor unei cauze penale, inclusiv la identificarea făptuitorului.

c) *Experienţa* câştigată în activitatea de urmărire penală, în măsura în care nu se transformă în rutină, reprezintă un element de siguranţă şi precizie în investigare, într-un cuvânt de sporire a eficienţei activităţii organelor de urmărire penală. Familiarizarea cu exigenţele anchetei, înseamnă şi un plus de calm, benefic pentru investigarea penală.

d) *Intuiţia* este un factor deseori decisiv, ea reflectând capacitatea (aptitudinea) organului de urmărire penală de a descoperi şi de a ajunge cu rapiditate la sensul, la explicarea unor fapte sau împrejurări. Intuiţia care mai poate fi numită *inspiraţie* sau *fler*

---

[1] M.J. Palmiotto, *Criminal investigation*, supra cit., p. 101 şi urm.
[2] I. Mircea, *Criminalistica*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1998, p. 223.

Scanned with OKEN Scanner

îşi află rădăcinile într-o judecată anterioară, întrucât ca constituie rodul unei activităţi intelectuale prealabile, bazată pe experienţa acumulată şi pe o anumită prelucrare inconştientă a datelor deţinute în cauză.

Iată de ce se afirmă despre Criminalistică, sau investigarea ştiinţifică a infracţiunilor, ca fiind o ştiinţă şi o artă, ceea ce presupune drept calitate esenţială *aptitudinea*. Or, fără aptitudini de magistrat, calitatea actului de justiţie poate avea de suferit.

2.4.3. Folosirea unor forme logice de raţionament

Folosirea formelor logice de raţionament, cum sunt raţionamentele deductive, inductive sau raţionamentul prin analogie, este absolut necesară pentru elaborarea de versiuni întemeiate nu numai pe date concrete, ci şi pe baza unui proces judicios de gândire.

2.4.4. Raţionamentul deductiv

Raţionamentul deductiv este o operaţie logică, în care se porneşte de la general, de la premisele problemei, pentru a se ajunge, printr-o înlănţuire de judecăţi, la particular, deci, la o anumită concluzie ce va servi la elaborarea versiunii.

De exemplu, cu ocazia unei morţi prin împuşcare, la faţa locului este găsit cadavrul unui bărbat, având în mâna dreaptă un pistolet. Se constată existenţa unui orificiu de intrare în zona fosei temporale dreapta. La prima vedere, ar părea firesc să se aprecieze că moartea este datorată unei sinucideri. Procurorul, pe baza cunoştinţelor de criminalistică şi de medicină legală, dispune să se verifice dacă pe corp există urme suplimentare de tragere (tatuaj, inel de afumare), iar pe mână urme ale gazelor rezultate din tragere. Expertizele criminalistice şi medico-legale ajung la concluzia că urmele tipice ale tragerii de la mică distanţă lipsesc. În această situaţie este exclusă versiunea sinuciderii, fiind formulată versiunea unei omucideri.

2.4.5. Raţionamentul inductiv

Acest raţionament este o operaţie logică, inversă raţionamentului deductiv, înlănţuirea de judecăţi având drept punct de plecare elementele particulare ale cauzei, pentru a se ajunge, în final, la aspectele esenţiale. Acest tip de raţionament este întâlnit frecvent în practica judiciară, mai ales în cazuri în care organele de urmărire penală deţin date puţine, deseori cu caracter sumar, referitoare la faptă, ca şi la persoana infractorului.

Pentru determinarea elementelor esenţiale ale cauzei, cu relevanţă în procesul judiciar, organele de urmărire penală recurg la metode de analiză specifice raţionamentului inductiv, cunoscute în logică sub denumirea generică de *observaţie* şi *experiment*, echivalentele juridice ale acestora reprezentându-le cercetarea la faţa locului, ascultarea martorilor, reconstituirea, efectuarea de expertize etc.

2.4.6. Raţionamentul prin analogie

Raţionamentul prin analogie este o formă de gândire întâlnită ceva mai rar în activitatea organelor judiciare, datorită caracterului incert, probabil, al concluziilor sale. Acest gen de raţionament, denumit şi transductiv, constă într-o operaţie logică, în care

Scanned with OKEN Scanner

concluzia este trasă pe baza asemănării dintre elementele caracteristice unui fapt cunoscut şi cele ale faptului sau evenimentului aflat în curs de cunoaştere.

Unul din exemplele tipice de raţionament prin analogie îl reprezintă elaborarea de versiuni, în vederea identificării autorului, *pe baza modului de operare*. Deşi foarte utilă, mai ales în asemenea cazuri, analogia reclamă, totuşi, a anumită prudenţă în tragerea concluziilor, dacă avem în vedere fie şi numai posibilitatea unor asemănări cu totul întâmplătoare, sau insuficienţa punctelor de asemănare dintre fapta cercetată şi cea cunoscută.

Sintetizând aspectele tratate mai sus şi raportându-ne la experienţa generalizată a organelor judiciare, aşa cum este evidenţiat de către autorii de specialitate, în elaborarea versiunilor se impune respectarea următoarelor reguli tactice[1]:

a) Versiunile de urmărire penală să fie elaborate numai pentru faptele sau împrejurările ce pot avea *mai multe explicaţii*, cauzele cu o explicaţie în mod cert unică neimpunând o asemenea operaţie.

b) Elaborarea versiunilor să se facă, în principiu, pe baza *datelor de natură procesuală*, completate, în caz de nevoie, cu date sau informaţii obţinute pe căi extraprocesuale, dar care să capete ulterior caracter procesual.

c) Temeiul versiunilor să îl constituie numai *datele concrete*, date care îndeplinesc cerinţele de ordin calitativ şi cantitativ.

d) Versiunile să fie elaborate în legătură cu *toate explicaţiile posibile care pot fi date* în cauza cercetată.

e) Versiunile trebuie să fie *bine construite din punct de vedere logic*, iar problemele fiecăreia dintre ele, *clar şi precis formulate*.

Un exemplu devenit clasic în privinţa modului în care se poate săvârşi o gravă eroare judiciară, prin neluarea în considerare a tuturor datelor pe care s-ar întemeia versiunile de anchetă, îl reprezintă celebra „afacere Dreyfus" de la sfârşitul sec. al XIX-lea. La momentul respectiv, organele judiciare franceze erau convinse că singurul şi adevăratul vinovat se găsea în persoana numitului Dreyfus. Pentru probarea vinovăţiei acestuia s-a apelat, printre altele, şi la autoritatea lui A. Bertillon, în vederea efectuării unei expertize grafice. Influenţat de părerile şefilor săi, A. Bertillon a „stabilit" că unul dintre înscrisurile în litigiu (un borderou de documente secrete) fusese redactat de A. Dreyfus, deşi adevăratul autor era Esterhazy[2].

2.5. Modalităţi de verificare a versiunilor de urmărire penală

După elaborarea versiunilor de urmărire penală urmează o etapă de maximă importanţă în stabilirea adevărului. Această etapă delimitează un proces de trecere de la probabilitatea fiecăreia dintre versiuni la certitudinea faptei şi a vinovăţiei sau nevinovăţiei făptuitorului. Este evident că cea mai mare parte a urmăririi penale propriu-zise este destinată tocmai acestui scop.

---

[1] A se vedea Organizarea activităţii de anchetă penală, *supra cit.*, p. 82-83; Gh. Zaharachescu, *op. cit.*, p. 101-102, autorii tratând în mod unitar atât regulile elaborării versiunilor, cât şi pe cele ale verificării lor; H. Stelzer, *op. cit.*, p. 190-191, autorul insistând şi asupra necesităţii ca fiecare versiune în sine să nu conţină contradicţii şi să fie elaborată pe baza tuturor datelor deţinute în cauză.

[2] În acest sens M.Le Clere, *op. cit.*, p. 227; M. Baumont, *În miezul afacerii Dreyfus*, Ed. Politică, Bucureşti, 1980, p. 96-99.

Scanned with OKEN Scanner

Prin urmare, organul de anchetă procedează la o verificare atentă, aprofundată, a fiecărei versiuni în parte, pentru eliminarea acelor ipoteze, presupuneri care nu sunt conforme cu realitatea. Totodată, sunt reținute ca certe faptele din singura versiune corespunzătoare adevărului și a căror veridicitate nu mai poate fi negată în nici un mod[1].

Verificarea versiunilor are un caracter complex, frecvent ea vizând mai multe aspecte sau împrejurări, astfel încât, pentru a-și atinge scopul propus, se impune stabilirea cu precizie a fiecărei probleme ce va fi clarificată, a fiecărui detaliu dintr-o versiune sau alta. În legătură cu fiecare problemă sunt precizate activitățile de urmărire penală, metodele tehnico-științifice sau tactice criminalistice, prin care sunt rezolvate.

Ca și în etapa elaborării versiunilor, în faza anchetei propriu-zise, când practic se procedează la verificarea fiecărei versiuni, este necesară respectarea de reguli tactice, reguli impuse de necesitatea unei juste soluționări a cauzei. În esență, acestea sunt:

a) *Verificarea concomitentă a tuturor versiunilor* și a problemelor esențiale, indiferent de gradul lor mai mic sau mai mare de plauzibilitate.

b) *Acordarea de prioritate acelor probleme a căror amânare poate stânjeni aflarea adevărului*. În astfel de situații, se poate recurge, de exemplu, la cercetarea urgentă la fața locului, la expertiza urmelor perisabile, la ascultări și confruntări, la percheziții etc.

c) *Calificarea integrală a fiecărei probleme*, până în momentul în care se constată cu siguranță că versiunea nu corespunde realității.

2.5.1. Forma planului de urmărire penală

Planificarea activității de urmărire penală, într-o cauză concretă, capătă forma unui plan scris, ale cărui elemente principale sunt, după cum s-a văzut mai sus, versiunile, problemele de clarificat în cadrul fiecărei versiuni, activitățile de urmărire penală prin care se dă răspuns la problemele amintite și termenul de rezolvare.

Fiecare versiune este trecută pe o coală de hârtie separată, potrivit următorului model:

Versiunea----------

Nr. crt.	Probleme de clarificat	Activități de urmărire penală și alte măsuri judiciare	Data efectuării	Persoana care execută	Obs.

În situațiile în care unele probleme reprezintă un element comun mai multor versiuni, se impune gruparea lor separată.

Un astfel de plan este însă insuficient în cauzele mai complexe, cu mai multe fapte și mai mulți participanți, ca urmare indicându-se folosirea *planurilor pe episoade*, fiecare dintre planuri corespunzând unei anumite fapte, fapte care fac parte, însă, din aceeași cauză. În măsura în care nici planul pe episoade nu face față complexității cauzei, se recurge la ajutorul *schemelor*, destinate evidențierii celor mai diferite aspecte și

[1] C. Suciu, *op. cit.*, p. 501; I. Mircea, *op. cit.*, p. 146.

Scanned with OKEN Scanner

împrejurări ale respectivei cauze, precum şi sistematizării materialului din dosar. Este cazul faptelor din zona *criminalităţii organizate* sau *corupţiei*.

Pe lângă planurile de urmărire penală elaborate într-o cauză concretă, se impune planificarea unei anumite activităţi de urmărire, ea însăşi componentă a planului general. În această ipoteză vor fi avute în vedere *problemele* ce se vor clarifica prin efectuarea acelei activităţi, data, ora şi locul activităţii, persoanele care participă la desfăşurarea ei, metodele şi mijloacele tehnico-ştiinţifice criminalistice de care se va servi organul de urmărire penală[1].

Nr. crt.	Învinuit (inculpat)	Probleme de clarificat	Activităţi de urmărire penală şi alte măsuri judiciare	Data efectuării	Persoana care execută	Obs.

În ipoteza existenţei mai multor învinuiţi sau inculpaţi, în dosarele dificile, este recomandat să se întocmească *fişe pentru fiecare participant*, care conţin date referitoare la poziţia sa procesuală, datele şi probele deţinute în legătură cu contribuţia sa infracţională, acte procedurale şi alte activităţi care urmează a fi efectuate, data efectuării etc.

[1] C-tin Aioniţoaie, V. Berchesan, T. Butoi, I. Marcu, E. Palanceanu, C-tin Platea, I.E. Sandu, Em. Stancu, *Tratat de tactică criminalistică*, supra cit., p. 23-25.

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul VI
Confruntarea persoanelor în ancheta penală

1. Noţiunea confruntării

Practica judiciară a demonstrat că, pe parcursul instrumentării cauzelor penale, cu ocazia ascultării diferitelor categorii de persoane implicate în acele cauze, pot apărea contraziceri. Acestea pot viza o faptă, eveniment, împrejurare de fapt ş.a.

Cele mai frecvente contraziceri survin între declaraţiile martorilor şi declaraţiile învinuiţilor sau/şi inculpaţilor. Cu toate acestea, sunt consemnate multiple situaţii în care astfel de contraziceri au apărut şi între declaraţiile martorilor, între declaraţiile învinuiţilor şi/sau inculpaţilor implicate în aceeaşi cauză, precum şi între declaraţii ale altor categorii de persoane.

Cauzele acestor contraziceri pot fi dintre cele mai variate. Astfel, în cazul martorilor, contraziceri pot apărea întrucât ei nu au perceput fidel faptele (spre exemplu, au vizualizat un eveniment din unghiuri diferite), dar şi atunci când nu îşi amintesc corespunzător cele percepute sau exista dificultăţi în a reproduce evenimentele la care au asistat.

Uneori, în ce îi priveşte pe unii martori[1], contraziceri între declaraţiile acestora şi ale celorlalte categorii de persoane implicate în ancheta penală pot surveni ca urmare a coruperii acestora, a unor sentimente de afecţiune sau duşmănie privitoare la învinuit sau inculpat, dar, în aceeaşi măsură, şi la victima, mergându-se până la cauza neîncrederii sau chiar duşmăniei nutrite fată de organele de urmărire penală.

În ce îi priveşte pe învinuiţi/inculpaţi, cauzele sunt diverse, plecând de la neparticiparea efectivă a celui cercetat la săvârşirea infracţiunii respective, încercarea învinuitului sau inculpatului de a scăpa de răspunderea penală ori de a o atenua, încercarea acestuia de a induce în eroare organele de anchetă prin „strecurarea" de contraziceri între situaţia reală şi cea relatată, şi mergând până la încercarea de a scăpa pe alţi participanţi la săvârşirea infracţiunii de răspunderea penală.

Este evident faptul că, atât timp cât astfel de contraziceri există, împrejurările cauzei nu pot fi clarificate corespunzător, ceea ce determină o necesitate pentru înlăturarea contrazicerilor sau măcar încercarea de a le elimina[2] prin utilizarea oricăror posibilităţi pe care legea penală română le oferă. Printre aceste posibilităţi, se numără şi confruntarea.

Practic, această instituţie prezintă mari similarităţi cu ascultarea, realizându-se însa de o manieră distinctă, întrucât, prin derogare de la regulile tactice de ascultare a persoanelor – unde acestea sunt ascultate individual – în cazul confruntării, se urmăreşte tocmai ascultarea persoanelor împreună, pentru stabilirea aspectelor în legătură cu care au apărut contrazicerile[3].

După părerea unor reputaţi autori[4], confruntarea reprezintă o activitate de urmărire penală care constă în ascultarea a doua persoane, una în prezenţa celeilalte, ce, anterior,

---

[1] N.A. – este vorba despre situaţia martorilor de rea-credinţă.
[2] Colectiv, *Tratat de tactică criminalistică*, Ed. Carpaţi, Craiova 1992, p. 167.
[3] C. Aioaniţoaie, *Curs de tactică criminalistică*, Bucureşti, 1983.
[4] C. Aioniţoaie, T. Butoi, *op. cit.*, p. 167.

Scanned with OKEN Scanner

au fost audiate separat, între declaraţiile lor existând contraziceri esenţiale cu privire la aceeaşi problemă.

Confruntarea reprezintă atât un mijloc tactic de verificare a declaraţiilor, de precizare a poziţiei învinuiţilor sau inculpaţilor, cât şi de verificare a probelor şi de administrare de noi probe în dosarul cauzei. Totodată, confruntarea poate determina persoanele care persistă în declaraţii nesincere sau susceptibile a ascunde adevărul să aibă anumite reacţii de natură a le demasca reaua-credinţă.

Se recomandă ca, în situaţia în care există posibilitatea înlăturării contrazicerilor şi prin alte mijloace (ridicarea de obiecte sau înscrisuri, expertize şi constatări tehnico-ştiinţifice, ş.a.), să nu se mai recurgă la confruntare, aceasta rămânând ca ultima soţie pentru înlăturarea contrazicerilor respective.

2. Scopul şi importanţa confruntării

Pentru realizarea scopului ei, confruntarea se recomandă a se realiza între doua persoane şi nu mai multe, întrucât apare riscul ivirii unor consecinţe negative pentru buna desfăşurare a urmăririi şi aflarea adevărului în cauză. În situaţia în care s-ar încerca confruntarea unui număr mai mare de persoane, scade considerabil posibilitatea clarificării problemelor avute în atenţia organelor de urmărire penală. Desigur, în situaţia în care scopul confruntării nu poate fi atins decât prin aducerea laolaltă a mai multor persoane, această regulă va fi încălcată.

Scopurile confruntării sunt multiple, şi pot fi împărţite în scopul principal urmărit de anchetator şi scopuri suplimentare.

Este neîndoielnic faptul că scopul principal al confruntării este acela de înlăturare a contrazicerilor ce survin între diferite persoane cu privire la aceeaşi problemă.

Un alt scop poate fi considerat verificarea şi precizarea unor declaraţii ale învinuiţilor sau inculpaţilor participanţi la aceeaşi infracţiune, prin care aceştia şi-au recunoscut faptele[1]. În aceste situaţii, confruntarea este importantă întrucât oferă un plus de certitudine declaraţiilor făcute de aceştia.

Totodată, în urma efectuării confruntării se poate ajunge la obţinerea de date şi indicii noi, în situaţia în care, pe parcursul desfăşurării acesteia, persoanele îşi amintesc detalii anterior omise cu ocazia ascultării individuale.

Confruntarea aduce un plus de informaţii în legătură cu persoanele audiate, mai ales când acestea încearcă să ascundă adevărul. Totodată, ea poate stimula memoria persoanelor de bună-credinţă, care nu îşi pot aminti anumite amănunte în legătură cu cauza.

3. Pregătirea în vederea efectuării confruntării

Pregătirea în vederea efectuării confruntării însumează o serie de activităţi specifice cum ar fi:

- studierea materialelor din dosarul cauzei,
- cunoaşterea materialelor ce urmează a fi confruntate,
- ascultarea din nou a persoanelor ce urmează a fi confruntate,
- stabilirea sarcinilor specifice a participanţilor la confruntare,
- întocmirea planului de confruntare.

[1] *Idem*, p. 167 şi urm.

Scanned with OKEN Scanner

3.1. Studierea materialelor din dosarul cauzei

În vederea pregătirii reconstituirii, aceasta constituie prima măsură pe care trebuie să o ia organul de urmărire penală. Se vor avea în vedere următoarele aspecte:

– stabilirea scopului confruntării;

– studierea contrazicerilor ce trebuie înlăturate şi analiza declaraţiilor ce trebuie verificate sau precizate;

– relaţiile dintre persoanele ce urmează a participa la confruntare;

– stabilirea persoanelor ce vor participa la confruntare;

– întrebările ce urmează a se adresa fiecăruia dintre participanţi;

– analiza detaliilor din declaraţiile persoanelor ce vor participa la confruntare şi reţinerea acelora care pot indica declaraţii nesincere sau incomplete ş.a.

Se va urmări, de asemenea, cu deosebită atenţie, contrazicerile existente în cauză şi posibilităţile concrete de eliminare a acestora, precum şi cauzele ce au generat respectivele contraziceri. Este important a se aprecia dacă efectuarea confruntării va avea ca efect înlăturarea contradicţiilor, în caz contrar activitatea în sine nemaigăsindu-şi temei pentru a fi realizată.

3.2. Cunoaşterea persoanelor ce urmează a fi confruntate

Cunoaşterea persoanelor ce urmează a fi confruntate are o mare importanţă pentru desfăşurarea acestei activităţi. Printr-o cunoaştere corespunzătoare a persoanelor, organul de urmărire penală va avea posibilitatea de a-şi stabili tactica de urmat în cursul confruntării propriu-zise, să prevadă reacţiile persoanelor pe parcursul desfăşurării confruntării, şi, în ultimă instanţă, să aprecieze dacă persoanele în cauză pot influenţa hotărâtor activitatea, iar în situaţia în care este evident că desfăşurarea confruntării nu îşi va atinge scopurile, să renunţe la organizarea ei.

Este de remarcat faptul că o primă etapă în cunoaşterea persoanei respective va avea loc încă din faza ascultării ei individual.

Nu trebuie să se omită în analiza persoanelor ce vor participa la confruntare şi considerentele de ordin psihologic. Astfel, se vor lua în considerare eventualele motive care pot fi decisive în ceea ce priveşte abordarea unei atitudini nesincere, interesul părţilor pentru finalizarea cauzei şi altele.

Fiecare persoană implicată va participa cu o diferită stare emoţională la confruntare, aspect care nu trebuie omis. Astfel, dacă învinuitul/inculpatul se afla pe o poziţie defavorabilă lui, întrucât se aşteaptă la o atitudine împotriva sa[1], atât din partea organelor de urmărire penală, dar şi din partea victimelor s-au uneori chiar a complicilor, victima se găseşte într-o postură care o avantajează, plecând din start de la premisa că va avea parte de o atitudine plină de compasiune.

Procedura confruntării va crea, chiar şi pentru persoanele mature şi cu un grad ridicat de cultură, un climat tensionat, care poate influenţa atitudinea acestora. Emotivii, de exemplu, pot fi neclari în declaraţii, putând surveni inhibări sau contraziceri. Chiar şi în cazul martorilor, o atitudine extrem de îndrăzneaţă din partea învinuitului/inculpatului poate duce la nesiguranţă, iar organul de urmărire penală îşi poate pune întrebări asupra sincerităţii lor.

---

[1] N.A. – cu atât mai mult în cazul învinuiţilor/inculpaţilor care au senzaţia că sunt învinuiţi pe nedrept.

Scanned with OKEN Scanner

Din punctul de vedere al organului de urmărire penală, este necesară o atitudine de calm, sobrietate, imparţialitate şi echilibru. Nu este favorabilă bunei desfăşurări a reconstituirii o atitudine plină de compasiune pentru victimă, comparată cu una plină de indignare pentru învinuit/inculpat. Se va urmări, deci, ca fiecare parte participantă la confruntare să nu aibă sentimentul că este defavorizată.

3.3. Ascultarea din nou a persoanelor ce urmează a fi confruntate

Ascultarea din nou a persoanelor ce urmează a fi confruntate oferă organelor judiciare posibilitatea de a verifica posibilităţile reale ale acestor persoane, din orice postură s-ar afla ele, de a fi de folos în aflarea adevărului.

Principalul scop al ascultării acestor persoane îl constituie verificarea afirmaţiilor făcute anterior, pentru a se verifica dacă nu se revine asupra celor relatate, dacă apar modificări sau elemente noi care ar putea influenţa rezultatul final al confruntării.

Totodată, reascultarea persoanelor este utilă pentru a le pregăti pe cele care au declarat adevărul pentru confruntarea propriu-zisă. Trebuie reţinut că dacă apar modificări în depoziţia persoanei ascultate, este obligatoriu ca aceste modificări să se menţioneze în scris. Repetarea de către persoana ascultată a detaliilor importante în legătură cu cele afirmate anterior va avea rolul de a întări convingerea organului judiciar că persoana ascultată spune adevărul. Din acest motiv, se va insista pe elemente de detaliu în ascultarea persoanei, iar organul judiciar nu se va limita la a întreba persoana respectivă dacă îşi menţine declaraţiile.

Vor fi urmărite reacţiile persoanei în momentul în care i se va aduce la cunoştinţă faptul că va fi confruntată cu martori, învinuiţi, inculpaţi etc. De reţinut că, de regulă, se va pune în vedere acest aspect numai persoanelor considerate sincere, pentru a se aprecia dacă activitatea de confruntare îşi justifică scopul. În ce le priveşte pe persoanele considerate nesincere, se va miza pe elementul surpriză, menit să zdruncine convingerea de a ascunde adevărul. Este evident faptul că, dacă persoana considerată nesinceră revine asupra declaraţiilor sale şi spune adevărul, se va renunţa la confruntare.

3.4. Stabilirea sarcinilor specifice ale participanţilor la confruntare

De regulă, la confruntare vor participa cel puţin doi lucrători din cadrul organelor de urmărire penală, cu următoarele menţiuni:

– lucrătorul care instrumentează cauza va conduce confruntarea;

– ceilalţi participanţi au rolul de a supraveghea părţile participante;

– în raport de numărul de participanţi[1], pot lua parte la confruntare un număr mai mare de ofiţeri de investigaţii la aceasta activitate;

– organul judiciar care va conduce activitatea va avea trasate sarcini specifice: adresarea de întrebări, ascultarea răspunsurilor, consemnarea lor în procesul-verbal, s.a.;

– organele de supraveghere vor veghea la: împiedicarea celor confruntaţi de a-şi face semne, de a-şi adresa ameninţări, injurii, sau chiar posibilitatea de a-şi provoca vătămări corporale.

---

[1] N.A.- am afirmat anterior că în anumite situaţii, pot participa mai mult de două persoane la confruntare.

Scanned with OKEN Scanner

Totodată, lucrătorul care instrumentează cauza va avea în vedere luarea de măsuri ca:

– la data fixată, persoanele desemnate să participe la confruntare să fie prezente;

– să se asigure prezența apărătorului la data, ora și locul fixate pentru desfășurarea confruntării;

– în cazul persoanelor aflate în libertate care urmează a fi confruntate, trebuie invitate în așa fel încât să se evite întâlnirea lor și, astfel, să se pună de acord asupra a celor ce urmează a fi declarate.

3.5. Întocmirea planului de confruntare

Planul de confruntare încheie practic pregătirea confruntării și va cuprinde:

– scopul confruntării;

– data și locul confruntării;

– persoanele confruntate;

– lucrătorii ce vor participa la confruntare;

– întrebările ce urmează a fi adresate participanților.

Aceste întrebări pot fi grupate în trei categorii:

1. întrebările de natură a stabili dacă persoanele confruntate se cunosc și relațiile existente între ele;

2. întrebări formulate în raport cu scopul urmărit prin confruntare și de problemele ce trebuie clarificate;

3. întrebări care oferă posibilitatea persoanelor urmărite de a face alte mențiuni și adăugiri, în afara problematicii urmărite în cadrul confruntării.

Întrebările trebuie să fie formulate clar, precis, fără a lăsa posibilitatea interpretărilor. Întrebările vor fi adresate mai întâi celui care este considerat sincer și apoi celeilalte persoane.

Trebuie de asemenea precizate înscrisurile și mijloacele materiale de probă ce urmează a fi folosite în cursul confruntării.

4. Efectuarea confruntării propriu-zise

În efectuarea confruntării propriu-zise se vor avea în vedere câteva reguli tactice bine determinate și o ordine precisă a activităților.

În ceea ce privește invitarea persoanelor în încăperea stabilită a găzdui această activitate, practica judiciară, dar și literatura de specialitate[1] au stabilit că este recomandabil ca prima persoană invitată să fie cea care este considerată sinceră sau, după caz, cea care a solicitat să aibă loc confruntarea.

Acest aspect este motivat de rațiuni psihologice, întrucât persoana invitată va avea posibilitatea să se obișnuiască cu atmosfera din încăpere, să devină fermă în convingerile sale, să elimine o parte din emoții, ș.a.

În aceeași măsură, pentru persoana considerată nesinceră, invitarea în încăperea în care deja se găsește cealaltă persoană poate constitui un dezavantaj, iar anchetatorul

---

[1] C. Aioanițoaie, T. Butoi, *Confruntarea*, în „Tratat de tactică criminalistică", Ed. Carpați, Craiova, 1992, p. 172.

poate miza pe elementul surpriză care, aşa cum am arătat anterior, poate clătina hotărârea de a ascunde adevărul.

În ceea ce priveşte poziţionarea persoanelor, atât faţă de organul judiciar ce conduce confruntarea, cât şi una faţă de cealaltă, este recomandat ca persoanele confruntate să stea cu faţa către organul judiciar, sau, dacă nu, cu fata una la cealaltă, evitându-se cu orice preţ poziţionarea persoanelor spate în spate. Totodată, poziţionarea persoanelor confruntate în câmpul vizual al anchetatorului permite acestuia observarea reacţiilor acestora pe timpul desfăşurării confruntării.

Înainte de începerea adresării de întrebări, se va atrage atenţia părţilor că nu au voie să îşi facă semne, să vorbească, să îşi adreseze întrebări, decât prin intermediul celui care conduce activitatea, iar răspunsurile să se limiteze numai la întrebările adresate de către organul judiciar.

Primele întrebări adresate vor fi cele introductive, vizând stabilirea faptului dacă cele două persoane se cunosc între ele, precum şi stabilirea relaţiilor existente între acestea. Regula este ca întrebările se adresează întâi persoanei considerate sincere, apoi celeilalte.

În cazul confruntărilor martor-învinuit/inculpat, învinuit/inculpat-învinuit/inculpat, când un învinuit/inculpat afirmă că nu recunoaşte persoana din faţa sa, se va insista asupra elementelor de detaliu furnizate de cealaltă persoană, pentru a se demonstra că cele două persoane chiar se cunosc. Aceasta procedura se impune întrucât, de regula, nu se poate efectua confruntarea unor persoane care nu se cunosc[1].

Trebuie reţinut faptul că se interzice pronunţarea numelor celor confruntaţi în formularea întrebărilor, precum şi citirea declaraţiilor anterioare ale acestora. Motivaţia acestui din urmă aspect este dată de faptul că, procedându-se contrar, s-ar limita sfera afirmaţiilor lor şi ar scădea posibilitatea aflării adevărului.

În continuare se va trece la formularea de întrebări în raport cu scopul urmărit prin confruntare. Acestea vor urmări în special clarificarea neconcordanţelor şi contrazicerilor existente între declaraţiile anterioare ale celor confruntaţi.

În situaţia în care persoana nesinceră îşi menţine declaraţiile, se va insista asupra unor elemente de detaliu furnizate de cealaltă persoană, pentru a i se demonstra situaţia existentă, pentru a-l determina să îşi schimbe atitudinea sau să devină cooperant, în situaţia în care refuză să coopereze (tace, nu răspunde la întrebările puse etc.).

Se interzice cu desăvârşire ca, în formularea şi adresarea întrebărilor, organul judiciar să sugereze răspunsul pe care îl aşteaptă. Atitudinea acestuia trebuie să fie sobră, impersonală, şi fără elemente de subiectivism faţă de vreuna din părţi.

În mod constant, organul judiciar va urmări cu atenţie reacţiile persoanei considerate nesincere la diferitele întrebări adresate, la ce fel de întrebări devine neliniştită, ezitantă, dacă sunt probleme pe care le evită, dacă sunt probleme care o sperie etc. Trebuie amintit că şi în cazul în care la confruntare participă învinuiţi/inculpaţi versaţi, calmi, prompţi în răspunsuri, aceştia pot avea şi astfel de momente de slăbiciune care trădează nesiguranţa, aspect care poate fi exploatat de anchetator în continuarea confruntării.

În literatura de specialitate sunt prevăzute cerinţe de bază pentru asigurarea unui climat corespunzător din punct de vedere psihologic, în vederea asigurării unei bune desfăşurări a confruntării:

– asigurarea unei atmosfere de linişte şi confort psihic;

[1] C. Aioaniţoaie, T. Butoi, *op. cit.*, p. 171.

Scanned with OKEN Scanner

– atenuarea stărilor emoţionale specifice unor astfel de activităţi;

– verificarea dacă vreuna din părţile confruntate se află sub influenţa unor afecţiuni psihofiziologice;

– tonul, gesturile, modul de adresare ale organului judiciar să fie imparţiale;

– anihilarea oricăror încercări ale unuia dintre participanţii la confruntare de a intimida, ameninţa, adresa injurii, ş.a.;

Pe parcursul acestei faze a confruntării, organul judiciar se poate confrunta cu situaţii în care persoana nesinceră încearcă să împiedice realizarea scopului confruntării, prin diverse mijloace:

– negarea faptului că ar cunoaşte persoana cu care este confruntată;

– încercări de calomniere şi intimidare a persoanei cu care este confruntată;

– încercarea de a influenţa persoana sinceră prin intermediul propriilor răspunsuri;

– refuzul de a răspunde la întrebări;

– încercări de a impresiona prin simularea de stări de suferinţă sau stări bolnăvicioase.

Toate aceste situaţii pot fi contracarate de către organul judiciar prin atitudini ferme, calme, prin întreruperea confruntării atât timp cât este cazul sau, după caz, prin menţionarea atitudinii celui în cauză în procesul-verbal.

Se interzice cu desăvârşire intervenţia unei alte persoane cu întrebări în timpul confruntării, indiferent de funcţia deţinută. De asemenea, se recomandă evitarea adresării mai multor întrebări, înainte de a se clarifica în totalitate un aspect sau altul.

După epuizarea întrebărilor formulate în raport cu scopul pentru care s-a organizat confruntarea, se va trece la ultima etapă, în care persoanelor li se va asigura posibilitatea de a-şi pune adresa întrebări reciproc, dar prin intermediul organului judiciar. Se va veghea cu atenţie ca întrebările puse între doi învinuiţi/inculpaţi care au participat la săvârşirea aceleiaşi infracţiuni să nu fie sugestive, să privească anumite aspecte ale cauzei, în aşa fel încât să se pună de acord cu privire la atitudini ulterioare.

După adresarea eventualelor întrebări reciproce şi consemnarea răspunsurilor la acestea, confruntarea poate fi considerată terminată.

5. Fixarea rezultatelor confruntării

Rezultate confruntării se consemnează în procesul-verbal de confruntare, dar şi prin intermediul mijloacelor tehnice – tehnologie analogică sau digitală de înregistrare audio, video etc.

Procesul-verbal de confruntare trebuie sa cuprindă următoarele date:

– data, locul unde este încheiat;

– numele, prenumele şi calitatea celui care îl încheie;

– numele, prenumele şi domiciliul persoanelor confruntate;

– numele, prenumele apărătorului şi biroul de asistenţă juridică din care face parte;

– scopul confruntării;

– temeiul legal;

– precizarea că martorilor confruntaţi li s-a pus în vedere să spună adevărul;

– întrebările care au fost adresate şi răspunsurile primite;

– semnăturile persoanelor confruntate după fiecare răspuns dat;

Scanned with OKEN Scanner

– precizarea că la final persoanele au fost întrebate dacă mai au ceva de adăugat şi răspunsurile date;

– semnăturile organului judiciar care a participat la desfăşurarea confruntării, ale apărătorului şi ale persoanelor confruntate pe fiecare pagină şi la sfârşitul procesului-verbal;

– menţiuni despre persoanele care au refuzat să semneze;

– formula de încheiere „pentru care am încheiat prezentul proces-verbal în ... exemplare".

Mediile de stocare video şi audio se vor introduce în plicuri şi se vor sigila, anexându-se procesului-verbal.

Rezultatele confruntării pot fi verificate, ca orice alte mijloace de probă, prin diverse activităţi de urmărire penală, cum ar fi: ridicarea de obiecte şi înscrisuri, efectuarea unor percheziţii, dispunerea unor constatări tehnico-ştiinţifice sau expertize etc., în funcţie de elementele nou-apărute în urma confruntării.

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul VII
Tactica efectuării prezentării pentru recunoaştere

1. Aspecte noţionale

Prezentarea pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor este o activitate de tactică criminalistică desfăşurată în scopul identificării persoanelor şi cadavrelor s-au a obiectelor, care au legătură cu cauza, prin intermediul anumitor persoane care le-au perceput, în împrejurări determinate de săvârşirea unei infracţiuni sau unui alt fapt juridic, reţinând în memorie semnalmentele, trăsăturile exterioare ale persoanelor[1].

Ea constă în aceea că se prezintă unei persoane o altă persoană sau cadavrul unei persoane, pe care le-a văzut anterior, pentru a se stabili dacă le recunoaşte.

Acest gen de recunoaştere are drept scop individualizarea persoanelor cu identitate necunoscută, constituind, totodată, o metodă de verificare a probelor administrate în cauză ori a versiunilor elaborate pe parcursul urmăririi penale, privind identitatea, stabilită pe baza examinării ştiinţifice ori a altor mijloace materiale de probă descoperite în câmpul infracţional.

Pe lângă numeroasele metode şi mijloace ştiinţifice puse de către tehnica criminalistică la dispoziţia organelor judiciare pentru identificarea persoanelor, în cazul prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor se poate vorbi despre existenţa unei metode proprii tacticii criminalistice, pe baza căreia martorii, persoana ori partea vătămată, învinuiţii sau inculpaţii sunt solicitaţi să identifice persoane ori cadavre care au legătură cu cauza.

Prezentarea pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor este o formă de realizare concretă a identificării.

În esenţă ne aflăm în faţa unui proces memorial de identificare a unor indivizi, cunoscuţi anterior. Această precizare trebuie făcută pentru a nu se naşte confuzii între procesul psihic de recunoaştere, ca formă a reactivării şi noţiunea de recunoaştere în accepţiunea juridică, respectiv de mărturisire[2].

Recunoaşterea este un proces psihologic mai uşor pentru că reactualizarea informaţiilor percepute anterior nu solicită un efort mare, spre deosebire de reproducere care se întâlneşte în cazul mărturiilor obişnuite.

Avându-se în vedere că reprezintă o modalitate tactică de identificare, în această accepţiune, ea se apropie de reactivare atât sub forma reproducerii, cât şi a recunoaşterii.

Datorită faptului că reprezintă rezultatul unor mecanisme psihologice ca observare, memorare şi redare, recunoaşterea poate fi mai mult sau mai puţin precisă[3].

De aceea, în desfăşurarea prezentării pentru recunoaştere a cadavrelor şi, mai ales, în aprecierea rezultatelor obţinute, trebuie să se ţină seama de legile psihice care guvernează procesul cognitiv, de factorii obiectivi şi subiectivi ce pot influenţa perceperea, memorarea şi reproducerea.

---

[1] Em. Stancu, *Tratat de criminalistică*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2010, p. 529.
[2] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 529.
[3] *Idem*, p. 530.

Scanned with OKEN Scanner

De asemenea trebuie să fie avut în vedere pericolul apariţiei unei false identificări, din cauza imposibilităţii localizării în spaţiu şi timp a unor fapte, împrejurări ori persoane care reprezintă unele trăsături asemănătoare şi apar ca familiare persoanei chemate să facă recunoaşterea.

Sublinierea posibilităţilor de apariţie a erorilor, a identificărilor false se impune în mod deosebit, deoarece, în cadrul prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor, elementele de sugestie pot să influenţeze uşor declaraţiile persoanelor chemate să facă recunoaşterea.

De exemplu, aspectul neîngrijit al învinuitului prezentat pentru recunoaştere contrastant cu al persoanelor care constituie grupul, poate sugera martorului sau părţii vătămate că acesta este infractorul şi, deci, trebuie recunoscut.

Prezentarea pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor nu este consfinţită prin mijloace de probă enumerate în cuprinsul Codului de procedură penală.

Ea se particularizează, totuşi, în cazul activităţii de ascultare prin scopul şi finalitatea bine conturate: identificarea de persoane şi cadavre care prezintă importanţă pentru aflarea adevărului şi corecta soluţionare a cauzelor penale.

Pe baza generalizării practicii de urmărire penală, criminalistica a elaborat unele reguli tactice proprii pentru efectuarea acestei activităţi, reguli a căror respectare asigură realizarea scopului pentru care se organizează prezentarea pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor.

Aceste reguli decurg din dispoziţiile legale referitoare la unele activităţi de urmărire a căror elemente sunt folosite şi în cadrul prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor.

Rezultatul prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor constituie mijloc de probă în cauză. Acesta, însă, luat izolat, nu poate constitui temei pentru elaborarea unor concluzii temeinice. Faptul ca o anumită persoană bănuită de săvârşirea infracţiunii a fost recunoscută de către un martor, nu înseamnă că acesta a şi săvârşit infracţiunea.

Pentru a se ajunge la o asemenea concluzie este necesar ca rezultatul prezentării pentru recunoaştere să fie coroborat cu probele administrate în cauză, care să confirme fără putinţă de tăgadă participarea persoanei recunoscute la săvârşirea infracţiunii.

Se poate aprecia că prezentarea pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor are o importanţă egală cu cea a activităţii de ascultare propriu-zise a oricărui subiect procesual, care cunoaşte vreo faptă sau împrejurare de fapt de natură să servească la aflarea adevărului, inclusiv la identificarea autorului ori victimei unei infracţiuni.

În concluzie, este firesc şi obligatoriu ca prezentarea pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor să se supună prevederilor procedurale incidente ascultării martorilor şi, totodată, datorită particularităţilor şi importanţei sale, să fie efectuată pe baza unor reguli tactice specifice.

2. Elemente tactice privind prezentarea pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor

Legătura criminalisticii cu dreptul procesual-penal constă în aceea că, pe de o parte, metodele şi mijloacele de cercetare criminalistică se aplică în procesul penal şi numai în limitele permise de normele dreptului procesual-penal cu respectarea acestor norme.

Scanned with OKEN Scanner

Aprecierea cercetării criminalistice se face, de asemenea, pe baza normelor procesual-penale.

Pe de altă parte, normele procesual-penale prevăd anumite activităţi de urmărire penală iar criminalistica elaborează regulile după care asemenea activităţi trebuie realizate pentru a se obţine maximum de eficienţă.

Alături de numeroasele metode şi mijloace ştiinţifice pe care tehnica criminalistică le pune la îndemâna organelor judiciare pentru identificarea persoanelor sau a cadavrelor, în cazul prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor, putem vorbi şi de existenţa unei metode de identificare proprii tacticii criminalistice, pe baza căreia diverşi subiecţi procesuali (martori, persoane vătămate, uneori chiar şi infractori) sunt chemaţi să recunoască persoanele sau cadavrele având o anumită legătură cu o cauză penală, prezentarea pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor nefiind reglementată în mod distinct de către legislaţia noastră penală, ea nu este consfinţită ca atare în categoria mijloacelor de probă enumerate în cuprinsul articolului 64 C. pr. pen.

Enumerarea mijloacelor de probă se face în articolul 64 C. pr. pen. după cum urmează:

a) declaraţiile învinuitului sau inculpatului;
b) declaraţiile părţii vătămate;
c) declaraţiile părţii civile şi ale părţii responsabile civilmente;
d) declaraţiile martorilor;
e) înscrisurile;
f) mijloacele materiale de probă;
g) constatările tehnico-ştiinţifice şi medico-legale precum şi expertizelor.

Mijloacele de probă nu se confundă cu subiectul probei. Subiect al probei este persoana care poate procura elementul de informare care constituie proba (martor, expert, inculpat).

Reglementarea prezentării pentru cunoaştere de către legislaţia noastră procesuală penală nici nu se impunea cu necesitate, întrucât ea nu reprezenta altceva decât o modalitate de ascultare a persoanelor, rezultatele prezentării pentru recunoaştere căpătând forma unor declaraţii ale martorilor, părţii vătămate, ale învinuitului sau inculpatului, declaraţii obţinute potrivit regulilor procesuale cunoscute.

În cazul învinuitului sau inculpatului se considera că nimeni nu cunoaşte bine cum a avut loc fapta penală, decât infractorul. Deşi învinuitul sau inculpatul nu are adeseori interesul să descopere adevărul, declaraţiile lui, chiar în varianta expusă de acesta, cuprind aspecte a căror importanţă e incontestabilă în soluţionarea cauzei respective.

Procedura de ascultare este prevăzută în articolele 70-74 C. pr. pen.

Valoarea probatorie a acestui mijloc de probă este fixată în articolul 69 C. pr. pen. care dispune ca declaraţia învinuitului sau inculpatului poate servi la aflarea adevărului numai în măsura în care este coroborată cu fapte şi împrejurări ce rezultă din ansamblul probelor existente în cauză.

Organul judiciar este îndreptăţit să înlăture declaraţiile date înainte asupra cărora inculpatul a revenit, dar numai în măsura în care retractarea este temeinic motivată şi de natură să formeze convingerea că relatările anterioare nu prezintă adevărul.

în afara făptuitorului pot furniza date legate de săvârşirea infracţiunii şi celelalte părţi, în primul rând cel vătămat prin fapta penală. De aceea, organul judiciar are

Scanned with OKEN Scanner

obligația să cheme și să asculte persoana vătămată, precum și persoana responsabilă civilmente (art. 76 C. pr. pen.).

Ascultarea părții se face potrivit aceloraşi reguli procedurale care se aplică învinuitului sau inculpatului. Având în vedere ca părțile sunt interesate de cauză, valoarea probatorie a declarațiilor acestora este ca și a declarației inculpatului, respectiv fac dovada în măsura în care se coroborează cu ansamblul probelor existente în cauză.

Declarațiile martorilor reprezintă mijloace de probă foarte vechi și frecvente în procesul penal. în doctrină s-a arătat că martorii sunt „ochii și urechile justiției".

Martorul este persoana care are cunoştință despre vreo faptă sau despre vreo împrejurare de natură să servească la aflarea adevărului în cadrul procesului penal (art. 78 C. pr. pen.).

Martorului care se prezintă pentru a face recunoașterea i se pune în vedere că are obligația de a relata numai adevărul, întrucât altfel comite infracțiunea de mărturie mincinoasă pedepsită de legea penală.

Minorii sub 14 ani pot fi ascultați ca martori, organul care îi audiază punându-le în vedere să dea declarații în conformitate cu adevărul.

Efectuarea unor anumite activități procesuale trebuie făcute potrivit cerințelor legale, în prezența unor persoane care să ateste constatările făcute și modul în care s-au desfășurat actele procesuale. Aceste persoane au calitatea de martori asistenți. Prezența acestor martori asistenți este obligatorie și în cazul prezentării pentru recunoaștere a persoanelor și cadavrelor.

Martorii asistenți nu au în genere cunoştință despre faptele și împrejurările cauzei. Ei sunt niște garanți care atestă că rezultatul și modul desfășurării activității procesuale este cel consemnat în actele întocmite.

În literatura de specialitate s-a inventat faptul că martorii asistenți pot fi considerați martori procedurali (ale căror cunoştințe sunt dobândite după ce au devenit subiecți procesuali), spre deosebire de martorii de fond care au calitatea de martori procesuali (având cunoştințe dobândite anterior procesului penal și participării lor ca subiecți în această activitate)[11].

Numărul martorilor asistenți este cel puțin de doi. Sunt excluși a fi martori asistenți următoarele categorii de persoane:

a) minorii sub 14 ani;

b) cei interesați în cauză;

c) cei care fac parte din aceeași unitate cu organul care efectuează actul procedural;

d) cei condamnați ca martori mincinoși.

3. Aspecte psihologice ale prezentării pentru recunoaștere a persoanelor și cadavrelor

După cum am precizat în subcapitolele anterioare, martorul este o persoană ce relatează despre faptele pe care le cunoaşte în legătură cu cauza cercetată.

Pentru a putea aprecia obiectivitatea declarațiilor martorilor, organul judiciar va trebui să cunoască pe lângă regulile tactice de ascultare și legile psihice care stau la baza proceselor de cunoaştere a realității subiective, ca: legile procesului perceptiv, legile memoriei și modalitatea de relatare a celor cunoscute de către diferite persoane, după personalitatea și posibilitățile lor intelectuale (etapa cunoscută sub numele de reactivare

Scanned with OKEN Scanner

Raţionamentul prin analogie întâlnită fie sub forma recunoaşterii, fie sub forma reproducerii).

În ipoteza recunoaşterii, procesul memorial de identificare se *bazează* pe compararea trăsăturilor caracteristice ale unei persoane, prezentate spre recunoaştere, cu trăsăturile caracteristice percepute într-un moment anterior, comparare din care se pot desprinde concluzii referitoare la identitatea, asemănarea sau deosebirea acestora.

Aceasta formă de reactivare memorială poate fi mai mult sau mai puţin precisă, întrucât ea este rezultatul unor mecanisme psihologice, a unor procese de observare, memorare sau redare, asemănătoare în foarte multe privinţe cu procesul de formare al mărturiei.

Spre deosebire de reproducere, întâlnită în cazul mărturiilor obişnuite (sub forma scrisă sau verbală), recunoaşterea este un proces psihologic mai uşor pentru că reactualizarea informaţiilor percepute anterior nu solicită memoriei un efort deosebit. O asemenea afirmaţie este adevărată numai din punctul de vedere strict psihologic.

Interpretată însă că o modalitate tactică de identificare, destinată să contribuie direct la stabilirea adevărului, recunoaşterea, în accepţia de faţă, se apropie mult de o reactivare, atât sub forma reproducerii cât şi sub forma recunoaşterii. De pildă, una din regulile tactice de bază după care se conduce prezentarea pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor prevede că recunoaşterea propriu-zisă va fi precedată de o relatare liberă a persoanei care trebuie să facă recunoaşterea cu privire la înfăţişarea persoanei pe care a observat-o iniţial după care va fi efectuată recunoaşterea propriu-zisă.

Orice persoană dezvoltată normal din punct de vedere psiho-fiziologic poate percepe, reţine şi reda, prin recunoaştere sau descriere, în mod suficient de exact întâmplările la care a fost de faţă, dacă nu au intervenit în acest proces de cunoaştere unele condiţii obiective sau subiective care pot stânjeni, în parte sau total, întregul proces de cunoaştere.

Organul judiciar care conduce ascultarea martorului va trebui să ţină seama, în aprecierea obiectivităţii celor declarate de acesta, de toate condiţiile obiective şi subiective prin care a trecut procesul său de cunoaştere.

Aşadar, valoarea recunoaşterii va depinde în primul rând, de calitatea percepţiei, de condiţiile în care ea a avut loc. Percepţiile sunt formate din complexul de senzaţii determinate de reflectarea realităţii obiective, într-un mod activ, în conştiinţa oamenilor.

Un rol important în formarea imaginii realităţii obiective îl au reprezentările despre această realitate obiectivă, formate pe baza experienţelor anterioare.

Ca factori obiectivi ce pot stânjeni procesul perceptiv menţionăm:

a) **vizibilitatea** – poate fi redusă de distanţa de la care se face percepţia, de condiţiile improprii de luminozitate (întuneric, umbră, soarele care bate în faţă etc.), de condiţiile meteorologice (ceaţă, ninsoare, ploaie), de diverse obstacole între cel care percepe şi locul în care se desfăşoară evenimentul;

b) **audibilitatea** – este influenţată de asemenea de distanţă, de condiţiile de propagare a sunetelor specifice fiecărui loc în parte, de grosimea obiectelor interpuse între martor şi o anumită întâmplare (pereţi, zid, gard), de obiecte care pot da naştere la ecouri, de existenţa unor surse sonore care pot perturba audiţia, de factori meteorologici (vânt, ploaie, furtună), de reverberaţia sunetelor întâlnite în locurile închise etc.

Scanned with OKEN Scanner

c) **durata percepției** – reprezintă un alt factor obiectiv important de care depinde calitatea percepției, intervalul de timp în care este posibilă percepția poate fi în funcție de perioada mai mare sau mai mică în care se desfășoară o acțiune, de viteza de deplasare, fie a persoanei, fie a celui care percepe, iar câte o dată de timpul de iluminare (ex: faptele percepute la lumina fulgerului sau a farurilor unui autoturism în mers).

d) **disimularea înfățișării,** un alt factor de natură obiectivă, este determinat de însăși persoana autorului infracțiunii, care încearcă sa se facă percepută cât mai greu, în acest sens apelând la deghizări, acționând cu rapiditate, căutând să distragă atenția, inclusiv cu ajutorul unor complici, folosindu-se de întuneric, sau de diverse obstacole pentru a nu fi văzut.

e) **prezența unor elemente de asemănare** – alt factor obiectiv care face dificilă recunoașterea (ex: persoanele ce reprezintă trăsături comune sau sunt îmbrăcate în uniformă).

Dintre aceştia, cei mai importanți sunt:

a) **calitatea organelor de simț** – reprezintă un factor psihologic esențial pentru o bună percepție, orice defecțiune a acestora, fie pe latură perceptivă, fie pe latură corticală (orbire, miopie, surzenie etc.) reducând până la anulare o parte din posibilitățile receptive ale persoanei.

b) **personalitatea şi gradul de instruire al individului** joacă un rol semnificativ în procesul perceptiv, mai ales atunci când acestea sunt mai ridicate sau mai apropiate de specificul faptei la care se asistă (ex: medicul care poate percepe exact o anumită stare patologică sau conducătorul auto care apreciază mai corect viteza unui autovehicul).

c) **vârsta şi inteligența persoanei** reprezintă alți factori subiectivi majori în percepție, atât experiența de viață, cât şi calitățile intelectuale având un aport deosebit în receptarea faptelor, a împrejurărilor în care a avut loc un anumit eveniment.

d) **temperamentul şi gradul de mobilitate al proceselor de gândire** sunt factori după care trebuie făcută diferențierea între un individ şi altul cu privire la capacitatea şi modul de a raționa şi a distinge fapte sau date

e) **stările de oboseală precum şi reducerea capacității perceptive** ca urmare a influenței alcoolului, drogurilor, medicamentelor, conduc, de asemenea la o scădere a acuității senzoriale.

f) **stările afective,** îndeosebi cele cu un anumit grad de intensitate, au o influență inhibitoare asupra procesului perceptiv, determinând alterarea sau dezorganizarea acestuia, situație întâlnită destul de frecvent la persoanele care asistă la fapte cu un caracter şocant (accidente grave, scandaluri, omoruri etc.) mai ales atunci când în săvârşirea faptelor respective sunt antrenate rude, prieteni sau cunoştințe apropiate. în cadrul acestui factor subiectiv, important de menționat sunt şi stările accentuate de tensiune emoțională întâlnite la persoanele vătămate datorită unor fapte cu pronunțat caracter afectogen (accidente, loviri etc.).

g) **atenția** se numără printre factorii de care depind direct calitatea şi realismul informațional al percepției. Trebuie avute în vedere **calitățile atenției** (stabilitatea şi mobilitatea acesteia, gradul de concentrare şi distribuția ei). De asemenea, trebuie să se țină seama de tipurile de atenție, **voluntară** sau **involuntară** (des întâlnită în cazul martorilor) datorită apariției neașteptate unui stimul puternic, şocant (țipăt, împuşcătură) sau a interesului pe care îl poate atrage o persoană, discuție, acțiune.

Scanned with OKEN Scanner

Acestor factori subiectivi trebuie să li se adauge şi **factorii de distorsiune** tipici legilor generale ale senzorialităţii, ei alcătuind împreună grupul lor de elemente ce pot bruia recepţia informaţiilor.

Factorii de distorsiune sunt:

a) **modul de organizare a informaţiilor la nivelul cortexului,** acesta permite martorului să perceapă întregul înaintea părţilor sale componente. Rapiditatea cu care sunt sesizate elementele sale componente ale întregului variază de la individ la individ.

b) **constanţa percepţiei,** este un fenomen care determină o anumită „corectare a imaginii" percepute, clasic fiind procesul de aşezare în poziţie normală a unei imagini care, pe retina noastră, apare răsturnată, potrivit opticii legilor geometrice. în acest caz, distorsionările sunt specifice percepţiei de persoane sau împrejurări familiare martorului.

c) **fenomenul de iluzie,** care conduce la percepţii eronate, prin deformarea subiectivă a realităţii. Dintre diversele iluzii, cele optico-geometrice sunt mai frecvente în biruirea mărturiei (ex: o persoana poate fi apreciată mai scundă sau mai înaltă, după cum a fost percepută într-un grup de indivizi mai scunzi sau mai înalţi decât ea).

d) **fenomenul de expectanţă,** prin care o persoană este pregătită să recepţioneze mai mulţi stimuli, filtrându-i pe alţii. Exemplul clasic este cel al mamei care se trezeşte imediat la plânsul copilului, dar poate dormi liniştită în prezenţa altor zgomote, uneori mai puternice.

e) **efectul „halo",** este un fenomen ce determină persoanele să extindă, necritic, un detaliu asupra întregului (ex: cazul escrocilor care, datorită înfăţişării distinse şi exprimării corecte, sunt crezuţi cu uşurinţă, spre deosebire de o persoană onestă, dar cu o prezenţă mai puţin agreabilă).

Dacă de toţi factorii precizaţi mai sus depinde corectitudinea percepţiei, trebuie avut în vedere şi faptul că recepţia senzorială mai poate fi şi în funcţie de tipul perceptiv căruia îi aparţine martorul.

Astfel martorii cu recepţie de tip **analitic** (specifică, în general, femeilor) au capacitatea de a reţine mai multe amănunte, mai multe detalii, iar cei de tipul **sintetic,** care reţin întregul, caracteristicile generale.

Din cauza factorilor prezentaţi mai sus se întâmplă destul de frecvent ca două sau mai multe persoane care au asistat la acelaşi eveniment să-l relateze diferit. Aceşti martori, deşi de bună credinţă, dacă nu sunt ajutaţi de organul judiciar ce conduce ancheta, nu contribuie prea mult la lămurirea cauzei cercetate, iar depoziţiile trebuie luate ţinând seama de condiţiile care le-au denaturat. în caz de contrazicere între depoziţiile unor martori, se va analiza, pe lângă buna lor credinţă şi condiţiile în care a cunoscut fiecare lucrurile relatate.

Faţă de momentul recepţiei, în cel al prelucrării informaţiilor, cu toată existenţa unor surse de distorsiune, intervine o completare logică şi semnificativă a posibilelor goluri în percepţie. Ca urmare, datorită activismului nostru psihic informaţiile recepţionate fie şi parţial sunt decodate, în conştiinţa noastră ele căpătând un anumit sens.

Dintre factorii meniţi să influenţeze direct calitatea prelucrării, cei mai importanţi sunt experienţa de viaţă a martorilor, gradul de cultură, profesia, semnificaţia celor percepute, capacitatea de apreciere a spaţiului, timpului sau vitezei.

Pentru a putea aprecia gradul de exactitate în aprecierea distanţelor spaţiale la un martor, organul judiciar îl va putea supune unei verificări, cerându-i să aprecieze

Scanned with OKEN Scanner

dimensiunile spaţiale din cabinetul de anchetă sau dimensiunile străzii în porţiunea ce se vede pe fereastră ori distanţă dintre diverse persoane.

Percepţia timpului sau a duratei de desfăşurare a unui eveniment este relativă, la aceasta concurând, alături de experienţa sau de deprinderile formate prin exercitarea unor activităţi încadrate strict într-un anumit interval de timp, o multitudine de factori. De exemplu:

a) **localizarea în timp** a unui eveniment (lună, zi, dimineaţă, seară, oră), este, pe moment, destul de uşoară, dar devine dificilă pe măsură ce creşte perioada dintre momentul percepţiei şi cel al redării. La intervalul de un an, martorul, care nu a fost interesat de un anumit fapt, sau pe care nu îl poate asocia cu un anumit eveniment din viaţă să, în cazul prezentării pentru recunoaştere va recunoaşte o persoană cu relativă dificultate.

b) **aprecierea duratei unei acţiuni** depinde mult de timpul subiectiv, diferit de cel real, obiectiv, tendinţele de comprimare a timpului întâlnindu-se în stările afective pozitive, spre deosebire de stările negative, determinate de fenomene afectologice puternice (asistarea la acte de cruzime), în care „timpul se dilată". Diferenţierile în apreciere pot avea drept cauză şi tendinţele de supraevaluare a celorlalte, un proces complex implicând în egală măsură recepţii temporale ce depăşesc 15 minute.

Organul judiciar va trebui să insiste asupra fixării în timp a diferitelor evenimente cunoscute de martor şi în funcţie de fixarea acestora să se treacă la aprecierea intervalelor de timp ce s-au intercalat.

Aprecierea vitezei şi, în general, a mişcării, este la rândul ei, un proces complex, implicând în egala măsură, percepţii temporale şi spaţiale, legate de drumul parcurs într-un anumit timp ca şi de la care se face recepţia.

în legătura cu aprecierea timpului, spaţiului şi vitezei se impune sublinierea că acest proces apare ca rezultat al colaborării dintre organele de simţ şi gândire, memorie, ceea ce explica influenţa proceselor asociative asupra recepţiei şi prelucrării informaţiilor.

Persoanele se diferenţiază între ele atât după interesul ce s-a acordat ulterior acestor lucruri.

Fixarea imaginilor în memorie este mult ajutată de legăturile asociative care asigură atât păstrarea cât şi reproducerea în memorie a imaginilor fixe. în caz că martorul nu-şi aduce aminte de o parte din lucrurile pe care le-a cunoscut, trebuie ajutat cu o serie de întrebări în legătură cu fapte asemănătoare, sau cu o situaţie cât mai aproape în timp de întâmplările ce interesează ascultarea sa. Organul judiciar ce conduce ascultarea martorilor va trebui să se folosească cât mai abil de legăturile asociative ale memoriei, pentru ca martorul să-şi poată reaminti faptele pe care le cunoaşte şi persoanele implicate în săvârşirea acestor fapte.

Încă din faza relatării libere a martorului care precede recunoaşterea propriu-zisă, organul judiciar trebuie să-şi dea seama care este tipul dominant de memorie al acestuia, pentru a insista mai mult pe acea latură. Memoria unei persoane poate să prezinte o latură dominantă motrică, vizuală, auditivă, logico-verbală, afectivă etc. La unele persoane se dezvoltă o memorie profesională mai accentuată, datorită interesului purtat unor anumite lucrări.

Procesul reamintirii anumitor lucruri în timpul ascultării martorului în cazul prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor va fi legat de starea de emoţie

Scanned with OKEN Scanner

în care se află martorul, de starea de oboseală, de vârstă şi de unele stări de amnezie de care ar putea suferi.

Timpul, în funcţie de atitudinea noastră afectivă sau de interesul faţă de unele lucruri cunoscute, va determina coroziunea lentă sau rapidă a detaliilor, slăbind tot mai mult fixarea imaginii persoanelor percepute anterior, care apoi nu mai revine în conştiinţa noastră decât stimulată cu multă pricepere.

O altă condiţionare a funcţionării normale a memoriei este dată de stările afective care dacă se manifestă prea intens inhibă legăturile nervoase temporare, le blochează dând naştere la aşa-numitele „lapsusuri", sau inhibări aproape totale pentru un anumit moment.

După cum am mai precizat, datele furnizate de memorie se realizează prin două procese: al recunoaşterii şi al reproducerii.

Procesul de recunoaştere a unor lucruri cunoscute se realizează mai uşor decât reproducerea lor cu toate detaliile.

Martorul va fi pus să recunoască persoana dintr-un grup asemănător pentru a se evita efectul sugestiei.

A doua formă a procesului memorial constă în reproducerea celor cunoscute de martor în forma scrisă sau verbală. Relatarea faptelor cunoscută poate determina unele deformări, dacă martorului nu i se asigură condiţii prielnice, pentru a înlătura starea de emotivitate inerentă ambianţei în ancheta penală şi dacă nu este ajutat prin unele întrebări cu efecte asociative.

În practica de ascultare a martorului se va apela la ambele forme de reactivare a memoriei, căci înainte de recunoaşterea unor persoane sau cadavre, martorului i se va cere să relateze tot ce-şi aminteşte despre ele, astfel încât cele două forme ale memoriei se vor completa uşor.

Organul judiciar va trebui să ţină seama de posibilităţile fiecărui martor de a-şi formula ideile, de vocabularul de care dispune, de starea lui emotivă, de temperamentul său.

Martorii prezentând stări psihopatologice vor fi ascultaţi numai în prezenţa unui medic psihiatru, care va semna alături de martor.

În procesul recunoaşterii se întâlnesc şi cauze de natură psihică, subiectivă, care pot conduce la erori în recunoaştere, autorii de specialitate atrăgând atenţia asupra unor false identificări, determinate de imposibilitatea determinării în timp, în spaţiu a unor persoane, dar care prezintă trăsături coincidente asemănătoare, apărând ca familiare persoanei chemate să facă recunoaşterea. în falsele identificări, concluzia de identitate se sprijină nu pe coincidenţa însuşirilor esenţiale, ci pe asemănarea unor însuşiri neesenţiale ale persoanelor percepute în momentul efectuării recunoaşterii, cu ceea ce a fost perceput anterior. în astfel de situaţii, este suficient ca o persoană, datorită asemănării ei cu altele, să trezească acest sentiment pentru „a recunoaşte persoane pe care de fapt le percepem pentru prima dată".

Trebuie insistat asupra posibilităţilor de identificare falsă, întrucât prezentarea pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor se înscrie printre procedeele tactice de anchetă, în care elementele de sugestie, fie ea şi indirectă, pot relativ uşor, să influenţeze declaraţia unei persoane (ex: simplul fapt că persoana care va fi prezentată pentru recunoaştere va fi adusă într-o ţinută neîngrijită spre deosebire de celelalte persoane din

Scanned with OKEN Scanner

grup, poate determina persoana care urmează să facă recunoaşterea să afirme că acesta este autorul infracţiunii).

4. Particularităţi ale prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor în cazul martorului (părţii vătămate) minor

Potrivit prevederilor articolului 81 C. pr. pen., persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani poate fi ascultată ca martor. Din interpretarea acestui text, rezultă că legea nu prevede o limită minimă de vârstă de la care un minor să poată fi ascultat în calitate de martor.

În legătură cu martorul minor, în acelaşi articol se precizează că până la vârsta de 14 ani, ascultarea se face în prezenţa unuia dintre părinţi, ori a tutorelui, sau a persoanei căreia îi este încredinţat spre creştere şi educare.

Cum în cadrul activităţii de probaţiune acţionează principiul necesităţii de a se recurge la orice mijloc de probă pentru aflarea adevărului în cauza penală, legiuitorul a înţeles sa nu excludă pe minori de la posibilitatea de a fi ascultaţi ca martori. Această posibilitate corespunde condiţiilor reale în care pot avea loc fenomenele infracţionale, la săvârşirea cărora întâmplarea poate face ca spectatori să fie şi persoane minore, iar câteodată numai astfel de persoane.

O altă prevedere procedurală se referă la faptul că minorul care nu a împlinit 14 ani nu depune jurământ, organul judiciar având, însă datoria să-i atragă atenţia să spună adevărul.

Arătările făcute de minori trebuie evaluate cu atenţie deosebită, psihologia martorului minor având aspecte specifice vârstei (fie timiditate, fie înclinare spre exagerări, fie sugestionări subsecvente, ş.a.m.d).

Şi în cazul activităţii prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor, sub raport tactic criminalistic, ascultarea minorului se particularizează în funcţie de vârsta acestuia, ea distanţându-se tot mai mult de ascultarea majorului, pe măsură ce vârsta este mai mică. Astfel, spre deosebire de ascultarea unui minor de 16 ani, care nu se deosebeşte prea mult de ascultarea majorului, ascultarea unui copil de 6 ani este guvernată de reguli tactice evident diferite. Aşa cum se va vedea, ascultarea unui de circa 6 ani trebuie să se facă de un specialist în psihologie infantilă, într-un loc care îi este familiar, pentru că numai în acest mod este posibilă stabilirea contactului psihologic cu acesta.

În cazul prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor, ascultarea minorului, ca şi în cazul majorului parcurge aceleaşi etape principale: pregătirea ascultării prealabile, ascultarea prealabilă şi recunoaşterea persoanei sau a cadavrului.

Alt factor de natură să influenţeze declaraţia minorului, pe lângă factorii amintiţi anterior este mediul din care provine, la care se adaugă condiţiile de audiere şi tactică adoptată de organul judiciar.

Cel care face audierea trebuie să aibă în vedere că procesul de formare a declaraţiilor, deşi este asemănător adulţilor (recepţia, decodarea, memorarea, reactivarea) va fi marcată de factori cum sunt: emotivitatea ridicată, lipsa experienţei de viaţă, nivelul scăzut de cunoştinţe, subiectivitatea (reflectată mai ales în tendinţele de exagerare).

Scanned with OKEN Scanner

a) Pregătirea ascultării minorului.

Ca şi în cazul martorilor majori, pregătirea ascultării impune cunoaşterea cât mai completă a minorului, prin obţinerea de date de la familie, rude, vecini, pedagogi, cu privire la comportament, dezvoltare intelectuală, situaţia la învăţătură, pasiuni, cerc de prieteni, raporturile cu colegii, s.a.m.d.

Acest lucru este necesar şi în alegerea persoanei care urmează să-l asiste pe minor la audiere (dacă are sub 14 ani), persoana care să-i inspire încredere şi siguranţă, în majoritatea cazurilor aceştia fiind părinţii, bunicii sau alte rude apropiate.

Şi în ascultarea minorilor nu sunt lipsite de importanţă eventualele legături sau interese în cauza cercetată.

Locul de ascultare poate fi sediul organului judiciar sau un loc apropiat ca atmosferă de locul în care trăieşte minorul (şcoală, cămin), mai ales dacă are o vârstă sub 10-12 ani.

b) Ascultarea prealabilă a minorilor înainte de recunoaşterea propriu-zisă.

Ascultarea prealabilă începe cu identificarea minorului, care va avea un caracter cât mai puţin oficial. Pentru a câştiga încrederea sa, organul judiciar trebuie să fie blând, încrezător, prietenos, să adopte o mină deschisă, aspect ce nu va fi neglijat pe întreaga durată a ascultării.

Pentru apropierea minorului sunt necesare discuţii prealabile, câteodată destul de lungi pe teme care îi sunt familiare potrivit vârstei sale. Astfel se creează posibilitatea cunoaşterii mai exacte a nivelului intelectual şi de cunoştinţe, a modului de exprimare, a temperamentului etc. Pot fi, de asemenea, depistate unele deficienţe psihice sau de dezvoltare intelectuală, situaţie în care se solicită ajutorul unui specialist.

Odată stabilit contactul psihologic, va începe ascultarea prealabilă. Modul de ascultare se va raporta însă la câteva particularităţi, şi anume:

– **în faza relatării libere,** minorul va fi ascultat cu multa răbdare, fără a fi bruscat, speriat sau întrerupt, cu condiţia să nu se abată cu totul de la subiect. Dintr-o relatare liberă a minorului nu trebuie să se aştepte la prea multe date de calitate, datorită influenţei jucate de factori subiectivi, specifici vârstei, asupra percepţiei, memorării şi redării. La acestea se pot aduna teama, neîncrederea, influenţa persoanelor din mediul din care provine;

– **în faza adresării de întrebări,** cea mai importantă în cazul ascultării minorilor, întrebările adresate de organul judiciar trebuie să fie cât mai clare, formulate într-un limbaj accesibil copilului, concise, lipsite de elemente de sugestie, minorul trebuind să înţeleagă exact ceea ce i se cere. Ascultarea se va face potrivit aceloraşi reguli ca şi în cazul majorului, dar cu un grad mai mare de blândeţe şi încredere, fără gesturi de aprobare, dezaprobare sau iritare.

– **în faza recunoaşterii propriu-zise,** în cazul minorului care urmează să facă recunoaşterea se aplică aceleaşi procedee tactice de identificare a majorului.

În privinţa particularităţilor tactice de ascultare a minorilor, trebuie precizat că ele nu au un caracter de generalitate, întrucât diferă în funcţie de vârsta la care sunt ascultaţi, de stadiul dezvoltării psihosomatice.

Principalele cicluri de dezvoltare ale copilului şi minorului, la care se raportează ascultarea sunt:

– perioada de la 1 la 3 ani, care, în cadrul prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor, în general în cadrul anchetei judiciare, nu prezintă interes;

Scanned with OKEN Scanner

– perioada preşcolară, de la 3 la 6 ani;
– perioada şcolară, de la 6 la 10-11 ani;
– perioada şcolară, mijlocie, sau a pubertăţii, de la 10 la 14 ani;
– perioada adolescenţei, de la 14 la 18 ani.

Fiecăreia dintre aceste perioade îi corespunde un anumit nivel al dezvoltării psihice, căreia i se vor circumscrie şi conduita tactică a organului judiciar.

Perioada de la 3 la 6 ani, este caracterizată prin instabilitate, percepţie inegală a însuşirii obiectelor, a spaţiului şi a timpului, diferite de la un copil la altul, un mare grad de sugestibilitate, categoriile de adevăr şi minciuna nefiindu-le clare. De aici şi rezerva firească cu care trebuie apreciate afirmaţiile lor, ca şi necesitatea de a fi verificate şi apreciate cu mult spirit critic.

Regulile tactice de ascultare a „minorului" preşcolar, care trebuie ascultat şi în cazul prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor numai dacă situaţia o impune în mod deosebit, vor fi adecvate posibilităţilor psihice amintite.

Este recomandabil ac ascultarea să fie efectuată cu ajutorul unui specialist în psihologia copilului, în locuri în care acesta este familiarizat. Accentul se va pune pe relatarea spontană a minorului, iar întrebările trebuie să fie precis formulate, într-un limbaj accesibil copilului.

Perioada de la 6 la 10 ani este definită de o dezvoltare psihică mai accentuată, caracterizată prin echilibru ceea ce favorizează creşterea funcţiilor cognitive.

Percepţia spaţiului şi timpului se îmbunătăţeşte sensibil. Totodată, se dezvoltă mult capacitatea de redare şi memoria. îşi fac apariţia

primele trăsături de caracter. Atitudinea morală a copilului devine mai complexă şi începe să facă distincţie între adevăr şi minciună.

Reuşita ascultării şi implicit a recunoaşterii depinde în cazul acestui minor, de cunoaşterea sa cât mai cuprinzătoare (inteligenţa, preocupări, înclinaţii, interese).

Se recomandă să se atragă atenţia copilului să nu mintă sau să ascundă adevărul şi să spună fără teamă tot ce ştie despre faptă.

Procedeul tactic al relatării libere rămâne şi în această fază, de preferat. Pe cât posibil, minorul nu va fi întrerupt, evitându-se unele aprecieri în legătură cu asociaţiile pe care copilul le poate face datorită imaginaţiei specifice vârstei; asociază de exemplu, pe omul urât cu omul rău.

Întrebările se vor formula în mod clar, precis, fiindu-i adresate în aşa fel încât copilul să aibă sentimentul că este luat în serios şi tratat de la egal la egal.

Se ştie că, la această vârstă şi chiar în continuare, aproximativ până la 14-15 ani, copilul poate fi uşor sugestionat. De aceea, se va acorda atenţia cuvenită persoanelor care îl ajută, pentru a nu-l influenţa. Dacă îi este teamă să spună ceea ce cunoaşte, va fi stabilită şi înlăturată cauza fricii. în măsura în care se constată că minte, organul judiciar trebuie să ştie că minciuna este determinată, la această vârstă, de incapacitatea de a discerne adevărul, de dorinţa de a se apăra, de a-şi da importanţă, precum şi de influenţa exercitată de părinţi, rude sau alte persoane interesate.

Perioada şcolară, mijlocie, de la 10 la 14 ani, este determinată de străbaterea pubertăţii, cu numeroase modificări biologice, reflectate şi pe planul psihicului.

Activitatea senzorială cunoaşte o intensificare evidentă, posibilităţile de orientare spaţială şi temporală se lărgesc, iar memoria cunoaşte un salt calitativ şi cantitativ, prin apariţia componentelor biologice şi a tendinţelor de interpretare.

Scanned with OKEN Scanner

Afectivitatea şi excitabilitatea cunosc, de asemenea, o dezvoltare specifică pubertăţii. Paralel cu dezvoltarea discernământului şi a sentimentelor morale, pot să-şi facă apariţia şi unele defecte de voinţă, de educaţie.

Cu toată dezvoltarea sa minorul este caracterizat de o conduită contradictorie, uneori de tendinţa spre minciună (determinată de cauzele amintite). Adesea se întâlnesc şi comportamente agresive în accepţia lor psiho-socială. Atracţia spre fapte senzaţionale îl fac să exagereze, să-şi dea importanţă, să comenteze cu oricine cele petrecute sau auzite, astfel putând fi şi uşor influenţabil. De aceea se impune ascultarea lui imediată, chiar pe neaşteptate.

Dacă situaţia o impune, minorul va fi ascultat mai întâi singur şi apoi în prezenţa persoanei desemnate să-l asiste. Pentru obţinerea unor declaraţii complete şi sincere, va fi solicitată în funcţie de caz participarea activă a celui ce-l însoţeşte.

Pe fondul aceleaşi atitudini calme, înţelegătoare, organul judiciar poate fi, totuşi, ceva mai ferm, dacă constată că minorul este obraznic sau are tendinţa de a minţi.

Perioada adolescenţei, de la 14 la 18 ani, este marcată de începerea introducerii minorului în viaţa socială, cu toate caracteristicile acestui proces. Devine pregnantă dezvoltarea sensibilităţii, caracterizată şi de erotizarea acesteia.

Spiritul de observaţie se dezvoltă mult. Potenţialul de percepţie, fixare şi redare este foarte ridicat. Trebuie subliniat faptul că reproducerea celor percepute începe să se realizeze prin filtrul propriei personalităţi, influenţa, sugestia, având o pondere mai redusă, aceasta ca urmare a faptului că memorarea logică devine forma centrală de reţinere.

Adolescentului i se pot aplica aceleaşi reguli tactice ca şi în cazul majorului de care îl deosebeşte, în primul rând, lipsa experienţei de viaţă.

Atitudinea organului judiciar va rămâne, în limitele corespunzătoare vârstei adolescentului.

5. Pregătirea prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor

În vederea prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor trebuie să se facă o pregătire temeinică, deoarece numai în acest mod se poate asigura realizarea scopului urmărit.

Pregătirea în vederea prezentării pentru recunoaştere cuprinde mai multe etape importante.

5.1. Studierea materialului cauzei

Cu ocazia studierii dosarului cauzei, trebuie să se stabilească persoanele, cadavrelor care urmează să fie recunoscute, persoanele care pot face identificarea, precum şi condiţiile în care să se facă prezentarea pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor.

În legătură cu acestea, organul judiciar va analiza în ce măsură identificarea ar fi posibilă şi prin valorificarea sau interpretarea altor date, existente la dosar, date care să servească şi la verificarea ulterioară a rezultatelor prezentării pentru recunoaştere.

Referitor la obiectul identificării se impune a se stabili semnalmentele şi caracteristicile persoanelor care urmează a fi prezentate pentru recunoaştere. Cunoaşterea semnalmentelor şi caracteristicile de către organul judiciar care instrumentează cauza şi urmărirea lor cu ocazia ascultării persoanei chemate să facă recunoaşterea sunt

Scanned with OKEN Scanner

obligatorii în organizarea pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor şi reuşita acestei activităţi.

Studierea dosarului cauzei trebuie să ducă la stabilirea persoanelor cu ajutorul cărora se va face identificarea, a calităţii acestora în cauză (martori, învinuiţi, părţi sau persoane vătămate), a posibilităţilor ce le au de a percepe, reţine şi reda elementele de bază cărora urmează să se facă identificarea.

Stabilirea şi realizarea condiţiilor în care se va face recunoaşterea reprezintă una din principalele preocupări ale organului judiciar încă din momentul studierii materialului din dosarul cauzei.

5.2. Ascultarea prealabilă a persoanelor care urmează să facă recunoaşterea

Ascultarea prealabilă a persoanei ce urmează să facă recunoaşterea este de natură să asigure buna desfăşurare a acestei activităţi şi realizarea scopului pe care şi-l propune.

Această ascultare are un caracter de sine stătător, ea fiind efectuată independent de faptul că persoana a mai fost ascultată şi asupra unor aspecte privind cauza, altele decât cele referitoare la obiectul recunoaşterii.

Ascultarea persoanei care urmează să facă recunoaşterea vizează realizarea mai multor obiective:

a) cunoaşterea posibilităţilor reale de percepţie, memorare şi redare a persoanelor respective, a trăsăturilor sale psihice;

b) stabilirea condiţiilor de timp, loc şi mod de percepţie, precum şi a factorilor obiectivi şi subiectivi care ar fi putut să influenţeze persoana care urmează să facă recunoaşterea;

c) determinarea datelor referitoare la caracteristicile de identificare percepute şi memorate de persoană, pe baza cărora va putea să facă identificarea.

In ipoteza în care prezentarea pentru recunoaştere are drept obiect o persoană, cel care urmează să facă recunoaşterea va fi invitat să facă o descriere cât mai amănunţită a caracteristicilor de identificare, a condiţiilor în care le-a perceput.

Prin aceasta, se verifică fidelitatea memoriei şi posibilităţile de redare a celui ascultat, aspect de natură să confere o bază solidă recunoaşterii şi să o facă cât mai credibilă. Din practica organelor judiciare rezultă însă, că nu întotdeauna persoanele ascultate reuşesc să facă o descriere satisfăcătoare semnalmentelor sau caracteristicilor de identificare, ceea ce, la prima vedere, ar putea conduce la concluzia că prezentarea pentru recunoaştere nu va avea rezultatul scontat, fiind nesigură.

Sunt relativ frecvente împrejurările în care se ajunge la o recunoaştere sigură, în ciuda faptului că, în faza ascultării prealabile, martorul a fost nesigur, imprecis în alcătuirea unui portret vorbit sau în descrierea unei persoane.

Cu ocazia ascultării, trebuie să se dea persoanei posibilitatea de a reconstitui în mod independent şi de a reda liber înfăţişarea infractorului, neamintindu-se întrebările sugestive, tendenţioase. Folosindu-se criteriile stabilite în sistemul „portretului vorbit", persoana poate fi ajutată să-şi amintească, de exemplu, semnalmentele infracţiunii, fără însă, a i se sugera cele pe care trebuie să le descrie.

Atenţie deosebită trebuie acordată acelor elemente ce particularizează persoana şi face posibilă identificarea ei.

Scanned with OKEN Scanner

Tot cu ocazia ascultării, trebuie să se stabilească dacă perceperea s-a făcut cu ocazia şi în condiţiile săvârşirii infracţiunii ori în alte împrejurări, aspecte deosebite pentru aprecierea posibilităţilor persoanei de a reţine elementele pe baza cărora urmează să se facă recunoaşterea.

Trebuie, de asemenea, să se stabilească dacă cel care urmează să facă recunoaşterea a revăzut persoana pe care este chemat să o descrie, ştiut fiind faptul că în aceste condiţii posibilităţile de percepere şi memorare a semnalmentelor sunt cu mult mai mari.

Ascultând persoana cu ajutorul căreia urmează a se face identificarea, este necesar să fie întrebată dacă ar recunoaşte persoana despre care a făcut declaraţia, în condiţiile în care i-ar fi prezentată.

Adresând o asemenea întrebare, organul judiciar trebuie să observe cu atenţie modul în care reacţionează persoana, răspunsul pe care îl dă, în raport cu care va putea aprecia siguranţa ei şi în consecinţă, dacă prezentarea pentru recunoaştere îşi va atinge scopul.

Este posibil ca persoana cu ajutorul căreia urmează a se face identificarea să nu reuşească să prezinte suficiente elemente de natură a forma convingerea că va putea face recunoaşterea. O astfel de situaţie ar putea conduce la concluzia că prezentarea pentru recunoaştere nu va avea rezultatul scontat şi că organizarea ei nu ar fi utilă.

Imposibilitatea persoanei de a prezenta elementele pe baza cărora urmează a se face identificarea nu înseamnă şi incapacitatea acesteia de a face recunoaşterea. De aceea organizarea acestei activităţi sau renunţarea la efectuarea ei, atunci când, cu ocazia ascultării, persoana nu reuşeşte să redea elementele caracteristice care să formeze convingerea posibilităţii sale de a face identificarea, se hotărăşte de la caz la caz, în funcţie de particularităţile cauzei, ţinându-se seama în primul rând, de condiţiile ce au putut influenţa percepţia, memorarea şi reproducerea.

Organul judiciar are obligaţia să interpreteze, de la caz la caz, aceste situaţii şi să ajute persoana, care urmează să facă recunoaşterea, să-şi reamintească cele percepute, fără a-i sugera ceea ce trebuie să declare.

Avându-se în vedere dificultăţile arătate, se impune organizarea prezentării pentru recunoaştere într-un moment cât mai apropiat de cel în care s-a făcut perceperea, pentru a se înlătura posibilitatea ştergerii din memorie a semnalmentelor ori influenţa persoanelor interesate în rezultatul acestei activităţi.

6. Organizarea prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor

Prezentarea pentru recunoaştere trebuie să se facă în condiţii asemănătoare celor care au existat în momentul percepерii semnalmentelor persoanelor a căror identitate urmează a fi stabilită, ţinându-se seama de:

6.1. Persoana care urmează a fi recunoscută

Această persoană trebuie prezentată într-un grup de cel puţin trei persoane, care prezintă unele asemănări de ansamblu cu persoana în cauză, ca vârstă, sex, statură, corpolenţă asemănătoare, culoare a pielii, a parului, coafură, îmbrăcăminte, pentru a se asigura obiectivitatea rezultatului.

Persoana prezentată pentru recunoaştere, chiar dacă neagă că ar fi purtat hainele la care se referă persoana care urmează să facă recunoaşterea, va trebui să fie îmbrăcată în aceleaşi haine în momentul prezentării pentru recunoaştere.

Scanned with OKEN Scanner

În eventualitatea în care autorul a fost deghizat în momentul săvârşirii infracţiunii, vor fi folosite aceleaşi elemente de deghizare (ochelari, peruci, mustăţi, obiecte de îmbrăcăminte etc.) în cadrul prezentării pentru recunoaştere.

În alegerea persoanelor din grup trebuie avute în vedere câteva reguli, printre care: persoanele care formează grupul nu trebuie să fie recunoscute de către cel chemat să facă recunoaşterea; să fie străine de cauză; să fie cât mai asemănătoare cu persoana care trebuie identificată, evitându-se orice element de contrast. învinuiţii sau inculpaţii arestaţi, care urmează să fie prezentaţi pentru recunoaştere vor avea o înfăţişare îngrijită.

Când recunoaşterea urmează a se face după particularităţile mersului ori ale vocii sau vorbirii, asemănarea trebuie să privească şi aceste caracteristici (vor fi alese persoane cu caracteristici dinamice sau cu voci asemănătoare). În cazul când identificarea urmează a se face după particularităţile vocii şi ale vorbirii, în cadrul pregătirii trebuie selecţionate şi redactate textele care vor fi folosite în cursul prezentării pentru recunoaştere.

Dacă o recunoaştere se face numai după vocea auzită, persoanele prezente pentru recunoaştere nu trebuie văzute de cel care face recunoaşterea, pentru a nu crea condiţii de influenţare, iar pentru a preîntâmpina încercarea de modificare a timbrului vocii, vorbirea va fi provocată fără ca cel care urmează să fie recunoscut să-şi dea seama că este ascultat.

Datorită celor arătate, alegerii persoanelor din grup trebuie să li se asigure o atenţie deosebită.

Dacă la locul faptei, persoana în cauză a fost observată de către martor în procesul îndeplinirii anumitor activităţi şi în cazul prezentării pentru recunoaştere, persoanele folosite în acest scop vor fi puse să execute, pe rând, activităţile corespunzătoare, dacă acest lucru este posibil.

Prezentarea persoanelor pentru recunoaştere, de obicei, se face concomitent, în grup compact. Dar nu este contraindicată nici prezentarea persoanelor în mod succesiv, urmând ca cel care face identificarea să precizeze a câta în ordine este persoana văzută anterior.

Acest din urmă procedeu se aplică mai des în situaţiile în care identificarea se poate face numai dacă persoana se află în mişcare.

Prezentarea pentru recunoaştere a persoanelor nu se face decât în prezenţa martorilor asistenţi, care vor atesta obiectivitatea întregii acţiuni, semnând procesul-verbal.

Nu este îngăduit ca la o prezentare pentru recunoaştere să fie invitaţi mai mulţi martori care urmează să recunoască aceeaşi persoană, căci în mod inevitabil s-ar influenţa reciproc şi s-ar pierde obiectivitatea rezultatului.

În timp ce persoana care face recunoaşterea cercetează pe fiecare dintre cei prezenţi, organul judiciar care conduce acţiunea nu mai are voie să pună întrebări, să se adreseze pe nume nici unuia dintre cei care alcătuiesc grupul de prezentare, pentru a nu crea indicaţii orientative pentru cel care face recunoaşterea.

Dacă procedeul de recunoaştere cuprinde şi elemente dinamice care uneori, în condiţii de proastă iluminare, sunt mai uşor sesizabile decât trăsăturile feţei, întregul grup al persoanelor prezentate pentru recunoaştere va fi rugat, pe rând, să exercite mişcările respective, cum ar fi de exemplu: ridicarea şi aşezarea pe scaun, câţiva paşi, întoarcerea în profil sau cu spatele etc.

Dacă persoana care face recunoaşterea a indicat pe vreunul din grupul prezent, se va executa obligatoriu o fotografie a întregului grup şi una separat pentru persoana

Scanned with OKEN Scanner

recunoscută, ca la dosarul cauzei să se poată controla oricând, obiectivitatea condițiilor în care acest proces de recunoaştere a avut loc.

Sunt situații când la prezentarea pentru recunoaştere se folosesc fotografiile persoanelor a căror identitate trebuie stabilită, cu toate că rezultatul recunoaşterii după fotografie este mai puțin concludent. Aceasta pentru că fotografia nu reuşeşte să redea întocmai trăsăturile fizionomiei persoanei, datorită unghiurilor din care a fost executată, retuşurilor ce se fac.

Se poate afirma totuşi că, cele mai bune rezultate se obțin atunci când la prezentare sunt folosite fotografii de semnalmente.

În aceste cazuri, trebuie să fie procurate alte 3-4 fotografii executate în condiții tehnice cât mai apropiate (aceeaşi mărime, sau scară a imaginii, alb-negru sau color) ale unor persoane prezentând semnalmente apropiate, între ele urmând a fi prezentată fotografia persoanei a cărei identitate trebuie stabilită.

6.2. Prezentarea cadavrelor pentru recunoaştere

Prezentarea cadavrelor pentru recunoaştere se face cu unele dificultăți de identificare, datorită unor cauze diverse, care impun o pregătire specială[1].

Această precizare se face când se descoperă cadavre necunoscute şi sunt sesizări despre dispariția unor persoane. Prezentarea pentru recunoaştere a cadavrelor se poate face atât la locul faptei cât şi la serviciul medico-legal.

Dificultățile de identificare se datorează modificărilor naturale consecutive morții şi prezentării cadavrului în poziție orizontală, încât aspectul său diferă de cel al persoanei în viață.

În unele situații, cadavrul poate prezenta mutilări sau alterări ca urmare a agresiunii, accidente, sinuciderii ori datorate proceselor de putrefacție, care îngreunează mult recunoaşterea sa.

De aceea, pe lângă stabilirea persoanelor care pot da relații despre identificarea cadavrului, pregătirea pentru recunoaştere presupune şi aducerea lui la o înfățişare cât mai apropiată de cea avută în viață. în acest scop se face pregătirea pentru „toaleta cadavrului": ştergerea cu cârpe ude sau tampoane de vată a petelor de sânge, de noroi, curățirea de impurități, spălarea, retuşarea porțiunilor de pe fața pe care se află plăgi, injectarea cu parafină a scobiturilor feței, punerea unor proteze oculare dacă se impune, pieptănarea părului, rujarea, pudrarea cu fond de ten, colorarea lividității, etc.

Pregătirea cadavrului pentru recunoaştere se realizează de către autopsier sau medicul legist, sub supravegherea şi la indicațiile organelor judiciare care instrumentează cauza.

Cadavrele se prezintă pentru recunoaştere numai individual.

Refacerea înfățişării cadavrului are şi o semnificație psihologică, în sensul că ea contribuie la reducerea emoției celui care îi este înfățişat cadavrul spre recunoaştere.

Persoanele care urmează să identifice cadavrul vor fi ascultate în prealabil, cu care ocazie vor fi descrise caracteristicile generale şi mai ales cele individuale după care ar putea să-l recunoască.

În acest scop, li se solicită să arate pe ce părți ale corpului se află particularitățile care ar putea ajuta la identificare şi de ce natură sunt ele.

---

[1] Em. Stancu, *Tratat de criminalistică*, ed. a V-a, 2010, p. 533.

Scanned with OKEN Scanner

Elementele de identificare pot să privească unele părți din corp sau tot corpul luat în întregime. Nu se pierd din vedere înălțimea, corpolența, vârsta, culoarea părului și cea a ochilor, negii, cicatricele rezultate din accidente sau din intervenții chirurgicale, tatuajele cu simbolul lor și părțile din corp pe care se află.

În cazul recunoașterii cadavrului, persoana care urmează să facă recunoașterea trebuie să precizeze după care anume semnalmente l-a recunoscut.

De asemenea se compară semnalmentele descoperite cu cele pe care persoana le-a prezentat anterior, înainte de a i se prezenta cadavrul.

Pentru recunoașterea cadavrelor se folosesc frecvent fotografiile, care trebuie să fie executate înainte de autopsie, după regulile fotografiei de semnalmente.

Recunoașterea unui cadavru se va putea face și după fotografiile bust ale acesteia.

Prezentarea pentru recunoaștere a unui cadavru trebuie să decurgă în fața a doi martori asistenți care vor semna procesul-verbal.

Un cadavru poate fi recunoscut și în afara unei acțiuni de prezentare pentru recunoaștere de către persoanele care vin de bună voie la morgă.

În caz că una dintre aceste persoane îl recunoaște, va fi anunțat organul judiciar care se ocupă cu cercetarea cauzei și care va redacta un proces-verbal, semnat de organul judiciar, de persoana care a recunoscut și de doi martori asistenți.

În procesul-verbal se vor indica criteriile care au servit la recunoașterea cadavrului.

6.3. Locul în care se va desfășura prezentarea pentru recunoaștere

Prezentarea pentru recunoaștere a cadavrelor se desfășoară, de regulă, la sediul serviciului medico-legal, poliției sau parchetului. Sunt însă și împrejurări deosebite în care recunoașterea se poate face în locul în care martorul a perceput persoana, ori în locuri cu caracteristici asemănătoare, păstrându-se anumite limite.

De exemplu: în situația când persoana ce urmează a fi identificată a fost văzută pe stradă și recunoașterea acesteia urmează a se face după particularitățile mersului, poziția corpului sau alte trăsături dinamice, iar prezentarea în condițiile de loc, în care trăsăturile i-au fost percepute, ar asigura identificarea sa în condiții mai bune, desfășurarea activității se va desfășura în acest cadru. Alegerea locului în aceste situații se va face cu deosebită atenție pentru a se evita apariția unor incidente care ar putea periclita buna desfășurare a activității de recunoaștere.

Nu trebuie să se piardă din vedere că prezentarea pentru recunoaștere trebuie să se desfășoare într-un cadru liniștit pentru a nu se distrage atenția persoanei care face recunoașterea.

6.4. Condiții de iluminare a locului în care se desfășoară prezentarea pentru recunoaștere

Condițiile de iluminare în care martorul a perceput persoana trebuie de asemenea, să fie avute în vedere la pregătirea pentru recunoaștere.

Se va folosi același tip de iluminare, ca aceea sub care persoana care urmează a fi recunoscută a fost văzută de martor, deci lumina de zi sau artificială, dar indiferent de intensitatea luminii inițiale, lumina pentru recunoașterea persoanelor va fi întotdeauna puternică, pentru a da posibilitatea persoanelor să observe în condiții optime semnalmentele ori caracteristicile după care se face identificarea.

Scanned with OKEN Scanner

6.5. Stabilirea persoanelor care vor participa la prezentarea pentru recunoaştere

La prezentarea pentru recunoaştere trebuie să participe cel puţin două organe judiciare, dintre care unul are sarcina să conducă această activitate, iar celălalt să supravegheze persoanele în timpul desfăşurării ei.

Tot în cadrul pregătirii trebuie să fie stabiliţi cel puţin doi martori care vor asista la desfăşurarea acestei activităţi.

De asemenea, trebuie să fie luate măsuri pentru paza învinuiţilor sau inculpaţilor arestaţi preventiv.

Pregătirea mai presupune asigurarea şi verificarea mijloacelor tehnice care vor fi folosite pentru fixarea rezultatelor pentru recunoaştere.

Trebuie să se asigure prezenţa în ziua şi la ora stabilite, a persoanelor care urmează să facă recunoaşterea, a celei a cărei identitate trebuie stabilită, precum şi a martorilor asistenţi.

Odată încheiate toate pregătirile pentru recunoaştere, se trece la efectuarea propriu-zisă a acestei acţiuni, în funcţie de natura obiectivului recunoaşterii, urmând să se aplice, alături de regulile procedurale incidente şi o serie de reguli tactice criminalistice.

7. Particularităţi tactice privind efectuarea prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor

7.1. Recunoaşterea persoanelor

7.1.1. Recunoaşterea persoanelor după semnalmente statice

Atunci când recunoaşterea persoanelor se face după semnalmente statice, în camera amenajată pentru desfăşurarea acestei activităţi vor fi invitate: persoana a cărei identitate urmează a fi stabilită, persoanele din grup (3-4 persoane), din rândul cărora se va face recunoaşterea, precum şi martorii asistenţi.

Se explică persoanelor prezente precum şi martorilor asistenţi activitatea ce urmează a fi desfăşurată, precum şi scopul acesteia, fără însă a se pronunţa numele persoanei a cărei identitate urmează să fie stabilită.

Se atrage atenţia persoanelor să fie liniştite, să nu-şi facă semne, să nu vorbească între ele, să facă numai ce li se solicită, iar dacă au ceva de spus, să o facă în final şi numai prin intermediul celui care conduce activitatea.

Apoi, i se adresează persoanei prezentate pentru recunoaştere invitaţia de a ocupa locul pe care îl doreşte între persoanele din grup. Alegerea locului între persoanele din grup de către cel prezentat pentru recunoaştere se impune pentru a înlătura orice suspiciune cu privire la obiectivitatea rezultatului obţinut în urma acestei activităţi.

Se invită persoana care urmează să facă recunoaşterea şi care, până în acest moment, a aşteptat într-o încăpere alăturată, astfel încât să nu aibă posibilitatea să vadă dinainte pe cei ce formează grupul.

Dacă cel ce urmează să facă recunoaşterea are calitatea de martor, i se pune din nou, în vedere (potrivit prevederilor art. 85 C. pr. pen.) obligaţia de a declara adevărul.

Trebuie precizat însă, că identificarea martorului şi depunerea jurământului are loc cu prilejul ascultării prealabile, nu în timpul recunoaşterii.

Se cere persoanei care urmează să facă recunoaşterea să declare dacă, din grupa ce i se prezintă, recunoaşte vreo persoană şi să o indice. Dacă martorul solicită, pentru

Scanned with OKEN Scanner

înlăturarea unor dubii, ca persoanele din grup să execute anumite mişcări care îi pot facilita recunoaşterea, organul judiciar care conduce activitatea de recunoaştere va indica persoanelor respective să facă aceste mişcări (schiţarea unor gesturi, întoarcerea capului, efectuarea unor paşi etc.)

Pe parcursul recunoaşterii este interzis să se pronunţe numele vreunei persoane sau să se facă anumite gesturi care pot fi interpretate ca elemente de sugestie.

Dacă persoana căreia i s-a adresat întrebarea declară că recunoaşte vreo persoană din grupul ce i se prezintă, se fotografiază întregul grup prezentat, apoi separat, cel recunoscut. Fotografiile vor fi anexate la procesul-verbal, pentru a se fixa, şi prin acest mijloc, asemănarea dintre persoanele din grup şi cea prezentată pentru recunoaştere.

Fotografia grupului de persoane se execută în momentul când persoana chemată să facă recunoaşterea apus mâna pe cel recunoscut. Aceasta pentru a nu se crea dubii cu privire la persoana recunoscută, întrucât, în situaţiile în care indicarea se face prin arătare cu mâna spre grup, unghiul din care se execută fotografia nu permite redarea corectă a celui recunoscut.

Persoana care a făcut recunoaşterea este întrebată ce anume a recunoscut. Declaraţia acesteia privind semnalmentele ce la-a reţinut şi care au ajutat-o să facă recunoaşterea se consemnează în procesul-verbal la persoana întâi singular.

Persoana recunoscută este legitimată, pentru a i se stabili identitatea, după care va fi întrebata, tot la persoana întâi singular despre datele sale personale care vor fi înregistrate în procesul-verbal de prezentare pentru recunoaştere.

Este posibil ca persoana cu ajutorul căreia urmează să se stabilească identitatea să declare că nu recunoaşte vreo persoană din grupul prezent. în această situaţie, modul de desfăşurare a activităţii şi rezultatul la care s-a ajuns se consemnează în procesul-verbal de prezentare pentru recunoaştere. O astfel de situaţie se poate datora, fie faptului că persoana a recunoscut, dar din diferite motive s-a abţinut să declare aceasta, fie din faptul că într-adevăr, nu a realizat recunoaşterea, din cauza lipsei elementelor de identificare ori pentru că cel prezentat pentru recunoaştere era altcineva decât cel pe care l-a văzut anterior.

Dacă, după terminarea activităţii soldată cu un asemenea rezultat, persoana chemată să facă identificarea declară că a recunoscut, dar s-a abţinut să arate aceasta, se procedează, cu consimţământul său, la repetarea prezentării pentru recunoaştere. înainte de a se repeta prezentarea pentru recunoaştere, persoana este ascultată cu privire la motivele care au determinat-o să se abţină de la a indica pe cel cunoscut.

În asemenea cazuri repetarea prezentării pentru recunoaştere se va face cu acelaşi grup de persoane, întrucât schimbarea grupului ar pune la îndoială obiectivitatea rezultatului obţinut; sesizându-se care dintre persoane nu a fost schimbată, implicit, se sugerează cine trebuie recunoscut.

Persoana a cărei identitate urmează a fi stabilită nu poate fi prezentată pentru recunoaştere, în acelaşi timp, mai multor persoane. Prezentarea trebuie să se facă în mod separat pentru fiecare persoană în parte, cu respectarea aceloraşi condiţii şi luându-se măsura ca, până la terminarea acestei activităţi, persoanele care urmează a face recunoaşterea să nu comunice între ele, iar ordinea aşezării persoanelor din grup să fie schimbată de fiecare dată.

Dacă uneia şi aceleiaşi persoane urmează să i se prezinte pentru recunoaştere mai multe persoane, pentru a se asigura obiectivitatea rezultatului obţinut, este necesar ca

Scanned with OKEN Scanner

grupul să fie schimbat de fiecare dată, adică fiecare persoană să fie prezentată pentru recunoaştere în alt grup.

În timpul prezentării pentru recunoaştere se impune observarea cu atenție atât a persoanei chemate să facă recunoaşterea, cât şi a celei care urmează să fie recunoscută. în acest mod, organul judiciar poate desprinde concluzii valoroase pentru stabilirea tacticii în cercetările ulterioare pe care le va efectua în cauză. Observațiile făcute, concluziile desprinse nu vor fi consemnate în procesul-verbal de prezentare pentru recunoaştere, însă ele trebuie notate şi folosite în sensul arătat.

7.1.2. Recunoaşterea persoanei după fotografie

Această metodă este folosită frecvent în practica organelor de urmărire penală.

Pentru că recunoaşterea persoanelor după fotografii să ducă la rezultatul scontat, se procedează după cum urmează:

se procură 2-4 fotografii care să reprezinte persoane cu fizionomii asemănătoare;

între aceste fotografii se aşează fotografia celui a cărei identitate trebuie stabilită;

pe spatele fiecărei fotografii se scrie numele celui din fotografie;

fotografiile se lipesc pe un carton alb, se ştampilează şi se numerotează;

persoanei i se prezintă planşa cu fotografii, solicitându-i-se să arate dacă recunoaşte vreo persoană şi să indice numărul fotografiei în care este reprezentată persoana recunoscută.

Modul de desfăşurare a acestei activități şi rezultatul obținut se consemnează într-un proces-verbal, la el ataşându-se planşa cu fotografii, pentru a se arăta cât de asemănătoare au fost persoanele ale căror fotografii au fost folosite împreună cu cea a persoanei prezentată pentru recunoaştere.

Întreaga activitate se desfăşoară numai în prezența martorilor asistenți.

7.1.3. Recunoaşterea persoanelor după voce şi vorbire

Aceasta presupune, în mod firesc, separarea persoanelor chemate să facă recunoaşterea de grupul de persoane alcătuit în acest scop.

Pentru asigurarea obiectivității rezultatului obținut, trebuie să se creeze condiții de audibilitate cât mai apropiate de cele în care au fost percepute vocea şi vorbirea persoanei prezentate pentru recunoaştere. De exemplu: se va asigura un zgomot de fond apropiat de cel în care s-a perceput, obstacole de o grosime sau densitate asemănătoare (pereți, uşi, plafoane etc.)

Persoanelor li se va solicita să pronunțe cu aceeaşi intensitate cuvintele ori expresiile pe baza cărora se poate face recunoaşterea.

In efectuarea recunoaşterii după voce, organul judiciar trebuie să prevină eventualele încercări ale persoanei supuse identificării de a-şi modifica vocea şi vorbirea, ştiind că este ascultat în acest scop. Dacă există indicii privind posibilitatea unei disimulări, organul judiciar nu trebuie să aducă la cunoştință persoanei prezentate pentru recunoaştere scopul ascultării sale împreună cu alte trei-patru persoane, ci să orienteze discuția spre o temă apropiată faptelor cercetate, determinând-o, indirect, să folosească cuvinte şi expresii percepute anterior de persoana care face recunoaşterea. Martorilor asistenți li se vor aduce la cunoştință motivele pentru care se procedează astfel.

Scanned with OKEN Scanner

7.1.4. Recunoaşterea persoanelor după mers[1]

Această activitate se efectuează, în condiţiile prezentate, de către persoana chemată să facă recunoaşterea. Astfel, trebuie avute în vedere distanţa de la care a fost percepută mişcarea, lungimea aproximativă a drumului parcurs de către persoana observată, precum şi direcţia de deplasare (se apropia sau se depărta).

In cazul recunoaşterii după mers, ca şi în cazul recunoaşterii după voce şi vorbire, prezenţa martorilor asistenţi este obligatorie, după cum obligatorie este şi respectarea regulilor tactice generale, cu aplicabilitate la aceste două procedee.

7.1.5. Recunoaşterea cadavrelor

În legătură cu recunoaşterea cadavrelor, se impune sublinierea că această activitate nu este întâlnită numai în ipoteza cercetării unor fapte prevăzute de legea penală, ci şi în alte împrejurări, cum ar fi, de exemplu, sinuciderile, accidentele de muncă, accidentele rutiere, navale şi aeriene, catastrofe naturale (inundaţii, cutremure).

Dificultăţile la prezentarea pentru recunoaştere a cadavrelor sunt determinate de faptul că nu se mai percepe o persoană în viaţă, cu tot ce are ea specific; aspectul cadavrului, determinat de transformările tipice morţii, starea şi poziţia acestuia, alterările ori mutilările grave îngreunează mult identificarea. Totodată trebuie avută în vedere şi tensiunea psihică a celui chemat să facă identificarea, cu atât mai puternică ca cât este vorba de o rudă sau de o persoană apropiată.

Prezentarea pentru recunoaşterea cadavrelor nu se face decât după o pregătire corespunzătoare, la nevoie recurgându-se şi la „toaleta cadavrului". Ca regulă generala cadavrele se prezintă pentru recunoaştere îmbrăcate.

Prezentarea pentru recunoaştere a cadavrului nu se face în grup, ca în cazul persoanelor în viaţă.

În scopul de a se uşura identificarea, cadavrul va fi prezentat în diferite poziţii: faţă, profil. Se vor avea în vedere trăsăturile special statice, aşa-zise semne particulare, care pot duce la stabilirea identităţii cadavrului.

Pentru recunoaşterea cadavrelor sunt chemate persoane care au anunţat dispariţia membrilor de familie, rudelor, prietenilor, colegilor de serviciu, vecinilor şi în general, oricare alte persoane care pot da relaţii cu privire la identitatea acestora.

Cadavrul nu poate fi prezentat pentru recunoaştere mai multor persoane concomitent, întrucât există pericolul unei sugestionări colective. De aceea, persoanele sunt invitate separat la locul sau încăperea în care se află cadavrul.

Uneori starea cadavrului nu permite identificarea decât după anumite semne particulare: cicatrici, negi, tatuaje, pete congenitale etc. în astfel de situaţii, rezultatele recunoaşterii trebuie să fie interpretate cu multă rezervă, deoarece existenţa unor asemănări poate duce la identificări false.

De asemenea, se impune prudenţă în aprecierea rezultatelor atunci când persoanelor chemate să facă recunoaşterea le sunt prezentate obiectele de îmbrăcăminte ale cadavrului, alte lucruri aflate asupra acestuia: ceasuri, inele, cercei, medalioane etc.

Dacă în timpul ascultării prealabile se constată că persoana chemată să facă recunoaşterea are o fire emotivă, pentru verificarea şi pregătirea psihică a acesteia, este

[1] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 536.

Scanned with OKEN Scanner

indicat să i se prezinte, mai întâi, fotografia cadavrului şi apoi să se treacă la recunoaşterea propriu-zisă. în acest mod se evită situaţii de genul în care, o persoană, îngrozită la vederea cadavrului, declară, aproape fără să privească cadavrul că îl recunoaşte.

În scopul identificării, pot fi prezentate pentru recunoaştere numai fotografiile sau îmbrăcămintea, precum şi celelalte obiecte găsite asupra cadavrului – în cazul când acesta a fost descoperit în stare de putrefacţie ori, până la înhumare nu i s-a putut stabili identitatea.

Recunoaşterea cadavrelor poate juca şi un rol tactic în ipoteza prezentării acestuia învinuitului sau inculpatului, a cărui poziţie faţă de învinuire se modifică sub puternica impresie produsă la vederea rezultatelor faptei sale, a stării în care se află victima.

8. Fixarea rezultatelor prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor

Modul de desfăşurare şi rezultatul prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor se consemnează într-un proces-verbal, care constituie mijloc de probă şi trebuie să conţină:

– titlul;

– anul, luna, ziua şi locul unde a fost încheiat;

– numele, prenumele şi calitatea celor care au participat la această acţiune;

– motivele ce au determinat prezentarea pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor;

– persoana prezentată pentru recunoaştere;

– persoana chemată să facă recunoaşterea;

– numele, prenumele, vârsta, ocupaţia, domiciliul şi actul de identitate al martorilor asistenţi;

– condiţiile de loc, timp şi iluminare în care s-a făcut prezentarea pentru recunoaştere;

– menţiunea că persoana prezentată pentru recunoaştere a fost invitată să-şi aleagă locul pe care îl doreşte între persoanele din grup;

– numele, prenumele, domiciliul şi actul de identitate a persoanelor din grupul cărora s-a efectuat recunoaşterea de persoane

– numele, prenumele şi domiciliul persoanei cu ajutorul căreia s-a făcut recunoaşterea, cu indicarea actului de identitate şi a organului emitent;

– menţiunea că martorului care a făcut recunoaşterea i s-a pus în vedere obligaţia de a declara adevărul şi a fost prevenit asupra răspunderii pentru mărturie mincinoasă

– modul în care a decurs recunoaşterea – imediat, cu ezitări etc.;

– faptul că persoana recunoscută a fost legitimată, în prezenţa participanţilor la prezentarea pentru recunoaştere;

– declaraţia persoanei care a făcut recunoaşterea, cu privire la semnalmentele sau caracteristicile după care a recunoscut, consemnată la persoana unu singular;

– menţionarea în acelaşi mod, a declaraţiei persoanei recunoscute, cu privire la recunoaşterea sa;

– menţiune despre fotografii (fixarea prin fotografie este absolut necesară în cazul recunoaşterii de persoane. în fotografii va fi redată atât imaginea întregului grup de

Scanned with OKEN Scanner

prezentare cât şi a persoanei recunoscute, pe care martorul o indică cu mâna. De exemplu: după fotografierea grupului, se execută o fotografie în care martorul ţine mâna pe persoana recunoscută. În ipoteza recunoaşterii pe baza unor caracteristici, în care culoarea are un rol important, se va recurge la fotografierea color). înregistrarea pe bandă video-magnetică constituie o modalitate superioară de fixare a rezultatelor prezentării pentru recunoaştere, întrucât imaginile putând fi însoţite de înregistrarea concomitentă a declaraţiilor permite înregistrarea completă a întregului „film" al identificării martorului şi a celui recunoscut;

– menţiunea cu privire la existenţa sau lipsa observaţiilor personale din grup, martorilor asistenţi, persoanei care a făcut recunoaşterea şi a obiecţiilor celei recunoscute;

– formula de încheiere;

– semnătura organelor judiciare şi a celorlalte persoane care au participat la prezentarea pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor.

La procesul-verbal de prezentare pentru recunoaştere trebuie să fie ataşată planşa cu fotografiile executate cu aceasta ocazie.

Declaraţia persoanei cu ajutorul căreia s-a făcut identificarea se referă la semnalmentele sau caracteristicile ce au constituit baza recunoaşterii ori cuprinde precizarea că nu reuşeşte să indice pe cineva din grupul care i se prezintă pentru recunoaştere. Ulterior poate fi ascultată detaliat, pentru a se preciza şi alte amănunte, în condiţiile când a făcut recunoaşterea, sau motivele pentru care nu a reuşit să facă acest lucru.

Cât priveşte persoana recunoscută, declaraţia sa, ce se consemnează în procesul-verbal de prezentare pentru recunoaştere, poate privi faptele pe care le-a săvârşit şi au impus efectuarea acestei activităţi – caz în care relatările sale se redau pe scurt, în esenţă, în procesul-verbal.

Pe baza rezultatelor prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor se impune efectuarea altor acte de urmărire penală, în funcţie de necesităţile cauzei. Astfel, rezultatul prezentării pentru recunoaştere poate constitui temeiul ascultării învinuitului sau inculpatului, efectuarea unor percheziţii, ridicări de obiecte şi înscrisuri etc.

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul VIII
Tactica efectuării reconstituirii

1. Noțiune

Reconstituirea a fost reglementată în legislația penală actuală ca un răspuns la necesitatea de lărgire a posibilităților de aflare a adevărului cu privire la faptele și împrejurările cauzei, dar și pentru statutarea prin lege a unui procedeu probator folosit frecvent în activitatea organelor judiciare, procedeu ce adesea ocupa un rol tot atât de important ca și cercetarea la fața locului.

În doctrină, părerile sunt împărțite, astfel:

– potrivit opiniei unor autori[1], reconstituirea este o formă auxiliară a cercetării locului faptei, prin care se verifică dacă faptele cercetate au putut avea loc într-o anumită formă, concret individualizată în timp și spațiu;

– după altă opinie[2] reconstituirea este o activitate procedurală auxiliară, un procedeu care este destinat realizării scopului procesului penal, ea fiind, deci, raportată la alte activități procedurale;

Totodată, raportându-ne la legislația penală în vigoare[3], organele de urmărire penală sau instanța de judecată, dacă găsesc necesar pentru verificarea și precizarea unor date, pot să procedeze la reconstituirea la fata locului, în întregime sau în parte, a modului și condițiilor în care a fost săvârșită fapta.

Ținând seama de dispozițiile legale și de literatura de specialitate, se poate defini reconstituirea ca fiind activitatea de procedură penală și de tactică criminalistică, ce constă în reproducerea artificială a împrejurărilor în care a fost săvârșită infracțiunea sau orice fapt care prezintă importanță în cauză, a se stabili dacă fapta a avut ori putea să aibă loc în condițiile date.

De asemenea, datorită conținutului ei concret, precum și scopului pe care îl urmărește, putem reține ca definiție a reconstituirii acea modalitate de observare directă a unor fapte, împrejurări, acțiuni, ce, în acest scop, sunt reproduse artificial și limitative, întrucât reproducerea faptei în sine ar presupune săvârșirea unei noi infracțiuni, ceea ce nu este admisibil. Astfel, nu este îngăduită reproducerea acelor împrejurări care ar putea pune în pericol viața, sănătatea participanților la reconstituire sau ale altor persoane sau care ar leza onoarea ori demnitatea persoanelor, ori a acțiunilor a căror reproducere ar fi de natură a dezvălui fapte cu caracter intim.

Reconstituirea se poate referi numai la reproducerea tuturor împrejurărilor săvârșirii infracțiunii sau numai în reproducerea unora dintre episoadele ei ori chiar a unor fapte izolate, care, însă, prezintă importanță pentru cauză în sensul că ajută la clarificarea unor probleme ale acesteia[4].

---

[1] C. Suciu, *Criminalistica*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1972.

[2] V. Dongoroz, *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală, Partea generală*, Ed. Academiei Române, București, 1975.

[3] Codul de procedură penală al României.

[4] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 539.

Scanned with OKEN Scanner

2. Trăsăturile caracteristice ale reconstituirii

În concordanță cu literatura de specialitate, dar ținând cont și de practica organelor judiciare, se consideră că trăsăturile caracteristice ale reconstituirii (care o deosebesc de alte activități de urmărire penală și de tactică criminalistică[1]) sunt următoarele:

– în cadrul reconstituirii, organul judiciar percepe nemijlocit fenomenele, acțiunile și nu urmele acestora; obiectul percepерii este fenomenul, experiența și rezultatele lor;

– în cursul reconstituirii se pot reproduce și verifica fapte, fenomene care nu lasă urme materiale. De exemplu, în cazul reconstituirii efectuate în scopul verificării posibilităților de a vedea sau de a auzi;

– la reconstituire, faptele, fenomenele examinate sunt întotdeauna provocate artificial, de aceea ele sunt asemănătoare, dar nu identice cu cele adevărate;

– reconstituirea este, de fapt, o experiență, o încercare de a stabili pe cale experimentală posibilitățile de existență a faptelor ori fenomenelor.

3. Forța probantă a reconstituirii

Se poate afirma faptul că prin reconstituire se verifică posibilitatea obiectivă de producere a unui anumit fapt într-un anumit mod (posibilitatea deschiderii unei încuietori, a pătrunderii infractorului prin fereastră, a înlăturării unor obstacole, deplasarea pe o anumită distanță a unor obiecte grele, modul de săvârșire a unor activități care reclamă, cunoștințe de specialitate într-un domeniu dat etc.).

În același sens se efectuează și reconstituirea menită a preciza modalitățile obiectiv posibile de realizare a activității materiale prin care s-a săvârșit infracțiunea (dacă față de cantitatea mare de bunuri sustrase, de greutatea acestora, de situarea locului, de condițiile de pază, se infirmă posibilitatea sustragerii deodată și de către o singură persoană, se verifică o a doua variantă posibilă – participarea la infracțiune și a altor persoane, eventual cu concursul celor ce asigură paza), după cum alteori, se verifică dacă săvârșirea unei anumite acțiuni se înscrie în mod necesar în comiterea infracțiunii (dacă au fost în mod necesar reclamate de fapta săvârșită, mai cu seamă atunci când unor astfel de situații, într-un anumit stadiu al cercetării, nu li se găsește o explicație logică).

3.1. Aspecte de ordin terminologic

Abordarea unor probleme de ordin terminologic este necesară întrucât în practica unor organe judiciare și în unele lucrări de specialitate se utilizează, pe lângă termenul de „reconstituire", și cel de experiment judiciar sau experiment de anchetă, cărora li se atribuie aceeași semnificație, aspect semnalat de reputați autori în domeniu și considerat impropriu.

Prin reconstituire nu trebuie să se înțeleagă refacerea, reproducerea locului săvârșirii faptei. Reamenajarea locului faptei este numai o activitate pregătitoare a reconstituirii. În fapt, reamenajarea, refacerea locului săvârșirii infracțiunii nu este obligatorie întotdeauna la reconstituire. Astfel, de exemplu, dacă se urmărește verificarea deprinderilor inculpatului, necesare executării unei anumite activități, reproducerea se poate desfășura și în altă parte, nu numai în locul unde a fost săvârșită infracțiunea.

---

[1] N.A. – cercetarea la fața locului, expertiza, prezentarea pentru recunoaștere.

Scanned with OKEN Scanner

În conformitate cu Dicţionarul Explicativ al Limbii Române, noţiunea de „reconstituire" desemnează activitatea de restabilire a împrejurărilor în care s-a comis o infracţiune[1], iar cea de „experiment" (judiciar, de anchetă) se referă la **„procedeu** de cercetare în ştiinţă, care constă în **provocarea intenţionată** a unor **fenomene** în condiţiile cele mai **propice** pentru studierea lor şi a **legilor** care le **guvernează„**.

Pe de altă parte, majoritatea lucrărilor de specialitate, alături de „Dicţionarul juridic penal", utilizează termenul de „reconstituire", aspect care ne îndeamnă să afirmăm că este necesar ca el să fie folosit consecvent în practica judiciară şi în lucrările de specialitate.

Putem afirma, deci, că experimentul poate fi aplicat nu numai în cazul reconstituirii, în criminalistică fiind aplicabil în efectuarea constatărilor tehnico-ştiinţifice şi a expertizelor.

Privitor la diferenţierea dintre reconstituire şi experimentul judiciar mai pot fi făcute câteva precizări. Astfel, reconstituirea nu trebuie efectuată în exclusivitate la faţa locului. Funcţia reconstituirii nu se rezumă la verificarea declaraţiilor învinuiţilor sau inculpaţilor, reconstituirea nerestrângându-se numai la simpla întărire a convingerii organului judiciar cu privire la un anumit mod concret de săvârşire a faptei „deja dovedit" prin alte mijloace de probă.

4. Scopul şi importanţa reconstituirii

4.1. Scopul reconstituirii

Reconstituirea are o frecvenţă ridicată în activitatea organelor judiciare, aspect cauzat de aportul însemnat pe care această activitate îl are în justa soluţionare a celor mai variate aspecte legate de infracţiune sau făptuitorul acesteia.

În opinia noastră, reconstituirea are ca scop:

a) Verificarea şi ilustrarea probelor administrate în cauză.

Ca metodă de verificare a probelor administrate, reconstituirea este des folosită în activitatea organelor de urmărire penală. Verificarea probelor poate fi realizată prin efectuarea diverselor activităţi de urmărire penală, precum şi prin măsuri operative, cum ar fi: ascultări de martori, învinuiţi sau inculpaţi, confruntări, prezentări pentru recunoaştere, constatări tehnico-ştiinţifice ori expertize, percheziţii, ridicări de obiecte şi înscrisuri, investigaţii etc.

Probele se pot verifica, însă, şi cu ajutorul reconstituirii, când experimental se stabileşte posibilitatea sau imposibilitatea existenţei unui fapt sau fenomen. Sub acest aspect, reconstituirea constituie mijlocul ideal de verificare şi precizare a declaraţiilor participanţilor în proces – învinuit sau inculpat, martori, parte vătămată. Dacă este adevărat că declaraţiile acestora pot fi verificate şi prin mijlocirea altor activităţi (compararea declaraţiei celui ce ridică suspiciuni, cu declaraţiile celorlalţi participanţi la infracţiune, cu declaraţiile martorilor, ale martorilor între ele, confruntarea acestor persoane etc.) uneori, folosirea unor astfel de procedee nu este posibilă (infracţiunea nu a fost săvârşită în participaţie, fapta s-a petrecut în absenţa martorilor etc.). În astfel de situaţii, reconstituirea reprezintă, dacă nu singurul, atunci cel mai eficace mijloc ce oferă, de multe ori, un rezultat de certitudine.

[1] www.dexonline.ro.

Scanned with OKEN Scanner

Pe calea reconstituirii pot fi verificate, precizate şi întregite, în primul rând, declaraţiile martorilor. Reconstituirea permite verificarea aptitudinilor subiective de percepţie[1] în contextul condiţiilor obiective în care s-a petrecut faptul a cărui verificare se urmăreşte.

Tot astfel, prin mijlocirea reconstituirii se verifică sinceritatea declaraţiilor învinuitului sau inculpatului, se înlătură contradicţiile existente între declaraţiile învinuiţilor sau inculpaţilor şi martorilor, după cum, tot prin intermediul acestei activităţi se pot contracara fie încercările învinuiţilor sau inculpaţilor, fie ale acestora şi martorilor, de a îndrepta cercetarea pe o pistă falsă, prin punerea de acord în privinţa unor declaraţii mincinoase.

Prin reconstituire pot fi verificate nu numai declaraţiile martorilor, învinuiţilor sau inculpaţilor, ci şi probele materiale administrate în dosarul cauzei. Astfel, încercând verificarea posibilităţii creării ori dispunerii într-un anumit mod a urmelor prin reconstituire se atestă nu numai declaraţiile învinuiţilor sau inculpaţilor din care rezultă cum au procedat atunci când au săvârşit infracţiuni, dar şi constatările făcute cu ocazia cercetării la faţa locului ori concluziile constatării tehnico-ştiinţifice sau expertizei referitoare la mecanismul de formare a urmelor descoperite.

b) Verificarea versiunilor elaborate pe parcursul cercetării.

În acest caz, prin reconstituire nu se verifică o anumită probă existentă în dosarul cauzei şi nici toate probele luate împreună, ci se verifică presupunerile organului de urmărire penală formulate în baza probelor, iar uneori chiar explicaţiile izvorâte din datele obţinute prin efectuarea diferitelor activităţi de verificare, sau prin efectuarea unor măsuri operative, atunci când încă nu sunt administrate probe în cauză.

In literatura de specialitate se susţine că prin reconstituire se verifică cu o eficienţă maximă dacă faptul, episodul, evenimentul, acţiunea ori o anumită circumstanţă s-au putut produce aşa cum au fost prezentate de către martori, inculpat, ori presupuse de către instanţa de judecată. În această situaţie, se poate constata care dintre ipoteze este cea mai verosimilă sau chiar adevărată.

c) Obţinerea de probe noi.

Având în vedere faptul că reconstituirea este un act de urmărire penală independent, ea poate duce la obţinerea de probe noi. Reconstituirea constituie adeseori punctul de plecare pentru stabilirea unor fapte şi împrejurări legate de infracţiunea cercetată, necunoscute din probele administrate până atunci.

Prin aceasta activitate se poate verifica dacă un anume fapt s-a produs într-un anume mod, de pildă posibilitatea înlăturării unor obstacole, posibilitatea pătrunderii infractorului printr-un anume loc, deplasarea pe o anumită distanţă a unor obiecte grele, ş.a.[2]

În acelaşi scop se efectuează şi reconstituirea menită a preciza modalităţile obiectiv posibile de realizare a activităţii materiale prin care s-a săvârşit infracţiunea, ca de exemplu dacă exista o mare cantitate de bunuri sustrase, iar caracteristicile locului şi condiţiile de pază infirmă posibilitatea sustragerii de către o singură persoană a acelor bunuri, se va verifica şi cea de-a doua variantă posibilă, respectiv participarea la comiterea infracţiunii a mai multor persoane.

---

[1] N.A. – vizuală, auditivă etc.

[2] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 541.

Scanned with OKEN Scanner

Uneori se va verifica dacă săvârşirea anumitor acţiuni era obligatorie pentru finalizarea infracţiunii, mai ales dacă în anumite stadii ale cercetării, unor astfel de infracţiuni nu li se găseşte o explicaţie logică.

Alteori, prin reconstituire se caută a se găsi explicaţia rezultatelor posibil a se produce prin săvârşirea faptei. Prin astfel de experimente, se încearcă găsirea unor explicaţii plauzibile cu privire la urmele găsite la faţa locului, şi cele care, în mod necesar ar fi trebuit să se producă ca urmare a săvârşirii anumitor infracţiuni.

5. Importanţa reconstituirii

Importanţa reconstituirii trebuie privită în lumina dispoziţiilor Codului de procedură penală conform căruia reconstituirii nu i se poate atribui o valoare probantă deosebită, concluziile ce se desprind din precizarea şi verificarea elementelor de fapt urmând să fie apreciate în raport cu celelalte probe administrate în cauză.

Altfel, însă, importanţa acestui procedeu probator se regăseşte în rolul pe care îl are în conturarea elementelor constitutive ale infracţiunii, în aflarea adevărului, datorită faptului că elementele de probă îndoielnice sau simple indicii pot, după caz, să fie reţinute ca probe serioase sau înlăturate ca lipsite de valoare.

6. Felurile reconstituirii

Practica organelor de urmărire penală, alături de părerile împărţite din literatura de specialitate au consacrat multiple criterii de clasificare a reconstituirii[1]. Consideram oportun ca şi criteriu pentru clasificarea reconstituirii pe cel îmbrăţişat de autori reputaţi în domeniu, respectiv natura activităţii ce urmează a fi verificată. Din acest punct de vedere, reconstituirea poate fi împărţită în:

– reconstituirea efectuată pentru **stabilirea posibilităţii de observare, percepere, memorare sau reproducere a unui fenomen sau fapt;**

– reconstituirea efectuată în vederea **verificării posibilităţilor de săvârşire a infracţiunii într-un anumit mod** (singur sau în complicitatea cuiva), precum şi a verificării dacă în urma unor activităţi determinate se produc anumite rezultate;

– reconstituirea efectuată pentru verificarea faptului **dacă învinuitul sau inculpatul poseda deprinderile profesionale necesare** săvârşirii unei fapte oarecare.

6.1. Stabilirea posibilităţii de observare, percepere, memorare sau reproducere a unui fenomen sau fapt

Reconstituirea declaraţiilor martorilor urmăreşte verificarea aptitudinilor subiective de percepţie ale acestora, în nemijlocita legătură cu condiţiile în care mărturia s-a format, adică în contextul factorilor obiectivi existenţi în momentul percepţiei, ale căror consecinţe pot influenţa într-un sens optimizator sau, dimpotrivă, într-un sens perturbator desfăşurarea percepţiei.

La reconstituirea în vederea verificării declaraţiilor martorilor se recurge atunci când, de exacta percepţie a împrejurărilor aflate într-un anumit raport cu infracţiunea sau cu făptuitorul, depinde orientarea, cursul pe care îl va lua cercetarea, elaborarea celei mai

---

[1] *Idem*, p. 541.

Scanned with OKEN Scanner

verosimile versiuni cu privire la persoana infractorului, adică atunci când astfel de împrejurări pot avea o importanță decisivă asupra ulterioarei desfășurări a cercetării. Astfel, nu numai atunci când buna-credință a martorilor este pusă la îndoială, ci ori de câte ori soluționarea unor importante aspecte ale cauzei este condiționată de fidelitatea percepției unor fapte sau împrejurări, organele judiciare vor putea proceda la verificarea lor pe cale experimentală.

De regulă, se verifică declarațiile martorilor oculari ori ale persoanelor sau părților vătămate din care rezultă că, în condițiile de timp, de loc, de vizibilitate, acustice date, au perceput cele petrecute la locul săvârșirii infracțiunii. În acest scop, cu ocazia reconstituirii, respectându-se condițiile existente în timpul săvârșirii infracțiunii, se reproduc artificial activitățile ce s-au desfășurat atunci, urmărindu-se posibilitatea perceperii lor.

De vreme ce rolul precumpănitor în formarea mărturiei revine analizatorilor vizuali și auditivi, în literatură și practică se face distincție între reconstituirea pentru verificarea condițiilor de vizibilitate și reconstituirea pentru verificarea condițiilor de audiție.

6.2. Verificarea condițiilor de audiție

Necesitatea verificării pe cale experimentală a fenomenelor sonore percepute de martor se ivește mai cu seamă atunci când, în momentul percepției, au existat condiții cu totul improprii de vizibilitate (în toiul nopții) sau improprii (lumină crepusculară, în prezența unor fenomene atmosferice cum ar fi: ceața, ploaia puternică, viscolul) care fac inoperantă sau incertă percepția vizuală, precum și atunci când, deși au existat condiții proprii de vizibilitate, un anumit fenomen nu a putut fi perceput datorită interpunerii unor obstacole sau situării martorilor dincolo de limitele eficienței priviri bioculare. În toate aceste situații, faptele nu pot fi percepute vizual, ci numai auditiv.

De asemenea, trebuie adăugată condiția că infracțiunea săvârșită să fi fost însoțită de producerea unor fenomene sonore – sunete sau zgomote.

În categoria sunetelor ce pot fi reproduse experimental, pe calea reconstituirii, se înscriu: vorbirea, țipetele, semnalele sonore ale unor autovehicule, iar în categoria zgomotelor – cele produse de instrumentele utilizate la săvârșirea infracțiunii, cum ar fi: armele de foc, instrumentele de lovire, zgomote produse de mijloace de transport, de obiecte în cădere.

Reproducerea pe cale experimentală a fenomenelor sonore în vederea verificării posibilităților de percepție a acestora, trebuie efectuată în condiții cât mai apropiate celor existente în momentul percepției inițiale: unele dintre acestea privesc condițiile de loc și timp, adică condițiile obiective de mediu contextuale percepției, altele se referă la fenomenul sonor propriu-zis și privesc intensitatea, sursa (natura) fenomenului sonor, distanța de la care a fost perceput, direcția de propagare.

Fidelitatea percepției fenomenelor sonore este într-o însemnată măsură influențată de locul în care s-au produs respectivele fenomene sonore. Astfel, percepția fenomenelor sonore în condițiile unei anumite situări geografice a locului (munte, deal, depresiune, pădure), a unei anumite configurații a acestuia (prezența unor obstacole, reflectoare acustice) poate fi denaturată de fenomenul acustic numit ecou. Datorită percepției concomitente a undelor sonore directe, cât și a celor reflectate, ori numai a acestora din urmă, aprecierea direcției de propagare a fenomenelor sonore, în prezența ecoului, poate

Scanned with OKEN Scanner

merge până la indicarea unei direcții opuse chiar celei din care, în mod real, provine fenomenul sonor.

Când fenomenele sonore au fost percepute în locuri închise (curți interioare, săli de dimensiuni mari, hale, clădiri și alte obstacole reflectoare), percepția auditivă poate fi mult perturbată de un alt fenomen acustic – reverberația. Acest fenomen influențează nu numai posibilitatea localizării spațiale auditive a sursei sonore (de pildă, fereastra de la care s-a auzit o împușcătură sau țipete, cuvinte etc.), ci și claritatea audiției, deoarece, datorită prelungirii sunetelor primare și a variației de intensitate, percepția este neclară, neinteligibilă și deformată.

La reproducerea pe cale experimentală a fenomenelor sonore percepute în medii închise va trebui, de asemenea, să se ia în considerare nu numai natura și intensitatea fenomenului acustic (convorbire, țipete, strigăte, zgomotul dus de împușcătură), ci și natura obstacolelor ce separau martorul de sursa sonoră, cum ar fi percepția dintr-o încăpere alăturată despărțită prin pereți, uși, ferestre.

În ceea ce privește condițiile de timp, reconstituirea trebuie efectuată în condiții similare celor existente în momentul percepției inițiale. Aici vor trebui avute în vedere, în primul rând, condițiile atmosferice în momentul percepției. Fidelitatea percepției auditive va fi în mare măsură influențată, după cum aceasta s-a petrecut în condițiile unei atmosfere liniștite, calme (în general, în timpul nopții, într-un loc izolat, pe câmp, în pădure) sau, dimpotrivă, în condițiile unui mediu zgomotos (în timpul zilei, într-un centru populat, ore de trafic intens, de activitate intensă și alte asemenea medii). În această din urmă situație fenomenele acustice sunt percepute pe un fond perturbator.

De asemenea, dacă percepția inițială s-a desfășurat în condițiile unui vânt de o anumită intensitate, reproducerea experimentală a fenomenului sonor va trebui să aibă loc în condiții similare deoarece forța și direcția vântului influențează în mare măsură posibilitatea determinării exacte a distanței la care este situată sursa sonoră și, implicit, claritatea audiției.

A doua categorie de condiții, a căror observare se impune cu ocazia verificării posibilităților de audiție, privește fenomenul sonor propriu-zis și se referă la intensitatea, sursa (natura) fenomenului acustic, distanța de la care este perceput, precum și direcția de propagare.

Astfel, sunetele sau zgomotele a căror posibilitate de percepție se verifică experimental, trebuie reproduse la o intensitate (forță, tărie) sensibil apropiată, de aceasta depinzând, între altele, percepția clară, denaturată sau neputința percepției fenomenului sonor.

În ceea ce privește sursa (natura) fenomenului sonor, se impune ca aceasta să fie reprodus experimental de însuși obiectul care l-a generat inițial (de pildă, arma sau pistolul cu care s-a efectuat tragerea), iar atunci când aceasta nu mai este posibil, de obiecte de același tip (de pildă, arma de același tip și calibru). Când obiectul reproducerii îl constituie vorbirea, țipete sau strigăte, se impune repetarea lor la diferite intensități pentru a le apropia cât mai mult de intensitatea avută în momentul perceperii inițiale.

Eficiența reconstituirii condițiilor de audiție este condiționată și de respectarea acelorași raporturi de distanță și de direcție de propagare a fenomenului sonor.

De fenomenul sonor, reprodus în condițiile de loc și timp semnalate, a fost perceput de martor și cu ocazia reproducerii experimentale, dar nu și de către martorul sau martorii asistenți aflați alături de el, trebuie să se verifice dacă nepotrivirea nu-și află

Scanned with OKEN Scanner

cauza în existența unor diferențieri în planul sensibilității auditive a martorului auditiv (acuitatea deosebită a analizatorului auditiv datorată, de pildă, exersării profesiunii sale) și martorului asistent (al cărui organ auditiv poate fi afectat funcțional). În astfel de situații, se impune repetarea experimentului cu participarea unor martori asistenți a căror acuitate auditivă este sensibil apropiată (de exemplu martori recrutați din aceeași categorie profesională).

6.3. Verificarea condițiilor de vizibilitate

Obiectul reconstituirii îl constituie verificarea experimentală a posibilităților de percepție vizuală a persoanelor, de regulă a infractorului, a acțiunilor întreprinse de acesta precum și a unor obiecte. În această din urmă situație, în afara de condițiile de vizibilitate, fidelitatea percepției vizuale a obiectelor va fi determinată, într-o anumită măsură, de mărimea, forma, culoarea acestora, de împrejurarea dacă acestea au fost percepute în condiții statice sau de mișcare, de raporturile la distantă între obiecte și cel ce percepe, durata percepției etc. De aici cerința ca, în procesul verificării experimentale, să se folosească însăși obiectele despre care se afirma că au fost percepute și numai atunci când aceasta nu mai este cu putință, să se utilizeze obiecte cu aceleași însușiri, obiecte ce aparțin aceluiași gen.

În mod curent, prin mijlocirea acestei activități se verifică aptitudinile subiective ale martorilor de a percepe vizual, dar, în raport de natura împrejurărilor, reconstituirea poate fi efectuată și pentru verificarea aptitudinilor învinuitului sau inculpatului (de pildă, în cazul unui omor fără voie, săvârșit cu o armă de foc, se verifică experimental susținerea învinuitului potrivit căreia, în locul în care a executat tragerea, dată fiind configurația terenului, nu a avut posibilitatea să observe victima) sau ale victimei infracțiunii (astfel, se poate verifica experimental susținerea acesteia ca, de la o anumită distanță, a putut identifica complicele aflat la pândă sau mijlocul de transport cu care infractorul a părăsit locul faptei, aflat la o anumită distantă).

Deoarece prin reconstituire se urmărește a se verifica în ce măsură, în condițiile date de vizibilitate, percepția vizuală a fost sau nu posibilă, este firesc ca această activitate să fie efectuată în condiții de vizibilitate cât mai apropiate celor existente în momentul percepției inițiale.

Din acest punct de vedere, factorul fizic, de prezența sau absența căruia este legată plenitudinea și fidelitatea percepției vizuale, îl constituie intensitatea luminii.

Intensitatea luminii, fie că avem în vedere fapte percepute în condițiile luminii naturale, fie în condițiile luminii artificiale, diferă după cum împrejurările legate de infracțiune sau de infractor au fost recepționate în lumina zilei, în zori sau în amurg ori în timpul nopții. Intensitatea luminii nu este egală de-a lungul întregii zile, ci prezintă grade diferite și, în consecință, va oferi condiții propice sau mai puțin propice de vizibilitate, de percepție vizuală. Constatarea se impune și mai pregnant dacă avem în vedere distribuția luminii în raport cu anotimpul – una este intensitatea luminii și, respectiv, posibilitatea de percepție într-o zi de toamnă, lipsa de soare și alta va fi percepția vizuală într-o zi de iarnă, pe fondul alb al zăpezii.

De asemenea, la efectuarea reconstituirii trebuie să se țină seama de ora de la care, în raport cu anotimpul și chiar cu zona geografică, începe lumina diurnă; deci, trebuie să se determine limitele de timp ale luminii diurne.

Scanned with OKEN Scanner

Atunci când se reproduc experimental împrejurări legate de percepţia însuşirilor cromatice, fie că este vorba de recunoaşterea infractorului pe bază descrierii culorii îmbrăcămintei, a pigmentaţiei pielii sau părului, ori a obiectelor purtătoare, nu numai intensitatea dar şi natura iluminatului poate influenţa perturbator asupra acestui proces. Este cazul mediilor iluminate cu neon, de regulă al faptelor petrecute în interioare, dar şi a celor petrecute în exterior, mai ales în mediul urban, la lumina reclamelor şi a firmelor fluorescente policrome care diminuează mult posibilitatea percepерii corecte a culorilor. De aceea, se impune ca astfel de fapte să fie reproduse nu numai la o lumină de aceeaşi intensitate, ci şi de aceeaşi natură.

De asemenea, se impune ca faptele să fie reproduse în aceleaşi condiţii atmosferice deoarece condiţiile de vizibilitate diferă după cum acestea au fost percepute în condiţiile unei atmosfere rarefiate, purificate (după ploaie într-o zonă muntoasă) sau în condiţiile unei atmosfere încărcate (fum, vapori, aer încărcat de umiditate, timp noros, ceaţă).

Un alt factor ce nu trebuie să fie nesocotit la efectuarea reconstituirii îl constituie distanţa ce separă martorul de faptul perceput vizual deoarece fidelitatea percepţiei se află într-un raport direct sau invers proporţional cu distanţa de la care s-a perceput.

Totodată, trebuie luat în considerare şi unghiul vizual sub care au fost percepute persoanele, obiectele întrucât unghiul mare de vizibilitate asigură percepţia exactă a obiectelor, în vreme ce faţă de obiectele percepute sub un unghi redus se manifestă tendinţa supraestimării dimensiunilor.

Asemenea reconstituiri oferă posibilitatea verificării declaraţiilor martorilor, cu efecte deosebite pentru înlăturarea mărturiilor nesincere, atunci când, prin reproducerile ce se realizează, se demonstrează imposibilitatea percepерii ori fixării fidele în memorie a faptelor şi fenomenelor în condiţiile date. În aceeaşi măsură, astfel de reconstituiri prezintă importanţă pentru verificarea declaraţiilor persoanelor sau părţilor vătămate, mai ales când se ridică problema de a dovedi netemeinicia unor plângeri tendenţioase.

6.4. Verificarea posibilităţilor de săvârşire a infracţiunii într-un anumit mod (singur sau cu complicitatea cuiva), precum şi a verificării dacă în urma unor activităţi determinate se produc anumite rezultate[1]

În această categorie pot fi menţionate reproducerile ce se execută de către învinuiţi ori inculpaţi în scopul verificării declaraţiilor lor cu privire la modul în care s-au săvârşit infracţiunile. În asemenea cazuri se impune refacerea locului săvârşirii infracţiunii şi, în general, crearea unor condiţii similare celor existente la săvârşirea faptei ale cărei împrejurări se reproduc.

Obiectul unei asemenea reconstituiri îl poate constitui reproducerea tuturor împrejurărilor în care a fost săvârşită infracţiunea sau numai a unor părţi din aceasta ori a unor amănunte ale faptei care prezintă interes pentru explicarea mecanismului comiterii ei.

Verificarea posibilităţii efectuării anumitor acţiuni ale infractorului, în condiţiile concrete ale infracţiunii cercetate, se referă atât la procesul de formare a unor infracţiuni în general, cât şi la verificarea dacă anumite acţiuni au putut avea loc, ţinând seama de condiţiile în care s-a desfăşurat infracţiunea. Drept urmare, prin reconstituire se stabileşte dacă infractorul a avut posibilităţi reale de a pătrunde la locul săvârşirii faptei, singur şi

[1] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 541.

Scanned with OKEN Scanner

neajutat de complici aşa cum susţine, sau este numai o încercare de a-şi acoperi complicii.

Tot prin verificarea posibilităţilor efectuării anumitor acţiuni se va stabili dacă şi cantitatea lucrurilor sustrase în cursul unei efracţii este reală sau nu, întâlnindu-se cazuri în care cantitatea lucrurilor pretinse că au fost sustrase depăşea posibilităţile concrete în care s-a săvârşit fapta, necesitând mijloace de transport speciale, sau un timp mai lung decât a avut infractorul la dispoziţie. De asemenea, tot prin această metodă de verificare, se pot stabili condiţiile concrete ale unor fenomene naturale care, fără o repetare experimentală, greu ar putea fi explicate.

6.5. Verificarea faptului dacă făptuitorul poseda deprinderile profesionale necesare săvârşirii unei fapte oarecare

Deşi mai rar întâlnite în practica judiciară, totuşi, aceste situaţii nu trebuie de loc minimalizate deoarece sunt demne de a aduce un plus convingerii intime a organului de cercetare penală fie că presupunerile sale se confirmă, cele afirmate de persoana cercetată corespunzând unor stări de fapt, fie că, dimpotrivă, cele susţinute nu au o convingere practică.

În acest sens, nu o dată, persoanele cercetate pentru falsuri de documente de identitate sau valută, falsuri de opere de artă, spargeri etc., încearcă să păstreze tăcerea asupra celor care, în realitate, sunt autorii falsurilor ori procuratorii de instrumente sau ustensile de spargere (falsuri de chei, speracle etc.), luând în întregime asupra lor toate faptele (inclusiv realizarea falsurilor).

Ştiut fiind faptul că realizarea unui fals solicită aptitudini practice deosebite, finețe, spirit de observaţie, un oarecare profesionalism, în aceste situaţii se impune reconstituirea, de către persoanele cercetate, fie a întregului proces generator al falsului, fie doar al unor aspecte: realizarea matriţelor, combinarea cernelurilor, lucrul asupra documentelor, realizarea cheilor, speraclelor, pontoarcelor etc.

Eşecul în finalizarea acestor manopere, care, rezolvate, ţin de *modus operandi* al falsificatorilor profesionişti, determină nu o dată la mărturii complete în sensul adevăratelor stări de fapt (denunţarea complicilor, a modului de operare etc.).

Procedural, în prezenţa martorilor asistenţi, învinuitul este invitat să execute experimental, în întregime sau parţial, notiţe, ştampile, filigrane etc.; rezultatul fiind consemnat în conţinutul procesului-verbal.

7. Desfăşurarea reconstituirii

Potrivit prevederilor Codului de procedură penală reconstituirea poate fi dispusă motivat de către organul de urmărire penală sau de către instanţa de judecată, dacă aceasta consideră necesar să verifice ori să precizeze o serie de date ce prezintă importanţă pentru soluţionarea cauzei şi care nu au fost clarificate prin alte mijloace de probă.

După întrunirea acestor condiţii, inclusiv a condiţiilor care să permită efectuarea verificării în împrejurări cât mai apropiate de cele ale săvârşirii infracţiunii, este posibilă dispunerea reconstituirii în orice moment al desfăşurării procesului penal. Pentru luarea deciziei de efectuare a reconstituirii, organul judiciar este obligat să ţină seama de oportunitatea ei, ceea ce face necesară eliminarea probatoriului existent în cauză, pentru a

Scanned with OKEN Scanner

se evita dispunerea unui act inutil. Astfel, dacă din coroborarea tuturor probelor se desprinde concluzia că faptele şi împrejurările cauzei sunt clar stabilite, iar persoana infractorului este identificată cu certitudine, reconstituirea este, practic, fără obiect.

Aceste precizări se impun deoarece, în literatura de specialitate, s-a încercat acreditarea ideii conform căreia reconstituirea s-ar efectua de regulă, în faza de finalizare a cercetărilor, respectiv la sfârşitul urmăririi penale.

7.1. Pregătirea în vederea efectuării reconstituirii

Conform literaturii de specialitate[1], în cadrul pregătirii pentru a se efectua reconstituirea se includ două categorii de activităţi:

1 – activităţi ce se desfăşoară până la deplasarea la locul unde se va efectua reconstituirea;

2 – activităţi ce se desfăşoară la locul reconstituirii înainte de începerea acesteia.

1. În această categorie se includ:

– determinarea scopului reconstituirii;

– stabilirea activităţilor ce urmează a fi efectuate pentru realizarea scopului reconstituirii;

– stabilirea ordinii în care se vor desfăşura activităţile respective;

– stabilirea participanţilor la reconstituire;

– pregătirea mijloacelor materiale de probă precum şi a obiectelor ce urmează a fi folosite pentru efectuarea reconstituirii;

– stabilirea mijloacelor tehnice ce urmează a fi folosite şi verificarea stării acestora;

– reamenajarea locului în care urmează să se desfăşoare reconstituirea, dacă situaţia o cere.

2. La locul reconstituirii, printre activităţile pregătitoare menţionăm:

– invitarea martorilor asistenţi şi a reprezentantului instituţiei în incinta ori pe teritoriul căreia se desfăşoară reconstituirea;

– organizarea pazei corespunzătoare a locului reconstituirii[2];

– verificarea locului în care se desfăşoară reconstituirea şi reamenajarea acestuia pentru a corespunde condiţiilor ce au existat în momentul săvârşirii faptelor ale căror împrejurări se reconstituie, dacă acest lucru este necesar;

– instruirea participanţilor la reconstituire cu privire la sarcinile ce le revin şi activităţile pe care urmează să le desfăşoare pentru buna desfăşurare a reconstituirii;

– stabilirea comunicaţiilor între participanţii la reconstituire;

Totodată, este necesar ca în pregătirea reconstituirii să fie inclus un plan care trebuie să cuprindă:

– data şi locul reconstituirii;

– scopul reconstituirii – ce urmează a se verifica;

– modul de desfăşurare – ce activităţi urmează a fi întreprinse pentru reproducerea împrejurărilor a căror verificare se urmăreşte prin reconstituire, ordinea lor şi persoanele ce le vor executa;

---

[1] Colectiv, *Tratat de tactică criminalistică*, Ed. Carpaţi, Craiova, 1992, p. 264.

[2] *Idem*, p. 265.

Scanned with OKEN Scanner

– participanții[1] – învinuiți sau inculpați, martori oculari, partea vătămată, autorii asistenți, experții, precum și lucrătorii din organul de urmărire penală care vor lua parte la reconstituire, cu sarcinile concrete pentru fiecare;

– asigurarea materială, mijloacele materiale de probă, obiectele ce vor fi folosite, de unde vor fi procurate, mijloacele de fixare a rezultatelor reconstituirii, mijloacele de deplasare la locul reconstituirii ș.a.

– data, locul și cine va face instructajul persoanelor ce vor participa la reconstituire.

Trebuie reținut că planul în cauză trebuie prezentat cu cât mai puțin timp înainte de a se trece la aplicarea măsurilor prevăzute, pentru a se asigura conspirativitatea acțiunii. Totodată, este necesar să se stabilească toate detaliile ce se impun pentru buna desfășurare a reconstituirii și realizarea scopului acesteia.

7.2. Participanții la reconstituire

La locul reconstituirii, participanții – cei prezenți la săvârșirea faptei ce face obiectul cauzei sau ale căror declarații urmează a fi verificate, respectiv, învinuiții, inculpații, martorii oculari, persoanele ori părțile vătămate, în funcție de situație – vor fi întrebați dacă consideră corespunzătoare condițiile în care se va desfășura reconstituirea.

Obiecțiile acestora trebuie să fie avute în vedere și, în funcție de natura lor și de posibilități să fie luate măsurile corespunzătoare pentru ca reconstituirea să se efectueze în condiții de maximă apropiere de cele ale producerii faptelor a căror verificare se urmărește.

După asigurarea tuturor condițiilor, se trece la realizarea activităților stabilite în funcție de scopul pe care îl urmărește reconstituirea și de felul ei.

În acest sens, cel care conduce reconstituirea va invita participanții să ocupe locurile stabilite și va da semnalul de începere a activităților.

În cursul reconstituirii trebuie să se acorde atenție legăturii dintre participanți, mai ales atunci când teritoriul pe care urmează a se desfășura activitățile prevăzute pentru realizarea scopului propus are o întindere mare.

Pentru realizarea acestei legături, în vederea unei corecte coordonări a activităților ce se desfășoară, pot fi folosite cu bune rezultate stații de emisie-recepție ori telefonia mobilă.

În rândul participanților, locul principal îl va ocupa organul de urmărire penală care instrumentează cauza. Acesta stabilește necesitatea și scopul efectuării reconstituirii, fixează și conduce activitățile ce vor fi efectuate, materializează, apreciază și folosește, în cursul cercetării, rezultatele obținute.

Prezența părților la reconstituire este facultativă, ele fiind invitate când este necesar, fără ca neprezentarea, atunci când au fost încunoștințate, să împiedice efectuarea activității. Apărătorul învinuitului sau inculpatului are dreptul să asiste la efectuarea oricărui act de urmărire penală. Lipsa apărătorului nu împiedică efectuarea reconstituirii, dacă există dovada că apărătorul a fost încunoștințat de data și ora efectuării actului.

În ceea ce privește celelalte persoane, trebuie respectată regula care impune ca la reconstituire să participe acele persoane care au fost prezentate la producerea faptului ale cărui împrejurări se reproduc sau autorii declarațiilor ce se verifică ori se precizează.

---

[1] A Ciopraga, *Criminalistica. Elemente de tactică*, Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași, Facultatea de Drept, 1986, p. 74.

Scanned with OKEN Scanner

Reconstituirea se efectuează în asistența a doi martori, afară de cazul când aceasta nu este posibilă. Martorilor asistenți trebuie să li se asigure posibilitatea de a constata modul în care se execută activitățile și rezultatul acestora. Ei trebuie să aibă un rol activ, de aceea la alegerea lor se impune să fie avute în vedere persoanele cu pregătire și experiență suficiente pentru înțelegerea a ceea ce se întreprinde, întrucât ei sunt chemați să facă observații, precizări sau completări cu privire la modul în care s-a desfășurat reconstituirea și au fost consemnate rezultatele obținute.

De asemenea, la reconstituire pot lua parte martorii oculari ai infracțiunii, ca și persoana ori partea vătămată. Rolul acestora este de a ajuta organul de urmărire penală în reamenajarea locului faptei, de a da explicațiile cuvenite în ceea ce privește desfășurarea experimentelor.

În cazul în care, prin reconstituire, se urmărește verificarea și precizarea declarațiilor martorilor sau ale persoanelor ori părților vătămate, aceștia pot participa nemijlocit la desfășurarea reproducerilor, în sensul de a demonstra o acțiune sau alta. În asemenea situații, participarea se impune pentru a asigura verificarea relatărilor acestora, deoarece posibilitățile de percepere și fixare în memorie diferă de la persoană la persoană, chiar atunci când se respectă întocmai condițiile de vizibilitate, audibilitate, atmosferice etc.

Atunci când partea vătămată nu poate participa la reconstituire din motive obiective, cum ar fi starea ei gravă, decesul etc. se poate recurge la o altă persoană care să acționeze în locul său, avându-se în vedere asemănarea de sex, vârstă, constituția fizică, starea sănătății, pentru a se ajunge la obținerea unui rezultat obiectiv.

Participarea specialiștilor la reconstituire este de natură a asigura acesteia un nivel științific cât mai ridicat pentru înlăturarea eventualelor erori în modul de efectuare și, în special, în aprecierea rezultatelor experimentelor care se vor executa.

Rolul specialiștilor este și de a contribui la aprecierea rezultatelor reconstituirii, în cazurile când, cu ocazia acesteia nu au mai putut fi reproduse condițiile de desfășurare a evenimentelor ale căror împrejurări se verifică, în sensul de a se pronunța asupra modului cum a putut influența lipsa lor asupra rezultatelor obținute.

Obligația organului de urmărire penală este de a stabili participanții la reconstituire astfel încât numărul acestora să nu depășească pe cel strict necesar activităților care urmează a fi efectuate pentru realizarea scopului propus.

7.3. Activități la locul reconstituirii

Activitatea tuturor participanților la efectuarea reconstituirii este subordonată organului judiciar sub îndrumarea căruia se vor desfășura toate activitățile experimentale. Deoarece participarea oricăruia dintre aceștia este justificată numai de o prezență activă, organului judiciar, mai înainte de începerea experimentelor, îi revine obligația de a face cunoscute participanților scopul precum și atribuțiile ce revin fiecăruia. Astfel, la reconstituirea efectuată în vederea verificării posibilităților de audiție, organul judiciar va stabili care anume dintre participanți va rosti cuvintele, propozițiile sau frazele ori va produce un anumit zgomot, din care anume punct al locului, intensitatea cu care vor fi rostite sau produse, de câte ori se vor repeta etc. Tot astfel, va fi precizată poziția pe care trebuie să o ocupe participanții ce vor recepționa fenomenul sonor (cel ale cărui aptitudini de audiție se verifică, însoțit de martori asistenți). Pentru a nu se influența defavorabil desfășurarea, dar mai cu seamă rezultatul experimentului, scopul, conținutul

Scanned with OKEN Scanner

precum şi momentul rostirii sau producerii zgomotelor nu trebuie dezvăluite faţă de cei care le vor recepţiona.

Participanţilor la reconstituire trebuie să li se atragă atenţia de a păstra secretul privind activităţile întreprinse şi rezultatele obţinute, mai ales atunci când, cu ocazia efectuării acestui act, ei pot lua cunoştinţă despre unele date care constituie secret de stat.

Reconstituirea trebuie efectuată în condiţii de loc, de timp şi de mod cât mai apropiate de cele în care s-a săvârşit fapta cercetată, ceea ce reprezintă o cerinţă tactică deosebit de importantă.

De la această regulă se exceptează faptele cu un anumit grad de pericol (incendii, explozii, trageri cu arme de foc) a căror reconstituire, în majoritatea cazurilor este limitată numai la aspectele tehnice efectuate în condiţii de laborator.

Există însă şi fapte sau împrejurări care nu pot face obiectul reconstituirii cum sunt, de exemplu, cele de natură să lezeze demnitatea sau să pună în pericol viaţa sau sănătatea persoanelor participante la reconstituire, să prejudicieze avutul privat sau personal.

În practică, apar totuşi şi cazuri în care este absolut necesar să se verifice prin reconstituire unele declaraţii privind săvârşirea de fapte în condiţii de periculozitate.

7.3.1. Condiţii de loc

Locul reconstituirii va fi, de obicei, locul unde s-a săvârşit infracţiunea, pentru ca refacerea experimentală a împrejurărilor acesteia să se desfăşoare în condiţii cât mai apropiate de acelea ale faptelor reale. În cazurile în care, prin reconstituire, se urmăreşte verificarea condiţiei de loc, fie că se referă la activitatea infractorului sau a victimei, fie că se referă la declaraţiile martorilor oculari, condiţia de loc trebuie riguros respectată sau, în caz de imposibilitate, să se ţină seama, în mod strict, de acest element.

Dacă la locul infracţiunii au intervenit modificări, se poate proceda la refacerea aspectului iniţial, dacă reamenajarea nu implică distrugeri sau degradări de obiecte.

Efectuarea reconstituirii la locul faptei mai prezintă şi avantajul că permite verificarea declaraţiilor martorilor referitoare la percepţia vizuală sau auditivă a faptelor. Dacă acest lucru nu este posibil, organul judiciar va lua măsuri de efectuare a reconstituirii în condiţii de loc cât mai apropiate de cele reale, oportunitatea schimbării trebuind să fie evidentă.

În unele cazuri, însă, condiţia de loc nu numai că nu este necesar să se respecte, dar chiar ar putea dăuna bunei desfăşurări a experimentului, ca de exemplu, în refacerile experimentale ale condiţiilor în care s-a tras cu o armă de foc într-un loc circulat sau pentru refacerea experimentală a izbucnirii şi extinderii unui incendiu etc. În cazuri de acest fel, reconstituirea se va organiza în condiţii de laborator sau în locuri deschise anume amenajate în acest scop.

7.3.2. Condiţii de timp

Respectarea acestui deziderat în refacerea experimentală a împrejurărilor infracţiunii constă în alegerea unor condiţii asemănătoare de timp ca, de exemplu, aceeaşi oră din zi sau din noapte ca în momentul desfăşurării infracţiunii, aceleaşi intervale de timp pentru executarea diferitelor activităţi etc. Condiţia de timp nu poate fi nesocotită, îndeosebi în cazurile în care anumite materiale de la dosar trebuie verificate în funcţie de acestea. Astfel, vizibilitatea şi audibilitatea victimei sau martorului ocular vor oscila în funcţie de

Scanned with OKEN Scanner

condițiile de timp – ziua vizibilitatea este mai bună decât seara, iar noaptea se poate auzi mai bine decât ziua.

În procesul-verbal al reconstituirii se va nota, în mod obligatoriu, dacă condițiile de timp au fost respectate sau nu și care au fost motivele care au stat la bază: imposibilitatea realizării lor în anumite condiții concrete date sau socotirea lor ca neimportante pentru verificarea anumitor împrejurări ale infracțiunii.

7.3.3. Condiții meteorologice

Aceste aspecte sunt legate de condițiile atmosferice și de anotimp, ca: fondul alb al zăpezii sau căderea acesteia, ploaia, ceața, vântul, zgomotele furtunii etc.

În procesul de verificare a audibilității sau vizibilității va trebui să se țină seama obligatoriu de aceste condiții, alegând situații asemănătoare sau apreciind rezultatele reconstituirii în funcție de lipsa acestora. Astfel, fondul alb al zăpezii asigură extinderea vizibilității pe distanțe mari, chiar în amurg sau noaptea sub razele lunii, dar numai în ceea ce privește conturul general și forma de mișcare. Căderea zăpezii reduce vizibilitatea la o distantă în raport cu densitatea ei și stânjenește aprecierea detaliilor, cum sunt, de exemplu, trăsăturile feței.

Ceața și căderea ploii reduc și mai mult câmpul vizibilității, iar umiditatea terenului, chiar după încetarea ploii, va îngreuna vizibilitatea la distantă., în cazul solurilor neacoperite cu floră și care prezintă nuanțe mai deschise când sunt uscate.

Zgomotele furtunii pot reduce audiția până la a face neperceptibile chiar tragerile din apropiere cu arme de foc, iar direcția vântului mărește sau scade audiția.

Prin urmare, în organizarea reconstituirii se va ține seama și de aceste condiții, cu atât mai mult cu cât unele pot influența posibilitățile de percepție.

Pentru obținerea de date cu privire la condițiile atmosferice dintr-o anumită zi sau interval de timp, se poate apela la sprijinul Institutului de meteorologie, al filialelor acestuia, care țin o evidență completă a evoluției vremii. În acest fel, este posibilă și verificarea afirmațiilor unor persoane, referitoare la starea timpului din momentul comiterii faptei.

7.3.4. Alte condiții

Alte condiții pot fi luate în considerare, dacă au avut o anumită semnificație în săvârșirea faptei sau în perceperea ei. Astfel, interesează:

– condițiile de iluminare artificială sau naturală;

– condițiile de distanță, de la care se percepe o acțiune sau pe care trebuie să o parcurgă o persoană pentru a ajunge într-un anumit timp la o anumită destinație;

– particularitățile terenului sau spațiului de comitere a infracțiunii (teren arat, împădurit, nisipos);

– prezența unor condiții specifice, cum ar fi, de exemplu, zgomotul de fond într-un anumit loc (zgomot de stradă circulată, zgomotul din halele industriale).

Particularitățile terenului își au semnificația lor pentru a verifica, de pildă, viteza cu care o persoană poate să fugă pe un teren proaspăt arat sau prin lăstăriș, posibilitățile de întoarcere a unei mașini într-un spațiu strâmt ori accidentat, posibilitatea urcării unei pante, având un unghi mare de înclinare, cu o anumită greutate.

Scanned with OKEN Scanner

După încheierea pregătirilor în vederea efectuării reconstituirii, a organizării sale, potrivit planului întocmit, organul judiciar va trece la efectuarea sa, în condițiile prevăzute de lege.

Pentru ca reconstituirea să servească într-adevăr ca mijloc de verificare a probelor obținute prin diversele mijloace de cercetare, sau cu ajutorul ei să obținem noi probe în cauza cercetată, reproducerea diferitelor împrejurări ale infracțiunii trebuie să se facă cu cea mai mare exactitate, fără omiterea nici unui detaliu necesar din complexul care îl reprezintă. Reproducerea unor acțiuni mai importante trebuie repetată în condiții diferite, pentru a descoperi forma cea mai apropiată de desfășurare a lor.

O cerință deosebit de importantă pentru reușita reconstituirii, impusă de puternice rațiuni, este cea potrivit căreia **reconstituirea trebuie efectuată în condiții similare sau cât mai apropiate de cele existente în momentul producerii faptului sau fenomenului**[1]. Respectarea acestei reguli este motivată de faptul că numai o deplină coincidență între condițiile de loc și de timp existente în momentul producerii faptului și cele în care acesta a fost reprodus în mod experimental oferă garanția obținerii unor rezultate foarte apropiate.

Această condiție trebuie riguros respectată atunci când, pe calea reconstituirii, se verifică posibilitățile subiective de percepție auditivă și vizuală ale martorilor, învinuiților sau inculpaților ori victimelor, precum și în toate acele împrejurări în care rezultatele experimentelor sunt nemijlocit condiționate de locul și timpul producerii lor.

Locul reconstituirii trebuie să fie cel în care s-au produs faptele ale căror împrejurări se verifică, dacă schimbarea lui influențează rezultatul acesteia.

Pentru asigurarea obținerii unui rezultat cât mai concludent, trebuie ca locul reconstituirii să fie reamenajat, redus într-o situație cât mai apropiată de cea existentă în momentul săvârșirii faptei. Acest lucru se impune cu atât mai mult cu cât, după săvârșirea infracțiunii, stabilindu-se condițiile care au favorizat, de exemplu, sustragerile, se iau măsuri de către unitatea prejudiciată pentru a împiedica săvârșirea unor asemenea acțiuni în viitor: construirea unui gard, înălțarea zidului, iluminarea unor porțiuni din perimetrul acestuia, așa încât, cu ocazia reconstituirii, locul faptei se prezintă modificat. Ignorarea acestor modificări, neluarea măsurilor pentru reamenajarea locului reconstituirii au influență deosebită asupra rezultatului ei, putând chiar să-i împiedice desfășurarea.

De asemenea, condițiile de timp, vizibilitate, audibilitate, atmosferice, trebuie să fie similare sau cât mai apropiate de cele care au existat în timpul producerii faptelor, evenimentelor ale căror împrejurări se verifică prin reconstituire, dacă schimbarea lor îi influențează rezultatul. În acest sens, este indicat să se stabilească aceleași ore din zi sau din noapte deoarece vizibilitatea sau audibilitatea diferă de la oră la oră.

Când condițiile de lumină ori anotimp nu pot fi respectate, iar prin reconstituire se urmărește stabilirea posibilităților de a vedea, se va ține seama de răsăritul și apusul soarelui. În cursul nopții, se vor avea în vedere fazele lunii, prezența sau lipsa zăpezii care influențează substanțial vizibilitatea. Importanța timpului este dată de împrejurarea care se verifică prin reconstituire și nu de natura faptei săvârșite. Astfel, dacă reconstituirea urmărește stabilirea posibilităților inculpatului de a pătrunde într-un obiectiv printr-o anumită deschizătură, această verificare nu se va desfășura noaptea,

[1] C. Suciu, *Criminalistica*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1972.

Scanned with OKEN Scanner

pentru a se respecta condițiile de timp care au existat la săvârșirea furtului, din moment ce timpul nu poate influența rezultatul experiențelor ce se desfășoară.

Condițiile atmosferice pot fi, uneori, hotărâtoare în verificarea posibilității producerii faptelor și fenomenelor. De aceea, nu se va putea obține un rezultat concludent dacă, verificându-se, de exemplu, posibilitatea de percepere, se va desfășura reconstituirea fără a se ține seama de condițiile – ploaie, furtună, viscol – existente în momentul săvârșirii faptelor ce se verifică.

Cu toate acestea, similitudinea între condițiile existente în momentul producerii unui anumit fapt și cele existente în momentul reproducerii sale experimentale nu merge, întotdeauna, până la suprapunerea lor totală, până la identitate. Astfel, uneori, obiectul cu privire la care urmează a se face diferite experimente nu mai există în materialitatea sa, ca o consecință a infracțiunii (de pildă, verificarea posibilității izbucnirii incendiului dintr-un anumit loc al clădirii), după cum, alteori, efectuarea, pe însuși locul producerii faptelor, a unor experimente, ar putea constitui o sursă de pericol pentru viața sau integritatea unor persoane (de exemplu, verificarea experimentală a condițiilor în care s-au executat trageri cu arme de foc, într-un loc frecventat). În astfel de cazuri, dacă necesitatea experimentului este justificată, acesta poate fi efectuat în condiții de laborator.

În unele cazuri, condițiile de loc și timp sunt irelevante, în sensul că acestea nu pot în niciun mod influența rezultatul experimentului. În asemenea situații, se poate face abstracție de condițiile de loc și timp, deci experimentul poate fi efectuat în orice loc și în orice timp. Astfel, sunt indiferente condițiile de loc și timp atunci când se verifică forța fizică a infractorului care afirmă că, neajutat de nimeni, a transportat pe o anumită distantă obiecte de o anumită greutate (evident, în situația în care terenul prezintă anumite particularități – teren proaspăt arat, nisipos, în pantă – care ar putea influența rezultatul), când se verifică dacă infractorul ar fi putut acționa într-un anumit mod dacă nu ar fi avut cunoștințe de specialitate într-un domeniu dat (de exemplu, manipularea și conducerea unui mecanism). De altfel, coincidenta condițiilor de loc și timp nu înseamnă neapărat suprapunerea până la detalii a acestor condiții, ci respectarea fidelă a acelor condiții care pot influența decisiv, într-un sens sau altul, rezultatul fenomenului studiat experimental.

Când condițiile de loc și timp pot influența într-un mod hotărâtor rezultatul experimentului, organul judiciar trebuie să se convingă dacă acestea corespund celor existente în momentul producerii faptului.

De regulă, experimentul se efectuează la o dată mai mult sau mai puțin apropiată celei în care s-a produs faptul, timp în care configurația locului infracțiunii poate suferi modificări impuse de însăși natura locului producerii faptului (de pildă, schimbarea, în cazul unui accident de trafic rutier, a aspectului locului infracțiunii, dictată de necesitatea de a reda circulației o arteră de trafic intens –explozia din localitatea Mihăilești, județul Buzău), după cum astfel de modificări se pot datora intervenției voluntare ori involuntare a unor persoane (de exemplu, schimbarea poziției unor obiecte dintr-o încăpere) sau unor fenomene atmosferice. În astfel de situații, experimentul va putea fi efectuat, de obicei, după restabilirea, pe baza indicațiilor ascultate, a configurației avute inițial.

Atunci când condițiile de timp în care urmează a se verifica experimental un anumit fapt sunt mult schimbate față de cele care au existat în momentul producerii sale (de pildă, verificarea posibilităților de audiție în condițiile unui vânt de o mare intensitate, iar

Scanned with OKEN Scanner

fenomenul sonor a fost perceput inițial în condițiile unei atmosfere liniștite, calme, lipsite de vânt), fie se va renunța la efectuarea experimentului, fie se va amâna până ce condițiile de timp vor fi adecvate.

Când reconstituirea a fost efectuată în condiții schimbate de loc și timp, fie datorită imposibilității restabilirii până la detalii a configurației locului, fie datorită imposibilității coincidenței totale a condițiilor de timp ori a considerării lor ca irelevante, împrejurarea trebuie să-și găsească reflectare în procesul-verbal, deoarece eventualele nepotriviri și discordanțe își pot avea explicația în condițiile schimbate.

Pentru desfășurarea în condiții optime a reconstituirii, se impune verificarea existenței mijloacelor tehnice criminalistice, necesare pe timpul efectuării acesteia, a mijloacelor materiale de probă, a corpurilor delicte, folosite de autor în comiterea infracțiunii sau a actelor reconstituite.

Materialele necesare pentru efectuarea unei reconstituiri sunt, în mod obligatoriu, următoarele:

– obiectele care au constituit instrumente de săvârșire a infracțiunii (armă, topor, cuțit);

– obiectele care constituie un produs al infracțiunii, de regulă cele care au făcut obiectul sustragerii (obiecte de anumite dimensiuni, greutate și cantitative, când se verifică experimental explicația învinuitului sau inculpatului potrivit căreia singur le-a sustras și transportat de la locul faptei;

– obiectele ce poartă urme ale săvârșirii faptei (obiectele pe care s-au imprimat urme ale instrumentului cu care s-a acționat).

În privința acestor obiecte se aplică regula tactică potrivit căreia trebuie folosite însăși obiectele utilizate la producerea acțiunii ce se verifică. Este posibilă, însă, înlocuirea unor obiecte, de exemplu cel care a servit drept instrument la săvârșirea infracțiunii, cu obiecte de același fel sau asemănătoare, ori cu imitații a celui original, când caracteristicile individuale ale obiectului înlocuit nu influențează asupra rezultatului experienței. Astfel, când instrumentul folosit la săvârșirea infracțiunii este purtător al unor caracteristici individuale, ale unor urme a căror examinare de către specialist, tehnician sau expert apare necesară, înlocuirea acestuia cu un alt obiect de același fel, pentru a se evita pericolul distrugerii sau deteriorării urmelor.

Când, însă, caracteristicile individuale ale instrumentului folosit pot influența asupra rezultatelor experimentului, înlocuirea nu mai este îngăduită. De aceea, când se verifică posibilitatea deschiderii unei încuietori cu o anumită cheie, experimentul trebuie efectuat cu aceeași cheie.

De asemenea, în cazul unui furt, dacă prin reconstituire se urmărește verificarea posibilităților inculpaților de a transporta casa de bani, cu ocazia reproducerii acestor împrejurări trebuie să fie folosită aceeași casă de bani și nu alta.

La fel se poate proceda și în cazul verificării împrejurărilor producerii unui accident de circulație. Când, prin reconstituire, se urmărește a se stabili dacă conducătorul auto a avut posibilitatea, în condițiile date, să evite accidentul, experiențele se vor efectua cu același autovehicul.

Folosirea obiectelor infracțiunii va ajuta la lămurirea faptului dacă anumite acțiuni au putut avea loc, în condiții concrete prezentate de martori sau de învinuiți, dacă, ținând seama de natura și de volumul lor, aceste obiecte ar fi putut fi transportate la locul

Scanned with OKEN Scanner

săvârşirii faptei sau îndepărtate din acest loc, avându-se în vedere condiţiile concrete de spaţiu şi timp de care s-a dispus.

Aşa, de exemplu, într-un caz de furt, autorul a susţinut că a forţat belciugele de la uşa magaziei cu o bucată de fier găsită la locul faptei, neavând asupra sa nici un fel de instrument pregătit dinainte, pentru că, iniţial, nu a venit cu intenţia de a sparge magazia şi de a sustrage lucruri.

Repunându-se belciugele la loc în condiţiile de dinaintea spargerii, în cadrul reconstituirii, s-a dovedit că belciugele nu puteau fi smulse cu bucata de fier descoperită de autor la locul faptei, ci numai cu ranga special adusă, după cum reieşea şi din celelalte urme de pe uşa magaziei.

Tot astfel, în cadrul unei reconstituiri efectuate pentru verificarea unei spargeri de case de bani prin tăiere la cald s-a stabilit că utilajul necesar era de aşa proporţii încât o singură persoană nu ar fi putut să-l transporte fără ajutorul unui complice şi nici să pătrundă în clădire fără ajutorul pazei.

Folosirea obiectelor infracţiunii în cadrul reconstituirilor nu se aplică în cazurile în care aceste obiecte ar pune în pericol viaţa persoanelor ce colaborează la efectuarea experimentelor, oricând există pericolul de a se deforma sau de a se distruge urmele infracţiunii pe care le poartă. De exemplu, nu vor fi date învinuiţilor, inculpaţilor – participanţi la reconstituire – arme de foc încărcate, topoare, cuţite, corpuri contondente pentru a le folosi în timpul desfăşurării experimentelor. Asemenea obiecte pot fi înlocuite cu imitaţii inofensive din carton sau alte materiale, apropiate sub aspectul formei şi dimensiunilor.

8. Materializarea rezultatelor reconstituirii

În urma efectuării reconstituirii, rezultatele obţinute, pentru a putea fi utilizate, trebuie fixate prin mijloace procedurale adecvate, întocmite conform prevederilor legale. Aceste mijloace sunt: procesul-verbal de reconstituire, fotografiile judiciare, schiţa şi înregistrările video.

Mijlocul de fixare principal este **procesul-verbal de reconstituire.** Acesta are valoare probantă de sine stătătoare. La redactarea acestuia se impune consemnarea cât mai exactă a condiţiilor în care s-a efectuat reconstituirea, a activităţilor întreprinse şi a rezultatelor obţinute. Se vor evita concluziile sau interpretările subiective ale organului de urmărire penală referitoare la rezultatele obţinute. Procesul-verbal de reconstituire va cuprinde, pe lângă elementele comune specifice oricărui proces-verbal, prevăzute de legea procesuală penală, şi elementele proprii care diferă în funcţie de natura şi finalitatea activităţilor care se desfăşoară.

Fotografiile judiciare trebuie să cuprindă acele secvenţe din care să rezulte că acţiunea a fost posibil să se comită în condiţiile de timp şi spaţiu date, ori că percepţia acţiunii a fost posibilă. Într-un mod sugestiv, fotografiile executate cu ocazia efectuării reconstituirii ilustrează condiţiile în care aceasta s-a desfăşurat, activităţile întreprinse şi rezultatele obţinute.

Se va evita abuzul de fotografii întâlnit uneori în practică, punându-se accent pe aspectele cu adevărat esenţiale, relevante pentru stabilirea veridicităţii declaraţiilor sau a posibilităţilor de săvârşire a anumitor acte.

Scanned with OKEN Scanner

Un mijloc tehnic superior de fixare este înregistrarea video sau filmarea. Ea este necesară în cazuri deosebite pentru reţinerea completă şi exactă a modului în care s-a desfăşurat întreaga reconstituire, înregistrarea video pe bandă magnetică sau filmarea trebuie să ofere o imagine de ansamblu a limitelor teritoriale ale locului unde s-a efectuat reconstituirea. Se poate folosi şi filmarea încrucişată în scopul fixării tabloului de ansamblu al infracţiunii, al activităţii materiale în întreaga ei desfăşurare.

Referitor la înregistrările audio, acestea vor reda explicaţiile făptuitorului cu privire la cele petrecute, ca şi explicaţiile celorlalţi participanţi. Este de dorit ca informaţia sonoră să fie corelată cu cea vizuală, obţinută prin filmare.

Atunci când situaţia de fapt o impune, se poate recurge şi la efectuarea de desene schiţe ale locului în care s-a efectuat reconstituirea, indicându-se punctele sau locurile în care au avut loc acţiunile cele mai importante pentru elucidarea cazului. Schiţa va avea şi o legendă şi se va preciza scara la care a fost întocmită. Ea se ataşează procesului-verbal de reconstituire.

Fotografiile, celelalte înregistrări vor însoţi procesul-verbal în care vor fi făcute menţiunile referitoare ia succesiunea imaginilor tehnice de redare, ca şi la secvenţele sau scenele pe care le reprezintă. Fotografiile vor fi numerotate şi lipite pe planşa anexă la procesul-verbal, ştampilate şi vizate de organul de urmărire penală care a coordonat efectuarea reconstituirii.

8.1. Procesul-verbal de reconstituire

Modul de desfăşurare a reconstituirii şi rezultatele obţinute în urma efectuării acesteia, ca şi orice alte constatări ale organelor judiciare făcute cu această ocazie sunt consemnate într-un proces-verbal. Acesta este un mijloc de fixare cu valoare probantă de sine stătătoare, care, în raport cu împrejurările, poate fi întregit cu mijloace considerate secundare: fotografia judiciară, schiţele, filmele şi înregistrările audio-video pe bandă magnetică.

Procesul-verbal de reconstituire este principalul mijloc de fixare. El trebuie sa reflecte cu fidelitate toate activităţile desfăşurate cu această ocazie, condiţiile în care s-a efectuat reconstituirea şi rezultatele la care s-a ajuns.

La întocmirea procesului-verbal de reconstituire se impune respectarea strictă a prevederilor legale şi a regulilor recomandate de criminalistică.

El trebuie să cuprindă descrierea amănunţită a metodelor şi mijloacelor folosite la reconstituire, a rezultatelor care s-au obţinut în urma efectuării fiecărei experienţe, modul de fixare a acesteia, obiecţiile făcute de participanţi, explicaţiile pe care ei le-au dat, ora începerii şi terminării activităţii.

În cuprinsul procesului-verbal este obligatoriu să fie menţionate:

- scopul reconstituirii;
- locul unde s-a desfăşurat;
- activităţile efectuate;
- rezultatele obţinute;
- condiţiile de desfăşurare (meteo, de audibilitate şi vizibilitate).

Structura procesului-verbal de reconstituire este tripartită, conţinând[1]:

[1] C. Suciu, *Criminalistica*, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1972.

Scanned with OKEN Scanner

– partea introductivă;
– partea descriptivă;
– partea finală.

În alcătuirea acestor părţi sunt incluse, pe lângă elementele comune specifice oricărui proces-verbal, şi elementele proprii, care diferă în funcţie de natura şi finalitatea activităţii respective.

În partea introductivă, ca şi în cazul cercetării la faţa locului, trebuie menţionate:
– data (anul, luna, ziua şi ora);
– locul unde se face reconstituirea (localitatea, strada, numărul imobilului, numărul apartamentului);
– de către cine şi în ce calitate a fost efectuată reconstituirea (numele, prenumele, calitatea şi unitatea din care face parte);
– ceilalţi participanţi la reconstituire (învinuiţi sau inculpaţi, martori oculari, martori asistenţi, experţi) – specificându-se pentru fiecare numele, prenumele, ocupaţia, adresa şi calitatea în care participă;
– scopul urmărit prin reproducerea experimentală a împrejurărilor şi faptelor respective.

În partea descriptivă se enumera şi se descrie în amănunt fiecare din experienţele efectuate şi celelalte activităţi desfăşurate, în succesiunea efectuării lor.

Este necesară o descriere detaliată a tuturor aspectelor reproduse pe cale experimentală, indicându-se modul cum au fost organizate, procedeele folosite, persoanele care au participat, acţiunile întreprinse de către acestea, rolul fiecăreia dintre ele, rezultatele obţinute[1].

În cazul în care experimentele sau anumite situaţii de fapt legate de comiterea infracţiunii au fost repetate, se va face menţiune în legătură cu aceasta, precizându-se în ce condiţii şi de câte ori au fost repetate, la ce rezultate s-a ajuns.

Atunci când, cu ajutorul reconstituirii, se verifică aptitudinile subiective de percepţie a unor împrejurări legate de comiterea infracţiunii, se vor preciza condiţiile atmosferice în care se efectuează reconstituirea (condiţiile privind vizibilitatea; dacă au existat nori sau precipitaţii; intensitatea şi direcţia vântului; dacă a existat zăpadă etc.). Cei ale căror aptitudini se verifică vor declara dacă aceste condiţii sunt similare cu cele în care a avut loc percepţia iniţială.

Dacă din anumite motive, unele condiţii în care se efectuează reconstituirea au fost modificate (de pildă, condiţii schimbate de loc şi timp, înlocuirea instrumentelor cu care s-a săvârşit infracţiunea cu altele asemănătoare etc.), se va menţiona în procesul-verbal care sunt acestea, cu ce condiţii diferite au fost înlocuite şi din ce motiv.

Această parte a procesului-verbal trebuie să reprezinte o descriere riguroasă, exactă a activităţilor reproduse experimental, a condiţiilor în care acestea au fost efectuate şi a rezultatelor obţinute. Se vor evita concluziile sau interpretările subiective ale organului de urmărire penală .

Partea finală a procesului-verbal de efectuare a reconstituirii va cuprinde următoarele elemente":
– ora începerii şi ora terminării reconstituirii, ca şi durata de timp a celor mai importante experimente;

---

[1] Em. Stancu, *op. cit.*, p. 545-546.

Scanned with OKEN Scanner

– menţiunea referitoare la obligaţia participanţilor de a păstra secretul asupra rezultatelor reconstituirii;

– faptul că procesul-verbal a fost citit în prezenţa participanţilor, iar aceştia confirmă exactitatea celor consemnate;

– declaraţiile participanţilor la reconstituire;

– menţiune privitoare la fotografii judiciare, schiţe, filme şi videofonograme judiciare, în cazul în care acestea s-au efectuat[1];

– semnăturile organului de urmărire penală, ale martorilor asistenţi, ale învinuitului sau inculpatului, ale martorilor oculari, ale persoanei sau părţii vătămate, ale specialiştilor – atunci când este cazul. Procesul-verbal va fi semnat pe fiecare pagină şi la sfârşitul lui.

Procesul-verbal de reconstituire, ca mijloc ce fixare cu valoare probantă de sine stătătoare, poate fi completat cu mijloace secundare: fotografia judiciară, schiţele, filmul etc.

Fotografiile judiciare care se execută cu această ocazie au menirea de a ilustra procesul-verbal, sporind caracterul său demonstrativ.

El trebuie să ofere atât imaginea locului unde se efectuează reconstituirea, care, de regulă, coincide cu cel al săvârşirii infracţiunii, cât şi imaginea acelor secvenţe care se reproduc pe cale experimentală, indispensabile pentru înţelegerea şi ilustrarea mecanismului producerii infracţiunii.

La reconstituire se foloseşte fotografia judiciară operativă de fixare. Într-un mod sugestiv, fotografia ilustrează condiţiile în care a fost executată reconstituirea, activităţile efectuate cu această ocazie şi rezultatele obţinute.

Există cazuri, cum ar fi cel în care se verifică vizibilitatea când nici unul din mijloacele de fixare – nici chiar procesul-verbal – nu poate reda mai fidel rezultatul reconstituirii.

Când reconstituirea se efectuează la puţin timp după săvârşirea infracţiunii, iar aspectul locului faptei nu a suferit nici o modificare, fotografia are valoare şi pentru reprezentarea şi ilustrarea condiţiilor şi a împrejurărilor care au determinat, favorizat sau înlesnit comiterea faptei, contribuind astfel la activitatea de prevenire.

Cu toate avantajele prezentate, trebuie să se ţină cont de limitele fotografiei ca mijloc de fixare. De pildă, fotografia nu va putea ilustra vreo menţiune în procesul-verbal atunci când prin reconstituire se urmăreşte verificarea audibilităţii sau a posibilităţilor de memorare a unor fapte sau fenomene. Folosirea fotografiei prezintă o valoare relativă pentru cauză atunci când, prin reconstituire se urmăreşte stabilirea itinerariului parcurs, posibilităţile învinuitului sau inculpatului de a parcurge o anumită distanţă într-un timp dat, ca şi alte asemenea situaţii.

Pentru ca fotografia folosită la reconstituirea să aibă valoare în cauză, la realizarea ei trebuie să fie respectate câteva condiţii.

Astfel, o primă condiţie se referă la locul unde se execută reconstituirea. Locul reconstituirii, în ansamblul său, nu trebuie fixat prin fotografie, decât în măsura în care aceasta este strict necesară pentru a facilita înţelegerea anumitor detalii cum ar fi căile de acces sau cele folosite de făptuitor pentru a părăsi locul faptei, spaţiile create pentru pătrundere etc., în această situaţie, trebuie marcate ulterior pe fotografie toate aceste

[1] V. Berchesan, *Cercetarea la faţa locului*, Ed. Little Star, Bucureşti, 2004.

Scanned with OKEN Scanner

elemente. Dacă locul reconstituirii are o întindere mare şi aspectul lui trebuie fixat, se vor respecta regulile fotografiei de orientare. Dacă locul are dimensiuni mai mici, ori este vorba despre un interior, fixarea se poate face după regulile fotografiei-schiţă, folosindu-se un aparat cu obiectiv superangular.

O altă condiţie importantă pentru ca fotografia să aibă locul pe care-l merită în rândul mijloacelor de fixare o constituie stabilirea judicioasă a ceea ce trebuie să reprezinte. Pentru realizarea scopului reconstitorii se întreprind numeroase activităţi.

Dintre acestea trebuie alese numai acele fapte experimentale sau acele momente din timpul executării lor, care redate prin fotografie sunt esenţiale pentru înţelegerea procesului-verbal. De exemplu, atunci când se verifică posibilitatea trecerii printr-un anumit loc, spaţiu, despărţitură etc., cu ocazia reconstituirii trebuie să fie redate succesiv: momentul pătrunderii în locurile respective, secvenţe din timpul deplasării prin acele locuri, ca şi momentul ieşirii din acestea.

Pentru a se asigura buna înţelegere şi interpretare a fotografiei, în cadru nu trebuie să apară alte persoane, decât cele care efectuează activităţile prevăzute pentru a fi reproduse. Pentru corecta reprezentare a ceea ce s-a întreprins şi a rezultatelor obţinute este necesară alegerea corectă a poziţiei pe care o ocupă obiectivul, adică cel care fotografiază în raport cu cel care efectuează experienţele sau face demonstraţiile care se impun.

Unghiul de fotografiere trebuie ales cu atenţie, astfel încât să se reprezinte clar persoana care execută demonstraţiile. Cel care fotografiază nu trebuie să sugereze, prin plasarea sau prin poziţia pe care o ocupă, modul de acţiune al celui care execută experienţele. Se va proceda la fotografiere după ce învinuitul sau inculpatul a declarat şi demonstrat o dată ceea ce susţine .

Atunci când fotografia are ca scop ilustrarea menţiunilor din procesul-verbal referitoare la verificarea vizibilităţii, poziţia obiectivului aparatului de fotografiat prezintă o importanţă deosebită. De pildă, verificându-se declaraţia unui martor cu privire la posibilitatea de a observa, în condiţiile date, ceea ce s-a petrecut la faţa locului, e necesar ca cel care fotografiază să se plaseze în locul ocupat de martor, iar obiectivul aparatului să corespundă poziţiei ochilor, direcţiei de privire a observatorului.

Pe fotografie trebuie să apară elementele caracteristice ale obiectelor care mărginesc spaţiul respectiv. Surprinderea cât mai multor imagini, şi la intervale cât mai scurte de timp este de natură să asigure certitudinea rezultatului obţinut.

Pentru a se asigura obţinerea unui rezultat obiectiv se poate efectua de mai multe ori fiecare acţiune prevăzută în vederea scopului urmărit. Nu este necesar ca fiecare repetare să fie fotografiată. Este suficient ca fotografierea să se execute o singură dată pentru a putea fi ilustrată activitatea desfăşurată şi rezultatul ei.

În vederea asigurării forţei probante a fotografiei, în procesul-verbal de reconstituire, trebuie să se facă menţiuni cu privire la ceea ce s-a fotografiat, aparatele şi materialele folosite, iar planşa cu fotografiile executate să fie ataşată la procesul-verbal.

Trebuie ca la planşă să existe explicaţii clare privitoare la fotografiile executate. Pentru a fi anexate la procesul-verbal, planşa cu fotografii trebuie să poarte semnătura şi ştampila organului judiciar care a efectuat reconstituirea.

Pentru a nu încărca în mod inutil dosarul cauzei, fotografia judiciară trebuie rezervată acelor momente din desfăşurarea faptelor, fără a căror ilustrare, înţelegerea

Scanned with OKEN Scanner

succesiunii acestora şi a legăturii cauzale în care se înscriu, nu ar fi posibilă, sau ar fi mult mai dificil de stabilit.

Cu ajutorul **filmelor** şi a **videofilmării judiciare** se urmăreşte fixarea locului unde se efectuează reconstituirea, pe de o parte şi a activităţilor reproduse pe cale experimentală, pe de altă parte.

Pentru aceasta este necesar să se asigure personalul specializat, precum şi mijloacele tehnice corespunzătoare. Când reconstituirea urmează a se fixa pe peliculă cinematografică, se impune ca pregătirea şi realizarea filmării să se desfăşoare cu respectarea regulilor prezentate la fotografiere.

Filmul şi videofonograma judiciară trebuie să ofere o imagine de ansamblu a limitelor teritoriale ale locului unde se efectuează reconstituirea.

Când acest loc are o întindere mare, se va realiza filmarea schiţă, adică a scenei propriu-zisă a infracţiunii, desprinsă de cadrul înconjurător.

Modalităţile de realizare a filmului şi videofonogramei judiciare diferă după cum reconstituirea priveşte activitatea infracţională în întreaga sa desfăşurare sau numai anumite momente ale aceste activităţi.

Dacă reconstituirea se referă la unele momente ale activităţii ilicite, pe pelicula cinematografică se vor fixa, în succesiunea procedurii lor, secvenţele care prezintă cel mai mare interes pentru înţelegerea şi ilustrarea mecanismului producerii infracţiunii".

Pentru a se asigura cursivitatea, momentele care nu au fost reconstituite vor fi prezentate prin secvenţe de legătură realizate prin desene animate, completându-se astfel tabloul faptelor petrecute.

Filmarea tabloului de ansamblu al infracţiunii, al activităţii materiale în întreaga sa desfăşurare presupune filmarea încrucişată. Unul dintre aparate va fixa toate acţiunile întreprinse de făptuitor cu ocazia reconstituirii, iar cel de-al doilea aparat, folosit atunci când se reconstituie momentele principale ale activităţii infracţionale, va surprinde detaliile.

Dacă reconstituirea se efectuează în scopul reproducerii pe cale experimentală a principalelor acţiuni întreprinse de făptuitor, a anumitor atitudini, mişcări ale acestora, se impune folosirea tehnicii cunoscute în limbajul de specialitate sub denumirea stop-cadru. Aceasta înseamnă „îngheţarea" momentelor importante pentru a fi astfel posibilă observarea în condiţii optime, după care mişcarea continuă .

Filmul realizat în vederea reconstituirii activităţii întreprinse de făptuitor cu ocazia săvârşirii infracţiunii redă nu numai imaginea, ci şi explicaţiile făptuitorului cu privire la cele petrecute.

Imprimarea informaţiei sonore se poate realiza fie sincron, fie în condiţii de laborator. Înregistrările audio-video pe bandă magnetică urmăresc redarea imaginilor şi explicaţiilor persoanelor ce execută activităţile în cadrul reconstituirii. Este indicat ca pe bandă să fie înregistrate explicaţiile învinuitului sau inculpatului ori ale martorilor oculari, ale căror declaraţii se verifică, atunci când prin activităţile ce se desfăşoară în timpul reconstituirii se obţin alte rezultate decât cele prezentate de către aceştia.

Schiţa itinerariului parcurs de învinuit sau inculpat în câmpul infracţiunii, a principalelor activităţi şi ordinea desfăşurării acestora, cu ocazia reconstituirii are ca scop să întregească cele consemnate în procesul-verbal şi să înlesnească înţelegerea acestuia. Ea se anexează procesului-verbal de reconstituire.

Scanned with OKEN Scanner

Schița trebuie să îndeplinească mai multe condiții[1]. Acestea sunt următoarele:

– din titlu să rezulte clar cu ce ocazie se întocmește, pentru ce faptă, unde a fost comisă fapta, când și de către cine;

– să fie semnată de organul de urmărire penală care o întocmește;

– să fie datată (să cuprindă data efectuării reconstituirii);

– să aibă legendă;

– să se menționeze scara la care a fost lucrată schița, atunci când este cazul.

Operațiunile întreprinse sau cele repetate, pentru a fi ușor de remarcat, vor fi marcate în schiță prin trasee de culori diferite, care se vor explica prin intermediul legendei.

9. Particularități în efectuarea reconstituirii în cazul diferitelor genuri de infracțiuni

9.1. Reconstituirea în cazul infracțiunii de omor

Reconstituirea folosește la verificarea declarațiilor învinuitului sau inculpatului cu privire la posibilitatea săvârșirii unor anumite activități, în anumite condiții concrete de timp și de loc, fără ajutorul altor persoane – cum ar fi, de exemplu, ridicarea victimei la o înălțime la care aceasta nu ar putea fi ridicată decât cu ajutorul unui complice.

Reconstituirea poate avea ca scop și verificarea împrejurărilor în care un omor, sau anumite episoade ale acestuia au fost realmente percepute în condițiile indicate de martori. În cazul unor omoruri săvârșite în locuri deschise sau atunci când autorul a aruncat victima ori părți ale acesteia pe câmp, în păduri, în lacuri, se folosește procedeul numit conducere în teren, pe baza declarațiilor inculpatului.

Acesta va parcurge întregul traseu pe care s-a deplasat atunci când a comis fapta, indicând locurile în care a aruncat părți din corpul victimei (în cazuri de omor urmat de dezmembrarea cadavrului) sau arătând locul în care a îngropat sau aruncat cadavrul.

9.2. Reconstituirea în cazul infracțiunii de pruncucidere

Se efectuează reconstituirea, în cazurile în care este necesar să se stabilească traseul parcurs de mama pruncucigașe de la locul unde a suprimat viața fătului, până la locul unde a abandonat cadavrul. Există particularități de ordin topografic și de planimetrie, privitoare la desfășurarea activității[2].

Prin reconstituire se pot verifica posibilitățile pe care le-au avut martorii de a vedea și auzi cele relatate. În unele situații, reconstituirea are ca scop să stabilească ce aptitudini posedă făptuitoarea, de a desfășura o anumită activitate – de pildă, de a face anumite noduri, ori de a confecționa un colet într-un anume fel – precum și să verifice afirmațiile făptuitoarei în legătură cu nașterea precipitată și posibilitatea alunecării fătului printr-un anume orificiu ori producerii accidentale a leziunilor, la nașterile din poziție ortostatică.

9.3. Reconstituirea în cazul infracțiunii de viol

În cazul violului – și în cazul tuturor infracțiunilor privitoare la viața sexuală nu se reproduc decât acele împrejurări de natură a verifica audibilitatea, vizibilitatea,

---

[1] V. Berchesan, I.N. Dumitrașcu, *Probele și mijloacele de probă*, Ed. M.I., 1994.

[2] Colectiv, *Tratat de tactica criminalistică*, Ed. Carpați, 1992.

Scanned with OKEN Scanner

posibilitatea de escaladare, de trecere printr-un anumit loc, posibilitatea de creare a unor urme în condiţiile date etc.[1]

Nu se reconstituie împrejurări care pun în pericol viaţa, integritatea corporală sau sănătatea participanţilor la reconstituire, cele care aduc atingere demnităţii personale, sau moralităţii publice.

9.4. Reconstituirea în cazul infracţiunilor de ucidere şi vătămare corporală din culpă – săvârşite ca urmare a accidentelor rutiere

Scopul reconstituirii în cercetarea unor asemenea cauze îl reprezintă verificarea şi ilustrarea probelor administrate în cursul cercetării şi mai puţin acela al administrării de noi probe în cauză.

Atunci când se recurge la reconstituire nu se urmăreşte verificarea şi precizarea unor aspecte referitoare la mecanismul producerii accidentului ori la posibilităţile producerii acestuia, ci se încearcă a se stabili posibilităţile perceperii unor împrejurări legate de evenimentul rutier cercetat.

Problemele legate de mecanismul producerii accidentului, viteza autovehiculului înainte şi în timpul impactului etc., vor fi lămurite prin expertiza tehnică auto. Totuşi, prin reconstituire se pot determina sau clarifica împrejurările care au favorizat accidentul, cum ar fi: lipsa de vizibilitate, apariţia unor obstacole neaşteptate etc.

Ponderea principală, o deţin, deci, reconstituirile efectuate pentru stabilirea posibilităţilor de observare, percepere, memorare sau reproducere a unui fapt sau fenomen. Accidentele de circulaţie sunt evenimente cu desfăşurare rapidă, de aceea, posibilitatea perceperii şi fixării în memorie este mai redusă.

Se pot verifica prin reconstituire, declaraţiile martorilor sau ale părţii vătămate, se poate evidenţia traseul parcurs de făptuitor după săvârşirea faptei, locul unde a abandonat autovehiculul ori unde s-a oprit pentru a şterge urmele infracţiunii.

Este interzis să se efectueze reconstituirea, dacă prin reproducerile ce se efectuează se poate pune în pericol viaţa, integritatea corporală sau sănătatea participanţilor la această activitate.

Nu pot fi reproduse fapte şi împrejurări, cum ar fi:

– derapări;
– frâne dure, extreme;
– răsturnări;
– circulaţia cu viteză mare pe timp de noapte, ceaţă, ori pe un drum acoperit cu mâzgă, polei;
– circulaţia pe timp de noapte, cu viteză mare şi fără sistem de iluminare/ semnalizare;
– coliziuni între două sau mai multe autovehicule;
– circulaţia pe un pod neconsolidat sau pe un teren accidentat pentru a verifica rezistenţa autovehiculului sau îndemânarea conducătorului auto.

9.5. Reconstituirea în cazul infracţiunilor de furt şi tâlhărie

Efectuarea de reconstituiri este o activitate procedurală utilă pentru verificarea declaraţiilor învinuiţilor sau inculpaţilor, a martorilor şi a persoanei vătămate.

---

[1] Em. Stancu, *Criminalistica*, Ed. Actami, Bucureşti, 1997.

Scanned with OKEN Scanner

Cu privire la învinuiţi sau inculpaţi, reconstituirea are ca scop verificarea posibilităţilor de săvârşire a unei acţiuni în condiţii concrete. Pentru aceasta se poate reproduce artificial activităţile desfăşurate de infractor în momentul comiterii faptei, se pot reproduce numai unele episoade ale acesteia sau unele împrejurări concrete ale cauzei.

Astfel, se verifică dacă cel în cauză a putut desfăşura anumite acţiuni, cum ar fi, de pildă, escaladarea unui zid, pătrunderea printr-o anumită despărţitură, ridicarea unor obiecte la o înălţime dată, spargerea unei case de bani, transportarea unor obiecte grele sau de dimensiuni mari fără ajutorul altor persoane etc.

Prin reconstituirile în care sunt invitaţi să participe şi martorii se verifică, mai ales, posibilitatea de percepţie în condiţiile date ale anumitor episoade sau a întregii fapte, inclusiv cele ale victimei furtului sau tâlhăriei. Astfel este posibil să se determine, pe lângă veridicitatea declaraţiilor şi o eventuală înscenare a infracţiunii în scopul ascunderii unei alte fapte penale.

Se verifică şi sinceritatea declaraţiilor pe care le-a dat partea vătămată; totodată, prin reconstituire se verifică versiunile elaborate şi se pot obţine probe noi.

9.6. Reconstituirea în cazul infracţiunii de falsificare de bancnote sau alte titluri de valoare

Reconstituirea vizează reproducerea artificială a operaţiei de alterare sau contrafacere fie în totalitate, fie numai un segment al acesteia. Se urmăreşte evidenţierea priceperilor, deprinderilor şi abilităţilor învinuitului sau inculpatului de a putea falsifica o bancnotă cu mijloacele şi procedeele pe care pretinde că le-a folosit în punerea în practică a rezoluţiei infracţionale.

Modul de desfăşurare a reconstituirii se face după regulile obişnuite, cu precizarea că în cazul falsificării de bancnotă nu este necesară îndeplinirea condiţiilor de loc şi timp în care s-a derulat activitatea ilicită, astfel:

– după asigurarea celorlalte condiţii (materiale, instrumente, aparate etc.) în prezenţa martorilor asistenţi, a apărătorului şi a interpretului, învinuitul sau inculpatul va fi solicitat să declare şi să execute toate activităţile pe care le-a desfăşurat cu ocazia comiterii contrafacerii sau a alterării de bancnote;

– desfăşurarea activităţilor trebuie să se facă într-un ritm care să asigure observarea corectă a acestora;

– fiecare activitate desfăşurată de învinuit sau inculpat va fi fotografiată;

– activităţile cu un grad sporit de dificultate vor fi repetate de cel puţin trei ori pentru a crea convingerea că învinuitul sau inculpatul poate efectua asemenea operaţiuni frecvent şi nu întâmplător.

În concluzie putem spune faptul că:

1. Reconstituirea este una din activităţile fundamentale în temeiul cărora, conform legii, se nasc noi şi generoase posibilităţi de lărgire a sferei aflării adevărului şi întărire a forţei probante cu privire la faptele şi împrejurările cauzei.

Astfel, în urma efectuării reconstituirii, se pot obţine rezultatele certe sau probabile în raport cu o serie de factori:

– natura activităţii efectuate;

– modul de desfăşurare a acesteia;

Scanned with OKEN Scanner

– apropierea condițiilor în care au fost făcute reproducerile de cele care au existat în momentul săvârșirii faptei;

– posibilitatea ori imposibilitatea producerii faptelor, fenomenelor în condițiile de timp și de loc precizate de persoanele ce au cunoștință despre existenta lor.

2. Reconstituirea oferă organului de urmărire penală posibilitatea materială și experimental-practică concretă de a-și forma o justă convingere intimă în raport cu faptele și făptuitorii, cu cauza și împrejurările comiterii acesteia.

3. Reconstituirea atrage atenția asupra necesității coroborării tuturor materialelor probatorii ale cauzei și a activităților întreprinse, precum și a luării în calcul a tuturor condițiilor de mediu, spațio-temporale și climaterice ale momentului efectuării sale.

4. Reconstituirea prilejuiește fie confirmarea, fie netemeinicia unor mijloace de probă administrate în cauză, cum ar fi spre exemplu:

– declarațiile unor martori, învinuiți sau inculpați;

– declarațiile persoanei ori părții vătămate, ale persoanelor care poartă răspunderea unor bunuri sau valori;

– concluziile constatărilor tehnico-științifice ori ale expertizelor cu privire la posibilitatea existenței sau inexistenței unui fapt ori fenomen, cu privire la mecanismul creării unor urme, în condițiile date.

5. Rezultatele reconstituirii trebuie verificate prin efectuarea unor acte de urmărire penală sau prin activități operative mai ales atunci când se obțin rezultate care contrazic celelalte mijloace de probă existente în cauză sau atunci când acestea demonstrează imposibilitatea desfășurării faptelor în condițiile prezentate de diverse persoane.

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul IX
Aspecte ce vizează dispunerea constatărilor tehnico-ştiinţifice şi a expertizelor criminalistice

Reglementarea procesual-penală a activităţii de constatare tehnico-ştiinţifică şi de expertiză

Constatarea tehnico-ştiinţifică

Săvârşirea infracţiunilor este însoţită întotdeauna de apariţia unor modificări în ambianţa locului în care s-a consumat faptul ilicit, modificări cunoscute sub denumirea generică de urme. Acestea conţin un număr considerabil de informaţii despre persoana sau obiectele care le-au creat, precum şi despre împrejurările în care au luat naştere. Căutarea, fixarea, ridicarea, conservarea, interpretarea şi mai ales examinarea de laborator a acestora, necesită cunoştinţe de strictă specialitate, care nu sunt la îndemâna organului de urmărire penală.

În astfel de cazuri, pentru ca aceste informaţii să fie aduse în faţa organului judiciar şi să dobândească valoare probatorie, precum şi atunci când este necesar ca faptele şi împrejurările cauzei să se stabilească cu maximum de operativitate, organul de urmărire penală apelează la specialişti din diferite domenii de activitate.

Potrivit dispoziţiilor Codului de procedură penală, organul de urmărire penală apelează la serviciile specialiştilor în vederea efectuării unor constatări de specialitate, atunci când[1]:

– există pericol de dispariţie a unor mijloace de probă sau de schimbare a unor situaţii de fapt;

– este necesară lămurirea urgentă a unor fapte sau împrejurări ale cauzei.

Pericolul dispariţiei apare atunci când mijloacele de probă sunt supuse unui proces de degradare ori de distrugere voluntară sau involuntară, ca urmare a acţiunilor intenţionate ale făptuitorului sau altor persoane interesate, a acţiunii factorilor de mediu din locurile în care se află, ori ca urmare a neglijenţelor care se pot manifesta pe timpul cercetării la faţa locului. Dispariţia trebuie de asemenea înţeleasă şi în sensul sustragerii în vederea împiedicării examinării de laborator a acestora.

Pericolul de schimbare a unor situaţii de fapt apare imediat după săvârşirea infracţiunii, şi este reprezentat de primejdia care se creează în legătură cu aspectul iniţial al locului faptei, care poate fi modificat datorită condiţiilor meteorologice nefavorabile, pătrunderii în interiorul acestuia a unor persoane curioase ori interesate etc.

Cerinţa potrivit căreia organul de urmărire penală apelează la serviciile specialiştilor şi atunci când este necesară lămurirea urgentă a unor fapte sau împrejurări ale cauzei, derivă din necesitatea soluţionării cu operativitate a acuzelor penale, dar ea este impusă şi de starea de pericol care se creează cu privire la dispariţia unor mijloace de probă sau la schimbarea unor situaţii de fapt.

Atunci când sunt întrunite condiţiile pe care le-a prevăzut legiuitorul, constatarea tehnico-ştiinţifică nu are un caracter facultativ, aşa cum s-ar putea înţelege din redactarea

---

[1] C. pr. pen., art. 112.

Scanned with OKEN Scanner

textului de lege, care arată că „organul de urmărire penală poate folosi cunoştinţele unui specialist sau tehnician....".

Dimpotrivă, considerăm că ea are un caracter obligatoriu, care derivă din necesitatea înlăturării imediate a stării de pericol care se creează în legătură cu dispariţia unor mijloace de probă sau cu schimbarea unor situaţii de fapt.

Dacă organul de urmărire penală renunţă în mod nejustificat la serviciile specialiştilor, este foarte puţin probabil ca anumite categorii de urme, în special cele care sunt perisabile prin natura lor, să mai poată fi valorificate în procesul de identificare criminalistică, întrucât acestea se alterează ori se distrug în totalitate.

Constatarea tehnico-ştiinţifică are în acelaşi timp un caracter urgent, întrucât orice întârziere în ridicarea şi examinarea elementelor materiale care prezintă pericol de degradare sau modificare, se poate solda aşa cum s-a arătat, cu dispariţia lor, ceea ce ar priva cercetarea de date care pot fi determinante în aflarea adevărului.

Deşi jurisprudenţa subliniază că prin natura sa juridică, constatarea tehnico-ştiinţifică este un mijloc de probă care intervine în cursul urmăririi penale[1], în opinia noastră, acest mijloc de probă, poate fi folosit (din raţiuni similare celor descrise în capitolul referitor la cercetarea la faţa locului) şi ca act premergător, atunci când organul de urmărire penală instrumentează fapte care ulterior se stabilesc că nu intră sub incidenţa legii penale.

Obiectul constatării tehnico-ştiinţifice este reprezentat de elementele materiale şi stările de fapt prin examinarea cărora se obţin probe ştiinţifice care contribuie la lămurirea împrejurărilor în care s-a săvârşit infracţiunea.

Folosirea cunoştinţelor unor specialişti sau tehnicieni reprezintă o condiţie care, fără a fi prevăzută în mod expres ca în cazul expertizei, derivă din termenii utilizaţi de legiuitor pe de o parte, iar pe de altă parte, din natura acestui procedeu de probaţiune[2].

Constatarea tehnico-ştiinţifică se efectuează, de regulă, de către specialişti sau tehnicieni care funcţionează în cadrul ori pe lângă instituţia de care aparţine organul de urmărire penală. Ea poate fi efectuată şi de către specialişti sau tehnicieni care funcţionează în cadrul altor organe[3].

Specialistului însărcinat cu efectuarea constatării nu i se pot delega şi nici acesta nu-şi poate însuşi atribuţii de organ de urmărire penală sau de organ de control. Constatarea tehnico-ştiinţifică se efectuează numai asupra materialelor şi datelor puse la dispoziţie sau indicate de organul de urmărire penală.

Specialistului îi este interzis să-şi procure singur alte materiale decât cele puse la dispoziţie, să obţină informaţii sau să facă cercetări care sunt de competenţa organului de urmărire penală. Atunci când el apreciază că datele şi materialele pe care le are la dispoziţie sunt insuficiente sub aspect cantitativ şi calitativ, poate solicita organului de urmărire penală completarea lor.

În cazuri particulare, când pentru obţinerea modelelor de comparaţie sunt necesare cunoştinţele specialistului, organul de urmărire penală, sub îndrumarea acestuia va proceda la prelevarea lor.

---

[1] N. Volonciu, *Tratat de procedură penală, Partea generală*, ed. a III-a revizuită şi adăugită, Ed. Paideia, Bucureşti, 1998, p. 384.

[2] A. Ciopraga, I. Iacobuţă, *Criminalistica*, Ed. Fundaţiei Chemarea, Iaşi, 1997, p. 352

[3] C. pr. pen. art. 112 alin. (2).

Scanned with OKEN Scanner

Constatarea tehnico-ştiinţifică se dispune de organul de urmărire penală din oficiu, ori la cererea formulată de către oricare dintre părţi: învinuit, inculpat, parte vătămată, parte civilă ori parte responsabilă civilmente.

Atunci când părţile solicită efectuarea unei constatări tehnico-ştiinţifice, singurul competent să admită folosirea unui asemenea mijloc de probă, este organul de urmărire penală învestit să instrumenteze cauza. Acesta are obligaţia să verifice temeinicia argumentelor prezentate în cerere şi după caz, să dispună efectuarea constatării tehnico-ştiinţifice sau, dimpotrivă să o respingă. În mod asemănător se procedează şi atunci când părţile solicită organului de urmărire penală ori instanţei de judecată, completarea sau refacerea constatării tehnico-ştiinţifice.

În privinţa admisibilităţii constatării tehnico-ştiinţifice se apreciază că aceasta este dispusă atunci când este îndeplinită cel puţin una din condiţiile prevăzute de art. 112 Cod procedură penală, şi numai dacă rezultatele la care se poate ajunge în cadrul examinărilor de laborator pot fi concludente pentru lămurirea stărilor de fapt şi împrejurărilor în care s-a săvârşit infracţiunea.

Constatarea tehnico-ştiinţifică apare ca inoportună şi prin urmare nu poate fi admisă atunci când pericolul de dispariţie a unor mijloace materiale de probă sau de schimbare a unor situaţii de fapt şi-a produs efectul, sau a încetat de a mai fi ameninţător.

De asemenea, ea devine inadmisibilă dacă faptele sau împrejurările care aveau nevoie de clarificare au fost lămurite prin alte mijloace sau nu mai prezintă importanţă[1]. În cel din urmă caz, obiectul constatării tehnico-ştiinţifice şi prin urmare dispunerea acesteia devine superfluă.

[1] V. Dongoroz şi colectiv, *op. cit.*, p. 265.

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul X

Cercetarea criminalistică a înscrisurilor. Identificarea persoanei după scris şi examenul tehnic al documentelor

1. Noţiunea şi scopul cercetării criminalistice a înscrisurilor

Problemele complexe ale vieţii economico-sociale, multitudinea operaţiunilor întreprinse în activitatea curentă impun utilizarea celor mai diverse înscrisuri, cunoscute sub denumirea generică de *documente*.

Sfera largă de documente cuprinde o multitudine de „acte", începând cu cele care atestă identitatea unei persoane, studiile acesteia, actele de proprietate, cele ce vizează activitatea financiar-contabilă etc. şi terminând cu înscrisurile neoficiale.

Cercetarea criminalistică a înscrisurilor, cunoscută şi sub denumirea de **expertiză criminalistică a scrisului** are ca obiect studiul scrisului în scopul identificării autorului pe baza constatărilor de specialitate privind deprinderile grafice şi deprinderile de exprimare[1].

Referitor la acest gen de cercetare criminalistică semnalăm faptul că de-a lungul timpului, atât în literatura de specialitate, cât şi în activitatea practică au fost şi sunt întrebuinţate diverse denumiri.

Astfel, cercetarea – expertiza – criminalistică a înscrisurilor este frecvent denumită expertiza grafică[2]. În consens cu alţi autori[3] considerăm că termenul de „grafică" nu corespunde întrutotul realităţii, putând genera – mai ales în activitatea practică – neînţelegeri şi confuzii privitoare la obiectul unei astfel de expertize.

Aceasta deoarece o astfel de terminologie poate desemna şi alte activităţi materializate grafic, respectiv desene, grafice ş.a. Pe de altă parte, termenul în discuţie ar putea sugera faptul că o astfel de cercetare criminalistică ar interesa numai particularităţile scrisului, nu şi deprinderile de exprimare ale persoanei care a întocmit înscrisul examinat.

Nu de puţine ori, mai ales în anumite publicaţii şi în mass-media, se utilizează termenul de **„grafologie".**

Grafologia[4] studiază caracterul şi aptitudinile unei persoane[5] şi nicidecum nu are ca obiect identificarea acesteia pe baza scrisului.

Deşi s-a încetăţenit în terminologia de specialitate denumirea de **expertiză**[6] **grafoscopică**[7] şi aceasta este criticabilă din mai multe considerente.

Astfel, aşa cum remarcă literatura de specialitate[8], termenul de *grafoscopie* ar putea fi interpretat ca o îngrădire a ariei cercetărilor de examinare a scrisului, limitând-o numai

---

[1] E. Mihuleac, *Expertiza judiciară*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1971, p. 69.
[2] De la cuvântul de origine greacă „graphe", care înseamnă „scriere". (N.A.)
[3] E. Mihuleac, *op. cit.*, p. 70.
[4] De la cuvintele greceşti „graphe" (scriere) şi „logos" (vorbire). (N.A.)
[5] Vezi A. Boia, *Introducere în grafologie şi expertiza grafică. Elemente de anatomie grafică*, Bucureşti, 1944, p. 6.
[6] Sau constatare tehnico-ştiinţifică. (N.A.)
[7] La fel ca şi denumirea de expertiză grafică. (N.A.)
[8] E. Mihuleac, *op. cit.*, p. 71.

Scanned with OKEN Scanner

la o examinare din punct de vedere grafic. Pe de altă parte, din punct de vedere etimologic, termenul *grafoscopie* s-a format de la cuvintele greceşti „*graphe*", care înseamnă „scriere"[1] şi „*skopein*", cu sensul de „cercetare" ori „examinare". Ar însemna că termenul de grafoscopie se traduce prin „*cercetarea – examinarea – scrierii*"[2], fapt ce nu acoperă în totalitate obiectul cercetării criminalistice a înscrisurilor.

De-a lungul timpului s-au folosit şi alţi termeni, cum ar fi:

– **expertiza grafometrică**, denumire nepotrivită întrucât grafometria are în vedere stabilirea caracteristicilor scrisului pe bază de măsurători precise, întocmirea de diagrame ş.a., insuficiente pentru identificarea unei persoane pe baza scrisului;

– **expertiza caligrafică**, denumire necorespunzătoare, întrucât limitează cadrul cercetării doar la aspectul estetic al scrierii.

Este cunoscut faptul că orice înscris poate fi supus unei game variate de verificări şi examinări: arhivistice, documentare, contabile etc.

Spre deosebire de acestea, cercetarea criminalistică a înscrisurilor se constituie într-un mijloc ce vizează punerea în evidenţă a unor caracteristici situate sub limita aspectelor aparente la care apelează celelalte tipuri de examinări[3].

Prin urmare, cercetarea criminalistică a înscrisurilor se deosebeşte de celelalte tipuri de examinări, tocmai prin scopul pe care îl urmăreşte, respectiv:

– identificarea autorului unui manuscris;

– examinarea materialului din care este confecţionat actul – documentul – respectiv;

– reconstituirea actelor deteriorate de acţiunea unor agenţi chimici sau fizici;

– stabilirea vechimii unor documente;

– determinarea ordinii şi a succesiunii executării diferitelor scrisuri din cuprinsul unui act;

– citirea scrisurilor executate cu cerneluri invizibile, precum şi a scrisurilor codificate ori cifrate;

– identificarea maşinii de scris;

– cercetarea sigiliilor, ştampilelor, timbrului sec şi a biletelor de valoare;

– examinarea înscrisurilor în scopul stabilirii autenticităţii lor şi depistării falsurilor ş.a.

Din cele expuse rezultă că cercetarea criminalistică a înscrisurilor cuprinde două părţi şi anume:

– identificarea autorului unui scris pe baza deprinderilor grafice şi de exprimare, activitate cunoscută, aşa cum am văzut, sub denumirea de **grafoscopie judiciară;**

– examenul tehnic al documentelor.

2. Scurtă privire istorică privind identificarea persoanei după scris

Pe bună dreptate se afirmă că „scrisul reprezintă una dintre nenumăratele forme de comunicare create de om pentru a se face înţeles, pentru a-şi transmite gândurile ori

---

[1] Sau din punct de vedere al scrisului. (N.A.)

[2] Ori „cercetarea – examinarea – din punct de vedere al scrisului". (N.A.)

[3] A se vedea în acest sens, D. Sandu, *Falsul în acte*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1977, p. 5; C. Dumitrescu, *Curs de tehnică criminalistică*, vol. II, Academia de Poliţie „Al.I. Cuza", Bucureşti, 1983, p. 67; I. Vochescu, *Curs de tehnică criminalistică*, vol. II, Academia de Poliţie „Al.I. Cuza", Bucureşti, 1975, p. 169 şi urm.

Scanned with OKEN Scanner

simţămintele, precum şi pentru a-şi păstra faptele trecutului, normele de conduită, înţelegerile militare, economice, politice etc."[1]

Cercetarea – examinarea – actelor datează încă din antichitate, reprezentând unul din cele mai vechi mijloace de probă admise în procesul judiciar. Mai exact această expertiză îşi începe istoria în vremea romanilor. Aceasta deoarece litigiile asupra autenticităţii unor documente deveniseră un fapt obişnuit. În acest sens, literatura de specialitate[2] subliniază faptul că lucrarea lui Suetoniu, intitulată „Istoria celor 12 cezari" conţine şi un studiu al scrisului împăratului Octavian August.

De asemenea, *Lex Cornelia de falsis* se constituie într-o dovadă grăitoare a faptului apariţiei expertizei scrisului, generat de creşterea numărului de litigii privitoare la autenticitatea unor înscrisuri, mai ales în domeniul comerţului. Tot astfel, este menţionată o lege din vremea împăratului Constantin (300 î. H.) care conţine o secţiune specială privitoare la falsuri.

Această lege menţiona printre mijloacele de investigare şi compararea scrisurilor pentru aflarea adevărului în cauza dedusă judecăţii[3].

Actul de naştere al expertizei scrisului este considerat însă anul 1569, când s-au întreprins cercetări pentru stabilirea modului în care a fost falsificată semnătura regelui Carol al IX-lea.

Un an mai târziu – 1570 – a luat fiinţă corporaţia denumită „*Communaute d'écrivains verificateurs*", confirmată prin ordonanţa de la Saint Germain – des-prés, care reunea persoane specializate în acest gen de cercetare judiciară, membri corporaţiei fiind recunoscuţi ca maeştri jurați, scriitori experţi, verificatori de scrisuri şi semnături.

Ulterior au fost publicate şi alte lucrări, din care menţionăm:

- „*Posibilitatea de a expune, a face o judecată după un grafism*" – 1622 –, avându-l ca autor pe Camillo Baldo;
- „*Traité des inscriptions en faux*" – 1966[4] – de Reveneau, un veritabil îndreptar în materie de expertiză a scrisului, fiind utilizat şi în zilele noastre;
- „*La preuve par comparaison d'écritures*", publicată de Philippe de Rémusson în anul 1700.

De reţinut faptul că în Franţa secolului al XIX-lea, în materia expertizei scrisului, existau trei curente, respectiv curentul caligrafic, grafologic şi cel bazat pe descrierea particularităţilor. Ultimul curent, cel mai răspândit, a făcut obiectul mai multor lucrări de specialitate[5].

În Germania, încă de la începutul feudalismului au existat preocupări legate de stabilirea metodelor folosite de infractori pentru falsificarea documentelor. Astfel de preocupări au existat şi înainte, regulile barbare ale dreptului germanic conţinând norme privitoare la cercetarea falsurilor în justiţie. Către sfârşitul secolului al XIX-lea, prin

---

[1] F. Ionescu, *Metode, procedee şi tehnici de examinare criminalistică a documentelor (teză de doctorat)*, Bucureşti, 2002, p. 6.

[2] E. Bogdanovici, *Raport între grafologie şi expertiza grafică. Paralelism istoric*, Tipografia Vremea, Bucureşti, 1944, p. 2

[3] L. Ionescu, *Expertiza criminalistică a scrisului*, Ed. Junimea, Iaşi, 1973, p. 14.

[4] Această lucrare a fost reeditată în anul 1673. (N.A.)

[5] E. Sollange Pellat, *Les différents de l'évolution de l'expertise en écriture*, Extrait de la revue „Le caractère", Lyon, 1927; Magie Guirot, *La valeur de la preuve dans l'expertise d'écriture*, Lyon, 1927; E. Sollange Pellat, *Les lois de l'écriture*, Paris, 1927.

Scanned with OKEN Scanner

legile din 14 mai 1879 şi 29 iunie 1887, expertiza criminalistică a scrisului a fost riguros reglementată, recunoscându-se acest mijloc de probă în materie de fraude şi falsuri[1].

Şi în România există numeroase date în legătură cu expertiza criminalistică a scrisului. Ca şi în alte ţări, şi la noi a existat tendinţa de a utiliza metoda grafologică[2] şi metoda caligrafică[3], precum şi metoda grafometrică descriptivă[4]. Trebuie subliniat faptul că expertiza criminalistică a scrisului nu a avut o reglementare unitară.

De exemplu, în anul 1946, experţii grafici au fost constituiţi într-un corp[5], singura organizaţie de acest fel din lume la acea dată. După dizolvarea acestui corp al experţilor, expertizele criminalistice de acest fel sunt efectuate în laboratoarele de profil ale Ministerului de Justiţie, Ministerului Public şi Ministerului de Interne[6].

3. Identificarea persoanei după scris

3.1. Noţiuni generale

Aşa cum am precizat[7], ramura tehnicii criminalistice care are ca obiect studierea elementelor de conţinut şi de formă ale scrisului în scopul identificării scriptorului sau a stabilirii falsului în documente este cunoscută sub numele *de grafoscopie judiciară.* Deşi denumirea ca atare este criticabilă din motivele arătate anterior, ea s-a încetăţenit atât în practica organelor judiciare, cât şi în literatura de specialitate. Din acest considerent şi pentru a nu da naştere la anumite confuzii, în cuprinsul acestuia capitol vom folosi această terminologie consacrată.

După cum este cunoscut, scrierea – ca mijloc de fixare şi comunicare a ideilor – se constituie într-o deprindere intelectuală în care sunt implicate multiple şi variate acte motrice. Ca orice altă conduită umană, scrisul este dependent de scoarţa cerebrală, aceasta comandând punerea în mişcare, controlând şi reglând actul scrierii. Mai exact, mecanismul fiziologic al deprinderii de a scrie este dat de complexul de legături nervoase temporare şi de reflexele condiţionate.

Potrivit opiniilor exprimate în literatura de specialitate, în procesul de formare a scrisului există o perioadă de activitate voluntară, în sensul că executarea controlată a unor semne grafice este dirijată spre realizarea unei forme cât mai apropiate de modelul dat[8]. Cu alte cuvinte, la început, organizarea dinamică a proceselor nervoase are loc mai ales la nivelul celui de-al doilea sistem de semnalizare a realităţii, mişcarea grafică căpătând un caracter conştient.

Ulterior, pe măsura fixării actului grafic, are loc o transmitere condiţionată în primul sistem de semnalizare, însoţind automatizarea operaţiilor[9].

Deci, procesul scrierii are ca finalitate formarea unor reflexe ce conduc la executarea automată a unor construcţii grafice, într-un anumit mod, fără ca atenţia să fie îndreptată în această direcţie.

---

[1] Vezi, E. Mihuleac. *op. cit.*, p. 100.
[2] H. Stahl, *Grafologia şi expertiza în scrieri. Anonimul–falsul*, Ed. Cartea românească, Bucureşti, 1926.
[3] M. Kernbach, *Expertiza grafică şi experţii caligrafi*, Tipografia Fondul cărţilor funduare, Cluj, 1928.
[4] E. Bogdanovici, *Grafometrie*, în „Hrisovul", III, Bucureşti, 1946.
[5] Recunoscut prin Legea nr. 498/1946, abrogată prin Decretul nr. 472/1957.
[6] Pentru detalii, vezi E. Mihuleac, *op. cit.*, p. 127–128.
[7] Supra, cap. I, sect. I, §1.
[8] În acelaşi sens, I. Vochescu, *op. cit.*, p. 216.
[9] A. Athanasiu, *Tratat de grafologie*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1996, p. 46 şi urm.

Scanned with OKEN Scanner

Specialiştii în domeniu sunt unanimi în a aprecia că, din acest moment, scrierea devine o activitate subconştientă, scrisul se „tipizează", ideile, gândurile ori activităţile persoanei în timpul scrierii neavând ori având prea puţină relevanţă.

În acest fel, mişcarea grafică automatizată intră în releul centrilor subcorticali[1], şi prin hipnoză intră în conexiune cu tot sistemul endocrin, având un rol de prim ordin în reglările psihice, mai ales cele de natură instinctiv-emotive. De fapt, aceste reglări psihice – condiţionate de factorii endocrino-vegetativi – reprezintă activitatea de ansamblu a sistemului nervos, ale cărui manifestări psiho-somatice se traduc prin anumite manifestări expresive[2]. Pe de altă parte, formarea acestui *stereotip dinamic* – alcătuit dintr-un complex de legături temporare – se manifestă sub forma unor reacţii stabile cu caracter unitar. Evident, acest stereotip dinamic ia naştere în urma a numeroase repetări şi exerciţii, perioadă în care are loc un proces de fixare. Tot astfel, construcţiile grafice specifice scrisului unei persoane se constituie în elemente ce ţin de personalitatea acesteia. Altfel spus, aceste construcţii grafice individualizează şi caracterizează persoana care le-a executat.

Fiind un mijloc de manifestare a persoanei şi a personalităţii sale, scrisul reprezintă un element preţios de individualizare şi de identificare, ajutând la diferenţierea acesteia de alte persoane care au aceeaşi deprindere, manifestată însă prin construcţii grafice diferite[3].

Este interesant de semnalat faptul că pentru a face o apreciere corectă a modului în care ia naştere scrierea trebuie să se ţină seama de legătura indisolubilă dintre limbajul oral şi cel scris. În acest sens, la realizarea limbajului concură, deopotrivă, două sisteme, respectiv:

– sistemul aferent;
– sistemul eferent.

Dacă *sistemul aferent* este compus din analizatorii auditivi, vizuali, kinestezici[4] şi tactili ce transmit impulsul nervos de la receptorii periferici spre sistemul nervos central, *sistemul eferent* – compus din organele scrierii şi vorbirii – efectuează procesul invers de transmitere a influxului nervos de la centru spre organele afectoare[5].

De asemenea, pentru a înţelege mai uşor valoarea de identificare a scrisului reamintim principalele mişcări de scriere, constând în:

– flexiunea şi extensiunea;
– abducţia şi aducţia.

Flexiunea şi extensiunea se execută pe un plan vertical şi constau în aducerea instrumentului scriptural de sus în jos, respectiv ducerea de jos în sus prin strângerea şi destinderea degetelor.

Abducţia şi aducţia se execută în plan orizontal şi se concretizează prin deplasarea mâinii de la stânga spre dreapta – sau invers –, ceea ce înseamnă o îndepărtare şi o apropiere fie de la centru, fie spre centru.

Fără a intra în alte detalii, concluzionăm că identificarea persoanei după scris se bazează pe calităţile acestuia, cu precizarea că despre aceste calităţi se poate vorbi numai

---

[1] Care sunt în strânsă conexiune cu hipnoza. (N.A.)
[2] A. Athanasiu, *op. cit.*, p. 55 şi urm.
[3] I. Vochescu, *op. cit.*, p. 216.
[4] Respectiv simţul muscular. (N.A.)
[5] Adică mâna scriptorului, inclusiv braţul. (N.A.)

Scanned with OKEN Scanner

din momentul în care scrierea devine o deprindere, o obişnuinţă, denumită în mod curent „scriere cursivă".

3.2. Calităţile scrisului de mână

Calităţile sau caracteristicile scrisului de mână constau în:
– stabilitatea scrisului;
– individualitatea scrisului.

Stabilitatea scrisului. Aceasta este o calitate ce caracterizează scrisul format.

Ea se manifestă prin faptul că după ce acesta a devenit o deprindere, forma sa rămâne neschimbată. Evident, este vorba de o stabilitate relativă. Aşa cum subliniază literatura de specialitate[1], în evoluţia unui scris pot apărea anumite modificări, mai mult ori mai puţin semnificative. O astfel de relativitate trebuie înţeleasă în sensul că nu întotdeauna construcţiile grafice sunt identice, acestea fiind influenţate de diverşi factori ce intervin în procesul scrierii.

Deşi aceşti factori determină variaţii ale formei grafice, ei nu fac imposibilă identificarea persoanei după scris[2]. De asemenea, aceste modificări – variaţii – nu trebuie confundate cu capacitatea unor persoane de a poseda mai multe specimene de scris[3], unele atât de diferite încât pot crea dificultăţi în identificarea scriptorului[4].

Aşa cum am precizat, o dată format, scrisul unei persoane – etapă considerată încheiată în jurul vârstei de 20-25 de ani –se caracterizează prin prezenţa unor construcţii grafice specifice persoanei respective[5]. Ele nu sunt altceva decât moduri originale de a executa fie o literă, fie un grup de litere[6].

Individualitatea scrisului. Individualitatea reprezintă acea calitate a scrisului care îi stabileşte apartenenţa la o anumită persoană. Caracterizată tocmai prin prezenţa automatismelor scrierii şi a construcţiilor grafice specifice, individualitatea face ca niciodată scrisul unei persoane să nu fie identic cu al alteia, chiar dacă între ele există multe asemănări. În esenţă, această caracteristică este consecinţa formării şi dezvoltării persoanei – în plan intelectual şi în cel al personalităţii sale – manifestându-se atât în formă, cât şi în conţinut.

Cu alte cuvinte, individualitatea scrisului se manifestă în particularităţile de ansamblu şi a celor de detaliu[7].

Literatura de specialitate şi practica criminalistică subliniază faptul că deşi fiecare din particularităţile scrisului, luată izolat, poate fi întâlnită în scrisurile mai multor persoane, *combinaţia lor nu se repetă niciodată în scrisul a două sau mai multor persoane.* Explicaţia rezidă în aceea că factorul principal care determină această proprietate constă tocmai în modul complex de elaborare a scrierii. Mai mult, acesta este influenţat de particularităţile individuale, precum şi de specificitatea tipului de activitate

---

[1] E. Stancu, *op. cit.*, p. 269.
[2] Cu excepţia factorilor de natură patologică. (N.A.).
[3] Aşa-numitul scris variabil. (N.A.).
[4] L. Ionescu, *op. cit.*, p. 45, citat de E. Stancu, *supra cit.*, p. 270.
[5] Aşa-numitele „automatisme ale scrisului". (N.A.).
[6] Pentru detalii, vezi V. Manea, *Curs de tehnică criminalistică*, vol. II, Academia de Poliţie „Al. I. Cuza", Bucureşti, 1983, p. 102-103.
[7] Construcţia semnelor grafice. (N.A.).

Scanned with OKEN Scanner

nervoasă, proprie fiecărei persoane[1]. Diversitatea tipurilor temperamentele sunt caracterizate, în principal, de forţa, echilibrul şi mobilitatea proceselor nervoase superioare. La acestea se pot adăuga şi alţi factori, în primul rând condiţiile concrete de scriere[2].

Potrivit opiniilor specialiştilor, caracteristicile care definesc „motorul" scrierii este practic infinit. În acelaşi timp trebuie să se ţină cont şi de particularităţile anatomice şi funcţionale ale sistemului nervos şi muscular al braţului şi mâinii[3], acestea determinând individualitatea gesturilor grafice. În acest sens, este demonstrat faptul că felul în care o persoană ţine instrumentul scriptural, poziţia şi mişcarea corespunzătoare a degetelor nu sunt impuse – exclusiv – prin sistemul de învăţare a scrierii, ci se constituie în adaptări la disponibilităţile persoanei respective. În afara factorului fundamental – baza fiziologică şi psihologică a formării deprinderii de scriere –, la elaborarea şi individualizarea scrisului mai contribuie şi alţi factori şi influenţe de ordin pedagogic, tehnic, profesional etc. Se apreciază că un rol însemnat în învăţarea scrierii îl constituie atât metoda de predare a scrierii, cât şi modelul caligrafic oferit pentru învăţare. Studiile efectuate au demonstrat că după numeroase exerciţii, odată cu deprinderea mâinii de a executa mişcările, creşte ritmul de scriere, semnele grafice trec din faza de imitare în cea de memorare, materializarea lor în scris îndepărtându-se tot mai mult de modelul iniţial. Treptat se consolidează astfel particularităţile proprii, bine exprimate.

Dacă din punct de vedere cantitativ caracteristicile scrisului sunt în număr limitat, marea varietate a combinaţiilor face practic irepetabil un scris cu anumite particularităţi[4], întocmai ca în cazul detaliilor caracteristice ale desenului papilar.

3.3. Caracteristicile generale ale scrisului

Ca reprezentare grafică prin semne convenţionale a sunetelor şi cuvintelor dintr-o limbă, scrisul poate fi definit prin două tipuri de elemente, respectiv:

– caracteristicile generale;

– caracteristicile individuale[5].

Caracteristicile generale ale scrisului se referă la scrisul privit în ansamblul său. Denumite şi *„dominante grafice"*[6], ele sunt constituite din diferitele proprietăţi generice, de clasă, care, luate separat, pot fi întâlnite în scrisul mai multor persoane.

De fapt, determinarea cu exactitate a caracteristicilor generale echivalează cu o definire a scrisului. Acest lucru capătă o importanţă deosebită, mai ales în cazul selectării mai multor scrisuri cercetate concomitent, permiţând şi o clasificare a acestora. Aşa cum vom vedea[7], în cazul examinării comparative, pe baza acestor caracteristici generale este posibilă reţinerea scrisurilor de referinţă care se încadrează în aceeaşi clasă cu scrisul în litigiu.

---

[1] În acelaşi sens, V. Manea, *op. cit.*, p. 101.

[2] C.I. Teodosiu, Cu privire la rolul tipului activităţii nervoase superioare în diferenţierea individuală a scrisului, în „Probleme de medicină legală şi criminalistică", nr. 4/1995, p. 114.

[3] Uneori şi a umărului. (N.A.).

[4] E. Stancu, *op. cit.*, p. 269.

[5] Cunoscute şi sub denumirea de caracteristici speciale. (N.A.).

[6] V. Manea, *op. cit.*, p. 103–104.

[7] *Infra*, Cap. I, Secţ. a II-a, §6.

Scanned with OKEN Scanner

Cu foarte mici excepţii, aceste caracteristici generale sunt mai greu de sesizat, aspect pe care mizează şi falsificatorii, concentrându-şi atenţia asupra construcţiei literelor. Dar, aşa cum remarcă specialiştii în domeniu, tocmai prezenţa caracteristicilor generale poate constitui un indiciu de contrafacere a scrisului analizat, mergând până la descoperirea autorului[1]. Din multitudinea de caracteristici generale ale scrisului care se manifestă atât în conţinutul, cât şi în forma acestuia reţinem pe cele mai semnificative, respectiv:

– gradul de evoluţie şi forma scrisului;
– dimensiunea scrisului;
– înclinarea scrisului sau a literelor;
– viteza scrisului;
– presiunea scrisului;
– coeziunea şi continuitatea scrisului;
– spaţierea, direcţia şi forma rândurilor;
– orânduirea scrisului;
– plasarea altor elemente ale textului.

Gradul de evoluţie şi forma scrisului

Acesta se constituie în una din cele mai importante caracteristici dominante de individualizare. Prin gradul de evoluţie al scrisului trebuie înţeles gradul de însuşire a tehnicii scrierii, caracterizat prin capacitatea de a scrie în ritm rapid, prin mişcări coordonate şi stabile, potrivit sistemului general al scrierii cursive[2].

Fiind o caracteristică complexă, gradul de evoluţie al scrisului se apreciază pe baza stabilirii unor elemente mai simple, cum ar fi ritmul şi coordonarea mişcărilor. Privit din această perspectivă, un scris poate fi considerat evoluat dacă semnele grafice sunt executate în mod liber, cu mişcări sigure, rapide, fără întreruperi şi sinuozităţi în trăsături, fără mişcări greoaie şi inutile[3]. Trebuie reţinut că la baza diferenţierii scrisurilor şi aprecierii gradului de evoluţie stau abaterile de la normele uzuale în executarea semnelor grafice[4]. Dar, indiferent de gradul de evoluţie al scrisului, acesta poate fi executat cu litere cursive – caligrafice –, cu caractere de tipar ori cu caractere combinate.

Spre deosebire de scrisul evoluat, cel neevoluat se caracterizează prin mişcările greoaie şi asimetria literelor.

Literatura de specialitate[5] subliniază faptul că nu trebuie confundate scrisurile neevoluate cu cele în curs de formare. Aceasta deoarece, potrivit opiniilor specialiştilor, un scris neevoluat este deja format şi fie că nu se mai dezvoltă, fie că se dezvoltă foarte lent, eventualele modificări nefiind de natură să modifice gradul de evoluţie. De asemenea, se remarcă faptul că o persoană cu un scris neevoluat nu va putea niciodată să imite un scris evoluat, oricâte diligenţe ar face în acest sens[6].

În raport cu gradul lor de evoluţie scrisurile se clasifică în:

---

[1] Vezi V. Manea, *op. cit.*, p. 104; autorul subliniază că, totuşi, nici caracteristicile generale nu pot fi schimbate în totalitate, după bunul plac al scriptorului. (N.A.).

[2] L. Bidian, I. Vicol, *Îndrumarul specialistului în grafoscopie*, Ministerul de Interne, Bucureşti, 1970, p. 34.

[3] *Idem*, p. 34.

[4] Adică de la forma tipic caligrafică. (N.A.).

[5] V. Manea, *op. cit.*, p. 104.

[6] Vezi E. Stancu, *op. cit.*, p. 272; V. Manea, *op. cit.*, p. 104; I. Vochescu, *op. cit.*, p. 221.

Scanned with OKEN Scanner

– scrisuri cu grad înalt de evoluţie (fig. 1);
– scrisuri cu grad mijlociu de evoluţie (fig. 2);
– scrisuri cu grad redus de evoluţie (fig. 3).

Referindu-ne la un scris natural ala unei persoane, la care nu au intervenit anumite împrejurări – obiective sau subiective[1] – subliniem faptul că împărţirea gradului de evoluţie în categoriile menţionate exclude posibilitatea existenţei – în acelaşi timp – a mai multor variante. Cu alte cuvinte, o persoană nu poate executa concomitent un scris cu grade diferite de evoluţie. Eventual, în mai multe scrisuri pot apărea variante ale evoluţiei.[2]

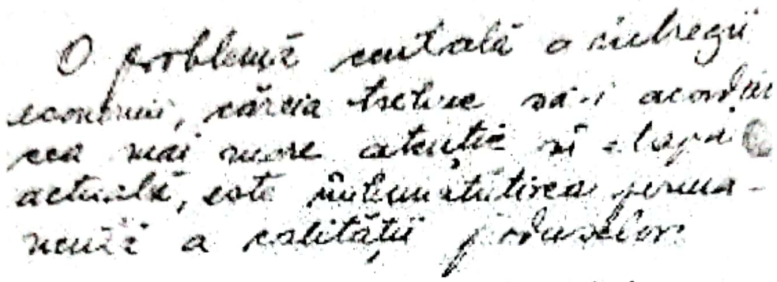

Fig. 1 – Scris cu grad înalt de evoluţie.

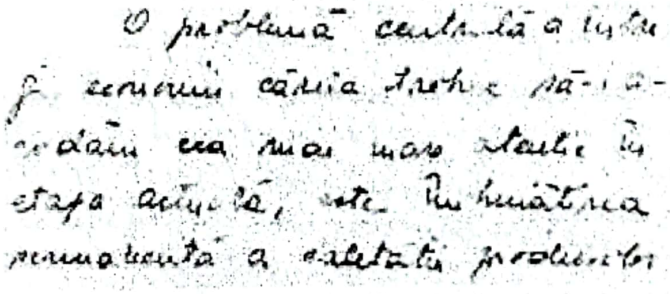

Fig. 2 – Scris cu grad mijlociu de evoluţie.

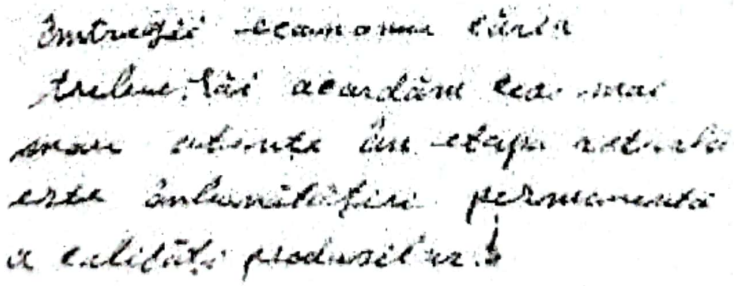

Fig. 3 – Scris cu grad redus de evoluţie.

Datorită faptului că aspectele de natură tehnică sunt cunoscute deja în continuare voi detalia aspecte de natură tactică pe care ar trebui să le avem în atenţie atunci când avem de soluţionat cauze ce solicită cunoştinţe din domeniul grafoscopiei judiciare.

Expertiza criminalistică este o activitate de cercetare ştiinţifică a urmelor şi mijloacelor materiale de probă, în scopul identificării persoanelor, animalelor, obiectelor,

[1] Denaturări, modificări temporare etc. (N.A.).
[2] Pentru detalii, vezi L. Bidian, I. Vicol, *op. cit.*, p. 36, fig. 1-3, după Tratatul de tehnică criminalistică, autori V. Berchesan şi M. Ruiu.

Scanned with OKEN Scanner

substanţelor sau fenomenelor, al determinării anumitor însuşiri ori schimbări intervenite în conţinutul, structura, forma şi aspectul lor.

Dispunerea expertizei criminalistice devine necesară în condiţiile în care organele de urmărire penală sau/şi instanţele de judecată pentru a-şi forma propria convingere, pentru a obţine date necesare dezvoltării anchetei, pentru a proba implicarea unei anumite persoane în desfăşurarea activităţii ilicite, consideră necesare concluziile unor experţi – este vorba despre zone de cunoaştere care exced competenţelor organului judiciar.

Din considerente ce ţin de necesitatea, utilitatea şi oportunitatea desfăşurării activităţilor de anchetă şi, pe cale de consecinţă, a administrării probelor, nu se pot dispune expertize pentru lămurirea unor aspecte care ar putea fi lămurite prin desfăşurarea altor activităţi de anchetă, mai puţin costisitoare ori care se pot desfăşura în vederea şi a altor aspecte care depăşesc domeniul strict al unei expertize.

În literatura de specialitate expertizele au fost clasificate după mai multe criterii[1]:

1 – după natura problemelor ce urmează a fi lămurite;

– expertize criminalistice (trasceologice, balistice, grafice, dactiloscopice, a urmelor lăsate de instrumentele de spargere etc.);

– expertize medico-legale care contribuie la clarificarea problemelor privind moartea violentă, moartea suspectă sau a cărei cauză nu se cunoaşte sau când este necesară examinarea

corporală a învinuitului ori a persoanei vătămate pentru a constata consecinţele ori urmele desfăşurării activităţii ilicite pe corpul acestora;

– expertize psihiatrice prin care sunt stabilite limitele răspunderii penale ori alte elemente privind starea psihică a persoanelor implicate în desfăşurarea de activităţi ilicite;

– expertize contabile care lămuresc aspecte legate de modul de dezvoltare ori întinderea prejudiciului în cadrul fraudelor financiare;

– expertize tehnice ce, în funcţie de specialitate, contribuie la aflarea adevărului în cadrul cercetării atentatelor teroriste, accidentelor de trafic rutier, nerespectării protecţiei muncii ori protecţiei mediului înconjurător.

2 – după modul de reglementare expertizele sunt facultative sau obligatorii.

Legea a instituit obligativitatea expertizei atât în faza de urmărire penală, cât şi în faza de judecată sau în alte situaţii. Cât priveşte faza de urmărire penală expertiza este obligatorie:

– în cazul infracţiunii de omor deosebit de grav;

– când există îndoieli asupra stării psihice a învinuitului sau inculpatului;

– în situaţia în care este necesară stabilirea cauzei morţii dacă nu s-a întocmit un raport medico-legal;

În cursul judecăţii expertiza este obligatorie în cazul suspendării procesului penal şi în cazul amânării sau întreruperii executării pedepsei închisorii.

3 – după domeniul supus investigării expertizele sunt:

– individuale, efectuate de un singur expert care îşi desfăşoară activitatea într-un singur domeniu de activitate;

– complexe sau mixte care necesită cunoştinţe din mai multe ramuri ale ştiinţei şi tehnicii.

---

[1] N.A.- N. Văduva, *Curs universitar de tactică*, Ed. Universitaria, Craiova, 2004, p. 41 şi urm.

Scanned with OKEN Scanner

O referire, în context, trebuie făcută şi la raportul anchetator – expert.

Uneori pare să existe o dispută între anchetator şi expert pentru dobândirea unei întâietăţi profesionale care poate deraia până la a se pune problema cine face anticameră la cine, cine roagă pe cine, tonul comunicării se poate ridica nefiresc, se pot vedea anchetatori stând cu dosarele în braţe pe la câte o uşă de expert implorând atenţie sau, din contră, spunându-şi că sunt cineva şi în atare condiţii este suficient să emită o simplă adresă către expert care va trebui să obţină tot ce este posibil din materialul trimis spre expertiză.

Cu certitudine relaţia este şi trebuie să rămână profesională, mai ales în condiţiile în care există prevederile Codului de procedură penală care detaliază suficient această relaţie.

Astfel, organul de urmărire penală care dispune efectuarea constatării tehnico-ştiinţifice sau expertiza stabileşte obiectul acesteia, formulează întrebările la care trebuie să se răspundă şi termenul în care urmează a fi efectuată lucrarea.

Constatarea tehnico-ştiinţifică sau expertiza se efectuează asupra materialelor şi datelor puse la dispoziţie sau indicate de către organul de urmărire penală. Celui însărcinat cu efectuarea constatării sau expertizei nu i se pot delega şi nici acesta nu-şi poate însuşi atribuţii de organ de urmărire penală sau de organ de control.

Specialistul, tehnicianul sau expertul însărcinat cu efectuarea lucrării, dacă socoteşte că materialele puse la dispoziţie ori datele indicate sunt insuficiente, comunică aceasta organului de urmărire penală, în vederea completării lor.

Organul de urmărire penală sau instanţa de judecata, când dispune efectuarea unei expertize, fixează un termen la care sunt chemate părţile, precum şi expertul, dacă acesta a fost desemnat de organul de urmărire penala sau de instanţa.

La termenul fixat se aduce la cunoştinţa părţilor şi expertului obiectul expertizei şi întrebările la care expertul trebuie să răspundă şi li se pune în vedere că au dreptul să facă observaţii cu privire la aceste întrebări şi că pot cere modificarea sau completarea lor.

Părţile mai sunt încunoştinţate că au dreptul să ceară numirea şi a câte unui expert recomandat de fiecare dintre ele, care să participe la efectuarea expertizei.

După examinarea obiecţiilor şi cererilor făcute de părţi şi expert, organul de urmărire penală sau instanţa de judecată pune în vedere expertului termenul în care urmează a fi efectuată expertiza, încunoştinţându-l totodată dacă la efectuarea acesteia urmează să participe părţile.

Expertul are dreptul să ia cunoştinţă de materialul dosarului necesar pentru efectuarea expertizei.

În cursul urmăririi penale cercetarea dosarului se face cu încuviinţarea organului de urmărire.

Expertul poate cere lămuriri organului de urmărire penală sau instanţei de judecată cu privire la anumite fapte ori împrejurări ale cauzei. Părţile, cu încuviinţarea şi în condiţiile stabilite de organul de urmărire penală sau de instanţa de judecată, pot da expertului explicaţiile necesare.

Cu privire la punerea la dispoziţia expertului a dosarului cauzei, practica experţilor tinde către analiza de către expert a întregului dosar, mergându-se până la a se solicita dosarul, ca atare, şi rămânerea acestuia, un timp, la dispoziţia expertului. Se recunoaşte, mai mult sau mai puţin direct că aceasta este necesară atât pentru efectuarea propriu-zisă

Scanned with OKEN Scanner

a expertizei cât şi pentru ca rezultatul, concluziile expertului să fie în ton cu restul materialului de anchetă să nu existe contraziceri nefireşti.

4. Pregătirea în vederea dispunerii constatării tehnico-ştiinţifice sau a expertizei criminalistice

Dispunerea de constatări tehnico-ştiinţifice sau expertize trebuie precedată de desfăşurarea unor activităţi pregătitoare, cele mai importante fiind următoarele:

Analiza necesităţii şi oportunităţii recurgerii la aportul specialiştilor – Odată cu desfăşurarea diferitelor activităţi de anchetă – cercetarea la ţa locului, percheziţia, ridicarea de obiecte şi înscrisuri, constatarea în flagrant a activităţilor ilicite etc. – organele judiciare au la dispoziţie mai multe urme şi mijloace materiale de probă care nu pot avea valoare pentru cauză, atât timp cât nu sunt analizate, interpretate şi valorificate; este necesară obţinerea unui maximum de date menite să contribuie la clarificarea diferitelor împrejurări referitoare la condiţiilor în care a fost desfăşurată activitatea ilicită, făptuitorii etc.

Pentru a asigura valorificarea ştiinţifică a urmelor şi mijloacelor materiale de probă, prin expertize şi constatări tehnico-ştiinţifice, organele judiciare trebuie să cunoască şi să analizeze întregul material probator existent în dosarul cauzei şi numai pe această bază să se pronunţe asupra necesităţii şi oportunităţii recurgerii la specialişti.

Important este ca anchetatorul să verifice dacă în conţinutul procesului-verbal în care au fost materializate rezultatele activităţii prin care specialistul a intrat în posesia unor materiale de probă pe care le trimite spre expertizare au fost corect şi amănunţit descrise pentru a fi uşor identificate şi pentru a evita orice suspiciuni cu privire la corectitudinea şi profesionalismul cu care se desfăşoară ancheta.

Pentru a putea dispune o expertiză este necesar ca ceea ce se trimite expertului să fie reprezentativ, să fie într-o cantitate şi de o calitate suficientă, pentru a permite obţinerea de concluzii valoroase în contextul dezvoltării firesti a anchetei. Experţilor ori specialiştilor li se pune la dispoziţie tot ceea ce ar putea relevanţă faţă de obiectul expertizei sau constatării tehnico-ştiinţifice.

În funcţie de natura expertizei, organul judiciar trebuie, de multe ori, să procedeze la procurarea modelelor sau materialelor de comparaţie care să fie puse la dispoziţia specialiştilor ori experţilor împreună cu urmele şi mijloacele materiale de probă ridicate cu ocazia desfăşurării cercetării la faţa locului ori a altor activităţi de anchetă.

În formularea întrebărilor se poate accepta ca necesară respectarea unor cerinţe precum:

– să se refere la obiectul expertizei şi la domeniul de competenţă al expertului sau specialistului;

– să fie clare şi precise pentru a putea fi înţelese de către toate persoanele interesate;

– să fie formulate astfel încât să facă necesară, pe cât posibil pronunţarea unor concluzii certe – pozitive sau negative;

– să aibă o succesiune logică;

– să nu solicite expertului concluzii cu privire la încadrarea juridică, forma de vinovăţie ori cu privire la modul de desfăşurare ori calitatea desfăşurării unor activităţi de anchetă precum cercetarea la faţa locului, percheziţia, reconstituirea etc.

Scanned with OKEN Scanner

Alegerea instituției sau a experților care urmează să execute lucrarea; Emiterea actului prin care se dispune efectuarea expertizei – Potrivit legii procesual penale constatarea tehnico-științifică se efectuează, de regulă, de către specialişti sau tehnicieni care funcționează în cadrul sau pe lângă instituția de care aparține organul judiciar, iar ca excepție, de către specialişti sau tehnicieni care funcționează în cadrul altor instituții.

Există situații când specialiştii sau/şi experții fac parte din instituții specializate în efectuarea de expertize ori constatări precum Institutul de Criminalistică, Institutul Național de Expertize Criminalistice, institutele de medicină legală caz în care organul judiciar nu se poate pronunța asupra nominalizării specialistului sau expertului, lăsând la latitudinea conducătorului instituției această problemă.

În alte cazuri, precum expertizele contabile sau tehnice-auto, experții care vor efectua expertiza sunt numiți de către organul judiciar care se adresează filialei locale a organizației profesionale de profil, solicitând recomandarea unor experți din care alege unul sau mai mulți, în raport de complexitatea lucrării, comunicând aceasta instituției care i-a recomandat şi părților interesate în desfăşurarea anchetei.

După numire, organul judiciar cheamă experții împreună cu părțile şi le face cunoscut obiectul expertizei şi întrebările la care trebuie să se răspundă. Cu această ocazie anchetatorul aduce la cunoştință părților că au dreptul să facă observații cu privire la întrebările formulate, putând propune modificarea sau completarea lor şi să recomande câte un expert care să participe la efectuarea expertizei, excepție făcând cazurile în care lucrarea se efectuează în instituții de specialitate.

Dispunerea expertizei ori constatării tehnico-ştiințifice se face prin rezoluție motivată, întocmită de către organul judiciar, cu excepția expertizelor contabile şi tehnice care se dispun prin ordonanță. Instanța de judecată dispune efectuarea expertizei prin încheiere.

Rezoluția motivată prin care se dispune efectuarea constatării tehnico-ştiințifice se stabileşte obiectul acesteia, se formulează întrebările la care trebuie să răspundă specialistul sau tehnicianul şi termenul în care urmează a fi efectuată lucrarea, punându-se la dispoziția sa materialele necesare.

5. Reguli tactice ce trebuie aplicate cu ocazia dispunerii constatărilor tehnico-ştiințifice şi a expertizelor criminalistice

În cadrul efectuării expertizei sau constatării tehnico-ştiințifice se parcurg următoarele etape:

5.1. Stabilirea în mod concret a obiectului expertizei

Cunoaşterea obiectului expertizei sau constatării – constituie o primă etapă în cadrul căreia expertul studiază atât actul de dispoziție procesuală observând respectarea condițiilor de formă şi de fond, cât şi ceea ce se pune la dispoziție în vederea efectuării expertizei – urme, mijloace materiale de probă, modele de comparație; pentru a stabili dacă există concordanța necesară între ceea ce se solicită de către organul judiciar,şi ceea ce se pune la dispoziție.

Scanned with OKEN Scanner

5.2. Asigurarea calității materialelor și a trasabilității acestora

De asemenea, expertul va trebui să se pronunțe – preliminar față de efectuarea expertizei propriu-zise – cu privire la aspecte ce țin de cantitatea, calitatea, modul de manipulare, păstrare și expediere a urmelor, mijloacelor materiale de probă ori modelelor de comparație trimise spre expertizare.

Dacă consideră necesar, expertul poate solicita lămuriri din partea organului judiciar ce a dispus expertiza astfel încât, cel puțin în ceea ce privește ipoteza, totul trebuie să fie suficient de clar și precis, cunoscut fiind că pe baza unei ipoteze false sau imprecise nu se pot obține concluzii reale.

5.3. Examinarea separată a materialului în litigiu și a modelelor de comparație

Examinarea separată a materialului în litigiu și a modelelor de comparație – constituie o altă etapă care are ca obiect declarat observarea particularităților, elementelor caracteristice, ce țin de fiecare urmă sau obiect trimis spre expertizare.

Tot în cadrul acestei etape se pot obține modele de comparație cu obiectele suspecte precum arme de foc, instrumente de spargere, diverse obiecte tăietoare ori înțepătoare, anvelope, obiecte de încălțăminte etc.

Efectuarea de experimente, examinarea comparativă – în funcție de rezultatele etapei precedente, în ordinea normală a lucrurilor, încep demersurile pentru lămurirea problemelor specifice și oferirea de răspunsuri necesare pentru anchetă.

5.4. Efectuarea propriu-zisă a expertizelor

Se folosesc la capacitate maximă elementele de tehnologie aflate la dispoziție, de cele mai multe ori, în cadrul efectuării de examinări comparative – pe de o parte este urma în litigiu, ridicată de la fața locului sau cu prilejul altor activități iar pe de altă parte avem urma creată ca model de comparație, cu proveniență certă, obținută de la persoana suspectă.

În cadrul examenului comparativ, se pot folosi ca metode: confruntarea, juxtapunerea și suprapunerea.

Confruntarea se realizează simplu în plan practic, putându-se confrunta imagini, diagrame, urme etc.

Juxtapunerea, întâlnită și sub denumirea de continuitate liniară, se realizează frecvent în cadrul mai tuturor expertizelor traseologice – de exemplu în cadrul expertizării urmelor tragerii cu armele de foc, urmelor instrumentelor de spargere etc.

Suprapunerea imaginilor, una dintre ele fiind transparentă – cea care reprezintă urma, persoana sau obiectul în litigiu – ce se suprapune peste imaginea modelului de comparație, este, și ea larg folosită în tot ceea ce înseamnă identificarea criminalistică.

De fiecare dată expertul își va fundamenta concluziile pe rezultatul folosirii mai multor metode de cercetare astfel încât să argumenteze certitudinea concluziilor la nivel științific.

Va trebui să se explice nu numai coincidența sau divergența caracteristicilor ce conduc la identitatea sau la excluderea persoanei sau obiectului suspect, ci și eventualele modificări în forma sau conținutul acestuia.

Scanned with OKEN Scanner

Demonstrația și formulare concluziilor – demonstrația stă la baza concluziilor ce cuprind răspunsul la întrebările formulate prin actul de dispunere a constatării tehnico-științifice sau expertizei.

Concluziile pot fi cert pozitive cert negative,de probabilitate sau de imposibilitate.

Concluziile certe apar în condițiile susținerii de către expert pe baza unor argumente științifice a unor enunțuri de interes pentru anchetă. Pot fi concluzii certe afirmative și concluzii certe negative – de exemplu atunci când s-au solicitat concluzii în legătură cu identitatea persoanei sau a obiectului ce a creat o anumită urmă descoperită la fața locului prin formularea unor concluzii certe pozitive sau negative expertul se exprimă în legătură cu existența sau inexistența identității. Concluziile certe sunt cele mai importante pentru anchetă.

Concluziile cu caracter de probabilitate afirmă posibilitatea, eventualitatea existenței sau inexistenței unui fapt sau a unei stări.

În fapt expertul enunță iar anchetatorul va fi în fața unei ipoteze insuficient argumentate datorită insuficienței elementelor care, de exemplu, să conducă la stabilirea identității persoanei care a creat urma supusă procesului de expertizare.

Nu trebuie considerat că o concluzie probabilă, indiferent de gradul de probabilitate, ar putea fi arbitrară sau ar fi lipsită de temei deoarece expertul își fundamentează susținerile pe elemente de natură obiectivă și nu pe observații subiective.

Printre cauzele cu caracter obiectiv pot fi observate insuficiența sub aspect cantitativ sau calitativ a urmelor ori mijloacelor materiale de probă trimise spre expertizare.

În legătură cu cauzele de natură subiectivă trebuie observate deficiențele în descoperirea, revelarea, fixarea, ambalarea, transportarea, manevrarea la fața locului de la fața locului până la laborator și în laborator, ce pot conduce la deteriorarea, distrugerea, modificarea ori apariția altor elemente particulare care să fie folosite de către expert pentru fundamentarea de concluzii.

Atenție sporită trebuie acordată procesului de contaminare și intercontaminare a probelor –proces ce poate avea loc atât la fața locului, cât și pe perioada transportului.

Concluziile de imposibilitate se formulează atunci când elementele individuale ale urmelor sau mijloacelor materiale de probă ori când mijloacele tehnice existente la dispoziția expertului sunt insuficiente și nu permit formularea unor concluzii certe ori probabile.

Există posibilitatea ca expertul să primească urme deteriorate, înscrisuri care conțin foarte puține elemente specifice, semnături simple, urme biologice contaminate, urme care prin natura lor nu permit identificări la nivel individual etc.

Nu trebuie omis faptul că, uneori, imposibilitatea este dată de limitele tehnologice ori de stadiul cunoașterii la un moment dat.

5.5. Redactarea raportului de expertiză

Concluziile trebuie să fie scurte, clare și să se refere la întrebările adresate de organul judiciar. Totul se materializează în rapoarte de expertiză sau de constatare ce trebuie să cuprindă:

a) Partea introductivă – va cuprinde referiri cu privire la organul judiciar care a dispus efectuarea expertizei, data când s-a dispus efectuarea, data întocmirii raportului, numele expertului sau specialistului, obiectul constatării sau expertizei și întrebările la

Scanned with OKEN Scanner

care a fost solicitat să răspundă, materialele puse la dispoziție pentru efectuarea expertizei – starea ambalajului, sigiliilor, a obiectelor, urmelor, dacă au fost luate explicații de la părți etc.

b) Partea descriptivă sau expunerea va cuprinde descrierea detaliată a modului în care a fost efectuată expertiza – se vor arăta metodele de cercetare și tehnologia folosită, rezultatele fiecărei examinări în parte și interpretarea științifică a lor – obiecțiile sau explicațiile părților, în cazul în care au fost date, analiza acestor obiecții sau explicații în raport cu rezultatul constatărilor făcute.

c) Partea finală – concluziile apar în partea finală a raportului de expertiză și cuprind răspunsurile specialistului la întrebările adresate și părerea sa în ceea ce privește obiectul expertizei.

5.6. Verificarea raportului de expertiză

Verificarea și folosirea concluziilor expertizei și ale constatării tehnico-științifice – Verificarea raportului de expertiză se realizează sub aspectul respectării dispozițiilor legale ce reglementează acest mijloc de probă, după care se procedează la o apreciere substanțială, asupra fundamentării științifice a concluziilor specialistului.

Verificarea sub aspect formal a raportului de expertiză se rezumă la controlul respectării dispozițiilor legale ce reglementează conținutul și modul de redactare a raportului de expertiză. Se urmărește dacă în raport este cuprinsă descrierea clară a constatării sau expertizei, dacă s-a răspuns la toate întrebările adresate expertului și dacă răspunsurile formulate sunt complete.

Într-o primă etapă, organul de cercetare penală, procurorul sau instanța de judecată trebuie să verifice dacă:

– au fost respectate condițiile legale de numire a expertului și dacă există motive de recuzare a acestuia ori dacă părțile au propus alți experți parte și această condiție nu a fost respectată (în acelaşi sens a se vedea Em. Stancu, *Tratat de criminalistică*, Ed. Universul Juridic, ed. a 5 a revăzută și adăugită, 2010, p. 393).

– au fost formulate răspunsuri complete la toate întrebările din actul procedural;

– au fost respectate condițiile de citare a părților;

– raportul de expertiză a fost semnat și datat (o asemenea situație poate atrage anularea expertizei și casarea hotărârii);

În următoarea etapă verificarea va viza aspectele de fond ale raportului de expertiză, adică:

– verificarea de către expert a întregului material pus la dispoziție de organul judiciar;

– dacă au fost folosite cele mai adecvate metode de investigare;

– de asemenea se va verifica concordanța dintre concluzii și conținutul raportului de expertiză;

Deficiențele constate în cadrul acestei verificări formale pot antrena consecințele diferite ca: neacceptarea expertizei ca fiind relevantă sub aspectul rezolvării problemelor specifice de anchetă, restituirea raportului pentru unele completări ori pentru datare și semnare, dispunerea unui supliment de expertiză sau a unei noi expertizei.

Scanned with OKEN Scanner

Verificând conținutul raportului de expertiză se va putea concluziona dacă acesta corespunde exigențelor de ordin științific, dacă concluziile decurg logic din rezultatele examinărilor și sunt suficient de documentate.

Se verifică dacă au fost folosite toate materialele avute la dispoziție, dacă s-au folosit metodele și informațiile cele mai actuale din domeniul științific pertinent expertizei, fiind necesare elemente sigure nu simple ipoteze.

Numai după verificarea formală și substanțială a raportului, activitate de competență exclusivă a organului judiciar, se poate ajunge la aprecierea corectă a concluziilor expertizei sau constatării.

Trebuie observat că rezultatele efectuării unei expertize materializate în concluzii nu trebuie acceptate ca fiind ceva imperativ.

Nu se pune problema unei forțe probante absolute, concluziile trebuie să convingă prin argumente cu privire la certitudinea lor. Mai mult, în mod evident, organul judiciar are dreptul să le aprecieze critic, la fel ca pe celelalte probe și numai în coroborare cu restul materialului administrat în cauză.

Nu poate fi acceptată nici o anumită suveranitate, un drept discreționar al anchetatorului de a accepta sau nu concluziile unei expertize – respingerea concluziilor unei expertize trebuie argumentată și asta presupune, de cele mai multe ori, rezultatele altei expertize ori cercetările de actualitate desfășurate în cadrul altui institut sau laborator de specialitate.

Dintre concluziile rapoartelor de expertiză cele mai valoroase sunt concluziile cu caracter de certitudine, a căror interpretare nu ridică probleme, însă nu trebuie să se renunțe la verificarea lor atentă, mai ales că, de multe ori, reprezintă singura posibilitate de a obține probe cu adevărat valoroase în anchetă.

Concluziile cu caracter de probabilitate dețin o pondere mai mică în ansamblul rezultatelor expertizei criminalistice și pot avea o valoare, chiar, deosebită în măsura în care nu contrazic aspecte cu privire la care restul materialului de anchetă a reușit să creeze certitudine.

Concluziile de imposibilitate a rezolvării problemei fac necesară aceeași atenție de interpretare, mai ales dacă vor fi avute în vedere în cadrul analizei întregului probatoriu existent în cauză.

În continuare este prezentat cu titlu de exemplu un raport de expertiză grafoscopică.

Scanned with OKEN Scanner

RAPORT DE EXPERTIZĂ

Nr. XXXX din XX.XX.200X

Dosar nr. XXXX al XXX.

Expert/ Specialist: 1. subcomisar de poliție XXX (brevet nr. XXX),
2. inspector de poliție XXX, din cadrul Inspectoratului General al Poliției Române, Institutul de Criminalistică.

În baza art. 116, 118, 119 C. pr. pen. și art. 26 alin. (1), pct. 15 din Legea nr. 218/2002, am procedat la efectuarea prezentului raport de expertiză, în laboratoarele Institutului de Criminalistică, cu respectarea normelor de management al calității și a Codului de Conduită nr. 210/11.04.2006.

I. OBIECTUL EXPERTIZEI

Prin rezoluția motivată nr. XXX din XXX organul de cercetare penală, dispune efectuarea unei expertize, prin care să se stabilească:

A. Dacă semnătura depusă la rubrica „Testator" pe documentul „TESTAMENT" autentificat prin încheierea nr. 591/01.03.2006 a fost executată de către C. Gh.

B. Dacă semnătura depusă la rubrica „ÎMPRUMUTAT" pe documentul „CONTRACT DE ÎMPRUMUT" autentificat prin încheierea nr. 588/01.03.2006 a fost executată de către C. Gh.

II. MATERIALE PUSE LA DISPOZIȚIE

Pentru efectuarea lucrării au fost puse la dispoziție următoarele:

Litigiu:

Documentul „TESTAMENT" autentificat prin încheierea nr. 591/01.03.2006 – o filă.

Documentul „CONTRACT DE ÎMPRUMUT" autentificat prin încheierea nr. 588/ 01.03.2006 – o filă.

Comparație:

– Procesul-verbal ce conține probe de scris și specimene de semnătură executate de C. Gh., datat 24.10.2006 – 3 file;

– 2 declarații olografe ale numitului C. Gh., datate 24.10.2006 respectiv 06.09.2007 – 2 file.

Scanned with OKEN Scanner

Materialele au fost ambalate în plic sigilat cu sigiliul tip MIRA - XXX şi îndeplinesc cerinţele prevăzute în PL 5.8 – privind ambalarea, sigilarea şi transportul.

III. DESCRIEREA MATERIALELOR PUSE LA DISPOZIŢIE

„Testamentul" în litigiu este un document tehnoredactat pe aversul unei file A_4, având redactată în partea inferioară o încheiere notarială de autentificare. „Testamentul" este semnat la poziţia „Testator" iar „încheierea" la poziţia „Notar public". De asemenea în finalul „încheierii" sunt aplicate două impresiuni de ştampilă notarială şi un timbru judiciar. În partea superioară a filei sunt înscrise cu creion şi instrument scriptural cu bilă menţiuni cifrice şi literale iar rubricile „încheierii" sunt completate cu scris executat cu ajutorul mijloacelor electronice sau cu instrument scriptural cu bilă şi substanţă de culoare albastră.

Este considerată în litigiu, din punct de vedere al prezentei lucrări, semnătura de la rubrica „Testator" din finalul „testamentului", executată cu instrument scriptural cu bilă şi substanţă de culoare albastră.

„Contractul de împrumut" este un document redactat pe aversul unei file format A_4, având redactată pe revers o încheiere notarială de autentificare. „Contractul" conţine în partea superioară menţiuni cifrice şi literale înscrise cu creion şi instrument scriptural cu bilă, iar în partea inferioară, este semnat la rubricile „ÎMPRUMUTĂTOARE" şi „ÎMPRUMUTAT" cu instrument scriptural cu bilă şi substanţă de culoare albastră.

Este considerată în litigiu, din punct de vedere al prezentei lucrări, semnătura de la rubrica „ÎMPRUMUTAT" din finalul „contractului" anterior descris.

Scanned with OKEN Scanner

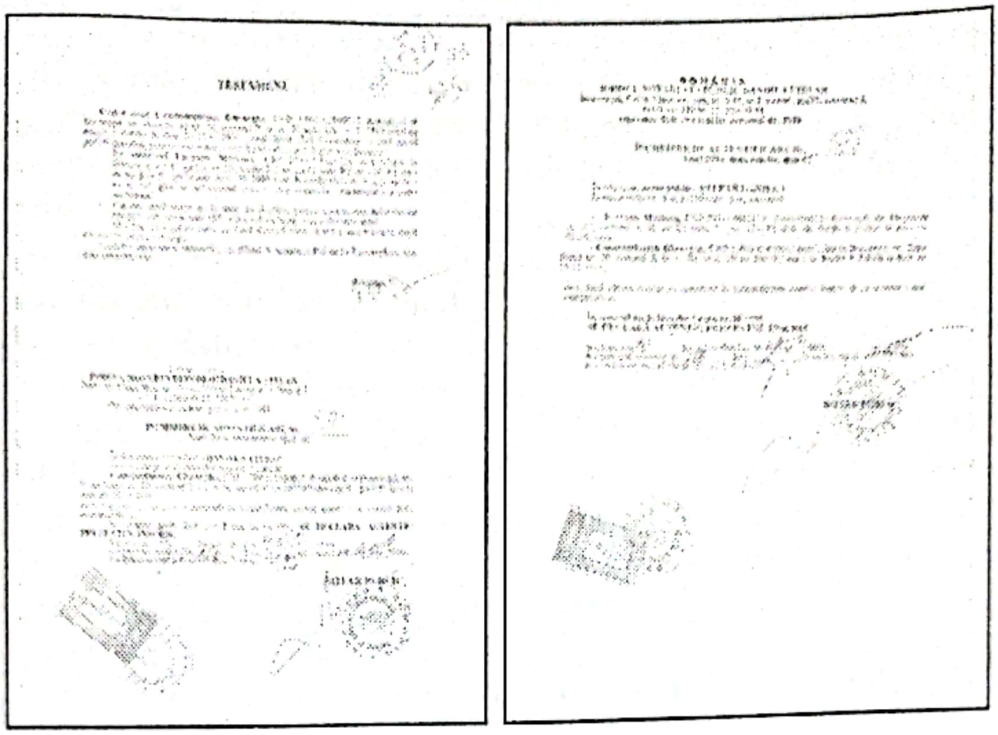

Foto nr. 1 - „Testamentul" în litigiu

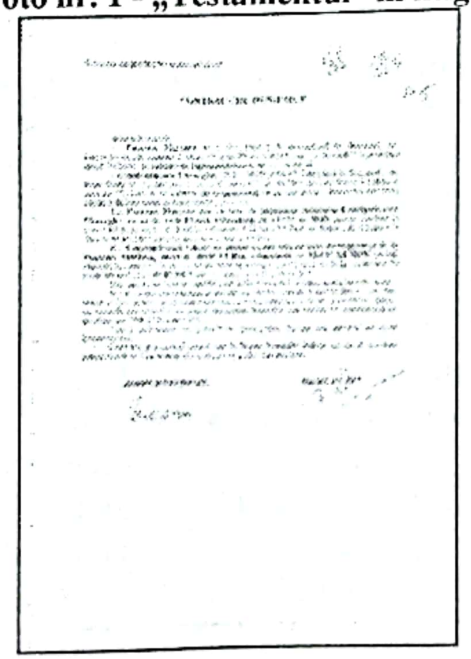

Foto nr. 2 - „Contractul de împrumut" în litigiu

Specimenele de semnătură executate de C. Gh. sunt puse la dispoziție în cuprinsul a 2 declarații olografe și un proces-verbal, totalizând 5 file de format A_4, completate pe avers sau avers/revers. Semnăturile sunt executate cu instrument scriptural cu bilă și substanță de culoare neagră și albastră. Declarațiile sunt semnate în partea inferioară a paginii de persoana în cauză și sunt vizate în partea superioară dreaptă a primei de organul de cercetare penală. Procesul-verbal este semnat pe fiecare filă de persoana de la care s-au luat probe de scris iar la final și de către organul de cercetare penală.

Scanned with OKEN Scanner

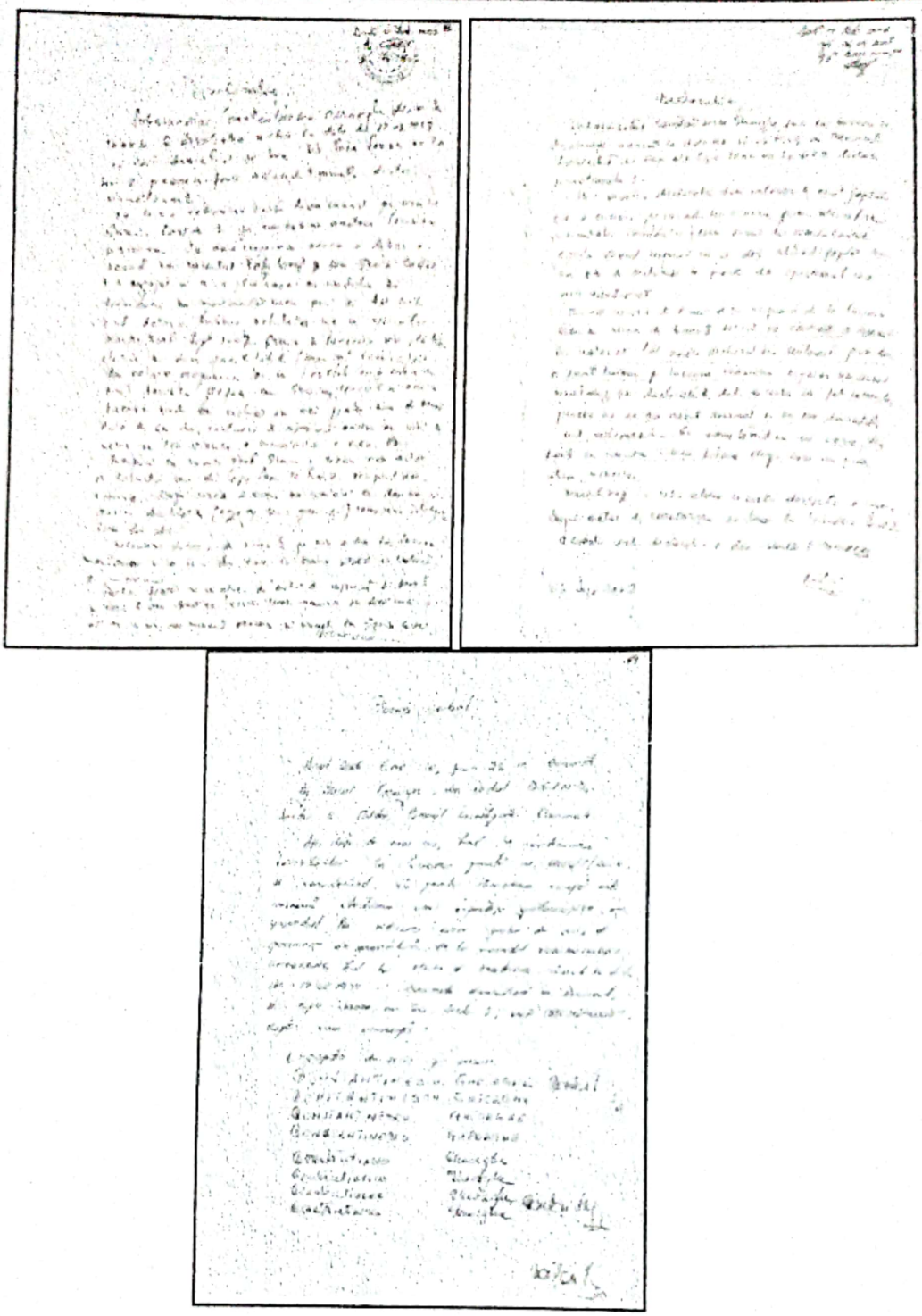

Foto nr. 4 **Foto nr. 5** **Foto nr. 6**

Foto nr. 4-6 – Cele două declaraţii olografe şi procesul-verbal cu probe de semnătură ale numitului C. Gh. (prima pagină)

IV. EXAMINĂRI-CONSTATĂRI

În conformitate cu PSL 01-01 privind examinarea scrisului de mână şi a semnăturilor am procedat la efectuarea examinărilor separate şi comparative a semnăturilor ce fac obiectul prezentei lucrări şi am constatat următoarele:

Cele două semnături în litigiu prezintă caracteristici grafice asemănătoare, specifice aceluiaşi autor grafic.

Scanned with OKEN Scanner

Semnăturile în litigiu se deosebesc de cele model de comparație executate de C.Gh. în pofida unor similarități în privința construcției primului element grafic și a finalului. Deosebirile privesc în principal compoziția grafică și caracteristicile generale: continuitate, formă, comprimare, dispunere a elementelor componente pe linia de bază, modalitate de finalizare.

Semnăturile în litigiu sunt executate cu spontaneitate, au continuitate mare, fiind redate din una sau două depuneri scripturale; presiunea firului grafic este fluctuantă, alternând de la apăsare medie până la eterare, în special pe traseele de legătură dintre elementele componente. Elementele componente fără o semnificație literală evidentă sunt dispuse pe o linie de bază preponderent orizontală, considerând ca referință verticalitatea primului element, ușor înălțat față de celelalte, care formează linia de bază. Elementele componente sunt ușor comprimate vertical, înălțimea acestora fiind predominantă în raport cu lățimea, prezintă unghiularități în special în zona inferioară și arcadări superioare, fiind finalizate prelungit, simplu sau eterat.

Semnăturile model de comparație sunt variabile ca amplitudine, elementele componente având fie semnificație literală evidentă „Constant" fie sugerând caractere literale din numele titularului. Ele sunt executate din mai multe depuneri scripturale, elementele grafice fiind executate majoritar separat. Semnăturile au linie de bază orizontală sau ușor descendentă, elementele componente sunt ușor comprimate orizontal, lățimea, în special a ovalelor, fiind mai mare decât înălțimea; sunt prezente unghiularități mai ales în zona superioară, traseele de legătură inferioare fiind concave. Parafa semnăturilor este variabilă ca și complexitate, având drept specificitate finalul punctat accentuat.

Cu privire la modalitatea specifică de construcție, semnăturile se deosebesc în privința plasării atacului și formei incipienței primului element grafic, a legăturii și distanței acestuia față de elementul grafic următor, a liniei de atac și comprimării ovalelor, a formei depasantelor superioare și a modalității concrete de finalizare.

Astfel, semnăturile în litigiu au incipiență dedublată, cu atac inferior al primului element grafic (1) intersectat în treimea inferioară (2) de traseul de legătură descendent cu elementul următor distanțat de primul (3). În partea a doua sunt executate o buclă înaltă, cu unghiulare în partea dreaptă, un element grafic similar minusculei „a" cu linie de atac concavă, amplă, ce circumscrie inferior ovalul buclat înalt (4), două grame buclate, legate concav și una înălțată, fie dedublată, fie arcadată superior, cu final în stânga (5). Parafa este simplă, compusă din bucletă variabil orientată și comprimată, continuată depasant inferior cu buclă turtită, cu aspect triunghiular (6) întretăiată sub linia de bază de finalul prelungit în partea dreaptă, orizontal, simplu sau eterat (7).

Semnăturile model de comparație sunt compuse dintr-un element grafic ce sugerează inițiala „C", stilizată, cu atac interior, median, unghiular (1) circumscris amplu de semiovalul cu final eterat inferior (2), rareori legat de elementul grafic următor, apropiat de acesta (3). Partea a doua este variabilă compozițional, conținând ovale comprimate orizontal, cu atac inferior în partea stângă ce

Scanned with OKEN Scanner

dedublează sau întretaie baza ovalului (4), depasante superioare unghiulare, finalizate eterat în partea stângă (5), grame dedublate legate concav sau fără continuitate între ele. Parafa este de regulă amplă, variabilă ca amplitudine şi complexitate, fiind majoritar compusă din depasantă superioară depărtată de corp, din finalul căreia este pornită spre stânga o buclă oblică alungită, în intenţia barării depasantei superioare anterioare, corespunzătoare minusculei „t" (6); partea inferioară a parafei este de regulă complexă, redată cu viteză mare ce conduce la eterarea traseelor sinuoase şi intersectate, finalizate punctat accentuat (7). În unele semnături parafa este mai simplă, având buclă inferioară turtită, cu final prelungit, uşor convex, accentuat punctat (7).

Discordanţele esenţiale dintre semnăturile în litigiu şi cele model de comparaţie (continuitate, unghiularitate, succesiune a elementelor componente, modalitate de finalizare) depăşesc limitele variabilităţii naturale a grafismului chiar şi în cazul unor semnături ce nu oglindesc o constanţă mare (reflectate spre exemplu de semnătura din declaraţia din 2007 şi cele din probele de semnătură din 2006). Aceste aspecte nu sunt firești în cazul unor semnături executate în nume propriu de către titular, indicând executarea lor de către o altă persoană, care redă cu oarecare spontaneitate şi stabilitate un model de semnătură, utilizând unele elemente cunoscute din semnătura titularului, simplificată şi adăugită în mod personal. Cu toate acestea, contribuţia proprie a autorului grafic este nesemnificativă, astfel încât nu este posibilă identificarea acestuia după caracteristicile grafice proprii.

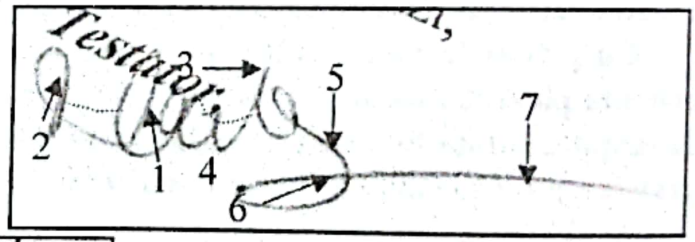

Foto. nr. 7

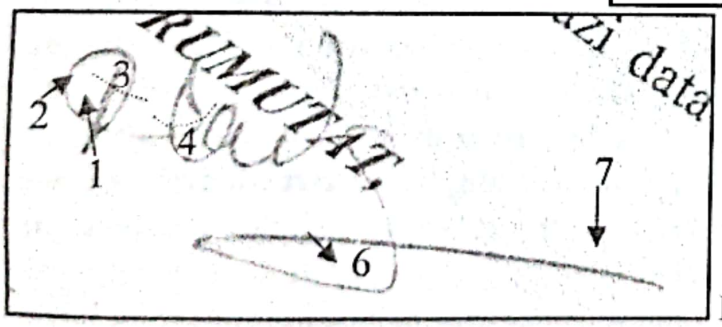

Foto nr. 8

Foto nr. 7-8 – Semnături în litigiu

Scanned with OKEN Scanner

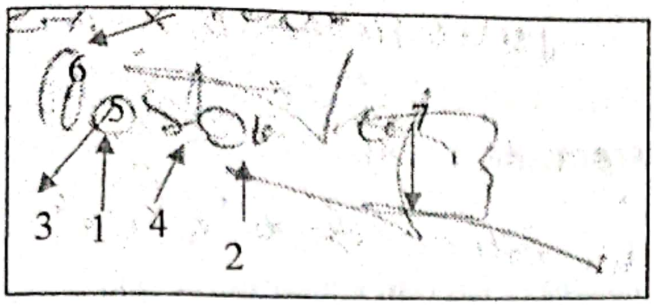

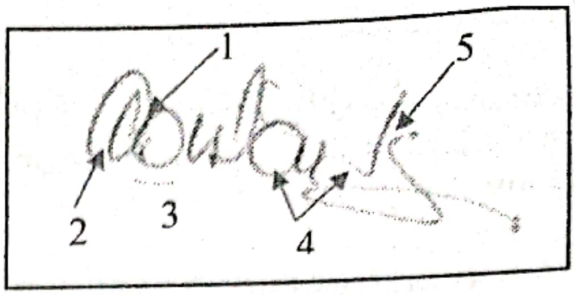

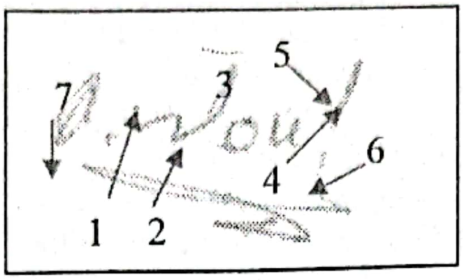

Foto nr. 9 **Foto nr. 10** **Foto nr. 11**

Foto nr. 9-11 – Semnături model de comparație executate de C. Gh.

În baza celor constatate, descrise şi demonstrate, formulăm următoarele

V. CONCLUZII:

A. Semnătura depusă la rubrica „Testator" pe documentul „TESTAMENT" autentificat prin încheierea nr. 591/ 01.03.2006 nu a fost executată de către C. Gh.

B. Semnătura depusă la rubrica „ÎMPRUMUTAT" pe documentul „CONTRACT DE ÎMPRUMUT" autentificat prin încheierea nr. 588/ 01.03.2006 nu a fost executată de către C. Gh.

Prezentul raport de expertiză conține un număr de 6 (șase) file.

Notă: odată cu raportul se restituie toate materialele examinate, ambalate şi sigilate prin ştampilare.

Scanned with OKEN Scanner

Reguli tactice privind constatarea în flagrant a unor infracțiuni

1. Aspecte generale referitoare la constatarea în flagrant a unor infracțiuni

Este binecunoscut faptul că lucrătorii din cadrul Poliției Judiciare acționează în mod frecvent pentru prevenirea unor activități ilicite, care aduc atingere proprietății private a cetățenilor, ordinii și liniștii publice, a vieții ori sănătății persoanelor etc.

Desfășurarea acestei activități se realizează tocmai pentru cunoașterea din timp a condițiilor ori împrejurărilor care generează, înlesnesc sau favorizează săvârșirea unor asemenea fapte, gestionarea în bune condiții a activităților de această natură și aplicarea unor metode eficiente de prevenire și combatere.

Pentru asigurarea climatului de legalitate, organele abilitate situează în cadrul activităților lor prevenirea încălcării legii.

Constatarea în flagrant reprezintă practic o modalitate sigură de probare și sancționare a unor activități ilicite, iar aceasta prezintă importanță sub dublu aspect.

Pe de o parte, duce la împiedicarea consumării activității ilicite, iar, pe de altă parte, prin descoperirea operativă a infracțiunilor comise, se realizează tragerea la răspundere a făptuitorilor la un moment cât mai apropiat de cel al comiterii faptei[1].

Apropierea celor două momente (comiterea faptelor ilicite și sancționarea) poate produce efecte atât asupra făptuitorilor, cât și a altor persoane predispuse la săvârșirea de fapte ilicite, în acest mod sporindu-se și rolul educativ al sancțiunilor aplicate precum și eficiența măsurilor de influențare. În conformitate cu prevederile legale[2] este flagrantă infracțiunea descoperită în momentul săvârșirii sau imediat după săvârșire.

De asemenea, este considerată flagrantă și infracțiunea al cărei făptuitor, imediat după săvârșire, este urmărit de persoana vătămată, de martorii oculari sau de strigătul public, ori este surprins aproape de locul comiterii infracțiunii cu arme, instrumente sau orice alte obiecte de natură a-l presupune participant la infracțiune[3].

În situațiile mai sus menționate, orice persoană are dreptul să prindă făptuitorul și să-l conducă înaintea autorităților.

Având în vedere diversitatea cazurilor care pot să apară în practica judiciară, apropierea de timp, de care am amintit mai sus, nu este determinată de lege, ci aceasta urmează să fie apreciată de organul judiciar, de la caz la caz, în raport cu datele concrete ale cauzei[4].

Din contextul prevederilor legale rezultă faptul că pentru existența stării de flagranță nu este suficientă descoperirea faptei în timpul săvârșirii ori imediat după săvârșire, ci

---

[1] C. Aioniţoaie, V. Berchesan, I.E. Sandu, *Constatarea infracțiunii flagrante*, în „Tratat de tactică criminalistică", Ed. Carpați, Craiova, 1992 p. 292.

[2] Codul de procedură penală al României, art. 465.

[3] Codul de procedură penală al României art. 465 alin. (2).

[4] În același sens a se vedea și C. Aioniţoaie și colaboratorii, în *Tratat de criminalistică*, Ed. Carpați, Craiova, 1992, p. 292.

Scanned with OKEN Scanner

este necesară şi prinderea făptuitorului ori făptuitorilor în acel moment sau în momentul imediat următor.

De asemenea este considerată flagrantă şi infracţiunea al cărui făptuitor, imediat după săvârşirea faptei, este urmărit de persoana vătămată, de martorii oculari ori de strigătul public, în sensul că acesta este urmărit din momentul în care a părăsit locul în care s-a consumat fapta ilicită.

Infracţiunea este, de asemenea, considerată flagrantă şi în condiţiile în care făptuitorul este surprins în apropierea locului comiterii faptei cu arme, instrumente sau orice alte obiecte de natură a-l presupune participant la infracţiune.

De menţionat este faptul că există infracţiuni care se pot consuma aproape instantaneu, ceea ce face ca acestea să nu poată fi constatate uşor (ex.: traficul de influenţă, dare şi luarea de mită, primirea de foloase necuvenite etc.)[1].

Starea de flagranţă poate atrage şi aplicarea unor dispoziţii speciale cu un caracter de excepţie de la prevederile legale, şi anume:

– Sarcina organelor de poliţie, în cazul infracţiunilor pentru care legea prevede plângerea prealabilă a persoanei vătămate, de a constata săvârşirea infracţiunii chiar în lipsa acestei plângeri;

– Dreptul oricărei persoane de a-l prinde pe făptuitor şi de a-l conduce la autorităţile prevăzute de lege;

– Aplicarea unei proceduri speciale de urmărire şi de judecare[2].

Putem spune că flagrantul este o activitate de urmărire penală, ce se desfăşoară pe baza anumitor reguli tactice clar precizate, ce au o semnificaţie particulară pentru probarea anumitor fapte de natură penală.

2. Pregătirea în vederea constatării infracţiunii flagrante

2.1. Aspecte preliminare constatării infracţiunii flagrante

Lucrătorii din cadrul Poliţiei Judiciare, fiind sesizaţi cu privire la pregătirea ori săvârşirea unor fapte ilicite, trebuie să recurgă la constatarea în flagrant a unor asemenea fapte, numai în situaţia în care nu există o altă modalitate pentru întreruperea acesteia. Se interzice ca acestea să determine o persoană să săvârşească sau să continue comiterea unei activităţi ilicite cu scopul obţinerii unor probe de vinovăţie.

Atunci când există posibilitatea prevenirii comiterii unor fapte ilicite, organele judiciare au obligaţia de a lua toate măsurile pentru a împiedica săvârşirea lor, desfăşurând activităţi de prevenire.

În situaţia comiterii unor activităţi ilicite care se consumă instantaneu, constatarea în flagrant este obligatorie (ex.: furturi din buzunare şi bagaje, infracţiuni la regimul circulaţiei pe drumurile publice, la regimul substanţelor toxice şi stupefiante etc.).

Realizarea constatării în flagrant a unor fapte ilicite, atunci când nu există altă posibilitate de întrerupere a acestora, trebuie să se realizeze o bună activitate pregătitoare.

Organele judiciare se pot sesiza fie din oficiu fie pot fi sesizate prin denunţ, cu privire la săvârşirea unor activităţi ilicite.

---

[1] În acelaşi sens, Em. Stancu, în *Tratat de criminalistică*, ed. a 4-a Ed. Universul Juridic, 2007, p. 685.

[2] Art. 466 alin. (1) C. pr. pen., modificat prin art. 1 pct. 213 din Legea nr. 281 din 2003.

Scanned with OKEN Scanner

Organizarea constatării în flagrant a unor asemenea fapte, presupune efectuarea atentă a activităților pregătitoare luându-se în calcul atât natura faptelor cât și modul de sesizare.

Printre activitățile pregătitoare enumerăm:

– Aprecierea necesității și oportunității constatării în flagrant a activității (activităților) ilicite respective;

– Cunoașterea unor date despre făptuitor ori făptuitori și activitățile ilicite pe care le desfășoară;

– Asigurarea mijloacelor tehnico-materiale necesare;

– Stabilirea concretă a participanților la activitatea de constatare, a dotării acestora și detalierea atribuțiilor pe care le are de realizat fiecare participant.

– Aprecierea necesității și oportunității constatării în flagrant a activității (activităților) ilicite – Bineînțeles că în legătură cu acest aspect precizăm că trebuie avută în vedere natura activității ilicite ce urmează să se desfășoare, precum și frecvența desfășurării

unor astfel de fapte în anumite locuri:

De asemenea sunt analizate și aspecte cum ar fi:

– Perioadele de timp în care se comit;

– Împrejurările în care se desfășoară;

– Modurile de operare folosite de făptuitori;

– Numărul participanților;

– Activitățile desfășurate de participanți atât înainte cât și după săvârșirea activităților ilicite.

Tot în cadrul aprecierii necesității și oportunității constatării unor activități ilicite, organele judiciare trebuie să procedeze la o analiză temeinică a fiecărui caz în parte, întrucât fiecărui caz îi sunt caracteristice anumite particularități de individualizare, iar în funcție de acestea se procedează la un anumit mod de acțiune.

Cunoașterea unor date despre făptuitor ori făptuitori și activitățile ilicite pe care le desfășoară – În cadrul acestei activități pregătitoare trebuie avute în vedere următoarele aspecte:

– Atitudinea făptuitorului ori făptuitorilor pe care au avut-o cu ocazia cercetărilor anterioare;

– Dacă persoanele respective au mai fost cercetate ori dacă sunt cunoscute cu antecedente penale;

– Temperamentul participanților;

– Comportamentul pe care îl au persoanele vizate înainte, în timpul dar și după comiterea activităților ilicite;

– Legăturile infracționale;

– Locurile și mediile pe care le frecventează;

– Viciile și modul de viață etc.

2.2. Asigurarea mijloacelor tehnico-materiale necesare

Cunoscând anumite date despre făptuitori și activitatea pe care o desfășoară, organele judiciare au posibilitatea să stabilească modalitățile în care pot să intervină și mijloacele tehnice pe care le vor folosi în cadrul acestei activități.

Scanned with OKEN Scanner

În situația în care lucrătorii de poliție sunt sesizați cu privire la săvârșirea unor activități ilicite pentru care se impune cercetarea la fața locului, trebuie să ia măsuri în vederea asigurării echipei operative cu aparatura necesară (trusă criminalistică, aparatură pentru filmare etc.), în funcție de natura activității ilicite.

Stabilirea concretă a participanților la activitatea de constatare, a dotării acestora și detalierea atribuțiilor pe care le are de realizat fiecare participant – Cunoașterea unor date privind natura faptelor ilicite ce urmează să se desfășoare, împrejurările care favorizează comiterea unor fapte precum și consultarea unor rezultate din verificările întreprinse anterior, dau posibilitatea stabilirii necesarului de forțe care vor acționa.

Există însă situații în care pe lângă efectivele poliției, se impune și participarea unor specialiști din alte domenii (biologi, experți tehnici, fizicieni, chimiști, merceologi topometriști etc.), care trebuiesc stabiliți de asemenea în timp util (în perioada pregătitoare).

Se impune de asemenea uneori asigurarea prezenței apărătorului la orele și datele fixate pentru desfășurarea acestei activități, avându-se în vedere că persoanei sau persoanelor prinse în flagrant trebuie să li se aducă la cunoștință atât motivele reținerii cât și învinuirea în prezența unui avocat din oficiu sau ales[1].

Organele judiciare vor verifica datele existente cu privire la fapte și făptuitori, și în raport cu natura faptei, participanții la săvârșirea activității ilicite se va stabili modul de acțiune și atribuțiile fiecăruia.

2.3. Activitățile ce se întreprind pe parcursul comiterii infracțiunii flagrante

Activitățile concrete care se întreprind pe parcursul constatării activităților ilicite, diferă de la o cauză la alta, dar esențial este faptul că prin modul în care se desfășoară activitatea să se poată stabili vinovăția participanților la acțiunea ilicită.

Este recomandat ca indiferent de natura cauzei, să fie avute în vedere următoarele aspecte:

– Stabilirea martorilor asistenți;

– Identificarea martorilor oculari și stabilirea activității ilicite desfășurate de făptuitori în momentul constatării;

– Prezentarea calității, luarea măsurilor pentru întreruperea activității ilicite și acordarea primului ajutor victimelor;

– Identificarea persoanei (persoanelor) suspecte și efectuarea controlului corporal;

– Stabilirea măsurilor ce se impun cu privire la obiectele, valorile sau înscrisurile descoperite asupra presupușilor autori;

– Efectuarea cercetării la fața locului, ascultarea martorilor oculari, a persoanei vătămate și a făptuitorilor.

– Stabilirea martorilor asistenți – Atunci când constatarea se realizează de către organele judiciare ale poliției, prezența martorilor asistenți la fața locului este obligatorie.

Este recomandat ca aceștia să fie aleși înainte de a se realiza surprinderea făptuitorului (făptuitorilor), tocmai pentru a li se asigura posibilitatea de a observa, atât modalitățile de acțiune și constatările efectuate de către organele judiciare, cât și acțiunile făptuitorilor.

---

[1] Constituția României art. 24 alin. (1) și (2).

Scanned with OKEN Scanner

Referitor la alegerea martorilor asistenţi, facem precizarea că organele judiciare, trebuie să ţină seama de condiţiile pe care trebuie să le îndeplinească aceştia, şi anume:

A. Recepţia senzorială a evenimentului

Senzaţia – o formă de reflectare senzorială a obiectelor sau persoanelor prin intermediul unuia dintre organele de simţ.

Intensitatea minimă sau maximă (pragurile senzaţiei) este diferită de la persoană la persoană, organele judiciare trebuind să aprecieze posibilităţile de percepţie ale martorilor asistenţi în fiecare caz în parte, întrucât stimulii variază de la persoană la persoană.

B. Percepţia – poate fi definită ca un proces de organizare a senzaţiilor şi implicit a informaţiilor pe care un martor le-a receptat[1].

2.3.1. Factorii de natură obiectivă ai percepţiei, printre care amintim:

Vizibilitatea – este condiţionată de distanţa de la care se face percepţia, de condiţiile de iluminare (soare puternic, întuneric, umbră, ceaţă, ploaie, ninsoare etc.) sau existenţa anumitor obstacole interpuse între cel care percepe şi locul în care are loc evenimentul.

Audibilitatea – care de asemenea poate fi influenţată de distanţă şi de condiţiile de propagare a sunetelor, care la rândul lor sunt influenţate de condiţiile topografice (pădure, apă, cvartale de blocuri etc.), dar şi factorii meteorologici (vânt, ploaie, tunete etc.).

Durata percepţiei – care poate fi mai mică sau mai mare.

Legat de acest aspect, menţionăm viteza de deplasare a persoanei sau a acţiunii percepute cât şi viteza celui care percepe. Uneori trebuie luat în calcul şi timpul de iluminare în care s-a realizat percepţia (ex.: lumina unui fulger).

Disimularea înfăţişării – factor obiectiv ce este determinat de însăşi persoana autorului, care încearcă să se facă percepută cât mai greu.

2.3.2. Factorii de natură subiectivă

Particularităţile psihofiziologice şi de personalitate ale individului[2]

Printre aceşti factori amintim:

– Personalitatea;
– Gradul de pregătire;
– Calitatea organelor de simţ (orbire, miopie, surzenie etc.);
– Vârsta şi inteligenţa;
– Temperamentul şi gradul de mobilitate al procesului de gândire;
– Atenţia – stabilitatea şi mobilitatea acesteia, gradul de comunicare etc.;
– Starea de oboseală – stare ce poate fi naturală, datorată consumului de alcool, droguri sau medicamente etc.

[1] Al. Roşca, *Psihologie generală*, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1975, p. 236-237.
[2] C. Suciu, *Criminalistica*, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1972, p. 578-579.

Scanned with OKEN Scanner

C. Reproducerea acțiunilor desfășurate de organele judiciare și ale făptuitorului ori făptuitorilor.

Identificarea martorilor oculari și stabilirea activității ilicite desfășurate de făptuitori în momentul constatării – Prin identificarea și ascultarea martorilor oculari, organele judiciare au

posibilitatea să obțină și alte probe (în afara celor ce se constată nemijlocit), cu referire la activitățile desfășurate de către făptuitor înaintea sosirii celor ce efectuează constatarea.

Trebuie ținută seama de împrejurările concrete de desfășurare a activităților la fața locului și să se ia toate măsurile pentru a se înlătura apariția unor incidente care să pericliteze acțiunea, cum ar fi – **Prinderea autorului în flagrant se realizează de către cetățeni aflați la locul săvârșirii faptei, iar legat de acest aspect pot fi create următoarele situații:**

– Agresarea autorului de către cetățeni;

– „Anchetarea" acestuia;

– Atitudini de îngăduință față de autor;

– Încercarea de a-l face scăpat;

– Manifestarea unei atitudini de indiferență față de fapta săvârșită;

– Martorii oculari pot părăsi locul faptei;

– Apariția în zonă a unor persoane străine de eveniment care culeg informații cu privire la eveniment;

– Pot fi prezenți la fața locului chiar autori care pozează în nevinovați etc.

Prezentarea calității, luarea măsurilor pentru întreruperea activității ilicite și acordarea primului ajutor victimelor – Prezentarea calității trebuie efectuată în asemenea manieră încât să fie auzită atât de făptuitori cât și de persoanele din jur (martori asistenți și alte persoane), iar concomitent se iau toate măsurile pentru încetarea activității ilicite.

În funcție de natura activității ilicite și de urmările acesteia, organele judiciare trebuie să asigure și acordarea primului ajutor victimelor, solicitând, după caz, concursul unor persoane de specialitate sau dispunând transportarea ei la cea mai apropiată unitate sanitară.

Oricum, în funcție de măsurile luate la fața locului, victimele trebuiesc identificate și se vor face mențiuni cu privire la acestea și la măsurile luate, în cuprinsul procesului-verbal de constatare a infracțiunii respective.

Identificarea persoanei (persoanelor) suspecte și efectuarea controlului corporal – Autorul poate fi identificat pe baza documentelor pe care le are asupra sa, fiind reținute toate datele acestuia și domiciliul, iar în situația în care nu are asupra sa astfel de documente (B.I., C.I., pașaport, C.N. etc.) se vor menționa datele declarate de acesta, urmând să fie verificate de urgență D.I.P. (Direcția de Informatizare a Persoanelor).

Controlul corporal prezintă importanță, se efectuează cu prioritate în toate cazurile și este obligatoriu.

Asupra făptuitorului pot fi găsite:

– Arme, muniții ori substanțe explozive;

– Obiecte, înscrisuri sau valori ce pot proba activitatea ilicită a acestuia;

– Anumite substanțe toxice care ar putea fi folosite împotriva organelor judiciare ori pentru a se sinucide;

Scanned with OKEN Scanner

– Anumite obiecte contondente sau tăietoare – înțepătoare, cu care ar putea să se rănească ori ar putea răni pe alții;
– Instrumente care au fost folosite la săvârșirea activității ilicite respective;
– Bunuri provenite din infracțiuni etc.

Este recomandat să se evite locurile aglomerate atunci când se procedează la controlul corporal.

Această activitate poate fi extinsă și asupra bagajelor și autoturismului ori asupra altor participanți la activitatea ilicită.

Stabilirea măsurilor ce se impun cu privire la obiectele, valorile sau înscrisurile descoperite asupra presupușilor autori – Se impune a fi luate măsuri de protecție a făptuitorului pentru a nu fi agresat de anumite persoane indignate sau care au vreun interes în cauză.

De asemenea, trebuie să i se aducă la cunoștință de către organele judiciare făptuitorului ori făptuitorilor că au dreptul de a fi asistați de un apărător, făcându-se referire cu privire la acest aspect și în conținutul procesului-verbal.

Bunurile sau valorile provenite din infracțiune se ridică de organele de urmărire penală în vederea efectuării cercetărilor pe bază de proces-verbal, urmând a se restitui persoanelor vătămate, dacă se demonstrează că acestea le aparțin.

Cu privire la obiectele purtătoare de urme (de orice natură), precizăm că acestea rămân asupra organelor judiciare pentru a dispune efectuarea constatărilor tehnico-științifice sau expertize criminalistice.

Obiectele purtătoare de urme, la care am făcut referire mai sus, trebuie să fie individualizate, prin descrierea caracteristicilor acestora, starea în care au fost găsite, indiferent de destinația lor ulterioară.

Trebuie să se evite aprecierile cu privire la natura, conținutul acestora sau calitatea lor.

Efectuarea cercetării la fața locului, ascultarea martorilor oculari, a persoanei vătămate și a făptuitorilor – În situația în care se constată în flagrant o faptă ilicită, iar autorul își recunoaște vinovăția, cu toate acestea cercetarea la fața locului este obligatorie.

Este posibil ca prin neefectuarea acestei activități să se piardă anumite probe care ar fi relevante pentru elucidarea cauzei și clarificarea tuturor problemelor.

Locul de examinat îl poate reprezenta:

– Locul în care făptuitorul a fost surprins de către victimă;
– Zona în care făptuitorul și-a desfășurat în totalitate sau în parte activitatea ilicită;
– Traseul pe care făptuitorul a fost urmărit de martorii oculari sau de persoana vătămată;
– Zona imediat apropiată de locul faptei, în care făptuitorul a fost surprins cu arme ori obiecte de natură a-l presupune participant la infracțiune;
– Locul în care făptuitorul a ascuns bunurile rezultate din activitatea ilicită etc.

Precizăm că modalitățile de examinare a locului faptei, diferă de la caz la caz, în raport cu natura activității ilicite.

Prin ascultarea martorilor oculari, a persoanei vătămate și a făptuitorilor se pot obține:

– Date cu privire la împrejurările în care s-a săvârșit infracțiunea;

Scanned with OKEN Scanner

– Activitățile desfășurate atât de victimă cât și de făptuitor;
– Stabilirea cu exactitate a relațiilor anterioare existente între victimă și făptuitor;
– Pot fi observate în mod concret urmările activității ilicite desfășurate;
– Prin ascultarea făptuitorului, la locul faptei, pot fi verificate argumentările acestuia și alibiurile;
– Activitățile desfășurate de către făptuitor, înaintea, în timpul săvârșirii faptei și după săvârșirea acesteia.

3. Fixarea rezultatelor constatării în flagrant a unor infracțiuni

– Titulatura procesului-verbal;
– Data și locul întocmirii;
– Numele, prenumele, calitatea și unitatea din care fac parte organele judiciare care au efectuat constatarea;
– Modalitatea de sesizare (denunț, plângeri, din oficiu etc.) și motivarea intervenției;
– Toate date de identificare a martorilor asistenți;
– În ce a constat activitatea ilicită;
– Datele de identificare a făptuitorului;
– Rezultatul percheziției corporale, datele de individualizare a bunurilor, înscrisurilor ori a valorilor identificate și măsurile care au fost luate cu privire la acestea;
– Mențiunea că în aflarea bunurilor, obiectelor sau valorile specificate în procesul-verbal nu a mai fost ridicat altceva;
– Rezultatele cercetării locului faptei, dacă s-a efectuat;
– Explicațiile pe care le-a dat făptuitorul, victima sau martorii oculari;
– Obiecțiile pe care le are de făcut făptuitorul ori observațiile pe care le fac celelalte persoane;
– Formulă de încheiere.

Rezultatele obținute mai pot fi fixate și prin fotografii judiciare, precum și filmări video care însoțesc procesul-verbal.

Videofilmarea are o valoare deosebită în asemenea situații, deoarece procesul-verbal nu poate reda cu o asemenea fidelitate oricât s-ar încerca.

De asemenea, prin video-filmare, ulterior se poate proceda la identificarea unor martori oculari care între timp au părăsit locul faptei, alți participanți la comiterea activităților ilicite, obiectele folosite de către aceștia sau pot fi identificate persoane cărora le-au fost transmise bunurile provenite din infracțiune.

Scanned with OKEN Scanner

BIBLIOGRAFIE

ACTE NORMATIVE

1. Constituția României
2. Codul penal al României
3. Codul de procedură penală al României

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- A. Ciopraga, I. Iacobuță, *Criminalistica*, Editura Chemarea, Iași, 1997.
- V. Dongoroz și colaboratorii, *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român, Partea Generală*, vol. I, Ed. Academiei Române, București, 1975.
- Em. Stancu, *Tratat de criminalistică*, ed. a V-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2010.
- V. Berchеșan, *Cercetarea penală – Îndrumar complet de cercetare penală*, Ed. Icar, București, 2001.
- C-tin Aionițoaie și colaboratorii, *Tratat de tactică criminalistică*, Ed. Carpați, Craiova, 1992.
- L. Coman, M. Constantinescu, *Efectuarea cercetării la fața locului*, în „Tratat practic de criminalistică", vol. I, Ed. Ministerului de Interne, București, 1976.
- G.I. Olteanu, M. Ruiu, *Curs de tactică criminalistică*, Ed. AIT. Laboratories, www.itcode.ro.
- I.E. Sandu, *Întocmirea schiței la fața locului – Tratat de criminalistică*, Ed. Carpați, Craiova, 1992.
- I. Neagu, *Drept procesual penal – Tratat*, Ed. Global Lex, București, 2002.
- V. Dongoroz, S. Kahane, G. Antoniu, C-tin Bulai, R. Stănoiu, *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală*, vol. I, Ed. Academiei Române, București, 1975.
- M. Bugeanu, *Calitatea procesuală a asiguratului în litigiile civile sau penale generate de accidente de autovehicule*, în RRD nr. 5/1982.
- T. Bogdan ș.a., *Comportamentul uman în procesul judiciar*, Ed. M.I. București, 1983.
- H. Von Hentig, *The Criminal and his Victim. Studies în the Sociology of Crime*, New Haven, 1948.
- B. Mendelsohn, *La victimologie et les besoins de la sociele actuelle*, în „Sociological abstract", 1973.
- T. Butoi, I.T. Butoi, *Psihologie judiciară. Tratat universitar*, Ed. Fundației România de Mâine, București, 2001.
- T. Bogdan, I. Sântea, *Analiza psihologică a victimei. Rolul ei în procesul judiciar*, Ed. M.I., București, 1988.

Scanned with OKEN Scanner

• M. Kernbach, *Expertiza grafică şi experţii caligrafi*, Tipografia Fondul cărţilor funduare, Cluj, 1928.

• A. Athanasiu, *Tratat de grafologie*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1996.

• L. Bidian, I. Vicol, *Îndrumarul specialistului în grafoscopie*, Ed. M.I. Bucureşti, 1970.

• N. Văduva, *Curs universitar de tactică*, Ed. Universitaria, Craiova, 2004.

• C. Aioaniţoaie, V. Bercheşan, I.E. Sandu, *Constatarea infracţiunii flagrante* în „Tratat de tactică criminalistică", Ed. Carpaţi, Craiova, 1992.

SITE-URI

• www.itcode.ro
• http:helpingpolice.com/2008_03_01archive.html
• http//www.cognitive libety.org/6jcl/6JCL 31.htm
• http//www.seattlepi.com/local/379082_brainwave 15.html

Scanned with OKEN Scanner

Lucrarea este structurată pe 11 capitole în care autorul tratează probleme privind cercetarea criminalistică a înscrisurilor, elementele reconstituirii, aspectele psihologice ale prezentării pentru recunoaştere a persoanelor şi cadavrelor, confruntarea persoanelor în ancheta penală etc.

Lucrarea *Criminalistică,* deși se adresează în principal studenților facultăţilor de drept din învăţământul de stat şi privat (cursuri de zi şi fără frecvenţă), poate fi parcursă cu interes de către poliţişti, procurori, avocaţi, judecători, cât și de către publicul cititor interesat de îmbogățirea cunoștințelor în acest domeniu.

ujmagro
UNIVERSUL JURIDIC MAGAZIN
Ai tot DREPTUL să alegi!
www.ujmag.ro

ISBN 978-606-673-096-9
9 786066 730969

Scanned with OKEN Scanner